

บันทึกธรรม ๓ รส

(โสฬสปัญหา, นรก เปรต สวรรค์, ปัญหาพระยามิลินท์)

โดย

หลวงพ่อจำรัส จิรวโส

อดีตเจ้าอาวาส วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต)

โครงการหนังสือบูรพาจารย์ เล่ม ๑๓

จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ

สำหรับผู้ร่วมบริจาค

กองทุนพระมหาธาตุมณฑปอนุสรณ์บูรพาจารย์

และ

โครงการหนังสือบูรพาจารย์

วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต)

บ้านแม่กอย ต.เวียง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่

มกราคม ๒๕๕๔

บันทึกธรรม ๓ รส

(โสฬสปัญหา, นรก เปรต สวรรค์, ปัญหาพระยามิลินท์)

โดย หลวงพ่อจำรัส จิรวโส

อดีตเจ้าอาวาส วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต)

โครงการหนังสือบูรพาจารย์ **เล่ม ๑๓**

จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ

สำหรับผู้ร่วมบริจาค

กองทุนพระมหาธาตุมณฑปอนุสรณ์บูรพาจารย์

และโครงการหนังสือบูรพาจารย์

วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต)

บ้านแม่กอย ต.เวียง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่

เลขมาตรฐานสากลหนังสือ : ISBN : 978 - 974 - 16 - 4994 - 5

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : เดือนกรกฎาคม ๒๕๕๑ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : เดือนกรกฎาคม ๒๕๕๑ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๓ : เดือนมกราคม ๒๕๕๔ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

โครงการหนังสือบูรพาจารย์ วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต)

หลวงพ่อจำรัส จิรวโส (อดีตเจ้าอาวาส)

พระอาจารย์วิชิต โสภโณ (เจ้าอาวาส)

ผู้เรียบเรียงและจัดพิมพ์

รศ.ดร.ปฐม - รศ.ภัทรา นิคมานนท์

๔/๔๔๙ ซอย ๑๙ หมู่บ้านสหกรณ์ ถนนเสรีไทย ๕๗

เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ ๑๐๒๔๐

โทร./โทรสาร ๐ ๒๓๗๙ ๗๑๙๙, ๐ ๘๑๕๕๗ ๖๕๒๓

พิมพ์ที่ บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด

๔ ซอยสิรินธร ๗ แขวงบางบำหรุ

เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทร. ๐ ๒๘๘๑ ๙๘๙๐ โทรสาร ๐ ๒๘๘๑ ๙๘๙๔

เพื่อถวายกุศล และเป็นธรรมานุสรณ์

แด่

หลวงพ่อจำรัส จิรวโส

อดีตเจ้าอาวาส วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต)

บ้านแม่กอย ต.เวียง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่

หลวงพ่อจำรัส จิรวโส เป็นคนอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เกิดในสกุล **มีสายญาติ** เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๔๗๓ โยมบิดาชื่อ **คุณพ่อปี้** และโยมมารดาชื่อ **คุณแม่ลี้** ท่านเป็นลูกชายคนโตในจำนวนพี่น้อง ๑๑ คน

หลวงพ่อจบการศึกษาที่โรงเรียนจ่าอากาศ เหล่าสื่อสารทหารอากาศ หลักสูตร ๓ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ แล้วเข้ารับราชการในหน้าที่ช่างวิทยุ สื่อสาร กองสื่อสาร กองบินยุทธการกองทัพอากาศ ได้รับยศเป็นพันจ่าอากาศเอก

ต่อมาได้เปลี่ยนไปเป็นพนักงานการบินไทย ในหน้าที่ช่างไฟฟ้าสื่อสาร และสุดท้ายเป็นพนักงานองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย

ในหน้าที่วิทยากรฝึกอบรม ตำแหน่งสุดท้ายก่อนเกษียณ เป็นหัวหน้าศูนย์ฝึกโทรคมนาคม และหัวหน้าส่วน

ชีวิตฆราวาส ท่านสมรสกับ **คุณศรีสกุล ภูมิรักษ์** มีบุตร ๑ คน และธิดา ๒ คน

หลวงพ่อ เข้าพิธีอุปสมบทที่ **วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร** บางเขน เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ แล้วไปจำพรรษาที่ **วัดป่าไชยชุมพล** อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์

ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ไปจำพรรษาที่ **วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต)** อ.พร้าว จ.เชียงใหม่

ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๓๖ ไปจำพรรษาที่ **สำนักสงฆ์เย็นสุดใจ (หลวงปู่หลุย จนฺทสาโร)** อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นต้นมา ท่านได้มาพำนักที่**วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร** บางเขน จนถึงวาระสุดท้าย

ในปีที่ท่านจำพรรษาที่**วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต)** ได้นิมิตเห็น **หลวงปู่มั่น** มาสอนในสมาธิ ทำให้เข้าใจ **"มุตโตทัย"** คำสอนของหลวงปู่มั่นอย่างแจ่มแจ้ง จึงได้ปวารณาก่อสร้าง**พระมหาธาตุมณฑปบูรพาจารย์** และส่งผลสืบเนื่องให้มี**โครงการหนังสือบูรพาจารย์** นี้ตามมา

หลวงพ่อได้ละวางขันธ์เมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๔๙ ตรงกับวันมหาสงกรานต์ และได้มีพิธีพระราชทานเพลิงศพ ณ **วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร** บางเขน เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๔๙

เพื่อถวายกุศล และเป็นธรรมานุสรณ์ คณะศิษย์วัดป่าอาจารย์มั่นได้รวมหนังสือธรรม ๓ เล่ม (จากทั้งหมด ๑๓ เล่ม) ที่หลวงพ่อเขียนไว้ให้เป็นเล่มเดียวกัน และตั้งชื่อว่า **บันทึกธรรม ๓ รส** เล่มนี้

ปฐม - ภัทรา นิคมานนท์
ในนามคณะศิษย์

สารบัญ

โสฬสปัญหา **หน้า ๑ - ๑๖๒**

ว่าด้วยเรื่องพราหมณ์ ๑๖ คนทูลถามปัญหาธรรม
พระพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ตรัสตอบแล้ว
พราหมณ์ทั้งนั้นเป็นอรหันต์ทันที

นรก เปรต สวรรค์ นั้นเป็นฉันใด **หน้า ๑๖๓ - ๓๖๐**

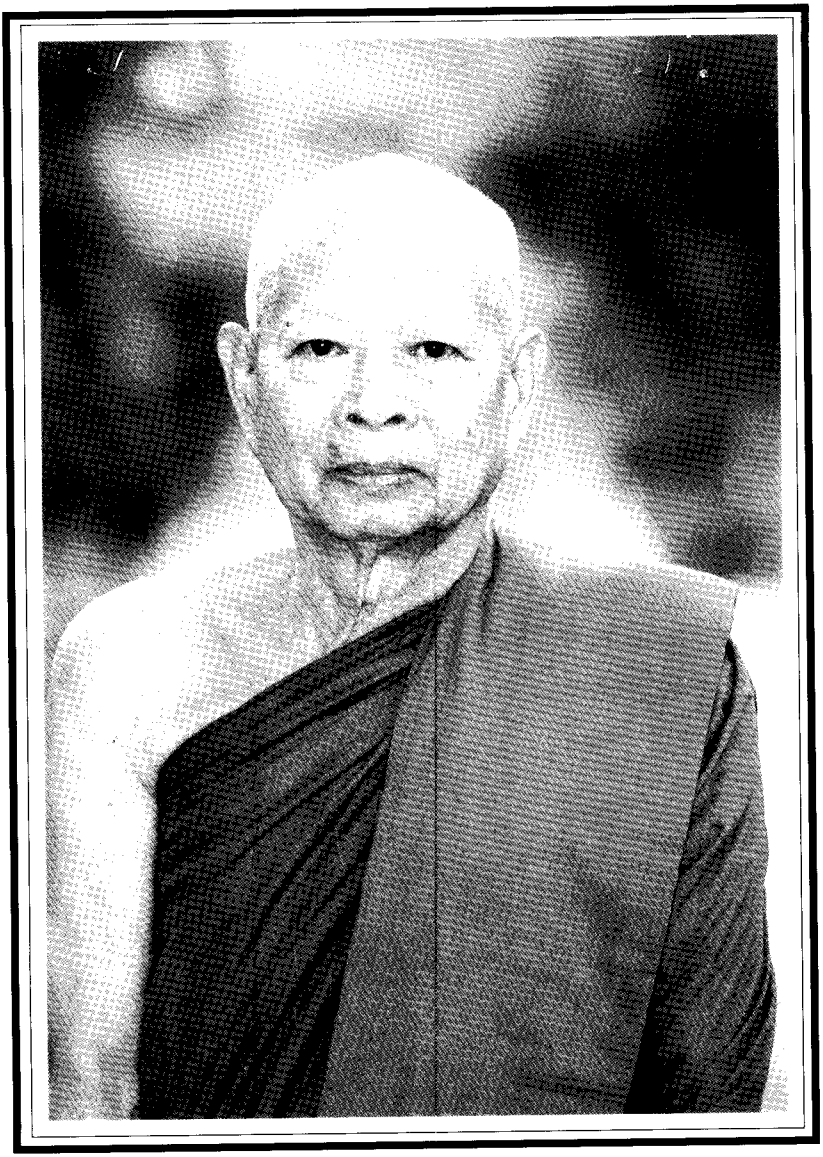
(นรกภูมิ เปรตภูมิ สวรรค์ภูมิ)

ปัญหาพระยามิลินท์ **หน้า ๓๖๑ - ๕๓๙**

(เป็นการสนทนาธรรมระหว่างพระเจ้ามิลินท์
กับพระอรหันต์นาคเสน)

ภาคผนวก **หน้า ๕๔๑ - ๕๕๔**

รายนามเจ้าภาพร่วมพิมพ์หนังสือ
รายรับ - รายจ่ายโครงการหนังสือบูรพาจารย์
ใบเชิญชวนทำบุญท้ายเล่ม

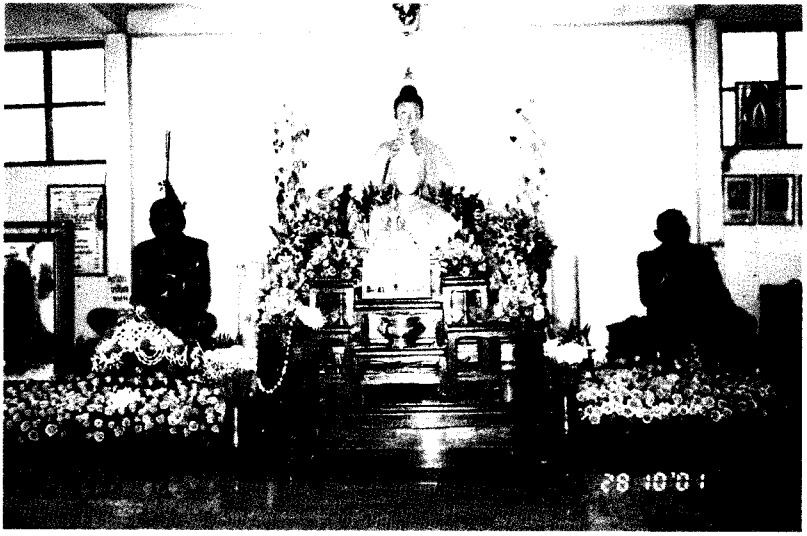
หลวงพ่อจำรัส จิรวโส

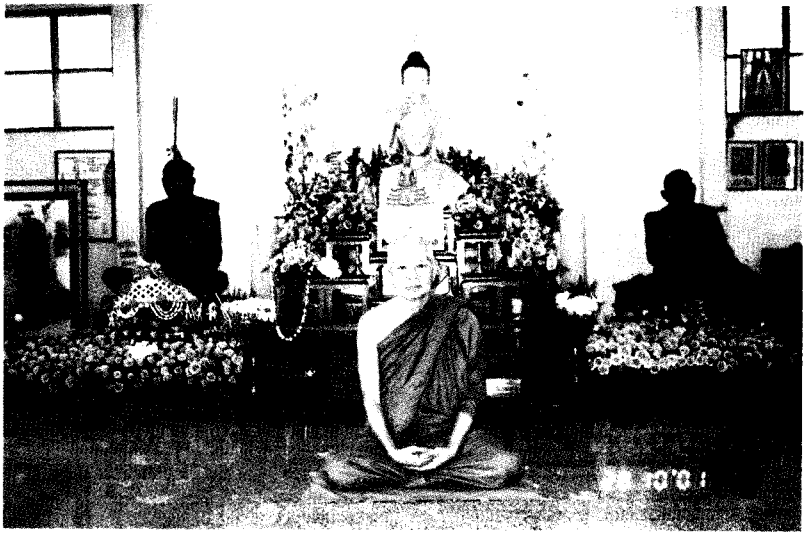
วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร บางเขน กรุงเทพมหานคร

อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต)

บ้านแม่ก่อย ต.เวียง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่

ภาพชุดหลวงพ่อจำรัส จิรวโส
อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต)

หลวงพ่อจำรัส จิรวโส ณ ศาลาอเนกประสงค์
วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต) บ้านแม่กอย ต.เวียง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่

ประตูทางเข้าวัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต) บ้านแม่กอย ต.เวียง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่

กุฏิที่พักของหลวงพ่อจำรัส จิรวโส

ทางเดินจงกรม และมณฑปจตุรมุขประดิษฐานรูปเหมือนหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต
ที่หลวงพ่อจำรัส จิรวโส ได้จัดสร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์และเป็นที่เคารพสักการะ
วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต) บ้านแม่กอย ต.เวียง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่

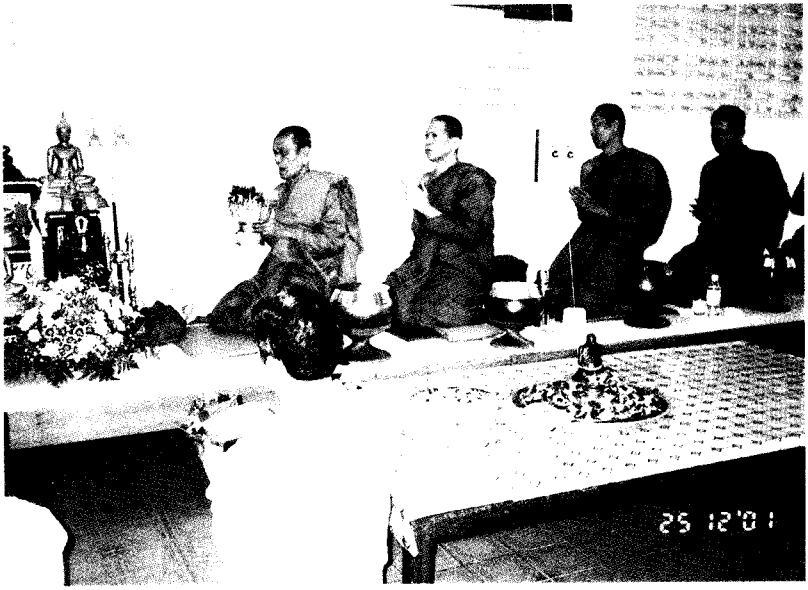
รูปหล่อเหมือนหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต
หลวงพ่อจำรัส จิรวโส ได้พาคณะศิษย์จัดสร้าง
ประดิษฐานในมณฑปจตุรมุขตรงหัวทางเดินจงกรมของหลวงปู่

บำเพ็ญกุศลในวันคล้ายวันเกิดของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

บริเวณทางเดินจงกรม และมณฑปจตุรมุขรูปเหมือนของหลวงปู่ ณ วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต)

เมื่อ ๒๐ มกราคม ๒๕๔๕ งานนี้จัดเป็นประจำทุกปี

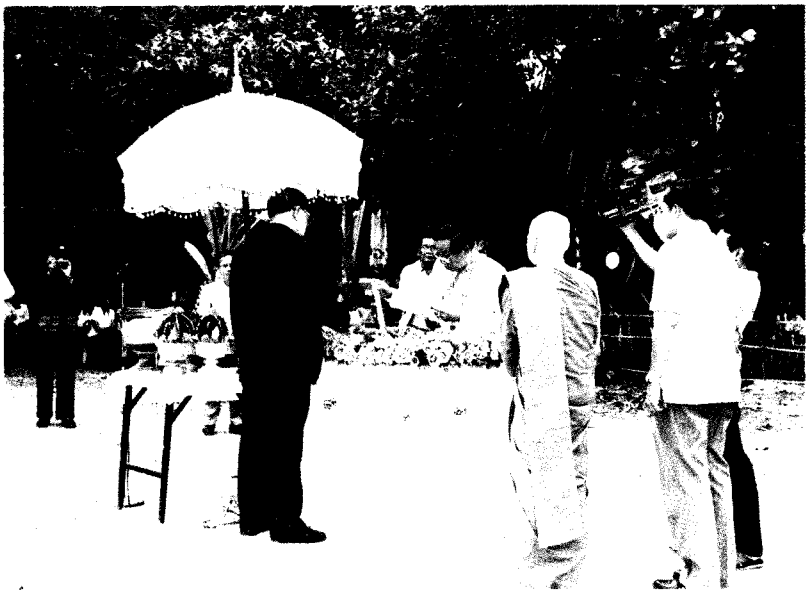

อธิษฐานจิตเริ่มต้นก่อสร้างพระมหาธาตุมณฑปอนุสรณ์บูรพาจารย์

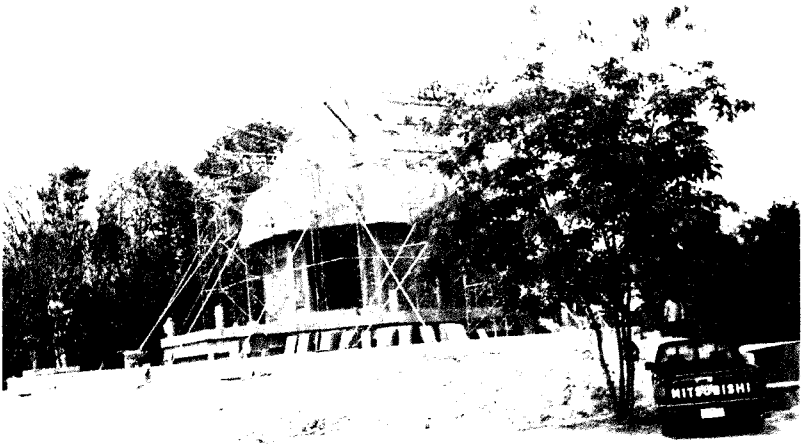

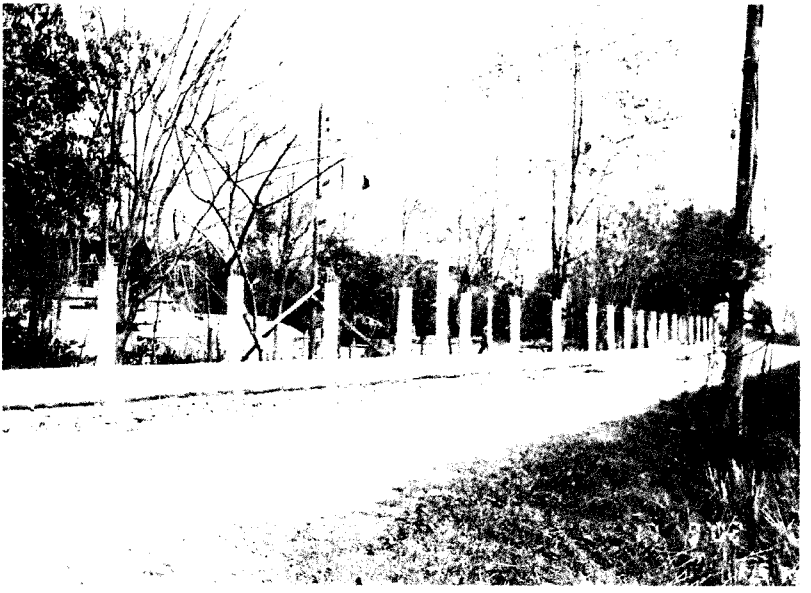
ปักหลักกำหนดเขตก่อสร้างพระมหาธาตุมณฑปอนุสรณ์บูรพาจารย์
วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตโต)

พิธีวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างพระมหาธาตุมณฑปอนุสรณ์บูรพาจารย์
วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต) เมื่อ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๔

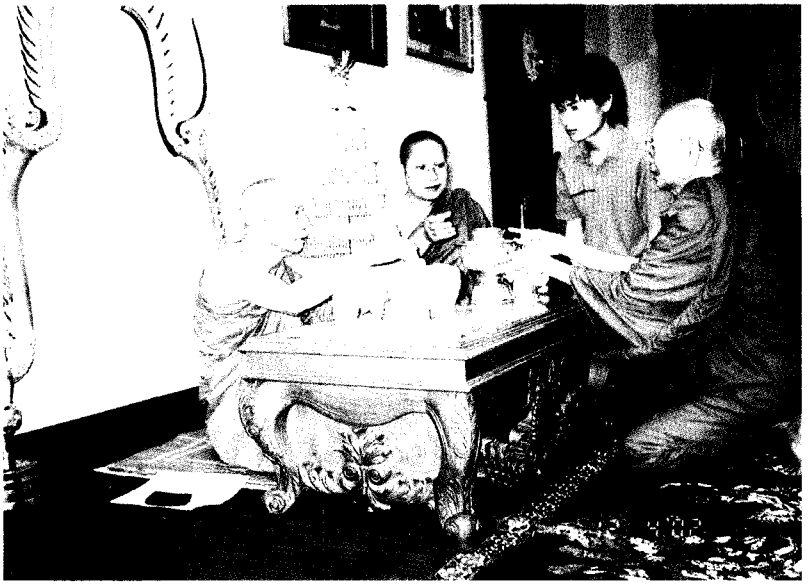

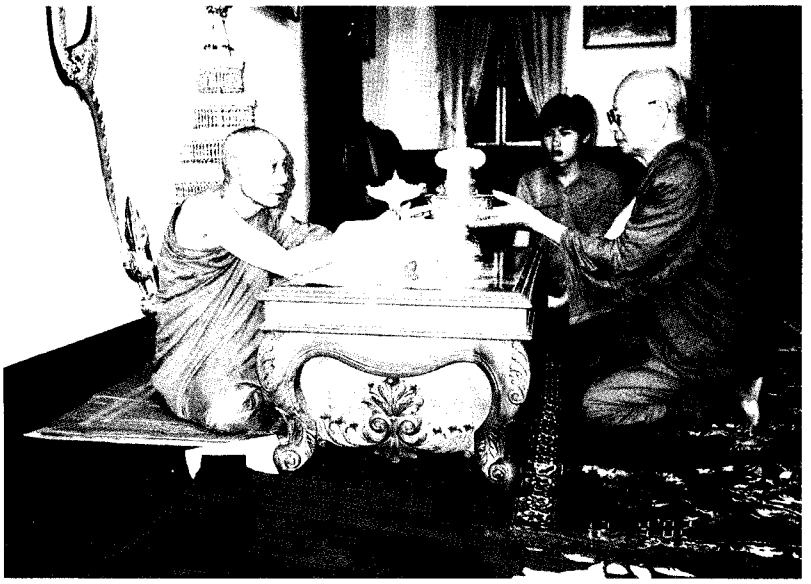
พระมหามณฑปอนุสรณ์บูรพาจารย์ และรั้วกำแพงวัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต)
ที่หลวงพ่อจำรัส จิรวโส และคณะศรัทธา จัดสร้างขึ้น

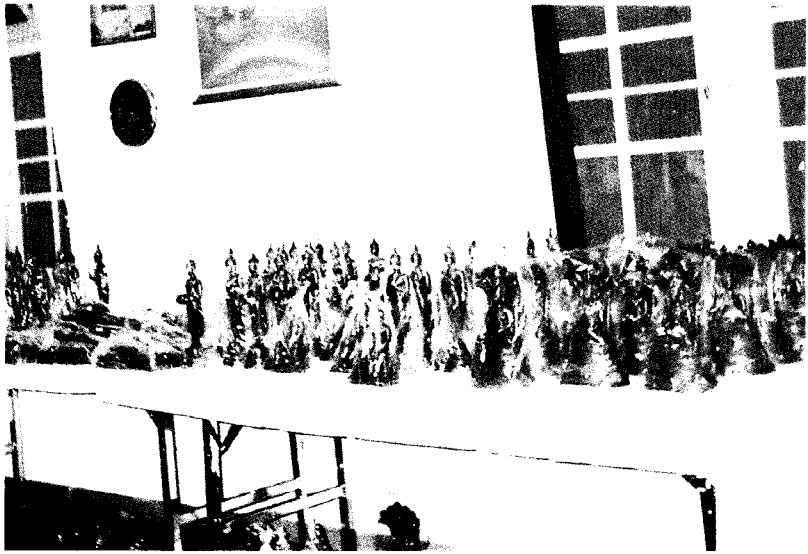

พิธีเททองหล่อรูปเหมือนบูรพาจารย์ เพื่อประดิษฐาน
ในพระมหามณฑปอนุสรณ์บูรพาจารย์ วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต) เมื่อ ๒๕ กันยายน ๒๕๔๔

อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ จากวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ
เพื่อนำไปประดิษฐานบนยอดพระมหาธาตุมณฑปอนุสรณ์บูรพาจารย์
วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต) เมื่อ ๑๒ เมษายน ๒๕๔๕

พระพุทธรูปประจำวันเกิด ที่บรรจุบนยอดพระมหาธาตุมณฑปบูรพาจารย์

เหรียญหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ที่หลวงพ่อจำรัส จิรวโส ได้จัดสร้างเป็นที่ระลึก
ในงานสมโภชพระมหาธาตุมณฑปบูรพาจารย์ เมื่อ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๖

พิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และยกยอดฉัตร พระมหาธาตุมณฑปอนุสรณ์บูรพาจารย์
พระเดชพระคุณหลวงพ่อพระพุทธพจนวราภรณ์ วัดเจดีย์หลวง จ.เชียงใหม่
เป็นองค์ประธานพิธี ๒๘ เมษายน ๒๕๔๕

หลวงพ่อเปลี่ยน ปญฺญาปทีโป แสดงธรรมภาคกลางคืน
และญาติโยมที่มาร่วมพิธียกยอดฉัตรพระมหาธาตุมณฑปบูรพาจารย์
๒๘ เมษายน ๒๕๔๕

หลวงพ่อจำรัส จิรวโส แสดงธรรมในงานทอดกฐิน วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต)
เมื่อ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๔ ส่วนพระที่นั่งข้างๆ คือ พระอาจารย์วิชิต โสภโณ (ครูบาหมู)
เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน

๑

โสฬสปัญหา

ว่าด้วยเรื่องพราหมณ์ ๑๖ คนทูลถามปัญหาธรรม พระพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธองค์ตรัสตอบแล้ว พราหมณ์ทั้งนั้นเป็นอรหันต์ทันที

โดย

จิรวโสภิกขุ

บันทึกย่อหัวข้อธรรม

ชุดที่ ๑๐

โสฬสปัญหา

(ว่าด้วยเรื่องพราหมณ์ ๑๖ คนทูลถามปัญหาธรรมพระพุทธเจ้า
เมื่อพระพุทธองค์ตรัสตอบแล้ว พราหมณ์ทั้งนั้นเป็นอรหันต์ทันที)

โดย
จิรวโสภิกขุ

คณะปฏิบัติธรรมและคณะศิษย์กุฏีกัมมัฏฐาน ๑๓ - ๑๔
วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร บางเขน กรุงเทพมหานคร
จัดพิมพ์เพื่อเป็นธรรมบรรณาการแก่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป
๕ ธันวาคม ๒๕๔๒

โสฬสปัญหา

สารบัญ

		หน้า
คำนำ		๕
บทนำ	**: ความเบื้องต้นของโสฬสปัญหา**	๙
ปัญหาที่ ๑	: ปัญหาของท่านอชิตพราหมณ์	๒๐
ปัญหาที่ ๒	: ปัญหาของท่านติสสเมตเตยยพราหมณ์	๓๑
ปัญหาที่ ๓	: ปัญหาของท่านปุณณกพราหมณ์	๓๗
ปัญหาที่ ๔	: ปัญหาของท่านเมตตคูพราหมณ์	๔๓
ปัญหาที่ ๕	: ปัญหาของท่านโธตกพราหมณ์	๕๑
ปัญหาที่ ๖	: ปัญหาของท่านอุปสีวพราหมณ์	๕๘
ปัญหาที่ ๗	: ปัญหาของท่านนันทพราหมณ์	๖๕
ปัญหาที่ ๘	: ปัญหาของท่านเหมกพราหมณ์	๗๓
ปัญหาที่ ๙	: ปัญหาของท่านโตเทยยพราหมณ์	๗๙
ปัญหาที่ ๑๐	: ปัญหาของท่านกัปปพราหมณ์	๘๖
ปัญหาที่ ๑๑	: ปัญหาของท่านชตุกัณณีพราหมณ์	๙๓
ปัญหาที่ ๑๒	: ปัญหาของท่านภัทราวุธพราหมณ์	๑๐๑
ปัญหาที่ ๑๓	: ปัญหาของท่านอุทยพราหมณ์	๑๑๑

ปัญหาที่ ๑๔ : ปัญหาของท่านโปสาลพราหมณ์ ๑๒๙

ปัญหาที่ ๑๕ : ปัญหาของท่านโมฆราชพราหมณ์ ๑๓๙

ปัญหาที่ ๑๖ : ปัญหาของท่านปิงคิยพราหมณ์ ๕๐

บทสรุป : เบื้องปลายของโสฬสปัญหา ๑๕๘

คำนำ

เรื่องของ**โสฬสปัญหา** เป็นเรื่องที่มีมาในพระไตรปิฎก จาก ๑๖ สูตรของ**ปารายนวรรค สุตตนิบาต ขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก** (เล่มที่ ๖๗)

เป็นเรื่องที่มีพราหมณ์ ๑๖ คนไปกราบทูลถามปัญหาธรรมกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นธรรมค่อนข้างสูงและเกี่ยวกับทางด้านปัญญาโดยเฉพาะ

ตามปกติในการปฏิบัติจิตภาวนา หรือพระกัมมัฏฐาน ในพระพุทธศาสนานั้น ถือว่าเป็นการปฏิบัติเพื่อมุ่งไปสู่ความดับทุกข์ หรือพ้นทุกข์เป็นประการสำคัญ

และในเรื่องของการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความดับทุกข์ หรือพ้นทุกข์ก็เป็นที่ทราบกันดีว่า จะต้องเป็น**ทางสายกลาง** หรือ **อริยมรรคมีองค์ ๘** ซึ่งเมื่อย่อลงมาแล้วก็คือ **ศีล สมาธิ ปัญญา**

และพระพุทธองค์ก็ได้ตรัสแสดงในเรื่องนี้ว่า **ศีล เป็นตัวอบรมสมาธิ สมาธิเป็นตัวอบรมปัญญา ปัญญาไปอบรมจิตเพื่อให้จิตเกิดวิชชาและวิมุติหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงต่อไป**

จะเห็นว่า **ปัญญา** เป็นส่วนที่สำคัญที่สุด

ปัญญา ในที่นี้หมายถึง **ปัญญาในทางธรรม** และปัญญาที่เกิดขึ้นจนกระทั่งสามารถที่จะดับทุกข์ได้นั้น จะต้องเป็นปัญญาที่เกิดขึ้นตามขั้นตอนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงไว้ คือ : -

๑. สุตตมยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการฟัง (หรือการอ่าน)

๒. จินตามยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการนำเอาปัญญาในขั้น

สุตตมยปัญญา มาคิด นึก พิจารณา ใคร่ครวญ ไตร่ตรองหาเหตุผล จนเป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจน

๓. ภาวนามยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการนำ**จินตามยปัญญา** มาลงมือปฏิบัติภาวนาให้เห็นเป็นผลเกิดขึ้นประจักษ์แจ้งชัดเจนต่อหน้าในปัจจุบัน ทำให้หายเคลือบแคลงสงสัย ฯลฯ ทั้งสิ้น

ปัญญาใน ๒ ขั้นแรกยังไม่สามารถจะดับทุกข์ได้ ต้องเป็นปัญญาในขั้น ๓ คือ **ภาวนามยปัญญา** จึงจะสามารถดับทุกข์ได้ แต่ก็ต้องอาศัยปัญญาใน ๒ ขั้นแรกนั้นเกิดขึ้นก่อน ปัญญาในขั้น ๓ จึงจะเกิดขึ้นได้

นี้เป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ว่า ทำไมข้าพเจ้าจึงนำเอาธรรมะเรื่อง**โสฬสปัญหา** มาแสดงแก่ญาติโยมสาธุชนทั้งหลายในพรรษากาล ปีพุทธศักราช ๒๕๔๒

ทั้งนี้ก็เพื่อให้ญาติโยมสาธุชนทั้งหลายผู้ปฏิบัติธรรมได้เกิดปัญญาในขั้นสุตตมยปัญญา นั้นเอง

ดังได้กล่าวแล้วในตอนต้นว่า เรื่องของ**โสฬสปัญหา** นี้นั้นเป็นเรื่องของธรรมะค่อนข้างสูง และเป็นเรื่องของใน**ขั้นปัญญา** โดยเฉพาะ

ทั้งนี้ก็เพราะ เมื่อบรรดาผู้ถาม คือ พราหมณ์ทั้ง ๑๖ คน แต่ละคนเมื่อถามปัญญาแต่ละปัญหา และเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสตอบแต่ละคนจบแล้ว ปรากฏว่า **พราหมณ์เจ้าของปัญหาแต่ละคนได้บรรลุเป็นพระอริยบุคคลขั้นพระอรหันต์ทันทีเกือบทั้งหมด มีอยู่คนเดียวที่บรรลุแค่ขั้นพระอนาคามี แต่ก็บรรลุพระอรหันต์ในเวลาต่อมาไม่นานนัก**

เหตุทั้งนี้ก็เพราะ ในบรรดาพราหมณ์ทั้ง ๑๖ คนนี้ได้ประพฤติพรหมจรรย์ **มี ศีล มีสมาธิ ในขั้นฌานมาแล้วเป็นอย่างดี แต่ยังขาดปัญญาเท่านั้น**

เมื่อมาได้ฟังพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสตอบปัญหาข้อที่ตนยังไม่รู้ หรือรู้ก็ไม่ชัดเจน ยังเคลือบแคลงสงสัยอยู่

และในขณะเดียวกันกับที่พระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังตรัสแสดงตอบปัญหานั้น พราหมณ์แต่ละคนเจ้าของปัญหา ก็ได้ตั้งใจฟัง **เอาจิตตามพระดำรัสของพระพุทธองค์ไปเรื่อยตลอด ไม่ขาดวรรคขาดตอน ศีล สมาธิ ปัญญา ก็เกิดไปพร้อม ณ ขณะนั้น**

เมื่อพระพุทธองค์แสดงจบพระคาถานั้นของพราหมณ์แต่ละคนแล้ว พราหมณ์ผู้เป็นผู้ถามปัญหาแต่ละคนจึงบรรลุพระอริยบุคคลทันที ดังได้กล่าวแล้ว

ผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหลาย ส่วนใหญ่ยังสงสัยใน**ขั้นปัญญา**นี้กันอยู่มาก

บางท่านก็เข้าใจว่า เมื่อทำสมาธิจิตสงบดีแล้ว ปัญญาก็จะเกิดขึ้นมาเอง ไม่ต้องไปพิจารณาอะไร

บางท่านก็ยังไม่ทราบว่า จะพิจารณในด้าน**ปัญญา** นี้อย่างไรจึงจะสามารถดับทุกข์หรือพ้นทุกข์ได้

ในเรื่องโสฬสปัญหา ทั้ง ๑๖ ปัญหานี้ จะช่วยไขข้อข้องใจให้กับผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อหวังความพ้นทุกข์ได้เป็นอย่างดี

เพราะเป็นตัวอย่างของจริงของพราหมณ์แต่ละคน เมื่อตนเองได้ฟังพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแสดงจบลงแล้ว ตนเองกลายเป็นพระอรหันต์ทันที

และ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแสดงตอบปัญหา แต่ละปัญหาก็ตรัสแสดงตรงไปตรงมาไม่อ้อมค้อม

เมื่อผู้ฟังได้ฟังแล้วสามารถ**โอปนยิโก** คือน้อมเข้ามาพิจารณาในใจให้แยบคายได้

เพราะฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า เรื่อง**โสฬสปัญหา** นี้เป็นเรื่องจริงที่เป็นตัวอย่างในการพิจารณาให้เกิดปัญญาในขั้นการดับทุกข์ หรือพ้นทุกข์ได้เป็นอย่างดีมากๆ เรื่องหนึ่ง

ฉะนั้น ขอท่านผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหลาย ที่มุ่งเน้นที่จะบรรลุสู่ความพ้นทุกข์ในชาติปัจจุบันนี้ จงใช้ธรรมะในเรื่อง**โสฬสปัญหา** นี้ ให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติของท่านเถิด

ข้าพเจ้าขออวยพรให้ท่านโชคดี มีความเจริญในธรรม บรรลุสู่ธรรมอันสูงสุดยอดในสิ่งที่ท่านได้ตั้งความปรารถนา เทอญ

ขอเจริญพร

(จิรวัโสภิกขุ)
วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร
บางเขน กรุงเทพมหานคร
๕ ธันวาคม ๒๕๔๒

บทนำ

ความเบื้องต้นของโสฬสปัญหา

อันดับต่อจากนี้ไป จะได้แสดงถึงเรื่องราว **ความเป็นมาเบื้องต้นของโสฬสปัญหา** ดังต่อไปนี้

กาลครั้งหนึ่ง สมัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ใหม่ๆ ได้มีพราหมณ์ผู้หนึ่งมีนามว่า **พาวรี** เป็นผู้เรียนจบมนต์ทั้งหลายพร้อมทั้ง**ไตรเพท**

เคยรับราชการเป็นพราหมณ์ปุโรหิตของ**พระเจ้ามหาโกศล** แห่ง**กรุงสาวัตถี แคว้นโกศล**

เมื่อพระเจ้ามหาโกศลสวรรคตแล้ว ก็ได้รับราชการเป็นคณะพราหมณ์ปุโรหิตของ**พระเจ้าปเสนทิโกศล** ผู้เป็นพระราชโอรสสืบต่อมา

เมื่อกาลเวลาผ่านไป **พาวรีพราหมณ์**ผู้นี้เกิดเบื่อหน่ายในชีวิตการครองเรือนและงานราชการที่จำเจ ปรารถนาในความเป็นสันโดษและไม่มีความกังวลใดๆ

จึงได้กราบทูลลา**พระเจ้าปเสนทิโกศล** ออกบวชเป็น**ชฎิล**ถือศีลวัตร เดินทางออกจาก**พระนครสาวัตถี แคว้นโกศล** อันน่ารื่นรมย์ไปสู่ยัง**เมืองทิขิณาปถชนบท** ใกล้ฝั่งแม่น้ำ**โคธาวารี** อันเป็นพรมแดนติดต่อกันระหว่างแว่นแคว้น**อัสสกะ** และ**มุฬกะ** โดยมีพราหมณ์ผู้เป็นศิษย์ ๑๖ คนตามไปอยู่ปฏิบัติด้วย

ทำการหาเลี้ยงชีพด้วยการเที่ยวภิกขาจาร (บิณฑบาต) และเก็บผลหมากรากไม้ด้วยความสุขสำราญตามอัตภาพของตน

หมู่บ้านที่**พาวรีพราหมณ์**อาศัยอยู่ ใกล้ๆ นั้นเป็นหมู่บ้านค่อนข้างใหญ่ ชาวบ้านเป็นผู้มีความมั่งคั่งเจริญไพบูลย์ด้วยการเกษตรกรรมและกสิกรรม

ครั้งหนึ่ง **พาวรีพราหมณ์** ร่วมกับชาวบ้าน ได้จัดให้มีการกระทำบูชามหายัญขึ้นในหมู่บ้านนั้น

ครั้นเมื่อเสร็จพิธีบูชามหายัญแล้ว **พาวรีพราหมณ์**ก็กลับคืนสู่อาศรมของตน

ได้มีพราหมณ์แปลกหน้าผู้หนึ่ง มีเท้าพิการ ฟันเขลอะ ผมเผ้ารุงรัง เดินงกๆ งันๆ ตามหลัง **พาวรีพราหมณ์** เข้ามา แล้วเอ่ยปาก **ขอทรัพย์ ๕๐๐ กหาปนะ**

พาวรีพราหมณ์ เห็นแล้วสะดุ้งตกใจเล็กน้อย เชิญให้นั่ง ไต่ถามถึงทุกข์ สุข กุศลกรรม แล้วกล่าวว่า

"ไทยธรรมวัตถุของมีค่าอันใดของเราทั้งปวงนั้น เราสละเสียสิ้นแล้ว เรามาอยู่นี่เพื่อมาถือศีลวัตรปฏิบัติภาวนาหาความสงบทางจิต ดูก่อนพราหมณ์ผู้แปลกหน้า ท่านจงเชื่อเราและเลยไปข้างหน้าเถิด ***ทรัพย์ ๕๐๐ กหาปนะของเราไม่มีหรอก***"

พราหมณ์ผู้แปลกหน้าผู้นั้นแสดงกิริยาอาการไม่พอใจทันที พยายามพูดจาหว่านล้อม หากลอุบายหลอกลวงต่างๆ นานาก็ไม่สำเร็จ

จึงได้กล่าวคำขู่เพื่อให้เกิดความกลัวว่า

"เมื่อเราขอดีๆ อยู่ท่านไม่ให้เราไซร้ ในวันที่ ๗ ศีรษะของท่านจะแตกออกเป็น ๗ เสี่ยง"

พาวรีพราหมณ์ ได้ยินดังนั้นก็ตกใจกลัว เกิดความทุกข์ความโศกเศร้าขึ้นมาทันที กลัวว่าจะมีอันเป็นไปตามที่พราหมณ์แปลกหน้าผู้นั้นกล่าว คือ *"ศีรษะจะแตกออกเป็น ๗ เสี่ยง ในวันที่ ๗"* จึงกับบริโภคอาหารไม่ได้ นอนไม่หลับ ร่างกายซูบผอมลงอย่างรวดเร็ว จิตใจไม่ยินดีในฌาน ไม่ยินดีในการบูชา ท่องมนต์ต่างๆ มีความหวาดกลัวไปต่างๆ นานา

เทวดา ผู้สิงอยู่ที่ต้นไม้ใกล้ๆ อาศรมของพาวรีพราหมณ์นั้นมีความปรารถนาดี เห็นพาวรีพราหมณ์มีร่างกายซูบผอม และมีอาการหวาดกลัวเป็นทุกข์เดือดร้อนเช่นนั้น ก็เกิดความสงสาร จึงได้ปรากฏให้เห็นเข้าไปหาแล้วกล่าวว่า

"ดูก่อนท่านพราหมณ์ ชายแปลกหน้าผู้มีความต้องการทรัพย์จากท่าน ๕๐๐ กหาปนะนั้น เป็นคนโกหกหลอกลวงปลิ้นปล้อน ชอบชี้ชวนชาวบ้านทั่วๆ ไปว่า ***ศีรษะจะแตกออกเป็นเสี่ยงๆ*** *ถ้าไม่ให้ทรัพย์แก่เขา*

ท่านพราหมณ์อย่าไปหลงเชื่อ ชายแปลกหน้าพิการผู้นี้ย่อมไม่รู้จัก ***ศีรษะ*** *ความรู้จัก* ***ศีรษะ*** *หรือ* ***ธรรมอันให้ศีรษะตกไป*** *(แตกออกเป็นเสี่ยง) ย่อมไม่มีแก่ชายพิการผู้นั้น*

ท่านอย่าตกใจและเกิดความหวาดกลัวแต่อย่างใดเลย"

พาวรีพราหมณ์ รู้สึกดีใจและดำริว่า เทวดาผู้นี้อาจรู้เรื่อง**ศีรษะ**นี้ก็ได้ จึงได้กล่าวไปว่า *"ดูก่อนท่านเทวดา ท่านจงบอกเราถึง****เรื่องศีรษะและธรรมอันให้ศีรษะตกไป*** *แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด ข้าพเจ้าจะขอฟังคำท่าน"*

เทวดาได้กล่าวตอบไปว่า *"ดูก่อนท่านพราหมณ์ข้าพเจ้าเองก็ไม่รู้****เรื่องศีรษะและธรรมอันทำให้ศีรษะต้องตกไป****เหมือนกัน ข้าพเจ้าไม่มีความรู้ในเรื่องนี้*

ความเห็นในเรื่องศีรษะและธรรมอันทำให้ศีรษะต้องตกไปนั้นย่อมมีแก่พระชินเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น"

"ดูก่อนท่านเทวดา ก็ในบัดนี้ ใครในปฐพีมณฑลนี้ย่อมรู้จัก**ศีรษะและธรรมอันให้ศีรษะตกไป** ขอท่านจงบอกท่านผู้นั้นแก่เราเถิด"

"ดูก่อนท่านพราหมณ์ **พระศากยบุตรซึ่งเป็นวงศ์ของพระเจ้าโอกกากราช** ได้เสด็จออกบวชจาก**เมืองกบิลพัสดุ์** ได้บรรลุสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้นำแห่งสัตว์โลกทั้งหลายและเป็นผู้นำธรรมให้สว่าง

ดูก่อนท่านพราหมณ์ **พระศากยบุตร** ผู้นั้นแหละเป็น**พระสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง บรรลุกำลังแห่งอภิญญาทั้งปวง เป็นพระจักษุในธรรมทั้งปวง ทรงถึงธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งอภิญญาทั้งปวง ทรงถึงแล้วซึ่งไปในธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิ (กิเลส) ทั้งปวง

ดูก่อนท่านพราหมณ์ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นสยัมภูพระองค์เดียวในโลก มีพระจักษุ ย่อมทรงแสดงธรรม ท่านจงไปทูลถามพระองค์นั้นเถิด พระองค์จักทรงพยากรณ์ (ตอบ) ปัญหานั้นๆ แก่ท่านให้ทรงจำไว้"

พาวรีพราหมณ์ เมื่อได้ฟังคำว่า **พระสัมมาสัมพุทธเจ้า** แล้วมีความเบิกบานใจ ปีติใจ ความทุกข์ความโศกเศร้าได้เบาบางลงทันที มีสติคันไพบูลย์ ได้ไต่ถามกับเทวดานั้นไปว่า

"ดูก่อนท่านผู้เจริญ ก็พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นที่พึ่งของสัตว์โลกพระองค์นั้นประทับอยู่ ณ ที่ใด คือ บ้านนิคมหรือชนบทไหน เราทั้งหลายจะพึงไปนมัสการพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่าสรรพสัตว์ทั้งหลายได้ ณ ที่ใด"

ดูก่อนท่านพราหมณ์ **พระศากยบุตร**นั้น เป็นพระชินะมีพระปัญญาสามารถข้ามข่ายแห่งเขนแผ่นดินคันประเสริฐ เป็นนักปราชญ์ไม่มีอาสวะทรงรู้แจ้งใน**เรื่องศีรษะและธรรมอันทำให้ศีรษะต้องตกไป** ทรงองอาจกว่านรชน

*บัดนี้ประทับอยู่ ณ ราชมณเฑียรแห่ง**พระเจ้าปเสนทิโกศล** ใน**พระนครสาวัตถี**นั้น หรืออาจจะจาริกเสด็จไปตามหัวเมืองน้อยใหญ่ต่างๆ อันไม่ไกลจากเมืองสาวัตถีนั้น"*

ครั้นเมื่อเทวดาได้กล่าวคำอำลากลับไปแล้ว ลำดับนั้น**พาวรีพราหมณ์** ได้เรียก **มาณพ ๑๖ คน**ผู้เป็นศิษย์ ผู้ถึงฝั่งแห่งมนต์มาแล้วมาพบแล้วสั่งว่า

"ดูก่อนท่านทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายจงฟังคำแห่งเรา ความบรากฏเนืองๆ แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดนั้น ยากที่จะหาได้ในโลก

*บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก มีพระนามว่า **พระสัมมาสัมพุทธเจ้า***

ท่านทั้งหลายจงรีบไปเมืองสาวัตถี หรือตามเสด็จไปยังเมืองต่างๆ เพื่อที่เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้สูงสุดกว่าบรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้เถิด"

ท่านพาวรีพราหมณ์ จึงกล่าวแก่บรรดาศิษย์ทั้งหลายนั้นว่า

*"**ก็มหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ** ที่มีมาแล้วในมนต์ทั้งหลาย อันพราหมณาจารย์ทั้งหลายได้พยากรณ์ไว้บริบูรณ์แล้วตามลำดับว่า **เมื่อมหาปุริสลักษณะทั้งหลายมีอยู่ในวรกายของบุรุษใด บุรุษนั้นมีคติเป็น ๒ เท่านั้น คติที่ ๓ ไม่เคยปรากฏ***

*นั้นคือ **ถ้าอยู่ครองเมือง**แล้ว จะเป็นผู้ครอบครองแผ่นดินอันยิ่งใหญ่ ปกครองโดยธรรม โดยไม่ต้องใช้อาญา ไม่ต้องใช้ศาตรา*

*แต่ถ้า**ออกบวชเป็นบรรพชิต** จะได้บรรลุเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ศาสดาเอกของโลก ไม่มีผู้อื่นจะยิ่งกว่า"*

ต่อจากนั้น **พาวรีพราหมณ์** ได้บอกซึ่งชาติ โคตร ลักษณะพิเศษส่วนตัว และมนต์อย่างอื่นๆ อีกแก่พวกศิษย์ทั้งหลาย แล้วสั่งสอนว่า

"ก่อนอื่น เมื่อได้ไปพบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วให้พวกท่านทั้งหลาย ***กำหนดจิตสอบถาม พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นด้วยคำถามภายในใจถึงเรื่องราวส่วนตัวของตนที่บอกไป พร้อมกับปัญหาในเรื่องศีรษะและธรรมอันทำให้ศีรษะต้องตกไป***

ถ้าท่านผู้นั้นจักสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแท้จริงแล้ว จักหยั่งรู้คำถามภายในใจของท่านทั้งหลาย แล้วจักตอบออกมาด้วยวาจาได้อย่างถูกต้อง"

มาณพทั้ง ๑๖ คน ที่เป็นศิษย์ของพาวรีพราหมณ์ นั้น คือ :-

๑. อชิตะ	๙. โตเทยยะ
๒. ติสสเมตตยะ	๑๐. กัปปะ
๓. ปุณณกะ	๑๑. ชตุกัณณี
๔. เมตตคู	๑๒. ภัทราวุธ
๕. โธตกะ	๑๓. อุทยะ
๖. อุปสีวะ	๑๔. โปสาละ
๗. นันทะ	๑๕. โมฆราชะ
๘. เหมกะ	๑๖. ปิงคิยะ

มาณพผู้เป็นศิษย์ทั้ง ๑๖ คนนี้ก็ล้วนเป็นพราหมณ์ทั้งหมดด้วยกันทั้งสิ้น เรียนจบไตรเพทแล้ว เป็นผู้เจริญฌาน ยินดีในฌาน เป็นธีรชน ผู้มีจิตอบรมด้วยวาสนาในกาลก่อน

ทุกคนเมื่อได้ฟังคำของ **พาวรีพราหมณ์** ผู้เป็นอาจารย์แล้วจึงนุ่งห่มด้วยหนังเสือ สวมชฎา อภิวาท กระทำประทักษิณท่านอาจารย์

แล้วก็เริ่มออกเดินทาง มุ่งหน้าไปยัง**เมืองสาวัตถี แคว้นโกศล** ต่อไป

ครั้นถึง **เมืองสาวัตถี**แล้ว ก็ได้ทราบว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้พาพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่จาริกไปโปรดมหาชนทั้งหลายยังชนบทน้อยใหญ่

บรรดามาณพทั้ง ๑๖ คน ก็ออกเดินทางติดตามไป ในที่สุดก็ได้ตามไปพบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ ณ **ปาสาณกเจดีย์ แคว้นมคธ**

การที่มาณพทั้ง ๑๖ ได้มาพบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งนี้ ยังความยินดีปรีดาปราโมทย์แก่มาณพทั้ง ๑๖ เป็นอย่างยิ่ง เปรียบเสมือนบุคคลที่กระหายน้ำแล้วได้พบบ่อน้ำ หรือพ่อค้าวาณิชได้ประสบความสำเร็จ การค้าขายได้กำไรก้อนมหึมา หรือบุคคลถูกความร้อนจากแสงแดดแผดเผา แล้วได้มาพบร่มเงา ฉะนั้น

ก็ในสมัยนั้น ณ **ปาสาณกเจดีย์** ซึ่งเป็นเนินเขาเตี้ยๆ อันเป็นรมณียสถานที่น่ารื่นรมย์ใจ พระผู้มีพระภาคเจ้าอันภิกษุสงฆ์สาวกทั้งหลายห้อมล้อมอยู่ และได้ทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย ประหนึ่งว่าราชสีห์บันลือสีหนาทอยู่ในป่า ฉะนั้น

ครั้งนั้น **อชิตมาณพ** ซึ่งเป็นพราหมณ์อาวุโสและเป็นหัวหน้าคณะพราหมณ์ทั้ง ๑๖ คน ได้แลเห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เพียงดังว่าดวงอาทิตย์มีรัศมีฉายออกมา และเหมือนดวงจันทร์ในคืนวันเพ็ญเต็มดวง ฉะนั้น

ลำดับนั้น **อชิตพราหมณ์** ได้เข้าไปและยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เกิดความรื่นเริงใจ เพราะได้เห็นพระ**มหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ** พร้อมด้วย**อนุพยัญชนะ** (หมายถึงพระลักษณะข้อปลีกย่อยของ

พระมหาบุรุษที่นอกเหนือจากมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการนั้น ซึ่งกล่าวกันว่ามีถึง ๘๐ ประการ) ในพระวรกายของพระผู้มีพระภาคเจ้า

ครั้นแล้ว **อชิตพราหมณ์** จึงกำหนดจิตกราบทูลปัญหาภายในใจออกไปว่า

*"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์ได้ตรัสบอกออกมาเป็นพระวาจาถึง ชาติ อายุ โคตร พร้อมทั้งลักษณะทั่วไป**ของอาจารย์ของข้าพระองค์ทั้งหลาย** และขอพระองค์ได้ตรัสบอกการ**สำเร็จในมนต์ทั้งหลาย**แห่งอาจารย์ของข้าพระองค์ทั้งหลายด้วยเถิด และพราหมณ์ผู้เป็นอาจารย์ของข้าพระองค์ทั้งหลายนั้นย่อม**บอกมนต์แก่ศิษย์** มีประมาณเท่าไรพระเจ้าข้า"*

ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสตอบด้วยพระวาจาออกไปว่า

*"ดูก่อนพราหมณ์ ก็พราหมณ์ผู้เป็นอาจารย์ของท่านทั้งหลายนั้นมีชื่อว่า**พาวรี** โดยโคตร มีอายุ ๑๒๐ ปี*

*ลักษณะพิเศษภายในกายของ**พราหมณ์พาวรี** นั้นมี ๓ ประการ*

พราหมณ์พาวรีนั้นเรียนจบไตรเพทในคัมภีร์มหาปุริสลักษณะ คือ คัมภีร์อิติหาส พร้อมทั้งคัมภีร์นิฆัณฑุศาสตร์ และเกฏุภศาสตร์

ถึงซึ่งความสำเร็จในธรรมแห่งพราหมณ์ของตน ย่อมบอกมนต์กะมาณพผู้เป็นศิษย์ของตนทั้งสิ้นจำนวน ๕๐๐ คน"

อชิตพราหมณ์ ได้กราบทูลถามภายในใจต่อไปว่า

*"ข้าแต่พระองค์ ผู้สูงสุดกว่านรชนทั้งหลาย ขอพระองค์ได้ตรวจค้นดูลักษณะพิเศษสำคัญ ๓ ประการภายในกายของ**พราหมณ์พาวรี** ผู้เป็นอาจารย์ของข้าพระองค์ทั้งหลายด้วย เพื่อความสงสัยอย่าได้มีแก่ข้าพระองค์ทั้งหลายด้วยเถิด"*

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสตอบเป็นพระวาจาออกมาว่า

*"ดูก่อนพราหมณ์ **พาวรีพราหมณ์**ผู้เป็นอาจารย์ของพวกท่านทั้งหลายนั้น มีลักษณะพิเศษที่สำคัญภายในกาย ๓ ประการคือ*

***หนึ่ง** มีลิ้นยาวและใหญ่พอที่จะปิดไปหน้าทั้งหมดได้มิด **สอง** มีอุณาโลมอยู่ระหว่างคิ้ว **สาม** มีวัยวะที่ซ่อนอยู่ใต้ร่มผ้าคือยู่ในฝัก*

ดูก่อนท่านทั้งหลาย จงรู้อย่างนี้เถิด"

ผู้คนทั้งหลาย ณ ที่นั้น ไม่ได้ยินใครๆ เป็นผู้ถาม แต่ได้ฟังคำตอบที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบออกมาเป็นพระวาจา ก็เกิดความโสมนัสยินดี ประนมอัญชลีและคิดไปต่างๆ นานาว่า

"ใครหนอ เป็น เทวดา อินทร์ พรหม หรือยม ยักษ์กันแน่ เมื่อมีปัญหาด้วยใจ แล้วสามารถตอบออกมาเป็นพระวาจาได้"

ครั้นแล้ว **อชิตพราหมณ์** ก็ได้กราบทูลถามปัญหาต่อไปภายในใจว่า

*"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ **ท่านพาวรีพราหมณ์**ผู้เป็นอาจารย์ของข้าพระองค์ทั้งหลาย ได้ฝากให้ถามปัญหาแก่พระองค์ถึง**ธรรมที่เป็นศีรษะและธรรมอันเป็นเหตุให้ศีรษะตกไป***

ขอพระองค์ได้โปรดพยากรณ์ (ตอบ) ข้อนั้น เพื่อกำจัดเสียซึ่งความสงสัยของข้าพระองค์ทั้งหลายด้วยเถิด"

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสตอบเป็นพระวาจาออกไปเช่นเคย ว่า :-

*"ดูก่อนพราหมณ์ ท่านทั้งหลายจงรู้เถิดว่า **อวิชชา** นั้นแหละเป็น **ศีรษะ** และ **วิชชา** อันประกอบด้วย **ศรัทธา สติ สมาธิ ฉันทะ** และ **วิริยะ** นั้นแหละ**เป็นธรรมเครื่องยังศีรษะให้ตกไป"***

(ข้อความนี้อธิบายได้ว่า ที่ว่า **อวิชชา** นั้นเปรียบเสมือน **ศีรษะ** นั้น ก็เพราะ **อวิชชานั้นเป็นแม่ของกิเลสและตัณหาทั้งหลาย**

เพราะ**อวิชชา** ตัวนี้ตัวเดียว ที่ทำให้จิตหรือวิญญาณทั้งหลายต้องเวียนตายเวียนเกิดในสังสารวัฏฏ์ สังสารทุกข์ นี้นับภพนับชาติ และนับกาลเวลาไม่ถ้วน

ถ้าสามารถทำลาย หรือ ปหาน **อวิชชา** ตัวนี้ได้ สังสารวัฏฏ์ก็ขาดลง ทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงก็ดับสนิท จิตก็เข้าสู่แดนพระนิพพาน

สิ่งที่จะสามารถทำลาย หรือ ปหาน **อวิชชา** ให้แตกเป็นเสี่ยงๆ นั้นได้ ก็มีประการเดียว นั่นก็คือ จะต้องเป็นธรรมที่เป็น**วิชชา** ที่ประกอบด้วย **ศรัทธา สติ สมาธิ ฉันทะ** และ**วิริยะ** ดังกล่าวแล้วนั้น)

ลำดับนั้น **อชิตพราหมณ์**ผู้ยังความโสมนัสยินดีเป็นอันมากอยู่แล้ว ได้ลุกขึ้นจากที่นั่งเสียพาดเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง เดินเข้าไปซบศีรษะลงแทบยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วกราบทูลว่า

*"ข้าแด่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ผู้มีปัญญาจักษุ **พราหมณ์พาวรี**พร้อมด้วยศิษย์ทั้งมวล ล้วนมีความโสมนัสยินดีเป็นยิ่งนัก ที่ได้มาพบพระองค์ผู้ประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย ในโลก*

ข้าพระองค์ทั้งหลาย ขอกราบถวายบังคมเบื้องพระยุคลบาทของพระองค์"

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า :-

*"ดูก่อน**พาวรีพราหมณ์** พร้อมด้วยศิษย์ จงเป็นผู้มีสุขเถิด*

ดูก่อนท่านพราหมณ์ทั้งหลาย แม้ท่านทั้งหลายก็ขอให้มีสุข มีชีวิตยืนนานเถิด

เราให้โอกาสแก่พาวรีพราหมณ์และแก่ท่านทั้งหลายทั้งหมด ตลอดเวลาที่ประสงค์"

ท่านทั้งหลายย่อมปรารถนาตั้งปัญหาอย่างหนึ่งอย่างใดไว้ในใจ ก็จงถามเถิด เราจะตอบปัญหานั้นๆ แก่ท่าน"

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทานโอกาสเช่นนั้นแล้ว**อชิตพราหมณ์** ผู้เป็นหัวหน้าคณะพราหมณ์ทั้ง ๑๖ คน นั่งประนมมืออัญชลี แล้วกราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นอันดับแรก แล้วต่อด้วยพราหมณ์คนอื่นๆ เรียงเป็นลำดับๆ ไปจนครบ ๑๖ คน ดังจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

ปัญหาที่ ๑
ปัญหาของท่านอชิตพราหมณ์

อชิตพราหมณ์ ได้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตามลำดับต่อไปนี้ :-

๑.

อชิตพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ โลกนี้อันอะไรหุ้มห่อไว้หนอ ทำไมจึงดูมืดมนอนธการยิ่งนัก ?"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนอชิตพราหมณ์ เรากล่าวว่า โลกนี้อัน* **อวิชชา** *นั่นแหละหุ้มห่อไว้ จึงทำให้โลกนี้ดูเหมือนมืดมนอนธการยิ่งนัก"*

อธิบายได้ว่า คำว่า **โลก** ในที่นี้หมายถึงชีวิตของมนุษย์ คือ **กาย** กับ **จิต** หรือ **ขันธ์ ๕**

ส่วนคำว่า **อวิชชา** นั้นเป็น**กิเลส** หมายถึง ความไม่รู้ ความมืดบอด ความโง่หลงงมงาย

ตามปกติ **อวิชชา** ท่านตรัสไว้มี ๘ อย่าง คือ

๑. ความไม่รู้เงื่อนงำความเป็นมาของชีวิตแต่ในอดีต
๒. ความไม่รู้เงื่อนงำความเป็นไปของชีวิตในอนาคต
๓. ความไม่รู้เงื่อนงำความเป็นไปของชีวิตในปัจจุบัน
๔. ความไม่รู้ทุกข์
๕. ความไม่รู้เหตุให้เกิดทุกข์

๖. ความไม่รู้การดับทุกข์

๗. ความไม่รู้หนทางการปฏิบัติเพื่อการดับทุกข์

๘. ความไม่รู้ธรรมที่เป็นปัจจัยอิงอาศัยซึ่งกันและกันเกิด

ดังนั้น เมื่อ**อวิชชา ๘** นี้ครอบงำจิตของผู้หนึ่งผู้ใดแล้ว จิตของผู้นั้นจึงดูมืดมนอนธการยิ่งนัก)

อชิตพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ เพราะเหตุใดโลกนี้จึงไม่ปรากฏแจ่มจรัสสดใส?"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนอชิตพราหมณ์ เรากล่าวว่าเป็นเพราะ* ***ความตระหนี่*** *และ* ***ความประมาท*** *นั้นเอง โลกนี้จึงไม่ปรากฏแจ่มจรัสสดใสเท่าที่ควร"*

(อธิบายได้ว่า การที่**อชิตพราหมณ์** ถามว่า เพราะเหตุใดโลกนี้จึงไม่ปรากฏแจ่มจรัสสดใส ก็หมายความว่า ทำไมชีวิตหรือจิตใจของมนุษย์นี้ จึงไม่ค่อยรุ่งเรือง ไพโรจน์ บ่อยโปร่ง มันเหมือนกับมีอะไรปิดกั้นไว้

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า ก็เพราะ**โลกนี้**คือ**ชีวิต**จิตใจของมนุษย์นี้มันมี**ความตระหนี่** และ **ความประมาท** นั้นเองปิดกั้นไว้ จึงไม่ปรากฏแจ่มจรัส

ทั้งนี้ก็เพราะว่า เมื่อ**โลก**อัน**อวิชชา** หุ้มห่อไว้แล้ว **อวิชชา** นั้นเองเป็นปัจจัยให้เกิดความอยากต่างๆ กับความยึดมั่นถือมั่น อันเป็นอาการของ**ความตระหนี่** กับ **ความประมาท** เสียเอง มัวเมา เพลิดเพลิน จึงทำให้โลกนี้มืดไม่ปรากฏแจ่มแจ้ง บรรดาสัตว์โลกทั้งหลายจึงมองไม่เห็นสัจธรรมความเป็นจริงแท้ของชีวิต

อนึ่ง เมื่อกล่าวถึง **ความตระหนี่** นั้น พระพุทธองค์หมายถึง **ความตระหนี่ ๕ ประการ** คือ **๑. ตระหนี่ที่อยู่ ๒. ตระหนี่ตระกูล ๓. ตระหนี่ลาภ ๔. ตระหนี่วรรณะ ๕. ตระหนี่ธรรม**

สวน**ความประมาท**นั้น พระพุทธองค์หมายถึง การปล่อยจิต ปล่อยใจให้ทุจริตไปในทางกาย วาจา ใจ เพลิดเพลินไปกับ**กามคุณทั้ง ๕** เป็นผู้ไม่มีความเอื้อเฟื้อ มีความประพฤติย่อหย่อน เป็นผู้ปลงฉันทะ ทอดธุระ ไม่ตั้งใจ ฯลฯ)

๓.

อชิตพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ อะไรหนอเป็น **เครื่องฉาบทา**โลกนี้ไว้ จึงทำให้ต้องติดอยู่ ข้องอยู่ หรือผูกพันอยู่กับโลกนี้?"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนอชิตพราหมณ์ เรากล่าวว่า **ตัณหา** นั่นเอง เป็นเครื่องฉาบทาโลกนี้ไว้ จึงทำให้จิตใจของสัตว์โลกทั้งหลายต้องติดอยู่ ข้องอยู่ หรือผูกพันอยู่กับโลกนี้"*

(ข้อนี้ **อชิตพราหมณ์** เกิดความสงสัยว่า ทำไมจิตใจของสัตว์โลกทั้งหลายจึงไปหลงใหล ติดใจ ติดอยู่ ข้องอยู่ หรือผูกพันอยู่กับโลกนี้ ทั้งๆ ที่โลกนี้มี**อวิชชา**หุ้มห่ออยู่ ทำให้ดูมืดมนอนธการและโลกนี้ก็ไม่ปรากฏแจ่มจรัส จึงได้ทราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า **โลกนี้มีของดีอะไรฉาบทาไว้**

พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ตรัสตอบไปว่า **โลกนี้มีตัณหา นั้นเองเป็นเครื่องฉาบทาไว้** จึงทำให้จะไปของสัตว์โลกทั้งหลายติดใจ ติดอยู่ ข้องอยู่ หรือผูกพันอยู่กับโลกนี้

เพราะ **ตัณหา** นั้น หมายถึง ความกำหนัด ความยินดี ความเพลิดเพลิน ในธรรมชาติอันชั่วไปในอารมณ์ต่างๆ **ตัณหา**นี้เป็น**อุปกิเลส**ของโลก (จิตใจของสัตว์โลก)

โลกอันตัณหานี้ฉาบทาแล้ว จะทำให้มัวหมองเปื้อนระคนเข้าและผูกคล้องไว้)

อชิตพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ แล้วอะไรหนอเป็น **ภัยอันใหญ่หลวง**ของโลกนี้"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนอชิตพราหมณ์ เรากล่าวว่า **ทุกข์** ประการเดียว และเป็นประการสำคัญที่สุด ที่เป็นภัยอันใหญ่หลวงของโลกนี้"*

(ข้อนี้อธิบายได้ว่า เมื่อมาถึงจุดนี้ **อชิตพราหมณ์** ได้ฟังพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงถึงเรื่อง**โลก** ว่า โลกนี้มืดมนเพราะ**อวิชชา**หุ้มห่ออยู่ โลกนี้ไม่ปรากฏแจ่มจรัสเพราะ**ความตระหนี่** และ**ประมาท** และโลกนี้ยังถูก**ตัณหา** ฉาบทาไว้อีกด้วย

จึงอยากจะทราบต่อไปอีกว่า **โลกนี้ยังจะมีภัยอันตรายอะไรที่ใหญ่หลวงไปกว่านี้อีก**

พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสแสดงว่า **ทุกข์** นั้นแหละเป็นภัยเป็นอันตรายอันใหญ่หลวงของโลกนี้

คำว่า **ทุกข์** ในที่นี้ หมายถึง ชาติทุกข์ ชราทุกข์ พยาธิทุกข์ มรณทุกข์ ทุกข์ในนรก ทุกข์ในกำเนิดเดรัจฉาน ทุกข์ในเปรตวิสัย ทุกข์ในมนุษย์ ฯลฯ

ซึ่ง**ทุกข์**ดังกล่าวนี้เป็นเครื่องบีบคั้น เป็นเครื่องเสียดสี เป็นอันตราย เป็นเครื่องขัดข้องหมองศรี ของโลกนี้ พระองค์จึงตรัสตอบว่า **เป็นภัยอันตรายอันใหญ่หลวงของโลกนี้**

อชิตพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ตามปกติ **กระแสของกิเลส**ทั้งหลาย ย่อมหลั่งไหลเข้าสู่จิตใจทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ อย่างเชี่ยวกรากอยู่ตลอดเวลา*

*ข้าพระองค์ขอถามพระองค์ว่า **จะมีธรรมอะไรที่พอจะเป็นเครื่องกั้นกระแสกิเลสทั้งหลายเหล่านั้นให้บรรเทาเบาบางลงได้บ้าง***

*หรือ **จะมีธรรมอะไรที่จะสามารถเป็นเครื่องปิดกั้นกระแสกิเลสเหล่านั้นได้อย่างเด็ดขาด?"***

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนอชิตพราหมณ์ เรากล่าวว่า กระแสกิเลสเหล่าใดในโลกนี้ มี **สติ** เท่านั้นที่จะเป็นธรรมเครื่องกั้นให้บรรเทาเบาบางลงได้*

*และ มี **ปัญญา** เท่านั้นที่จะเป็นธรรมสามารถเป็นเครื่องปิดกั้นกระแสกิเลสทั้งหลายเหล่านั้นได้อย่างเด็ดขาด"*

เช่นนี้อธิบายได้ว่า คำว่า **กระแสกิเลสทั้งหลาย** นั้น หมายถึง กิเลสอวิชชา ตัณหา ทิฏฐิ ทุจริต ฯลฯ ซึ่งตามปกติ กิเลสทั้งหลายนี้ เกิดขึ้นที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ นี่เอง เกิดขึ้นเมื่อมีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และ ธัมมารมณ์ มากระทบสัมผัสทุกครั้ง ตามลำดับ

เมื่อขาดสติปัญญากำหนดรู้ จึงเปรียบเสมือนกิเลสทั้งหลายเหล่านั้นเป็นกระแสหลั่งไหลเข้ามาสู่จิตใจในทางตา หู จมูก ลิ้น กาย

และใจ อย่างเชี่ยวกรากอยู่ตลอดเวลา

พระองค์ตรัสว่า **สติ** เท่านั้นที่จะเป็นธรรมเครื่องกั้นกระแสกิเลสทั้งหลายเหล่านั้นให้พอเบาบางลงได้

หมายความว่า ทุกครั้งที่มีการกระทบสัมผัสเกิดขึ้น ต้องให้ **สติ** เกิดขึ้น ระลึกรู้ทันที

แต่ถ้าจะให้เกิดเป็นธรรมสามารถเป็นเครื่องปิดกั้นได้โดยเด็ดขาด แล้ว จะต้องเป็น **ปัญญา**

กล่าวคือ ทุกครั้งเมื่อมีการกระทบสัมผัสเกิดขึ้น และเมื่อมี**สติ** เกิดขึ้น ระลึกรู้ทันทีแล้ว จะต้องเกิด**ปัญญา**รู้ว่านั่นไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน ของเรา ของเขา เป็นแต่เพียงรูปธรรม นามธรรม อย่างหนึ่งเท่านั้น

และทั้งรูปธรรม นามธรรม นั้น รวมลงสู่ **ไตรลักษณ์** คือ ความเป็น **อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา** ทั้งหมดทั้งสิ้น

ดังนั้น จึงไม่สมควรจะไปให้ความสนใจ คือยินดียินร้ายใดๆ การกระทบสัมผัสในครั้งนั้นก็จะเป็นหมันไป กิเลสใดๆ ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

นี้จึงกล่าวว่า **ปัญญาเป็นธรรมเครื่องปิดกั้นกระแสกิเลสทั้งหลายได้โดยเด็ดขาด**)

อชิตพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อยากจะทราบว่า ก็แล้ว **สติ ปัญญา และรูปธรรม นามธรรม นั้น ย่อมดับไปเมื่อใด?**"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนอชิตพราหมณ์ เรากล่าวว่า **รูปธรรม นามธรรม นั้น จะดับสนิทเมื่อวิญญาณดับ**"*

(ข้อนี้อธิบายได้ว่า ภายหลังจากที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบคำถามในข้อที่ ๔ ว่า **สติ** เป็นธรรมเครื่องกั้นกระแสกิเลสทั้งหลาย ที่หลั่งไหลเข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ อย่างเชี่ยวกรากนั้น ให้บรรเทาเบาบางลงได้

และ**ปัญญา** เป็นธรรมเครื่องปิดกั้นกระแสกิเลสทั้งหลายเหล่านั้นได้อย่างเด็ดขาด

โดย**ปัญญา** ที่เกิดขึ้นนั้น จะต้องเป็นปัญญาที่เกิดขึ้นรู้เท่าทันสภาวธรรมตามความเป็นจริงว่า นั้นไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน ของเรา ของเขา มันเป็นแต่เพียงรูปธรรม นามธรรม อย่างหนึ่งเท่านั้น

จึงทำให้ **อชิตพราหมณ์** เกิดความสงสัยขึ้นมาว่า ก็แล้ว สติ ปัญญา และรูปธรรม นามธรรม นี้นั้น มันย่อมจะดับไปเมื่อใด

ทั้งนี้ เพราะอชิตพราหมณ์เกรงว่า สติ ปัญญา และรูปธรรม นามธรรม นี้ จะดับไปก่อนที่กิเลสทั้งหลายจะดับ หรือปิดกั้นได้โดยเด็ดขาด

แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสตอบว่า **รูปธรรม นามธรรม จะดับสนิทเมื่อวิญญาณดับ**

การที่พระพุทธองค์ตรัสตอบอย่างนี้ พระพุทธองค์ตอบตามหลักของ**ปฏิจจสมุปบาท ๑๒** กล่าวคือ

อวิชชา เป็นปัจจัยให้เกิด **สังขาร**
สังขาร เป็นปัจจัยให้เกิด **วิญญาณ**
วิญญาณ เป็นปัจจัยให้เกิด **นามรูป** (รูปธรรม นามธรรม)
ฯลฯ

แน่นอน การที่**วิญญาณ** จะดับสนิทได้นั้น **กิเลสอวิชชา**จะต้องดับสนิทก่อน

ดังนั้น เมื่อ**กิเลสอวิชชา** ดับสนิท **สังขาร**ก็ดับสนิท **นามรูป** (รูปธรรม นามธรรม) ก็ดับสนิท

นี้คือหลักการของปฏิจจสมุปบาท ๑๒

ส่วนเรื่อง **สติ** และ**ปัญญา** นั้น พระพุทธองค์ไม่ทรงตอบเพราะ **เมื่อรูปธรรมและนามธรรมดับสนิทแล้ว สติและปัญญาก็จะต้องดับไปโดยปริยาย**

เพราะสติและปัญญานั้น ก็เกิดจากนามรูป หรือรูปธรรม นามธรรม นั่นเอง)

๗.

อชิตพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอถามเป็นข้อสุดท้ายว่า* ***บรรดาพระอริยบุคคลทั้งหลายผู้บรรลุธรรมอันแจ่มแจ้งได้แล้ว ทั้งเสขบุคคล และอเสขบุคคล ท่านมีการดำเนินข้อวัตรปฏิบัติอย่างไร?"***

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนอชิตพราหมณ์ บรรดาพระอริยบุคคลทั้งหลาย ผู้บรรลุธรรมอันแจ่มแจ้งได้แล้ว ทั้งเสขบุคคล และอเสขบุคคลนั้น* ***ท่านได้ดำเนินข้อวัตร ๔ ประการ คือ หนึ่ง ไม่พึงติดใจในกามทั้งหลาย สอง มีใจไม่ขุ่นมัว สาม มีความฉลาดในธรรมทั้งปวง สี่ พึงมีสติเว้นรอบ"***

(ข้อนี้อธิบายได้ว่า ตามปกติ **พระอริยบุคคล** แบ่งเป็น ๒ ประเภท

ประเภทที่ ๑ ได้แก่ **เสขบุคคล** หมายถึง ผู้ที่ได้ลงมือศึกษาปฏิบัติในขั้นต้น จนเข้าสู่หนทางมรรคแล้ว แต่ยังไม่จบสิ้น ยังต้องศึกษา

ปฏิบัติต่อไปจนบรรลุจุดสุดท้าย ซึ่ง**เสขบุคคลนี้** ได้แก่ **พระโสดาบัน พระสกทาคามี** และ**พระอนาคามี** เป็นต้น

ประเภทที่ ๒ ได้แก่ **อเสขบุคคล** หมายถึง ผู้ที่ได้ศึกษาปฏิบัติเสร็จสิ้นแล้ว กิจอื่นที่เป็นทำนองเดียวกันนี้ไม่มีอีกแล้ว บรรลุสู่จุดสุดท้ายแล้ว ซึ่ง**อเสขบุคคล** นั้น ได้แก่ **พระอรหันต์ขีณาสพ** นั่นเอง

การดำเนินข้อวัตรปฏิบัติของภิกษุพระอริยบุคคล ๔ ประการนั้น คือ

๑. ความไม่พึงติดใจในกามทั้งหลาย ตามปกติคำว่า **กาม** นั้น มี ๒ ประเภท ประเภทที่ ๑ คือ **วัตถุกาม** หมายถึง รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ อันน่าพอใจ รักใคร่ หลงใหล รวมตลอดถึงทรัพย์สมบัติสิ่งของต่างๆ บ้านช่อง เรือกสวนไร่นา ฯลฯ อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด มัวเมา เหล่านี้เรียกว่า **วัตถุกาม**

ประเภทที่ ๒ คือ **กิเลสกาม** หมายถึง **ฉันทราคะ** ความพอใจในกาม ความกำหนัดในกาม ความเพลิดเพลินในกาม ความทะยานอยากในกาม ความเสน่หาในกาม ความกระหายในกาม ความเร่าร้อนในกาม ความติดใจในกาม ความหลงในกาม เหล่านี้รวมเรียกว่า **กิเลสกาม**

คำว่า **ความไม่พึงติดใจในกามทั้งหลาย** นั้น **หมายถึงการสละละ ปล่อย วาง ความติดใจในทั้งวัตถุกาม และกิเลสกามทั้งหลายนั้นเอง**

๒. ความพึงเป็นผู้มีใจไม่ขุ่นมัว ตามปกติ **จิต** หรือ **ใจ** แท้ๆ หรือที่สะอาดบริสุทธิ์นั้นจะ**ปภัสสร** สว่างไสว ผ่องแผ้ว แต่ต้องมัวหมอง ขุ่นมัว ไม่เบิกบาน ลงไป เป็นเพราะมี**กิเลส**จรเข้ามา

ดังนั้น **ความพึงเป็นผู้มีใจไม่ขุ่นมัว** คือ การกระทำจิตหรือใจให้สงบ ระงับ บรรเทา และไม่เกี่ยวข้องกับกิเลสทั้งหลาย อันทำให้จิตหรือใจต้องขุ่นมัวลงไปเสีย

๓. ความพึงเป็นผู้ฉลาดในธรรมทั้งปวง หมายความว่า ความรอบรู้ รู้ทั่ว รู้พร้อม ในธรรมทั้งหลายที่จะดำเนินไปสู่ความพ้นทุกข์

เป็นต้นว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง, สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์, ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา, เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยจึงทำให้เกิดสังขาร ฯลฯ

สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา, มีความฉลาดในรูป นาม ขันธ์ ๕ อายตน ๑๒ ธาตุ ๑๘ โพธิปักขิยธรรม ๓๗ มรรค ผล นิพพาน ฯลฯ

เหล่านี้ชื่อว่า **มีความฉลาดในธรรมทั้งปวง**

๔. ความพึงเป็นผู้มีสติเว้นรอบ หมายความถึงว่า ความเป็นผู้มีสติด้วยเหตุแห่งสติปัฏฐาน ๔ คือ มีสติเจริญกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ใน **กาย** ๑ มีสติเจริญเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานใน **เวทนา** ทั้งหลาย ๑ มีสติเจริญจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ใน **จิต** ๑ และมีสติเจริญธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ใน **ธรรม** ทั้งหลาย ๑

อนึ่ง นอกจากนั้นแล้ว ความมีสติยังเกิดขึ้นเพราะพุทธานุสสติ ธรรมานุสสติ สังฆานุสสติ สีลานุสสติ จาคานุสสติ เทวตานุสสติ อานาปานัสสติ มรณานุสสติ กายคตาสติ อุปสมานุสสติ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ เอกายมรรค

เหล่านี้เรียกว่า **สติ** เมื่อภิกษุเป็นผู้เข้าไป เข้าไปพร้อม เข้ามา - เข้ามาพร้อม เข้าถึง - เข้าถึงพร้อม ประกอบด้วยสติเหล่านี้แล้ว นั่นแหละเรียกว่า **ความพึงเป็นผู้มีสติเว้นรอบ** ดังนี้แล)

ผลของการแสดงพระคาถาที่ตรัสตอบ**อชิตพราหมณ์** นั้น พร้อมด้วยเมื่อจบพระคาถา **ธรรมจักษุ** (โสดาปัตติมรรค) ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน เกิดขึ้นแล้วแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจำนวนหลายพัน

สำหรับผู้ที่เคยมีฉันทะร่วมกัน มีประโยค (การประกอบ) ร่วมกัน มีความประสงค์ร่วมกัน มีความอบรมวาสนาร่วมกัน กับ**อชิตพราหมณ์** นั้นว่า *"สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา"*

ส่วนจิตของอชิตพราหมณ์นั้น พ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น

ขณะเดียวกันนั้น หนังเสือ ชฎา ผ้าคากรอง ไม้เท้า ลักจั่น (อ่านว่า ลักกะจั่น เป็นลูกน้ำเต้าหรือภาชนะดินคล้ายลูกน้ำเต้าสำหรับบรรจุน้ำในเวลาเดินทางอย่างที่พระฤๅษีดงค์ใช้) ผมและหนวดของอชิตพราหมณ์ก็หายไป

พร้อมกับการบรรลุเป็นพระอรหันต์ โดยได้ครองผ้ากาสายะแทนที่ พร้อมบริขาร

นั่งประนมอัญชลีนมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า ประกาศว่า *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์"*

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

"ดูก่อนอชิตะ เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว"

ด้วยเหตุนี้ อชิตะ จึงเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

ปัญหาที่ ๒

ปัญหาของท่านติสสเมตเตยยพราหมณ์

ก่อนที่**ติสสเมตเตยยพราหมณ์** จะได้ถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น **โมฆราชพราหมณ์** ซึ่งเป็น ๑ ใน ๑๖ ของลูกศิษย์**อาจารย์พราหมณ์พาวรี** คิดว่าตนเป็นผู้มีปัญญาดีกว่าพราหมณ์คนอื่นๆ ควรจะเป็นผู้ถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นคนต่อไป จึงเข้าไปกราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ บุคคลควรจะพิจารณามองดูโลกนี้ให้เห็นเป็นอย่างไร มัจจุราชจึงจะมองไม่เห็น?"

พระผู้มีพระภาคเจ้าทราบด้วยพระญาณภายในว่า **โมฆราชพราหมณ์**ผู้นี้ยังมี**กิเลสมานะ** (ความถือตัว) อยู่ และอินทรีย์ยังอ่อนอยู่ ยังไม่แก่กล้าพอ

ถ้าพระพุทธองค์จะตอบในขณะนี้ **โมฆราชพราหมณ์**จะไม่เกิดผลแต่อย่างใด จึงตรัสห้ามไว้ก่อนว่า

"หยุดก่อนโมฆราช คนอื่นถามเถิด"

ลำดับนั้น **ติสสเมตเตยยพราหมณ์** จึงได้เป็นผู้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นบุคคลต่อไป ดังต่อไปนี้

เมตเตยยพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ใครหนอยินดีแล้วในโลกนี้ และความหวั่นไหวของผู้นั้นย่อมไม่มี?"*

(คำว่า "ใครหนอยินดีแล้วในโลกนี้" หมายความว่าใครหรือผู้ใดมีความยินดีในอัตภาพของตน มีความสันโดษพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ มีความปรารถนาน้อย ไม่มักมากในกามคุณทั้งหลายนั้นเอง

กับข้อความที่ว่า "ความหวั่นไหวของผู้นั้นย่อมไม่มี?" หมายความว่า ความหวั่นไหวของผู้นั้นในเรื่อง**โลกธรรม ๘** นั้นไม่มีแล้ว รวมถึงความหวั่นไหวในเรื่องของกิเลส ตัณหา กรรม ของผู้นั้นด้วย ย่อมไม่มีแล้ว)

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนเมตเตยยพราหมณ์ เรากล่าวว่า**ภิกษุผู้บรรลุอรหันต์ขีณาสพ** ทั้งหลายนั้นแล เป็นผู้ยินดีแล้วในโลกนี้ และความหวั่นไหวทั้งหลายทั้งปวงย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้บรรลุอรหันต์ขีณาสพทั้งหลายทั้งปวงเหล่านั้น"*

(คำว่า "**ภิกษุผู้บรรลุอรหันต์ขีณาสพทั้งหลายนั้น**" หมายความถึงภิกษุผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ศีล สมาธิ ปัญญา จนสมบูรณ์บริบูรณ์แล้ว ดับกิเลสตัณหาได้หมดสิ้นแล้ว จัดเข้าสู่แดนเกษมหรือแดนนิพพานแล้วนั้นเอง บัดนี้มีความยินดีแล้วในอัตภาพของตน มีความสันโดษกล่าวคือ พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ มีความปรารถนาน้อย ไม่มักมากในกามหรือติดใจในกามทั้งหลายแล้ว

และ กับข้อความที่ว่า "**ความหวั่นไหวทั้งปวงย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้บรรลุอรหันต์ขีณาสพทั้งหลายเหล่านั้น**" หมายความว่า จิตของภิกษุผู้บรรลุอรหันต์ขีณาสพเหล่านั้นมีความตั้งมั่น มั่นคง ปราศจากธุลีแห่งกิเลสทั้งหลายแล้ว ย่อมไม่หวั่นไหวไปกับ**โลกธรรม ๘** รวมทั้งไม่หวั่นไหวไปในเรื่องของกิเลส ตัณหา กรรม ทั้งหลายทั้งปวงด้วยทั้งหมด)

เมตเตยยพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ* ***ใครหนอเป็นผู้รู้ในส่วนที่สุดทั้ง ๒ ข้าง พร้อมทั้งส่วนกลางแล้ว ไม่ติดอยู่ด้วยปัญญา?****"*

(หมายความว่า ตามธรรมดาชีวิตของคนเรานั้น ประกอบด้วยส่วนสุดทั้ง ๒ ข้าง และส่วนกลางด้วย ดังเส้นด้ายมีปลายทั้ง ๒ ข้าง และส่วนกลาง

ซึ่งตามปกติ คนเราก็จะดำเนินชีวิตในส่วนกลางๆ แต่ในที่สุดแล้วก็ต้องสละทิ้งทั้งหมด ไม่เอาในส่วนไหนๆ ทั้งนั้น

ดังนั้น **เมตเตยยพราหมณ์** จึงกราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่าก็ใครเล่าเป็นผู้รู้ในส่วนสุดทั้ง ๒ ข้างนั้น พร้อมทั้งส่วนกลางด้วย โดยไม่ติดอยู่ด้วยปัญญา ไม่ว่าในส่วนไหนๆ ทั้งนั้น)

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนเมตเตยยพราหมณ์ เรากล่าวว่าภิกษุผู้บรรลุอรหันต์ขีณาสพทั้งหลายนั้นแหละเป็นผู้รู้ส่วนสุดทั้ง ๒ ข้าง พร้อมทั้งส่วนกลาง แล้วไม่ติดอยู่ด้วยปัญญา"*

(หมายความว่า ภิกษุผู้บรรลุอรหันต์ขีณาสพ เป็นผู้รู้**ส่วนสุดทั้ง ๒ ข้าง** นั้น ก็คือ **กามสุขัลลิกานุโยค** คือ การปฏิบัติมุ่งเน้นหนักไปทางด้านกามคุณ กับ **อัตตกิลมถานุโยค** คือ การปฏิบัติมุ่งเน้นหนักไปทางด้านการทรมานตนเอง ซึ่งทั้งสองทางนี้เป็นอัน**สุดโต่ง** เป็นทางที่เลว ภิกษุไม่ควรดำเนิน

นอกจากนั้น ภิกษุนั้นเป็น**ผู้รู้ส่วนกลาง** คือ **มัชฌิมาปฏิปทา** - ทางสายกลาง ซึ่งเป็นทางที่ภิกษุควรดำเนิน เพราะ**ทางสายกลาง**นี้จะสามารถบรรลุถึงฝั่งอันเกษม หรือฝั่งพระนิพพาน

อย่างไรก็ตาม ภิกษุผู้ดำเนินในทางสายกลางนี้ และเมื่อถึงฝั่งอันเกษมหรือฝั่งพระนิพพานแล้วก็ต้องสละละทิ้งหมด แม้ส่วนกลางนี้ก็ไม่ยึดติดอยู่ด้วยปัญญานั้นแล)

เมตเตยยพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ พระองค์ทรงตรัสเรียกใครเล่าหนอว่าเป็น**มหาบุรุษ?**"*

(คำว่า **"มหาบุรุษ"** หมายถึงบุรุษอันสูงสุด บุรุษผู้วิเศษ บุรุษผู้ประเสริฐ อุดมบุรุษ อัครบุรุษ)

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนเมตเตยยพราหมณ์ เราเรียก**ภิกษุผู้บรรลุอรหันต์ขีณาสพทั้งหลายนั้น**แหละว่าเป็น**มหาบุรุษ**"*

(การที่จะเป็น**มหาบุรุษ** ในความหมายของพระพุทธองค์ได้นั้น อย่างน้อยภิกษุผู้บรรลุอรหันต์ขีณาสพนั้น จะต้องปฏิบัติ**อริยมรรคมีองค์ ๘** หรือ **สติปัฏฐาน ๔** ได้อย่างสมบูรณ์และบริบูรณ์แล้ว ก็สมควรที่จะเป็น**มหาบุรุษ** นั้นแล)

เมตเตยยพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ* ***ใครเล่าหนอล่วงแล้วซึ่งตัณหา*** *อันเป็นเครื่องเย็บหรือมัดเวไนยสัตว์ทั้งหลายให้ติดไว้กับโลกนี้?"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนเมตเตยยพราหมณ์ เรากล่าวว่า* ***ภิกษุผู้บรรลุอรหันต์ขีณาสพ*** *อีกนั้นแหละ เป็นผู้ล่วงแล้วซึ่งตัณหาอันเป็นเครื่องเย็บหรือมัดเวไนยสัตว์ทั้งหลายให้ติดไว้กับโลกนี้"*

(หมายความว่า **ภิกษุผู้บรรลุอรหันต์ขีณาสพ** ทั้งหลายนั้นเอง เป็นผู้ที่สิ้นแล้วซึ่งตัณหา หรือปราศจากตัณหาทั้งหลายทั้งปวง อันเป็นเครื่องเย็บหรือมัดเวไนยสัตว์ทั้งหลายไว้กับโลกนี้ หรือสังสารวัฏฏ์นี้)

ผลของการแสดงพระคาถาที่ตรัสตอบ**ติสสเมตเตยยพราหมณ์**นั้น พร้อมด้วยเวลาจบพระคาถา **ธรรมจักษุ** (โสดาปัตติมรรค) ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน เกิดขึ้นแล้วแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจำนวนหลายพัน สำหรับผู้ที่เคยมีฉันทะร่วมกัน มีประโยค (การประกอบ) ร่วมกัน มีความประสงค์ร่วมกัน มีความอบรมวาสนาร่วมกันกับ**ติสสเมตเตยยพราหมณ์** นั้นว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา

ส่วนจิตของติสสเมตเตยยพราหมณ์นั้น พ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น

ขณะเดียวกันนั้น หนังเสือ ชฎา ผ้าคากรอง ไม้เท้า ลักจั่นผมและหนวด ของติสสเมตเตยยพราหมณ์ก็หายไป พร้อมกับการ**บรรลุเป็นพระอรหันต์** โดยได้ครองผ้ากาสายะแทนที่ พร้อมบริขาร นั่งประนมอัญชลี นมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า ประกาศว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

"ดูก่อนติสสเมตเตยยะ เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว"

ด้วยเหตุนี้ติสสเมตเตยยะจึงเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

ปัญหาที่ ๓

ปัญหาของท่านปุณณกพราหมณ์

ก่อนที่**ปุณณกพราหมณ์** จะได้ถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น **โมฆราชพราหมณ์** ผู้ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสห้ามไว้ครั้งหนึ่งก่อนหน้าที่ **ติสสเมตเตยยพราหมณ์** จะถามเป็นคนที่ ๒ นั้น ก็ได้รีบถามขึ้นอีกครั้งหนึ่งทันทีที่**ติสสเมตเตยพราหมณ์** ถามจบลง ว่า

"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ บุคคลควรจะมองดูโลกนี้ให้เห็นเป็นอย่างไร มัจจุราชจึงจะมองไม่เห็น?"

แต่แล้วพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงห้ามไว้อีกเป็นคำรบที่สองว่า

*"หยุดก่อน**โมฆราช** คนอื่นถามเถิด"*

เพราะพระองค์ทราบด้วยพระญาณภายในว่า อินทรีย์ของ**โมฆราช**ยังอ่อนอยู่ และยังมีกิเลสมานะ คือ ความถือตัวอยู่ หากพระองค์จะทรงตอบในขณะนั้นก็จะไม่เกิดผลดีอย่างไรแก่**โมฆราช** พระองค์ต้องการให้**โมฆราช** บ่มอินทรีย์ต่อไปก่อน

ด้วยเหตุนี้**ปุณณกพราหมณ์** จึงเป็นผู้ถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นลำดับที่ ๓ ต่อไป ดังต่อไปนี้

ปุณณกพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ บรรดาฤาษี กษัตริย์ พราหมณ์ และมนุษย์ทั้งหลาย เป็นอันมากในโลกนี้ อาศัยอะไรเล่าหนอจึงได้พากันแสวงหา**ยัญ** ไปให้แก่เทวดาแห่งตน?"*

("คำว่า "อาศัยอะไรเล่าหนอ" หมายถึง มีความหวังอะไร หรือมีความต้องการสิ่งใด นั่นเอง

คำว่า "แสวงหายัญ" หมายถึง แสวงหาเครื่องไทยทานหรือของกำนัล หรือปัจจัย ๔ นั่นเอง

และคำว่า "เทวดาแห่งตน" หมายถึง ผู้บังคับบัญชา ผู้ที่เคารพนับถือ หรือผู้ที่ให้ผลดีผลร้ายแก่ตน นั่นเอง)

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนปุณณกพราหมณ์ เรากล่าวว่าที่บรรดาฤาษี กษัตริย์ พราหมณ์ และมนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมากในโลกนี้* ***พากันแสวงหายัญ ไปให้แก่เทวดาแห่งตน*** *นั้น ก็เพราะอาศัยความหวังที่จะ* ***ได้ในสิ่งที่สนองความอยากของตนๆ*** *และอาศัยที่ว่าในสิ่งที่สนองความอยากของตนนั้นมันต้องเก่าคร่ำคร่าเสื่อมโทรม อยู่ตลอดเวลา*

ด้วยเหตุนี้ บุคคลเหล่านั้น ก็จำเป็นต้องแสวงหายัญไปให้แก่เทวดาของตนอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน"

(คำว่า "สิ่งที่สนองความอยากของตน" นั้น หมายความว่าตามธรรมดาสิ่งที่สนองความอยากของมนุษย์นั้นก็คือ รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ

มนุษย์มีความต้องการ หรือความอยาก ที่จะได้ในรูปที่ดี เสียงที่ดี กลิ่นที่ดี รสที่ดี และโผฏฐัพพะที่ดี อยู่ตลอดเวลา

แต่ไม่ว่าจะเป็นรูป เป็นเสียง เป็นกลิ่น เป็นรส และเป็นโผฏฐัพพะทั้งหมดเหล่านี้ มันก็มีวันเก่าคร่ำคร่าเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา มนุษย์ก็ต้องดิ้นรนหาของใหม่มาแทนที่

เรียกว่ามนุษย์มีความอยาก มีความต้องการในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ไม่สิ้นสุด

ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงต้องแสวงหา**ยัญ**ไปให้แก่เทวดาแห่งตนอย่างไม่สิ้นสุดเช่นกัน

ทั้งนี้ ก็เพื่อความที่จะได้ในสิ่งที่สนองความอยากของตนตลอดไปไม่สิ้นสุด นั่นเอง)

ปุณณกพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ก็ถ้าบรรดาฤาษี กษัตริย์ พราหมณ์ และมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้นในโลกนี้ ที่แสวงหายัญไปให้แก่เทวดาแห่งตน***โดยความไม่ประมาทแล้ว** *จะได้มีโอกาสก้าวข้ามล่วงพ้นซึ่ง ชาติ ชรา มรณะภัย นี้ไปได้บ้างหรือไหมหนอ?"*

(คำว่า "ด้วยความไม่ประมาท" หมายถึง การกระทำบ่อยๆ เนืองๆ อย่างต่อเนื่อง ไม่ขาดวรรคตอน

กับคำว่า "ก้าวข้ามล่วงพ้นซึ่งชาติ ชรา มรณะภัย" นั้น หมายถึง การก้าวข้ามล่วงพ้นภัยหรือความทุกข์ หรือโทษ ที่เกิดจากความเกิด ความแก่ ความตาย เพื่อจิตจะเข้าสู่แดนเกษม หรือแดนพระนิพพาน นั่นเอง)

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนปุณณกพราหมณ์ เมื่อชนทั้งหลายเหล่านั้น ยังย่อมที่จะหวัง ย่อมที่จะชม ย่อมที่จะบูชา โดยอาศัยลาภสักการะ และยังย่อมชอบในกามทั้งหลายอยู่แล้ว*

เรากล่าวว่า ชนทั้งหลายเหล่านั้น ***ยังประกอบบูชายัญด้วยความกำหนัด ด้วยความติดใจในการถือกำเนิดในภพน้อยภพใหญ่ทั้งหลายอยู่ จึงยังไม่สามารถที่จะก้าวข้ามล่วงพ้นชาติ ชรา มรณะภัย นี้ไปได้***"

(หมายความว่า การที่บรรดาฤๅษี กษัตริย์ พราหมณ์ และมนุษย์ทั้งหลาย เป็นจำนวนมาก ทำการแสวงหา**ยัญ**มามอบให้แก่เทวดาแห่งตน **โดยความไม่ประมาท** คือกระทำบ่อยๆ เนืองๆ อย่างต่อเนื่องไม่ขาดวรรคขาดตอนนั้น

พระพุทธองค์ตรัสว่า เป็นการกระทำที่ยังมีความหวังสิ่งตอบแทนอยู่ เป็นการกระทำที่ยังนิยมชมชอบในกามทั้งหลายอยู่ และเป็นการกระทำที่ยังติดใจในการถือกำเนิดในภพน้อยภพใหญ่อยู่

เพราะฉะนั้น ชนทั้งหลายเหล่านั้น จึงไม่สามารถที่ข้ามพ้นชาติ ชรา มรณะภัย ทั้งหลาย สู่แดนเกษมหรือแดนพระนิพพานได้)

ปุณณกพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ก็ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว* ***จะมีใครเล่า ทั้งเทวโลก และมนุษยโลกนี้ ที่จะก้าวข้ามล่วงพ้น ชาติ ชรา มรณะภัย นี้ไปได้***"

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนปุณณกพราหมณ์ เรายอมกล่าวว่า* ***พระอรหันต์ขีณาสพ*** *นั่นแหละเป็นผู้ทราบดี หรือรู้ดี ทั้งฝั่งนี้และฝั่งโน้นในโลก เป็นผู้ที่ไม่หวั่นไหวแล้วในโลกทั้งปวง เป็นผู้สงบแล้ว เป็นผู้ข้ามพ้นแล้วซึ่งชาติและมรณะได้เด็ดขาด ดูก่อนพราหมณ์ ด้วยประการฉะนี้แล"*

เป็นผู้ไม่มีความทุกข์ ไม่มีความหวัง ไม่มีความอยากใดๆ แล้ว เราจึงกล่าวว่า ***พระอรหันต์ขีณาสพ*** *ทั้งหลายนั้นแหละเป็นผู้ก้าวล่วงพ้นซึ่งชาติ ชรา มรณะภัยไปได้แล้ว จิตเข้าสู่แดนเกษม หรือแดนพระนิพพานแล้ว"*

(คำว่า **"ฝั่งนี้"** หมายถึง ฝั่งสังสารวัฏฏ์

คำว่า **"ฝั่งโน้น"** หมายถึง ฝั่งพระนิพพาน

คำว่า "เป็นผู้ที่ไม่มีความหวั่นไหวแล้วในโลกนี้ ในโลกไหนๆ" หมายความว่า จิตของพระอรหันต์ขีณาสพนั้น ตั้งมั่น มั่นคง ไม่หวั่นไหวไปกับ**โลกธรรม ๘** ในโลกไหนๆ คือ ใน ๓ แดนโลกธาตุ

คำว่า **"เป็นผู้สงบแล้ว"** หมายความว่า จิตของพระอรหันต์ขีณาสพนั้นสงบระงับแล้วจากการปรุงแต่งด้วยสังขาร กล่าวคือ สังขารปรุงแต่งไม่ได้อีกต่อไปแล้ว

คำว่า "เป็นผู้ขจัดแล้ว ซึ่งทุจริตทั้งปวง" หมายความว่า การกระทำทางกาย วาจา และใจ เป็นไปทางสุจริตล้วน ปราศจากทางทุจริต

ซึ่งใน**ทางทุจริต**นั้น เปรียบประดุจดังเขม่าของควันไฟไม่สะอาดฉันใด

ดังนั้น **ความทุจริต** ที่เกิดทางกาย วาจา และใจ ของบุคคลก็ไม่สะอาดบริสุทธิ์ ฉันนั้น คล้ายกับ **มีจุดดำอยู่ในใจ**

ส่วนพระอรหันต์ขีณาสพนั้น ท่านเป็นผู้มีกาย วาจา ใจ ที่สะอาดบริสุทธิ์ และเป็นผู้ที่หมดความหวัง ความอยากใดๆ แล้ว

ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงตรัสว่า **พระอรหันต์ขีณาสพ**นั้นแหละเป็นผู้ที่ก้าวข้ามล่วงพ้น ชาติ ชรา มรณะภัย นี้ไปได้แล้ว และจิตของท่านเหล่านั้นก็เข้าสู่แดนเกษมหรือพระนิพพานได้แล้ว)

ผลของการแสดงพระคาถาที่ตรัสตอบปุณณกพรหมณ์ นั้น พร้อมด้วยเวลาจบพระคาถา ธรรมจักษุ (โสดาปัตติมรรค) ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน เกิดขึ้นแล้วแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจำนวนหลายพัน สำหรับผู้ที่เคยมีฉันทะร่วมกัน มีประโยค (การประกอบ) ร่วมกัน มีความประสงค์ร่วมกัน มีความอบรมวาสนาร่วมกัน กับปุณณกพราหมณ์นั้นว่า *"สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา"*

ส่วนจิตของปุณณกพราหมณ์นั้น พ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น

ขณะเดียวกันนั้น หนังเสือ ชฎา ผ้าคากรอง ไม้เท้า ลักจั่นผมและหนวด ของปุณณกพราหมณ์ก็หายไป พร้อมกับการ**บรรลุเป็นพระอรหันต์** โดยได้ครองผ้ากาสายะเทนที พร้อมบริขาร นั่งประนมอัญชลี นมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมทั้งประกาศว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

"ดูกอนปุณณกะ เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว"

ด้วยเหตุนี้ ปุณณกะจึงเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

ปัญหาที่ ๔
ปัญหาของท่านเมตตคูพราหมณ์

เมตตคูพราหมณ์ ได้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๑.

เมตตคูพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ* ***ความทุกข์ทั้งหลาย****เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่มีจำนวนมากมายหลายอย่างในโลกนี้****เกิดมาแต่สิ่งใดหนอ?****"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนเมตตคู ความทุกข์ทั้งหลายเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่มีจำนวนมากมายหลายอย่างในโลกนี้นั้น เรากล่าวว่าเกิดมาแต่* ***อุปธิ*** *นั้นเองเป็นเหตุ"*

(คำว่า **"ทุกข์"** ในที่นี้หมายถึง บรรดาสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ หรือทนอยู่ได้ยาก ทั้งนี้เพราะถูกธรรมชาติบีบคั้นให้ต้องเปลี่ยนแปลง ไหลเรื่อยไปโดยไม่หยุดนิ่ง

และใน**อริยสัจจ์ ๔** พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ชี้ลงไปที่ตัวทุกข์ของสัตว์โลกทั้งหลายไว้ ๑๒ ประการ คือ ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ ความโศกเศร้าเป็นทุกข์ ความร่ำไห้รำพันเป็นทุกข์ ความทรมานทางกายเป็นทุกข์ ความทรมานทางใจเป็นทุกข์ ความคับแค้นใจเป็นทุกข์ ความที่ประสบในสิ่งที่ไม่ปรารถนาเป็นทุกข์ ความที่ต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจเป็นทุกข์ ความที่ปรารถนาสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วไม่ได้เป็นทุกข์

เมื่อกล่าวโดยสรุปรวมยอดแล้ว **ความที่จิตหลงเข้าไปยึดมั่นถือมั่นในรูปนาม ขันธ์ ๕ ว่าเป็นตัวเราของเรานั้นเป็นทุกข์**

ส่วนคำว่า **"อุปธิ"** นั้น ตามหนังสือ **พจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์**ของ**ท่านเจ้าคุณประยุทธ์ ปยุตฺโต** ให้ความหมายว่า สิ่งนุงนัง สภาวะที่กลัวหรือระคนด้วยกิเลส นั่นก็คือ ตัณหา ทิฏฐิ กิเลส กรรม ราคะ ปฏิฆะ เบญจขันธ์ อภิสังขาร เป็นต้น ซึ่ง **อุปธิ** นี้พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นบ่อเกิดของทุกข์ หลังจาก ตัณหา อุปาทาน อีกทีหนึ่ง นั่นคือ **ตัณหา...อุปาทาน...อุปธิ...ทุกข์**

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธองค์จะสอนพยายามไม่ให้**อุปธิ**เกิดขึ้นโดยการละ**ตัณหา**เสีย เพื่อไม่ให้**ทุกข์**เกิดขึ้นนั่นเอง)

เมตตคูพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ* ***ธีรชน*** *ผู้มีปัญญาทั้งหลาย จะสามารถข้ามพ้นโอฆะแห่ง ชาติ ชรา มรณะ โสกะ และ ปริเทวะ นี้ ไปได้อย่างไรหนอ?"*

(คำว่า **"โอฆะ"** แปลว่า ห้วงน้ำที่ขวางกั้น มีอยู่ ๔ คือ **กาโมฆะ** -ห้วงน้ำคือกาม, **ภโวฆะ** - ห้วงน้ำคือภพชาติ, **ทิฏโฐฆะ** - ห่วงน้ำคือทิฏฐิความเห็นผิด และ **อวิชโชฆะ** - ห้วงน้ำคืออวิชชา ความไม่รู้ มืด บอด ความโง่หลงงมงาย

คำว่า **ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ** ก็คือตัว**ทุกข์** นั่นเอง

ดังนั้น เมื่อสรุปคำถามข้อนี้ของ**เมตตคูพราหมณ์** ก็คือ ถามว่า ธีรชนผู้มีปัญญาทั้งหลายเหล่านั้น จะสามารถข้ามพ้น**ห้วงน้ำแห่งความทุกข์**ทั้งหลายนี้ไปได้อย่างไรหนอ?

เพราะ จากข้อที่ ๑ ได้ถามว่า **ความทุกข์** ทั้งหลายนั้นเกิดมาจากอะไร และพระพุทธองค์ก็ตอบแล้วว่า ความทุกข์ทั้งหลายนั้นเกิดมาแต่ **อุปธิ**

ดังนั้น ในข้อที่ ๒ นี้ เมตตคูพราหมณ์ จึงได้ถามต่อไปอีกว่า ก็แล้วปัญญาชนทั้งหลายเหล่านั้น จะสามารถข้ามพ้นความทุกข์ทั้งหลายที่เกิดแต่**อุปธิ** นั้น ไปได้อย่างไรนั่นเอง)

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนเมตตคูพราหมณ์ เราจักบอกธรรมในธรรมแก่ท่าน ที่เรารู้แล้วเห็นแล้วอันประจักษ์แก่ตน ที่เมื่อบุคคลใดได้ทราบแล้ว และเป็นผู้มีสติเที่ยงไปแล้ว ก็จะเป็นผู้ข้ามตัณหาราคะอันเกาะเกี่ยวในอารมณ์ต่างๆ ในโลกนี้ได้"*

(คำว่า "เราจักบอกธรรมในธรรมแก่ท่าน ที่เรารู้แล้วอันประจักษ์แก่ตน" หมายความว่า พระพุทธองค์จะได้บอกธรรมทั้งหลายที่พระองค์ได้ตรัสรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง และเมื่อพระองค์ได้ปฏิบัติแล้ว ผลก็ได้ประจักษ์ชัดแก่พระองค์เองแล้ว

ซึ่งธรรมที่ทำให้พระองค์สามารถ**ข้ามโอฆะ** หรือห้วงน้ำของ ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ไปได้แล้วนั้น ที่พระพุทธองค์ได้ตรัสบอกแก่เมตตคูพราหมณ์ ก็คือ **อริยสัจจ์ ๔**

ซึ่งพระองค์ได้ตรัสว่า ธรรมอริยสัจจ์ ๔ นี้ ถ้าเมื่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดได้ทราบแล้ว เป็นผู้มีสติเที่ยวไป คือ **เป็นผู้มีสติปัฏฐาน ๔ ประพฤติปฏิบัติธรรมในกิจของอริยสัจจ์ ๔ สมบูรณ์บริบูรณ์ดีแล้ว บุคคลนั้นก็จะสามารถข้ามพ้นตัณหา ราคะ อันเกาะเกี่ยวในอารมณ์ต่างๆ**

หมายความว่า จะสามารถละตัณหาราคะ ที่เกิดพร้อมกับอารมณ์ทาง รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ ที่มากระทบสัมผัสทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไปได้

เมื่อสามารถลดละตัณหาราคะต่างๆ ได้หมดแล้ว **อุปธิ** ก็ไม่มีความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวง ที่เกิดจาก ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ก็จะดับไป นั่นเอง)

เมตตคูพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ชอบใจ**ธรรมในธรรม**ของพระองค์ ที่ได้ตรัสแสดงแล้วนั้น และรับสั่งว่าธรรมอันสูงสุดเหล่านี้ เมื่อบุคคลใดได้ทราบแล้ว มีสติเที่ยวไปแล้ว กล่าวคือ นำไปประพฤติปฏิบัติแล้วก็จะเป็นผู้ข้ามพ้นห้วงน้ำแห่ง ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ และทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงได้"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ถูกแล้ว เมตตคู บัดนี้ท่านได้ทราบธรรมอันเป็นเบื้องต้น (คือ ศีล) ท่ามกลาง (คือ สมาธิ) และเบื้องปลาย (คือ ปัญญา) โดยตลอดแล้ว*

*ท่านจงกระทำความยินดีในธรรมทั้งหลายเหล่านั้นเถิด และเมื่อได้กระทำให้มากแล้ว ท่านจะไม่มี**ภพ**ที่จะไปเกิดต่อไปอีก*

อนึ่ง ภิกษุผู้มีความเป็นปกติอยู่อย่างนี้แล้วจะเป็นผู้มีสติไม่ประมาท มีความรู้แจ้งแทงตลอดในกองสังขาร ก็จะสามารถละคลาย ความยึดมั่นว่าเป็นตัวเรา ของๆ เรา เสียได้

นั่นแหละ ก็จะเป็นผู้ข้ามพ้น ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ และทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงในอัตภาพนี้เสียได้ทีเดียว"

(**เมตตคูพราหมณ์** นั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดง**ธรรมในธรรม** ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **อริยสัจจ์ ๔** แล้ว

เมตตคูได้มีความซาบซึ้งมาก ได้กล่าวสรรเสริญพระพุทธองค์ว่า ชอบใจในธรรมของพระองค์ คล้ายกับว่าตนไม่เคยได้ยินได้ฟังธรรมเช่นนี้มาก่อนเลย

และมีความมั่นใจในธรรมทั้งหลายเหล่านั้นอย่างสูงกับมีความเชื่อมั่นว่า เมื่อตนนำเอาธรรมเหล่านั้นมาประพฤติปฏิบัติแล้ว จะสามารถข้ามพ้นทุกข์ทั้งหลายทั้งปวง อันเกิดจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ไปได้

ส่วนพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสรับรองว่า เมตตคูได้รู้และเข้าใจในธรรมทั้งหลายที่พระพุทธองค์ได้แสดงแก่เมตตคูแล้ว ทรงย้ำให้เมตตคูยินดี พร้อมกับให้ประพฤติปฏิบัติให้มาก แล้วจะไม่มี**ภพ**ที่จะไปเกิดอีก

หมายความว่า จะดับทุกข์ได้ทั้งหมด โดยที่ไม่ต้องไปเวียนตายเวียนเกิดในสังสารวัฏฏ์ - สังสารทุกข์ อีกต่อไป

สุดท้าย พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสสรุปว่า ตามปกติพระภิกษุสงฆ์สาวกทั้งหลายของพระพุทธองค์นั้น ได้เป็นผู้มีความเป็นปกติอยู่อย่างนี้แล้ว หมายความว่า ได้รู้ธรรมดังกล่าวนี้ดีอยู่แล้ว และก็ประพฤติปฏิบัติเป็นปกติอยู่สม่ำเสมอ ในที่สุด พระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นก็สามารถข้ามพ้นชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ ทั้งหลายทั้งปวงไปได้ นั้นแล)

๔.

เมตตคูพราหมณ์ : *"โอ! พระโคดมผู้เจริญ และผู้แสวงหาธรรมอันยิ่งใหญ่ ธรรมอันพระพุทธองค์ตรัสแสดงแล้วนั้น เป็นธรรมอันไม่มี**อุปธิ** พระพุทธองค์นั้นเป็นผู้ทรงสละทุกข์ได้แน่แล้ว เป็นบุญของข้าพระองค์ที่ได้มาพบพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประเสริฐ*

ขอพระพุทธองค์ได้โปรดเมตตารับข้าพระองค์เป็นศิษย์เพื่อเข้ารับการอบรมสั่งสอนต่อไปด้วยเถิด"

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนเมตตคู ถ้าพราหมณ์ผู้ใดเป็นผู้ปฏิบัติเข้าถึง**เวท** กล่าวคือ ไม่มีกิเลส ความกังวลใดๆ และไม่ยินดีเกี่ยวข้องอยู่ใน**กามภพ** แล้ว*

*เรากล่าวว่า พราหมณ์ผู้นั้น**เป็นผู้ข้ามพ้นแล้วซึ่งโอฆะและถึงแล้วซึ่งฝั่งโน้น โดยไม่มีเสาเขื่อนเครื่องกั้นใดๆ***

อนึ่ง นรชนใดในศาสนานี้ มีความรู้เห็นในมรรคจิตทั้ง ๔ และสลัดแล้วซึ่งบาปธรรม อันเป็นเครื่องติดอยู่ในภพน้อยภพใหญ่แล้ว เรากล่าวว่า นรชนนั้นเป็นผู้ปราศจากตัณหา ไม่มีทุกข์และได้พ้นแล้วซึ่ง ชาติ ชรา มรณะภัยทั้งหลายทั้งปวง"

(เมื่อมาถึงขั้นนี้ **เมตตคูพราหมณ์** ได้กล่าวยกย่องสรรเสริญพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นการใหญ่ เชื่อมั่นแล้วว่าธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสแสดงโปรดตนเองนั้น เป็นธรรมอันบริสุทธิ์ ปราศจาก**อุปธิ** หรือมีกิเลสตัณหาเข้าไปเจือปน

มีความเชื่อมั่นว่า พระพุทธองค์นั้นเป็นผู้**ดับทุกข์**ได้จริง

เมตตคู ถือว่า ได้เป็นบุญของตนเองอย่างมาก ที่โชคดีได้มาพบพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงขอฝากตัวเป็นศิษย์เพื่อเข้ารับการอบรมสั่งสอนต่อไป

ส่วนพระพุทธองค์ก็ได้ตรัสกับเมตตคูพราหมณ์ต่อไปว่า ถ้าพราหมณ์เป็นผู้ปฏิบัติเข้าถึง **เวท** คือ เข้าถึงธรรมอันสูงสุด ปราศจากกิเลสมลทินใดๆ ตัดความกังวลใจได้หมด ไม่ยินดีเกี่ยวข้องในสิ่งที่เป็น

สมมติ หรือบัญญัติ และไม่ยึดติดในสรรพสิ่งทั้งหลายใน**กามภพ**นี้แล้ว พระพุทธองค์ตรัสว่า **พราหมณ์ผู้นั้นเป็นผู้ที่ข้ามพ้นแล้วซึ่งโอฆะ** หรือห้วงน้ำทั้ง ๔ ถึงซึ่ง**ฝั่งโน้น** คือฝั่งพระนิพพาน โดยไม่มีเครื่องกั้นอันใด

อีกประการหนึ่ง พระพุทธองค์ได้กล่าวสรุปในตอนสุดท้ายว่า ในศาสนาของพระองค์นี้ ผู้มีปัญญาใดได้เข้าไปรู้และเห็นใน**มรรคจิตทั้ง ๔** คือ **โสดาปฏิมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค** และ **อรหัตมรรค** ก็จะเป็นผู้สลัด**บาปธรรม** (ก็คือ กิเลสสังโยชน์ ๑๐ นั่นเอง) อันเป็นเครื่องติดอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ได้อย่างหมดสิ้น

แล้วผู้มีปัญญานั้น ก็จะเป็นผู้พ้นจากตัณหาอุปาทานทั้งหลายทั้งปวง นั้นแล)

ผลของการแสดงพระคาถาที่ตรัสตอบเมตตคูพราหมณ์ นั้น พร้อมด้วยเวลาจบพระคาถา ธรรมจักษุ (โสดาปัตติมรรค) ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน เกิดขึ้นแล้ว แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จำนวนหลายพัน สำหรับผู้ที่เคยมีฉันทะร่วมกัน มีประโยค (การประกอบ) ร่วมกัน มีความประสงค์ร่วมกัน มีความอบรมวาสนาร่วมกัน กับ **เมตตคูพราหมณ์** นั้นว่า *"สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา"*

ส่วนจิตของเมตตคูพราหมณ์นั้น พ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น

ขณะเดียวกันนั้น หนังเสือ ชฎา ผ้าคากรอง ไม้เท้า ลักจั่น ผมและหนวด ของเมตตคูพราหมณ์ ก็หายไป พร้อมกับการ**บรรลุเป็นพระอรหันต์** โดยได้ครองผ้ากาสายะแทนที่ พร้อมบริขาร

นั่งประนมอัญชลี นมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมทั้งประกาศว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

"ดูก่อนเมตตคู เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว"

ด้วยเหตุนี้ เมตตคูจึงเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

ปัญหาที่ ๕

ปัญหาของท่านโธตกพราหมณ์

โธตกพราหมณ์ ได้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นบุคคลที่ ๕ ตามลำดับปัญหาดังต่อไปนี้ : -

โธตกพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ข้าพระองค์ย่อมหวังในพระวาจาของพระองค์ เพราะเมื่อบุคคลได้สดับตรับฟังพระดำรัสจากพระโอษฐ์ของพระองค์แล้ว* ***ก็จะพึงศึกษาพระนิพพาน เพื่อตน***"

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนโธตกพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นเธอจงเป็นผู้มีสติปัญญากระทำความเพียรในทิฏฐิอย่างนี้เถิด กล่าวคือ* ***เมื่อบุคคลได้สดับตรับฟังวาจาจากปากของเราแล้ว ก็จะพึงศึกษาพระนิพพานเพื่อตน***"

(ในคำถามแรกนี้เป็นแต่เพียง**โธตกพราหมณ์** ได้ปรารภกับพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า **ตนหวังในพระวาจา** คือคำตอบในปัญหาของตนที่จะถามต่อไป

และกล่าวยกย่องสรรเสริญพระพุทธองค์ในความศักดิ์สิทธิ์ในพระวาจาของพระพุทธองค์ว่า เมื่อบุคคลใดได้สดับตรับฟังพระดำรัสจากพระโอษฐ์ของพระองค์แล้ว **บุคคลนั้นก็จะตั้งใจศึกษา** พึงปฏิบัติเพื่อพระนิพพาน หรือเพื่อความที่สุดแห่งทุกข์เพื่อตนเอง

พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้มีพระดำรัสตอบแก**โธตกพราหมณ์** ไปว่า ดีแล้ว ขอให้ท่านจงเป็นผู้มีสติปัญญา กระทำความเพียรในทิฏฐิ (ความเห็น) อย่างนี้แหละ

กล่าวคือ ให้มีความเห็นระลึกอยู่เสมอว่า เมื่อบุคคลใดได้สดับตรับฟังวาจาจากปากของพระองค์แล้ว บุคคลนั้นก็จะตั้งใจศึกษาปฏิบัติเพื่อความที่สุดแห่งทุกข์ หรือเพื่อตนเองจะบรรลุสู่ความพ้นทุกข์นั่นเอง)

๒.

โธตกพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ขอพระองค์จงช่วยปลดเปลื้องข้าพระองค์จากความสงสัยทั้งปวงด้วยเถิด"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนโธตกพราหมณ์ เราไม่อาจปลดเปลื้องใครๆ ที่มีความสงสัยในโลกนี้ได้ ก็แต่ท่านเมื่อได้มารู้ธรรมอันประเสริฐนี้แล้ว ก็จงพึงข้ามโอฆะนี้ได้ด้วยความรู้อย่างนี้ด้วยตัวของท่านเองเถิด"*

(ครั้นแล้ว **โธตกพราหมณ์** ก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าทันทีขอให้พระพุทธองค์ช่วยปลดเปลื้องตนเองให้พ้นจากความสงสัยทั้งหลายทั้งปวงด้วย

คำว่า **"สงสัย"** ในที่นี้ หมายถึง ความที่ยังไม่เข้าใจ ไม่รู้ความเป็นจริงแท้ของกองสังขารทั้งหลายทั้งปวงนั้น เพราะถ้าเข้าใจและพ้นจากความสงสัยในเรื่องของกองสังขารทั้งหลายทั้งปวงนี้ไปได้แล้ว ก็จะสามารถวิมุติหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงได้

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสตอบโธตกพราหมณ์ไปว่า เราไม่อาจจะปลดเปลื้องใครๆ ที่มีความสงสัยในโลกนี้ได้

หมายความว่า การที่จะปลดเปลื้องความสงสัยนั้นจะต้องใช้ปัญญาและจะต้องเป็นปัญญาในขั้น**ภาวนามยปัญญา** ซึ่ง**ภาวนามยปัญญา**นี้ จะเกิดขึ้นได้จากการปฏิบัติในขั้น**วิปัสสนาภาวนา**

ดังนั้น ในเรื่องความสงสัยในกองสังขารนี้ ใครๆ ก็ไม่สามารถปลดเปลื้องให้ใครๆ ได้ **จะต้องปฏิบัติเอาเอง**

ซึ่งพระพุทธองค์ก็ตรัสอยู่เสมอๆ ว่า **ตถาคตเป็นแต่เพียงผู้บอก ผู้แนะเท่านั้น การที่จะไปบรรลุสู่ความพ้นทุกข์ได้ ทุกคนต้องปฏิบัติเอาเอง**

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธองค์จึงได้ตรัสแก่**โธตกพราหมณ์**ว่า ตถาคตไม่อาจปลดเปลื้องให้ใครๆ ที่มีความสงสัยในโลกนี้ได้

อย่างไรก็ตาม พระพุทธองค์ได้ตรัสแก่**โธตกพราหมณ์**ต่อไปอีกว่า ก็แต่ท่าน เมื่อได้มารู้ธรรมอันประเสริฐนี้แล้วก็จะพึงข้ามโอฆะนี้ได้ด้วยความรู้อย่างนี้ด้วยตัวของท่านเองเถิด

หมายความว่า อย่างไรก็ตาม เมื่อโธตกพราหมณ์ได้มารู้ธรรมอันประเสริฐที่พระพุทธองค์ได้เข้าไปตรัสรู้ และจะได้ตรัสแสดงต่อไปนี้แล้ว และเมื่อท่านนำไปประพฤติปฏิบัติแล้วท่านก็จะพึง**ข้ามโอฆะ** คือ ห้วงน้ำทั้งหลายสู่แดนสงบได้ด้วยตัวของท่านเองเถิด)

๓.

โธตกพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้น ขอพระองค์ได้โปรดตรัสสอนธรรมอันสงบสงัด (อมตนิพพาน) ที่ข้าพระองค์จะพึงรู้ได้ (พึงรู้แจ้งแทงตลอดได้) อันข้าพระองค์พร้อมที่จะรับฟังและปฏิบัติตาม ณ บัดนี้เถิด"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนโธตกพราหมณ์ เราจักบอกความสงบสงัดในธรรมที่เราเห็นและประจักษ์แล้วแก่ตน ที่เมื่อบุคคลได้ทราบแล้ว และเป็นผู้มีสติเที่ยวไป ก็จะสามารถพึงข้ามตัณหาอันซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ ในโลกนี้เสียได้"*

(ฝ่าย**โธตกพราหมณ์** นั้น เมื่อได้ฟังพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่าเราไม่อาจที่จะปลดเปลื้องความสงสัยในโลกนี้ให้กับใครๆ ได้ แต่เมื่อบุคคลได้มารู้ธรรมอันประเสริฐที่เราจะได้กล่าวต่อไปนี้แล้ว บุคคลนั้นก็จะสามารถข้ามโอฆะหรือห้วงน้ำ บรรลุสู่แดนความสงบสงัดได้

โธตกพราหมณ์ เมื่อได้ฟังเช่นนั้น มีความดีใจ จึงได้กล่าวตอบเร่งเร้าให้พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสบอกธรรมอันสงบสงัดนั้นที่ตนจะพึงรู้ได้และพร้อมที่จะปฏิบัติตามทันที

พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้เห็น**โธตกพราหมณ์** มีความกระหายในธรรม และมีความพร้อมเช่นนั้น ก็จึงเริ่มบอกธรรมแก่**โธตกพราหมณ์**

แต่ก่อนที่จะบอกธรรมแก่**โธตกพราหมณ์** พระพุทธองค์ก็ทรงย้ำว่าธรรมที่พระพุทธองค์จะตรัสบอกต่อไปนี้นั้น **เป็นธรรมอันเป็นความสงบสงัด** (ซึ่งจะเป็น อมตนิพพานนั่นเอง) **ที่เราได้เห็นและประจักษ์แจ้งแล้วแก่ตนเอง** หมายความว่า เป็นธรรมที่พระพุทธองค์ได้พบและสัมผัสด้วยตัวของพระพุทธองค์เองอยู่ในขณะนี้แล้วอย่างชัดเจน

พระพุทธองค์จึงกล่าวเป็นทำนองรับรองว่า เมื่อบุคคลใดได้ทราบธรรมดังกล่าวแล้วนี้ มีสติประพฤติปฏิบัติให้สมบูรณ์แล้ว ก็จะพึงข้ามตัณหาอุบาทาน อันเป็นความยึดมั่นถือมั่นในอารมณ์ต่างๆ ในโลกนี้ คือ ในขันธ์ ๕ นี้เสียได้ก็จะสามารถบรรลุยังแดนเกษม คือ **อมตนิพพาน** ได้

จึงต่อมาพระพุทธองค์ก็ได้กล่าวธรรมนั้น อันได้แก่ **อริยสัจจ์ ๔ สติปัฏฐาน ๔ ขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๔** ฯลฯ ต่อไป

ซึ่งขณะนั้น **โธตกพราหมณ์** ก็กำหนดสติติดตามพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ไปตลอดตั้งแต่ต้นจนจบ)

โธตกพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ชอบใจในธรรมที่พระองค์ได้ตรัสแสดงถึง* ***สันติสุขอันสูงสุด*** *(อมตนิพพาน) ที่เมื่อบุคคลได้ทราบแล้ว เป็นผู้มีสติเที่ยวไป ก็จะพึงข้ามตัณหาอุปาทานอันซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ ในโลกนี้ (โลกคือ ขันธ์ ๕) นี้เสียได้"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนโธตกพราหมณ์ บัดนี้เธอได้รู้ธรรมอันเป็นทั้งขั้นต่ำ ขั้นกลาง ขั้นสูง อันเป็นเครื่องเคลือบแคลงสงสัยในกองสังขารนี้ และเครื่องข้องอยู่ในโลกนี้หมดแล้ว เธออย่าได้ทำตัณหาเพื่อสร้างภพน้อยภพใหญ่ต่อไปเถิด"*

(เมื่อ **โธตกพราหมณ์** ได้สดับตรับฟังพระธรรมเทศนาซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถึงธรรมทั้งหลายที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง แล้วนำมาประพฤติปฏิบัติจนจิตของพระองค์ได้เข้าไปรู้เห็นแจ้งประจักษ์ด้วยตนเองในแดนแห่งความเกษม คือ **พระนิพพาน** จบลงแล้ว

โธตกพราหมณ์ ซึ่งได้ตั้งสติจดจ่ออยู่กับพระอมตนิพพานนั้น จึงได้กล่าวขึ้นมาว่า ข้าพระองค์ชอบใจในธรรมที่พระองค์ได้ตรัสแสดงถึง**สันติสุขอันสูงสุด** กล่าวคือ พระอมตนิพพานนั้น และเชื่อมั่นว่า เมื่อบุคคลมาได้ทราบแล้วเช่นนี้ ได้มีสติประพฤติปฏิบัติอยู่อย่างสมบูรณ์บริบูรณ์แล้ว ก็จะพึงข้ามตัณหาอุปาทานอันซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ ในโลกนี้ได้

ครั้นแล้ว พระพุทธองค์จึงได้ตรัสกับ**โธตกพราหมณ์**ว่าถูกต้องแล้ว และบัดนี้เธอก็ได้รู้ธรรมอันเป็นทั้งขั้นต่ำ (หมายถึง **ศีล**) ขั้นกลาง (หมายถึง **สมาธิ**) และขั้นสูง (หมายถึง **ปัญญา**) อันเป็นเครื่องเคลือบแคลงสงสัยในกองสังขารนี้ และเป็นเครื่องข้องติดอยู่ในโลกนี้หมดแล้ว ฉะนั้น เธออย่าได้ทำตัณหาอุปาทานให้เกิดขึ้น เพื่อที่จะสร้างภพน้อยและภพใหญ่อีกต่อไปเลย)

ผลของการแสดงพระคาถาที่ตรัสตอบ โธตกพราหมณ์ นั้น พร้อมด้วยเวลาจบพระคาถา ธรรมจักษุ (โสดาปัตติมรรค) ปราศจากธุลี ปราศจากมลทินเกิดขึ้นแล้วแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจำนวนหลายพัน สำหรับผู้ที่คุ้นเคย มีฉันทะร่วมกัน มีประโยค (การประกอบ) ร่วมกันมา มีความประสงค์ร่วมกัน มีความอบรมวาสนาร่วมกัน กับโธตกพราหมณ์นั้นว่า *"สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา"*

ส่วนจิตของโธตกพราหมณ์นั้น พ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น

ขณะเดียวกันนั้น หนังเสือ ชฎา ผ้าคากรอง ไม้เท้า ลักจั่นผมและหนวด ของโธตกพราหมณ์ก็หายไป พร้อมกับการบรรลุเป็น **พระอรหันต์** โดยได้ครองผ้ากาสายะแทนที่ พร้อมบริขาร

นั่งประนมอัญชลี นมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมทั้งประกาศว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

"ดูก่อนโธตกะ เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว"

ด้วยเหตุนี้ โธตกะจึงเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

ปัญหาที่ ๖
ปัญหาของท่านอุปสีวพราหมณ์

ภายหลังจากพระผู้มีพระภาคเจ้าได้วิสัชนาปัญหาของท่าน**โธตกพราหมณ์**จบลงแล้ว **ท่านอุปสีวพราหมณ์** ก็ได้เป็นผู้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นคนต่อไป ซึ่ง**อุปสีวพราหมณ์** ก็ได้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นคนที่ ๖ ตามลำดับปัญหาดังต่อไปนี้

อุปสีวพราหมณ์ : *"ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ลำพังแต่ข้าพระองค์แต่เพียงผู้เดียว โดยไม่อาศัยครูอาจารย์เป็นผู้ชี้แนะอบรมสั่งสอนแล้ว ก็ไม่อาจจะข้ามห้วงน้ำโอฆะใหญ่นี้ได้ ข้าแต่พระองค์ผู้ประกอบด้วยพระสัพพัญญุตญาณ ขอพระองค์ได้ตรัสบอก**ธรรมที่ข้าพระองค์ควรจะเข้าไปอาศัยหรือยึดเหนี่ยวไว้พิจารณา** ในอันที่จะพึงข้ามห้วงน้ำโอฆะใหญ่นั้นได้เถิด"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนอุปสีวพราหมณ์ ท่านจงเป็นผู้มีสติเพ่งดู**อากิญจัญญายตนสมาบัติ** โดยอาศัยสมาบัตินี้ให้เห็นเป็นว่าอะไรๆ แม้น้อยหนึ่งก็ไม่มี ครั้นแล้วท่านจง**ละกามทั้งหลายเสีย** พ้นจากความสงสัยในกองสังขารทั้งหลายทั้งปวง แล้วพิจารณาดูความสิ้นไปแห่งตัณหาราคะตลอดคืนและวันเถิด แล้วนั้นแหละท่านก็จะสามารถข้ามห้วงน้ำโอฆะใหญ่ไปได้"*

(เริ่มต้น**อุปสีวพราหมณ์** ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าไปก่อนว่า ลำพังแต่ตัวผู้เดียวแล้ว ไม่สามารถที่จะปฏิบัติธรรมที่จะข้ามห้วงน้ำ**โอฆะใหญ่ทั้ง ๔** คือ **กาโมฆะ ภโวฆะ ทิฏโฐฆะ** และ **อวิชโชฆะ** บรรลุสู่พระนิพพานได้ ถ้าปราศจากครูบาอาจารย์เป็นผู้ชี้แนะแนวทางอบรมสั่งสอนให้

อย่างไรก็ตาม **อุปสีวพราหมณ์** ก็ได้ยกย่องพระผู้มีพระภาคเจ้าว่าเป็นผู้ประกอบด้วย**สัพพัญญุตญาณ** กล่าวคือ เป็นผู้มีพระปรีชาญาณหยั่งรู้สรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน

สุดท้าย **อุปสีวพราหมณ์** ก็ได้กราบทูลให้พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสบอกธรรมที่สำคัญที่ตนเองควรเข้าไปอาศัยหรือยึดเหนี่ยวไว้พิจารณา กล่าวคือ **สิ่งที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐานในอันที่จะพึงข้ามห้วงน้ำโอฆะใหญ่ทั้ง ๔ นั้นไปได้เถิด**

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสตอบอุปสีวพราหมณ์ไปว่าท่านจงเป็นผู้มีสติเพ่งดูอยู่กับ **อากิญจัญญายตนสมาบัติ** โดยอาศัยสมาบัตินี้ให้เห็นเป็นว่าอะไรๆ แม้น้อยหนึ่งก็ไม่มี

ข้อความตอนนี้หมายความว่า เนื่องจากพระพุทธองค์เป็นสัพพัญญุตญาณนั้นเอง พระองค์ทราบว่า **อุปสีวพราหมณ์** นี้ได้สมาธิขั้น**อรูปฌาน ๓** คือ **อากิญจัญญายตนะ** แล้ว แต่ไม่ทราบจะปฏิบัติอย่างไรต่อไป

พระพุทธองค์จึงชี้แนะให้**อุปสีวพราหมณ์** จงมีสติเพ่งดูโดยอาศัยสมาบัติในอรูปฌานที่ ๓ นี้ ให้เห็นเป็นของว่างเปล่าอะไรๆ แม้แต่น้อยก็ไม่มี

หมายความว่า พระพุทธองค์ให้**อุปสีวพราหมณ์**เอาสมาบัติอรูปญาณที่ ๓ นี้เหละเป็นองค์ภาวนาของวิปัสสนา

เมื่อได้เพ่งพิจารณาไปในที่สุด จิตก็จะเกิดปัญญาเห็นว่าโลกนี้เป็นของว่างเปล่าจริงๆ จึงไม่มีสิ่งใดที่จะให้เข้าไปยึดมั่นถือมั่นได้สักสิ่งเดียว แม้แต่น้อย

เมื่อถึงจุดนี้ ก็จะสามารถค่อยๆ ละ ค่อยๆ วาง ความยึดมั่นในสรรพสิ่งทั้งหลายลง ความสงสัยในกองสังขารก็จะค่อยๆ หมดไป ตัณหาราคะ ก็จะค่อยๆ ลด ค่อยๆ ละ

ในที่สุดพระพุทธองค์ก็ตรัสว่า "ก็จะสามารถข้ามห้วงน้ำโอฆะใหญ่ทั้ง ๔ ไปได้")

๒.

อุปสีวพราหมณ์ : *"ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ถ้าบุคคลหนึ่งบุคคลใดปราศจากความกำหนัดในกามทั้งปวงแล้ว ละฌานสมาบัติอื่นๆ ทั้งหมด อาศัยแต่อากิญจัญญายตนสมาบัติอย่างเดียว น้อมใจไปใน* ***สัญญาวิโมกข์อย่างยิ่ง*** *จะสามารถทำให้บุคคลผู้นั้นไม่หวั่นไหว และจะพึงตั้งมั่นอยู่หรือดำรงอยู่ในอากิญจัญญายตนสมาบัตินั้นตลอดไปได้หรือไม่หนอ?"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนอุปสีวพราหมณ์* ***ถูกต้องแล้ว*** *ถ้าบุคคลหนึ่งบุคคลใด เป็นผู้ปราศจากความกำหนัดในกามทั้งปวงแล้ว ละฌานสมาบัติอื่นๆ ทั้งหมด อาศัยแต่อากิญจัญญายตนสมาบัติอย่างเดียว น้อมใจไปใน* ***สัญญาวิโมกข์อย่างยิ่ง*** *จะสามารถทำให้บุคคลผู้นั้นไม่หวั่นไหว และจะพึงตั้งมั่นอยู่หรือดำรงอยู่ในอากิญจัญญายตนสมาบัตินั้นได้ตลอดไปทีเดียว"*

(จากการที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงในข้อ ๑ ให้**อุปสีวพราหมณ์** มีสติเพ่งพิจารณากับ**อากิญจัญญายตนสมาบัติ** โดยเอาสมาบัตินี้เป็นองค์ภาวนา หรือเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา

เพ่งพิจารณาไป จนกระทั่งให้เห็นเป็นของว่าง ไม่มีอะไรๆ แม้สักน้อยหนึ่งเดียว คล้ายกับให้มองดูโลกนี้เป็นของว่าง แล้วก็จะสามารถละคลายความยึดมั่นถือมั่นในสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ **บรรลุสู่พระนิพพานได้**

ดังนั้น **อุปสีวพราหมณ์** จึงกราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า การที่บุคคลหนึ่งบุคคลใด ปราศจากความกำหนัดในกามทั้งปวงแล้ว ละฌานสมาบัติอื่นๆ ทั้งหมด อาศัยแต่อากิญจัญญายตนสมาบัติอย่างเดียว แล้วน้อมไปใน**สัญญาวิโมกข์** คือ **ความหลุดพ้นอย่างยิ่ง** แล้ว จะสามารถตั้งมั่นหรือพึงดำรงอยู่ในอากิญจัญญายตนสมาบัตินี้ได้หรือไม่หนอ

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสตอบไปว่า **ได้แน่นอน** ดังกล่าวแล้ว)

๓.

อุปสีวพราหมณ์ : "*ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ เมื่อจิตของบุคคลนั้นไม่มีความหวั่นไหว และสามารถพึงดำรงตั้งมั่นอยู่ในอากิญจัญญายตนสมาบัติเช่นนั้น ดังนั้น จิตของผู้นั้นก็จะเป็นผู้พ้นแล้วซึ่ง**นามกาย** มีความสงบเย็นอยู่ในสมาบัตินั้น* ***และถ้าอยู่ต่อไปในสมาบัตินั้นนานไป จิตหรือวิญญาณของบุคคลผู้นั้นจะยังมีหรือไม่หนอ?***"

พระผู้มีพระภาคเจ้า : "*ดูก่อนอุปสีวพราหมณ์ เปลวไฟดับไปเพราะกำลังลมฉันใด ย่อมถึงซึ่ง****ความไม่มี*** *ฉันนั้น เป็นอันว่า* ***พ้นจาก***

การสมมติบัญญัติต่อไป *ฉันใดก็ดี จิตของมุนีผู้พ้นจากนามกายแล้ว ก็ย่อมถึงความไม่มีฉันนั้นเช่นกัน และเป็นการพ้นจากสมมติบัญญัติต่อไป"*

(**อุปสีวพราหมณ์** ยังไม่เข้าใจที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบในข้อที่ ๒ อย่างแจ่มแจ้ง จึงได้กราบทูลถามต่อในข้อ ๓ ต่อมาอีกว่า

ถ้าเมื่อจิตของบุคคลนั้นไม่มีความหวั่นไหว และสามารถพึงดำรงตั้งมั่นอยู่ในอากิญจัญญายตนสมาบัติเช่นนั้น จนกระทั่งจิตของผู้นั้นเป็นผู้พ้นแล้วซึ่งนามกาย

ตามปกติ **กาย** ที่มีชีวิต ประกอบด้วย **ขันธ์ ๕** ซึ่งประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

รูป เป็น **รูปกาย** ส่วน เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็น**นามกาย**

อากิญจัญญายตนสมาบัติ เป็น **อรูปฌาน** คือ ละรูปกายได้แล้ว มีแต่นามกายดำรงอยู่ในอากิญจัญญายตนสมาบัตินั้น

อุปสีวพราหมณ์ถามว่า เมื่อจิตของผู้นั้นดำรงตั้งมั่นอยู่ในอากิญจัญญายตนสมาบัตินั้นไปจนกระทั่งละ**นามกาย** ได้อีกขั้นหนึ่งแล้ว จิตของผู้นั้นก็จะมีความสงบเย็นอยู่ในสมาบัตินั้นต่อไป และถ้าอยู่ต่อไปนานไปๆ จิตหรือวิญญาณของผู้นั้นจะยังมีอยู่ ณ อากิญจัญญายตนสมาบัติต่อไปหรือไม่อย่างไร

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าตอบอุปมาอุปมัยให้อุปสีวพราหมณ์เข้าใจว่า เปลวไฟดับไปเพราะกำลังลมฉันใด ย่อมถึงความไม่มีฉันนั้น และเป็นอันว่าพ้นจากการสมมติบัญญัติต่อไป

ฉันใดก็ดี จิตของบุคคลผู้เพ่งพิจารณาอยู่แต่ใน**อรูปฌาน** (ละรูปกายได้แล้ว) อากิญจัญญายตนสมาบัติอย่างเดียวจนสามารถละนามกายได้อีก

หมายความว่า **ทั้งรูปธรรมและนามธรรมดับสนิทแล้ว จิตก็สู่แดนเกษม คือพระนิพพาน** ที่เรียกว่า **อนุปาทิเสสนิพพาน** (การเข้าสู่พระนิพพาน เมื่อ รูป นาม ขันธ์ ๕ ดับ) คงไม่มีจิตดำรงอยู่ในอากิญจัญญายตนสมาบัติต่อไป หมดสมมติหมดบัญญัติในทางโลก เช่นเดียวกับเปลวไฟที่ดับไปเพราะกำลังลม ฉันนั้นนั่นเอง)

๔.

(พระผู้มีพระภาคเจ้าอุปมาอุปมัยอย่างนั้น อุปสีวพราหมณ์ก็ยังไม่เข้าใจแจ่มแจ้งดี จึงได้กราบทูลถามย้ำไปอีกว่า)

อุปสีวพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ก็ถ้าเช่นนั้น จะถือว่ามุนีผู้นั้นเป็นผู้ดับไปแล้ว หรือมุนีผู้นั้นไม่มีอีกต่อไปแล้ว หรือมุนีผู้นั้นยังท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏฏ์ตลอดกาลอยู่ ขอพระองค์ได้โปรดตรัสบอกปัญหานั้นอีกครั้งหนึ่ง"*

(พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ตรัสบอกออกไปตรงๆ อย่างชัดเจนว่า)

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนอุปสีวพราหมณ์ เมื่อบุคคลผู้นั้นพ้นแล้วจาก**นามกาย**ในอากิญจัญญายตนสมาบัติ นั้นก็แปลว่า บุคคลผู้นั้นได้พ้นแล้วจาก**ขันธ์**ทั้งหลาย (รูป นาม ดับสนิทเป็นการละขันธ์ทั้งหลายแล้ว) และพ้นแล้วจากสมมติบัญญัติทั้งหลายทั้งปวง จิตของบุคคลผู้นั้นก็เข้าสู่**อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ**นั้นแล"*

ผลของการแสดงพระคาถาที่ตรัสตอบอุปสีวพราหมณ์ นั้น พร้อมด้วยเวลาจบพระคาถา ธรรมจักษุ หรือดวงตาเห็นธรรม (โสดาปัตติมรรค) อันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน เกิดขึ้นแล้วแก่

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจำนวนหลายพัน สำหรับผู้ที่คุ้นเคย มีฉันทะร่วมกัน มีประโยค (การประกอบกิจการงาน) ร่วมกันมา มีความประสงค์ร่วมกัน มีความอบรมวาสนาร่วมกันมา กับ**อุปสีวพราหมณ์** นั้นว่า *"สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา"*

ส่วนจิตของอุปสีวพราหมณ์นั้น พ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น ขณะเดียวกันนั้น หนังเสือ ชฎา ผ้าคากรอง ไม้เท้า ลักจั่น ผมและหนวด ของอุปสีวพราหมณ์ ก็หายไป พร้อมกับการ**บรรลุเป็นพระอรหันต์** โดยได้ผ้ากาสายะแทนที่ พร้อมบริขาร นั่งประนมอัญชลี นมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมทั้งประกาศว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

"ดูก่อนอุปสีวะ เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว"

ด้วยเหตุนี้ อุปสีวะจึงเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

ปัญหาที่ ๗

ปัญหาของท่านนันทพราหมณ์

ภายหลังจากพระผู้มีพระภาคเจ้าได้วิสัชนาปัญหาของท่าน**อุปสีวพราหมณ์**จบลงแล้ว ท่าน**นันทพราหมณ์** ก็ได้เป็นผู้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นคนต่อไป ซึ่ง**นันทพราหมณ์**ก็ได้เป็นผู้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นคนที่ ๗ ตามลำดับปัญหาดังต่อไปนี้

๑.

นันทพราหมณ์ : *"ข้าแต่ท่านผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอกราบทราบว่า การที่ชนทั้งหลายกล่าวว่า* ***'มุนี'*** *ทั้งหลายมีอยู่ในโลกนี้นั้น ชนทั้งหลายเหล่านั้นหมายเอาบุคคลประเภทใดที่เรียกว่าเป็น* ***'มุนี'***

*จะหมายเอาบุคคลประเภทที่ได้**ฌานสมาบัติ** หรือจะหมายเอา **ความเป็นอยู่ของบุคคลที่ถือศีลถือวัตรในป่า?"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนนันทพราหมณ์ ท่านผู้เป็นบัณฑิตหรือผู้ฉลาด ย่อมไม่กล่าวว่า บุคคลเพียงประกอบด้วยความที่ได้เห็นสิ่งต่างๆ มามากก็ดี ความที่ได้ยินได้ฟังมามากก็ดี หรือแม้การที่บรรลุฌานสมาบัติ ๘ แล้วก็ดี ว่าเป็น* ***'มุนี'***

แต่เรากล่าวว่า ***ชนเหล่าใดที่สามารถกำจัดเสนามารทั้งหลายเสียได้*** *ซึ่งชนเหล่านั้นจะเป็นผู้ไม่มีทุกข์แล้ว เป็นผู้เที่ยวไปในโลกโดยไม่มีความหวังใดๆ ชนเหล่านั้นแหละเราเรียกว่า* ***'มุนี'*** *"*

(เมื่อ**นันทพราหมณ์** มีโอกาสเป็นผู้ถามปัญหากับพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นคนต่อไป **นันทพราหมณ์**ได้เริ่มต้นถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า เรื่อง **มุนี**

ซึ่ง**นันทพราหมณ์**อยากจะทราบคำว่า **มุนี** ที่ชนทั้งหลายเขาเรียกกันนั้น หมายถึงบุคคลประเภทใด เพราะในขณะนั้น**นันทพราหมณ์** ทราบว่า คำว่า **มุนี** ทั้งหลายในโลกนี้นั้น เขามักจะหมายถึงนักบวชในลัทธิต่างๆ เช่น อาชีวก นิครนถ์ ชฎิล ดาบส เป็นต้น ซึ่ง**นันทพราหมณ์** ก็ยังไม่แน่ใจ

จึงได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า คำว่า **มุนี** นี้จะหมายเอาบุคคลประเภทที่ได้**ฌานสมาบัติ** หรือจะหมายเอาความเป็นอยู่ของบุคคลที่ถือศีลกินเพลถือวัตรข้อปฏิบัติอยู่แต่ในป่าอย่างนั้นใช่หรือไม่

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสตอบแก่**นันทพราหมณ์**ไปว่า ตามปกติท่านผู้เป็นบัณฑิต หรือท่านผู้รู้ทั้งหลาย ย่อมจะไม่เรียกบุคคลที่เพียงแต่เป็นผู้รู้ผู้เห็นมามากก็ดี หรือความที่เป็นผู้ได้ยินได้ฟังมามากก็ดี หรือแม้บรรลุได้**ฌานสมาบัติ ๘** แล้วก็ดี หรือแม้กระทั่งบุคคลที่ถือศีลกินเพลปฏิบัติข้อวัตรทั้งหลายอยู่ในป่าก็ดี ว่าเป็น **มุนี**

ความหมายคำว่า **มุนี** ในความคิดของพระองค์ หรือในศาสนาของพระองค์นั้น **บุคคลใดก็ตามสามารถกำจัดเสนามารทั้งหลายทั้งปวงเสียได้**

คำว่า **เสนามาร** ของพระองค์นั้น คือ การทุจริตทางกาย วาจา ใจ ก็ดี หรือการไม่สามารถกำจัด ราคะ โลภะ โทสะ โมหะ ให้ออกจากจิตจากใจก็ดี เหล่านี้พระองค์เรียกว่าเป็น **เสนามาร** ทั้งนั้น

ซึ่งเมื่อสามารถกำจัดเสนามารออกไปเสียจากจิตจากใจได้หมดแล้ว ก็จะเป็นผู้ที่ปราศจากทุกข์ ไม่มีทุกข์ใดๆ ทั้งหลายทั้งปวงแล้ว

เป็นผู้ที่มีอิสระโดยสามารถท่องเที่ยวไปในโลกนี้ได้อย่างมีความสุข เพราะไม่มีความหวัง หรือ**ตัณหา**อยู่ในหัวใจแล้ว

***"ตถาคตเรียกบุคคล**เช่นนี้ว่าเป็น **มุนี**")*

๒.

นันทพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ถ้าสมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เป็นผู้ที่ได้รู้ได้เห็นมามากบ้าง เป็นผู้ที่ได้ยินได้ฟังมามากบ้าง เป็นผู้ถือศีลกินเพลมีข้อวัตรปฏิบัติมามากตามข่าวที่เป็นมงคลหลายอย่างบ้าง หรือเป็นผู้ที่สำรวมประพฤติปฏิบัติในความเห็นของตนนั้นๆ*

ข้าพระองค์อยากทราบว่า สมณพราหมณ์เหล่านั้นจะสามารถข้ามพ้น ชาติ ชรา มรณะภัย ไปได้หรือไม่หนอ?"

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนนันทพราหมณ์ สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง แม้ว่าจะเป็นผู้ที่ได้รู้ได้เห็นมามากบ้างก็ดี เป็นผู้ที่ได้ยินได้ฟังมามากก็ดี หรือเป็นผู้ถือศีลกินเพลมีข้อวัตรปฏิบัติมามากตามข่าวที่เป็นมงคลหลายอย่างบ้างก็ดี หรือเป็นผู้ที่สำรวมประพฤติปฏิบัติในความเห็นของตนนั้นๆ ก็ดี*

เรากล่าวว่า สมณพราหมณ์นั้นๆ ก็ยังไม่สามารถที่จะข้ามพ้นซึ่ง ชาติ ชรา มรณะภัยไปได้"

(เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสตอบปัญหาข้อแรก เรื่องบุคคลที่จะเรียกว่าเป็น **มุนี** ให้**นันทพราหมณ์** ได้เข้าใจโดยละเอียดแล้ว

นันทพราหมณ์ ก็ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าในปัญหาที่สองถึงเรื่องสมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งที่มีคุณสมบัติต่างๆ เช่น เป็นผู้ที่ได้รู้ได้เห็นมามาก ได้ยินได้ฟังมามาก ถือศีลกินเพลเป็นดาบสอยู่ป่า

มีข้อวัตรประพฤติปฏิบัติตามข่าวที่เป็นมงคลหลายๆ อย่าง หรือเป็นผู้ที่สำรวมในความเห็นของตนอย่างนั้นๆ เหล่านี้

นันทพราหมณ์ อยากทราบว่า สมณพราหมณ์เหล่านี้จะสามารถข้ามพ้น ชาติ ชรา มรณะภัย หรือภัยอันเกิดจากความเกิด ความแก่ ความตาย ในวัฏฏสงสารนี้ไปได้หรือไม่

พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้ตรัสตอบ**นันทพราหมณ์**ไปอย่างชัดเจนแล้ว แม้สมณพราหมณ์ผู้มีคุณสมบัติดังที่**นันทพราหมณ์**ว่ามาทั้งหมดนั้นก็ยังไม่สามารถข้ามพ้น ชาติ ชรา มรณะภัย หรือภัยอันเกิดจากความเกิด ความแก่ ความตายในวัฏฏสงสารนี้ไปได้)

๓.

นันทพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งนี้ ย่อมกล่าวความหมดจดด้วยการเห็น ด้วยการสดับตรับฟังมาก ด้วยการถือศีลถือพรต ด้วยการอันเป็นมงคลหลายชนิด*

บัดนี้ พระองค์ผู้เป็นมุนีตรัสว่า แม้สมณพราหมณ์เหล่านั้น ก็ยังไม่สามารถข้ามพ้นซึ่งโอฆะแห่งชาติ ชรา มรณะภัยไปได้

ก็แล้วจะมีใครเล่าในเทวโลกและมนุษย์โลกนี้ จะสามารถข้ามพ้นชาติ ชรา มรณะภัยนี้ไปได้

ขอพระองค์ได้โปรดตรัสบอกปัญหานี้แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด"

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนนันทพราหมณ์ เรายอมไม่กล่าวว่าสมณพราหมณ์ทั้งหมดเป็นผู้อัน ชาติ ชรา มรณะ ห่อหุ้มแล้ว*

เรายอมกล่าวว่า นรชนเหล่าใด สามารถละแล้วซึ่งรูปที่ตาเห็น เสียงที่หูได้ยิน จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้รส กายได้สัมผัสถูกต้อง ใจละอารมณ์ทั้งหลายที่ได้รับรู้ทั้งหมด เพียงสักแต่ว่าละศีลและวัตรที่เห็นผิดทั้งปวง ตลอดจนมงคลตื่นข่าวทั้งหลายเสีย เอาจิตเข้าไปพิจารณากำหนดรู้ตัณหาทั้งหลาย ***เป็นผู้ไม่มีอาสวะแล้ว***

นรชนเหล่านั้นแหละ เรากล่าวว่าจะเป็นผู้สามารถข้ามพ้นโอฆะแห่งชาติ ชรา มรณะภัยนี้ไปได้"

(จากการที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบ **นันทพราหมณ์**ในข้อที่ว่า แม้สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมกล่าวความหมดจดด้วยการเห็น ด้วยการสดับตรับฟัง ด้วยการถือศีลถือพรตอยู่ในป่า ด้วยมงคลตื่นข่าวหลายอย่างก็ตาม ก็ยังไม่สามารถที่จะข้ามโอฆะแห่ง ชาติ ชรา มรณะภัย ไปได้

ดังนั้น ในข้อที่ ๓ นี้ **นันทพราหมณ์** จึงทูลถามต่อทันทีเลยว่า ก็ถ้าเช่นนั้นแล้ว ใครเล่า เทวดาหรือมนุษย์ในโลกนี้ จะสามารถข้ามพ้นโอฆะแห่งชาติ ชรา มรณะภัยนี้ไปได้ ขนาดสมณพราหมณ์มีคุณสมบัติถึงเพียงนี้แล้วก็ยังไม่สามารถข้ามพ้นไปได้ ในทำนองนี้

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสตอบ**นันทพราหมณ์**ไปว่า ตถาคตย่อมไม่กล่าวว่า สมณพราหมณ์ทั้งหมดเป็นผู้อันชาติ ชรา มรณะ หุ้มห่อไว้ กล่าวคือ ไม่สามารถจะข้ามพ้นชาติ ชรา มรณะไปได้ทั้งหมด

ยังมีสมณพราหมณ์บางส่วนก็ยังจะสามารถข้ามพ้นชาติ ชรา มรณะ ไปได้ ถ้าเมื่อนรชนเหล่าใด ละ ปล่อย วาง แล้วซึ่งอารมณ์ทั้งหลาย ที่กระทบสัมผัสผ่านเข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้ววางเฉยเสียโดยไม่ไปยินดียินร้ายกับอารมณ์ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านั้น

ความหมายของคำว่า ละ ปล่อย วาง นั้นก็คือ หมายถึง ละแล้ว สละแล้ว บรรเทาแล้ว ทำให้สิ้นสุดแล้ว ให้ถึงความไม่มีแล้ว ด้วยการเห็น ด้วยการได้ยิน ด้วยการได้กลิ่น ด้วยการได้รส ด้วยการได้สัมผัส ไม่ว่าจะเป็นทางกายหรือทางใจ ด้วยศีลด้วยข้อวัตรปฏิบัติทั้งหลายทั้งปวง หรือด้วยข่าวที่เป็นมงคลทั้งปวง โดยทำให้ขาด ทำให้สิ้นสุด ทำให้ถึง**ความไม่มี** หมดจด วิเศษ บริสุทธิ์ จึงชื่อว่าได้ ละ ปล่อย วาง แล้ว

คำว่า **กำหนดรู้ตัณหาทั้งหลาย** หมายความว่า การเข้าไปกำหนดรู้แล้วซึ่งตัณหาทั้งหลายด้วย**ปริญญา ๓** คือ **ญาตปริญญา ๑ ตีรณปริญญา ๑ และปหานปริญญา ๑**

ญาตปริญญา คือการเข้าไปกำหนดรู้ชัดว่า นี้คือ รูปตัณหา (ความทะยานอยากในรูป) นี้คือ สัททตัณหา นี้คือ คันธตัณหา นี้คือ รสตัณหา นี้คือ โผฏฐัพพตัณหา นี้คือ ธัมมตัณหา

ตีรณปริญญา คือการเข้าไปพิจารณาตัณหาที่เข้าไปกำหนดรู้แล้วนั้น โดยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา นั่นก็คือ

รูปตัณหา	ไม่เที่ยง	เป็นทุกข์	เป็นอนัตตา
สัททตัณหา	ไม่เที่ยง	เป็นทุกข์	เป็นอนัตตา
คันธตัณหา	ไม่เที่ยง	เป็นทุกข์	เป็นอนัตตา
รสตัณหา	ไม่เที่ยง	เป็นทุกข์	เป็นอนัตตา
โผฏฐัพพตัณหา	ไม่เที่ยง	เป็นทุกข์	เป็นอนัตตา
ธัมมตัณหา	ไม่เที่ยง	เป็นทุกข์	เป็นอนัตตา

ปหานปริญญา เมื่อได้เข้าไปพิจารณาเห็นตัณหาทั้งหลายเป็นความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เช่นนั้นแล้ว จิตก็จะเกิดเบื่อหน่ายในสิ่งทั้งหลาย

เมื่อเกิดการเบื่อหน่ายแล้ว ก็จะเริ่มละ เริ่มคลาย บรรเทาลง ทำให้สิ้นสุดลง ให้ถึงความไม่มีซึ่งตัณหา ขุดรากถอนโคนให้ขาด ทำให้ไม่มีที่ตั้ง ดังตาลยอดด้วน

นี้คือ**การกำหนดรู้ตัณหาด้วยปริญญา ๓** จึงชื่อว่าเป็นการกำหนดรู้ตัณหาในความหมายของพระผู้มีพระภาคเจ้า

คำว่า **เป็นผู้ไม่มีอาสวะ** หมายถึง**อาสวะ ๔** คือ **กามาสวะ ภวาสวะ ทิฏฐาสวะ** และ **อวิชชาสวะ** นั้นเอง

ที่ว่า นรชนเหล่าใด กำหนดรู้ตัณหาแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะแล้ว นรชนเหล่านั้นข้ามแล้วซึ่งโอฆะได้แล้ว หมายถึง **โอฆะ ๔** คือ **กาโมฆะ ภโวฆะ ทิฏโฐฆะ** และ **อวิชโชฆะ** นั้นก็กลายเป็น **พระอรหันต์ขีณาสพ** นั้นเอง)

๔.

นันทพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ชอบใจในพระวาจานั้น อันพระองค์ผู้แสวงหาธรรมอันยิ่งใหญ่ตรัสดีแล้ว ไม่มีอุปธิ (กิเลส) แม้ข้าพระองค์ก็กล่าวว่านรชนเหล่าใด ละได้แล้วซึ่งรูปที่ได้เห็น เสียงที่ได้ยิน หรืออารมณ์ต่างๆ ที่กระทบผ่านเข้ามาทางอื่นๆ ทั้งหมดก็เป็นเพียงสักแต่ว่า ละแล้วซึ่งศีลและวัตรทั้งหลาย รวมตลอดมงคลทั้งหลาย และกำหนดเข้าไปรู้ตัณหาแล้วด้วยปริญญา ๓ จะเป็นผู้ไม่มีอาสวะแล้ว นรชนเหล่านั้นก็จะสามารถข้ามพ้น ชาติ ชรา มรณะภัยได้*

เป็นบุญของข้าพระองค์ยิ่งนัก ที่ได้มาเฝ้าพระศาสดาอันยิ่งใหญ่ต่อหน้าพระพักตร์เช่นนี้"

ผลของการแสดงพระคาถาที่ตรัสตอบนันทพราหมณ์ นั้น พร้อมด้วยจบพระคาถา ธรรมจักษุหรือดวงตาเห็นธรรม (โสดาปัตติมรรค) อันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน เกิดขึ้นแล้วแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จำนวนหลายพัน สำหรับผู้ที่คุ้นเคย มีฉันทะร่วมกัน มีประโยคร่วมกัน มีความประสงค์ร่วมกัน มีความอบรมวาสนาร่วมกันมากับ**นันทพราหมณ์** นั้นว่า *"สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา"*

ส่วนจิตของนันทพราหมณ์นั้นได้หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น ขณะเดียวกันนั้น หนังเสือ ชฎา ผ้าคากรอง ไม้เท้า ลักจั่น ผม หนวดและเครา ของ**นันทพราหมณ์** ก็หายไปพร้อมกับ **การบรรลุเป็นพระอรหันต์** โดยได้ครองผ้ากาสายะแทนที่ พร้อมกับบริขาร นั่งประนมมืออัญชลี นมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมทั้งประกาศว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

"ดูก่อนนันทะ เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว"

ด้วยเหตุนี้นันทะจึงเป็นภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

ปัญหาที่ ๘

ปัญหาของท่านเหมกพราหมณ์

ภายหลังจากพระผู้มีพระภาคเจ้าได้วิสัชนาปัญหาของท่าน**นันทพราหมณ์**จบลงแล้ว ท่าน**เหมกพราหมณ์**ก็ได้เป็นผู้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นคนต่อไป ซึ่ง**เหมกพราหมณ์** ก็ได้เป็นผู้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นบุคคลที่ ๘ ตามลำดับปัญหาดังต่อไปนี้

เหมกพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ในกาลก่อนแต่ศาสนาของพระองค์จะอุบัติขึ้น ได้มีพวกอาจารย์ในลัทธิอื่นๆ ได้บอกสอนกันต่อๆ มาว่า เรื่องนี้ได้เคยมีมาแล้วอย่างนี้ เรื่องนั้นได้เคยมีมาแล้วอย่างนั้น เรื่องนี้จักมีต่อไปอย่างนี้ เรื่องนั้นจักมีต่อไปอย่างนั้น โดยคำสอนทั้งหมดเหล่านั้นเป็นแต่เพียงบอกกล่าวเล่ากันสืบๆ กันมา ซึ่งคำสอนทั้งหมดนั้นเป็นเครื่องยังความวิตกให้เกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์เป็นอย่างยิ่ง ข้าพระองค์จึงไม่ยินดีในคำสอนทั้งหมดเหล่านั้น"*

(**เหมกพราหมณ์** ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นเบื้องต้นว่าก่อนหน้าที่พระผู้มีพระภาคเจ้าจะประกาศพระศาสนาของพระองค์นั้น ได้มีพวกหมอสอนศาสนา หรืออาจารย์ของพวกพราหมณ์ทั้งหลายของลัทธิต่างๆ มากมายก่อนๆ โน้น จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

เช่น **พราหมณ์พาวรี** อาจารย์ของตนเองได้บอกสอนกันสืบๆ มาว่า เรื่องนี้เคยเป็นมาอย่างนี้และจะเป็นไปในกาลข้างหน้าอย่างนั้น หรือเรื่องนี้เคยเป็นมาอย่างนั้น และจะเป็นไปในกาลข้างหน้าอย่างนี้ ตามความคิดเห็นของตนเองบ้าง ตามความชอบใจของตนเองบ้าง หรือตามลัทธิของตนเองบ้าง ซึ่งคำสอนทั้งหมดนั้นยัง**ความวิตก**ให้เกิดขึ้น

ความวิตกนี้ หมายถึง **วิตก ๓** คือ **กามวิตก พยาบาทวิตก** และ**วิหิงสาวิตก** หรือก็วิตกในเรื่องความกังวลอื่นๆ ซึ่งทำให้**เหมกพราหมณ์** ไม่ยินดีในคำสอนทั้งหมดเหล่านั้น)

ครั้นแล้ว **เหมกพราหมณ์** ก็กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าต่อไปว่า

> *"ข้าแต่พระมุนีเจ้าผู้เจริญ บัดนี้ข้าพระองค์ได้มาปรากฏตัวอยู่ต่อหน้าพระพักตร์ของพระศาสดาอันยิ่งใหญ่แล้ว เป็นบุญของข้าพระองค์ยิ่งนัก*
>
> **ขอพระองค์ได้ตรัสบอกธรรมอันเป็นเครื่องกำจัดตัณหา** ที่เมื่อบุคคลได้รู้ได้ทราบแล้ว มีสติเที่ยวไป กล่าวคือ ตั้งใจนำไปประพฤติปฏิบัติด้วยความขยันและอดทนแล้ว ก็จะพึงข้ามตัณหาอันซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ ในโลกนี้ ให้แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด"

(มาถึงตรงนี้ แสดงว่า**เหมกพราหมณ์** ได้ทราบและเข้าใจเรื่องราวความเป็นจริงแท้ของชีวิตแล้วว่า ชีวิตนี้เป็นความทุกข์ และตัวเหตุให้เกิดความทุกข์ที่แท้จริงนั้นก็คือตัว**ตัณหา**

ดังนั้น **เหมกพราหมณ์** จึงได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าตรงไปที่**ธรรมที่กำจัดตัณหา** หรือดับตัณหาที่เกิดขึ้น และซ่านไปในอารมณ์

ต่างๆ ในโลกนี้ กล่าวคือ **ในโลกของขันธ์ ๕** นี้ ทั้งนี้เพื่อจะดับทุกข์ชนิดไม่เหลือนั้นเอง)

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนเหมกพราหมณ์ เรากล่าวว่า**บทพระนิพพาน** นั้น เป็นธรรมที่บรรเทาฉันทราคะในปิยรูปทั้งหลาย ที่ได้เห็น ได้ยิน หรืออารมณ์อื่นที่ได้รับรู้ และ**บทพระนิพพานนั้นยังเป็นธรรมที่ไม่เคลื่อน เป็นธรรมที่ไม่แปรปรวน**"*

(คำว่า **"บทพระนิพพาน"** มีความหมายว่า บทที่ต้านทาน บทที่เร้นลับ บทที่ยึดหน่วง หรือบทที่ไม่มีภัย ไม่มีทุกข์ มีแต่ความสงบเย็น

ดังนั้น คำว่า **บทพระนิพพาน** นั้น จริงๆ แล้วก็คือ เรื่องราวของ **อริยสัจจ์ ๔ นั้นเอง**

คำว่า **"ฉันทราคะ"** มีความหมายว่า ความพอใจในกาม ความกำหนัดในกาม ความเพลินในกาม ความทะยานอยากในกาม ความสิเน่หาในกาม ความเร่าร้อนในกาม ความหลงในกาม ความชอบใจในกามทั้งหลาย เช่น **กามโอฆะ กามโยคะ กามุปาทาน กามฉันทนิวรณ์** ทั้งหมดนี้เรียกว่า **ฉันทราคะ** ทั้งนั้น

ดังนั้นคำว่า "บทพระนิพพานนั้นเป็นธรรมที่บรรเทาฉันทราคะ" นั้น จึงมีความหมายว่า เป็นธรรมที่ละฉันทราคะ เป็นธรรมที่สงบระงับฉันทราคะ เป็นธรรมที่สละคืนฉันทราคะ เป็น**อมตนิพพาน** เพราะฉะนั้นจึงชื่อว่า **เป็นธรรมที่บรรเทาฉันทราคะ**

คำว่า **"ปิยรูป"** มีความหมายว่า สิ่งอันเป็นที่รัก
คำว่า **"สาตรูป"** มีความหมายว่า สิ่งอันเป็นที่ยินดี
คำว่า **"สาตปิยรูป"** มีความหมายว่า สิ่งอันเป็นที่น่ารัก น่ายินดี

สิ่งอันเป็นที่น่ารักน่ายินดีของมนุษย์ในโลกนี้ มีมากมาย เช่น

- ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
- รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์
- วิญญาณทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
- เวทนาที่เกิดจากการสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
- สัญญาที่เกิดจากการสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
- สัญเจตนาที่เกิดจากการสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
- วิตกอันเกิดจากการสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
- วิจารอันเกิดจากการสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

ทั้งหมดนี้เรียกว่า **ปิยรูป** ทั้งหลายที่ได้เห็นได้ยิน หรือได้ทราบ คำว่า "บทพระนิพพานนั้นเป็นธรรมที่ไม่เคลื่อน ไม่แปรปรวน" มีความหมายว่า **บทพระนิพพาน** (หรือ อริยสัจจ์ ๔) นั้น เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่เป็นอย่างอื่น)

ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแก่**เหมกพราหมณ์**ต่อไปอีกว่า

*"ดูก่อนเหมกพราหมณ์ พระอรหันต์ขีณาสพทั้งหลาย**รู้ทั่ว** ถึงบทพระนิพพาน (อริยสัจจ์ ๔) นั้นแล้ว เป็นผู้มีสติ เป็นผู้เข้าถึงธรรมอันรู้แล้ว ดับแล้ว เป็นผู้เข้าไปสงบแล้ว และเป็นผู้ข้ามพ้นแล้วซึ่งตัณหาอันซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ ในโลกนี้ (ขันธ์ ๕) ได้แล้ว"*

คำว่า "พระอรหันต์ขีณาสพทั้งหลาย **รู้ทั่ว** ถึงบทพระนิพพานนั้นแล้ว" หมายความว่า พระอรหันต์ขีณาสพทั้งหลายนั้น รู้ทั่วถึงธรรมอริยสัจจ์ ๔ ทั้ง **สัจจญาณ กิจจญาณ** และ **กตญาณ** และปฏิบัติจน

รู้แจ้งแทงตลอดในกองสังขารทั้งหลายทั้งปวงว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์ ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีการดับไปเป็นธรรมดา

คำว่า **"เป็นผู้มีสติ"** หมายความว่า เป็นผู้เจริญ**สติปัฏฐาน ๔** อยู่เป็นนิตย์ คือการเข้าไปพิจารณา**กายในกาย**อยู่เนืองๆ การเข้าไปพิจารณา**เวทนาในเวทนา**อยู่เนืองๆ การเข้าไปพิจารณา**จิตในจิต**อยู่เนืองๆ และการเข้าไปพิจารณา**ธรรมในธรรม**อยู่เนืองๆ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ คือความรู้สึกตัวทั่วพร้อม และมีสติกำจัดอภิชฌาคือความยินดี และโทมนัส คือความยินร้ายในโลกนี้ คือในสกนธ์กายหรือขันธ์ ๕ นี้เสียได้

นี้เรียกว่า เป็นผู้มีสติ (ที่จริงแล้ว สติปัฏฐาน ๔ นี้ ก็คือเป็นภาคปฏิบัติโดยตรงของอริยสัจจ์ ๔ นั่นเอง)

คำว่า **"เป็นผู้เข้าถึงธรรมอันรู้แล้ว ดับแล้ว"** หมายความว่า มีธรรมอันพิจารณาอย่างแจ่มแจ้งแล้ว เห็นแล้ว รู้แล้ว ว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์ ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับไปเป็นธรรมดา และเป็นผู้ที่ทำราคะ โทสะ โมหะ อกุสลาภิสังขารทั้งปวง ให้ดับ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่าถึงธรรมอันรู้แล้วและดับลงแล้ว

คำว่า **"เป็นผู้เข้าไปสงบแล้ว"** หมายความว่า ได้เข้าไปสงบระงับ ราคะ โทสะ โมหะ เรียบร้อยแล้ว เป็นธรรมชาติที่สงบแล้ว ถึงซึ่งความสงบแล้ว

คำว่า **"เป็นผู้ข้ามพ้นแล้วซึ่งตัณหาอันซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ ในโลกนี้ได้"** หมายความว่า ได้ข้ามพ้นแล้วซึ่งตัณหาทั้งหลายอันซ่านไปในอารมณ์ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ ที่กระทบผ่านเข้ามาทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในโลกนี้ หรือ **ขันธ์ ๕** นี้ได้แล้ว ก็เป็นอันว่าพ้นจากความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงดับสนิทนั่นเอง)

ขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าวิสัชนาปัญหาอยู่นี้ **เหมกพราหมณ์**ก็เอาจิตตามเสียงธรรมของพระพุทธองค์ตลอดเวลา ก็เกิดปัญญารู้ตามเห็นตามอย่างแจ่มแจ้งทุกขั้นตอน

ดังนั้น ผลของการแสดงพระคาถาที่ตรัสตอบ**เหมกพราหมณ์**นั้น พร้อมด้วยจบพระคาถา ธรรมจักษุหรือดวงตาเห็นธรรม (โสดาปัตติมรรค) อันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน เกิดขึ้นแล้วแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจำนวนหลายพัน สำหรับผู้ที่คุ้นเคย มีฉันทะร่วมกัน มีประโยคร่วมกัน มีความอบรมวาสนาร่วมกันมากับ**เหมกพราหมณ์** นั้นว่า *"สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา"*

ส่วนจิตของ**เหมกพราหมณ์** นั้น ได้หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น

ขณะเดียวกันนั้น หนังเสือ ชฎา ผ้าคากรอง ไม้เท้า ลักจั่น ผม หนวดและเคราของ**เหมกพราหมณ์** ก็หายไป พร้อมกับการบรรลุเป็นพระอรหันต์ โดยได้ครองผ้ากาสายะแทนที่ พร้อมกับบริขาร นั่งประนมมืออัญชลี นมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมทั้งประกาศว่า *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์"*

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

"ดูก่อนเหมกะ เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว"

ด้วยเหตุนี้เหมกะจึงเป็นภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

ปัญหาที่ ๙
ปัญหาของท่านโตเทยยพราหมณ์

ภายหลังจากพระผู้มีพระภาคเจ้าได้วิสัชนาปัญหาของท่าน**เหมกพราหมณ์**จบลงแล้ว ท่าน**โตเทยยพราหมณ์**ก็ได้เป็นผู้ได้ถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นคนต่อไป ซึ่ง**โตเทยยพราหมณ์**ก็ได้เป็นผู้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นบุคคลที่ ๙ ตามลำดับปัญหาดังต่อไปนี้

๑.

โตเทยยพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ กามทั้งหลายย่อมไม่มีแก่บุคคลใด หรือผู้ใดเป็นผู้ละกามทั้งหลายได้แล้ว?"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนโตเทยยพราหมณ์ เรากล่าวว่า กามทั้งหลายย่อมไม่มีแก่พระอรหันต์ขีณาสพทั้งหลาย หรือพระอรหันต์ขีณาสพทั้งหลายนั่นแหละเป็นผู้ละกามทั้งหลายได้แล้ว"*

๒.

โตเทยยพราหมณ์ : *"แล้วตัณหาทั้งหลายล่ะย่อมไม่มีแก่ผู้ใด หรือผู้ใดเป็นผู้ละตัณหาทั้งหลายได้แล้ว?"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"เรากล่าวว่าตัณหาทั้งหลายย่อมไม่มีแก่พระอรหันต์ขีณาสพ หรือพระอรหันต์ขีณาสพนั่นแหละเป็นผู้ละตัณหาทั้งหลายได้แล้ว"*

โตเทยยพราหมณ์ : *"ผู้ใดเป็นผู้ที่ข้ามพ้นจากความสงสัยได้แล้ว และวิโมกข์ของผู้นั้นจะเป็นเช่นไร?"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"เรากล่าวว่าพระอรหันต์ขีณาสพนั้นแหละเป็นผู้พ้นจากความสงสัยในเรื่องของทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ การดับทุกข์ และหนทางการปฏิบัติเพื่อการดับทุกข์ได้แล้ว และวิโมกข์หรือความหลุดพ้นของพระอรหันต์ขีณาสพ อย่างอื่นๆ นั้นย่อมไม่มีอีกแล้ว"*

โตเทยยพราหมณ์ : *"พระอรหันต์ขีณาสพนั้นยังมีความหวัง (ในตัณหา) อยู่อีกหรือไม่?"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"เรากล่าวว่า พระอรหันต์ขีณาสพนั้น เป็นผู้ที่ไม่มีความหวัง หรือหวังอยู่ในรูปตัณหา สัททตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา และโผฏฐัพพตัณหา อีกต่อไปแล้ว"*

โตเทยยพราหมณ์ : *"พระอรหันต์ขีณาสพนั้น ยังจะใช้ปัญญาที่เกิดขึ้นมีขึ้นในการที่จะก่อตัณหาทิฏฐิขึ้นมาได้อีกหรือไม่?"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"พระอรหันต์ขีณาสพทั้งหลายนั้น จะเป็นผู้ไม่ใช้ปัญญาไปในทางที่จะก่อตัณหาทิฏฐิให้เกิดขึ้นอีกต่อไป แต่จะกลับตรงกันข้าม คือ เป็นบัณฑิต มีปัญญาแจ่มแจ้งไปในทางทำลายกิเลสถ่ายเดียว"*

โตเทยยพราหมณ์ : *"ข้าพระองค์ จะพึงรู้จักผู้ที่เป็น**มุนี**ได้อย่างไร?"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"เรากล่าวว่า บุคคลผู้เป็น**มุนี**นั้น หมายถึง บุคคลผู้ล่วงพ้นแล้ว ซึ่งธรรมอันเป็นเครื่องติดอยู่ ข้องอยู่ และตัณหาอันเป็นดังตาข่ายครอบอยู่ เป็นผู้ที่สงบระงับแล้วจาก **เครื่องกังวล** คือ ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ ทั้งหลาย ทั้งปวง ซึ่งได้ทำการเผาเสียแล้วด้วยไฟ คือ **ญาณ** (ปัญญา) และประการสุดท้ายเป็นผู้ไม่ข้องไม่เกี่ยวใน**กาม** และ **ภพ** อีกต่อไป นี้แหละเราเรียกว่า **มุนี**"*

(**ในคำถามที่ ๑** โตเทยยพราหมณ์ได้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า กามทั้งหลายย่อมไม่มีแก่ผู้ใด

คำว่า "กามทั้งหลาย ย่อมไม่มีแก่ผู้ใด" นั้น หมายความว่า ผู้ใดเป็นผู้ที่หมดในเรื่องของ**กามคุณ** แล้ว**ละกาม**ได้ กามไม่มีมาอยู่ร่วมด้วยแล้ว และกามคุณไม่มีมาเกี่ยวข้องด้วยแล้ว

พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้ตรัสตอบแก่โตเทยยพราหมณ์ไปว่า พระอรหันต์ขีณาสพนั้นเป็นผู้ปราศจากกามทั้งหลาย คือ ทั้งวัตถุกาม และกิเลสกามได้แล้ว

ในคำถามที่ ๒ โตเทยยพราหมณ์ ก็ได้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าต่อไปว่า ก็แล้ว**ตัณหา**ละย่อมไม่มีแก่ผู้ใด

คำว่า **"ตัณหา**ย่อมไม่มีแก่ผู้ใด" นั้น **โตเทยยพราหมณ์** หมายถึง ตัณหาย่อมไม่มี ย่อมไม่ปรากฏ แก่ผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งผู้นั้นได้ละเสียแล้ว ระงับเสียแล้ว เผาเสียแล้วด้วยไฟคือ **ญาณ** (ปัญญา) เพราะฉะนั้น**ตัณหา**ย่อมไม่มีแก่ผู้ใด

พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้ตรัสตอบแก่**โตเทยยพราหมณ์**ไปว่า **พระอรหันต์ขีณาสพ**นั้นเป็นผู้ปราศจากตัณหาทั้งหลายทั้งปวง คือ

ใน **รูปตัณหา** = ความทะยานอยากในรูป
ใน **สัททตัณหา** = ความทะยานอยากในเสียง
ใน **คันธตัณหา** = ความทะยานอยากในกลิ่น
ใน **รสตัณหา** = ความทะยานอยากในรส
ใน **โผฏฐัพพตัณหา** = ความทะยานอยากในการสัมผัสทางกาย

...แล้วเป็นผู้ละได้แล้ว สงบระงับแล้ว เผาเสียแล้ว ด้วยไฟ คือ ญาณ (ปัญญา)

ในคำถามที่ ๓ โตเทยยพราหมณ์ ได้กราบทูลถามปัญหากะพระผู้มีพระภาคเจ้าต่อไปว่า ผู้ใดเป็นผู้ข้ามพ้นจากความสงสัยทั้งหลาย ดับกิเลสได้แล้ว และ**วิโมกข์**ของผู้นั้นจะเป็นเช่นไร

ในคำถามนี้ ในส่วนแรกที่ว่า ผู้ใดเป็นผู้ข้ามพ้นจากความสงสัย [illegible] หมายความว่า ผู้ใดข้ามพ้นแล้ว ก้าวล่วงแล้ว เป็นไปแล้วจากความสงสัยในธรรมชาตินี้ จึงชื่อว่าผู้นั้นได้ข้ามพ้นแล้วซึ่งความสงสัย

ในส่วนที่สอง ที่ว่า **วิโมกข์**ของผู้นั้นจะเป็นเช่นไร โตเทยยพราหมณ์หมายถึง **วิโมกข์** คือ ความหลุดพ้นของบุคคลผู้ข้ามพ้นความสงสัยในธรรมชาตินี้แล้วจะเป็นเช่นไร จะมีสัณฐานเป็นเช่นไร หรือประการใด หรือเปรียบเทียบเหมือนอย่างไร อันบุคคลนั้นพึงบรรลุถึง ในความข้อ ๓ นี้

...ผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสตอบโตเทยยพราหมณ์ ว่า **พระอรหันต์ขีณาสพ**นั้นแหละจะเป็นผู้ที่ข้ามพ้น [illegible] ในธรรมชาตินี้ไปได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสงสัยในเรื่องของทุกข์ ในเรื่องของเหตุให้เกิดทุกข์ ในเรื่องการดับทุกข์ และในเรื่องหนทางการปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ และเป็นอันว่าพระอรหันต์ขีณาสพนั้น เป็นผู้ที่หลุดพ้นแล้วจากความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวง

ดังนั้น คำถามของ**โตเทยยพราหมณ์** ที่ว่า **วิโมกข์**ของบุคคลผู้นั้นคือพระอรหันต์ขีณาสพเป็นเช่นไรนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสตอบไปว่า **วิโมกข์**คือความหลุดพ้นอย่างอื่นๆ อันเป็นเครื่องให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงนั้นเป็นอันสุดยอดแล้ว พระอรหันต์ขีณาสพไม่ต้องไปกระทำกิจเพื่อให้เกิดความวิโมกข์หลุดพ้นอย่างอื่นๆ อีกต่อไป แล้วถือเป็นอันสิ้นสุดแล้ว

ในคำถามที่ ๔ โตเทยยพราหมณ์ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าต่อไปว่า พระอรหันต์ขีณาสพนั้นยังมีความหวัง (ในเรื่องตัณหา) อยู่อีกหรือไม่

ความหมายของโตเทยยพราหมณ์ว่า พระอรหันต์ขีณาสพนั้นยังมีความหวัง หรือยังมีความต้องการ หรือบรรเทานารักใคร่ยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อยู่อีกหรือไม่

พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้ตรัสตอบ**โตเทยยพราหมณ์**ไปว่า พระอรหันต์ขีณาสพนั้นเป็นผู้ไม่มีความหวัง ไม่มีความต้องการหรือบรรเทานารักใคร่ยินดีในตัณหาทั้งหลายทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ที่ละตัณหาได้ขาดแล้วอย่างสิ้นเชิง ทั้งรูปตัณหา สัททตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา และโผฏฐัพพตัณหา

ในคำถามที่ ๕ โตเทยยพราหมณ์ได้ทูลถามต่อไปถึงพระอรหันต์ขีณาสพในเรื่องของ**ตัณหา** จึงกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าต่อไปว่า

พระอรหันต์ขีณาสพนั้น **ยังจะใช้ปัญญาที่เกิดขึ้นมีขึ้น ในการที่จะก่อตัณหา ทิฏฐิ ให้เกิดใหม่ได้อีกหรือไม่**

พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้ตรัสตอบยืนยันไปแล้วว่า พระอรหันต์ขีณาสพนั้นได้ก้าวข้ามล่วงพ้นตัณหา ทิฏฐิ ด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว **จะไม่ใช้ปัญญานั้นมาก่อตัณหา ทิฏฐิ ให้เกิดขึ้นอีก แต่กลับตรงกันข้าม จะใช้ปัญญานั้นทำลายหรือปหานกิเลสตัณหาแต่เพียงถ่ายเดียว**

ในคำถามที่ ๖ โตเทยยพราหมณ์ มีความสงสัยในบุคคลที่จะเรียกว่าเป็น **มุนีๆ** นั้นคือบุคคลเช่นไร หรือบุคคลควรมีคุณสมบัติอย่างไรถึงจะเรียกว่าเป็น**มุนี**

ซึ่งคำถามข้อนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้ตรัสตอบ**โตเทยยพราหมณ์**โดยแจ่มแจ้งดังกล่าวแล้วข้างต้น คือ เคยมีมาแล้วใน**ปัญหาที่ ๗ ของท่านนันทพราหมณ์**)

ในขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตอบปัญหาอยู่นั้น **โตเทยยพราหมณ์**ก็เอาจิตจดจ่ออยู่กับธรรมที่พระพุทธองค์ได้แสดงทุกถ้อยคำและตลอดเวลาก็เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามที่พระพุทธองค์ตรัสแสดง

ผลของการแสดงพระคาถาที่ตรัสตอบโตเทยยพราหมณ์นั้น พร้อมด้วยจบพระคาถา ธรรมจักษุหรือดวงตาเห็นธรรม (โสดาปัตติมรรค) อันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจำนวนหลายพัน สำหรับผู้ที่คุ้นเคย มีฉันทะร่วมกัน มีประโยคร่วมกัน มีความอบรมวาสนาร่วมกับโตเทยยพราหมณ์นั้นว่า "*สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา*"

ส่วนจิตของโตเทยยพราหมณ์นั้น ได้หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น ขณะเดียวกัน หนังเสือ ชฎา ผ้าคากรอง ไม้เท้า ลักจั่น ผม หนวดและเครา ของโตเทยยพราหมณ์ ก็หายไป พร้อมกับ**การบรรลุพระอรหันต์** โดยได้ครองผ้ากาสายะแทนที พร้อมบริขาร นั่งประนมมืออัญชลี นมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมกับประกาศว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

"ดูก่อนโตเทยยะ เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว"

ด้วยเหตุนี้ โตเทยยพราหมณ์จึงเป็นภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนาแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ปัญหาที่ ๑๐

ปัญหาของท่านกัปปพราหมณ์

ภายหลังจากพระผู้มีพระภาคเจ้าได้วิสัชนาปัญหาของท่าน**โตเทยยพราหมณ์** จบลงแล้ว ท่าน**กัปปพราหมณ์**ก็ได้เป็นผู้ถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นคนต่อไป ซึ่ง**กัปปพราหมณ์**ก็ได้เป็นผู้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นบุคคลที่ ๑๐ ตามลำดับปัญหาดังต่อไปนี้

กัปปพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นิรทุกข์ ขอพระองค์ได้โปรดตรัสบอก**ธรรมอันเป็นที่พึ่งแก่สัตว์ทั้งหลาย** ผู้ดิ้นรนอยู่ในท่ามกลางของสังสารวัฏฏ์ ผู้ตกอยู่ในห้วงแห่งกิเลสทั้งหลาย ผู้อยู่ในภัยใหญ่ที่เกิดมาแล้ว และผู้อันความแก่และความตายมาถึงรอบเข้าแล้ว*

อนึ่ง ขอพระองค์ได้โปรดตรัสบอกธรรมอันเป็นที่พึ่งแก่ข้าพระพุทธองค์ทั้งหลายนี้จะไม่พึงมีต่อไป"

ที่**กัปปพราหมณ์**กราบทูลแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า *"ขอพระองค์ได้โปรดตรัสบอกธรรมอันเป็นที่พึ่งแก่สัตว์ทั้งหลาย"* นั้น คำว่า **ธรรมอันเป็นที่พึ่งแก่สัตว์ทั้งหลาย** หมายถึง ธรรมที่เป็นที่ต้านทาน ธรรมที่เป็นที่พึ่งอาศัย ธรรมที่เป็นสรณะ และธรรมที่เป็นเกาะที่ต่อ

ผู้ดิ้นรนอยู่ในท่ามกลางของสังสารวัฏฏ์ ในที่นี้หมายถึง**สังสารวัฏฏ์**ที่ประกอบด้วยสัตว์ทั้งหลายผู้เสวยอยู่ซึ่งความทุกข์ทนทรมานต่างๆ นานัปการ ในภพทั้งสาม ๓๑ ภพ ๒๐ อสุรกาย ๔ เปรต ๑๐ สัตว์นรก ๘ และมนุษย์ ๑ ในสังสารวัฏฏ์ทั้งปวง

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายมี**อวิชชา**เป็นเครื่องกั้น มี**ตัณหา**เป็นเครื่องประกอบไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป เสวยความทุกข์ ความพินาศ เป็นอันมาก ตลอดกาลนาน

และขณะเดียวกัน ที่สุดข้างปลายแห่งสังสารวัฏฏ์ ย่อมไม่ปรากฏอย่างไร **วัฏฏะ** จักเป็นไปสิ้นชาติเท่านี้ พ้นจากนั้นจักไม่เป็นไป ย่อมไม่เป็นเช่นนั้น สิ้นร้อยชาติเท่านี้... สิ้นพันชาติเท่านี้... สิ้นหมื่นชาติเท่านี้... สิ้นแสนชาติเท่านี้... สิ้นโกฏชาติเท่านี้... สิ้นแสนโกฏชาติเท่านี้... ฯลฯ สัตว์ทั้งหลายตั้งอยู่ ตั้งอยู่เฉพาะ พัวพัน ติดอยู่ น้อมใจไปแล้วในท่ามกลางสังสารวัฏฏ์ เพราะฉะนั้นจึงชื่อว่า สัตว์ทั้งหลายผู้ตั้งอยู่ในท่ามกลางสังสารวัฏฏ์ ดังนี้

คำว่า "เมื่อตกอยู่ในห้วงแห่งกิเลสทั้งหลาย" นั้น หมายความว่า สัตว์ทั้งหลายตกอยู่ในห้วงแห่งกิเลสของ กาโมฆะ ภโวฆะ ทิฏโฐฆะ และ อวิชโชฆะ นั่นเอง

คำว่า "เมื่อตกอยู่ในภัยใหญ่อันมีมาแล้ว" คำว่า **ภัยใหญ่** นั้น หมายถึง ชาติภัย ชราภัย พยาธิภัย และ มรณภัย อันมีมาแล้วแก่สัตว์ทั้งหลาย

คำว่า "ผู้อันความแก่และความตายมาถึงรอบแล้ว" หรือ เวลาแห่งความแก่ ความตาย มาถึงแล้ว เมื่อความชราหรือความแก่เกิดขึ้น ความตายก็ตามมาทำท่าทันที ไม่มีที่ต้านทาน ไม่มีที่ซ่อนเร้น ไม่มีอะไรเป็นที่พึ่ง จึงชื่อว่า **ผู้อันความแก่และความตายมาถึงรอบแล้ว**

คำว่า "ขอพระองค์ได้โปรดตรัสบอกธรรมอันเป็นที่พึ่งแก่ข้าพระองค์" นั้น หมายความว่า **กัปปพราหมณ์** ขอให้พระพุทธองค์ได้โปรดตรัสบอกธรรมอันเป็นที่พึ่ง คือธรรมอันเป็นที่ต้านทาน ธรรมอันเป็นที่ซ่อนเร้น ธรรมอันเป็นสรณะ ธรรมอันเป็นคติคือที่ไป เพื่อให้พ้นจากห้วงกลางสังสารวัฏฏ์ พ้นจากห้วงแห่งกิเลสทั้งหลาย พ้นจากภัยใหญ่ที่เมื่อมาถึงเข้าแล้ว และพ้นจากความแก่และความตายที่จะมาถึงรอบเข้าแล้ว เพื่อไม่ให้ทุกข์นี้จะไม่พึงมีอีกต่อไป คือ พึงสงบ พึงระงับ พึงสิ้นสุดในภพนี้ชาตินี้)

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนกัปปพราหมณ์ เราจะชอบอกธรรมอันเป็นที่พึ่งแก่สัตว์ทั้งหลาย ผู้ตั้งอยู่ในท่ามกลางของสังสารวัฏฏ์ ผู้ตกอยู่ในห้วงแห่งกิเลสทั้งหลาย ผู้ตกอยู่ในภัยใหญ่อันมีมาแล้ว และผู้อันความแก่และความตายมาถึงรอบเข้าแล้ว และธรรมอันเป็นที่พึ่งแก่ท่าน ที่ทุกข์นี้จะไม่พึงมีอีกต่อไป*

ธรรมอันเป็นที่พึ่งอย่างยิ่งของสัตว์โลกทั้งหลาย นั้นก็คือ พระนิพพาน

พระนิพพานนี้ *เป็นธรรมอันไม่มีกิเลสเครื่องกังวล ไม่มีตัณหาเครื่องถือมั่น ไม่ใช่ธรรมอย่างอื่น เป็นธรรมอันเป็นสิ้นไปแห่งชรา (ความแก่) มัจจุ (ความตาย) และทุกข์ทั้งหลายทั้งปวง*

พระอรหันต์ขีณาสพเหล่าใด รู้ทั่วถึงพระนิพพานนั้นแล้ว เป็นผู้มีสติเที่ยวไป มีธรรมอันเห็นแล้วดับแล้ว พระอรหันต์ขีณาสพเหล่านั้น เป็นผู้ไม่ไปตามอำนาจแห่งมาร ไม่ไปบำรุงมาร"

(ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสตอบ**กัปปพราหมณ์**ถึงธรรมอันเป็นที่พึ่งแก่สัตว์ทั้งหลายผู้ตั้งอยู่ในท่ามกลางของสังสารวัฏฏ์ ผู้ตกอยู่ในห้วงแห่งกิเลสทั้งหลาย ผู้ตกอยู่ในภัยใหญ่อันมีมาแล้ว และผู้อันความแก่และความตายมาถึงรอบเข้าแล้ว และธรรมอันที่พึ่ง แก่ **กัปปพราหมณ์** ที่ทุกข์นี้ไม่พึ่งมีอีกต่อไป ซึ่งธรรมอันเป็นที่พึ่งอย่างยิ่งของสัตว์โลกทั้งหลาย ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสบอกแก่กัปปพราหมณ์นั้นก็คือ **พระนิพพาน**

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสให้เอาพระนิพพานเป็นที่พึ่งนั้นก็เพราะพระนิพพานนั้น

๑. เป็น**อมตธรรม** เป็นธรรมชาติที่ไม่ตาย เป็นธรรมชาติที่เป็นอยู่ ดำรงอยู่ชั่วกาลนาน

๒. เป็น**ที่ละ ที่สงบ ที่สละคืน** และ**ที่ระงับกิเลส**ทั้งหลายที่เป็นเครื่องกังวล

๓. เป็นธรรมที่**ไม่มีตัณหา** เครื่องยึดมั่นถือมั่น

๔. ไม่ใช่ธรรมอย่างอื่น แต่**เป็นธรรมอันเป็นที่พึ่ง** เป็นธรรมที่ต้านทาน เป็นธรรมที่ซ่อนเร้น เป็นสรณะ เป็นคติที่ไป

๕. เป็นธรรมที่**สิ้นไปแห่งชราและมัจจุ** โดยไม่ย้อนกลับมาอีก นั่นก็คือ ความทุกข์ทั้งหมดทั้งปวงดับสนิท ไม่พึงมีอีกต่อไป

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแสดงอีกต่อไป โดยยกเอาพระอรหันต์ขีณาสพทั้งหลายเป็นตัวอย่างว่า พระอรหันต์ขีณาสพทั้งหลายนั้น ได้รู้ทั่วถึงธรรมที่เป็นพระนิพพานเป็นอย่างดีว่าเป็นเช่นไร

ดังนั้น พระอรหันต์ขีณาสพทั้งหลาย ก่อนที่ท่านจะบรรลุธรรมเห็นธรรม ท่านจึงเป็นผู้มีสติเที่ยวไป (พิจารณาอยู่กับ**สติปัฏฐาน ๔** อยู่เนืองๆ) จนได้บรรลุธรรมเห็นธรรมพระนิพพาน ดับแล้วซึ่งกิเลส

ความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวง ไม่ตกอยู่ในอำนาจของมารหรือเป็นทาสของมารอีกต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งมัจจุมาร - มารคือความตาย

คำว่า **"รู้ทั่วถึง"** หมายความว่า ทำให้แจ่มแจ้งว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา และสิ่งหนึ่งสิ่งใดมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา ดังนี้

คำว่า **"พระนิพพาน"** หมายถึง **อมตนิพพาน** เป็นความสงบระงับแห่งสังขารทั้งปวง หมายความว่า สังขารทั้งหลายจะเข้าไปปรุงแต่งอมตนิพพานไม่ได้ เป็นที่สละคืน**อุปธิ** (กิเลส) ทั้งปวง เป็นที่ความสิ้นตัณหา เป็นที่คลายความกำหนัดทั้งปวง

คำว่า **"เป็นผู้มีสติเที่ยวไป"** หมายถึงเป็นผู้พิจารณาเจริญอยู่กับ**สติปัฏฐาน ๔** อยู่เนืองๆ นั้นก็คือ

๑. พิจารณาเห็น**กายในกาย**อยู่เนืองๆ

๒. พิจารณาเห็น**เวทนาในเวทนา**อยู่เนืองๆ

๓. พิจารณาเห็น**จิตในจิต**อยู่เนืองๆ

๔. พิจารณาเห็น**ธรรมในธรรม**อยู่เนืองๆ

คำว่า **"มีธรรมอันบรรลุแล้ว รู้แล้ว เห็นแล้ว"** หมายความว่า มีธรรมอันเทียบเคียงแล้ว มีธรรมอันพิจารณาแล้ว มีธรรมอันเจริญแล้ว มีธรรมอันแจ่มแจ้งแล้ว ดับแล้ว ซึ่งราคะ โทสะ โมหะ ความโกรธ ความผูกโกรธ ดังนี้

คำว่า **"มาร"** หมายความถึง

๑. ผู้ประกอบสัตว์ทั้งหลายไว้ในบาปธรรมแล้วให้ตาย

๒. ผู้ประกอบสัตว์ทั้งหลายไว้ในธรรมฝ่ายดำ คือเป็นผู้มีในส่วนสุดแห่งอกุศลธรรม

๓. ผู้ประกอบสัตว์ทั้งหลายไว้เป็นพวกพ้องของคนประมาท เหล่านี้ชื่อว่า **มาร**

คำว่า **"อรหันต์ขีณาสพไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของมาร"** หมายความว่า พระอรหันต์ขีณาสพนั้น แม้มารก็ยังอำนาจให้เป็นไปในพระอรหันต์ขีณาสพเหล่านั้นไม่ได้ แต่พระอรหันต์ขีณาสพนั้นกลับครอบงำ ข่มขี่ ทำมหิบกำจัด ย่ำยี ซึ่งมาร พวกของมาร บ่วงมาร เบ็ดมาร เหยื่อมาร วิสัยมาร ที่อยู่แห่งมาร เครื่องผูกแห่งมาร

ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวว่า พระอรหันต์ขีณาสพเป็นผู้ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของมารต่อไป)

ในขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตอบปัญหาอยู่นั้น **กัปปพราหมณ์** ได้เอาจิตจดจ่ออยู่กับพระธรรมที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงทุกถ้อยคำ ด้วยความสนใจตลอดเวลา ก็เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดง

ผลของการแสดงพระคาถาที่ตรัสตอบ**กัปปพราหมณ์**นั้น พร้อมด้วยเวลาจบพระคาถา ธรรมจักษุ หรือดวงตาเห็นธรรม (โสดาปัตติมรรค) อันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจำนวนหลายพัน สำหรับผู้ที่คุ้นเคย มีฉันทะร่วมกัน มีประโยคร่วมกัน มีความอบรมวาสนาร่วมกันกับ**กัปปพราหมณ์**นั้นว่า *"สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีการดับไปเป็นธรรมดา"*

ส่วนจิตของ**กัปปพราหมณ์**นั้น ได้หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น

ขณะเดียวกัน หนังเสือ ชฎา ผ้าคากรอง ไม้เท้า ลักจั่น ผม หนวดและเครา ของ**กัปปพราหมณ์** ก็หายไป พร้อมกับการ**บรรลุเป็นอรหันต์** โดยได้ผ้ากาสายะแทนที่ พร้อมกับบริขาร นั่งประนมมืออัญชลีนมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมกับประกาศว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

"ดูก่อนกัปปะ เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว"

ด้วยเหตุนี้ กัปปะ จึงเป็นภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

ปัญหาที่ ๑๑

ปัญหาของท่านชตุกัณณีพราหมณ์

ภายหลังจากพระผู้มีพระภาคเจ้าได้วิสัชนาปัญหาของท่าน**กัปปพราหมณ์**จบลงแล้ว ท่าน**ชตุกัณณีพราหมณ์** ก็ได้เป็นผู้ถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นบุคคลต่อไป ซึ่ง**ชตุกัณณีพราหมณ์** ก็ได้เป็นผู้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นบุคคลที่ ๑๑ ตามลำดับปัญหาดังต่อไปนี้

๑.

ชตุกัณณีพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระองค์ผู้แกล้วกล้า ข้าพระองค์ได้ฟังมาว่า พระองค์ไม่มีความใคร่ในกามแล้ว ล่วงพ้นแล้วในกิเลสทั้งปวง*

ข้าพระองค์มานี้ก็เพื่อจะทูลถามพระองค์ผู้ไม่มีกามและเป็นผู้ที่มีญาณดังดวงตาอันเกิดพร้อมกับการตรัสรู้

ขอพระองค์ได้โปรดตรัสบอก ***สันติบท*** *แก่ข้าพระองค์ และขอพระองค์ได้โปรดตรัสบอกธรรมอันแท้จริงนั้นแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด"*

(จากคำกราบทูลถามของ**ชตุกัณณีพราหมณ์** พอจะขยายเนื้อความได้ดังต่อไปนี้

คำว่า **"ข้าแต่พระองค์ผู้แกล้วกล้า"** เป็นคำที่**ชตุกัณณีพราหมณ์**ยกย่องสรรเสริญพระพุทธองค์ว่า เป็นผู้แกล้วกล้า ผู้สามารถ ผู้ก้าวหน้า

ผู้ไม่ชลาด ผู้ไม่หวาดเสียว ผู้ไม่สะดุ้งหวาดกลัว ผู้ไม่หนี ละความกลัวความชลาดได้แล้ว ปราศจากความเป็นผู้ขนลุกขนพองแล้ว

ด้วยเหตุนี้**ชตุกัณณีพราหมณ์** จึงได้กล่าวยกย่องสรรเสริญพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า **พระองค์เป็นผู้แกล้วกล้า**

คำว่า **"ข้าพระองค์ได้ฟังมาว่า พระองค์เป็นผู้ไม่มีความใคร่ในกาม"** หมายความว่า ข้าพระองค์ได้ยิน ได้ฟัง ได้ศึกษามาก่อนล่วงหน้าแล้วว่า พระองค์ไม่มีความใคร่ ไม่มีความยินดี พอใจ รักใคร่ใน**กามทั้ง ๒** คือ **วัตถุกาม** และ**กิเลสกาม** แล้ว

คำว่า **"ล่วงพ้นแล้วในกิเลสทั้งปวง"** หมายความว่า เป็นผู้ล่วงพ้นแล้วจากห้วงกิเลสทั้งหลายทั้งปวง

คำว่า **"ขอพระองค์ได้โปรดตรัสบอก สันติบท แก่ข้าพระองค์"** คำว่า **สันติบท** ก็คือ **อมตนิพพาน** หมายถึง ความสงบระงับสังขารทั้งปวง ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความคลายความรำหนัด ความดับ ความออกจากตัณหาซึ่งเป็นเครื่องร้อยรัด

อนึ่ง คำว่า **สันติบท อมตนิพพาน** และ **บทพระนิพพาน** เป็นความหมายอันเดียวกันนั่นเอง

คำว่า **"เป็นผู้มีญาณดังดวงตาอันเกิดพร้อมกับการตรัสรู้"** หมายความว่า **สันติบท**ก็ดี **อมตนิพพาน**ก็ดี และ**บทพระนิพพาน**ก็ดี **สัพพัญญุตญาณ** ท่านกล่าวว่า **ญาณ** เป็นดังดวงตาและความเป็นพระชินเจ้าเกิดขึ้นแล้วแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ตรัสรู้แล้ว**ในขณะเดียวกัน** ซึ่งไม่ก่อนและไม่หลังกัน ณ ที่ควงไม้โพธิ์พฤกษ์

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ชื่อว่า มีญาณเป็นดังดวงตาอันเกิดพร้อมกับการตรัสรู้ ด้วยเหตุนี้**ชตุกัณณีพราหมณ์**จึงได้กล่าวว่า "พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้มีญาณดังดวงตา อันเกิดพร้อมกับการตรัสรู้" และขอให้พระองค์ได้โปรดตรัสบอกธรรมอันเป็น**สันติบท**แก่ตน

คำว่า **"และขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงได้โปรดตรัสบอกธรรมอันแท้จริงนั้นแก่ข้าพระองค์"** คำว่า **ธรรมอันแท้จริงนั้น** ก็คือ **พระนิพพาน** นั่นเอง ซึ่งก็เท่ากับคำกล่าวที่ว่า และขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงได้โปรดตรัสบอก**พระนิพพาน** แก่ข้าพระองค์ นั่นเอง)

๒.

ครั้นแล้ว**ชตุกัณณีพราหมณ์** ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าต่อไปอีกว่า

*"พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงมีเดช ทรงประกอบด้วยเดช ทรงครอบงำกามทั้งหลายแล้ว ดำเนินไปเหมือนพระอาทิตย์อันมีแสงสว่างประกอบด้วยเดช ย่อมส่องแสงปกคลุมทั่วพื้นปฐพี ขอพระองค์ผู้มีปัญญากว้างขวางดุจแผ่นดิน ได้โปรดตรัสบอก**ธรรมเครื่องละชาติและชราในภพ** นี้ที่ข้าพระองค์พึงทราบได้ แก่ข้าพระองค์ผู้มีปัญญาน้อยด้วยเถิด"*

(ความหมายของ**ชตุกัณณีพราหมณ์** ที่กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าในตอนหลังนี้มีดังนี้

คำว่า **"พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีเดช"** คือพระญาณประกอบด้วย**เดช** หมายถึง พระญาณอันกำจัดแล้วซึ่งสมุทัย หรือเหตุแห่งอภิสังขารทั้งปวง ความมืดคือ**กิเลส** อนธการคือ**อวิชชา**

พระองค์ทรงแสดงแสงสว่างคือ **ญาณ** ทรงกำหนดรู้ซึ่งวัตถุกาม แล้ว ทรงละซึ่งกิเลสกามทั้งหลาย ย่อมเสด็จเที่ยวไป ดำเนินไป เหมือนพระอาทิตย์มีแสงสว่างปกคลุมทั่วปฐพี ฉะนั้น

คำว่า **"ได้โปรดตรัสบอกธรรมเครื่องละชาติและชราในภพนี้ที่ข้าพระองค์พึงทราบได้"** หมายถึง ชตุกัณณีพราหมณ์ ขอให้พระองค์ได้โปรดตรัสบอกธรรมอันเป็นเครื่องละ เครื่องสงบระงับ เครื่องสละคืน ซึ่งชาติ (ความเกิด) ชรา (ความแก่) มรณะ (ความตาย) ในภพนี้ นั่นก็คือ **อมตนิพพาน** นั่นเอง เพราะฉะนั้นจึงชื่อว่า **เครื่องละชาติและชราในภพนี้**)

๓.

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนชตุกัณณีพราหมณ์ ท่านจงเห็นแจ้งซึ่ง **เนกขัมมะ**โดยความเกษมเถิด ท่านกำจัด**ความกำหนัดในกาม** ทั้งหลายเสียเถิด **กิเลส**เครื่องกังวลทั้งหลายที่ท่านยึดไว้นั่น จงสลัดเสียเถิด อย่าได้มีแก่ท่านต่อไปเลย"*

(เนื้อความที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่**ชตุกัณณีพราหมณ์** ดังกล่าวข้างบนนี้ มีความหมายตามลำดับดังต่อไปนี้

คำว่า **"ท่านจงเห็นแจ้งซึ่งเนกขัมมะโดยความเกษมเถิด"** หมายความว่า จงพิจารณาเทียบเคียง ทำให้แจ้งแล้ว ซึ่ง**เนกขัมมะ** คือ **ความดำริออกจากกาม**เสีย ซึ่งเป็นการปฏิบัติชอบ ปฏิบัติควร ปฏิบัติไม่เป็นข้าศึก ปฏิบัติเป็นไปตามประโยชน์ เป็นการปฏิบัติธรรมอันสมควรแก่ธรรม นั่นก็คือ **สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗** และ **อริยมรรคมีองค์ ๘**

คำว่า **โดยความเกษม** ก็คือ โดยเป็นที่พึ่ง โดยความไม่มีภัย โดยความเป็นธรรม ออกจากตัณหา เครื่องร้อยรัด จึงชื่อว่า**เห็นแจ้งซึ่งเนกขัมมะโดยความเกษม** ดังนี้

คำว่า **"กิเลสเครื่องกังวลทั้งหลายที่ท่านยึดไว้นั้น จงสลัดเสียอย่าได้มีแก่ท่านต่อไปเลย"** หมายความว่า กิเลสเครื่องกังวลใดๆ ที่ท่านยึดถือมั่นไว้ เช่น ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ (มิจฉาทิฏฐิ) ทุจริต ฯลฯ ที่ท่านยึดมั่นไว้ กล่าวคือ ความติดใจ ความน้อมใจ ไปด้วยความสามารถ ตัณหา ทิฏฐิ นั้นให้สลัดเสีย ให้ปล่อยเสีย ให้คลายเสีย โดยอย่าให้มีเหลืออยู่เลย)

๔.

จากนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแก่**ชตุกัณณีพราหมณ์** ต่อไปว่า

"ดูก่อนชตุกัณณีพราหมณ์ กิเลสเครื่องกังวลใดในกาลก่อน ท่านจงเผากิเลสในชาตินั้นให้เหือดแห้งไป กิเลสเครื่องกังวลใดที่จะมีมาในภายหลัง อย่าได้มีแล้วแก่ท่าน ถ้าท่านจักไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดๆ ในท่ามกลางแล้ว ท่านจักเป็นผู้สงบแล้วเที่ยวไป"

(สิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแสดงแก่**ชตุกัณณีพราหมณ์** ในตอนหลังนี้ มีความหมายตามลำดับดังต่อไปนี้ :-

คำว่า **"กิเลสเครื่องกังวลใดในกาลก่อน ท่านจงเผากิเลสในชาตินั้นให้เหือดแห้งไป"** หมายความว่า **กิเลส**เครื่องกังวลเหล่าใดพึงเกิดขึ้นเพราะปรารภถึงสังขารทั้งหลายในอดีตกาล ภพชาติก่อนๆ แต่ท่านหลัง

ท่านจงเผากิเลสเหล่านั้นด้วยไฟคือ ญาณ หรือ ปัญญา ให้เหือดแห้งไป คือทำให้ไม่มีพืช ไม่มีเชื้อ ให้ถึงความสิ้นสุด ให้ถึงความไม่มี ดังนี้ จึงชื่อว่ากิเลสเครื่องกังวลใดในกาลก่อน ท่านจงเผากิเลสชาตินั้นให้เหือดแห้งไป

คำว่า **"กิเลสเครื่องกังวลใดที่จะมีมาในภายหลัง อย่าได้มีแล้วแก่ท่าน"** หมายความว่า กิเลสเครื่องกังวลใดที่จะมีมาในภายหลังนั่นก็คือ กิเลสเครื่องกังวลใดที่จะเกิดมีขึ้นใหม่ในอนาคต เช่น ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ ทุจริต ด้วยการปรารภสังขารทั้งหลายในอนาคต

กิเลสเครื่องกังวลเหล่านี้ อย่าได้มีแก่ท่าน หรืออย่าได้เกิดขึ้นแก่ท่าน ด้วยการป้องกันระวังนั่นเอง

ด้วยเหตุนี้จึงชื่อว่า กิเลสเครื่องกังวลใดที่จะมีมาในภายหลัง จงอย่าได้มีแล้วแก่ท่าน ดังนี้

คำว่า **"ถ้าท่านจักไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดในท่ามกลางแล้ว ท่านจักเป็นผู้สงบแล้วเที่ยวไป"** คำว่า ท่านจักไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดในท่ามกลาง หมายความว่า ความไม่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นใน**รูป นาม ขันธ์ ๕** คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ในปัจจุบันนั่นเอง

และคำว่า **จักเป็นผู้สงบ แล้วเที่ยวไป** นั้น หมายความว่าจักเป็นผู้ระงับกิเลสราคะ โทสะ โมหะ ความโกรธ ความผูกโกรธ แล้วจักเป็นผู้เที่ยวไป เที่ยวไปทั่ว

เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าท่านจักไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดๆ ในท่ามกลางแล้ว ท่านจักเป็นผู้สงบเที่ยวไป ดังนี้

ประการสุดท้าย พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแก่**ชตุกัณณีพราหมณ์** ว่า

"ดูก่อนชตุกัณณีพราหมณ์ เมื่อเป็นดังนี้ อาสวะทั้งหลาย อันเป็นเหตุให้ถึงซึ่งอำนาจแห่งมัจจุราช เหมือนดังแต่กาลก่อน ย่อมไม่มีแก่พระอรหันต์ขีณาสพ ผู้ปราศจากความกำหนัดในนามรูป โดยประการทั้งปวงต่อไป"

(สิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแสดงแก่**ชตุกัณณีพราหมณ์** ในชวงสุดท้ายนี้ มีความหมายดังต่อไปนี้

คำว่า **"อาสวะ"** หมายถึงกิเลสที่หมักดองสัตว์โลกทั้งหลายไว้ในสังสารวัฏฏ์ - สังสารทุกข์ นี้ คือ **อาสวะ ๔** อันมี **กามาสวะ ภวาสวะ ทิฏฐาสวะ** และ **อวิชชาสวะ**

คำว่า **"อันเป็นเหตุให้ถึงอำนาจแห่งมัจจุราช"** หมายความว่า อันเป็นเหตุให้ถึงอำนาจแห่งความตาย นั่นเอง

คำว่า **"ผู้ปราศจากกำหนัดในนามรูปโดยประการทั้งปวง"** หมายความว่า พระอรหันต์ขีณาสพทั้งหลายเหล่านั้นเป็นผู้ปราศจากแล้วซึ่งความกำหนัด ความติดใจ ความยินดี ในนามรูปทั้งหลายทั้งปวงแล้วนั่นเอง)

ในขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงพยากรณ์ปัญหาอยู่นั้น **ชตุกัณณีพราหมณ์** ได้เอาจิตตามธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแสดงอยู่นั้นอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลาก็เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดง

ผลของการแสดงพระคาถาที่ทรงพยากรณ์แก่**ชตุกัณณีพราหมณ์** นั้น พร้อมด้วยเวลาจบพระคาถา ธรรมจักษุหรือดวงตาเห็นธรรม (โสดาปัตติมรรค) อันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจำนวนหลายพัน สำหรับผู้ที่คุ้นเคย มีฉันทะร่วมกัน มีประโยคร่วมกัน มีความอบรมวาสนาร่วมกันมากับ**ชตุกัณณีพราหมณ์** นั้นว่า *"สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีการดับไปเป็นธรรมดา"*

สานจิตของ**ชตุกัณณีพราหมณ์** นั้น ได้หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น ขณะเดียวกัน หนังเสือ ชฎา ผ้าคากรอง ไม้เท้า ลักจั่น ผม หนวดและเคราของ**ชตุกัณณีพราหมณ์**ก็หายไป

พร้อมกับการ**บรรลุเป็นอรหันต์** โดยได้ครองผ้ากาสายะแทนที่ พร้อมกับบริขาร นั่งประนมมืออัญชลี นมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมกับประกาศว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

"ดูกรชตุกัณณี เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว"

ด้วยเหตุนี้ ชตุกัณณีจึงเป็นภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

ปัญหาที่ ๑๒
ปัญหาของท่านภัทราวุธพราหมณ์

ภายหลังจากพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงพยากรณ์ปัญหาของ**ชตุกัณณีพราหมณ์**จบลงแล้ว ท่าน**ภัทราวุธพราหมณ์**ได้เป็นผู้ถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นบุคคลต่อไป ซึ่ง**ภัทราวุธพราหมณ์**ก็ได้เป็นผู้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นบุคคลที่ ๑๒ ตามลำดับปัญหาดังต่อไปนี้ : -

๑.

ภัทราวุธ : *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอคาราธนา พระองค์ผู้ละความอาลัย ตัดตัณหาเสียได้ ไม่มีความหวั่นไหว ละความเพลินเสียได้ ข้ามโอฆะได้แล้ว พ้นวิเศษแล้ว ละความตำริได้แล้ว มีปัญญาดี ชนทั้งหลายเมื่อได้ฟังคำรัสของพระองค์ ผู้ซึ่งไม่หวนกลับมาสู่ความชั่วได้ดีต่อไปแล้ว ก็จะไปสู่ยังสุคติภูมิ"*

(คำกล่าวในชวงแรกของ**ภัทราวุธพราหมณ์**ตอนนี้ เป็นคำกล่าวยกย่องสรรเสริญในพระผู้มีพระภาคเจ้าหลายสิ่งหลายประการ ดังต่อไปนี้

คำว่า **"ผู้ละความอาลัย"** มีความหมายว่า พระพุทธองค์นั้นเป็นผู้ละความพอใจ ความกำหนัดรักใคร่ยินดี และความทะยานอยากได้ในเรื่องของกามคุณได้เด็ดขาดแล้วนั้น จึงชื่อว่าเป็นผู้ละความอาลัยแล้ว ดังนี้

คำว่า "ตัดตัณหาเสียได้" มีความหมายว่า พระพุทธองค์นั้นเป็นผู้ตัดตัณหา คือความทะยานอยากได้เด็ดขาดแล้ว เผาเสียแล้วด้วยไฟ คือ ญาณ หรือปัญญา สงบระงับแล้วด้วยตัณหาทั้งหลายทั้งปวง จึงชื่อว่าพระพุทธองค์เป็นผู้ตัดตัณหาเสียได้แล้ว ดังนี้

คำว่า **"ไม่มีความหวั่นไหว"** มีความหมายว่า พระพุทธองค์ได้ตัดรากเง่าของอกุศลกรรมทั้งหลายขาดแล้ว ทรงทำให้ไม่มีที่ตั้ง ประดุจยังกับตาลยอดด้วนแล้ว ไม่กำเริบหรือไม่อาจเกิดขึ้นได้อีกต่อไปแล้ว จึงชื่อว่าพระพุทธองค์เป็นผู้ไม่มีความหวั่นไหว ดังนี้

คำว่า **"ละความเพลินเสียได้"** มีความหมายว่า พระพุทธองค์นั้นเป็นผู้ละความเพลินในตัณหาได้อย่างเด็ดขาดแล้ว โดยไม่ติดใจในรสแห่งตัณหาอีกต่อไป จึงชื่อว่าพระพุทธองค์เป็นผู้ละความเพลินเสียได้แล้ว ดังนี้

คำว่า **"ข้ามโอฆะได้แล้ว"** มีความหมายว่า พระพุทธองค์นั้นเป็นผู้ข้ามห้วงน้ำ **โอฆะทั้ง ๔** ได้พ้นแล้ว คือ

กาโมฆะ ห้วงน้ำคือ กาม
ภโวฆะ ห้วงน้ำคือ ภพ ชาติ
ทิฏโฐฆะ ห้วงน้ำคือ ความเห็นผิด
อวิชโชฆะ ห้วงน้ำคือ ความไม่รู้ ความมืดบอด ความโง่หลงงมงาย

เมื่อข้ามห้วงน้ำ**โอฆะทั้ง ๔** นี้ได้แล้วก็แปลว่า ได้บรรลุสู่แดนพระนิพพานนั่นเอง จึงชื่อว่า พระพุทธองค์เป็นผู้ข้ามโอฆะได้แล้ว ดังนี้

คำว่า **"พ้นวิเศษแล้ว"** มีความหมายว่า พระพุทธองค์นั้นมีพระทัยหรือใจพ้นแล้วจากราคะ โทสะ โมหะ ความโกรธ ความผูกโกรธทั้งหลายทั้งปวงได้แล้ว จึงชื่อว่าพระพุทธองค์เป็นผู้พ้นวิเศษแล้ว

คำว่า **"ละความดำริได้แล้ว"** ตามปกติ**ความดำริ**นั้นมี ๒ ประการ คือ (๑) ความดำริด้วยอำนาจของตัณหา และ (๒) ความดำริด้วยอำนาจของมิจฉาทิฏฐิ ดังนั้น คำว่า **ละความดำริได้แล้ว** นั้นจึงมีความหมายว่า พระพุทธองค์นั้นเป็นผู้ละความดำริทั้ง ๒ ประการนั้นได้แล้ว ดังนั้นจึงได้ชื่อว่า พระพุทธองค์เป็นผู้ละความดำริได้แล้ว

คำว่า **"มีปัญญาดี"** มีความหมายว่า พระพุทธองค์นั้นเป็นผู้มีปัญญา ความรู้ ความไม่หลง ความเลือกเฟ้นธรรม และความเป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ ดังนี้ จึงชื่อว่าพระพุทธองค์เป็นผู้มีปัญญาดี

คำว่า **"ชนทั้งหลายเมื่อได้ฟังดำรัสของพระองค์ ผู้ซึ่งไม่หวนกลับมาสู่ความชั่วได้อีกต่อไปแล้ว ก็จะไปสู่ยังสุคติภูมิ"** คำว่าชนทั้งหลายเมื่อได้ฟังดำรัส หรือได้ฟังพระธรรมเทศนา จากพระโอษฐ์ของพระองค์ ผู้ซึ่งไม่สามารถกลับมาสู่ความชั่วได้อีกต่อไป ก็จะเป็นสิริเป็นมงคล เมื่อตายจากภพชาติปัจจุบันนี้แล้วก็จะไปเกิดในภพน้อยภพใหญ่ของภพภูมิที่ดีและสูงขึ้นต่อไป

ครั้นแล้วท่าน**ภัทราวุธพราหมณ์** ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าต่อไปว่า

"ข้าแต่ท่านผู้แกล้วกล้า ชนต่างๆ ทั้งหลาย เดินทางมาแต่ชนบทท้องไกล ประชุมกันแล้ว ณ ที่เฝ้า ต่างก็หวังที่จะได้ฟังพระดำรัสของพระองค์ ในการบอกธรรมอันวิเศษ ซึ่งธรรมอันวิเศษนี้ พระองค์ได้ทรงทราบแล้วอย่างแท้จริง
ข้าพระองค์จึงขอกราบอาราธนาพระองค์ ได้โปรดเมตตาแสดงธรรมอันวิเศษนั้นแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด"

เรื่องราวที่**ภัทราวุธพราหมณ์** ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าในตอนนี้ มีความหมายดังต่อไปนี้ : -

คำว่า "ชนต่างๆ ทั้งหลาย" นี้หมายถึงหมู่ชนทั้งที่เดินทางมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ประกอบด้วย กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คฤหัสถ์ บรรพชิต เทวดา มนุษย์ ฯลฯ ทั้งหมดนี้ชื่อว่า **ชนต่างๆ ทั้งหลาย** ดังนี้

คำว่า **"เดินทางมาแต่ชนบททางไกล"** มีความหมายว่าชนต่างๆ ทั้งหลายดังกล่าวแล้ว ต่างก็เดินทางมาจากหัวเมืองน้อยใหญ่ จากแคว้นต่างๆ ที่อยู่ไกลออกไป เป็นต้นว่า จาก**แคว้นอังคะ**บ้าง **มคธ** บ้าง **กาสี** บ้าง **โกศล** บ้าง **วัชชี** บ้าง **มัลละ** บ้าง ฯลฯ ดังนี้

คำว่า **"ต่างก็หวังที่จะฟังพระดำรัสของพระองค์ในการตรัสบอกธรรมอันวิเศษ"** หมายความว่า ชนต่างๆ เหล่านั้น ที่ต่างมุ่งหน้าเดินทางมาเฝ้าพระพุทธองค์นั้น ต่างก็หวังว่าเมื่อได้มาเฝ้าพระพุทธองค์แล้วก็จะได้ฟังพระดำรัสตรัสแสดงถึงธรรมอันวิเศษนั้นเอง

ธรรมอันวิเศษ นั้น หมายถึง ธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสรู้ในการที่จะพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏฏ์ - สังสารทุกข์ บรรลุ

สู่แดนพระนิพพาน อันเป็นอมตธรรม ดังที่ชนทั้งหลายได้ทราบกันดีอยู่แล้ว

คำว่า **"ธรรมอันวิเศษนี้พระองค์ทรงทราบแล้วอย่างแท้จริง"** หมายความว่า ธรรมที่จะพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏฏ์ - สังสารทุกข์ บรรลุสู่แดนพระนิพพาน ซึ่งเป็น**อมตธรรม** ชนทั้งหลายเชื่อแน่ว่าเป็นธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทราบแล้วอย่างแท้จริง

เพราะการที่พระองค์ได้เสด็จไปถึงแล้วก็ดี หรือสาวกของพระองค์จำนวนมากนับไม่ถ้วนได้ตามเสด็จไปถึงแล้วก็ดี ก็เป็นหลักฐานชัดแจ้งจึงมีความเชื่อว่า ธรรมอันวิเศษนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงทราบอย่างแท้จริง ดังนี้

สุดท้าย **ภัทราวุธพราหมณ์** ได้กราบอาราธนาให้พระผู้มีพระภาคเจ้าได้โปรดเมตตาแสดงธรรมอันวิเศษนั้นแก่ตนเอง ดังนี้)

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนภัทราวุธพราหมณ์ หมู่สัตว์ทั้งหลายพึงละเสียซึ่งตัณหาเครื่องยึดถือทั้งหมด ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ หรือแม้ชั้นกลางในส่วนกว้าง เพราะว่าสัตว์ทั้งหลาย เมื่อเข้าไปยึดถือในขันธ์ใดๆ ในโลกนี้แล้ว มารย่อมไปตามสัตว์นั้น ด้วยอำนาจของอภิสังขารคือกรรมนั้นนั่นแล"*

(ข้อความที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่**ภัทราวุธพราหมณ์** ในตอนแรกนี้ มีความหมายตามลำดับดังต่อไปนี้

คำว่า **"หมู่สัตว์ทั้งหลายพึงละเสียซึ่งตัณหาเครื่องยึดถือทั้งหมด"** ตัณหาเครื่องยึดถือทั้งหมดที่หมู่สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงเข้าไปยึดถือนั้นก็คือ

รูปตัณหา - ความทะยานอยากในรูป
สัททตัณหา - ความทะยานอยากในเสียง
คันธตัณหา - ความทะยานอยากในกลิ่น
รสตัณหา - ความทะยานอยากในรส และ
โผฏฐัพพตัณหา - ความทะยานอยากในสัมผัสทางกาย

หมู่สัตว์ทั้งหลายต่างก็เข้าไปยึดถือ ถือมั่นในตัณหาต่างๆ ดังกล่าวอย่างแน่นหนา มั่นคง

ผลก็คือ ทำให้หมู่สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ต้องเวียนตายเวียนเกิดในสังสารวัฏฏ์ - สังสารทุกข์ นี้อย่างไม่จบไม่สิ้น

ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสแก่**ภัทราวุธพราหมณ์**ว่า หมู่สัตว์ทั้งหลายพึงละเสียซึ่งตัณหาเครื่องยึดถือทั้งหมด แล้วหมู่สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นก็จะพ้นจากสังสารวัฏฏ์ - สังสารทุกข์ได้ ดังนี้

คำว่า **"ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ แม้ชั้นกลางในส่วนกว้าง"** นั้น มีความหมายว่า ตัณหาใดๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเบื้องบนก็ดี เบื้องต่ำก็ดี แม้ชั้นกลางในส่วนขยายกว้างออกไปก็ดี พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่าให้ละเสียให้หมด ไม่ให้มีส่วนเหลืออยู่

ส่วนคำว่า **เบื้องบน เบื้องต่ำ** และ**ชั้นกลางในส่วนกว้าง**นั้นมีความหมายหลายนัยด้วยกัน ดังตัวอย่างข้างล่างนี้

นัยยะ	**เบื้องบน**	**เบื้องต่ำ**	**ชั้นกลาง (ส่วนกว้าง)**
๑.	อนาคต	อดีต	ปัจจุบัน
๒.	กุศลกรรม	อกุศลกรรม	อัพยากตธรรม
๓.	เทวโลก	อบายโลก	มนุสสโลก
๔.	สุขเวทนา	ทุกขเวทนา	อทุกขมสุขเวทนา

๕.	อรูปธาตุ	กามธาตุ	รูปธาตุ
๖.	เบื้องบนตั้งแต่ - พื้นเท้าขึ้นไป ฯลฯ	เบื้องต่ำตั้งแต่ - ปลายผมลงมา ฯลฯ	ท่ามกลางระหว่าง - เบื้องบนกับเบื้องต่ำ ฯลฯ

คำว่า **"ขันธ์ใดๆ ในโลกนี้"** หมายถึง **ขันธ์ ๕** หรือ **ขันธ์ ๑** หรือ **ขันธ์ ๔**

ขันธ์ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณในมนุษย์ หรือสัตว์เดรัจฉานทั้งหลาย หรือในเทวดาทั่วๆ ไป หรือในรูปพรหมเบื้องต้น

ขันธ์ ๑ คือ รูป ในเฉพาะอสัญญีพรหม

ขันธ์ ๔ คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ในอรูปพรหมเป็นต้น

ขันธ์ทั้งหลายดังกล่าวนี้ หมู่สัตว์ทั้งหลายที่ชอบเข้าไปยึดมั่นถือมั่นว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนของเรา เป็นตัวตนของเขา จึงต้องเวียนตายเวียนเกิด เวียนทุกข์ อยู่ในสังสารวัฏฏ์นี้ไม่จบสิ้น

คำว่า **"มารย่อมไปตามสัตว์นั้นด้วยอำนาจของอภิสังขาร คือกรรม นั้นแล"** หมายความว่า เมื่อหมู่สัตว์ทั้งหลายเข้าไปยึดมั่นถือมั่นในขันธ์ใดๆ แล้ว หมู่มารทั้งหลาย เป็นต้นว่า **กิเลสมาร ขันธมาร อภิสังขารมาร เทวปุตมาร** และ **มัจจุมาร** ก็จะติดตามหมู่สัตว์เหล่านั้นได้ด้วยอำนาจของกรรม ทุกภพทุกชาติไปไม่มีวันสิ้นสุด

นี้เป็นโทษของการเข้าไปยึดมั่นถือมั่นในขันธ์ใดๆ ของหมู่สัตว์ทั้งหลาย)

ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแสดงแก่**ภัทราวุธพราหมณ์** ต่อไปว่า

"ดูก่อนภัทราวุธพราหมณ์ เพราะเหตุนั้น ภิกษุรู้อยู่ เมื่อเห็นซึ่งหมู่สัตว์เหล่านี้ เป็นผู้ยังข้องอยู่ในบ่วงแห่งมัจจุราชว่ายังเป็นผู้ติดอยู่ในขันธ์ใด อันเป็นเครื่องยึดถือแล้ว จงพึงเป็นผู้มีสติ ไม่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นในขันธ์ใดๆ หรือสรรพสิ่งอะไรๆ ในโลกนี้เถิด แล้วท่านก็จะเป็นผู้พ้นแล้วซึ่งบ่วงของมารทั้งหลาย"

เข้อความที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่**ภัทราวุธพราหมณ์** ในตอนหลังนี้ มีความหมายตามลำดับดังต่อไปนี้

คำว่า **"เป็นผู้ยังข้องอยู่ในบ่วงแห่งมัจจุราช"** หมายความว่า เมื่อหมู่สัตว์ทั้งหลายเข้าไปยึดมั่นถือมั่นในขันธ์ใดๆ แล้ว ก็เป็นที่แน่นอนว่าหมู่สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น ก็ต้องตกอยู่ในบ่วงแห่งมัจจุราช คือ ความตาย และเมื่อตายแล้วก็ต้องเกิด ซึ่งก็เป็นไปตามอภิสังขาร กฎของธรรมชาติแน่นอนตายตัวดังกล่าวแล้ว

ด้วยเหตุนี้จึงชื่อว่า หมู่สัตว์ทั้งหลายยังเป็นผู้ข้องอยู่ในบ่วงแห่งมัจจุราช ดังนี้

คำว่า **"ยังเป็นผู้ดิดอยู่ในขันธ์ใดๆ อันเป็นเครื่องยึดถือแล้ว"** หมายความว่า หมู่สัตว์ใดยังเป็นผู้ติดอยู่ในขันธ์ใดๆ ไม่ว่าจะเป็นขันธ์ ๕ ขันธ์ ๑ หรือ ขันธ์ ๔ อันเป็นเครื่องยึดถืออยู่ในปัจจุบันนี้ ดังนี้

คำว่า **"จงพึงเป็นผู้มีสดิไม่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นในขันธ์ใดๆ หรือสรรพสิ่งอะไรๆ ในโลกนี้เถิด"** หมายความว่า จงเป็นผู้มีสติ ด้วยการ**เจริญสติปัฏฐาน ๔** นั่นก็คือ

- กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน
- เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน
- จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน
- ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

แล้วก็ปล่อย ละ วาง คลาย ความยึดมั่นถือมั่นในขันธ์ทั้งหลายเสีย โดยสักแต่ว่าได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัส เท่านั้น

สรรพสิ่งทั้งหลาย เมื่อกล่าวโดย**ปรมัตถ์** หรือโดยความจริงแท้แล้ว ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ทั้งสิ้น มันเป็นแต่เพียงรูปธรรมและนามธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้น

ทั้งรูปธรรมและนามธรรมทั้งหมดเหล่านั้น ล้วนรวมลงสู่ความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้งหมดทั้งสิ้น ไม่น่ายินดียินร้ายใดๆ

จึงให้พิจารณาธรรมลงว่า สักแต่ว่าๆ เท่านั้น ดังนี้

คำว่า **"แล้วท่านก็จะเป็นผู้พ้นแล้วซึ่งบ่วงของมารทั้งหลาย"** หมายความว่า เมื่อท่านได้สามารถปล่อย ละ วาง คลายความยึดมั่นถือมั่นในขันธ์ใดๆ ได้แล้ว ก็แปลว่าท่านได้พ้นจากอำนาจของมารทั้งหลายได้หมดสิ้นแล้ว ไม่ว่าจะเป็นกิเลสมาร ขันธมาร เทวปุตมาร อภิสังขารมาร และมัจจุมาร

จิตดวงนี้ไม่ต้องมาเวียนตายเวียนเกิดในภพภูมิต่างๆ ในสังสารวัฏฏ - สังสารทุกข์ต่อไป

จะเป็นจิตที่ว่าง สะอาด สว่าง สงบ อยู่ในแดนแห่งพระนิพพานชั่วอนันตกาล ดังนี้)

ในขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงพยากรณ์ปัญหาแก่ภัทราวุธพราหมณ์นั้น ภัทราวุธพราหมณ์ได้เอาจิตตามธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแสดงอยู่นั้นอย่างต่อเนื่อง ไม่ขาดวรรคตอนอยู่ตลอดเวลา

ก็เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดง

ผลของการแสดงพระคาถาที่ทรงพยากรณ์นั้น พร้อมด้วยเวลาจบ

พระคาถา ธรรมจักษุ หรือดวงตาเห็นธรรม (โสตปัตติมรรค) อันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแล้ว แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจำนวนหลายพัน สำหรับผู้ที่คุ้นเคย มีฉันทะร่วมกัน มีประโยคร่วมกัน มีความอบรมวาสนาร่วมกันมา กับภัทราวุธพราหมณ์นั้นว่า สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีการดับไปเป็นธรรมดา

ส่วนจิตของภัทราวุธพราหมณ์นั้น ได้หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น

ขณะเดียวกัน หนังเสือ ชฎา ผ้าคากรอง ไม้เท้า ลักจั่น ผมหนวดและเครา ของภัทราวุธพราหมณ์ ก็หายไปพร้อมกับการบรรลุเป็นอรหันต์ โดยได้ครองผ้ากาสายะแทนที่ พร้อมบริขาร นั่งประนมมืออัญชลีนมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมกับประกาศว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า *"ดูก่อนภัทราวุธ เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว"*

ด้วยเหตุนี้ ภัทราวุธจึงเป็นภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

ปัญหาที่ ๑๓

ปัญหาของท่านอุทยพราหมณ์

ด้วยหลังจากพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงพยากรณ์ปัญหาของภัทราวุธพราหมณ์จบลงแล้ว ท่าน**อุทยพราหมณ์** ก็ได้เป็นผู้ถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นบุคคลต่อไป ซึ่ง**อุทยพราหมณ์** ก็ได้เป็นผู้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นบุคคลที่ ๑๓ ตามลำดับปัญหาดังต่อไปนี้

๑.

อุทยพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระองค์ผู้มีฌาน ไม่มีธุลีแห่งกิเลสแล้ว ได้กระทำกิจทั้งปวงเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะแล้ว ทรงถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวงแล้ว ขอพระองค์ได้โปรดตรัสแสดงธรรม**อัญญาวิโมกข์** อันเป็นเครื่องทำลายอวิชชา แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด"*

(**อุทยพราหมณ์** เริ่มต้นด้วยการกล่าวยกย่องสรรเสริญพระผู้มีพระภาคเจ้าตามลำดับ ดังนี้

คำว่า **"ผู้มีฌาน"** หมายถึงพระองค์เป็นผู้มี**ฌานสมาบัติ** คือ ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ทั้งรูปฌาน และอรูปฌาน กับทั้งโลกิยฌาน และโลกุตรฌาน เป็นต้น

คำว่า **"ผู้ไม่มีธุลีแห่งกิเลสแล้ว"** หมายถึงพระองค์เป็นผู้ปราศจากธุลีแห่งกิเลส คือ โทสะ โมหะ แล้ว พระองค์ได้ละได้หมดแล้ว

ตรัสรู้แล้ว ปราศจากธุลีแล้ว ละธุลีเสียแล้ว พ้นขาดแล้วจากธุลี

คำว่า **"ผู้ได้กระทำกิจทั้งปวงเสร็จแล้ว"** หมายความว่า กรรมที่ควรกระทำและกรรมที่ไม่ควรกระทำ พระองค์ตรัสรู้แล้ว ทรงละได้แล้ว ตัดขาดรากแล้ว ทรงกระทำให้ไม่มีที่ตั้ง ดังตาลยอดด้วนให้ถึงซึ่งความไม่มี หรือมีความไม่เกิดขึ้นเป็นธรรมดาแล้ว

คำว่า **"ไม่มีอาสวะแล้ว"** หมายถึงพระองค์ผู้ตรัสรู้แล้วนั้น ทรงละ**อาสวะทั้ง ๔** คือ **กามาสวะ ภวาสวะ ทิฏฐาสวะ** และ **อวิชชาสวะ** ได้หมด ตัดรากให้ขาดแล้ว

คำว่า **"ผู้ทรงถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวงแล้ว"** หมายความว่า พระองค์ถึงฝั่งแห่งความรู้ยิ่งซึ่งธรรมทั้งปวง หรือ ทรงถึงฝั่งแห่ง**อมตธรรม**แล้ว เสด็จสู่พระนิพพานแล้วนั้นเอง

ข้อความในตอนสุดท้าย ท่าน**อุทยพราหมณ์**ได้กล่าวขอให้พระพุทธองค์ได้โปรดแสดงธรรมที่เป็น**อัญญาวิโมกข์** อันเป็นเครื่องทำลายอวิชชาแก่ตน

ซึ่งธรรมที่เป็น**อัญญาวิโมกข์** ก็คือธรรมที่เป็นปัญญาความหลุดพ้นที่พึงรู้ทั่วถึง สู่อรหัตมรรค อรหัตผล นั้นเอง ซึ่งบางครั้งพระพุทธองค์ก็ตรัสเรียกว่า **อรหัตวิโมกข์**

ดังนั้น ธรรมที่เป็น**อัญญาวิโมกข์** หรือ **อรหัตวิโมกข์** จึงเป็นเครื่องทำลายอวิชชา ซึ่งร้อยรัดสัตว์โลกทั้งหลายไว้กับสังสารวัฏฏ์ - สังสารทุกข์

ด้วยเหตุนี้ อุทยพราหมณ์จึงกราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้าได้โปรดแสดงธรรมอันเป็น**อัญญาวิโมกข์** หรือ **อรหัตวิโมกข์** แก่ตน)

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนอุทยพราหมณ์ เราจะชอบอกธรรมที่เป็น* ***อัญญาวิโมกข์****แก่ท่าน ตามลำดับดังต่อไปนี้ว่า*

๑. ***การเข้าสมาธิจตุตถฌาน*** *มีจิตเป็นหนึ่งที่อุเบกขารมณ์ มีสติสะอาดบริสุทธิ์หมดจดดี ทั้งนี้เพื่อละ กามฉันท์ โทมนัส ถีนมิทธะ และ กุกกุจจะ*

๒. ***เมื่อถอนสมาธิ****ออกจากจตุตถฌานแล้ว ยกจิตขึ้นสู่การเพียรเพ่งพิจารณา โดยการตรึกพิจารณาธรรมอันเป็นเบื้องหน้า เพื่อความรู้ทั่วถึงตัว****อัญญา*** *หรือ* ***วิชชา****ไปตามลำดับจนถึง****อัญญา****และ****วิมุตติ*** *ทำลาย****อวิชชา*** *เป็น****พุทโธ*** *หรือ* ***อนุพุทโธ*** *ต่อไป"*

(การตรัสแสดงของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น พอจะอธิบายขยายความได้ดังต่อไปนี้

คำว่า **"การเข้าจตุตถฌาน"** ก็คือการเข้า**ฌานสมาบัติ ๔** ตามปกติก็เข้าตั้งแต่สมาบัติที่ ๑ คือ **ปฐมฌาน** เป็นต้นไป **ทุติยฌาน ตติยฌาน** และ **จตุตถฌาน**

เมื่อบรรลุ**จตุตถฌาน**แล้ว จะบริบูรณ์ด้วยองค์ธรรม ๒ ประการ คือ **อุเบกขารมณ์** และ **เอกัคคตารมณ์** หมายความว่ามีอารมณ์เป็นหนึ่งอยู่ที่**อุเบกขา**อย่างเดียว ขณะนี้จิตจะเป็นหนึ่งเรียกว่า **เอกัคคตาจิต** หรือ **เอกจิต** จะมีสติอันสะอาดบริสุทธิ์หมดจดดี ปราศจากกิเลส นิวรณ์ทั้งหลาย ได้แก่ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ วิจิกิจฉา เป็นต้น

การที่พระผู้มีพระภาคเจ้าให้**อุทยพราหมณ์** เข้า**จตุตถฌาน** ก็เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเห็นด้วยญาณของพระองค์ว่า **อุทยพราหมณ์** นี้ สามารถเข้า**ฌานสมาบัติ** ได้ถึง **ฌาน ๔** แล้ว

ดังนี้ เพื่อให้จิตของ**อุทยพราหมณ์**ได้ละ**กิเลสนิวรณ์**เสียก่อน พร้อมทั้งความยินดียินร้าย มีสติสะอาด บริสุทธิ์หมดจดดี ที่พระองค์ตรัสว่า **เมื่อจิตของผู้ใดบรรลุสมาธิถึงฌานที่ ๔ นี้แล้ว จะเป็นจิตที่อ่อนสมควรแก่การงาน** นั่นคือ การพิจารณาธรรมในขั้นต่อไปเพื่อให้เกิดปัญญา

ในขั้นต่อมา เมื่อบรรลุถึงขั้น**ฌานที่ ๔** หลังพักอยู่นั้นระยะหนึ่ง เมื่อถอยออกมาทำฌานขั้นๆ ได้แก่ ฌานที่ ๑ หรือ ๒ แล้ว **ให้ยกจิตขึ้นสู่ธรรมเพื่อการเพียรเพ่งพิจารณา เพื่อให้เกิดปัญญาในอันที่จะแล่นไปเบื้องหน้า** คือความรู้ถึงเต็ม **อัญญา** หรือ **วิชชา**

ธรรมที่เพียรเพ่งพิจารณาในที่นี้ ตามปาติก็จะเป็น **ขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อินทรีย์ ๒๒ อริยสัจจ์ ๔** และ **ปฏิจจสมุปบาท ๑๒** เท่าที่มาในที่นี้ก็คือ **วิปัสสนาภูมิ ๖** นั่นเอง)

เมื่อเพียรเพ่งพิจารณาในธรรมทั้งหลายอยู่นี้ ก็จะเกิดปัญญารู้เห็นเป็นจริงในสภาวธรรม ตามความเป็นจริงแท้ของธรรมชาติ เป็นตัว **อัญญา** หรือ **วิชชา**

เมื่อถึงจุดนี้ **จิต**ก็จะเกิดการวิมุตติหลุดพ้นต่อไป เพราะ**อวิชชา**ได้ถูกทำลายไป จิตก็เข้าสู่ความเป็น**พุทธะ** หรือ **อนุพุทธะ** ก็คือบรรลุสู่**พระนิพพาน**นั่นเอง)

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบ**อุทยพราหมณ์**ในปัญหาแรกนี้แล้ว **อุทยพราหมณ์** [illegible]

อุทยพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอกราบทูลถามต่อไปว่า โลกมีอะไรเป็นเครื่องประกอบไว้ อะไรเป็นเครื่องเที่ยวไปของโลกนั้น และที่พระองค์ตรัสถึงคำว่า* **นิพพาน** *นั้นเป็นเพราะละอะไรเสียได้ จึงบรรลุถึงพระนิพพานนั้น"*

(คำถามแต่ละเรื่องของ**อุทยพราหมณ์** ในข้อนี้ พอจะสรุปได้ดังต่อไปนี้

คำว่า **"โลกมีอะไรเป็นเครื่องประกอบไว้"** หมายความว่าอะไรเป็นเครื่องประกอบ เครื่องคล้อง เครื่องผูก โลก (คือจิต หรือขันธ์ ๕) นี้ไว้กับสังสารวัฏฏ์ - สังสารทุกข์

นั่นก็คือ การที่มนุษย์เราต้องเวียนตายเวียนเกิดในภพภูมิต่างๆ นั้น มันมีอะไรเป็นตัวเหตุ ซึ่งเท่ากับว่า คล้ายๆ กับมนุษย์เรานี้มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดคล้องไว้ ผูกไว้ กับการที่จะต้องเวียนตายเวียนเกิดอยู่ในภพภูมิต่างๆ หรือที่เรียกว่า สังสารวัฏฏ์ - สังสารทุกข์ นี่นั่นเอง

คำว่า **"อะไรเป็นเครื่องเที่ยวไปของโลกนั้น"** หมายความว่า การที่**โลก** (จิต และ ขันธ์ ๕) หรือนัยหนึ่ง **มนุษย์เรา** ต้องไปเวียนตายเวียนเกิดในภพภูมิต่างๆ นั้น ก็คล้ายๆ กับโลก คือ ขันธ์ ๕ (คือจิต และขันธ์ ๕) ท่องเที่ยวไป สัญจรไปในสังสารวัฏฏ์นี้นั่นเอง **โลกอาศัยอะไรเป็นเครื่องเที่ยวไป**

คล้ายๆ กับคนเราจะท่องเที่ยวไปยังดินแดนต่างๆ หรือประเทศต่างๆ ในโลกนี้นั้น เราอาศัยอะไรเป็นปัจจัยในการท่องเที่ยวไปในที่นั้นๆ

คำว่า **"การที่พระองค์ตรัสคำว่า นิพพาน นั้น เป็นเพราะละอะไรเสียได้ จึงบรรลุถึงพระนิพพานนั้น"** หมายความว่า จากการที่พระพุทธองค์ได้ตอบปัญหาอุทยพราหมณ์ในข้อแรกนั้นว่า เมื่อสามารถดับ**กิเลสอวิชชา** ได้ จิตก็จะหลุดพ้นสู่แดนพระนิพพาน

มาถึงตอนนี้ อุทยพราหมณ์ ก็ยังสงสัยต่อไปอีกว่าเป็นเพราะ**ละอะไรเสียได้** จิตจึงจะสามารถบรรลุพระนิพพานนั้นได้

นี้เป็นการสรุปคำถามในข้อ ๒ ของ**อุทยพราหมณ์** ที่ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า)

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนอุทยพราหมณ์ ตถาคตกล่าวว่า โลกมี* ***นันทิ*** *(ความเพลิน) นั้นแหละเป็นเครื่องประกอบไว้* ***วิตก*** *(ความตรึก) นั้นแหละเป็นเครื่องเที่ยวไปของโลกนั้น และเรากล่าวว่า* ***นิพพาน*** *นั้นเป็นเพราะละตัณหาเสียได้นั่นเอง"*

(การตรัสแสดงของพระพุทธองค์เป็นคำตอบในคำถามของ**อุทยพราหมณ์** ในข้อที่ ๒ นี้ พอจะสรุปได้ดังนี้

คำว่า **"โลกมีนันทิ (ความเพลิน) เป็นเครื่องประกอบไว้"** เป็นการตอบคำถามของอุทยพราหมณ์ที่ว่า **โลก** (จิตและขันธ์ ๕) หรือมนุษย์นี้มีอะไรประกอบไว้กับสังสารวัฏฏ์

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า **โลก** (จิตและขันธ์ ๕) หรือมนุษย์นั้นมี **นันทิ** (ความเพลิน) เป็นเครื่องประกอบไว้กับสังสารวัฏฏ์

คำว่า **นันทิ** หรือ **ความเพลิน** ของพระพุทธองค์นั้น หมายถึงตัวตัณหา ราคะ สราคะ อภิชฌา โลภะ อกุศลมูล ทสา นั่นเอง

เมื่อมนุษย์เหล่าใด หรือหมู่สัตว์เหล่าใด มัวหลงเพลิดเพลินอยู่กับสิ่งดังกล่าว มนุษย์หรือสัตว์เหล่านั้นก็ต้องเวียนตายเวียนเกิดในภพภูมิต่างๆ หรือสังสารวัฏฏ์ - สังสารทุกข์นี้ อย่างไม่จบสิ้น

จึงเสมือนถูกประกอบไว้ คล้องไว้ ผูกไว้ กับสังสารวัฏฏ์นั้นเอง

คำว่า **"วิตก** (ความตรึก) **นั้นแหละเป็นเครื่องเที่ยวไปของโลกนั้น"** หมายความว่า **วิตก** หรือความตรึกต่างๆ ของมนุษย์ หรือสัตว์ทั้งหลายนั้นแหละ เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องเที่ยวไปของ**โลก** (จิตและขันธ์ ๕) ในสังสารวัฏฏ์ - สังสารทุกข์นี้

คำว่า **"วิตก** หรือความตรึก ในที่นี้ พระพุทธองค์หมายถึง**วิตก** หรือ **ความตรึก ๙ ประการ** คือ

๑. ความตรึกในเรื่องของ**กามคุณ**

๒. ความตรึกในเรื่องของ**พยาบาท**

๓. ความตรึกในเรื่องของ**ความเบียดเบียน**

๔. ความตรึกในเรื่องของ**ญาติๆ**

๕. ความตรึกในเรื่องของ**ชนบท**

๖. ความตรึกในเรื่องของ**เทวดา**

๗. ความตรึกในเรื่องของ**ความเอ็นดูผู้อื่น**

๘. ความตรึกในเรื่องของ**ลาภสักการะ การสรรเสริญ**

๙. ความตรึกในเรื่องของ**ความไม่อยากให้ผู้อื่นดูหมิ่นดูแคลน**

วิตก หรือ **ความตรึก ๙ ประการ** นี้แหละเป็นเครื่องเที่ยวไปของโลก หรือจิตและขันธ์ ๕ นั้น

คำว่า **"เรากล่าวว่า นิพพาน นั้น เป็นเพราะละตัณหาเสียได้นั้นเอง"** หมายความว่า การที่ให้จิตดวงนี้บรรลุเข้าสู่แดนพระนิพพานนั้น

จะต้องมีการปฏิบัติให้จิตดวงนี้ละตัณหาต่างๆ ให้ได้ทั้งหมด ไม่ให้เหลือ ซึ่งตัณหาที่จะต้องทำการละให้ได้หมดไม่ให้เหลือนั้น ก็คือ **ตัณหา ๖** ดังต่อไปนี้

๑. รูปตัณหา ความทะยานอยากในรูปที่สวยงามต่างๆ

๒. สัททตัณหา ความทะยานอยากในเสียงไพเราะอ่อนหวานต่างๆ

๓. คันธตัณหา ความทะยานอยากในกลิ่นที่หอมชื่นใจต่างๆ

๔. รสตัณหา ความทะยานอยากในรสที่เอร็ดอร่อยต่างๆ

๕. โผฏฐัพพตัณหา ความทะยานอยากในการสัมผัสที่อบอุ่นอ่อนนุ่มต่างๆ ทางกาย

๖. ธัมมตัณหา ความทะยานอยากในการสัมผัสกับอารมณ์ที่น่าปรารถนาต่างๆ ทางใจ

ตัณหา ๖ ประการนี้แหละ เมื่อละได้เด็ดขาดแล้ว จิตก็จะเข้าสู่แดนพระนิพพาน

นี่เป็นการสรุปคำตอบของพระผู้มีพระภาคเจ้าในคำถามของ **อุทยพราหมณ์** ในข้อที่ ๒ ดังนี้)

๓.

อุทยพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ โลกเป็นผู้มีสติเป็นอย่างไร เมื่อเที่ยวไปแล้ววิญญาณจึงดับ"*

[illegible] ในข้อนี้ ท่าน**อุทยพราหมณ์** อาจจะพิจารณา[illegible]

นัยที่ ๑ [illegible] ท่านอาจจะทราบว่า เมื่อโลก [illegible] **ควรจะมีสติเป็นอย่างไร**

จึงจะทำให้จิตหรือวิญญาณที่ท่องเที่ยวไปนั้นดับ กล่าวคือ ไม่มีปฏิสนธิวิญญาณที่จะไปเกิดต่อไปในภพใดภพหนึ่ง ในอนาคตข้างหน้า

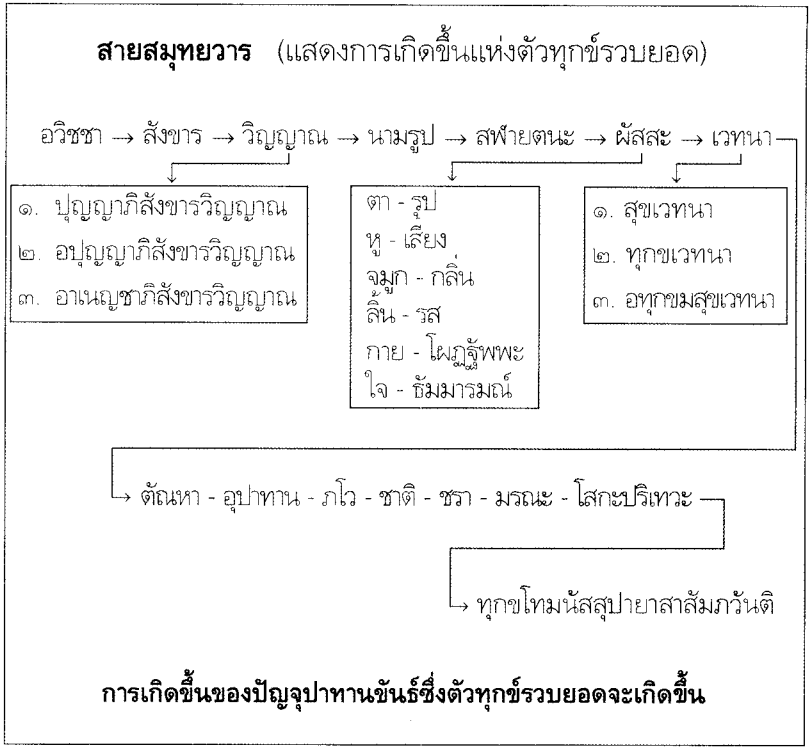
นัยที่ ๒ ก็คือ อุทยพราหมณ์ อยากจะทราบว่า เมื่อ**โลก** (คือจิตหรือขันธ์ ๕) ในปัจจุบันนี้ดำรงชีวิตอยู่ แต่ก็เปลี่ยนอิริยาบถไปเรื่อยๆ ควรจะมี**สติ**เป็นอย่างไร **จิตสังขาร** หรือ **สังขารวิญญาณ** ที่เป็นตัวปรุงแต่งจิตให้ต้องทุกข์ ในภพชาติปัจจุบัน ก็ที่จะต้องท่องเที่ยวไปเกิด - ตาย ในสังสารวัฏฏ์ - สังสารทุกข์ ไม่มีที่สิ้นสุดดับลงได้ เพราะอุทยพราหมณ์เข้าใจดีแล้วว่า จิตแท้ๆ นั้นไม่ตาย เป็น**อมตธรรม**

เมื่อได้พิจารณาคำตอบของพระผู้มีพระภาคเจ้า ที่จะกล่าวต่อไปแล้ว คำถามของอุทยพราหมณ์น่าจะเป็น**นัยที่ ๒** คือ จะมีสติเที่ยวไปอย่างไร จึงจะทำให้สังขาร วิญญาณ ดับ ความทุกข์ในภพชาติปัจจุบันจะได้ดับ และก็ไม่มีปฏิสนธิวิญญาณที่จะไปเกิดใหม่ต่อไป)

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนอุทยพราหมณ์ เรากล่าวว่า โลกเป็นผู้มีสติเที่ยวไป โดยไม่เพลิดเพลินยินดียินร้ายในเวทนาทั้งภายในและภายนอก แล้ววิญญาณจะดับ"*

(การที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบ**อุทยพราหมณ์** เช่นนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบตามหลักของ**ปฏิจจสมุปบาท ๑๒**

ดังนั้น ผู้ที่จะเข้าใจดี ในปัญหาข้อนี้นั้น ต้องพิจารณาตามหลักของปฏิจจสมุปบาท ๑๒ ทั้ง ๒ สาย คือ ทั้ง**สายสมุทยวาร** คือ เหตุให้เกิดทุกข์ และ**สายนิโรธวาร** คือการดับทุกข์

การทำงานของ**สายสมุทยวาร** หรือเหตุให้เกิดทุกข์ในหลักของ**ปฏิจจสมุปบาท** นั้นก็คือ :-

๑. เมื่อมี **อวิชชา** เป็นปัจจัย จึงทำให้เกิด **สังขาร**

สังขาร ในที่นี้คือ การปรุงแต่ง การที่มี**อวิชชา** เป็นปัจจัยนี้ทำให้เกิดเป็นสังขาร หรือการปรุงแต่ง ๓ อย่าง คือ

ก. **ปุญญาภิสังขาร** การปรุงแต่งกรรมในฝ่ายดี เป็นบุญเป็นกุศลเป็นสำคัญ

ข. **อปุญญาภิสังขาร** การปรุงแต่งกรรมในฝ่ายชั่ว เป็นบาปเป็นอกุศลเป็นสำคัญ

ค. **อาเนญชาภิสังขาร** การปรุงแต่งภาพอันมั่นคงไม่หวั่นไหว (ด้วยสมาธิแห่งจิต)

๒. เมื่อมี **สังขาร** เป็นปัจจัย จึงทำให้เกิด **วิญญาณ**

วิญญาณ ในที่นี้คือวิญญาณที่เกิดจากสังขารปรุงแต่งขึ้น ซึ่งบางครั้งก็เรียกว่า**จิตสังขาร** แต่สังขารก็เกิดจาก**อวิชชา** ฉะนั้น บางครั้งก็เรียกว่า **จิตอวิชชา** (ซึ่งแยกออกมาจากจิตแท้ จิตดั้งเดิม)

เมื่อสังขารมี ๓ ประการ ก็ปรุงแต่งให้เกิด**วิญญาณ** ๓ ประการ เช่นเดียวกัน คือ

ก. **ปุญญาภิสังขารวิญญาณ** เป็นจิตหรือวิญญาณ ในกรรมหรือการกระทำในฝ่ายดี เป็นบุญเป็นกุศล เป็นสำคัญ

ข. **อปุญญาภิสังขารวิญญาณ** เป็นจิตหรือวิญญาณในกรรมหรือการกระทำในฝ่ายชั่ว เป็นบาป เป็นอกุศล เป็นสำคัญ

ค. **อาเนญชาภิสังขารวิญญาณ** เป็นจิตหรือวิญญาณในกรรมหรือการกระทำมุ่งสู่ภพภูมิที่ปรารถนาอย่างมั่นคง ไม่หวั่นไหว

๓. เมื่อมี**วิญญาณ** เป็นปัจจัย จึงทำให้เกิด **นามรูป**

๔. เมื่อมี**นามรูป** เป็นปัจจัย จึงทำให้เกิด **สฬายตนะ** (อายตนภายใน ๖)

๕. เมื่อมี **สฬายตนะ** เป็นปัจจัย จึงทำให้เกิด **ผัสสะ**

ผัสสะ คือ การสัมผัสทั้ง ๖ คือ **ตา** สัมผัสกับ รูป, **หู** สัมผัสกับ เสียง, **จมูก** สัมผัสกับ กลิ่น, **ลิ้น** สัมผัสกับ รส, **กาย** สัมผัสกับ โผฏฐัพพะ, **ใจ** สัมผัสกับ ธัมมารมณ์

การผัสสะทั้งหมดนี้ เป็นการผัสสะด้วยสังขารวิญญาณ หรือจิตสังขาร หรือ จิตอวิชชา

๖. เมื่อมี **ผัสสะ** เป็นปัจจัย จึงทำให้เกิด **เวทนา**

เวทนา คือ การเสวยอารมณ์ทั้ง ๖ คือ รูป - ทางตา, เสียง

- ทางหู, กลิ่น - ทางจมูก, รส - ทางลิ้น, โผฏฐัพพะ - ทางกาย, และธัมมารมณ์ - ทางใจ

การเสวยอารมณ์ทั้ง ๖ ทางนั้น จะมีอยู่ ๓ ประการ คือ **สุขเวทนา** - รู้สึกสบาย, **ทุกขเวทนา** - รู้สึกไม่สบาย และ**อทุกขมสุขเวทนา** -รู้สึกเฉยๆ

๗. เมื่อมี **เวทนา** เป็นปัจจัย จึงทำให้เกิด **ตัณหา**

ตัณหา คือ ความทะยานอยาก ซึ่งมี ๖ ประการ คือ

๑) **รูปตัณหา** ความทะยานอยากทางรูปที่ดี

๒) **สัททตัณหา** ความทะยานอยากทางเสียงที่ดี

๓) **คันธตัณหา** ความทะยานอยากทางกลิ่นที่ดี

๔) **รสตัณหา** ความทะยานอยากทางรสที่ดี

๕) **โผฏฐัพพตัณหา** ความทะยานอยากสัมผัสทางกายที่ดี

๖) **ธัมมตัณหา** ความทะยานอยากสัมผัสทางใจที่ดี

๘. เมื่อมี**ตัณหา** เป็นปัจจัย จึงทำให้เกิด **อุปาทาน**

อุปาทาน คือ ความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งมี ๔ ประการ

๑) **กามุปาทาน** ความยึดมั่นในกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่น่ารักน่าพอใจ

๒) **ทิฏฐุปาทาน** ความยึดมั่นในทิฏฐิ คือความคิดเห็นที่ผิดๆ

๓) **สีลัพพตุปาทาน** ความยึดมั่นในศีลและพรตอย่างงมงาย

๔) **อัตตวาทุปาทาน** ความยึดมั่น สำคัญมั่นหมายว่าเป็นตัวตนเรา ตัวตนเขา เป็นต้น

๙. เมื่อมี**อุปาทาน** เป็นปัจจัย จึงทำให้เกิด **ภโว**

ภโว คือ **ภพชาติ** ที่จะไปเกิดเป็น**ขันธ์ ๕ ขันธ์ ๑** หรือ **ขันธ์ ๔** ทั้งใน**ภพปัจจุบัน** (ขันธ์ ๕ ที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ในทุกขณะที่ตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้รส กายสัมผัสโผฏฐัพพะ

ใจสัมผัสธัมมารมณ์) และ**ในอนาคต** ซึ่งภพในอนาคตนั้นก็หมายถึง **๓ ภพ** มี **๓๑ ภูมิ** คือ **กามภพ ๑๑, รูปภพ ๑๖, อรูปภพ ๔**

แต่ในเรื่อง**ปฏิจจสมุปบาท ๑๒** นี้ พระพุทธองค์ต้องการที่จะแสดงให้เห็นการเกิดและการดับทุกข์ในชาติปัจจุบัน ดังนั้นคำว่า **ภโว** ในที่นี้จะหมายถึงการเกิด**ขันธ์ ๕** ในชาติปัจจุบันนี้มากกว่า

๑๐. เมื่อมี **ภโว** เป็นปัจจัย จึงทำให้เกิด **ชาติ**

ชาติ คือ ความเกิด เมื่อสร้าง**ภพ** หรือ**ภโว**ไว้ ก็ต้องมีการเกิด ซึ่งการเกิดก็เช่นเดียวกับ**ภพ** ในข้อ ๙ มีทั้งการเกิด (ขันธ์ ๕) ในภพปัจจุบัน กับการเกิด (ขันธ์ ๕, ขันธ์ ๑, ขันธ์ ๔) ในภพหน้า

ในที่นี้หมายถึง การเกิดขันธ์ ๕ ในทุกขณะในภพชาติปัจจุบัน เมื่อ**ตา**เห็นรูป **หู**ได้ยินเสียง **จมูก**ได้กลิ่น **ลิ้น**ได้รส **กาย**สัมผัสกับโผฏฐัพพะ **ใจ**สัมผัสกับธัมมารมณ์

แต่ในการสร้างภพ สร้างชาติ ในครั้งนี้มี **อุปาทาน** เป็นปัจจัย ดังนั้น ขันธ์ ๕ ที่เกิดขึ้นทุกขณะในขณะนี้จึงเป็นขันธ์ ๕ แบบ **ปัญจุปาทานขันธา** (ปัญจขันธ์ + อุปาทาน) แปลว่า ขันธ์ ๕ ที่เข้าไปยึดมั่นถือมั่น

ก็ **ปัญจุปาทานขันธา** นี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นตัวทุกข์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง**เป็นตัวทุกข์รวบยอด**ด้วย กล่าวคือ ความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงมารวมอยู่ที่ตัวทุกข์ตัวนี้

๑๑. เมื่อมี **ชาติ** เป็นปัจจัย จึงทำให้เกิด ชรา มรณะ เป็นต้น ทำให้เกิด **โสกปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสา** เป็นข้อ ๑๒

เมื่อมี**เกิด** แล้ว ก็ย่อมมี **การแก่** (ขันธ์ ๕ ตั้งอยู่) **การตาย** (ขันธ์ ๕ ดับไป) แล้วก็ต้อง**ทุกข์** เพราะทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้

นี่คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงให้เห็นการเกิดทุกข์ตามลำดับขั้น ตามหลักของ**ปฏิจจสมุปบาท ๑๒**

ตัวการสำคัญตัวหนึ่งคือ **จิตสังขาร** หรือ **สังขารวิญญาณ** ที่เกิดจากการปรุงแต่งด้วยสังขาร โดยมี**อวิชชา** อยู่เบื้องหลัง และ **จิตสังขาร** หรือ **สังขารวิญญาณ** ตัวนี้แหละที่ทำให้ **จิตดั้งเดิม**ต้องท่องเที่ยว เวียนไปเกิดไปตายในภพภูมิต่างๆ ดังกล่าวแล้ว **ไม่มีที่สิ้นสุด** นอกเหนือจากให้เกิด**ทุกข์**ในชาติปัจจุบัน ดังกล่าวแล้ว

ถ้า **จิตสังขาร** หรือ **สังขารวิญญาณ** ดวงนี้ดับ ทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงก็ดับ รวมทั้งจิตแท้จิตดั้งเดิมก็หยุดท่องเที่ยวไปเวียนตายเวียนเกิดในภพภูมิต่างๆ อีกต่อไป

เพราะฉะนั้น การที่**อุทยพราหมณ์** กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า **โลก** (จิต และ ขันธ์ ๕) เป็นผู้มีสติ เป็นอย่างไร เมื่อเที่ยวไปแล้ววิญญาณจึงดับ ก็หมายถึง **จิตสังขาร** หรือ **สังขารวิญญาณ** ตัวนี้นั่นเอง

สายนิโรธวาร (แสดงการดับไปแห่งตัวทุกข์รวบยอด)

อวิชชา → สังขาร → วิญญาณ → นามรูป → สฬายตนะ → ผัสสะ

อริยมรรคมีองค์ ๘ หรือ
ศีล สมาธิ ปัญญา

เวทนา → ตัณหา → อุปาทาน → ภโว → ชาติ → ชรา → มรณะ

โสกะปริเทวะ → ทุกขโทมนัสสุปายาสานิรุชฌันติ

การเกิดขึ้นของปัญจขันธ์ที่บริสุทธิ์ซึ่งตัวทุกข์รวบยอดจะดับไป

เมื่อมีการเจริญ **มรรคมีองค์ ๘** หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา อบรมเข้าไปที่จิต จิตก็จะเกิด**วิชชา** ดังนั้น **อวิชชา**หมดไป เรียกว่า อวิชชาดับ

เมื่อ **อวิชชา** ดับ **สังขาร** ก็ดับ
เมื่อ **สังขาร** ดับ **วิญญาณ** ก็ดับ
เมื่อ **วิญญาณ** ดับ **นามรูป** ก็ดับ
เมื่อ **นามรูป** ดับ **สฬายตนะ** ก็ดับ
เมื่อ **สฬายตนะ** ดับ **ผัสสะ** ก็ดับ
เมื่อ **ผัสสะ** ดับ **เวทนา** ก็ดับ
เมื่อ **เวทนา** ดับ **ตัณหา** ก็ดับ
เมื่อ **ตัณหา** ดับ **อุปาทาน** ก็ดับ
เมื่อ **อุปาทาน** ดับ **ภโว** ก็ดับ
เมื่อ **ภโว** ดับ **ชาติ** ก็ดับ
เมื่อ **ชาติ** ดับ **ชรา มรณะ โสกะปริเทวะ ทุกขะโทมนัสสุปายาสา นิรุชฌันติ** ก็ดับ

วิญญาณ ในที่นี้ก็คือ **จิตสังขาร** หรือ **สังขารวิญญาณ** ที่อุทยพราหมณ์กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้านั่นเอง

เมื่อ**วิญญาณ** หรือ **จิตสังขาร** หรือ **สังขารวิญญาณ** ดับ มีผลทำให้**อุปาทาน** และ**ภโว** ก็ดับด้วย

ต่อจากนี้มีแต่จิตแท้ จิตดั้งเดิม ให้เกิดขันธ์ ๕ ต่อไป แต่จะเป็นขันธ์ ๕ ที่บริสุทธิ์ ปราศจากอุปาทาน คือเป็นปัญจขันธ์เฉยๆ เป็นขันธ์ที่ปราศจากความยึดมั่นถือมั่น

ดังนั้น ทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงก็ดับสนิท และเป็นขันธ์ ๕ เฉพาะในภพชาติปัจจุบันเท่านั้น ภพอนาคตข้างหน้าไม่มีแล้ว ดับสนิทไปพร้อมกับอุปาทาน

นี้เป็นวิธีการแสดงการเกิดทุกข์ทั้งในภพชาติปัจจุบัน และท่องเที่ยวไป เวียนตายเวียนเกิดของจิตในภพชาติ ในอนาคต และแสดงการดับทุกข์ด้วยวิธีธรรมดาของพระผู้มีพระภาคเจ้า โดยใช้หลักของ**ปฏิจจสมุปบาท ๑๒** ประกอบ

จากใน **ปุณโณวาทสูตร** (พระบาลีสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก สฬายตนวรรค) พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแสดงแก่ **พระภิกษุปุณณะ**ในเรื่อง**ทุกข์** กับ**การดับทุกข์** โดยอาศัยหลักของปฏิจจสมุปบาท อีกนัยหนึ่ง ดังนี้

การเกิดทุกข์ ดูก่อนปุณณะ เมื่อตาเธอเห็นรูป หูเธอได้ยินเสียง จมูกเธอได้กลิ่น ลิ้นเธอได้รส กายเธอได้สัมผัสถูกต้อง อันเป็นอารมณ์ที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าหลงใหล น่าพอใจแล้ว ถ้าเธอไปเพลิดเพลินไปยินดี ชอบใจ แล้วนั้นแหละทุกข์เกิดนะปุณณะ

การดับทุกข์ ดูก่อนปุณณะ เมื่อตาเธอเห็นรูป หูเธอได้ยินเสียง จมูกเธอได้กลิ่น ลิ้นเธอได้รส กายเธอได้สัมผัสถูกต้อง อันเป็นอารมณ์ที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าหลงใหล น่าพอใจแล้ว ให้เธอมีสติปัญญากำหนดรู้ โดยไม่ไปหลงเพลิดเพลิน ยินดี ชอบใจ แล้ววางอุเบกขาเฉยเสีย นั่นแหละทุกข์ดับนะ ปุณณะ

จากการตรัสแสดงสอน**พระภิกษุปุณณะ** ในพระสูตรนี้ พระพุทธองค์ก็อาศัยหลักของ**ปฏิจจสมุปบาท**นั่นเอง กล่าวคือ เมื่อขณะที่เกิดผัสสะ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย แล้ว ตามปกติก็จะเกิด**เวทนา**

ขณะที่เกิด**เวทนา** ถ้าไปเพลิดเพลินยินดี ชอบใจ แล้ว **ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ** ตามมาเกิด เป็น **ปัญจุปาทานขันธ์** ดังนั้น ทุกข์ก็จะเกิดขึ้นในภพชาติปัจจุบัน และขณะเดียวก็จะไปเกิดภพชาติในอนาคตอีกด้วย

แต่ถ้าขณะที่เกิดผัสสะทางตา หู จมูก ลิ้น กาย แล้ว มีสติปัญญากำหนดรู้ว่า นั่นไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา มันเป็นแต่เพียงรูปธรรมนามธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้น และความเป็นไปของทั้งรูปธรรมและนามธรรมนั้น ในที่สุดแล้วรวมลงสู่ความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้งหมดทั้งสิ้น โดยไม่มีการยกเว้นเลย

เพราะฉะนั้น จึงไม่น่าที่จะเข้าไปเพลิดเพลิน ยินดี ชอบใจ ใดๆ ทั้งสิ้น **วางอุเบกขา** เฉยเสีย ดังนั้น ทุกข์ก็จะดับ

เพราะเมื่อไม่ไปเพลิดเพลิน ยินดี ชอบใจ ในเวทนาที่เกิดขึ้นแล้ว ก็หมายความว่า **เวทนา**ก็ดับนั่นเอง

เมื่อ**เวทนา**ดับ **ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ** ก็จะเกิดเป็น **ปัญจุปาทานขันธ์**ก็ดับ ก็คงเป็นแค่**ปัญจขันธ์** คือ **ขันธ์ ๕** ที่บริสุทธิ์เฉยๆ ทุกข์มันก็ดับเท่านั้น

แล้วถามว่า เมื่อ**ทุกข์**ดับแล้ว **วิญญาณ**หรือ**จิตสังขาร**หรือ**สังขารวิญญาณ**ที่อยู่ข้างหน้า **ผัสสะ**นั้นดับด้วยหรือไม่

ตอบว่า **ต้องดับไปด้วย** เพราะสังขารไม่สามารถจะปรุงแต่งต่อไปได้ กลายเป็นหมันไป อันเนื่องจากการเข้าไปกำหนดรู้ของสติปัญญาในขณะที่**ผัสสะ** หรือสัมผัสนั้นเอง

ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตอบ**อุทยพราหมณ์**ไปว่า

"ดูก่อนอุทยพราหมณ์ เรากล่าวว่า โลกเป็นผู้มีสติเที่ยวไปโดยไม่เพลิดเพลิน ยินดี ยินร้าย ในเวทนาทั้งภายในและภายนอกแล้ว วิญญาณจะดับ" ดังนี้)

ในขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงพยากรณ์ปัญหาแก่**อุทยพราหมณ์**นั้น อุทยพราหมณ์ได้เอาจิตตามธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแสดงอยู่นั้นอย่างต่อเนื่อง ไม่ขาดวรรคขาดตอนอยู่ตลอดเวลา ก็เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามที่พระองค์ได้ตรัสแสดง

ผลของการแสดงพระคาถา ที่ทรงพยากรณ์แก่**อุทยพราหมณ์**นั้น พร้อมด้วยเวลาจบพระคาถา ธรรมจักษุ หรือดวงตาเห็นธรรม (โสดาปัตติมรรค) อันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจำนวนหลายพัน สำหรับผู้ที่คุ้นเคย มีฉันทะร่วมกัน มีประโยคร่วมกัน มีความอบรมวาสนาร่วมกันมากับอุทยพราหมณ์นั้นว่า สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีการดับไปเป็นธรรมดา

ส่วนจิตของ**อุทยพราหมณ์**นั้น ได้หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น ขณะเดียวกัน หนังเสือ ชฎา ผ้าคากรอง ไม้เท้า ลักจั่น ผม หนวดและเครา ของอุทยพราหมณ์ก็หายไป พร้อมกับ **การบรรลุเป็นอรหันต์** โดยได้ครองผ้ากาสายะแทนที่ พร้อมกับบริขาร นั่งประนมมืออัญชลีนมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมกับประกาศว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

"ดูก่อนอุทยะ เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว"

ด้วยเหตุนี้ อุทยะจึงเป็นภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

ปัญหาที่ ๑๔

ปัญหาของท่านโปสาลพราหมณ์

ภายหลังจากพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงพยากรณ์ปัญหาของ**อุทยพราหมณ์**จบลงแล้ว ท่าน**โปสาลพราหมณ์**ก็ได้เป็นผู้ถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นบุคคลต่อไป ซึ่ง**โปสาลพราหมณ์**ก็ได้เป็นผู้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นบุคคลที่ ๑๔ ตามลำดับปัญหาดังต่อไปนี้

โปสาลพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด ไม่ทรงมีความหวั่นไหวแล้ว ทรงตัดความสงสัยเสียได้แล้ว ทรงถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวงแล้ว ย่อมทรงแสดงอดีต ข้าพระองค์มีความต้องการถามปัญหา จึงมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น"*

(ข้อความตอนนี้ ท่าน**โปสาลพราหมณ์** ได้กล่าวเป็นการยกย่องสรรเสริญพระผู้มีพระภาคเจ้าก่อนเป็นอันดับแรก พอจะอธิบายขยายความได้ว่า

คำว่า **"ไม่ทรงมีความหวั่นไหวแล้ว"** หมายความว่า พระองค์ทรงละความหวั่นไหวเสียแล้ว แม้ในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ พระองค์ไม่ทรงหวั่นไหวแม้แต่น้อย

พระองค์มีจิตตั้งมั่นอยู่ในอุเบกขา กล่าวคือ เป็นกลาง วางเฉย ไม่ยินดีหรือยินร้ายกับสิ่งเหล่านั้น

นั้นจึงกล่าวว่า พระองค์ทรงละความหวั่นไหวเสียแล้ว ดังนี้

คำว่า **"ทรงตัดความสงสัยเสียได้แล้ว"** หมายความว่า พระองค์ตัดความสงสัยในเรื่อง อะไรคือทุกข์ อะไรคือเหตุให้เกิดทุกข์ อะไรคือการดับทุกข์ อะไรคือหนทางปฏิบัติเพื่อการดับทุกข์

พระองค์ได้เผาความสงสัยต่างๆ เหล่านั้นเสียได้ด้วยญาณ กล่าวคือ ปัญญาความหยั่งรู้

ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวว่า พระองค์ทรงตัดความสงสัยเสียได้

คำว่า **"ทรงถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวงแล้ว"** หมายความว่า พระองค์ทรงถึงฝั่งแห่ง**อภิญญา ปริญญา ปหานะ ภาวนา สมาบัติ** ฯลฯ

กล่าวคือ พระองค์ได้กระทำธรรมะทั้งปวงนั้นให้แจ้งหมดแล้ว ไม่มีกิจอื่นที่จะต้องกระทำอีกแล้ว ชาตินี้เป็นชาติสุดท้ายของพระองค์แล้ว ภพใหม่ของพระองค์ไม่มีแล้ว จิตของพระองค์เข้าสู่แดนพระนิพพานแล้ว

จึงชื่อว่า พระองค์ทรงถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวงแล้ว ดังนี้

คำว่า **"ย่อมทรงแสดงอดีต"** หมายความว่า พระองค์ได้ทรงตรัสรู้ **ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ** กล่าวคือ ปัญญาหยั่งรู้ระลึกชาติได้ทั้งของพระองค์เอง และสัตว์โลกทั้งหลาย

ดังนั้น พระองค์จึงสามารถแสดงอดีตได้ และแม้อนาคต และปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวว่า พระองค์ย่อมทรงแสดงอดีตได้

นี่เป็นความหมายของท่าน**โปสาลพราหมณ์** กล่าวยกย่องสรรเสริญพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นอันดับแรก

แล้วในตอนสุดท้าย ท่าน**โปสาลพราหมณ์**ได้กล่าวว่า ข้าพระองค์มีความต้องการที่จะถามปัญหา จึงได้มาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น)

ครั้นแล้ว ท่าน**โปสาลพราหมณ์**ได้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลผู้ปฏิบัติธรรมจนเกิดญาณหยั่งรู้ว่า ไม่มีรูปสัญญาแล้ว ละกายทั้งหมดได้แล้ว รู้และเห็นอยู่ทั้งภายในและภายนอกว่า อะไรๆ แม้สักน้อยหนึ่งก็มิได้มีเช่นนี้แล้ว พระองค์ควรจะแนะนำบุคคลผู้ปฏิบัติธรรมจนเกิดญาณหยั่งรู้เช่นนั้นอย่างไรต่อไป"

(ความหมายของคำถามของ**โปสาลพราหมณ์** ในช่วงตอนนี้พอจะอธิบายขยายความได้ดังนี้

คำว่า **"ไม่มีรูปสัญญาแล้ว"** ก่อนอื่นทำความเข้าใจกับคำว่า **รูปสัญญา** ก่อน

คำว่า **รูปสัญญา** ก็คือ ความเป็นผู้จำได้ของบุคคลผู้เข้าถึง **รูปฌานสมาบัติ** หรือ **รูปาวจรสมาบัติ** หรือ ของบุคคลผู้เข้าถึงแล้วใน **รูปาวจรภพ**

ส่วนคำว่า **ไม่มีรูปสัญญาแล้ว** ก็หมายถึง บุคคลผู้ผ่าน **รูปฌานสมาบัติ**ไปแล้ว เข้าสู่**อรูปฌานสมาบัติ** หรือ **อรูปาวจรสมาบัติ** หรือของบุคคลผู้เข้าถึงแล้วใน**อรูปาวจรภพ**นั่นเอง

คำว่า **"ละกายทั้งปวงได้แล้ว"** หมายความว่า รูปกายในขันธ์ ๕ นั้น เมื่อผู้ที่ผ่านรูปฌานสมาบัติ เข้าสู่อรูปฌานสมาบัติ **รูปกาย**ไม่มีแล้ว

แปลว่า **ละรูปกายได้แล้ว** หรือ **ละกาย**ได้แล้วนั่นเอง ด้วยอำนาจของ **ตทังคปหาน** และ **วิกขัมภนปหาน** ดังนั้น จึงชื่อว่า**ละกายทั้งปวงได้แล้ว**

คำว่า **"รู้และเห็นอยู่ทั้งภายในและภายนอก ว่าอะไรๆ แม้สักน้อยหนึ่งก็มิได้มี"** หมายความว่า ผู้ปฏิบัติเข้าสู่อรูปฌานที่ ๒ - **วิญญาณัญจายตนสมาบัติ** คือ สมาบัติที่มีวิญญาณมากมายอันไม่มีประมาณเป็นอารมณ์ และเมื่อออกจากสมาบัตินี้แล้ว ก็เข้าสู่อรูปฌานที่ ๓ - **อากิญจัญญายตนสมาบัติ**ก็เกิด **ญาณ** คือ ปัญญาหยั่งรู้หยั่งเห็นทั้งภายในภายนอกว่าอะไรๆ แม้สักน้อยหนึ่งก็มิได้มี มีแต่ความว่างเปล่าทั่วไปหมด อันประมาณมิได้

เมื่อมาถึงตรงจุดนี้ ก็พอจะสรุปคำถามทั้งหมดของ**โปสาลพราหมณ์**ในช่วงนี้ ที่กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า บุคคลผู้ได้ปฏิบัติธรรมหรือปฏิบัติสมาธิ จนกระทั่งเกิด**ญาณ** คือปัญญาหยั่งรู้หยั่งเห็น ผ่าน **รูปฌานทั้ง ๔** มาแล้ว เข้าสู่**อรูปฌาน** เพราะเกิดญาณรู้ว่า**รูปสัญญา**ไม่มีแล้ว

จนเข้าสู่อรูปฌานที่ ๓ คือ **อากิญจัญญายตนะ** เพราะเกิด**ญาณ**หยั่งรู้เห็นอีกว่า อะไรๆ แม้สักน้อยหนึ่งก็มิได้มี **เพราะมันว่างโล่งไปหมดเลย**

และเมื่อมาถึงตรงนี้แล้วก็**ไม่รู้ว่าจะกระทำต่อไปอย่างไรดี** จึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระองค์จะให้คำแนะนำแก่บุคคลผู้ปฏิบัติธรรมจนเกิดญาณหยั่งรู้หยั่งเห็นเช่นนั้นต่อไปอย่างไร บุคคลผู้ปฏิบัติธรรมจนเกิดญาณหยั่งรู้หยั่งเห็นเช่นนั้น ที่จริงแล้วก็คือท่าน**โปสาลพราหมณ์**นั้นเอง)

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนโปสาลพราหมณ์ ตถาคตรู้ยิ่งในเรื่องของวิญญาณฐิติทั้งหมด ย่อมรู้จักบุคคลนั้นเมื่อตั้งอยู่ เมื่อพ้นวิเศษแล้ว มีสมาบัตินั้นเป็นไปในเบื้องหน้า"*

(การตรัสแสดงตอบปัญหาแก**โปสาลพราหมณ์** ของพระผู้มีพระภาคเจ้าในตอนนี้ พอจะอธิบายขยายความได้ดังนี้

คำว่า **"ตถาคตรู้ยิ่งในเรื่องของวิญญาณฐิติทั้งหมด"** นั้น คำว่า **วิญญาณฐิติ** นั้น หมายถึง ภพ ภูมิ อันเป็นที่ตั้งแห่งจิตหรือวิญญาณที่อยู่ในร่างกายของสัตว์โลกทั้งหลายทั้งหมด

ซึ่งการทราบหรือการรู้ยิ่งของพระตถาคตในเรื่อง**วิญญาณฐิติ** นั้น พระองค์ได้เข้าไปรู้ทั้ง ๒ ลักษณะ นั้นก็คือ

ในลักษณะที่ ๑ พระตถาคตเจ้าย่อมทราบ**วิญญาณฐิติ ๔** ด้วยสามารถแห่ง **อภิสังขาร**

และในลักษณะที่ ๒ พระตถาคตเจ้าย่อมทราบ**วิญญาณฐิติ ๗** ด้วยสามารถแห่ง **ปฏิสนธิ**

วิญญาณฐิติ ๔ (ด้วยสามารถแห่งอภิสังขาร)

๑) วิญญาณที่ยึด**รูป**เป็นเครื่องตั้งอยู่ นั้นก็คือยึดเอา**รูป**เป็นอารมณ์ ยึดเอารูปเป็นที่อาศัย มีความเพลิดเพลินไปกับรูป มีรูปเป็นเครื่องช่องเสพ ย่อมตั้งอยู่ ย่อมถึง ซึ่งความงอกงามไพบูลย์ด้วยรูปนั้น

๒) วิญญาณที่ยึด**เวทนา**เป็นเครื่องตั้งอยู่ นั้นก็คือ ยึดเอา**เวทนา**เป็นอารมณ์ ยึดเอาเวทนาเป็นที่อาศัย มีความเพลิดเพลินไปกับเวทนา มีเวทนาเป็นเครื่องช่องเสพ ย่อมตั้งอยู่ ย่อมถึงซึ่งความงอกงามไพบูลย์ด้วยเวทนานั้น

๓) วิญญาณที่ยึด **สัญญา** เป็นเครื่องตั้งอยู่ นั้นก็คือ ยึดเอา

สัญญาเป็นอารมณ์ ยึดเอาสัญญาเป็นที่อาศัย มีความเพลิดเพลินไปกับสัญญา มีสัญญาเป็นเครื่องซ่องเสพ ย่อมตั้งอยู่ ย่อมถึงซึ่งความงอกงามไพบูลย์ด้วยสัญญานั้น

๔) วิญญาณที่ยึด**สังขาร**เป็นเครื่องตั้งอยู่ นั่นก็คือ ยึดเอา**สังขาร**เป็นอารมณ์ ยึดเอาสังขารเป็นที่อาศัย มีความเพลิดเพลินไปกับสังขาร มีสังขารเป็นเครื่องซ่องเสพ ย่อมตั้งอยู่ ย่อมถึง ซึ่งความงอกงามไพบูลย์ด้วยสังขารนั้น

พระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมทราบ**วิญญาณฐิติ ๔** ด้วยสามารถแห่ง**อภิสังขาร** ดังนี้

วิญญาณฐิติ ๗ (ด้วยสามารถแห่งปฏิสนธิ)

๑) สัตว์เหล่าหนึ่งมีกายต่างกัน มีสัญญาต่างกัน เช่น มนุษย์ เทวดาบางพวก วินิปาติกะ (เวมานิกเปรต เสวยสุขและทุกข์สลับกันเป็นช่วงๆ) บางหมู่ นี้เป็นวิญญาณฐิติ ๑

๒) สัตว์เหล่าหนึ่งมีกายต่างกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน เช่น พวกเทพเนื่องในหมู่พรหมผู้เกิดในภูมิปฐมฌาน นี้เป็นวิญญาณฐิติ ๒

๓) สัตว์เหล่าหนึ่งมีกายอย่างเดียวกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน เช่น พวกเทพอาภัสรา นี้เป็นวิญญาณฐิติที่ ๓

๔) สัตว์เหล่าหนึ่งมีกายอย่างเดียวกัน มีสัญญาต่างกัน เช่น พวกเทพสุภกิณหกะ นี้เป็นวิญญาณฐิติที่ ๔

๕) สัตว์เหล่าหนึ่งล่วงรู้รูปสัญญา ดับปฏิฆะสัญญา ไม่มนสิการนานัตตสัญญา โดยประการทั้งปวง เข้าอากาสานัญจายตนฌานด้วยมนสิการว่า อากาศหาที่สุดมิได้ นี้เป็นวิญญาณฐิติที่ ๕

๖) สัตว์เหล่าหนึ่งล่วงอากาสานัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง เข้าวิญญาณัญจายตนฌานด้วยมนสิการว่า วิญญาณหาที่สุดมิได้ นี้เป็นวิญญาณฐิติที่ ๖

๗) สัตว์เหล่าหนึ่งล่วงวิญญาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง เข้าอากิญจัญญายตนฌาน ด้วยมนสิการว่า อะไรๆ แม้น้อยหนึ่งก็มิได้มี นี้เป็นวิญญาณฐิติที่ ๗

พระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อมทราบวิญญาณฐิติ ๗ ด้วยสามารถแห่ง **ปฏิสนธิ** ดังนี้

ด้วยเหตุนี้จึงชื่อว่า ตถาคตรู้ยิ่งซึ่งวิญญาณฐิติทั้งหมด ดังนี้

คำว่า **"ย่อมรู้จักบุคคลนั้นผู้ตั้งอยู่"** หมายความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อมกำหนดรู้ใจของบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจแล้ว ย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า บุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนั้น ประพฤติอย่างนั้น ดำเนินไปตามทางนั้น จักทำให้แจ้งซึ่ง**เจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ** อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่

ด้วยเหตุนี้ จึงชื่อว่า พระพุทธองค์ย่อมรู้บุคคลในผู้ตั้งอยู่

คำว่า **"พ้นวิเศษแล้ว"** หมายความว่า พระพุทธองค์นั้นย่อมรู้ถึงบุคคลนั้นผู้ตั้งอยู่ก็ดี หรือเป็นผู้พ้นวิเศษแล้วก็ดี

คำว่า **พ้นวิเศษแล้ว** ก็หมายความว่า เมื่อบุคคลอยู่ในอากิญจัญญายตนสมาบัติ แล้วน้อมใจไปในฌานนั้น มีฌานนั้นเป็นใหญ่ อย่างนี้ชื่อว่า บุคคลนั้นเป็นผู้พ้นวิเศษแล้ว

คำว่า **"มีสมาบัตินั้นเป็นไปในเบื้องหน้า"** หมายความว่า เมื่อได้สำเร็จมาแต่อากิญจัญญายตนสมาบัติแล้ว มีสมาบัตินั้นเป็นไปในเบื้องหน้า มีกรรมเป็นที่ไปในเบื้องหน้า มีวิบากคือรับผลของกรรมที่เป็นไปในเบื้องหน้า หนักอยู่ในกรรม หนักอยู่ในปฏิสนธิ จึงชื่อว่า มีสมาบัตินั้นเป็นไปในเบื้องหน้า)

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสแสดงแก่โปสาลพราหมณ์ต่อไปอีกว่า

> *"ดูก่อนโปสาลพราหมณ์ บุคคลนั้นเมื่อรู้กรรมว่า เป็นเหตุให้เกิดในอากิญจัญญายตนภพแล้ว มีความเพลินเป็นเครื่องประกอบดังนี้ ครั้นรู้จักกรรมอย่างนี้แล้วในลำดับนั้น ให้พิจารณาเห็น (ธรรม) ในสมาบัตินั้น นั่นจะเป็น**ญาณ**อันเที่ยงแท้ของบุคคลนั้น ซึ่งบุคคลนั้นจะเป็นพราหมณ์อันจะเรียกว่า **เป็นผู้อยู่จบพรหมจรรย์**"*

(ข้อความการตรัสแสดงของพระผู้มีพระภาคเจ้าในตอนนี้ พอจะขยายความได้ดังต่อไปนี้

คำว่า **"เมื่อรู้กรรมว่าเป็นเหตุให้เกิดในอากิญจัญญายตนภพแล้ว"** นั้นหมายความว่า **กรรมาภิสังขาร** อันให้เป็นไปในอากิญจัญญายตนภพ ตรัสว่าเป็นเหตุให้เกิดในอากิญจัญญายตนภพ คือ รู้อย่างแจ่มแจ้ง ทำให้ปรากฏ ซึ่งกรรมาภิสังขารอันให้เป็นไปในอากิญจัญญายตนภพเป็นเครื่องข้อง เป็นเครื่องผูก ดังนั้น จึงชื่อว่ารู้กรรมอันเป็นเหตุให้เกิดอากิญจัญญายตนภพ

คำว่า **"มีความเพลินเป็นเครื่องประกอบดังนี้"** หมายความว่า มีความกำหนัดใน**อรูป**นั้นเอง จึงตรัสว่า มีความเพลินเป็นเครื่องประกอบ รู้กรรมนั้นว่าเป็นเครื่องเกาะเกี่ยวพัวพันด้วยความกำหนัดในรูป คือ รู้อย่างแจ่มแจ้งทำให้ปรากฏซึ่งความกำหนัดใน**อรูป**ว่า เป็นเครื่องข้อง เป็นเครื่องผูก เป็นเครื่องดักวัล ด้วยเหตุนี้จึงชื่อว่ามีความเพลินเป็นเครื่องประกอบดังนี้

คำว่า **"ครั้นรู้กรรมอย่างนี้แล้ว"** หมายความว่า ครั้นรู้กรรมอย่างนี้อย่างแจ่มแจ้งแล้ว ทำให้ปรากฏซึ่งกรรมนั้น อย่างนี้แล้วจึงชื่อว่าครั้นรู้กรรมอย่างนี้แล้ว

คำว่า **"ในลำดับนั้นให้พิจารณาเห็น (ธรรม) ในสมาบัตินั้น"** หมายความว่า เข้าอากิญจัญญายตนสมาบัติ แล้วออกจากสมาบัตินั้นแล้วก็พิจารณาให้เห็นธรรมทั้งหลาย คือ **จิต**และ**เจตสิก**อันเกิดในสมาบัตินั้น โดยเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ดังนี้ จึงชื่อว่าในลำดับนั้นให้พิจารณาเห็น (ธรรม) ในสมาบัตินั้น

คำว่า **"นั้นจะเป็นญาณอันเที่ยงแท้ของบุคคลนั้น"** หมายความว่านั้นจะเป็น**ญาณ** หรือปัญญาหยั่งรู้อันแท้จริง ถ่องแท้ ไม่วิปริต ของบุคคลนั้น ดังนี้ จึงชื่อว่านั้นเป็น**ญาน**อันแท้จริงของบุคคลนั้น

คำว่า **"ซึ่งบุคคลนั้นจะเป็นพราหมณ์"** หมายความว่า จะเป็นบุคคลอันตัณหาและทิฏฐิไม่อาศัยอยู่ด้วยแล้ว เป็นผู้คงที่ ดังนี้ จึงชื่อว่าซึ่งบุคคลนั้นจะเป็นพราหมณ์

คำว่า **"เป็นผู้อยู่จบพรหมจรรย์"** หมายความว่า บรรลุสู่ความเป็นพระอรหันต์นั้นเอง เพราะพระอรหันต์นั้นอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจเสร็จแล้ว ปลงภาระเสียแล้ว มีประโยชน์ตนอันถึงแล้วโดยลำดับ มีสังโยชน์ในภพสิ้นไปรอบแล้ว **พ้นวิเศษแล้ว** มีจรณะอันได้ประพฤติแล้ว ชาติ ชรา มรณะ สิ้นแล้ว ภพใหม่ไม่มีอีกแล้ว เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ดังนี้

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ในการตรัสแสดงพยากรณ์ปัญหาของ**โปสาลพราหมณ์** ของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นก็คือ การที่**โปสาลพราหมณ์**

ได้ปฏิบัติมาถึง อรูปฌานที่ ๓ คือ **อากิญจัญญายตนะ**ตามที่โปสาลได้กล่าวมานั้น โปสาลพราหมณ์ยังติดอยู่นิดหนึ่ง กล่าวคือ ยังมี **นันทิ** คือ ความเพลิน ความยินดี อยู่ที่ว่าแม้อะไรๆ สักน้อยหนึ่งก็มิได้มี

ซึ่งความเพลิน หรือความยินดี นี้เอง เป็นอาการของ**ตัณหา** ยังเป็นเครื่องข้อง เครื่องผูกไว้ ให้ต้องเวียนเกิดเวียนตายอยู่ใน**อากิญจัญญายตนภพ**อยู่ ยังมีอัธยาศัยที่น้อมไปในภพนั้นอยู่ มีภพนั้นเป็นไปในบังหน้าอยู่

เพราะฉะนั้น พระพุทธองค์จึงให้**โปสาลพราหมณ์**พิจารณาให้รู้ ให้เห็นธรรมอย่างนี้ แล้วปฏิบัติอบรมวิปัสสนาปัญญาให้รู้แจ้งเห็นจริงใน**อากิญจัญญายตนสมาบัติ**นั้น

วิธีที่จะปฏิบัติละ**นันทิ** หรือความเพลิน ละตัณหา ละภพ นั้น จึงต้องอาศัยทาง**วิปัสสนาปัญญา**

ซึ่ง**ทางวิปัสสนาปัญญา**นี้ พระพุทธองค์ตรัสสอนให้พิจารณาความเป็น**ไตรลักษณ์** ใน**อรูปฌาน** หรือ**อรูปสมาบัติ** นั่นเอง พร้อมทั้ง**สหชาติธรรม** ที่เกิดพร้อมกับ**อรูปสมาบัติ**นั้น

กล่าวคือ ให้พิจารณาเห็นความที่ว่า **แม้อะไรๆ สักน้อยหนึ่งก็มิได้มี** เป็น**นามธรรม** อย่างหนึ่ง และนามธรรมนี้ในที่สุดก็รวมลงสู่ความ ทุกข์ อนัตตา ทั้งหมดก็ไม่น่าที่จะเข้าไปเพลินไปยินดีอะไร ปล่อยวางเสียให้หมด

และนั้นแหละก็จะเป็น**พราหมณ์ที่อยู่จบพรหมจรรย์** ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรับรองไว้ ดังนี้

ในขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงพยากรณ์ปัญหาแก่โปสาลพราหมณ์นั้น โปสาลพราหมณ์ได้เจริญตามธรรมที่พระผู้มี

พระภาคเจ้าได้ตรัสแสดงอยู่นั้นอย่างต่อเนื่อง ไม่ขาดวรรคขาดตอนอยู่ตลอดเวลา ก็เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดง

ผลของการแสดงพระคาถาที่ทรงพยากรณ์แก่โปสาลพราหมณ์ในครั้งนั้น พร้อมด้วยเวลาจบพระคาถา ธรรมจักษุหรือดวงตาเห็นธรรม (โสดาปัตติมรรค) อันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจำนวนหลายพัน สำหรับผู้ที่คุ้นเคย มีฉันทะร่วมกัน มีประโยคร่วมกัน มีความอบรมวาสนาร่วมกันมากับโปสาลพราหมณ์นั้นว่า สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีการดับไปเป็นธรรมดา

ส่วนจิตของ**โปสาลพราหมณ์**นั้น ได้หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น

ขณะเดียวกัน หนังเสือ ชฎา ผ้าคากรอง ไม้เท้า ลักจั่น ผมหนวดและเคราของโปสาลพราหมณ์ ก็หายไป พร้อมกับการ**บรรลุเป็นอรหันต์** โดยได้ครองผ้ากาสายะแทนที่ พร้อมกับบริขาร นั่งประนมมืออัญชลี นมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมกับประกาศว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

"ดูก่อนโปสาล เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว"

ด้วยเหตุนี้ โปสาลจึงเป็นภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

ปัญหาที่ ๑๕

ปัญหาของท่านโมฆราชพราหมณ์

ภายหลังจากพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงพยากรณ์ปัญหาของ**โปสาลพราหมณ์**จบลงแล้ว ท่าน**โมฆราชพราหมณ์**ก็ได้เป็นผู้ถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นบุคคลต่อ ๆ ไป ซึ่งโมฆราชพราหมณ์ก็ได้เป็นผู้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นบุคคลที่ ๑๕ ตามลำดับปัญหา ดังต่อไปนี้

โมฆราชพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้กราบทูลถามพระองค์มา ๒ ครั้งแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระจักษุอันงาม มิได้ทรงพยากรณ์แก่ข้าพระองค์ ข้าพระองค์ได้ยินมาว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นประดุจพระเทพฤาษี เมื่อมีผู้ถามปัญหาเป็นครั้งที ๓ พระองค์ย่อมทรงพยากรณ์"*

(คำกราบทูลของ**โมฆราชพราหมณ์**แก่พระผู้มีพระภาคเจ้าในช่วงนี้ พอจะขยายเนื้อความได้ดังต่อไปนี้

คำว่า **"ข้าพระองค์ได้กราบทูลพระองค์มา ๒ ครั้งแล้ว"** หมายความว่า ก่อนหน้านี้ ท่านโมฆราชพราหมณ์ได้พยายามที่จะกราบทูลถามปัญหานี้กับพระพุทธองค์มา ๒ ครั้งแล้ว

กล่าวคือ ในครั้งที่ ๑ ภายหลังจากท่าน**อชิตพราหมณ์** ผู้ถามคนที่ ๑ ถามจบลง โมฆราชพราหมณ์จะถามเป็นคนที่ ๒ พระพุทธองค์ก็ทรงตรัสห้ามไว้

ต่อมาครั้งที่ ๒ ภายหลังจากท่าน**ติสสเมตเตยยพราหมณ์** ผู้ถามคนที่ ๒ ถามจบลง โมฆราชพราหมณ์จะถามอีกเป็นคนที่ ๓ พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงห้ามไว้อีก

เหตุที่เป็นดังนี้ก็เพราะ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบด้วยพระญาณภายในว่า อินทรีย์ของโมฆราชพราหมณ์ยังอ่อน ไม่แก่กล้าพอ ทรงรอให้โมฆราชพราหมณ์มีอินทรีย์แก่กล้าพอเสียก่อน โดยการฟังพระองค์ทรงตอบปัญหาแก่คนอื่นๆ

คำว่า **"พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระจักษุอันงาม มิได้ทรงพยากรณ์แก่ข้าพระองค์"** โมฆราชพราหมณ์ได้กล่าวยกย่องสรรเสริญพระพุทธองค์ว่า **เป็นผู้มีจักษุอันงาม** หมายความว่า เป็นที่รู้กันทั่วไปในขณะนั้นว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า**ทรงมีจักษุถึง ๕ ประการ** คือ **มังสจักษุ ทิพยจักษุ ปัญญาจักษุ พุทธจักษุ** และ **สมันตจักษุ**

มังสจักษุ หมายความว่า พระองค์มีตาเนื้อถึง ๕ สี คือ สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีดำ และสีขาว ย่อมปรากฏแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าในมังสจักษุ (ตาเนื้อ)

ทิพยจักษุ หมายความว่า พระพุทธองค์ย่อมทรงพิจารณาเห็นหมู่สัตว์ที่กำลัง**จุติ** (เคลื่อนย้ายภพย้ายภูมิ) กำลัง**อุบัติ** (เกิด) ฯลฯ ด้วยทิพยจักษุ (ตาทิพย์)

ปัญญาจักษุ หมายความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้ามีตาปัญญา คือ มีพระปัญญาใหญ่ มีพระปัญญากว้างขวาง มีพระปัญญาแจ่มใส มีพระปัญญาไว มีพระปัญญาคมกล้า มีพระปัญญาทำลายกิเลส มีพระปัญญาแตกฉาน ฯลฯ

พุทธจักษุ หมายความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักษุ ได้ทรงเห็นหมู่สัตว์ผู้มีกิเลสเพียงธุลีในนัยน์ตา คือ ปัญญาน้อย ปัญญามาก อุปมาดังดอกบัว ๔ เหล่า ฉะนั้น

สมันตจักษุ คำว่า **พระสัพพัญญุตญาณ** ท่านกล่าวว่าเป็นสมันตจักษุ บทธรรมอะไรๆ อันพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นไม่ทรงเห็น ไม่ทรงรู้แจ้งหรือไม่พึงทราบนั้น มิได้มีเลย นั้นแหละเรียกว่าเป็น **พระสัพพัญญุตญาณ** หรือ **สมันตจักษุ**

คำว่า **"พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระเทพฤาษี"** หมายความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเป็นทั้ง**เทพ** เป็นทั้ง**ฤาษี** เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าเป็น **เทพฤาษี**

ด้วยเหตุนี้โมฆราชพราหมณ์จึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้กราบทูลถามพระองค์มา ๒ ครั้งแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้า**ผู้มีจักษุอันงาม** มิได้ทรงพยากรณ์แก่ข้าพระองค์ ข้าพระองค์ได้ยินได้ฟังมาว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นประดุจ**เทพฤาษี** เมื่อมีผู้ถามปัญหาเป็นครั้งที่ ๓ พระองค์ย่อมพยากรณ์")

ครั้นแล้วท่าน**โมฆราชพราหมณ์** จึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าต่อไปว่า

"โลกนี้ โลกอื่น พรหมโลก กับเทวโลก ย่อมไม่ทราบความเห็นของพระโคดมผู้มียศ"

(ข้อความตอนนี้ของท่านโมฆราชพราหมณ์ สามารถขยายความได้ดังนี้

คำว่า **"โลกนี้"** ในที่นี้หมายถึง มนุษย์โลก

คำว่า **"โลกอื่น"** ในที่นี้หมายถึง โลกอื่นๆ ทั้งหมด ยกเว้นมนุษยโลก

คำว่า **"พรหมโลกกับเทวโลก"** นั้น หมายถึง โลกของพรหม โลกของเทวดา และโลกของมารด้วย ทั้งหมด

คำว่า **"ย่อมไม่ทราบความเห็นของพระองค์"** นั้นหมายความว่า สัตว์โลกเหล่าใดในโลกทั้งหมดนั้น ย่อมไม่ทราบซึ่งความคิดความเห็น ความควร ความชอบใจ ความประสงค์ ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้ามีความเห็นอย่างนี้ มีความควรอย่างนี้ มีความชอบใจอย่างนี้ มีความประสงค์อย่างนี้ เป็นต้น

คำว่า **"ขอพระโคดมผู้มียศ"** นั้นหมายความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมียศอันเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายให้ความสักการะ เคารพนับถือ บูชา ยำเกรง ทรงเป็นผู้ได้รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัช (ยารักษาโรค) จากพุทธบริษัท เป็นต้น ดังนี้จึงชื่อว่า พระโคดมผู้มียศ

ด้วยเหตุนี้ท่าน**โมฆราชพราหมณ์** จึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นการยกย่องสรรเสริญอีกว่า "โลกนี้ โลกอื่น พรหมโลกกับเทวโลก ย่อมไม่ทราบความเห็นของพระโคดมผู้มียศ" ดังนี้)

ครั้นสุดท้าย ท่านโมฆราชพราหมณ์ได้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์มีความต้องการจะถามปัญหา จึงได้มาเฝ้าพระองค์ผู้เห็นธรรมอันงามอย่างนี้ ***บุคคลพิจารณาเห็นโลกอย่างไร มัจจุราชจึงจะไม่เห็น"***

(ข้อความสุดท้ายของท่าน**โมฆราชพราหมณ์** นี้ พอจะอธิบายขยายความได้ดังต่อไปนี้

คำว่า **"ผู้เห็นธรรมอันงามอย่างนี้"** นั้น หมายความว่า เป็นการยกย่องพระองค์ว่า เป็นผู้เห็นธรรมอันงาม เห็นธรรมอันประเสริฐ เห็นธรรมอันวิเศษ เห็นธรรมอันสูงสุด เห็นธรรมอย่างยิ่ง ดังนี้จึงชื่อว่า **ผู้เห็นธรรมอันงามอย่างนี้**

คำว่า **"บุคคลพิจารณาเห็นโลกอย่างไร"** คำว่า **โลก** ในที่นี้หมายถึง **ชีวิต** หรือ **ขันธ์ ๕** หรือ **จิต** ดังนั้น คำว่าบุคคลจะพิจารณาให้เห็นโลกนี้อย่างไร ก็คือ บุคคลควรจะพิจารณาให้เห็นชีวิตนี้ หรือขันธ์ ๕ นี้ หรือจิตนี้ ประจักษ์ชัดแจ้งหรือแจ่มแจ้งอย่างไรนั้นเอง

คำว่า **"มัจจุราชจึงไม่เห็น"** เป็นข้อความที่ต่อเนื่องจากประโยคข้างบนที่ว่า บุคคลจะพิจารณาให้เห็นชีวิตนี้ หรือขันธ์ ๕ นี้ หรือจิตนี้ให้ประจักษ์ชัดแจ้ง หรือแจ่มแจ้งอย่างไร มัจจุราชหรือความตายจะมองไม่เห็น หรือ**ไม่ตาย**นั้นเอง (ความหมาย เมื่อยังมีเกิดอยู่ ก็ยังต้องมีตายอยู่ ถ้าไม่ตาย ก็หมายความว่า ไม่มีเกิดอีกนั่นเอง)

ด้วยเหตุนี้ ท่าน**โมฆราชพราหมณ์** จึงได้กราบทูลพระพุทธองค์ว่า "ข้าพระองค์มีความต้องการถามปัญหา จึงมาเฝ้าพระองค์ผู้มีธรรมอันงามอย่างนี้ เมื่อบุคคลพิจารณาเห็นโลกนี้อย่างไร มัจจุราชจึงมองไม่เห็น")

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า

"ดูก่อนโมฆราชพราหมณ์ ท่านจงเป็นผู้มีสติพิจารณาเห็นโลกนี้เป็นของว่างเปล่า (สุญญตา) ทุกเมื่อเถิด แล้วถอนอัตตานุทิฏฐิเสีย แล้วท่านก็จะพึงสามารถข้ามพ้นมัจจุราชไปได้ด้วยอุบายอย่างนี้ เมื่อบุคคลพิจารณาเห็นโลกอย่างนี้ มัจจุราชจึงจะไม่เห็น"

(ข้อความที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่**โมฆราชพราหมณ์**นี้พอที่จะอธิบายความได้ดังนี้ คือ

คำว่า **"โลก"** ในที่นี้ให้เข้าใจว่า มีความหมาย ๒ นัย ด้วยกัน

นัยที่ ๑ หมายถึง **นิรยโลก** (โลกแห่งสัตว์นรก), **ติรัจฉานโลก** (โลกแห่งสัตว์ดิรัจฉาน), **ปิตติวิสยโลก** (โลกแห่งเปรตและอสุรกาย),

มนุษยโลก เทวโลก ขันธโลก (โลกแห่งสัตว์โลกที่ประกอบด้วย ขันธ์ ๕ ขันธ์ ๑ ขันธ์ ๔) **ธาตุโลก** (โลกแห่งสัตว์โลกที่ประกอบด้วย ธาตุ ๔ หรือ ธาตุ ๖) **อายตนโลก** (โลกแห่งสัตว์โลกที่ประกอบด้วยอายตน ๑๒) นี้เป็นความหมายของคำว่า**โลก** นัยที่ ๑

ความหมายของคำว่า **โลก** นัยที่ ๒ หมายถึง ชีวิตนี้ หรือ ขันธ์ ๕ นี้ หรือ จิต นี้

ทั้งหมดนี้คือความหมายของคำว่า **โลก**

คำว่า **"จงเป็นผู้มีสติ"** นั้นหมายความว่า จงเป็นผู้มีสติใน **สติปัฏฐาน ๔** คือ

๑) การพิจารณา**กายในกาย**อยู่เนืองๆ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดความยินดียินร้ายในโลกนี้เสียได้

๒) การพิจารณา**เวทนาในเวทนา**อยู่เนืองๆ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดความยินดียินร้ายในโลกนี้เสียได้

๓) การพิจารณา**จิตในจิต**อยู่เนืองๆ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดความยินดียินร้ายในโลกนี้เสียได้

๔) การพิจารณา**ธรรมในธรรม**อยู่เนืองๆ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดความยินดียินร้ายในโลกนี้เสียได้

นี้คือความเป็นผู้มีสติ

คำว่า **"พิจารณาเห็นโลกนี้เป็นของว่างเปล่า** (สุญญตา) **ทุกเมื่อเถิด"** นั้น คำว่า **ว่างเปล่า** หรือ **สุญญตา** ในที่นี้มีความหมายคือ

๑) **ว่างจากสัตว์ บุคคล** คำว่า **สัตว์ บุคคล** นั้นเป็นเพียง **สมมติบัญญัติ** เท่านั้น โดยแท้จริงนั้น สัตว์ บุคคล ไม่มี ด้วยเหตุนี้จึงเรียกว่า **โลกนี้ว่างจากสัตว์ บุคคล**

๒) **ว่างจากตัวตนเรา ตัวตนเขา** คำว่า นี้เป็นตัวตนเรา นี้เป็นตัวตนเขา ก็เป็นเพียงสมมติบัญญัติเท่านั้น เมื่อมีเหตุมีปัจจัยถึงพร้อม ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ วิญญาณ ก็มารวมตัวกันเข้า เราก็สมมติเรียกกันว่า เป็นตัวตนเรา เขา เมื่อหมดเหตุหมดปัจจัยแล้ว ธาตุดินเขาก็กลับสู่ดิน น้ำกลับสู่น้ำ ลมกลับสู่ลม ไฟกลับสู่ไฟ อากาศกลับสู่อากาศ วิญญาณกลับวิญญาณตามเดิม ตัวตนเรา เขา ก็ไม่มี ด้วยเหตุนี้จึงเรียกว่า โลกนี้ว่างจากตัวตนเรา ตัวตนเขา

๓) **ว่างจากเจ้าของ** เมื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดมีเจ้าของ หมายความว่า เจ้าของต้องบังคับบัญชาสิ่งนั้นๆ ให้เป็นไปตามต้องการของเจ้าของได้ อาทิ เช่น จงเป็นอย่างนี้นะ จงอย่าเป็นอย่างนั้นนะ เป็นต้น แต่โดยความเป็นจริงแท้แล้ว บรรดาสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ปราศจากเจ้าของทั้งสิ้น เพราะใครๆ ก็ไม่สามารถบังคับบัญชาสรรพสิ่งทั้งหลายให้เป็นไปตามความต้องการของใครๆ ได้ ดังนั้น จึงกล่าวว่าโลกนี้ว่างจากเจ้าของ

๔) **ว่างจากความเข้าไปยึดมั่นถือมั่น** หมายความว่า เมื่อโลกนี้มันว่างจากสัตว์ บุคคล ว่างจากตัวตนของเรา ว่างจากตัวตนของเขา ว่างจากเจ้าของ ดังนี้แล้ว โลกนี้ก็ไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่นแต่อย่างไร เมื่อเข้าไปยึดมั่นถือมั่นแล้ว มีแต่จะเกิดความทุกข์ แต่ถ้าสามารถเลิกเข้าไปยึดมั่นถือมั่นแล้วความทุกข์ก็จะดับ ดังนั้น จึงเรียกว่า โลกนี้ว่างจากความเข้าไปยึดมั่นถือมั่น

นี้เป็นความหมายของคำว่า **พิจารณาเห็นโลกนี้เป็นของว่างเปล่า** (สุญญตา) **ทุกเมื่อเถิด**

คำว่า **"แล้วถอนอัตตานุทิฏฐิเสีย"** คำว่า **อัตตานุทิฏฐิ** คือ ความเห็นผิดในขันธ์ ๕ ว่า **เป็นตัวตนเรา** เป็นของๆ เรา คือ

ตามเห็น**รูป**โดยความเป็นตน ตามเห็นตนโดยความเป็นรูป ตามเห็นรูปมีในตน ตามเห็นตนมีในรูป

๒) ตามเห็น**เวทนา**โดยความเป็นตน ตามเห็นตนโดยความเป็นเวทนา ตามเห็นเวทนามีในตน ตามเห็นตนมีในเวทนา

๓) ตามเห็น**สัญญา**โดยความเป็นตน ตามเห็นตนโดยความเป็นสัญญา ตามเห็นสัญญามีในตน ตามเห็นตนมีในสัญญา

๔) ตามเห็น**สังขาร**โดยความเป็นตน ตามเห็นตนโดยความเป็นสังขาร ตามเห็นสังขารมีในตน ตามเห็นตนมีในสังขาร

๕) ตามเห็น**วิญญาณ**โดยความเป็นตน ตามเห็นตนโดยความเป็นวิญญาณ ตามเห็นวิญญาณมีในตน ตามเห็นตนมีในวิญญาณ

ทั้งหมดนี้เรียกว่า **อัตตานุทิฏฐิ** เมื่อกล่าวโดยสรุปก็คือ **ความเห็นผิดในขันธ์ ๕** ว่าเป็นตัวตนเรา ของเรา นั่นเอง ซึ่ง**อัตตานุทิฏฐิ** นี้เป็นทิฏฐิอันรกชัฏ เป็นทางกันดาร เป็นข้าศึก เป็นสิ่งผิด

การประกอบไว้ซึ่งความถือ ความยึดถือ ความถือมั่น ซึ่งเป็นความเห็นผิดแห่งลัทธิเดียรถีย์ กับความถือผิดใน**ทิฏฐิ ๖๒** ทั้งหมดนี้เรียกว่า **อัตตานุทิฏฐิ** ทั้งหมด

ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงให้**โมฆราชพราหมณ์**ถอนรื้อบรรเทา ทำให้สิ้นสุด คือ**ความไม่มีในอัตตานุทิฏฐิเสียสิ้น**

คำว่า **"จะพึงสามารถข้ามพ้นมัจจุราชด้วยอุบายอย่างนี้"** หมายความว่า จะพึงสามารถข้ามขึ้นได้ พึงก้าวล่วงได้ แม้ซึ่งมัจจุราช (มาร) แม้ซึ่งชรา แม้ซึ่งมรณะ ด้วยอุบายอย่างนี้ (คือการพยายามมองดูโลกนี้ให้เห็นเป็นของว่างเปล่าอยู่ทุกเมื่อ นั่นเอง)

คำว่า **"เมื่อบุคคลพิจารณาเห็นโลกอย่างนี้"** หมายความว่า เห็นโลกเป็นของว่างเปล่าทุกเมื่อนั่นเอง

คำว่า **"แล้วมัจจุราชจะไม่เห็น"** หมายความว่า จะไม่มีการตายอีกต่อไป เพราะจิตจะไม่ไปเวียนตายเวียนเกิดอีกแล้ว จิตจะเข้าสู่แดนนิพพานชั่วอนันตกาลสืบต่อไป

ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า "ดูก่อนโมฆราชพราหมณ์ เธอจงเป็นผู้มีสติพิจารณาเห็นโลกนี้เป็นของว่างเปล่า (สุญญตา) ทุกเมื่อเถิด แล้วถอนอัตตานุทิฏฐิเสีย แล้วท่านก็จะพึงสามารถข้ามพ้นมัจจุราชไปได้ด้วยอุบายอย่างนี้" ดังนี้)

ในขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงพยากรณ์ปัญหาแก่**โมฆราชพราหมณ์**นั้น โมฆราชพราหมณ์ได้**เอาจิตตามธรรม**ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแสดงอยู่นั้นต่อเนื่อง ไม่ขาดวรรคขาดตอนอยู่ตลอดเวลา ก็เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงนั้น

ผลของการแสดงพระคาถา ที่ทรงพยากรณ์แก่**โมฆราชพราหมณ์** ในครั้งนั้น พร้อมด้วยเวลาจบพระคาถา ธรรมจักษุหรือดวงตาเห็นธรรม (โสดาปัตติมรรค) อันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจำนวนหลายพัน สำหรับผู้ที่คุ้นเคย มีฉันทะร่วมกัน มีประโยคร่วมกัน มีความอบรมวาสนาร่วมกันมากับ**โมฆราชพราหมณ์**นั้นว่า สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีการดับไปเป็นธรรมดา

ส่วน**จิต**ของโมฆราชพราหมณ์นั้น ได้หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น

ขณะเดียวกัน หนังเสือ ชฎา ผ้าคากรอง ไม้เท้า ลักจั่น ผมหนวดและเครา ของโมฆราชพราหมณ์ ก็หายไปพร้อมกับการ**บรรลุเป็น**

พระอรหันต์ โดยได้ครองผ้ากาสายะแทนที่ พร้อมกับบริขาร นั่งประนมมืออัญชลี นมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมกับประกาศว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

"ดูก่อนโมฆราชะ เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว"

ด้วยเหตุนี้ โมฆราชะ จึงเป็นภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

ปัญหาที่ ๑๖

ปัญหาของท่านปิงคิยพราหมณ์

ภายหลังจากพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงพยากรณ์ปัญหาของ**โมฆราชพราหมณ์**จบลงแล้ว ท่าน**ปิงคิยพราหมณ์** ก็ได้เป็นผู้ถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นบุคคลต่อไป ซึ่งปิงคิยพราหมณ์ก็ได้เป็นผู้กราบทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นบุคคลที่ ๑๖ ซึ่งเป็นบุคคลสุดท้ายในคณะพราหมณ์ทั้งหมด ตามลำดับปัญหาดังต่อไปนี้

ปิงคิยพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นคนแก่ มีกำลังน้อย ผิวพรรณเหี่ยวย่น หูตาไม่แจ่มใส ขออย่าให้ข้าพระองค์เป็นคนหลงเสียไปในระหว่างเลย ขอพระองค์โปรดตรัสบอกธรรมที่ข้าพระองค์พึงรู้แจ้ง อันเป็นที่ละชาติ ชรา มรณะ ณ ที่นี้เถิด"*

(คำกราบทูลของท่าน**ปิงคิยพราหมณ์** ในตอนนี้ พอที่จะอธิบายขยายความได้ดังนี้ คือ

คำว่า **"ข้าพระองค์เป็นคนแก่"** หมายความว่า ท่านปิงคิยพราหมณ์นี้แก่แล้ว เป็นผู้ใหญ่ล่วงกาลผ่านวัยไปตามลำดับ ขณะนี้มีอายุ[illegible] ปีแล้ว[illegible]

คำว่า **"มีกำลังน้อย"** หมายความว่า ทุรพล มีกำลังน้อย มีเรี่ยวแรงน้อย

คำว่า **"ผิวพรรณเหี่ยวย่น"** หมายความว่า ผิวพรรณอันงามผ่องเมื่อวัยต้นๆ บัดนี้ได้หายไปแล้ว เหลือปรากฏแต่ผิวหนังที่เหี่ยวย่น

คำว่า **"หูตาไม่แจ่มใส"** หมายความว่า หูก็ฟังไม่ค่อยชัดแล้ว บางครั้งก็ไม่ได้ยิน นัยน์ตาก็เห็นไม่ชัด พร่ามัว

คำว่า **"ขออย่าให้ข้าพระองค์เป็นคนหลงเสียในระหว่างเลย"** หมายความว่า ขอข้าพระองค์อย่าเสียหายพินาศไปเลย

คำว่า **"ผู้หลง"** คือ ผู้ไม่รู้ มีอวิชชาครอบงำ ไม่มีปัญญาอันแจ่มแจ้ง หรือเรียกว่า **ปัญญาทราม**

คำว่า **ในระหว่าง** คือจากนี้ไปถึงก่อนตาย

คำว่า **"ขอพระองค์ได้โปรดตรัสบอกธรรมที่ข้าพระองค์พึงรู้แจ้ง"** หมายความว่า โปรดตรัสบอกธรรมที่ข้าพระองค์พึงรู้ พึงรู้แจ้ง พึงรู้ได้ (ตามสติปัญญาของตน)

คำว่า **"เป็นที่ละชาติ ชรา มรณะ ณ ที่นี้"** หมายความว่า เป็นที่ละ เป็นที่สลัดคืน เป็นที่ระงับ แห่งความเกิด แก่ ตาย (ในสังสารวัฏฏ์) นั่นก็คือ การบรรลุสู่**อมตนิพพาน** ณ ที่นี้แหละ

ปิงคิยพราหมณ์ เป็นคนแก่ที่น่าสรรเสริญอย่างยิ่ง ไม่ต้องการให้ชีวิตนี้เกิดมาแล้วต้องเป็นหมันไป ไม่เสียชาติเกิด รู้ตัวว่าแก่แล้ว มีชีวิตเหลืออีกเล็กน้อยเท่านั้น ต้องการจะใช้เวลาของชีวิตที่เหลืออีกเล็กน้อยให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตสูงสุด อย่าให้เป็นคนหลง มัวเมาในชีวิต มีชีวิตอยู่อย่างไร้ประโยชน์ หรือเป็นโมฆะเลย

ด้วยเหตุนี้ ท่านปิงคิยพราหมณ์ จึงกล่าวว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นคนแก่ มีกำลังน้อย ผิวหนังก็เหี่ยวย่น หูตา

ก็ไม่แจ่มใส ขอข้าพระองค์อย่าได้เป็นคนหลงเสียไปในระหว่างเลย ขอพระองค์ได้โปรดตรัสบอกธรรมที่ข้าพระองค์พึงรู้แจ้งอันที่ละชาติ ชรา มรณะ ณ ที่นี้เถิด")

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนท่านปิงคิยพราหมณ์ ชนทั้งหลายเหล่าใด ผู้มัวเมาในเพราะรูปทั้งหลาย ย่อมเดือดร้อน เพราะเราเห็นชนทั้งหลายเหล่านั้น เดือดร้อน ลำบากอยู่ในเพราะรูปทั้งหลายนั้นเอง เพราะเหตุนั้น ปิงคิยะ เธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท **จงละความยึดมั่นในรูปเสีย เพื่อความไม่เกิดในภพใหม่**ต่อไปเถิด"*

(คำพยากรณ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าแก่**ปิงคิยพราหมณ์**นี้ พอจะสรุป - ขยายความได้ดังนี้

คำว่า **"ชนทั้งหลาย"** ของพระพุทธองค์นั้น หมายความถึง กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คฤหัสถ์ บรรพชิต เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย ทุกเพศทุกวัย ทั้งหมด

คำว่า **"ผู้มัวเมาในเพราะรูป"** คำว่า **มัวเมา** หมายถึง ความหลงระเริง ความลุ่มหลง ในรูป เสียง กลิ่น รส ความสัมผัสทางกาย ความลุ่มหลงในชีวิตที่เป็นสมมติๆ โดยไม่รู้ความเป็นจริงแท้ของชีวิต

ส่วนคำว่า **รูป** นั้น มีความหมายหลายประการ

ประการแรก หมายถึง **รูปในขันธ์ ๕** คือ รูปร่างกายของเรานี้

ประการต่อมา หมายถึง **สิ่งที่มากระทบ** ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ทั้งหมดนี้เป็น**รูป**ทั้งหมด

ประการสุดท้าย คำว่า **รูป** นี้ หมายถึง **รูปธรรม** คือธรรมชาติที่เป็นรูป ซึ่งตรงกันข้ามกับ**นามธรรม** คือธรรมชาติที่เป็นนาม

ธรรมชาติซึ่งเป็น**นาม**นั้น เป็น**ธาตุรู้** เป็นสภาพรู้ แต่ธรรมชาติที่เป็น**รูป**นั้น รู้อะไรไม่ได้เลย ธรรมชาติที่เป็น**รูป**นั้น มีแต่จะแตกสลายอย่างเดียวเท่านั้น

ก็รูปเหล่านี้ทั้งหมดนี้แหละ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า **ชนทั้งหลายเข้าไปมัวเมาแล้วก็เดือดร้อน**

คำว่า **"ย่อมเดือดร้อน"** หมายความว่า ชนทั้งหลายนั้นเมื่อเข้าไปมัวเมา พัวพัน ลุ่มหลง อยู่ในรูปดังกล่าวแล้วนั้น ก็ย่อมจะได้รับความเดือดร้อน เป็นต้นว่า

๑) เดือดร้อน วุ่นวาย ถูกทำร้าย ถูกฆ่า เพราะรูปเป็นเหตุปัจจัย

๒) เดือดร้อน เพราะถูกเหลือบ ยุง ริ้น ไร สัตว์เลื้อยคลานกัดต่อย เดือดร้อนเพราะ ลม แดด

๓) เดือดร้อนเพราะรูปทั้งหลายไม่ใช่คงทนถาวรอะไร มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วก็ดับไป เป็นของธรรมดา ไม่ยั่งยืน นั้นก็คือไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

คำว่า **"เพราะเราเห็นชนทั้งหลายเดือดร้อน ลำบากอยู่ในเพราะรูปทั้งหลายอยู่"** หมายความว่า พระพุทธองค์นั้นได้เห็นประจักษ์ชัดเจนแล้วว่า ชนทั้งหลายที่มัวเมาลุ่มหลงอยู่กับรูปนี้แล้ว ก็จะต้องได้รับความเดือดร้อน วุ่นวาย ลำบากต่างๆ นานา ไม่มีความสุข มีแต่ทุกข์ถ่ายเดียว ดังนี้

คำว่า **"จงเป็นผู้ไม่ประมาท"** หมายถึงไม่ประมาทในกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นผู้กระทำด้วยความเคารพ เป็นผู้ปฏิบัติอยู่เสมอๆ บ่อยๆ เนืองๆ

คำว่า **"จงละความยึดมั่นถือมั่นในรูปนั้นเสีย"** หมายความว่า การที่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นในรูปนั้นมีแต่ความเดือดร้อน วุ่นวาย ลำบาก เป็นทุกข์ ดังนั้น จงละความยึดมั่นถือมั่นในรูปนั้นเสีย กล่าวคือ กระทำให้ถึงที่สุดในความไม่มีความเยื่อใยอาลัยอาวรณ์ในรูปทั้งหลาย ให้ละเด็ดขาด ละให้สิ้นสุด

คำว่า **"เพื่อความไม่เกิดในภพใหม่อีกต่อไป"** หมายความว่า การเข้าไปยึดมั่นถือมั่นในรูปทั้งหลายนั้น ก็ยังต้องเวียนตายเวียนเกิดในภพใหม่ต่อไปเรื่อยๆ ก็ไม่ต้องเดือดร้อน วุ่นวาย ลำบาก และทุกข์อยู่ต่อไปเรื่อยๆ ไม่สิ้นสุด

แต่ถ้าละความยึดมั่นถือมั่นในรูปได้เด็ดขาดแล้ว ก็ไม่ต้องไปเวียนตายเวียนเกิดในภพใหม่อีกต่อไป ก็เรียกว่าเป็นการกระทำที่สุดแห่งทุกข์แล้ว

ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสแก่**ปิงคิยพราหมณ์**ว่า "ดูกอนปิงคิยพราหมณ์ ชนทั้งหลายเหล่าใดผู้มัวเมาในเพราะรูปทั้งหลาย ย่อมเดือดร้อน เพราะเราเห็นชนทั้งหลายเหล่านั้นเดือดร้อน ลำบาก อยู่ในเพราะรูปทั้งหลายนั้นเอง จงละความยึดมั่นถือมั่นในรูปเสีย เพื่อความไม่เกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป")

๒.

ปิงคิยพราหมณ์ : *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทิศทั้ง ๑๐ นี้ สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ที่พระองค์ไม่ทรงเห็น ไม่ทรงได้ยิน ไม่ทรงทราบ ไม่ทรงรู้แจ้งแล้ว แม้เพียงน้อยหนึ่งก็มิได้มีในโลก ขอพระองค์ได้ตรัสบอกธรรมที่ข้าพระองค์จะพึงรู้แจ้ง อันเป็นเหตุละชาติ ชรา มรณะ ณ ที่นี้เถิด"*

(**ปิงคิยพราหมณ์** คงจะหูตึงจริงๆ ในคำถามแรก ปิงคิยะก็ขอร้องให้พระพุทธเจ้าตรัสบอกธรรมอันเป็นเหตุให้ละชาติ ชรา มรณะ แล้ว

พระพุทธองค์ก็ได้ตอบบอกชัดเจนแล้ว แต่ปิงคิยะคงไม่ได้ยินหรือฟังไม่ถนัด จึงได้ถามซ้ำอีก

แต่คราวนี้ก็ได้กล่าวยกย่องสรรเสริญพระพุทธองค์อีกเช่นเคย ดังต่อไปนี้

คำว่า **"ทิศทั้ง ๑๐ นี้"** นั้นหมายถึง ทิศใหญ่ ๔ ทิศน้อย ๔ ทิศเบื้องบน ๑ ทิศเบื้องต่ำ ๑ รวมเป็น ๑๐ ซึ่งทิศทั้ง ๑๐ นี้ ปิงคิยพราหมณ์ก็ได้กล่าวยกย่องสรรเสริญพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าจะไม่ทรงเห็น ไม่ทรงได้ยิน ไม่ทรงทราบ ไม่ทรงรู้แจ้ง ไม่ปรากฏ ไม่ประจักษ์ นั้น แม้แต่เพียงน้อยหนึ่งก็ไม่มี

หมายความว่า พระองค์เป็น**สัพพัญญู** โดยแท้ รอบรู้หมดทุกสิ่งทุกอย่าง

ว่าแล้วท่าน**ปิงคิยพราหมณ์** ก็กล่าวซ้ำอีกว่า "ขอพระองค์ได้โปรดตรัสบอกธรรมอันข้าพระองค์จะพึงรู้ได้ อันเป็นเหตุที่จะละชาติ ชรา มรณะ นี้ไปได้ ณ ที่นี้เถิด")

พระผู้มีพระภาคเจ้า : *"ดูก่อนปิงคิยพราหมณ์ ท่านเห็นอยู่ซึ่งมนุษย์ทั้งหลาย ผู้ถูกตัณหาเข้าครอบงำแล้วย่อมจะเดือดร้อน เมื่อความชราได้เข้ามาถึงรอบเข้าแล้ว ดูก่อนปิงคิยะ เพราะเหตุนั้น ท่านจงเป็นผู้ไม่ประมาท ละตัณหานั้นเสีย เพื่อความไม่เกิดในภพใหม่ต่อไปเถิด"*

(คราวนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าเปลี่ยนแสดงความเดือดร้อนจากในเรื่องรูปมาเป็น**ตัณหา** และ**ความชรา** แล้วก็ให้ละตัณหาเสีย เพื่อความไม่เกิดในภพใหม่ต่อไป

คำว่า **"เมื่อความชราได้เข้ามาถึงรอบเข้าแล้ว"** หมายความว่า เมื่อเรายังมีตัณหาอยู่ เมื่อถึงเวลาของความแก่เข้ามาเยือนแล้ว ก็จะพบกับความเจ็บ ความตาย ตามมาโดยไม่มีที่ต้านทาน ไม่มีที่ซ่อนเร้น ไม่มีอะไรเป็นที่พึ่ง จึงยังความเดือดร้อนให้เกิดขึ้น

ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงให้ปิงคิยะละตัณหาเสีย เพื่อความไม่เกิดในภพใหม่อีกต่อไป

ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ตรัสแก่ปิงคิยพรมหมณ์ว่า "ดูก่อนปิงคิยพราหมณ์ ท่านเห็นอยู่ซึ่งมนุษย์ทั้งหลาย ผู้ถูกตัณหาครอบงำแล้ว ย่อมจะเดือดร้อน เมื่อความชราได้เข้ามาถึงรอบเข้าแล้ว ดูก่อนปิงคิยพราหมณ์ เพราะเหตุนั้น ท่านจงเป็นผู้ไม่ประมาท ละตัณหานั้นเสีย เพื่อความไม่เกิดในภพใหม่ต่อไปเถิด"

ที่จริง พระดำรัสตอบของพระพุทธองค์นั้นชัดเจน และเป็นไปในขั้นสูง กล่าวคือ เป็นไปในขั้นอรหัตมรรค อรหัตผล แต่ปิงคิยพราหมณ์ก็ยังไม่สามารถรับได้ อาจเป็นเพราะปัญญาน้อย และเพราะความชรามีกำลังน้อย หูตึง จึงได้ถามถึง ๒ ครั้ง นั้นประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง ระหว่างที่ปิงคิยะนั่งฟังหมู่เพื่อนทั้งหลายคนอื่นๆ ที่ถามปัญหากับพระพุทธองค์ แล้วพระพุทธองค์ได้ตอบอย่างชัดเจนซาบซึ้ง ชนิดที่ไม่เคยได้ฟังจากที่ไหนมาก่อน แล้วเพื่อนพราหมณ์ทุกคนก็ได้เป็นพระอรหันต์และกลายเป็นพระภิกษุสงฆ์ไปหมดทุกคนแล้ว จิตก็คิดถึง**พาวรีพราหมณ์**ผู้เป็นอาจารย์ น่าเสียดายที่ไม่มีโอกาสมานั่งฟังอยู่ด้วย อยากจะให้อาจารย์ของตนมานั่งฟังอยู่ด้วยเหลือเกิน)

พร้อมด้วยเวลาจบพระคาถา ธรรมจักษุ หรือดวงตาเห็นธรรม (โสดาปัตติมรรค) อันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจำนวนหลายพัน สำหรับผู้ที่คุ้นเคย มีฉันทะ

ร่วมกัน มีประโยคร่วมกัน มีการอบรมวาสนาร่วมกันมากับปิงคิยพราหมณ์นั้นว่า สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีการดับไปเป็นธรรมดา

ส่วนจิตของปิงคิยพราหมณ์นั้น ได้ธรรมจักษุคือดวงตาเห็นธรรมในขั้น**อนาคามิมรรค** อันปราศจากกิเลสธุลี ปราศจากมลทินที่เกิดขึ้นว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา

ทันใดนั้น หนังเสือ ชฎา ผ้าคากรอง ไม้เท้า ลักจั่น ผมหนวดและเครา หายไป พร้อมกับการได้บรรลุ**พระอนาคามี** โดยได้ครองผ้ากาสายะแทนที่ พร้อมกับบริขาร นั่งประนมมืออัญชลีนมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมกับประกาศว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

"ดูก่อนปิงคิยะ เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด"

ด้วยเหตุนี้ปิงคิยะ จึงเป็นภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนาตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

(นัยว่า ท่าน**ปิงคิยพราหมณ์**นั้น มัวตรึกอยู่ในระหว่างฟังพระดำรัสตอบนั้นตลอดเวลาว่า **พาวรีพราหมณ์** ผู้เป็นทั้งอาจารย์และลุงของเราด้วยว่า ไม่ได้ฟังพระธรรมเทศนาอันมีปฏิภาณวิจิตรอย่างนี้

ด้วยเหตุนี้ **ปิงคิยะ** จึงไม่บรรลุพระอรหันต์ได้ เพราะความฟุ้งซ่านด้วยความเยื่อใย)

บทสรุป

เบื้องปลายของโสฬสปัญหา

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงพยากรณ์ปัญหาแก่พราหมณ์ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของอาจารย์**พาวรีพราหมณ์** ทั้ง ๑๖ คน จบลงแล้ว โดยพราหมณ์ทั้ง ๑๖ คนนั้น บัดนี้ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ๑๕ คน และพระอนาคามี ๑ คน คือ **ปิงคิยพราหมณ์** และได้รับการบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทาทั้ง ๑๖ คน เป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ณ **ปาสาณกเจดีย์แคว้นมคธ** นั้นแล

ครั้นแล้ว เมื่อได้เวลาอันเหมาะสม พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้พาภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ทั้งหมดเดินทางกลับ**วัดเชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี แคว้นโกศล** ในเวลาต่อมา

เมื่อถึง**กรุงสาวัตถี**เรียบร้อยแล้ว **พระปิงคิยะ**ก็ได้กราบทูลลาพระผู้มีพระภาคเจ้ากลับไปเยี่ยมอาจารย์**พราหมณ์พาวรี** เพราะได้สัญญาไว้แต่แรกแล้วว่า เมื่อทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว จะกลับมารายงานผลให้ทราบ พระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาต

ครั้นเมื่อ**พระปิงคิยะ** เดินทางกลับไปถึงที่อยู่ของอาจารย์**พราหมณ์พาวรี**แล้ว อาจารย์พราหมณ์พาวรีเห็นเครื่องแต่งกายของพระปิงคิยะที่เปลี่ยนแปลงเช่นนั้น ก็เกิดความแน่ใจว่า **บัดนี้ได้มีผู้มาตรัสรู้ในโลกนี้จริงแล้ว**

จึงเกิดความปีติยินดี รับจัดแจงต้อนรับ**พระปิงคิยะ**อย่างดี ปูอาสนะ ถวายน้ำร้อนน้ำเย็นตามสมควรแก่อัตภาพ

เมื่อได้ไต่ถามทุกข์สุขพอเป็นเครื่องระลึกถึงกันแล้ว ก็เริ่มต้นสนทนา

พระปิงคิยะ ก็เริ่มเล่าเหตุการณ์ตั้งแต่ต้นเริ่มออกเดินทางไปจนกระทั่งพบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ **ปาสาณกเจดีย์ แคว้นมคธ**

แล้ว**อชิตพราหมณ์**อาวุโส ผู้เป็นหัวหน้า ได้สอบถามภายในใจตามที่ท่านอาจารย์ได้สั่งไป แล้วให้พระพุทธองค์ตอบด้วยวาจา ถูกต้องตามที่ท่านสั่งความไปหมดทุกอย่างทุกประการ รวมทั้งในเรื่อง **ธรรมที่ทำให้ศีรษะต้องแตกออกเป็นเสี่ยงๆ** ด้วย

ต่อมา**พระปิงคิยะ** ก็ได้เล่าถึงการถามปัญหาของพราหมณ์แต่ละคนๆ ไปตามลำดับ จนกระทั่งทำให้พราหมณ์แต่ละคน**รวม ๑๕ คน ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด**

ยกเว้นตนคนเดียวเป็นแค่**พระอนาคามี** แต่ก็ได้รับการบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ทั้งหมด ทั้ง ๑๖ คน

*"และบัดนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดได้กลับมาที่**เชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี** หมดแล้ว และอาตมาก็ได้กราบทูลลาพระพุทธองค์กลับมาเยี่ยมท่านอาจารย์ ตามที่ได้ให้สัญญาไว้แต่แรก"*

ต่อจากนี้ **พระปิงคิยะ** ได้กล่าวยกย่องสรรเสริญถึงคุณลักษณะคุณงามความดีของพระผู้มีพระภาคเจ้านานาประการ ให้อาจารย์**พราหมณ์พาวรี**ฟัง ดังตัวอย่าง ว่า

พระพุทธองค์นั้น

- เป็นผู้ปราศจากมลทินใดๆ
- เป็นผู้มีปัญญากว้างประดุจดังแผ่นดิน

- เป็นผู้ละกามได้ทั้งหมดแล้ว
- เป็นผู้ไม่มีป่า คือ กิเลส ราคะ โทสะ โมหะ แล้ว
- เป็นผู้แสดงธรรม ทำให้บุคคลพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล เป็นธรรมอันทำให้บุคคลสิ้นตัณหา เป็นธรรมเข้าสู่พระนิพพาน อันไม่มีสิ่งใดจะเปรียบได้
- เป็นผู้มีเมตตาคุณเหลือประมาณ
- เป็นผู้ไม่มีความถือตัว

ฯลฯ

เมื่อ**พระปิงคิยะ** กล่าวพรรณนาถึงคุณงามความดีของพระพุทธองค์มาถึงแค่นี้ ท่านอาจารย์**พาวรีพราหมณ์** ก็คิดเห็นตามถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าไปตามลำดับ มองเห็นคุณงามความดีของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นที่น่าเคารพพกราบไหว้ น่านับถือ ถึงกับกล่าวกับ**พระปิงคิยะ** ขึ้นมาว่า

"เมื่อพระพุทธองค์ทรงมีคุณธรรมความดีถึงเพียงนี้ แล้วภายในใจของท่าน ได้เคยอยู่โดยปราศจากพระพุทธองค์แม้เพียงระยะเวลาเล็กน้อยหรือไม่"

พระปิงคิยะตอบไปว่า

"ดูก่อนท่านพราหมณ์ อาตมาย่อมเห็นพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นด้วยใจ เสมือนเห็นด้วยตาเนื้ออยู่ตลอดเวลา อาตมาเป็นผู้ไม่ประมาทนมัสการพระองค์ท่านอยู่ตลอดคืนและวัน กายของอาตมาแก่แล้ว ไม่สามารถไปยังที่ประทับของพระพุทธองค์ได้ แต่อาตมาก็ย่อมดำริถึงด้วยใจเป็นนิตย์ และส่งใจไปในทิศที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ตลอดเวลา"

แสดงถึงศรัทธาของพระปิงคิยะที่มีต่อพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นสูงและแรงกล้ามาก

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังประทับอยู่ ณ **วัดเชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี** ทราบด้วยพระญาณภายในของพระองค์เอง ถึงข้อความและความรู้สึกที่พระปิงคิยะมีต่อพระพุทธองค์ในขณะที่ทั้งสองสนทนากันถึงเรื่องราวของพระองค์

และก็ทราบด้วยว่า บัดนี้ทั้งสองท่าน คือ **พระปิงคิยะ**และ**อาจารย์พราหมณ์พาวรี** มีอินทรีย์แก่กล้าแล้ว แต่พระปิงคิยะนั้นมีศรัทธาในพระองค์รุนแรงมากเกินไป เช่นเดียวกับ**พระภิกษุวักกลิ** (ใน**วักกลิสูตร**)

ดังนั้น พระพุทธองค์จึงประทับยืนขึ้น แล้วเปล่งรัศมีสีทองออกไป ขณะนั้น**พระปิงคิยะ**ก็เหลือบขึ้นเห็น แล้วกล่าวกับอาจารย์**พราหมณ์พาวรี** ว่า

"แน่ะ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเสด็จมาแล้ว"

ทันใดนั้น ทั้งคู่ได้ลุกจากที่นั่งขึ้นพร้อมกัน แล้วกระทำอัญชลีกราบถวายสักการะพระผู้มีพระภาคเจ้า

ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแก่**พระปิงคิยะ** ว่า

*"ดูก่อนปิงคิยะ **พระวักกลิ** เป็นผู้มีศรัทธาต่อตถาคตอันปล่อยแล้ว (ลดลงแล้ว) ฉันใด แม้เธอก็จงปล่อย (ลดลง) ฉันนั้นเช่นกันเถิด แล้วเธอก็จักถึงฝั่งแห่งธรรมอันเป็น**อมตนิพพานนั้นแล**"*

พระปิงคิยะ เมื่อได้ฟังพระดำรัสเช่นนั้น จึงได้กราบทูลไปว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

พระองค์ทรงรู้จักแล้วซึ่งธรรมอันบรรลุสู่อมตนิพพาน

พระองค์ทรงทราบถึงธรรมทั้งปวง อันทำให้พระองค์และผู้อื่นให้เป็นผู้ประเสริฐ

พระองค์ทรงทำซึ่งส่วนสุดแห่งปัญญาทั้งหลาย แก่พวกที่มีความสงสัยให้กลับรู้ได้

พระนิพพาน อันอะไรๆ ก็นำเข้าไปไม่ได้ เป็นสิ่งที่ไม่กำเริบ ไม่มีอุปมาในที่ไหนๆ ข้าพระองค์จักถึงโดยแท้ ***บัดนี้ความสงสัยในเรื่องพระนิพพานมิได้มีแก่ข้าพระองค์แล้ว*** *ขอพระองค์ได้โปรดจำข้าพระองค์ว่าข้าพระองค์เป็นผู้มีจิตน้อมไปแล้วอย่างนี้เถิด"*

ครั้นแล้ว พระปิงคิยะ ก็ตั้งอยู่ในพระอรหัตผล ส่วนอาจารย์พราหมณ์พาวรี ก็ตั้งอยู่ในพระอนาคามิผล ฉะนี้แล

โสฬสปัญหาก็จบลงบริบูรณ์เพียงเท่านี้

๒

นรก เปรต สวรรค์ นั้นเป็นฉันใด

(นรกภูมิ เปรตภูมิ สวรรค์ภูมิ)

โดย

จิรวโสภิกขุ

บันทึกย่อหัวข้อธรรม

ชุดที่ ๑๑

นรก เปรต สวรรค์ นั้นเป็นฉันใด

(นรกภูมิ เปตุภูมิ สวรรค์ภูมิ)

โดย

จิรวโสภิกขุ

นรก เปรต สวรรค์ นั้นเป็นฉันใด

(นรกภูมิ เปรตภูมิ สวรรค์ภูมิ)

สารบัญ

หน้า

คำนำ		๑๖๗
บทนำ		๑๗๓
ภาคที่ ๑ : เปรตภูมิ		๑๗๗
บทนำ		๑๗๙
เรื่องที่ ๑ :	ธนปาลเปตวัตถุ	๑๘๑
เรื่องที่ ๒ :	ปัญจปุตตขาทิกเปติวัตถุ	๑๙๐
เรื่องที่ ๓ :	มหาเปสการเปติวัตถุ	๒๐๒
เรื่องที่ ๔ :	สานุวาสีเถรเปติวัตถุ	๒๑๓
เรื่องที่ ๕ :	มัตตาเปติวัตถุ	๒๒๔
เรื่องที่ ๖ :	กัณณมุณฑเปติวัตถุ	๒๓๑

ภาคที่ ๒ : สวรรค์ภูมิ **๒๔๑**

บทนำ **๒๔๓**

เรื่องที่ ๑ : ฉัตตมาณวกวิมาน ๒๕๐

เรื่องที่ ๒ : อุตตราวิมาน ๒๖๓

เรื่องที่ ๓ : สิริมาวิมาน ๒๘๑

เรื่องที่ ๔ : วิสาขาวิมาน ๒๙๑

เรื่องที่ ๕ : ปกิณกวิมาน ๒๙๙

ภาคที่ ๓ : นรกภูมิ **๓๒๑**

บทนำ ๓๒๓

ตอนที่ ๑ : เทวทูตสูตร ๓๒๙

ตอนที่ ๒ : เนมิราชชาดก ๓๓๗

ตอนที่ ๓ : ปกิณกะ ๓๕๓

๓.๑ ทุ สะ นะ โส นรก ๓๕๓

๓.๒ พระมาลัยเทวเถรเจ้าจาริกไปโปรดสัตว์นรก ๓๕๕

บทส่งท้าย ๓๕๘

คำนำ

เมื่อย้อนกลับไปในอดีตสมัยเด็กๆ ที่เริ่มพอจะจำความได้ ก็จะได้ยินผู้ใหญ่พูดกันถึงในเรื่องเปรต เรื่องนรก เรื่องสวรรค์ อยู่เสมอๆ

อย่าทำบาปอย่างนั้น ตายไปแล้วจะเป็นเปรตนะ ตัวสูงเท่าต้นตาล แต่ปากเท่ารูเข็ม กินอาหารเท่าไรๆ ก็ไม่รู้จักอิ่ม บ้าง

อย่าทำบาปอย่างนี้ ตายไปแล้วจะตกนรก กระทะทองแดงกำลังเดือดพล่านร้อนอยู่ตลอดเวลา บ้าง อะไรทำนองนี้

ทั้งๆ ที่ยังไม่เคยเห็นเปรตเห็นนรกเลย แต่ก็มีความเชื่อในขณะนั้นว่าสิ่งเหล่านี้มีจริง ก็ไม่กล้าที่จะกระทำบาปต่างๆ นานา ตามที่ผู้ใหญ่บอกสอน

พอโตขึ้นมาหน่อยหนึ่ง เห็นพิธีงานสวดศพในสมัยนั้น เมื่อพระสงฆ์สวดเสร็จแล้ว จะมีฆราวาสสวดต่อกันตลอดทั้งคืน

คำสวดตอนหนึ่ง ได้กล่าวถึง**พระมาลัยเทพเถร** ซึ่งเป็นพระอรหันต์ผู้มีฤทธิ์ ได้ลงไปยังเมืองนรก ได้ไปพบเห็นความทุกข์ยากแสนลำบากของสัตว์นรกต่างๆ นานา

บ้างก็ลงไปอยู่ในกระทะทองแดง มียมบาลเอาหอกแหลมแทง บ้างก็กำลังถูกนกกาปากเหล็กแหลมกำลังจิกกิน บ้างก็กำลังปีนขึ้นต้นงิ้วมีหนามแหลมคม ฯลฯ ก็ยิ่งเกิดความกลัวและเชื่อมั่นว่าเป็นจริง

เพราะกล่าวกันว่า **พระมาลัยเทพเถร** ท่านได้ไปเห็นมา แล้วก็นำมาเล่าให้กับมนุษย์ทั้งหลายฟัง มนุษย์ทั้งหลายก็ไม่กล้าทำบาป

อาตมาจำได้ว่า ผู้คนสมัยก่อนเขาจะหยุดฆ่าเป็ดฆ่าไก่ หยุดออกหาปลาในวันโกนวันพระกันอย่างเด็ดขาด

ผู้คนทั้งหลาย หนุ่มสาว ผู้เฒ่าผู้แก่ แต่งเนื้อแต่งตัวกันสวยๆ งามๆ ต่างก็มุ่งหน้าพากันมาวัด มาทำบุญให้ทาน ใส่บาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม

ก็เพื่อหวังบุญหวังกุศล ความสุขความเจริญในชีวิต
ประการสุดท้ายก็เพื่อหวังสวรรค์ มรรค ผล นิพพาน

นี้เป็นความเชื่อของผู้คนในสมัยนั้น มีความเชื่อเรื่องบุญเรื่องบาป เรื่องสวรรค์เรื่องนรก ไม่กล้าทำบาป อกุศล ความชั่ว

หมั่นกระทำแต่บุญกุศล ความดี บ้านเมืองก็อยู่กันอย่างมีความร่มเย็นเป็นสุข

ประชาชนก็มีแต่ความเอื้ออาทร ระลึกถึงกัน ห่วงใยกัน สามัคคีกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ทะเลาะเบาะแว้งข่มเหงรังแกกัน

ต่างคนก็มุ่งหน้าทำมาหากิน ประกอบอาชีพที่สุจริต บ้านเมืองก็สงบร่มเย็น

เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ขณะที่อาตมภาพกำลังสนทนาธรรมกับท่าน**พลอากาศโท มรกต ชาญสำรวจ** พร้อมด้วยภริยา ณ ที่บ้านพักของท่านที่หมู่บ้านพักทหารอากาศ ก.ม. ๒๗

ตอนหนึ่งของการสนทนา ก็ได้ปรารภกันถึงเรื่องผู้คนในสมัยปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะเยาวชนของชาติ มักไม่ใคร่เชื่อในเรื่องบุญ เรื่องนรก เรื่องสวรรค์ เรื่องเปรต อะไรทำนองนี้

คนเราจึงทำบาปทำกรรมกันได้ง่าย หันหลังให้บุญ ไปนิยมชมชื่นกับวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ของต่างชาติ ที่กำลังหลั่งไหลเข้ามาอย่างเชี่ยวกราก

ลูกไม่เคารพเชื่อฟังพ่อแม่ พ่อแม่บอกสอนไม่ได้ ผู้ใหญ่กระทำตัวไม่เป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่เด็ก ความมีมารยาททางสังคม ศีลธรรม จริยธรรมเสื่อมโทรมลง ทำให้น่าเป็นห่วงอนาคตของชาติ

ประการหนึ่งก็เพราะ ผู้คนไทยเราในสมัยนี้มักไม่ใคร่เชื่อในเรื่อง บุญ บาป สวรรค์ นรก เปรต กัน

เมื่อไม่เชื่อก็ไม่กลัวเรื่องบาป เรื่องนรก จึงทำบาปกันได้ง่ายๆ

ตอนหนึ่งของการสนทนา ท่าน**พลอากาศโท มรกต** ได้เปรยขึ้นว่าใน**พระไตรปิฎก** มีที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงถึงเรื่องราวของเปรต สวรรค์ นรก ไว้บ้างหรือไม่ ?

ถ้ามี ก็แสดงว่าสิ่งเหล่านี้มีจริง ก็น่าจะนำหลักฐานมาเปิดเผยให้กับพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้รู้กัน

เพราะสิ่งเหล่านี้มันเป็นความจริงแท้ของชีวิตของสัตว์โลกทั้งหลาย เราส่วนหนึ่งและทุกชีวิต ใครจะรู้หรือไม่ก็ตาม กระแสของชีวิตจะต้องดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติที่แน่นอนตายตัวอย่างนี้ทั้งนั้น

อาตมภาพก็ได้เรียนท่านไปว่า เห็นด้วยกับท่าน ถ้ามีเวลาก็จะลองศึกษาค้นคว้าดูในพระไตรปิฎกต่อไป

ในพรรษากาลปีเดียวกันนี้ คือ พ.ศ. ๒๕๓๙ อาตมภาพได้ฉายสไลด์ภาพ**ปฐมสมโพธิ** หรือ**พุทธประวัติ** ซึ่งเขียนโดย **เหม เวชกร** จิตรกรเอกของไทย ให้กับอุบาสก อุบาสิกา ที่มารักษาศีลอุโบสถในวันพระ ที่**วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร** บางเขน กทม. ดู

ก็ได้มีอุบาสิกาท่านหนึ่ง คือ **คุณโยมมณีอุมา** ได้มาปรารภว่ามีความยินดีที่ได้มาชมภาพพุทธประวัติอย่างนี้ ทำให้เข้าใจพระพุทธศาสนาดีขึ้นมาก

และ **คุณโยมมณีอุมา** ได้กล่าวต่อไปว่า สามีของท่าน คือ **คุณโยม ภวศร จารุจินดา** เป็นจิตรกร สามารถจะวาดภาพเรื่องราวทำนองนี้ได้เช่นกัน ถ้าหลวงพ่อมีความประสงค์จะทำแผ่นสไลด์ภาพทำนองนี้ต่อไป ก็ขอปวารณาเขียนภาพถวายโดยไม่คิดค่าเขียนทั้งสิ้น

อาตมภาพได้กล่าวอนุโมทนาสาธุการกับ**คุณโยมมณีอุมา** ไป พร้อมกับคิดขึ้นมาได้ ณ ขณะนั้นถึงเรื่องราวที่เคยปรารภกับท่าน **พลอากาศโท มรกต** ในเรื่อง เปรต สวรรค์ นรก ที่เพิ่งผ่านมา

น่าจะลองศึกษาค้นคว้าในพระไตรปิฎก ถ้าเป็นเรื่องราวที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงไว้จริง และถ้าได้นำมาสรุปย่อเป็นตอนๆ แล้วให้**คุณโยมภวศร** เขียนภาพประกอบ นำมาถ่ายทำเป็นสไลด์ แล้วฉายให้ญาติโยม สาธุชนทั้งหลายดู ก็จะเกิดประโยชน์ไม่น้อย

จากนั้นไม่นาน อาตมภาพก็ได้ทำการศึกษาค้นคว้าใน**พระไตรปิฎก ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. ๒๕๒๕** ก็ได้พบเรื่องราวของ**เปรต ในเปตวัตถุ ขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก** พระไตรปิฎกเล่มที่ ๔๙

เรื่องราวของ**สวรรค์** ใน **วิมานวัตถุ ขุททกนิกาย ปรมัตถทีปนี พระสุตตันตปิฎก** พระไตรปิฎกเล่มที่ ๔๘

และ เรื่องราวของ **นรก** ใน **เทวทูตสูตร อุปริปัณณาสก์ มัชฌิมนิกาย พระสุตตันตปิฎก** พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๓ และใน **เนมิราชชาดก** เล่มที่ ๖๓

ซึ่งเรื่องราวทั้งหมดนี้ เป็นเรื่องที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรับรองทั้งสิ้น เป็นเรื่องที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม พระพุทธองค์ก็มิได้มีพุทธประสงค์ที่จะให้มหาชนทั้งหลายเชื่อตามพระองค์อย่างหัวปักหัวปำ หรืออย่างลุ่มหลงงมงายในธรรม หรือในสิ่งที่พระองค์ได้ตรัสแสดงออกมา

(ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงไว้ในเรื่อง อย่าเพิ่งเชื่อในสิ่ง ๑๐ ประการนั้นทันที ใน **กาลามสูตร**)

พระพุทธองค์ให้เราใช้สติปัญญาพินิจพิจารณา พร้อมกับเข้าไปปฏิบัติ ไปทดลองดูก่อน เมื่อได้ผลประจักษ์ชัดเจนต่อหน้าในปัจจุบันแล้วนั่นแหละค่อยเชื่อ แล้วนำมาเป็นหลักประพฤติปฏิบัติต่อไป

(นี่แสดงให้เห็นว่า ธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรานั้น อยู่ในหลักของวิทยาศาสตร์โดยแท้)

ที่อาตมากล่าวมาทั้งหมดนี้ ก็เพื่อชี้ให้ท่านทั้งหลายทราบความเป็นมาเบื้องต้น ของการศึกษาค้นคว้าในเรื่อง เปรต สวรรค์ นรก จากในพระไตรปิฎก ออกมาสู่สายตาของพุทธบริษัททั้งหลายในลักษณะของภาพสไลด์

ก็ด้วยมูลเหตุ ๒ ประการ คือ จากการปรารภของท่าน **พลอากาศโท มรกต ชาญสำรวจ** และจากการปวารณาของ**คุณโยม มณีอุมา - ภวศร จารุจินดา**

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องของการจัดทำแผ่นภาพสไลด์ก็ดำเนินจัดทำต่อไป

ส่วนในเรื่อง**คำบรรยาย** นั้น ในความคิดของอาตมภาพนั้นก็น่าจะรวมจัดพิมพ์เป็นเล่มอีกต่างหาก เป็นธรรมบรรณาการแก่ท่านพุทธศาสนิกชนทั่วไป ก็คงจะเป็นประโยชน์ไม่น้อย

ด้วยเหตุนี้ หนังสือ **บันทึกย่อหัวข้อธรรมชุดที่ ๑๑ เรื่อง นรก เปรต สวรรค์ นั้นเป็นฉันใด** เล่มนี้ จึงได้เกิดขึ้น

ขอท่านทั้งหลายได้โปรดศึกษาธรรม ในส่วนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงไว้ต่อไป

อนึ่ง ในเรื่องราวของ **นรก เปรต สวรรค์** ที่เมื่อจิตรกรได้เขียนภาพเพื่อจัดทำเป็นสไลด์เสร็จแล้วนั้น **ท่านพลอากาศโท มรกต ชาญสำรวจ** พร้อมด้วยภริยา ได้เกิดความชื่นชมยินดีมีความคิดกว้างไกลออกไปว่า

"ถ้าได้จัดพิมพ์เป็นสมุดภาพ แล้วแจกเป็นธรรมบรรณาการไปยังพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป ก็จะเป็นประโยชน์อย่างมากมายมหาศาล"

และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในปีนี้ ภริยาของท่านก็มีอายุครบ ๕ รอบด้วย

ท่านจึงได้ขออนุญาตอาตมภาพ จัดพิมพ์เป็นสมุดภาพจำนวน ๕๐๐ เล่ม เพื่อแจกชำร่วยแขกที่มาร่วมอวยพรในงานวันเกิดครบ ๕ รอบ ภริยาของท่าน

อาตมภาพอนุญาตด้วยความยินดี และสุขใจยิ่ง

ขอเจริญพร
จิรวโสภิกขุ
วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร
บางเขน กรุงเทพมหานคร
๕ พฤษภาคม ๒๕๔๓

เปรตภูมิ สวรรค์ภูมิ นรกภูมิ

บทนำ

ในเรื่องราวของเปรตภูมิ สวรรค์ภูมิ และนรกภูมิ ที่จะกล่าวต่อไปนี้ เป็นเรื่องที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดง หรือรับรองไว้ใน **พระไตรปิฎก** ทั้งสิ้น

ดังจะขอยกข้อความที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงในเรื่องเหล่านี้จาก **เทวทูตสูตร อุปริปัณณาสก์ มัชฌิมนิกาย พระสุตตันตปิฎก** มากล่าวพอเป็นสังเขป ดังนี้

สมัยหนึ่ง ขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่**เชตวันมหาวิหาร** ของ**อนาถปิณฑิกัสสเศรษฐี กรุงสาวัตถี แคว้นโกศล** พระพุทธองค์ได้ตรัสแก่พระภิกษุทั้งหลายว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เปรียบอุปมาเหมือนเรือน ๒ หลัง หันหน้าชนกัน ประตูตรงกัน บุรุษผู้มีตาดียืนอยู่ระหว่างกลางทางเรือนทั้ง ๒ นั้น จะพึงเห็นมนุษย์กำลังเดินเข้าไปในเรือนบ้าง กำลังเดินออกจากเรือนบ้าง กำลังเดินมาบ้าง กำลังเดินไปบ้าง ฉันใด

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้น ก็เหมือนกันแล เราตถาคตย่อมมองเห็นหมู่สัตว์ บ้างก็กำลังจุติ (ตาย) บ้างก็กำลังอุบัติ (เกิด) บ้างก็เลว บ้างก็ประณีต บ้างก็ตกทุกข์ได้ยาก ด้วยทิพย์จักษุ (ตาทิพย์) อันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ (เกินกว่าตาเนื้อของมนุษย์ที่จะมองเห็นได้) ย่อมทราบชัด ซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมได้ว่า

มนุษย์ผู้กำลังเป็นอยู่เหล่านี้ในปัจจุบัน บางจำพวกประกอบด้วย **กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต** ไม่ติเตียนพระอริยเจ้า มีสัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) มีความเชื่อมั่นในเรื่องของกรรม ด้วยอำนาจของสัมมาทิฏฐิ เมื่อตายจากชาติปัจจุบันนี้ไปแล้ว จะเข้าถึงสุคติ **โลกสวรรค์** หรือ**สวรรค์ภูมิ**

(**หมายเหตุ.**

กายสุจริต คือ ๑. ไม่ฆ่าสัตว์ ๒. ไม่ลักทรัพย์ ๓. ไม่ประพฤติผิดในกาม

วจีสุจริต คือ ๑. ไม่พูดปด ๒. ไม่พูดส่อเสียด ๓. ไม่พูดเพ้อเจ้อ ๔. ไม่พูดคำหยาบ

มโนสุจริต คือ ๑. ใจไม่คิดโลภอยากได้ของผู้อื่น ๒. ใจไม่คิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น ๓. ใจคิดเห็นถูกต้องทำนองคลองธรรม)

มนุษย์ผู้กำลังเป็นอยู่เหล่านี้ในปัจจุบัน บางจำพวกประกอบด้วย **กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต** ไม่ติเตียนพระอริยเจ้า มีสัมมาทิฏฐิ มีความเชื่อมั่นในเรื่องของกรรม ด้วยอำนาจของสัมมาทิฏฐิ เมื่อตายจากชาติปัจจุบันนี้ไปแล้ว **จะกลับมาเกิดในโลกมนุษย์** (มนุษย์ภูมิ) **ใหม่อีกครั้งหนึ่ง**

มนุษย์ผู้กำลังเป็นอยู่เหล่านี้ในปัจจุบัน บางจำพวกประกอบด้วย **กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต** ติเตียนพระอริยเจ้า มีมิจฉาทิฏฐิ (ความเห็นผิด) ไม่เชื่อมั่นในเรื่องของกรรม ด้วยอำนาจของมิจฉาทิฏฐิ เมื่อตายจากชาติปัจจุบันนี้ไปแล้ว จะเข้าสู่**เปตติวิสัย** หรือ **เปรตภูมิ**

(**หมายเหตุ.**

กายทุจริต คือ ๑. ฆ่าสัตว์ ๒. ลักทรัพย์ ๓. ประพฤติผิดในกาม

วจีทุจริต คือ ๑. พูดปด ๒. พูดส่อเสียด ๓. พูดเพ้อเจ้อ ๔. พูดคำหยาบ

มโนทุจริต คือ ๑. ใจคิดโลภอยากได้ของผู้อื่น ๒. ใจคิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น ๓. ใจคิดเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม)

มนุษย์ผู้กำลังเป็นอยู่เหล่านี้ในปัจจุบัน บางจำพวกประกอบด้วย **กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต** ติเตียนพระอริยเจ้า มีมิจฉาทิฏฐิ ไม่เชื่อมั่นในเรื่องของกรรม ด้วยอำนาจของมิจฉาทิฏฐิ เมื่อตายจากชาติปัจจุบันนี้ไปแล้ว จะเข้าถือกำเนิด**สัตว์เดรัจฉาน**

มนุษย์ผู้กำลังเป็นอยู่เหล่านี้ ในปัจจุบัน บางจำพวกประกอบด้วย **กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต** ติเตียนพระอริยเจ้า มีมิจฉาทิฏฐิ ไม่เชื่อมั่นในเรื่องของกรรม ด้วยอำนาจของมิจฉาทิฏฐิ เมื่อตายจากชาติปัจจุบันนี้ไปแล้ว จะเข้าถึง**นิรยภูมิ** หรือ **นรกภูมิ**

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็เรื่องเหล่านี้ เรามิได้ฟังต่อมาจากสมณะหรือพราหมณ์ผู้หนึ่งผู้ใดที่นำมาบอกเรา แล้วเรามาบอกแก่พวกเธอทั้งหลายอีกต่อหนึ่ง หากแต่เรื่องทั้งหลายที่เราบอกแก่พวกเธอทั้งหลายนี้นั้น **เป็นเรื่องที่ตถาคตรู้เอง เห็นเอง และปรากฏเองทั้งสิ้น**

จากการตรัสแสดงของพระผู้มีพระภาคเจ้า ที่ได้อัญเชิญนำมาแสดง ณ ที่นี้ ก็เป็นที่เชื่อแน่ได้ว่า เรื่องของ**เปรตภูมิ**ก็ดี **สวรรค์ภูมิ**ก็ดี และ**นรกภูมิ** ก็ดี **เป็นของที่มีจริง**

ซึ่งเรื่องราวทั้งหมดนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นจริงแท้ของชีวิตของสัตว์โลก รวมทั้งมนุษย์เราด้วย

ในฐานะที่เราทั้งหลายเป็นพุทธศาสนิกชน เห็นควรที่พวกเราทั้งหลาย จะต้องศึกษาค้นคว้าธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ให้รู้จริง รู้ทั่ว ชัดเจน

เพื่อความไม่ประมาทมัวเมาในชีวิต กำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ให้ดำเนินสอดคล้องไปกับความเป็นจริงแท้ของธรรมชาติของชีวิต

ละเว้นในสิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสห้าม บำเพ็ญในสิ่งที่พระพุทธองค์ให้บำเพ็ญ

อย่างนี้ ชีวิตของเราก็จะดำเนินไปด้วยความราบรื่น เรียบร้อย ดีงาม มีความสุข ความเจริญรุ่งเรือง สืบต่อไปชั่วกาลนาน

ต่อจากนี้ไป ขอทุกท่านได้โปรดศึกษา ค้นคว้า ในเรื่องของ **เปรตภูมิ สวรรค์ภูมิ** และ**นรกภูมิ** ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแสดงและรับรองไว้ในพระไตรปิฎกต่อไป ซึ่งจะแบ่งออกเป็น ๓ ภาค คือ

ภาคที่ ๑ **เปรตภูมิ** เปตวัตถุ ขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก

ภาคที่ ๒ **สวรรค์ภูมิ** วิมานวัตถุ ขุททกนิกาย ปรมัตถทีปนี พระสุตตันตปิฎก

ภาคที่ ๓ **นรกภูมิ** เทวทูตสูตร และเนมิราชชาดก พระสุตตันตปิฎก

ภาคที่ ๑ : เปรตภูมิ

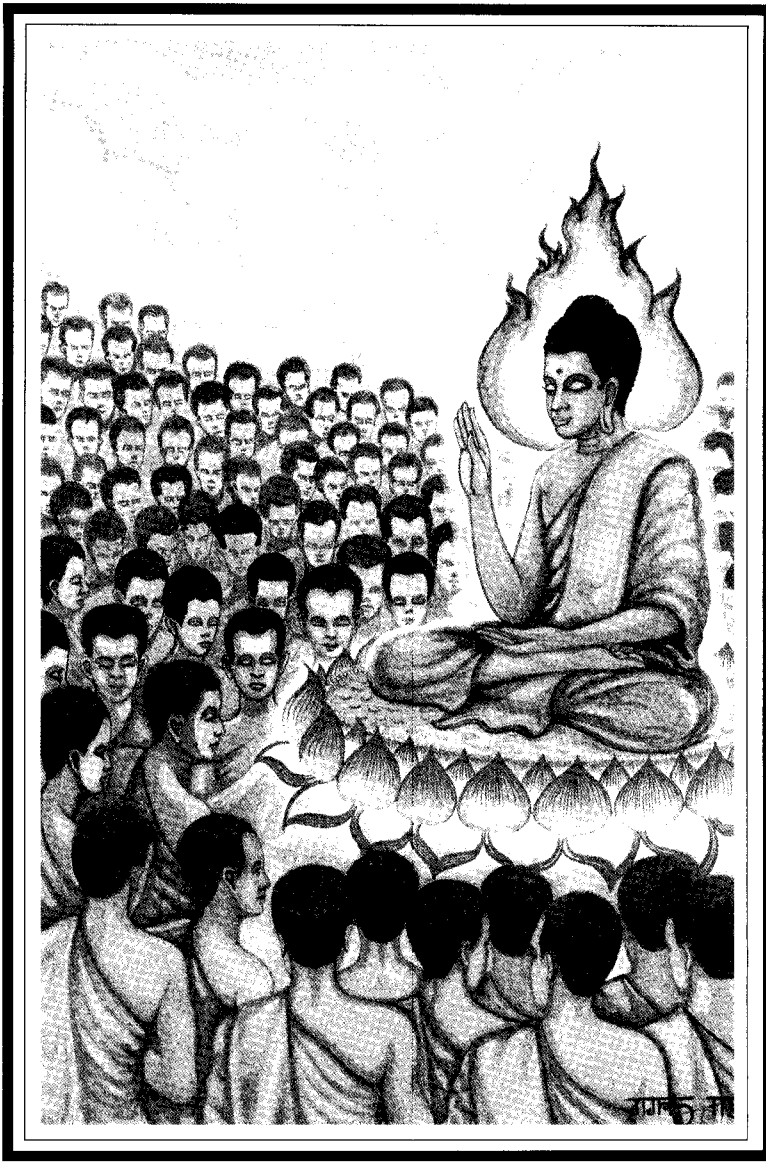
เปตวัตถุ ขุททกนิกาย พระสุตตันติปฎก

(พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย

ในพระบรมราชูปถัมภ์ เนื่องในวโรกาสครบ ๒๐๐ ปี

แห่งพระราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์

พุทธศักราช ๒๕๒๕ เล่มที่ ๔๙)

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกเรื่องเปรตขึ้นแสดงธรรมเป็นอุทาหรณ์

ภาคที่ ๑ : เปรตภูมิ

บทนำ

ใน**พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์** ของ**ท่านเจ้าคุณประยุทธ์ ปยุตฺโต** ได้ให้ความหมายของ **เปรต** เป็น ๒ นัย คือ

๑. หมายถึง ผู้ละโลกนี้ไปแล้ว คนที่ตายไปแล้ว

๒. หมายถึง สัตว์จำพวกหนึ่ง ซึ่งเกิดอยู่ในอบายชั้นที่เรียกว่า **ปิตติวิสัย** หรือ **เปรตวิสัย** ได้รับความทุกข์ทรมาน เพราะไม่มีอาหารจะกิน หรือกินได้ยาก

เรื่องของเปรตนี้ ได้กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ (เล่มที่ ๔๙ ชุด ๙๑ เล่ม พ.ศ. ๒๕๒๕)

คำว่า **เปตวัตถุ** หมายถึง กรรมเป็นเหตุให้เกิดเป็นเปรต

ที่มาของ **เปตวัตถุ** หรือเรื่องกรรมอันเป็นเหตุให้เกิดมาเป็นเปรตที่แสดงอยู่ในพระไตรปิฎกนั้น ทั้งหมดเป็นเรื่องที่พระบรมศาสดาตรัสแสดงทั้งสิ้น **เพราะเป็นเรื่องที่พระพุทธองค์ได้เข้าไปรู้เห็นเองทั้งนั้น**

แม้บางเรื่อง พระสงฆ์สาวกได้เข้าไปรู้เห็นมา เมื่อกราบทูลให้พระพุทธองค์ทราบ พระพุทธองค์ก็จะตรัสรับรองเรื่องนั้น แล้วพระพุทธองค์ก็นำมาแสดงเป็นพระธรรมเทศนาแก่พุทธบริษัทพร้อมหน้ากัน

ด้วยเหตุนี้ เรื่องของ**เปตวัตถุ**ทั้งหมดนั้น จึงเป็นอันเชื่อว่า **พระบรมศาสดาตรัสแสดงทั้งสิ้น**

เปรต ๑๒ จำพวก

ในบรรดาพวกเปรตทั้งหมด พระพุทธองค์ได้จัดแบ่งเป็น ๑๒ จำพวก ดังนี้

๑. วันตสาตเปต	เปรตที่เที่ยวกินน้ำมูกน้ำลาย
๒. กุณปขาทาเปต	เปรตที่เที่ยวกินน้ำเหลืองซากศพ
๓. คูถขาทาเปต	เปรตที่เที่ยวกินมูตร คูถ (น้ำปัสสาวะ อุจจาระ)
๔. อัคคิชาลขาทาเปต	เปรตที่กินเปลวเพลิง
๕. สูจิมุขาเปต	เปรตที่มีปากเท่ารูเข็ม
๖. ตัณหาชิตเปต	เปรตที่ต้องทรมานอดอาหารเป็นนิตย์
๗. สุนิชาเปต	เปรตที่มีสรีระกายใหญ่
๘. สัพพังคาเปต	เปรตที่มีอวัยวะน้อยใหญ่เปื้อนด้วยอสุจิ พึงน่าเกลียด
๙. ปัพพตังคเปต	เปรตที่มีกายเท่าภูเขา
๑๐. อชครังคเปต	เปรตที่มีกายลายเหมือนงูเหลือม
๑๑. เวมานิกเปต	เปรตที่มีวิมานอยู่
๑๒. มหิทธิกาเปต	เปรตที่มีฤทธานุภาพมาก

ต่อจากนี้ไป จะได้นำเรื่อง**เปตวัตถุ** หรือ **กรรมอันเป็นเหตุให้ไปเกิดเป็นเปรต** ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงรับรองไว้ในพระไตรปิฎกมาแสดงไว้ ณ ที่นี้ จำนวน ๖ เรื่อง ดังต่อไปนี้

เรื่องที่ ๑

ธนปาลเปตวัตถุ

ว่าด้วย**เรื่องของเปรตเศรษฐีปาลกะ** ที่ทุกข์ยาก หิวโหย อดข้าว น้ำ ๕๕ ปี

เศรษฐีธนปาลกะ

ณ สมัยหนึ่ง ขณะเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับอยู่ที่ **เชตวันมหาวิหาร อนาถปิณฑิกัสสเศรษฐี** เมืองสาวัตถี แคว้นโกศล

วันหนึ่ง พระพุทธองค์ได้ทรงปรารภกับพระภิกษุทั้งหลายเรื่องเปตวัตถุเรื่องหนึ่ง กล่าวคือ การกระทำที่เป็นกรรมอันเป็นเหตุให้เศรษฐีผู้หนึ่งไปเกิดเป็นเปรตตนหนึ่ง ที่ต้องทุกข์ยากหิวโหย อดข้าวอดน้ำนานถึง ๕๕ ปี ดังต่อไปนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรื่องนี้ได้เกิดขึ้นนานมาแล้ว ก่อนที่ตถาคตจะได้อุบัติขึ้นมาตรัสรู้ในโลกนี้

มีพระนครแห่งหนึ่งของ**พระเจ้าทสันนราช** ปรากฏนามว่า**เอรกัจฉะ** เป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก ประชาชนอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข มีประชาชนที่มีความร่ำรวยขั้นเศรษฐีและมหาเศรษฐีจำนวนมาก

ในจำนวนนี้ มีเศรษฐีคนหนึ่งมีชื่อว่า **ธนปาลกะ**

เศรษฐีธนปาลกะ นี้ เป็นผู้ที่มีทรัพย์สินเงินทองมากมาย กล่าวกันว่าประมาณถึง ๘๐ เล่มเกวียนก็ยังบรรทุกไม่หมด

ความร่ำรวยของเศรษฐีธนปาลกะเป็นที่รู้ทั่วกันทั้ง**เมืองเอรกัจฉะ** ทำให้เศรษฐีธนปาลกะมีความปลื้มปีติยินดี และมีความสุขอยู่กับทรัพย์สมบัติอันมหาศาลของตนอยู่ตลอดมา

อยู่ดีมีสุขแล้วลืมบุญลืมกุศล

เศรษฐีธนปาลกะ แม้จะร่ำรวยทรัพย์สมบัติมากมายมหาศาลก็จริง แต่เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น มีความคิดเห็นผิดไปจากบุคคลธรรมดา

แม้มีทรัพย์มากมายถึงเพียงนี้ ก็ไม่รักจะให้ทาน ปิดประตูบริโภคอาหาร ด้วยคิดว่าคนยากไร้อนาถาจะได้ไม่เห็น ไม่มาขอ

มักจะบ่นว่าพวกยาจกยากไร้อนาถา ที่มาขออาหารรับประทานเพื่อยังชีวิตไปวันหนึ่งๆ อยู่เป็นนิจ

และได้ห้ามปรามมหาชนทั้งหลายผู้ให้ทานทำบุญ เป็นต้น ด้วยถ้อยคำว่า

"ผลแห่งทานไม่มี การรักษาศีลก็ไม่มีประโยชน์อันใดเลย"

นอกจากนั้น **เศรษฐีธนปาลกะ** ผู้นี้ ยังได้ให้คนของตนแกล้งไปทำลายสระน้ำ บ่อน้ำ ที่ขุดไว้ ทำลายสวนดอกไม้ สวนผลไม้ ศาลาท่าน้ำ และสะพาน ที่เขาก่อสร้างไว้ให้เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ให้พินาศไปสิ้น

เรียกได้ว่า เศรษฐีธนะปาลกะผู้นี้ นอกจากจะไม่ได้กระทำคุณงามความดีให้กับโลกแล้ว ยังกระทำความชั่วปรากฏไว้กับโลกนี้อีกด้วย

นี้แหละ บุคคลบางจำพวก เมื่ออยู่ดีมีสุขแล้ว มักลืมบุญลืมกุศลเสียสิ้น ดังเช่นเศรษฐีธนปาลกะผู้นี้

แล้วจะมีความดีอะไรที่จะติดตามไปในภพหน้า

ตายไปต้องไปใช้กรรมเป็นเปรต

ตามธรรมดาชีวิตของสัตว์โลกทุกชนิด ประกอบด้วยกายและใจ **กาย**เท่านั้นที่เกิด แก่ ตาย ส่วน**ใจ**นั้นไม่ตาย ใจนั้นเป็น**อมตธรรม** กล่าวคือ เป็นธรรมชาติที่ไม่รู้จักตาย

ใจนั้นจะไปเกิดในร่างของสัตว์โลกใหม่ ซึ่งจะไปเกิดในร่างของสัตว์ชนิดใดนั้น ก็ขึ้นอยู่กับอำนาจกรรมของตนเอง

เป็นต้นว่า ผู้ใดทำกรรมดี เป็นบุญเป็นกุศล เป็นความสุจริต ใจนั้นก็จะไปเกิดในร่างของสัตว์โลกที่อยู่ใน**สุคติภูมิ** คือ มนุษย์ เทวดา พรหม

แต่ถ้าผู้ใดทำกรรมชั่ว เป็นบาป เป็นอกุศล เป็นความทุจริต ใจของผู้นั้นก็จะไปเกิดในร่างของสัตว์โลกที่อยู่ใน**ทุคติภูมิ** คือ สัตว์นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน

นี้เป็นกฎแน่นอนตายตัวของธรรมชาติ

เมื่อถึงคราวที่**เศรษฐีธนปาลกะ** หมดอายุขัย ตายจากโลกมนุษย์แล้ว จากการกระทำตอนที่เขายังมีชีวิตอยู่นั้น ไม่ได้กระทำคุณงามความดีอะไรไว้ กลับกระทำแต่ความชั่ว ดังกล่าวแล้ว

ดังนั้น จิตหรือวิญญาณของเศรษฐีธนปาลกะจึงต้องไปชดใช้กรรมยัง**ทุคติ** หรือ**อบายภูมิ** โดยไปเกิดยังโลกของเปรตทันที กล่าวคือ ไปเกิดเป็นตัวเป็นตนทันทีทันใดเหมือนกับยกเอาไปตั้งไว้

เปรตธนปาลกะ เกิดในที่แห้งแล้งกันดาร นั้นคือ ทะเลทราย มีรูปร่างกายสูงใหญ่ประมาณเท่าลำต้นตาล มีผิวหนังหยาบปูดขึ้นเป็นปุ่มเป็นป่า ผมเผ้ายุ่งเหยิง หน้าตาบูดเบี้ยว รูปร่างผอมมีแต่ซี่โครง เห็นแล้วน่าสะพรึงกลัวยิ่งนัก

เศรษฐีธนปาลกะต้องมารับการเสวยผลของกรรม โดยต้องมาเกิดเป็นเปรต มีรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัวดังได้กล่าวมาแล้ว เท่านั้นยังไม่พอ ยังต้องมาอดข้าวอดน้ำอีก ๕๕ ปีมาแล้ว ข้าวเมล็ดหนึ่ง น้ำหยดหนึ่งก็มิได้ผ่านลำคอ คอ ริมฝีปาก และลิ้นแห้งผาก เพราะถูกความหิวกระหายเข้าครอบงำ

ได้พบพ่อค้าชาวเกวียน

ในสมัยต่อมา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของพวกเราทั้งหลาย ได้เสด็จอุบัติขึ้นมาในโลก ทรงประกาศพระธรรมอันประเสริฐ และประทับอยู่ใน**กรุงสาวัตถี**โดยลำดับ

ณ สมัยนั้น ได้มีพ่อค้าชาวกรุงสาวัตถี บรรทุกสินค้าเต็ม ๕๐๐ เล่มเกวียน ไปค้าขายยัง**เมืองอุตตรปถชนบท** เมื่อขายสินค้าหมดแล้วก็ได้ซื้อสินค้าต่างเมืองนั้นกลับมาขายยังเมืองสาวัตถีอีก

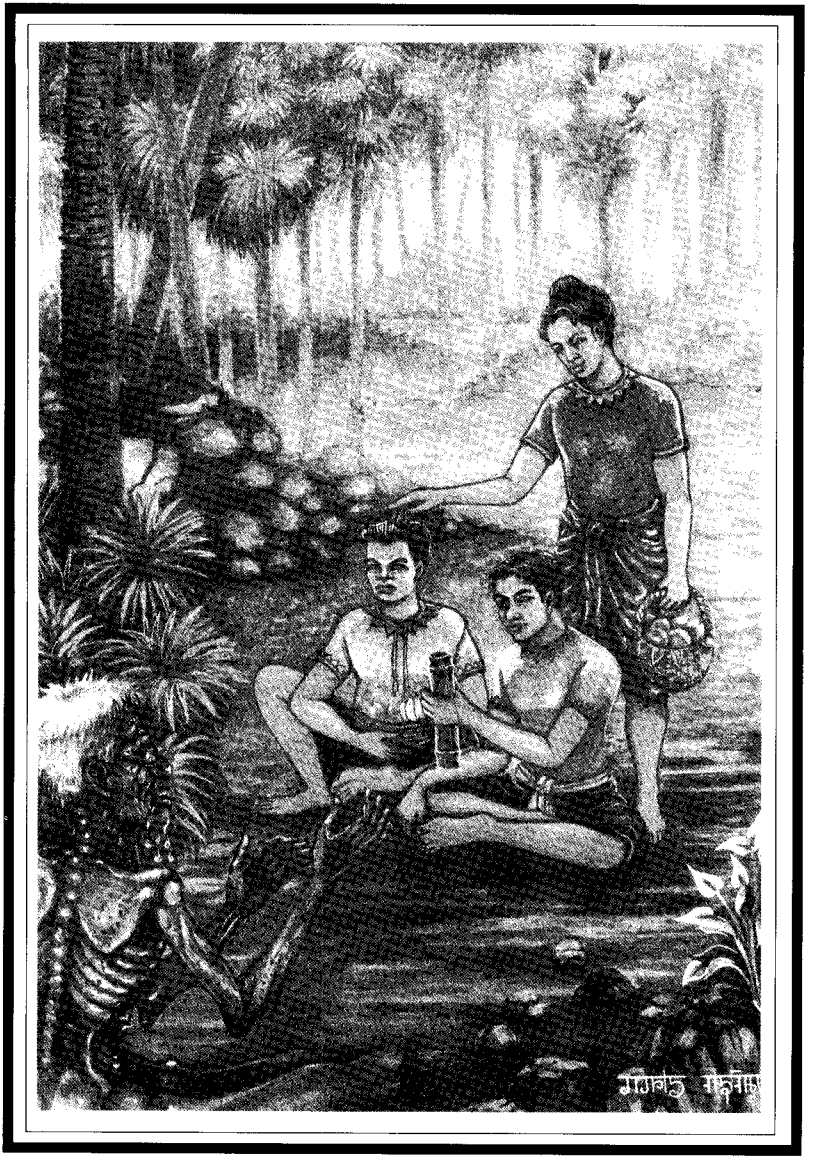
ขณะเดินทางกลับนั้น ในเย็นวันหนึ่ง ก็บรรลุถึงแม่น้ำสายหนึ่งซึ่งน้ำแห้งขอด พวกตนจึงบ่ลดเกวียนไว้ที่นั่นเพื่อพักแรมราตรีหนึ่ง เมื่อรุ่งเช้าจึงจะได้เดินทางต่อ

ขณะเดียวกัน **เปรตธนปาลกะ** เมื่อความหิวโหยเข้าครอบงำเต็มที่ เที่ยวงุ่นง่านเดินไปทางโน้นทีทางนี้ที จนกระทั่งมาถึงบริเวณที่พวกพ่อค้าพักแรมอยู่ ที่มานี้ก็เพื่อต้องการน้ำดื่ม แต่ไม่ได้น้ำดื่มสักหยดเดียวในที่นั้น

ก็หมดหวัง ขาอ่อนกำลัง ในที่สุดก็ล้มลงเสียงดังสนั่น เหมือนต้นตาลที่รากขาดแล้วล้มลงฉะนั้น

พวกพ่อค้าชาวเกวียนเห็นดังนั้น จึงพากันถามออกไปว่า

"แน่ะ เพื่อนยาก ท่านเป็นใครกันหนอ เปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว ซูบผอม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น เห็นกระดูกซี่โครง ท่านไปอย่างไรมาจึงมาถึงที่นี้"

เปรตธนปาลกะได้พบพ่อค้าชาวเกวียน

เปรตธนปาละ ได้กล่าวตอบไปว่า *"ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นเปรตทุกข์ยาก อดข้าวอดน้ำมา ๕๕ ปีแล้ว ข้าวสักเมล็ดหนึ่ง น้ำสักหยาดหนึ่งก็มิได้ผ่านลำคอเลย ข้าพเจ้าหิวเหลือเกิน*

ข้าพเจ้ามาที่นี่ เพื่อจะขอน้ำท่านทั้งหลายดื่ม แต่ก็หมดกำลังเสียก่อน ขาอ่อนจึงได้ล้มลง ดังที่ท่านทั้งหลายเห็นนั่นแหละ"

พวกพ่อค้าชาวเกวียนได้ถามต่อไปว่า *"ก็เมื่อชาติที่แล้วท่านเกิดเป็นมนุษย์ ท่านได้ทำกรรมอะไรไว้ ในชาตินี้จึงต้องมาเกิดเป็นเปรตทุกข์ยากรับผลของกรรมนั้น"*

เปรตธนปาละ ตอบว่า *"ท่านผู้เจริญ ในชาติที่แล้ว ข้าพเจ้าเกิดเป็นมนุษย์นั้น ไม่ได้สร้างคุณงามความดีไว้เลย มีแต่สร้างกรรมชั่วด้วยกาย วาจา ใจ มีทรัพย์สินเงินทองมากมายเสียเปล่า แต่ก็สงวนทรัพย์นั้นด้วยความตระหนี่เหนียวแน่น ไม่เคยบริจาคทาน ไม่เคยใช้ทรัพย์นั้นให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่กลับไปทำลายในสิ่งต่างๆ เหล่านั้นที่ผู้อื่นสร้างไว้*

ด้วยกรรมอันนี้เอง ที่ทำให้ข้าพเจ้าต้องมาเกิดเป็นเปรตทุกข์ยากรับผลของกรรมนั้น"

จากเปรตทุกข์ยากยังต้องไปใช้กรรมในนรกต่อ

ครั้นแล้ว **เปรตธนปาลกะ** ได้กล่าวต่อไปอีกว่า

"ท่านผู้เจริญ การสงวนทรัพย์ การตระหนี่เหนียวแน่น และไม่ยอมบริจาคทรัพย์ให้เป็นทานแก่ผู้ยากไร้ ยาจกเข็ญใจ เลยนั้นเป็นความพินาศอย่างยิ่งแก่ข้าพเจ้า

ใช่แต่ข้าพเจ้าจะได้รับผลของกรรม โดยมาเกิดเป็นเปรตทุกข์ยากหิวโหยมา ๕๕ ปี แล้วเท่านั้น

ต่อจากนี้ไปอีก ๔ เดือน ข้าพเจ้าก็จะตายจากโลกเปรต ไปบังเกิดยังโลกของสัตว์นรกต่ออีก ยังไม่ทราบว่าอีกนานเท่าใด

โลกของสัตว์นรกนั้น เป็นโลกของความเผ็ดร้อนแสนสาหัส มีลักษณะเป็นพื้นที่ ๔ เหลี่ยมด้านเท่า มีประตูทางเข้าด้านละ ๑ ประตู รวม ๔ ประตู ได้จัดแบ่งเป็นห้องๆ แต่ละห้องล้อมรอบด้วยกำแพงเหล็ก ครอบด้วยแผ่นเหล็ก

พื้นของนรกนั้นเป็นแผ่นทองแดงทั้งสิ้น ลุกเป็นเปลวเพลิง ประกอบด้วยความร้อนแผ่ไปตลอด ๑๐๐ โยชน์โดยรอบ อยู่ทุกเมื่อ

ข้าพเจ้าจักต้องเสวยทุกขเวทนาในนรกนั้นตลอดกาลนาน ข้าพเจ้าจึงมีความกลัว และมีความโศกเศร้าที่จะไปรับกรรมในนรกอันเร่าร้อนนั้นอีกต่อไป"

ครั้นแล้ว **เปรตธนปาลกะ** ได้กล่าวเตือนบรรดาพวกพ่อค้าชาวเกวียนทั้งหลายว่า

"ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอเตือนท่านทั้งหลาย ผู้มาชุมนุมกัน ณ ที่นี้ว่า

ขึ้นชื่อว่าการกระทำความชั่วแล้ว แม้บุคคลจะอยู่ในอากาศ ในท่ามกลางมหาสมุทร หรือเข้าไปอยู่ในซอกเขาอย่างไร ที่จะพ้นจากการที่ต้องได้รับผลของกรรมชั่วนั้นไม่มี

พวกท่านทั้งหลาย อย่าได้กระทำความชั่วในที่ไหนๆ เลย ไม่ว่าจะเป็นในที่ลับหรือในที่แจ้ง

ถ้าว่าพวกท่านจักกระทำ หรือกำลังกระทำกรรมชั่วนั้นไว้ แม้พวกท่านจะมีปีกบินเหาะหนีไปในที่ไหนๆ ก็ตาม ก็ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์

ขอท่านทั้งหลายจงเลี้ยงดูมารดาบิดา ประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ในตระกูล เกื้อกูลต่อสมณะและพราหมณ์ บริจาคทานแก่คนยากจน สร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนทั่วไป

แล้วท่านทั้งหลายจักไปเกิดในสวรรค์ เสวยสุขทุกทิพาราตรีกาล"

ด้วยอานิสงส์แห่งทานอุทิศจึงพ้นจากทุกข์ทรมาน

พวกพ่อค้าชาวเกวียนเหล่านั้น เมื่อได้สดับคำของ**เปรตธนปาลกะ** แล้ว ก็เกิดความเมตตาสงสาร และสลดสังเวชใจเป็นอย่างยิ่ง

เพื่อที่จะอนุเคราะห์เปรตธนปาลกะให้พ้นจากการกระหายน้ำ จึงได้พากันเอาภาชนะตักน้ำดื่มมา แล้วช่วยกันกรอกเข้าไปในปากของเปรตธนปาลกะ

แม้จะกรอกลงไปสักเพียงใด น้ำนั้นก็ไม่ไหลลงลำคอของเปรตธนปาลกะแม้สักหยาดเดียว **ทั้งนี้เพราะ พลังแห่งกรรมชั่วของเปรตธนปาลกะเอง จักกำจัดความกระหายได้ที่ไหน**

พวกพ่อค้าจึงถามเปรตธนปาลกะว่า *"ท่านได้รับความชื่นใจอะไรบ้าง"*

เปรตธนปาลกะตอบว่า *"ท่านผู้เจริญ น้ำที่กรอกเข้าไปมากมายเพียงไร แม้เพียงหยาดเดียวก็ไม่ได้ล่วงในลำคอของเรา แต่กลับไหลเข้าไปในลำคอของผู้อื่นหมด* ***ความหลุดพ้นจากกำเนิดเปรตของเราไม่มี"***

พวกพ่อค้าได้ฟังดังนั้น ยิ่งเกิดความสลดสังเวชใจเพิ่มขึ้น พากันกล่าวว่า *"ก็อุบายอะไรๆ ที่ระงับความกระหายน้ำของท่านมีบ้างไหม"*

เปรตธนปาลกะตอบว่า *"ก็พอจะมีอยู่ นั้นก็คือ เมื่อกรรมชั่วของเราได้สิ้นไปแล้ว หรือไม่ก็พวกญาติในเมืองมนุษย์ถวายทานแด่พระตถาคตเจ้า หรือพระภิกษุสงฆ์สาวกของพระตถาคตเจ้า* ***แล้วอุทิศ***

บุญกุศลอันเกิดจากทานนั้นแก่เรา เราก็จะพ้นกรรมจากความเป็นเปรตนี้ไปได้

พวกพ่อค้าชาวเกวียนได้ฟังดังนั้น เมื่อเดินทางถึง**กรุงสาวัตถี**แล้ว ได้พากันไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลเรื่องนี้ แล้วจึงพากันรับไตรสรณคมณ์และศีล

พร้อมทั้งถวายทานแด่พระภิกษุสงฆ์ โดยมีพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นประธาน ติดต่อกันตลอด ๗ วัน

แล้วกรวดน้ำอุทิศบุญกุศลนั้น ไปให้กับเปรตธนปาลกะ

ทันใดนั้น เปรตธนปาลกะก็พ้นจากความเป็นเปรตทุกข์ยาก ไปเกิดยังสุคติภพ ที่สมควรแก่คติวิสัยต่อไป

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ยกเอาเรื่องเปรตธนปาลกะนี้เป็นอุทาหรณ์ ตรัสสอนแก่พุทธบริษัททั้ง ๔ และมหาชนทั้งหลาย

จงละเลิกมลทินในความตระหนี่เหนียวแน่นและโลภะเสีย แล้วให้ยินดีในบุญกุศล ในความดีงามทั้งหลาย เช่น การบริจาคทาน เป็นต้น ฉะนี้แล ฯ

เรื่องที่ ๒

ปัญจปุตตขาทิกเปติวัตถุ

ว่าด้วยเรื่องของเปรตนางบาปคนหนึ่ง มีความหิวโหย ต้องกินลูกของตนเองเป็นอาหาร

กับหญิงร่วมสามี

ณ สมัยหนึ่ง ขณะเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับอยู่ที่วัดเชตวันมหาวิหาร อนาถปิณฑิกัสสเศรษฐี เมืองสาวัตถี แคว้นโกศล

วันหนึ่ง พระพุทธองค์ได้ทรงปรารภกับพระภิกษุทั้งหลายเรื่องเปตวัตถุเรื่องหนึ่ง

กล่าวคือ การกระทำที่เป็นกรรมอันเป็นเหตุให้หญิงภรรยาของกฎุมพีผู้หนึ่งไปเกิดเป็นเปรตทุกข์ยาก อดอยากหิวโหย ตนหนึ่ง ต้องเคี้ยวกินบุตรของตนเองที่คลอดออกมาครั้งละ ๕ คน ทุกเช้าเย็น ดังต่อไปนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรื่องนี้ตถาคตได้รู้และเห็นมาว่า นานมาแล้ว มีสามีภรรยาคู่หนึ่ง อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหนึ่งไม่ไกลจากกรุงสาวัตถีมากนัก

กาลต่อมา ปรากฏว่าภรรยานั้นเป็นหมัน ไม่สามารถจะให้ลูกได้ แต่สามีก็ไม่เดือดร้อนวุ่นวายใจแต่อย่างใด ก็คงรักภรรยาและอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขเหมือนเดิม

ฝ่ายข้างญาติของสามี เมื่อเห็นภรรยาเป็นหมันไม่สามารถให้ลูกได้เช่นนั้น ก็พยายามหาเอาหญิงอื่นมายัดเยียดให้เป็นภรรยาอีกคน เพื่อที่จะให้มีลูกไว้สืบสกุล

แต่เพราะความสิเน่หาในภรรยาของตน สามีจึงไม่ปรารถนาหญิงสาวอื่นที่ญาติหามาให้นั้น จึงได้ปฏิเสธเสมอมา

ลำดับนั้น ฝ่ายข้างภรรยาของกฎุมพีนายนั้น เห็นสามีของนางต้องทนรบเร้าจากญาติข้างฝ่ายสามีอยู่เสมอๆ นางจึงได้กล่าวกับสามีของนางว่า

"นายจ๋า ฉันเป็นหมัน ฉันไม่สามารถให้ลูกแก่นายได้ นายควรรับเอาหญิงสาวอื่นที่ญาติๆ ของนายหามาให้ ได้เป็นภรรยาเถิด วงศ์ตระกูลของนายจะได้ไม่ขาดสูญ พวกญาติๆ ของนายจะได้สบายใจไม่ต้องมารบเร้านายต่อไป

ส่วนฉันยอมรับได้ และจะขออยู่ร่วมกับนายต่อไปตามเดิม"

ฝ่ายสามีนั้น เมื่อเห็นภรรยากล่าวเช่นนั้น เพื่อความสบายใจของทุกฝ่าย จึงยอมรับเอาหญิงสาวอีกคนหนึ่งที่พวกญาติหามาไว้ให้เป็นภรรยาอยู่ร่วมกับภรรยาเก่าของตนในเรือนเดียวกัน

ความอิจฉาริษยาเป็นนิสัยหนึ่งของหญิง

ชายหนึ่งหญิงสองที่อยู่ในเรือนเดียวกัน ในตอนแรกๆ ก็มีความสุขสงบดี

ครั้นกาลเวลาต่อมา ภรรยาใหม่ตั้งครรภ์ขึ้นมา

ส่วนภรรยาเก่า หญิงหมัน ผู้ซึ่งยินยอมให้สามีรับเอาหญิงอื่นมาเป็นภรรยาใหม่ในตอนแรกนั้น เมื่อว่าบัดนี้ภรรยาใหม่ตั้งครรภ์ ก็เกิดความอิจฉาริษยาทันที ซึ่งก็เป็นไปตามปกตินิสัยของหญิงทั่วไปนั้นเอง

นางมีความคิดว่า ถ้าหญิงที่เป็นภรรยาใหม่นี้มีลูก แล้วก็จักเป็นใหญ่ในบ้านนี้ ส่วนตัวเราก็จักมีความสำคัญน้อยลง และด้อยลงทันที เพราะญาติๆ ทางฝ่ายสามีก็รังเกียจตัวเราอยู่แล้วที่เราเป็นหมัน ไม่สามารถให้ลูกแก่สามีได้

ความอิจฉาริษยาของหญิงที่เป็นภรรยาเก่านี้ ทำให้จิตใจของนางต้องเศร้าหมอง รุ่มร้อน ไม่มีความสุข มีแต่ความทุกข์อยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ไม่เป็นอันกินอันนอน ทำให้ร่างกายซูบผอมลง หน้าตาซูบซีดร่วงโรย

ในที่สุด ความอิจฉาริษยาก็กลายเป็นความเคียดแค้นชิงชัง คิดที่จะทำลายครรภ์ของหญิงผู้เป็นภรรยาใหม่ให้ตกไปให้ได้ จะด้วยวิธีใดก็ตาม

ครั้นแล้ว นางจึงไปเกลี้ยกล่อมปริพาชกผู้หนึ่ง จ้างด้วยเงินทอง ข้าวและน้ำ จำนวนมาก ให้หาอุบายทำลายครรภ์ของหญิงผู้เป็นภรรยาใหม่ให้ตกไป (คือแท้ง) ให้ได้ เพื่อให้สมกับความเคียดแค้น

ในที่สุด ปริพาชกผู้นั้นเห็นแก่ค่าจ้างจำนวนมาก ใช้อุบายของตนกระทำการจนสำเร็จในเวลาต่อมา โดยผสมยาร้อนแรงให้กิน แต่หลอกว่าเป็นยาบำรุงครรภ์

ฝ่ายหญิงผู้เป็นภรรยาใหม่ เมื่อครรภ์ของนางต้องถูกกระทำให้ตกไปด้วยเล่ห์เพทุบายของปริพาชกผู้เห็นแก่ค่าจ้างแล้ว นางมีความเศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างมาก

นางได้ร้องไห้กลับไปหามารดา และเล่าเรื่องราวทั้งหมดให้มารดาฟัง

ฝ่ายมารดาของนาง เมื่อได้ทราบเรื่องราวดังนั้นแล้ว จึงได้ไปปรึกษาหารือกับญาติทางฝ่ายสามีของลูก

ในที่สุด ได้ตกลงปลงใจมีความเห็นเชื่อมั่นว่า เหตุการณ์ในครั้งนี้ ตัวต้นเหตุคือหญิงหมันผู้เป็นภรรยาเก่านั้นเอง

ดังนั้น มารดาของนาง พร้อมด้วยญาติทางฝ่ายสามี ได้มากล่าวโทษต่อว่าต่อขานกับหญิงหมันผู้เป็นภรรยาเก่าว่า นางนั้นเป็นคน

ต้นเหตุทำครรภ์ของหญิงภรรยาใหม่ต้องตกไป จะไปกล่าวโทษกับพระราชาเพื่อให้เจ้าพนักงานมาจับเอานางไปลงโทษทัณฑ์ต่อไป

เป็นเปรตโหยหิวด้วยอำนาจกรรมและแรงสาบาน

หญิงหมันผู้เป็นภรรยาเก่า เมื่อพวกญาติๆ มากล่าวโทษเช่นนั้น จึงปฏิเสธเสียงแข็งว่า นางมิได้เป็นคนต้นเหตุที่ทำให้ครรภ์ของหญิงที่เป็นภรรยาใหม่ตกไป

พวกญาติๆ จึงกล่าวว่า **ถ้าเช่นนั้นขอให้นางสาบานออกมา**

หญิงหมันจึงจำใจต้องกล่าวคำสาบานอันเป็นเท็จออกไปว่า

"ถ้าฉันทำครรภ์ของหญิงผู้เป็นภรรยาใหม่ให้ตกไปแล้ว ขอให้ฉันพึงมีทุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้า ขอให้ฉันได้เกิดความอดอยาก ถูกความหิวเข้าครอบงำ

ขอให้ฉันคลอดลูกทั้งเวลาเช้าและเวลาเย็น ครั้งละ ๕ คน แล้วเคี้ยวกินเสีย แม้กระนั้นก็ยังไม่รู้จักอิ่ม ให้มีความหิวโหยอยู่ตลอดเวลา

และขอให้ร่างกายของฉันอัปลักษณ์ น่าเกลียด มีกลิ่นเหม็นสาบเหม็นสางอยู่เป็นนิตย์ ถูกแมลงวันไต่ตอมทั่วทั้งร่างกายอยู่ตลอดเวลา"

ต่อมาอีกไม่นานนัก หญิงหมันผู้นี้เกิดโรคกะทันหัน ทำกาลกิริยาตายจากโลกนี้ไป เกิดยังปรโลกหน้าเป็นเปรต มีร่างกายอัปลักษณ์น่าเกลียด มีกลิ่นเหม็นสาบเหม็นสางอยู่เป็นนิตย์ ถูกแมลงวันไต่ตอมไปทั่วทั้งร่างกายอยู่ตลอดเวลา มีความอดอยากหิวโหยน่าเวทนา

ทุกเช้าและเย็น นางจะคลอดบุตรออกมาครั้งละ ๕ คน แล้วนางเปรตผู้นี้ก็จับเคี้ยวกินเป็นอาหารเสียหมด แม้กระนั้นก็ยังไม่อิ่ม นางเปรตก็ยังหิวโหยอยู่ตามเดิม

ซึ่งก็เป็นไปตามอำนาจกรรมและสาบานอันเป็นเท็จของนางนั้นเอง

ในกาลนั้น พระเถระ ๘ รูป จำพรรษาอยู่ในชนบท เมื่อออกพรรษาแล้ว ได้พากันเดินทางเข้ามายังกรุงสาวัตถี เพื่อจะเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา ณ **วัดเชตวันมหาวิหาร**

ผ่านป่าอันอุดมสมบูรณ์ด้วยร่มเงาและน้ำซึ่งไม่ไกลจากหมู่บ้านนัก จึงได้พากันหยุดพักผ่อนชั่วคราว

ฝ่ายนางเปรตผู้ซึ่งรับผลของบาปกรรมมานานพอสมควรเห็นเป็นโอกาสเหมาะ หวังจะพ้นจากบาปกรรมชั่วนี้เสียที จึงได้ปรากฏร่างให้พระภิกษุสงฆ์หมู่นั้นได้เห็น

สารภาพบาปต่อพระภิกษุสงฆ์

เมื่อนางเปรตหญิงหมันได้แสดงตนแก่พระภิกษุที่เดินทางผ่านมาให้เห็นแล้ว ในบรรดาพระเถระทั้ง ๘ เหล่านั้น มีท่านอาวุโสท่านหนึ่งได้ซักถามนางเปรตนั้น ด้วยคาถาว่า

"เจ้าเปลือยกาย มีรูปพรรณขี้เหร่เลวทราม ส่งกลิ่นเหม็นเน่าฟุ้งไป แมลงวันพากันตอมไต่เกลื่อนกล่นเป็นกลุ่ม เจ้าเป็นใครหนอจึงมาอยู่ ณ ที่นี้"

ลำดับนั้น นางเปรตเมื่อถูกพระเถระไต่ถามดังนั้น เพื่อจะประกาศตนให้เหล่าสัตว์ทั้งหลายเกิดความสลดสังเวชใจ จึงกล่าวตอบไปว่า

"ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรตถึงทุคติเกิดในยมโลก เพราะกระทำกรรมชั่วไว้จึงต้องจากโลกมนุษย์ไปสู่โลกของเปรตที่หิวโหย เวลาเช้าดิฉันคลอดบุตร ๕ คน เวลาเย็นอีก ๕ คน แล้วกินลูกเหล่านั้นทั้งหมด

ถึงแม้จะกินลูก ๑๐ คนเหล่านั้น ก็ไม่อาจบรรเทาความหิวของดิฉันได้

หัวใจของดิฉันรุ่มร้อน เร่าร้อนหมกไหม้ด้วยความหิว ดิฉันไม่ได้ดื่มน้ำที่ควรดื่ม

ขอท่านทั้งหลายจงดูดิฉัน ผู้ถึงความพินาศวอดวายด้วยกรรมชั่วเช่นนี้เถิด"

เมื่อพระเถระได้ฟังดังนั้น จึงได้ถามถึงกรรมชั่วที่นางเปรตนี้ได้กระทำลงไปว่า

"ดูก่อนนางผู้มีบาป เมื่อชาติก่อนเธอได้กระทำความชั่วช้าอะไรทางกาย วาจา และใจ จึงต้องมารับผลกรรมเช่นนี้"

นางเปรตได้ประกาศผลกรรมชั่วของตนว่า

"ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ เมื่อชาติก่อน หญิงผู้ร่วมสามีของดิฉันมีครรภ์ ดิฉันคิดชั่วต่อเขา มีจิตคิดประทุษร้าย ได้จ้างปริพาชกผู้หนึ่งใช้เล่ห์เพทุบาย ให้นางดื่มยาอันร้อนแรงกระทำครรภ์ของนางให้ตกไป ซึ่งนางได้ตั้งครรภ์เพียง ๒ เดือนเท่านั้น

มารดาของนางและญาติๆ ฝ่ายสามี โกรธดิฉันมาก ได้มากล่าวโทษดิฉัน ดิฉันได้ตอบปฏิเสธ เขาทั้งหลายเหล่านั้นได้ให้ดิฉันสาบาน

ในครั้งนั้น ดิฉันได้กล่าวสาบานเท็จอย่างร้ายกาจไปว่า ถ้าดิฉันได้ทำชั่วเช่นนั้นจริงแล้ว ขอให้ดิฉันกินเนื้อบุตรของตนเองเถิด ขอให้ดิฉันมีร่างกายเปื้อนด้วยเลือดและหนอง ส่งกลิ่นเหม็นคลุ้งไปทั่ว

ด้วยเหตุนี้ การที่ดิฉันกินเนื้อบุตรตนเอง เช้า ๕ คน เย็น ๕ คน และมีรูปร่างร้ายกาจอัปลักษณ์เช่นนี้ ***เป็นเพราะวิบากกรรมชั่วที่ทำให้ครรภ์ของผู้อื่นให้ตกไป แล้วยังกล้าสาบานเท็จอย่างร้ายกาจนั้นเอง"***

ด้วยอำนาจกรรมและแรงสาบาน ทำให้เกิดเป็นเปรตผู้หิวโหย

พระช่วยสงเคราะห์เปลื้องทุกข์ให้นางเปรต

นางเปรตนั้น ครั้นได้ประกาศวิบากกรรมของตนอย่างนี้แล้ว จึงได้กล่าวกับพระเถระทั้งหลายเหล่านั้นต่อไปอีกว่า

"ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ดิฉันเป็นภรรยาของกฎุมพีชื่อโน้นในหมู่บ้านใกล้ๆ นี้เอง

ดิฉันเป็นหญิงที่มีความริษยาเป็นปกติ กระทำกรรมชั่วอย่างไม่น่าให้อภัย จึงได้ไปบังเกิดในกำเนิดเปรตอย่างนี้

ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ดิฉันขอโอกาส ขอพระคุณเจ้าได้โปรดสงเคราะห์แก่สัตว์ผู้ตกยากด้วยเถิด

ขอพระคุณเจ้าได้โปรดไปยังเรือนของกฎุมพีผู้สามีของดิฉันนั้นเถิด กฎุมพีผู้สามีของดิฉันนั้นจักถวายทานแก่พระคุณเจ้าทั้งหลาย

ขอพระคุณเจ้าทั้งหลาย พึงให้กฎุมพีผู้สามีดิฉันและญาติๆ อุทิศทักษิณาทานนั้นแก่ดิฉัน

เมื่อเป็นเช่นนั้น ดิฉันก็จะหลุดพ้นจากโลกของเปรตนี้ได้"

พระเถระทั้งหลายได้สดับนางเปรตกล่าวดังนั้นแล้ว เพื่อที่จะสงเคราะห์เปลื้องทุกข์ให้แก่นางเปรตผู้ตกยาก ให้ตั้งอยู่ในภาวะที่สูงขึ้น

ครั้นรุ่งเช้า พระเถระหมู่นั้นจึงได้พากันเข้าไปบิณฑบาตยังบ้านกฎุมพีผู้สามีของนางเปรตนั้น

กฎุมพีสามีเห็นพระเถระทั้งหลาย แล้วเกิดความปีติยินดีและเลื่อมใสศรัทธาทันที รีบเข้าไปต้อนรับ จัดเตรียมสถานที่ ปูอาสนะนิมนต์พระคุณเจ้าทั้งหลายเข้าไปนั่ง แล้วรีบจัดเตรียมอาหารคาวหวานอย่างประณีตถวายพระเถระหมู่นั้น โดยความเคารพ

อานิสงส์แห่งทักษิณานุประทาน

ภายหลังจากพระเถระเจ้าทั้ง ๘ องค์ ฉันภัตตาหารที่บ้านของกฎุมพีผู้สามีของนางเปรตหญิงหมันแล้ว ก่อนจะกล่าวอนุโมทนาวิธีและให้พร พระเถระอาวุโสจึงได้แจ้งเรื่องที่ได้ไปพบนางเปรตหญิงหมันผู้เป็นภรรยาของกฎุมพีนั้น ซึ่งได้อาศัยอยู่ในป่าใกล้ๆ กับชายป่านี้

ขณะนี้นางเปรตกำลังได้รับทุกขเวทนาเป็นอย่างมาก มีความหิวโหยอยู่ตลอดเวลา นางคลอดลูกตอนเช้าออกมา ๕ คน ตอนเย็นอีก ๕ คน รวมเป็นวันละ ๑๐ คน

ด้วยความหิวโหยของนาง นางจึงฉีกเนื้อลูกของตนเคี้ยวเป็นอาหารทั้ง ๑๐ คน เป็นประจำทุกวัน แม้กระนั้นก็ยังไม่ทำให้ความหิวโหยของนางลดลงได้

นอกจากนั้น ร่างกายของนางก็อัปลักษณ์ มีรูปร่างน่าเกลียด เป็นพุพองทั่วทั้งตัว น้ำเหลืองน้ำหนองไหลอยู่ตลอดเวลา มีกลิ่นเหม็นเน่าคลุ้งไป มีหมู่แมลงวันไต่ตอมทั่วทั้งร่าง ดูแล้วเป็นที่น่าสมเพทและเวทนายิ่งนัก

นางได้กล่าวว่า การที่นางตายจากโลกมนุษย์นี้ แล้วไปเกิดยังโลกของเปรตและมีความทุกข์ยาก ดังกล่าวแล้วนั้น เป็นเพราะผลของกรรมชั่วที่นางเป็นตัวต้นเหตุ ที่ทำให้ครรภ์ของหญิงที่เป็นภรรยาใหม่ต้องตกไป

ยิ่งร้ายไปกว่านั้น นางได้กล่าวสาบานเป็นเท็จออกมาอีก

ด้วยผลของกรรมชั่วและแรงสาบานดังกล่าวแล้ว นางจึงอยู่ในสภาพของเปรตอัปลักษณ์และหิวโหย ดังสภาพที่กล่าวแล้ว

เมื่อนางเปรตได้เล่าเรื่องกรรมและผลของกรรมจบลงแล้ว นางเปรตได้ขอร้องให้คณะของอาตมาภาพ ให้เข้ามาบิณฑบาตยังบ้านกฎุมพีผู้สามีของนาง เพื่อให้กฎุมพีผู้สามีของนางได้ประกอบทักษิณานุประทานอุทิศส่วนบุญกุศลไปให้นาง แล้วนางก็จะหลุดพ้นจากโลกของเปรตไปสู่สภาวะที่สูงขึ้นได้

บัดนี้ ท่านทั้งหลายได้ถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ เป็นการประกอบทักษิณานุประทานแล้ว พระภิกษุสงฆ์จะได้อนุโมทนาวิธีและให้พรต่อไป

ขอท่านทั้งหลายจงตั้งใจกรวดน้ำ อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลที่ท่านทั้งหลายกระทำมานี้ ส่งไปให้วิญญาณของเปรตหญิงหมัน เมื่อวิญญาณของเปรตหญิงหมันได้รับและอนุโมทนาแล้ว ก็จะหลุดพ้นจากสภาพที่ทุกข์ยากอยู่ในปัจจุบันนี้แล

ขณะเดียวกันนั้นเอง นางเปรตหญิงหมันก็ปราศจากทุกข์ยากทันทีด้วยอานิสงส์แห่งทักษิณานุประทานนั้น

และนางก็ได้มาปรากฏตัวแสดงความขอบคุณแก่กฎุมพีผู้สามีในเวลาราตรีนั้นเอง

ทรงยกเรื่องนางเปรตขึ้นแสดงธรรมเป็นอุทาหรณ์

ลำดับนั้น พระเถระทั้งหลายได้ช่วยสงเคราะห์นางเปรตผู้ใจบาปให้พ้นจากความทุกข์ยากทรมานจากความหิวโหย ให้มาอยู่ในทางสภาวะที่สูงขึ้น แล้วก็ได้เดินทางไปยังกรุงสาวัตถี ตามลำดับ

ครั้นถึงแล้วก็ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลเรื่องราวต่างๆ ที่ได้ประสบพบเห็นมาทั้งหมด

โดยเฉพาะเรื่องราวของนางเปรตผู้ใจบาป ตั้งแต่นางเปรตแสดงตนให้ปรากฏครั้งแรก การเจรจาสอบถามถึงสาเหตุกรรมชั่วที่นางได้กระทำ การรับผลกรรมชั่วที่นางได้รับ สุดท้ายการได้ช่วยสงเคราะห์นางให้ได้พ้นจากบาปกรรมชั่วนั้นให้ได้อยู่ในสภาวะที่สูงขึ้น โดยให้กฎุมพีผู้สามีและญาติๆ ได้ประกอบทักษิณานุประทาน อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสกล่าวอนุโมทนาคาถา และสรรเสริญในการกระทำคุณงามความดีแก่พระเถระหมู่นั้น

ลำดับนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงธรรมแก่พุทธบริษัททั้งหลายที่มาประชุมพร้อมกัน ณ ขณะนั้น

โดยยกเอา**เรื่องนางเปรตผู้ใจบาป** ขึ้นแสดงธรรมเป็นอุทาหรณ์ แล้วชี้โทษของการอิจฉาริษยา ความหึงหวง การกระทำบาปในการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การฆ่ามนุษย์ การพูดเท็จ ตลอดจนการไม่รักษาสัจจะ

ผลที่เกิดขึ้นจะต้องไปเกิดเป็นเปรตทุกข์ยาก ทรมานกายทรมานใจอย่างแสนสาหัส และนอกจากนั้นยังจะต้องไปใช้กรรมในนรกต่ออีกอย่างในเรื่องของนางเปรตผู้ใจบาปผู้นี้

แต่เผอิญได้มีพระเถระ ๘ องค์กลุ่มนี้ไปช่วยสงเคราะห์ไว้ได้ทัน จึงได้เปลี่ยนไปสู่สภาวะที่สูงขึ้น จึงได้พ้นกรรมหนักนั้นไป

ในตอนสุดท้ายของพระธรรมเทศนา พระพุทธองค์ได้ทรงเตือนมหาชนทั้งหลาย อย่าได้กระทำกรรมชั่วเลย เพราะเมื่อได้กระทำลงไปแล้ว ความทุกข์ย่อมจะเกิดขึ้นตามมาอย่างแน่นอน

ให้พากันสร้างคุณงามความดี สร้างบุญสร้างกุศล โดยเฉพาะทาน ศีล ภาวนา และสูงขึ้นมาก็คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อฆ่ากิเลสดับความทุกข์ จิตก็จะเข้าสู่แดนเกษมต่อไป เทอญ

มหาชนทั้งหลายได้รับทั้งความเศร้าสลดใจและความปีติโสมนัสยินดี เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธองค์จบแล้ว พากันตั้งปณิธานอันแน่วแน่ว่า จะเว้นขาดจากความอิจฉาริษยา ความทึงหวง ความห่วงหวงใดๆ การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การฆ่าการทำร้ายมนุษย์ การพูดเท็จ โดยจะตั้งมั่นอยู่ในความดีตลอดไป

ซึ่งพระธรรมเทศนาในครั้งนั้น ได้ยังประโยชน์แก่มหาชนทั้งหลายเป็นอันมาก ฉะนี้แล ฯ

เรื่องที่ ๓

มหาเปสการเปติวัตถุ

ว่าด้วยเรื่องของเปรตนางบาปตนหนึ่ง ต้องกินอุจจาระ ปัสสาวะ เป็นอาหาร เพราะโทษที่ด่าว่าสามีที่นำอาหารไปถวายพระ

ณ หมู่บ้านช่างหูกทอผ้า

ณ สมัยหนึ่ง ขณะเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่ **เชตวันมหาวิหาร อนาถปิณฑิกัสสเศรษฐี เมืองสาวัตถี แคว้นโกศล**

วันหนึ่ง พระพุทธองค์ได้ทรงปรารภกับพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ในเรื่องของเปตวัตถุเรื่องหนึ่ง กล่าวคือ การกระทำที่เป็นกรรมอันเป็นเหตุให้ภริยาของช่างหูกทอผ้าผู้หนึ่ง ไปเกิดเป็นเปรตทุกข์ยาก อดข้าว อดน้ำ เปลือยกายปราศจากผ้านุ่งห่ม ตนหนึ่ง ดังต่อไปนี้

ครั้งนั้น มีพระภิกษุสงฆ์หมู่หนึ่ง ๑๒ รูป ครั้นเรียนพระกัมมัฏฐานจากสำนักพระศาสดาแล้ว ก็ตั้งใจจะพากันออกไปหาความวิเวก กระทำความเพียร ปฏิบัติพระกัมมัฏฐานยังสถานที่แห่งหนึ่งแห่งใดที่มีความเหมาะสมสะดวกสบาย พอสมควรแก่การพักอยู่อาศัยระยะเวลาหนึ่ง

หรือถ้ามีความเหมาะสมดี ก็อาจจะพักอยู่จำพรรษาต่อไปเลย เพราะนี่ก็ใกล้จะถึงเวลาเข้าพักจำพรรษาแล้วด้วย

ขณะเมื่อพระภิกษุสงฆ์เดินทางผ่านราวป่าแห่งหนึ่ง เห็นเป็นสถานที่รื่นรมย์สมบูรณ์ด้วยร่มเงาไม้ พร้อมทั้งน้ำดื่มน้ำใช้

อีกประการหนึ่ง หมู่บ้านที่จะโคจรบิณฑบาตก็ไม่ใกล้ไม่ไกลจนเกินไปนัก กำลังพอเหมาะพอดี

ดังนั้น จึงได้พากันหยุดพักสักราตรีหนึ่งก่อน เพื่อการทดลองดู

รุ่งเช้า พระภิกษุสงฆ์หมู่นั้นจึงได้พากันเที่ยวไปบิณฑบาตยังหมู่บ้านนั้น

หมู่บ้านนี้เป็นที่อาศัยของช่างหูกทอผ้า ประกอบด้วย ๑๑ หลังคาเรือน เป็นหมู่บ้านเล็กๆ

เห็นเหล่าพระภิกษุเดินเข้ามาบิณฑบาตยังหมู่บ้านของตนเช่นนั้น ก็เกิดความโสมนัสยินดี รีบเข้าไปต้อนรับ อาราธนานิมนต์พระคุณเจ้าให้เข้าไปยังเรือนของตน แล้วนำอาหารหวานคาวมาใส่บาตรจนพอสมควร

ครั้นแล้ว นายบ้านช่างหูกทอผ้าได้กราบเรียนถามพระภิกษุสงฆ์หมู่นั้นว่า *"ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ท่านจะเดินทางไปที่ใดกันขอรับ"*

พระภิกษุผู้อาวุโสตอบว่า *"เรากำลังเดินทางหาที่ที่มีความเหมาะสมในการเข้าอยู่อาศัย เพื่อปฏิบัติพระกัมมัฏฐานของเราระยะเวลาหนึ่ง หรืออาจจะอยู่จำพรรษาเลยก็ได้"*

นายบ้านช่างหูกทอผ้าจึงกล่าวว่า *"พระคุณเจ้าผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้นขอพระคุณเจ้าพักอยู่ที่นี้แหละ พวกกระผมขออาราธนา และจะขอปวารณาอุปัฏฐากตลอดระยะเวลาที่พักอาศัยอยู่ที่นี่"*

พระภิกษุสงฆ์หมู่นี้ เมื่อได้ปรึกษาหารือกันดีแล้วก็รับอาราธนา

ผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิมีจิตคิดประทุษร้าย

บรรดาช่างหูกทอผ้าทั้งหลาย โดยมีนายบ้านเป็นหัวหน้า มีความปีติยินดีเป็นอย่างมากที่พระภิกษุสงฆ์หมู่นั้นรับอาราธนาพักอาศัยอยู่ปฏิบัติธรรม กับจำพรรษาอยู่ ณ ราวป่านั้น

ดังนั้น พวกตนจึงได้พร้อมใจกันถากถางที่พัก แล้วสร้างเรือนพักอาศัยชั่วคราวถวาย

จัดแบ่งถวายความดูแลเอาใจใส่อุปัฏฐากอย่างใกล้ชิด พระสงฆ์ครอบครัวละ ๑ รูป ๑๐ ครอบครัว ๑๐ รูป ส่วนครอบครัวนายบ้าน ๒ รูป รวมเป็น ๑๑ ครอบครัว พระภิกษุสงฆ์ ๑๒ รูปพอดี

บรรดาช่างหูกทอผ้าทั้งสามีภรรยา ๑๑ ครอบครัว ได้น้อมถวายผ้าสาฎก (ผ้าห่ม) แก่ภิกษุสงฆ์ทั้ง ๑๒ องค์ เมื่อถวายแล้วก็เกิดความปีติซาบซ่านในดวงจิต อิ่มอกอิ่มใจ

ยกเว้นภรรยาของช่างหูกทอผ้านายบ้าน นางเป็นคนที่ไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย เป็นมิจฉาทิฏฐิ มีความตระหนี่ ไม่อุปัฏฐากพระภิกษุสงฆ์ด้วยความเคารพ

มีจิตคิดประทุษร้าย ด่าบริภาษและแช่งสามีของตนว่า ทานคือข้าวน้ำที่ถวายแก่สมณะนั้น ขอจงกลายเป็นมูตร (น้ำปัสสาวะ) คูถ (อุจจาระ) เลือดและหนองของสามีนางเมื่อได้ตายไปจากโลกมนุษย์ไปยังปรโลกหน้าเถิด

กับผ้าสาฎก (ผ้าห่มนั้น) ก็จงกลายเป็นแผ่นเหล็กลุกโชนอยู่เถิด

ช่างหูกทอผ้าเห็นภรรยาของตนแสดงพฤติกรรมเช่นนั้น เพื่อให้การอุปัฏฐากพระภิกษุ ๒ รูป ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย จึงได้ไปนำเอาน้องสาวของภรรยามาอยู่ด้วย แล้วมอบความเป็นใหญ่ให้ในเรือนของตน

น้องสาวภรรยานั้นเป็นคนมีศรัทธา มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ปรนนิบัติพระภิกษุสงฆ์ด้วยความเคารพ

พระภิกษุสงฆ์หมู่นั้น อยู่ปฏิบัติธรรมด้วยความเพียรอย่างสม่ำเสมอเป็นนิตย์ตลอดพรรษากาล

และเมื่อออกพรรษาแล้ว พระภิกษุสงฆ์หมู่นั้นก็อำลาพวกญาติโยมศรัทธาทั้งหลาย ณ หมู่บ้านช่างหูกทอผ้านั้น ไปหาสถานที่แห่งอื่นต่อไปเรื่อยๆ ตามพุทธโอวาทที่พระพุทธองค์ได้สั่งแก่พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายไม่ให้ติดในสถานที่ ดังนี้แล

ด้วยผลกรรมชั่ว ผ้าห่มกลายเป็นแผ่นเหล็กลุกโชน

ในสมัยกาลต่อมา บรรดาผู้คนในหมู่บ้านช่างหูกทอผ้าก็ได้ล้มหายตายจากกันไปทีละคนสองคน

ช่างหูกทอผ้าที่เป็นนายบ้านผู้ใจบุญสุนทานนั้น ครั้นทำกาลกิริยาตายไปแล้ว ก็ได้ไปเกิดเป็นรุกขเทวดา ถึงพร้อมด้วยอานุภาพ มีความสุขตามอัตภาพของตน ในป่ามีชื่อว่า **ดงไฟไหม้**

ส่วนภรรยาผู้ตระหนี่ เป็นมิจฉาทิฏฐิ มีจิตคิดประทุษร้าย เมื่อถึงคราวตายจากโลกมนุษย์ไปแล้ว ก็ไปเกิดยังโลกของเปรต อาศัยอยู่ในป่าที่ไม่ไกลจากที่อยู่ของรุกขเทวดานั่นเอง

นางเป็นเปรตเปลือย รูปร่างทราม ขี้เหร่ ถูกความหิวกระหายและความหนาวเข้าครอบงำ

นางจะได้ข้าวปลาอาหารมาจากไหน เพราะนางไม่ได้ทำไว้ นางจะได้ผ้าผ่อนท่อนสะไบมาจากไหน เพราะนางไม่ได้ทำไว้ นางจึงเป็นเปรตทนทุกข์ทรมานอยู่อย่างนั้น

ในที่สุด นางได้ไปยังสำนักของภุมเทพรุกขเทวดานั้นแล้วกล่าวว่า

"นาย ฉันไม่มีผ้าพันกายเลย หนาวและยังถูกความหิวกระหายเข้าครอบงำอย่างเหลือเกิน แล้วต้องท่องเที่ยวเร่ร่อนไป ขอท่านได้เมตตาให้ผ้า ข้าวและน้ำ แก่ฉันบ้างเถิด"

ฝ่ายภุมเทพรุกขเทวดาก็รู้ว่า นั่นคือนางเปรตอดีตภรรยาของตน ในสมัยอยู่ในโลกมนุษย์ ต้องมารับผลกรรมชั่วดังนี้ ก็เกิดความเมตตาสงสาร ได้นำข้าว น้ำ และผ้าห่มที่เป็นทิพย์ไปยื่นให้นาง

ทันใดนั้น ด้วยผลกรรมของนาง ที่นางเคยด่าและแช่งสามี ขณะที่สามีกำลังถวายทานแด่พระสงฆ์ไว้ น้ำและข้าวที่นางเปรตดื่มกินเข้าไปนั้น ก็กลายเป็นมูตร (น้ำปัสสาวะ) คูถ (อุจจาระ) น้ำเลือดและน้ำหนองทันที

ส่วนผ้าสาฎก (ผ้าห่ม) ที่นางรับมานั้น จะเอามาห่ม ก็กลายเป็นแผ่นเหล็กลุกโชนทันทีเช่นเดียวกัน

นางต้องเสวยทุกขเวทนาอย่างมหันต์ ต้องทิ้งผ้านั้น ร้องไห้ครำ่ครวญอย่างน่าเวทนา แล้วก็ต้องท่องเที่ยวเร่ร่อนใช้กรรมต่อไป

ภุมเทพรุกขเทวดาสงสารอดีตภรรยาอย่างจับใจ ไม่สามารถจะช่วยสงเคราะห์อย่างใดๆ ได้

กรรมใครกรรมมัน จะช่วยแบ่งเบาหรือรับกรรมแทนกันไม่ได้ นี้คือความยุติธรรมของธรรมชาติ

ภิกษุกับป่าดงไฟไหม้

ในสมัยนั้น เป็นระยะเวลาที่ออกพรรษาแล้ว มี**พระภิกษุรูปหนึ่ง** ในชนบท มีความประสงค์ที่จะเดินทางไปเฝ้าพระผู้ที่พระภาคเจ้ายัง **เมืองสาวัตถี**

โดยอาศัยเดินตามไปพร้อมกับกองเกวียนขายสินค้าหมู่ใหญ่ไปเรื่อยๆ ไม่รีบร้อนอะไร

ซึ่งการเดินทางนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นในเวลากลางคืน ตอนเช้ากับตอนเย็น ส่วนในตอนกลางวันแดดร้อนจัด ก็จะถือเอาเป็นเวลาพักผ่อน

ในตอนกลางวันวันหนึ่ง ได้เดินทางมาถึงราวป่า**ดงไฟไหม้**เป็นเวลาแดดร้อนจัด กองเกวียนหมู่ใหญ่ได้หยุดพักผ่อน

ราวป่า**ดงไฟไหม้**นี้ เป็นทำเลที่เหมาะ สมบูรณ์ด้วยร่มเงาไม้อันสงบ มีลำธารน้ำเย็นสบาย

พระภิกษุรูปนั้นได้หลีกไปหน่อยหนึ่ง เพราะใคร่ต่อความวิเวก แล้วปูผ้าสังฆาฏิลงที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง มีร่มเงาดี เย็นสบาย แล้วล้มตัวลงนอน

ความที่ร่างกายมีความอ่อนเพลียเพราะเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางมาในตอนกลางคืน จึงหลับไปโดยง่าย

กองเกวียนหมู่ใหญ่พากันมาพักผ่อนอยู่ ณ ราวป่า**ดงไฟไหม้** ได้พักใหญ่พอสมควร แล้วก็พากันเดินทางต่อไป

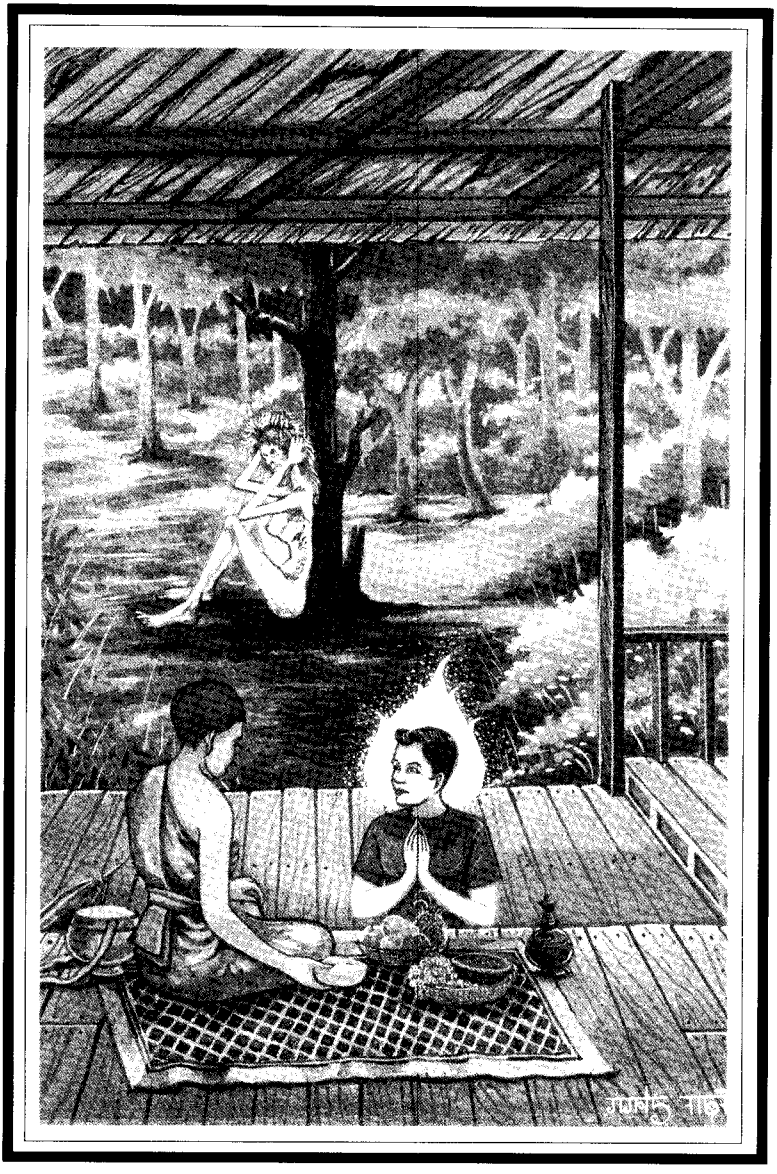
ภิกษุนั้นยังไม่ตื่น ครั้นตื่นขึ้นมาก็ได้เวลาเย็นพอสมควรแล้ว กองเกวียนหมู่ใหญ่เดินทางไปกันหมดเรียบร้อยแล้ว จึงรีบเดินทางตามไป

แต่ด้วยความไม่ชำนาญทาง จึงได้หลงเข้าไปในทางอีกเส้นหนึ่ง จนเข้าไปใกล้ที่อยู่ของภุมเทพรุกขเทวดาอดีตช่างหูกทอผ้าพอดี

เห็นภาพอันน่าสลดสังเวช

ลำดับนั้น เทพบุตรภุมเทพรุกขเทวดานั้นได้เห็นพระภิกษุเดินเข้ามาใกล้สถานที่อยู่ของตนเช่นนั้น ก็มีความปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง

จึงได้แปลงตนเป็นร่างมนุษย์ เข้าไปคารวะกราบไหว้ กระทำปฏิสันถาร แล้วอาราธนานิมนต์ให้เข้าไปยังวิมานของตน แล้วถวายเภสัช มียาทาเท้า เป็นต้น แล้วเข้าไปนั่งอยู่ใกล้ๆ

พระภิกษุได้เห็นภาพอันน่าสลดสังเวช

ในขณะนั้นเอง **นางเปรต**ผู้ทุกข์ยาก อดีตภรรยาของตนครั้งยังอยู่โลกมนุษย์ ที่ท่องเที่ยวตุหรัดตุเหร่ไปในโลกของเปรตผ่านเข้ามาพอดี แล้วกล่าวกับภุมเทพรุกขเทวดา อดีตสามีของนาง ว่า

"นาย ฉันไม่มีผ้าพันกายเลย ต้องท่องเที่ยวเร่ร่อนไป ขอท่านได้เมตตา ให้ผ้า ข้าวและน้ำ แก่ฉันบ้างเถิด"

เทพบุตรนั้นก็ได้สงเคราะห์ด้วยดี โดยได้นำข้าว น้ำ และผ้าห่มอย่างดี มาส่งให้กับนางเปรตนั้น

ก็ของเหล่านั้น พอนางเปรตรับไป ข้าวและน้ำนั้นก็กลายเป็นมูตร เป็นคูถ เป็นน้ำเลือดน้ำหนองหมด และผ้าห่มก็กลายเป็นแผ่นเหล็กลุกโชนด้วยไฟ ทั้งนี้ก็เป็นได้ด้วย**อำนาจกรรม**ของนางเอง

ของเหล่านี้นางไม่ได้ทำเป็นบุญเป็นกุศลไว้ แล้วนางจะได้กินได้ใช้อย่างไร

พระภิกษุเมื่อได้เห็นภาพเช่นนั้นก็เกิดความสลดสังเวชใจ จึงได้กล่าวถามเทพบุตรนั้นไปว่า

"ดูก่อนอุบาสก นางเปรตนี้ต้องกินมูตร คูถ น้ำเลือดน้ำหนองเป็นอาหาร ทั้งๆ ที่อุบาสกนำข้าวน้ำอย่างดีไปมอบให้ พร้อมกับผ้าห่มอันสวยงาม อ่อนนุ่ม บริสุทธิ์

ทันทีที่นางเปรตรับไป จะนำไปห่ม ก็กลายเป็นแผ่นเหล็กลุกโชน ต้องรีบสลัดทิ้งไป

นางเปรตนี้ ได้เคยเกี่ยวข้องกับอุบาสก และได้ทำการรมอะไรไว้หนอ จึงได้ต้องมารับผลกรรมทุกข์ยากแสนสาหัสเช่นนี้"

วิบากกรรมด้วยด่าผัว

เทพบุตรนั้น ถูกภิกษุรูปนั้นถามอย่างนี้ เพื่อจะ**ประกาศกรรม**ที่นางเปรตได้กระทำในชาติก่อน จึงตอบไปว่า

"ท่านผู้เจริญ เมื่อชาติก่อน หญิงเปรตนี้เป็นภรรยาของกระผมเอง เธอไม่ได้ให้ทาน มีความตระหนี่เหนียวแน่น

นางได้ด่าว่าผม ผู้กำลังถวายทานแก่สมณะ พร้อมอยู่กับพราหมณ์อื่นๆ ทั้งหลายว่า ขอคูถ มูตร หนองและเลือด จงเป็นอาหารของท่าน และขอแผ่นเหล็กอันลุกโชนเป็นไฟจงเป็นผ้าห่มของท่านในปรโลก (โลกหน้า) เถิด

ครั้นเมื่อนางได้ตายจากโลกมนุษย์แล้ว ก็ได้มาเกิดในโลกของเปรต

ในปัจจุบันนี้ นางจึงกินคูถ มูตร หนองและเลือด เป็นอาหาร และมีแผ่นเหล็กลุกโชนเป็นไฟเป็นผ้าห่ม ไปตลอดกาล เพราะประพฤติชั่วดังกล่าวแล้ว"

เทพบุตรนั้น ครั้นแสดงกรรมที่นางเปรตได้กระทำไว้ในชาติก่อนอย่างนี้แล้ว จึงได้กล่าวแก่ภิกษุนั้นต่อไปอีกว่า

"ท่านผู้เจริญ ก็อุบายอะไรๆ ที่จะช่วยให้นางเปรตนี้พ้นจากทุกข์ทรมานในโลกของเปรตนี้ มีอยู่หรือไม่หนอ ?"

ภิกษุนั้นตอบว่า *"ก็พอมีอยู่"*

เทพบุตรนั้นกล่าวว่า *"ขอท่านผู้เจริญ ได้โปรดแสดงเถิด"*

ภิกษุนั้นตอบว่า *"ถ้าท่านถวายทานแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าหรือแก่พระอริยสงฆ์ หรือแก่ภิกษุสงฆ์รูปหนึ่งรูปใดก็ได้* ***แล้วอุทิศทักษิณาทานนั้น*** *ด้วยอาการอย่างนี้แล้ว นางก็จะพ้นจากความทุกข์ทรมานจากโลกของเปรตนี้ไปได้"*

ครั้นเทพบุตรได้ฟังดังนั้น **จึงได้ถวายข้าวและน้ำอันประณีตแก่ภิกษุนั้น แล้วให้ทักษิณาทานนั้นโดยกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่นางเปรตอดีตภรรยา ด้วยจิตประกอบด้วยความเมตตาและยินดี**

นางเปรตพ้นจากทุกข์เข็ญ

ทันใดนั้นเอง นางเปรตผู้มีบาปนั้นก็มีจิตใจอิ่มเอิบ มีอินทรีย์ผ่องใส กระปรี้กระเปร่า

ทั้งนี้ อันเนื่องด้วยเป็นผู้อิ่มด้วยอาหารอันเป็นทิพย์ ที่เทพบุตรอดีตสามีกระทำทักษิณานุประทานด้วยการถวายทานอาหาร ข้าวน้ำอันประณีตแก่พระภิกษุสงฆ์ **แล้วอุทิศไปให้**

ครั้นต่อมา เทพบุตรอดีตสามีผู้มีน้ำใจอันประเสริฐ ยังได้ถวายผ้าทิพย์คู่หนึ่งลงบนมือของพระภิกษุนั้น โดยเจาะจงถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วอุทิศทักษิณาทานนั้นแก่นางเปรตอดีตภรรยาของตนอีกวาระหนึ่ง

ก็ขณะนั้นเอง นางก็ได้ผ้านุ่งทิพย์ ประดับเครื่องประดับล้วนเป็นทิพย์ทั้งสิ้น พรั่งพร้อมด้วยสิ่งที่น่าปรารถนาทั้งปวง เปรียบได้คล้ายกับนางเทพอัปสร

บัดนี้นางเปรตผู้มีบาป ต้องทุกข์ยากแสนสาหัสมานาน ด้วยกรรมชั่วของนางที่ตระหนี่ถี่เหนียว ตนเองไม่บริจาคทาน แล้วยังด่าทอสามีที่บริจาคทานแก่สมณะอีก พร้อมกับสาปแช่งให้สามีได้รับเคราะห์กรรมในปรโลก แต่ตนก็มารับเสียเอง

ด้วยจิตใจอันประเสริฐของเทพบุตรอดีตสามี และด้วยความอนุเคราะห์ของพระภิกษุ นางจึงพ้นทุกข์ทรมานทั้งปวง

ต่อจากนั้น ภิกษุนั้นก็อำลาเทพบุตร เพื่อที่จะมุ่งหน้าเดินทางไป **เมืองสาวัตถี** เพื่อจะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ตามเจตนาของตน

เทพบุตรนั้นจึงได้รับอาสาที่จะพาภิกษุนั้นไปยัง**สาวัตถี** ต่อไป

ภิกษุนั้นก็ได้ถึงยังกรุงสาวัตถี[1]ในวันเดียวกันนั้นเอง ด้วยฤทธิ์ของเทพบุตรนั้น

เมื่อได้เข้าไปยัง**เชตวันมหาวิหาร**แล้ว และเมื่อได้เวลาอันสมควร ก็ได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้ายังที่ประทับ ทูลถวายผ้าทิพย์คู่นั้น แล้วกราบทูลเรื่องราวทั้งหมด[1]ให้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบ

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าได้นำเอาเรื่องนี้แสดงธรรมแก่พุทธบริษัทผู้ประชุมพร้อมกันอยู่ ณ ที่นั้นแล้ว

ซึ่งพระธรรมเทศนานั้น ยังประโยชน์แก่มหาชนนั้นเป็นอันมาก ดังนี้แล ฯ

เรื่องที่ ๔

สานุวาสีเถรเปตวัตถุ

ว่าด้วยเรื่องของพระเถระ กระทำอุทิศทักษิณาทานแก่เปรตบิดามารดา และญาติๆ

พระราชโอรสกับพระปัจเจกพุทธเจ้า

ครั้งเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดา ประทับอยู่ ณ **เวฬุวันมหาวิหาร กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ** นั้น

วันหนึ่ง เมื่อพุทธบริษัททั้งหลายได้มาเฝ้าพระพุทธองค์พร้อมเพรียงกันดีแล้ว พระพุทธองค์ได้ทรงปรารภถึงเรื่องราวแต่ในอดีตแต่หนหลังนานมาแล้ว

ซึ่งเป็นเรื่องของ**เปรตผู้เป็นญาติ** ของพระเถระรูปหนึ่งมีชื่อว่า **ท่านสานุวาสีเถระ**

โดยพระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงเหตุการณ์ต่างๆ ของเรื่องราวตามลำดับต่อไปนี้

อดีตกาลนานมาแล้ว ณ **กรุงพาราณสี** นี้ พระราชโอรสองค์หนึ่งของพระราชาแห่งกรุงพาราณสี ซึ่งมีพระนามว่า **พระเจ้ากิตวะ** ชอบเสด็จไปทรงกรีฑาในพระราชอุทยาน สวนหลวงนอกพระนครหลวงบ่อยๆ เนืองๆ

เช้าวันหนึ่ง พระราชโอรสก็ได้ทรงช้างพระที่นั่งเสด็จเข้าไปทรงกรีฑา ในพระราชอุทยานสวนหลวงเช่นเคย

เมื่อเสด็จจากทรงกรีฑาแล้ว ก็ทรงช้างพระที่นั่ง ชมนกชมไม้ไปเรื่อยๆ เพื่อจะกลับเข้าพระนครหลวง

ขณะนั้น มีพระปัจเจกพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งมีนามว่า **พระพุทธเจ้าสุเนตต์** พระองค์ได้ภิกขาจารโคจรเข้าไปบิณฑบาตในพระนครหลวงพาราณสี ด้วยอาการอันสำรวม

เมื่อได้อาหารบิณฑบาตพอสมควรแล้ว พระคุณท่านก็ออกจากพระนครหลวง เดินผ่านอุทยานสวนหลวงเพื่อที่จะกลับสู่พระอารามของท่าน ด้วยอาการอันสำรวมเป็นปกติ

ขณะเดียวกันกับช้างพระที่นั่งของพระราชโอรสของพระเจ้ากิตวะก็มาถึงพอดี

พระราชโอรสผู้มีจิตคิดประทุษร้าย

พระราชโอรสของพระเจ้ากิตวะพระองค์นี้ เป็นผู้เมาด้วย**ความเมาเพราะความเป็นผู้ใหญ่** มีสันดานหยาบช้า มีจิตคิดประทุษร้าย

เห็น**พระปัจเจกพุทธเจ้าสุเนตต์** เดินผ่านไปอย่างสงบ ไม่สนใจใยดีกับตน

ก็เกิดโทสะอย่างแรง คิดว่าสมณะโล้นผู้นี้ไม่รู้จักเราว่าเป็นพระราชโอรสแห่งพระเจ้ากรุงพาราณสี ไม่กระทำอัญชลีใดๆ แก่เรา แกล้งทำเป็นเดินผ่านไปเฉยๆ

จำเป็นจะต้องสั่งสอนให้รู้สำนึกเสียบ้าง

คิดดังนั้นแล้วก็รีบร้อนเสด็จลงจากคอช้างพระที่นั่ง ทันทีนั้นเอง พระราชโอรสก็กระชากเอาบาตรมาจากมือของพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น แล้วก็ทุ่มลงยังแผ่นดินสุดกำลัง

มีผลทำให้บาตรนั้นแตกและบุบเสียหาย อาหารบิณฑบาตก็กระจายออกไปทั่ว

ฝ่ายพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น พระองค์ยืนวางเฉยไม่แสดง**วิการ** (อาการผิดปกติ) ใดๆ มีสีหน้าเป็นปกติ เพราะจิตของท่านสะอาดบริสุทธิ์ หมดจดแล้วจากกิเลส โลภะ โทสะ โมหะ มีจิตอันตั้งมั่นไม่หวั่นไหวไปกับโลกธรรมทั้งแปดแล้ว มีจิตอันผ่องใสแล้วด้วยโสมนัสเวทนา

มีแต่ความเมตตากรุณาแก่ชาวโลกทั้งหลาย ที่ยังลุ่มหลงมัวเมาอยู่กับโลกแห่งสมมตินี้อย่างลืมหูลืมตาไม่ขึ้น

ครั้นแล้วพระคุณท่านก็ยืนแผ่เมตตาไปยังพระราชโอรส ให้อภัยในความโมหะรู้เท่าไม่ถึงการณ์

ฝ่ายพระโอรสนั้น ขนาดพระปัจเจกพุทธเจ้าแผ่เมตตาให้แล้วก็ยังไม่ถึง เพราะเป็นผู้ที่มีกิเลสหนา ปัญญาหยาบ

กลับตรัสขู่ตะคอกพระปัจเจกพุทธเจ้าไปว่า เจ้าไม่รู้จักเราผู้เป็นโอรสของพระเจ้ากิตวะแห่งกรุงพาราณสีดอกหรือ เจ้ามองดูเรานั้นนะ เจ้าจะทำอะไรกับเราได้

ว่าแล้วพระราชโอรสก็รีบขึ้นคอช้างพระที่นั่ง แล้วเสด็จจากไป

ชดใช้กรรมในอเวจีมหานรก

ทันทีที่พระราชโอรสเสด็จจากมานั้น ก็เกิดกรรมทันตาเห็น เกิดความเร่าร้อนในร่างกายเป็นกำลัง เปรียบเสมือนความเร่าร้อนแห่งไฟนรกก็ไม่ปาน

เพราะวิบากกรรมที่กระทำแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า พระราชโอรสต้องถูกความเร่าร้อนเป็นอันมากแผดเผาครอบงำร่างกาย ต้องทนทุกข์ทรมานร่างกายอย่างแสนสาหัส

ในที่สุด ร่างกายทนถูกความเร่าร้อนแผดเผาไม่ไหว ก็ต้องถึงแก่ความตาย

ครั้นเมื่อตายจากโลกมนุษย์ไปแล้ว ก็ไปบังเกิดเป็นสัตว์นรกในอเวจีมหานรก มีร่างกายใหญ่โตทันทีโดยไม่มีช่วงคั่น

ในอเวจีมหานรกนั้น พระราชโอรสต้องนอนหงาย นอนคว่ำ กลิ้งเกลือก พลิกซ้ายพลิกขวา โดยประการต่างๆ ในท่ามกลางของไฟนรกสุดแสนที่จะเร่าร้อน สุดแสนที่จะทุกข์ทรมานเป็นอย่างยิ่ง

พระราชโอรสต้องหมกไหม้ด้วยไฟนรก เพื่อเป็นการชดใช้กรรมชั่ว อยู่ในอเวจีมหานรกนั้นนานถึง ๘๔,๐๐๐ ปี

หลังจากนั้น เมื่อจุติจากอัตภาพ จากอเวจีมหานรกแล้ว ก็ยังต้องไปเสวยทุกขเวทนาอันเกิดแต่ความหิวกระหายในหมู่เปรตต่ออีกตลอดกาลนาน อันนับประมาณเวลามิได้

นี้แหละ พุทธบริษัททั้งหลาย **การทำดีได้ดี มีผลเป็นความสุข การทำชั่วได้ชั่ว มีผลเป็นความทุกข์ เป็นความจริงเสมอ ธรรมชาตินี้ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมและเที่ยงแท้เสมอ**

ดังนั้น บาป อกุศล ความชั่ว แม้เพียงเล็กน้อย ก็ไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง เพราะเมื่อกระทำลงไปแล้ว ที่จะไม่ได้รับผลเป็นความทุกข์นั้นเป็นไม่มี

เข็ดไม่กล้าทำบาปอีกต่อไป

พระราชโอรสต้องชดใจกรรมชั่วที่ตนได้ก่อขึ้น ในอเวจีมหานรกและโลกของเปรต จนนับกาลนับเวลามิได้ นั้นแล้ว และเมื่อได้ชดใช้หนี้กรรมนั้นหมดแล้ว ก็ได้จุติจากอัตภาพเปรตมาเกิดเป็นมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง เป็นลูกชายชาวประมง ริมทะเลใกล้กับ**กุณฑินนคร** ในสมัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระสมณโคดมนี้อุบัติมาในโลก

บุตรชายชาวประมงผู้นี้เกิดญาณอันระลึกชาติแต่หนหลังได้ เพราะเหตุนั้น เมื่อเขาหวนอนุสรณ์ระลึกถึงความทุกข์ยากแสนสาหัสที่ตนได้เคยเสวยในกาลก่อน ในอเวจีมหานรกและโลกของเปรต แม้เมื่อเติบโตเจริญวัยแล้วก็ไม่กล้ากระทำบาป ไม่ยอมออกไปจับปลากับพวกหมู่ญาติเพราะกลัวบาป

เท่านั้นยังไม่พอ ในขณะที่พ่อแม่และญาติๆ ออกไปจับปลา ตัวเองก็ลอบทำลายเครื่องมือจับปลา เช่น ข่าย แห อวน จนเสียหายใช้การไม่ได้ พร้อมกับนำเอาปลาที่ยังไม่ตายไปปล่อยลงน้ำเสียอีก ซึ่งยังความโกรธแค้นแก่บิดามารดา ญาติพี่น้อง เป็นอย่างมาก ต้องถูกด่าว่าเสมอๆ

บางครั้งก็ถูกลงไม้ลงมือบ้าง เป็นที่น่าเบื่อหน่าย เอือมระอาแก่พ่อแม่ ญาติพี่น้อง

ในที่สุดพ่อแม่ พี่น้อง ทนความรำคาญไม่ไหว จึงต้องขับไล่ไสส่งออกไปจากบ้าน

ในบรรดาพี่น้องเหล่านั้น ยังมีพี่ชายคนหนึ่งรักและเอ็นดูน้องชายคนนี้มาก แต่ก็สุดจะทัดทานพ่อแม่และญาติพี่น้องคนอื่นๆ ได้

ได้อุปสมบทและบรรลุเป็นพระอรหันต์

ก็ในสมัยนั้น ท่าน**พระอานนท์** ได้อาศัยอยู่ใน**กุณฑินนคร** นั้น โดยพำนักอยู่ ณ **สานุบรรพต**

ลำดับนั้นบุตรชาวประมงนั้น ถูกพ่อแม่ญาติพี่น้องขับไล่ไสส่ง จึงต้องเที่ยวเร่ร่อนไปทุกหนทุกแห่ง จนกระทั่งมาถึง**สานุบรรพต**ในเวลาเช้าวันหนึ่ง เห็นพระเถระกำลังฉันภัตตาหารจึงเข้าไปหา

พระเถระรู้ว่าเธอต้องการอาหาร จึงให้อาหารแก่เธอ

เมื่อเธอบริโภคอาหารนั้นเสร็จแล้ว พระเถระก็ได้ไต่ถามเรื่องราวที่ต้องออกจากบ้านช่อง เร่ร่อนท่องเที่ยวไปจนมาถึงที่นี่

บุตรชาวประมงนั้นก็ได้กราบเล่าถวายความจริงตั้งแต่ต้น แก่พระเถระ

ฝ่ายพระเถระ เมื่อได้ฟังรู้เรื่องทั้งหมดแล้ว และรู้ถึงความเลื่อมใสในธรรมะ จึงถามว่า *"เธออยากบวชไหม ?"*

เธอกราบเรียนถวายว่า *"อยากบวชขอรับ"*

พระเถระจึงได้ทำการบรรพชาให้เป็นสามเณร แล้วก็ได้พาสามเณรนั้นไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าในลำดับต่อไป

และ เมื่อไปถึง ได้เข้าเฝ้ายังที่ประทับแล้ว พระเถระได้เล่าเรื่องทั้งหมดกราบทูลถวายให้พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงทราบ

ลำดับนั้น พระบรมศาสดาจึงตรัสแก่พระเถระว่า

*"ดูก่อน**อานนท์** เธอพึงเป็นผู้ช่วยอนุเคราะห์สามเณรนี้ต่อไปเถิด **เพราะสามเณรนี้ไม่เคยกระทำบุญกุศลไว้แต่ชาติปางก่อน เธอจึงขัดสน มีลาภน้อย**"*

และเมื่อพระบรมศาสดาจะทรงอนุเคราะห์เธอ จึงแนะนำให้เธอคอยตักน้ำดื่มให้เต็มหม้ออยู่เสมอ เพื่อถวายให้ภิกษุได้บริโภค

เมื่อบรรดาอุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย ได้เห็นสามเณรปรนนิบัติบรรดาพระภิกษุนั้นแล้ว มีจิตเมตตา จึงได้ร่วมกันบริจาคทาน โดยตั้งเป็น**นิตยภัต**ให้ สามเณรนั้นก็ไม่เกิดขัดสนขาดแคลนต่อไป

สมัยต่อมา เมื่อเธอได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว เธอก็ตั้งใจบำเพ็ญเพียรอย่างแก่กล้า

ในที่สุดก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง และเป็นพระเถระอยู่พร้อมกับภิกษุหมู่หนึ่ง ๑๒ รูป อาศัยอยู่ ณ สานุบรรพต ในกรุงกุณฑินนคร นั้นแล

เปรตปรากฏตนขอส่วนบุญจากพระเถระ

ฝ่ายญาติของพระเถระบุตรชาวประมงประมาณ ๕๐๐ คน มิได้เคยสร้างบุญสร้างกุศลกรรมอันใดไว้ สร้างแต่บาปกรรม มี**มัจฉริยะ**คือความตระหนี่ถี่เหนียว เป็นต้น

เมื่อตายไปแล้วบังเกิดในหมู่เปรต ถึงทุคติ มีช่องปากเท่ารูเข็ม ลำบากยิ่งนัก ซูบผอม มีความเกรงกลัว สะดุ้งหวาดเสียวมาก มีการงานทารุณโหดร้าย

ส่วนบิดามารดาและญาติพี่น้องของเธอ ก็ได้กระทำกรรมอันลามกไว้ เมื่อจุติจากโลกมนุษย์แล้วก็ไปอุบัติในโลกของเปรตเช่นกัน มีความทุกข์ยากลำบากแสนสาหัส

เปรตบิดามารดาของเธอระลึกขึ้นมาได้ว่า ในกาลก่อนได้เคยขับไล่เธอออกจากเรือน จึงไม่อาจแสดงตนแก่พระเถระบุตรชายขณะนี้ได้ **จึงได้ส่งเปรตพี่ชายที่รักใคร่ชอบใจในเธอไป**

ในเวลาที่พระเถระเจ้าไปบิณฑบาตยังหมู่บ้าน เปรตผู้เป็นพี่ชายของท่านตนเดียวเปลือยกาย รีบไปนั่งยันเข่าขวาลงยังพื้นดิน ประนมมือแสดงตนแก่พระเถระ แต่พระเถระไม่ใส่ใจจึงเป็นผู้นิ่งแล้วเดินเลยไป

เปรตพี่ชายนั้นจึงบอกกล่าวให้พระเถระทราบว่า

"ข้าพเจ้าเป็นพี่ชายของท่าน จากมนุษย์ไปสู่โลกของเปรต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ บิดา มารดา ของท่าน ก็บังเกิดยังยมโลกเช่นเดียวกัน เสวยทุกขเวทนาแสนสาหัส เพราะได้กระทำบาปกรรมไว้ เมื่อจากโลกของมนุษย์แล้วก็ไปบังเกิดยังโลกของเปรต

เปรตผู้เป็นบิดา มารดาของท่านทั้ง ๒ ตนนั้น มีช่องปากเท่ารูเข็ม ลำบากมาก เปลือยกาย ซูบผอม มีความเกรงกลัว สะดุ้งหวาดเสียวอยู่ตลอดเวลา มีการงานทารุณโหดร้าย ไม่อาจแสดงตนกับท่านได้

ขอท่านผู้เจริญ จงเป็นผู้มีความกรุณาอนุเคราะห์แก่บิดามารดาและข้าพเจ้าด้วยเถิด ***โดยบริจาคทานแล้วอุทิศส่วนกุศลนั้นไปให้พวกเรา*** *พวกเรามีการงานอันทารุณโหดร้าย ก็จักยังอัตภาพให้เป็นไปได้ เพราะทานอันท่านจักให้แล้ว"*

พระเถระอุทิศทักษิณาทาน

เช้าวันหนึ่ง พระเถระกับภิกษุอื่นอีก ๑๒ รูป เที่ยวไปบิณฑบาตแล้วกลับมาประชุมพร้อมกัน ณ ที่ฉัน

พระเถระจึงกล่าวแก่ภิกษุทั้งหลายนั้นว่า

"ขอท่านทั้งหลาย ได้โปรดเมตตามอบภัตตาหารที่ท่านทั้งหลายได้แล้วนี้ ให้แก่กระผมเถิด กระผมจักทำเป็น ***สังฆทาน*** *เพื่ออนุเคราะห์แก่หมู่ญาติของกระผม"*

ภิกษุเหล่านั้นก็มอบภัตตาหารเหล่านั้นแก่พระเถระด้วยความยินดี

พระเถระจึงอาราธนาภิกษุสงฆ์ทั้งหลายนั้นรับถวายสังฆทาน พร้อมกับผ้าไตรจีวรที่พระเถระกระทำการตัด เย็บ ย้อม ด้วยมือของท่านเอง

แล้วก็อุทิศทักษิณาทานทั้งนั้นแก่เปรตผู้เป็นบิดา มารดา และหมู่ญาติทั้งหลาย โดยตั้งจิตอุทิศเจตนาว่า

"ขอผลบุญและอานิสงส์แห่งทานนี้ จงสำเร็จแก่บิดา มารดา และญาติของข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอบิดา มารดา และญาติของข้าพเจ้าทั้งหลาย จงอยู่ดีมีความสุขตามอัตภาพ สมควรสุคติวิสัยในสัมปรายภพเถิด"

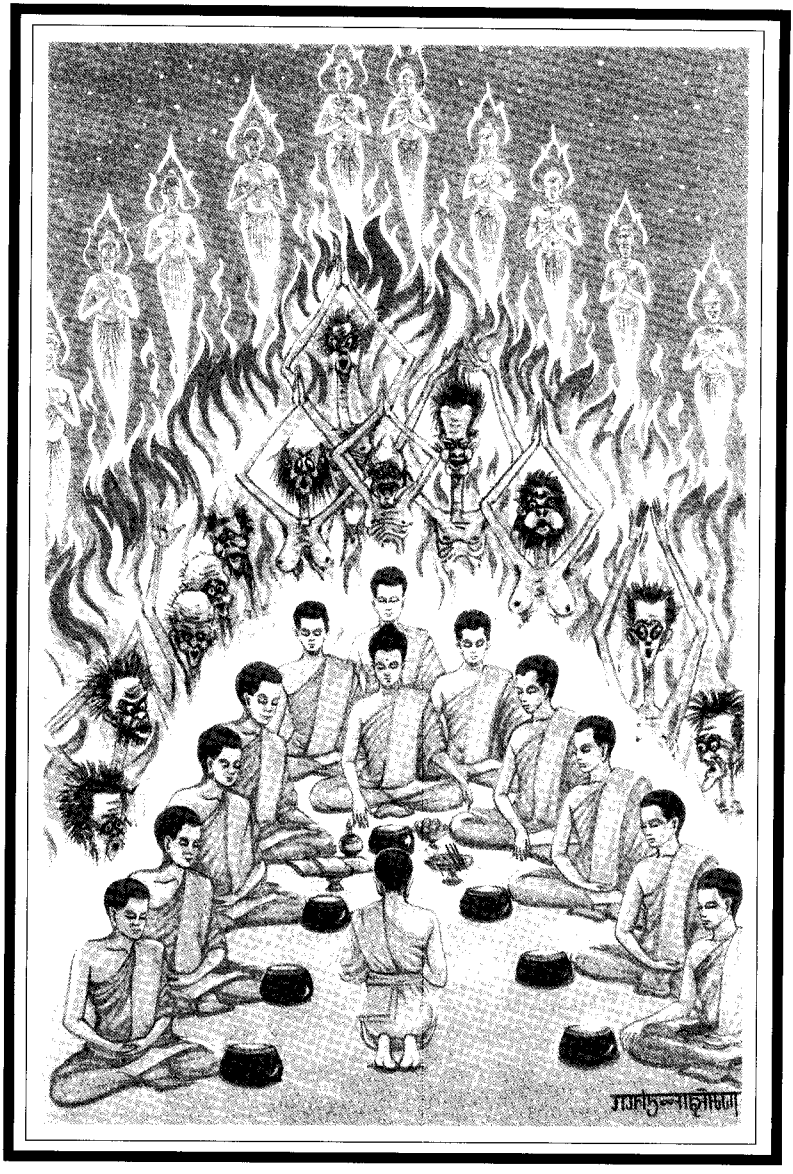
ในลำดับต่อมา ภายหลังจากอุทิศนั้นแล้ว โภชนะอันประณีตสมบูรณ์ด้วยแกงและข้าว พร้อมทั้งอาภรณ์เครื่องแต่งกายอันสวยงามก็บังเกิดขึ้นแก่เปรตผู้เป็นบิดา มารดา และญาติทั้งหลายของพระเถระพร้อมด้วยพี่ชาย

หลังจากนั้น เปรตผู้เป็นพี่ชาย ซึ่งกลับกลายเป็นผู้มีผิวพรรณดี มีอาภรณ์เครื่องแต่งกายอย่างดี มีความสุข พ้นทุกข์เข็ญจากสภาพเปรตได้ไปปรากฏตนแก่พระเถระ แล้วกล่าวว่า

"ข้าแต่ท่านผู้เจริญ โภชนะและเสื้อผ้าอาภรณ์อันประณีตที่ได้กระทำอุทิศทักษิณาทานไปให้แล้วนั้น เปรตบิดา มารดา และญาติๆ ทั้งหลาย รวมทั้งข้าพเจ้าด้วย ได้รับทั่วถึงกันเรียบร้อยแล้ว

ข้าพเจ้าจึงมาเพื่อกราบไหว้ท่านผู้เป็นมุนี มีความกรุณาและอนุเคราะห์แก่สัตว์โลกผู้ทุกข์ยาก

ขอท่านจงเป็นผู้เจริญยิ่งๆ ขึ้นไปเทอญ"

พระเถระอุทิศทักษิณาทานแด่เปรตบิดา มารดา และญาติ

พระเถระได้กราบทูลเรื่องนี้แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ยกเรื่องนี้เป็นอุทาหรณ์ ทรงแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว

มหาชนทั้งหลายได้ฟังเรื่องนี้แล้ว เกิดความสลดใจ ได้เป็นผู้ยินดีในบุญกรรม มีทานและศีลเป็นต้น นั้นแล ฯ

เรื่องที่ ๕

มัตตาเปติวัตถุ

ว่าด้วยเรื่องของผู้ดุร้าย ตายไปเป็นเปรต

กฏุมพีผู้มีศรัทธา

สมัยหนึ่ง เมื่อพระบรมศาสดาประทับอยู่ ณ **เชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี แคว้นโกศล**

วันหนึ่ง พระพุทธองค์ได้ทรงปรารภถึงเรื่องเปรตตนหนึ่ง ชื่อว่า **มัตตา** เพื่อเป็นอุทาหรณ์แก่มหาชนทั้งหลายไม่ให้กระทำความชั่วต่อไป ดังเนื้อความที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงตามลำดับ ดังต่อไปนี้

ดังได้ยินได้ฟังมาว่า ใน**กรุงสาวัตถี**นี้เอง มีกฏุมพีผู้มีอันจะกินผู้หนึ่ง เป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัยเป็นอย่างมาก เป็นอุบาสกที่ดี ได้ช่วยทะบุบำรุงปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆ อยู่เป็นประจำ

ได้ช่วยเหลือกิจการของพระพุทธศาสนาในกิจกรรมของวัดทุกๆ ด้าน ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยมีผลดี

ทั้งอุปัฏฐากพระเจ้าพระสงฆ์ด้วยปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เสนาสนะ และคิลานเภสัช มิให้บกพร่อง

ได้ใส่บาตรพระสงฆ์ที่มารับบาตรยังสถานที่อยู่ของตนเป็นประจำ มิได้ขาด

ส่วนตัวเองก็หมั่นรักษาศีล เข้าวัดฟังเทศน์ฟังธรรมอยู่เป็นประจำ

กฎุมพีผู้นี้มีภริยาชื่อ **นางมัตตา**

แม้กฎุมพีผู้นี้จะมีศรัทธาความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยสักเพียงใด แต่**นางมัตตา**ผู้เป็นภริยา ก็หาได้มีศรัทธาและความเลื่อมใสตามไม่

จึงทำให้นางไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของกฎุมพีผู้สามีสักเท่าใดนัก

เรื่องของหญิงสองชายหนึ่ง

นางมัตตาผู้ภริยา นอกจากจะเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ตามกฎุมพีผู้สามีแล้ว นางยังเป็นหมันไม่สามารถมีบุตรธิดาให้สามีได้อีกด้วย

กับทั้งเป็นคนเจ้าอารมณ์ มักโกรธเป็นประจำ ยิ่งทำให้ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของสามีมากยิ่งขึ้น

ลำดับนั้น กฎุมพีผู้สามีนั้นเกรงว่าเมื่อไม่มีบุตรธิดาแล้ววงศ์สกุลของตนก็จะขาดสูญไป ตนจึงได้นำหญิงสาวผู้หนึ่งชื่อว่า **นางติสสา** จากสกุลที่เสมอกันมาเป็นภริยาอีกผู้หนึ่ง

นางติสสา เป็นผู้มีจิตศรัทธาในพระรัตนตรัยเช่นเดียวกับกฎุมพี ได้สนับสนุนช่วยเหลือสามีในการทะนุบำรุง ปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม ช่วยเหลือในการพระพุทธศาสนาทุกๆ ด้าน อุปัฏฐากพระภิกษุสงฆ์ ๔ รูป เป็นประจำทุกวัน

นางเป็นผู้มีจิตใจดี เยือกเย็น มีเมตตากับผู้คนทั่วๆ ไป จึงเป็นที่รักที่ชอบใจของกฎุมพีผู้สามีมาก

นางติสสา เมื่อมาอยู่ร่วมเรือนกับสามีไม่นานนัก นางก็ตั้งครรภ์ ครั้นเวลาผ่านไป ๑๐ เดือน นางก็คลอดบุตรชายออกมา

นางเป็นแม่บ้านที่ดี ยิ่งทำให้นางและบุตรชายเป็นที่รักที่ชอบใจของสามีมากยิ่งนัก

ส่วน**นางมัตตา** ผู้เป็นภริยาคนแรกนั้น เห็นนางติสสาคลอดบุตรชายออกมา และมีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย อุปัฏฐากพระภิกษุสงฆ์ พร้อมปฏิบัติเป็นแม่บ้านที่ดี ก็เกิดความอิจฉาริษยา

จึงได้ทำกรรมชั่วด้วยกาย วาจา หาทางกลั่นแกล้ง**นางติสสา** ต่างๆ นานา เป็นต้นว่า แอบลักเอาเสื้อผ้าอาภรณ์สวยๆ งามๆ ไปซ่อนไปทำลาย แอบเอาฝุ่นหยากไย่ไปโปรยใส่ศีรษะ แอบเอาผลหมามุ่ยไปโปรยบนที่นอน แอบลักเอาของหอม เครื่องประทินผิว ไปทิ้งในหลุมอุจจาระ

ยิ่งนานวัน **นางมัตตา** ก็ยิ่งเพิ่มความอิจฉาริษยามากขึ้นๆ **ในที่สุดนางก็ตรอมใจตาย**

และเมื่อตายไปแล้วก็ไปเกิดเป็นเปรต เสวยทุกข์ทรมานด้วยพลังแห่งกรรมชั่วของตน

นางเปรตเสวยวิบากกรรม

วันหนึ่ง **นางเปรตมัตตา** ได้ปรากฏร่างที่เปลือยอันน่าเกลียดน่ากลัวแก่**นางติสสา** ผู้กำลังอาบน้ำอยู่ด้านหลังเรือนให้เห็น

ทันที**นางติสสา** ได้เห็นร่างของนางเปรตเช่นนั้น นางจึงได้ร้องถามไปว่า

"ท่านเป็นผู้หญิงเปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว ซูบผอม มีแต่ซี่โครง เนื้อตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ดูก่อนนางผู้เป็นบาป ท่านเป็นใครจึงมายืนอยู่ที่นี่"

นางเปรตได้ตอบไปว่า

*"เมื่อก่อนฉันชื่อ**มัตตา** ท่านคือ**ติสสา** เป็นหญิงร่วมสามีกับท่าน ได้ทำกรรมชั่วไว้มาก เมื่อตายจากโลกมนุษย์แล้วจึงไปเกิดยังโลกของเปรต ดังที่ท่านเห็นอยู่นี้"*

นางติสสา จึงได้ถามต่อไปว่า

"ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ ท่านจึงได้ไปเกิดเป็นเปรตที่ยากไร้ ร่างกายน่าเกลียดน่ากลัว มีกลิ่นเหม็นเหมือนอุจจาระ สภาพความเป็นอยู่ทนทุกข์ทรมานอย่างนี้"

นางเปรตได้ตอบไปว่า

"เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ ฉันเป็นหญิงดุร้ายและหยาบช้า มักอิจฉาริษยา ชาตินี้จึงได้เกิดเป็นเปรต

ในชาติที่แล้วเป็นคนตระหนี่ ไม่มีศรัทธา ไม่เคยบริจาคทาน ชาตินี้จึงได้เกิดเป็นเปรตที่ยากไร้ขัดสน อดอยาก

ในชาติที่แล้ว ฉันได้แอบเอาเสื้อผ้าอาภรณ์สวยงามของท่านไปซ่อนทำลาย ชาตินี้จึงต้องเกิดเป็นเปรต เปลือยแต่กาย

ในชาติที่แล้ว ฉันได้แอบเอาฝุ่นโปรยลงบนศีรษะท่าน ในชาตินี้ร่างกายของฉันจึงเปรอะเปื้อนไปด้วยฝุ่น

ในชาติที่แล้ว ฉันเอาผลหมามุ่ยไปโปรยลงบนที่นอนของท่าน ชาตินี้ฉันจึงเป็นหิดขึ้นตามตัว คันไปทั้งตัวตลอดวันคืน

และในชาติที่แล้ว ฉันแอบลักน้ำหอม เครื่องลูบไล้ อันมีค่าของท่าน ไปทิ้งในหลุมอุจจาระ ดังนั้นในชาตินี้กลิ่นกายของฉันจึงเหม็นเหมือนอุจจาระดังนี้

ด้วยกรรมที่ฉันทำกับท่านในชาติที่แล้ว ดังกล่าวมานั้น ฉันจึงต้องมาเสวยผลของกรรมในชาตินี้ในโลกของเปรต ดังสภาพที่ท่านเห็นในขณะนี้

ได้โปรดอโหสิกรรมให้ฉันด้วยเถิด"

ขอให้กระทำอุทิศทักษิณาทานไปให้

เมื่อ**นางเปรตมัตตา** กล่าวขออโหสิกรรมให้เช่นนั้น **นางติสสา**

ผู้มีน้ำใจก็กล่าวอโหสิกรรมให้ทั้งหมด ไม่มีการจองเวรจองกรรมต่อกัน

ต่อจากนั้นนางก็ยังแสดงน้ำใจที่อยากจะช่วยนางเปรตให้พ้นจากทุกข์ในโลกของเปรตเสียที นางจึงกล่าวกับเปรตต่อไปว่า

"ฉันจะให้สิ่งใดหรือทำบุญอะไรให้แก่ท่านได้ ท่านจึงจะพ้นความทุกข์ทรมาน ได้รับความสุข สำเร็จความปรารถนาทั้งปวงได้"

นางเปรตมีความยินดี รีบตอบไปว่า

"ขอท่านได้โปรดนิมนต์พระภิกษุสงฆ์จำนวน ๘ รูป มาฉันภัตตาหาร พร้อมทั้งถวายผ้าไตรจีวร แล้วกระทำอุทิศทักษิณาทานหรือส่วนบุญส่วนกุศลนั้นให้ฉัน แล้วฉันก็จะพ้นความทุกข์ทรมาน ได้รับความสุข สำเร็จความปรารถนาทั้งปวงได้"

ฝ่าย**นางติสสา** มีความยินดีที่จะได้ช่วยนางเปรตให้พ้นจากความทุกข์เข็ญ จึงรีบปรึกษากับภูมพีผู้สามี ตระเตรียมการที่จะนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ ๘ รูปมาฉันภัตตาหารที่บ้าน พร้อมทั้งถวายผ้าไตรจีวร และขอร้องให้ท่านครองทันทีภายหลังจากถวายแล้ว

เสร็จแล้วนางติสสา พร้อมด้วยสามี ก็กระทำอุทิศทักษิณาทานแก่นางเปรตมัตตาทันที

ในทันตาเห็นนั้นเอง ผลของการอุทิศทักษิณาทานของสามีภรรยาคู่นี้ กล่าวคือ อาหาร ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่มทุกชนิด ก็เกิดขึ้นแก่นางเปรตทันทีเช่นเดียวกัน

นางเปรตกลายเป็นเทพธิดา

ทันใดนั้นเอง **นางเปรตมัตตา**ก็มีร่างกายสะอาดบริสุทธิ์ นุ่งห่มผ้าอาภรณ์ทิพย์อันมีค่ายิ่งและวิจิตรตระการตา

บัดนี้นางเปรตได้กลายเป็นเทพธิดาแล้ว ด้วยผลแห่งอุทิศทักษิณาทาน ที่สองสามีภรรยาได้ให้แล้ว

นางเปรตกลายเป็นเทพธิดา

เทพธิดาจึงได้เข้าไปหา**นางติสสา** เพื่อที่จะกล่าวขอบคุณ

ฝ่าย**นางติสสา** เมื่อได้เห็นเทพธิดา จำไม่ได้ว่าเป็นใคร จึงได้ถามออกไปว่า

"ดูก่อนนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะผ่องใสยิ่งนัก ส่องสว่างไปทุกทิศ สถิตอยู่ดุจดาวประกายพรึก เมื่อท่านได้เกิดเป็นมนุษย์ ท่านทำบุญสิ่งใดไว้ อิฐผลจึงสำเร็จแก่ท่านซึ่งวิมานนี้อย่างพรั่งพร้อม"

นางเทพธิดาได้กล่าวตอบไปว่า

*"ท่านผู้เจริญ เมื่อก่อนฉันชื่อ**มัตตา** ท่านชื่อว่า**ติสสา** ฉันเป็นหญิงร่วมสามีกับท่าน ได้กระทำกรรมชั่วไว้มากจึงจากโลกมนุษย์มาสู่โลกของเปรต ต้องทนทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส*

ด้วยความมีน้ำใจอันงามและเมตตาของท่านและสามี ได้กระทำอุทิศทักษิณาทานไปให้ และฉันก็ได้อนุโมทนาทานที่ท่านได้ให้แล้ว จึงไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ แล้ว

ขอท่านและญาติๆ ทุกๆ คน จงมีอายุยืนนาน

ขอท่านผู้งดงามด้วยน้ำใจ จงประพฤติธรรม ให้ทาน กำจัดความตระหนี่ แล้วท่านจักเข้าสู่ฐานะอันไม่เศร้าโศกสู่โลกสวรรค์นั้นเทอญ"

เรื่องนี้จบลงด้วยกฎุมพีผู้สามีได้กราบเรียนให้ภิกษุทั้งหลายทราบ แล้วภิกษุทั้งหลายก็ได้นำไปกราบทูลให้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบ

จากนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงเป็นธรรมกถาแก่บริษัททั้งหลาย เพื่อให้เป็นผู้ยินดีในทานและศีลต่อไป

เรื่องที่ ๖

กัณณมุณฑเปติวัตถุ

ว่าด้วยเรื่องของภรรยานอกใจสามี ตายไปเป็นเวมานิกเปรต

ดินแดนแห่งธรรม

สมัยหนึ่ง เมื่อพระบรมศาสดาประทับอยู่ ณ **เชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี แคว้นโกศล**

วันหนึ่ง พระพุทธองค์ได้ทรงปรารภเรื่อง **กัณณมุณฑเปรต** ว่าด้วยภรรยานอกใจสามี ตายไปเป็นเปรตเวมานิกเปรต เพื่อเป็นอุทาหรณ์สอนใจมหาชนทั้งหลาย ไม่ให้คิดกระทำชั่วอีกต่อไป

ดังเนื้อความที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงเป็นลำดับ ดังต่อไปนี้

ได้ยินได้ฟังมาว่า เมื่ออดีตกาลนานมาแล้ว ในกาลแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **กัสสปะ**

ในเมือง**วิมิลนคร** ยังมี**อุบาสกผู้หนึ่งเป็นพระโสดาบัน** มีฉันทะร่วมกันกับอุบาสกคนอื่นๆ ๕๐๐ คน เป็นผู้ขวนขวายในกิจการแห่งบุญ

เช่น จัดทำสวนดอกไม้เพื่อบูชาพระ สร้างสะพาน สร้างวิหารพระสงฆ์ สร้างทางเดินจงกรม พากันเข้าวัดถือศีล ฟังเทศน์ฟังธรรมในวันพระ หรือตามโอกาสอันเหมาะสม อยู่เป็นเนืองนิตย์

ฝ่ายข้างภรรยาของอุบาสกเหล่านั้น ก็แสดงตัวเป็นอุบาสิกาที่ดี มีความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เมื่อถึงเวลา ทุกคนแต่งกายด้วยชุดขาวสะอาดเรียบร้อยสวยงาม ต่างถือดอกไม้ ของหอมไปบูชา

พระยังวิหาร สมาทานศีล ฟังเทศน์ฟังธรรมหาความสงบทางจิต ตามกาลเวลาที่เหมาะสม เช่นเดียวกับเหล่าอุบาสกผู้สามี

อยู่มาวันหนึ่ง มีนักเลงหญิง ๒ - ๓ คน คิดการเสนียดจัญไร ต้องการที่จะทำลายศีลของบรรดาเหล่าอุบาสิกาเหล่านี้ จึงเกิดการพนันขันต่อกันด้วยเงิน ๑,๐๐๐ กหาปณะ ว่า : -

"ถ้าใครสามารถทำลายศีลของอุบาสิกาเหล่านี้สำเร็จได้แม้เพียงคนหนึ่งคนใดคนเดียวแล้ว ก็เอาเงิน ๑,๐๐๐ กหาปณะนี้ไป

ถ้ากระทำการไม่สำเร็จ *ก็ต้องจ่ายมา ๑,๐๐๐ กหาปณะเช่นกัน"*

หนึ่งในนักเลงหญิง รับคำท้าพนัน

นางบุญใจบาป

นักเลงหญิงผู้นั้น ครั้นได้รับคำท้าพนันแล้ว ได้ทำอุบายด้วยการดีดพิณ ๗ สาย ให้อุบาสิกาเหล่านั้นฟังด้วยเสียงเพลงอันไพเราะจับใจ และเร้าอารมณ์ในด้านกามคุณ

จนอุบาสิกานางหนึ่ง เกิดความหลงใหลคลั่งไคล้ และเคลิบเคลิ้มในเสียงเพลงนั้นมาก ถึงขั้นยอม**ศีลวิบัติ**กระทำการล่วงเกินเมื่อถูกเล้าโลมมากขึ้น

ตกลงนักเลงผู้หญิงผู้นี้ก็ชนะพนัน เพื่อนต้องจ่ายทรัพย์ให้ ๑,๐๐๐ กหาปณะตามสัญญา

เพื่อนคนที่จ่ายทรัพย์ ๑,๐๐๐ กหาปณะตามสัญญานั้น เกิดความเสียดายทรัพย์ที่จ่ายไป จึงไปเล่าเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้นให้อุบาสกผู้สามีของอุบาสิกานางนั้นฟัง

ครั้นอุบาสกผู้สามีไปไต่ถามนาง นางก็ตอบปฏิเสธว่าไม่จริง ไม่ได้ทำ

สามีของนางไม่เชื่อ นางจึงทำการสาบานว่า

"ถ้าฉันทำกรรมชั่วเช่นนั้น เมื่อฉันไปเกิดในชาติภพใดแล้ว ขอให้หมาดำหูขาดนี้ จงกัดทำร้ายฉันทุกภพทุกชาติไปเถิด"

พร้อมกันนั้น นางก็ชี้ไปที่**หมาดำหูขาด** ตัวหนึ่ง ที่นอนอยู่ข้างๆ นั้น

ส่วนอุบาสิกาหญิงอื่นๆ อีก ๕๐๐ คน ต่างก็รู้อยู่แก่ใจตนเองว่าหญิงนั้นนอกใจสามี แต่ก็กล่าวเท็จไปว่า พวกเราไม่รู้ไม่เห็นการกระทำนั้น พร้อมกับกล่าวคำสาบานไปเช่นเดียวกันว่า

"ถ้าพวกเรารู้เห็นเป็นใจกับหญิงนั้นแล้ว ขอให้พวกเราพึงเป็นทาสของหญิงนั้นทุกภพทุกชาติไป"

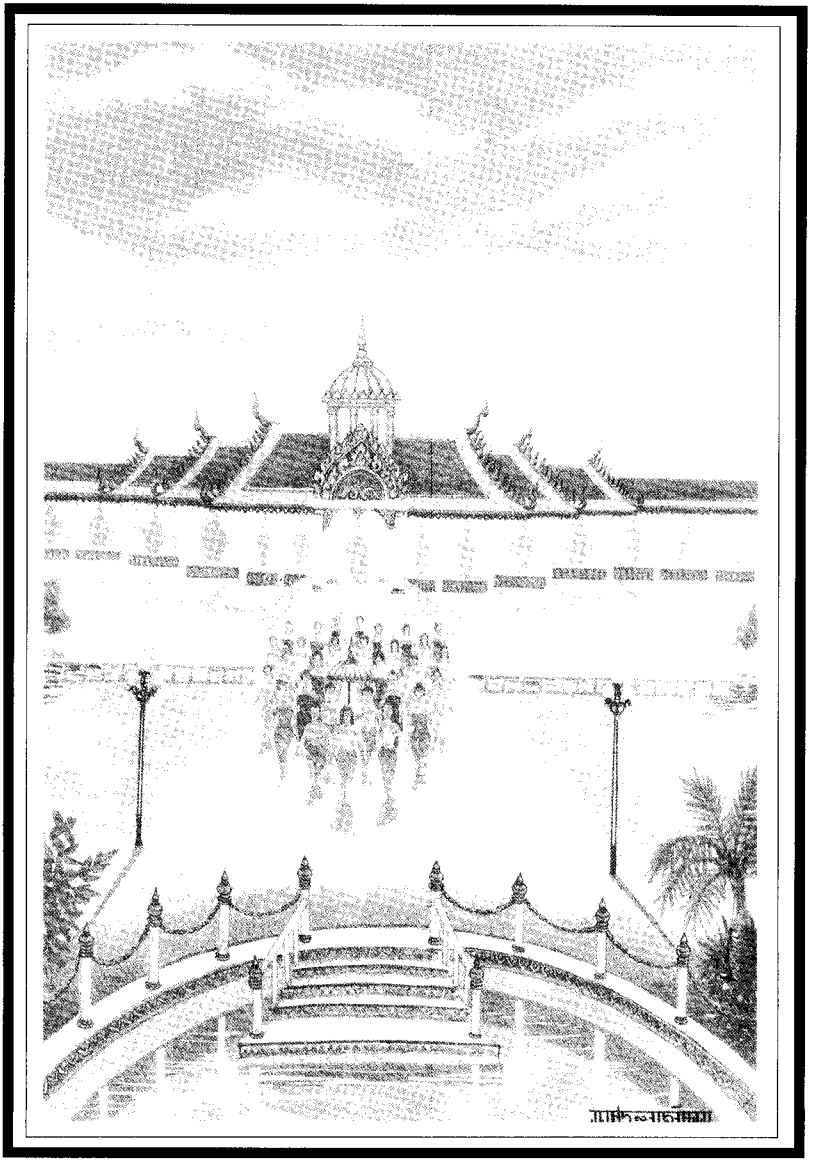
เป็นเวมานิกเปรตเสวยทั้งสุขทั้งทุกข์

ลำดับนั้น หญิงผู้ประพฤติชั่วนอกใจสามีและยังกล่าวเท็จอีกด้วย **ใจของนางไม่เป็นสุข** ถูกความเดือดร้อนนั้นแหละแผดเผาอยู่ทุกเวลานาที กินไม่ได้นอนไม่หลับ ร่างกายก็ซูบผอมลง

ต่อมา เวลาอีกไม่นานนัก นางก็ถึงแก่กาลกิริยาตายไป

เมื่อตายแล้ว นางก็ไปเกิดเป็น**เวมานิกเปรต** (เปรตที่มีวิมานเป็นที่อยู่) เพราะส่วนหนึ่งนางได้สร้างบุญสร้างกุศลไว้ร่วมกับอุบาสกผู้สามี

วิมานของนางนั้นอยู่ที่ขุนเขาหิมวันต์ มีความสวยงามเป็นที่รื่นเริงบันเทิงใจ มีขนาดใหญ่ **เกิดขึ้นเองด้วยอำนาจของบุญกุศล**ที่นางได้กระทำในสมัยที่นางเกิดเป็นมนุษย์ บูชาพระด้วยดอกไม้ของหอม เข้าวัดถือศีลฟังเทศน์ฟังธรรมในวันพระ หรือตามกาลเวลาที่เหมาะสม

เกิดเป็นเวมานิกเปรตเสวยสุขตอนกลางวัน

ในขณะเดียวกัน ในบริเวณด้านหน้าวิมานของนางนั้นก็เกิด **สระโบกขรณี** ขึ้นสระหนึ่ง มีขนาดใหญ่เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นสระโบกขรณีที่**เกิดขึ้นจากแรงกรรมชั่ว**ของนางเอง ที่นอกใจสามีและกล่าวเท็จกับสามี และจะเป็นสถานที่ที่เสวยวิบากกรรมชั่วของนางในส่วนโลกของเปรต

กล่าวโดยสรุป ในภพนี้นางได้บังเกิดเป็น**เวมานิกเปรต** ส่วนหนึ่งนางก็จะเสวยความสุขเช่นนางฟ้านางสวรรค์ ในวิมานอันประกอบไปด้วยสรรพสิ่งทุกๆ อย่าง จะเป็นของทิพย์ทั้งหมด แม้อาหารการกิน **ด้วยอำนาจของบุญ**

แต่อีกส่วนหนึ่ง นางก็จะต้องเสวยความทุกข์ทรมานสุดแสนสาหัสเยี่ยงเปรตทั้งหลาย **ด้วยอำนาจของบาป**

ณ วิมานของ**นางเวมานิกเปรต**นี้ นอกจากจะมีนางสถิตอยู่แล้วยังจะมีทาสหรือนางทาสรับใช้อีก ๕๐๐ คน ซึ่งเกิดจากอุบาสิกาหญิงอื่นๆ ๕๐๐ คน ที่กล่าวว่าไม่รู้ไม่เห็นการกระทำของนางที่นอกใจสามี ทั้งๆ ที่รู้อยู่แก่ใจ

นางเหล่านี้ได้กลายเป็นนางทาสรับใช้ของนางเวมานิกเปรต ณ วิมานนี้แล้วตามคำสาบาน

เสวยสุขกลางวัน เสวยทุกข์กลางคืน

นางเปรตนั้นได้เสวยทิพย์สมบัติตลอดเวลากลางวันในวิมาน แต่งตัวสวยงามด้วยอาภรณ์อันเลิศ ซึ่งเป็นของทิพย์เช่นเทพธิดาทั้งหลาย ทั้งนี้ก็ด้วยผลบุญแห่งบุญกุศลที่เธอได้กระทำในกาลก่อน

แต่พอเที่ยงคืน ก็ถูกพลังแห่งกรรมชั่วตักเตือน จึงลุกจากที่นอนในวิมานออกไปยังสระโบกขรณี

ทันใดนั้น ก็จะมี**สุนัขดำ**ตัวหนึ่ง ตัวโตขนาดประมาณเท่าแพะ มีรูปร่างประหลาด น่าเกลียดน่ากลัว หูขาด มีเขี้ยวโง้งยาวคมกริบ มีนัยต์ตาแดงเสมือนกองถ่านไม้ตะเคียนที่กำลังลุกโพลง มีลิ้นเหมือนกลไกแห่งสายฟ้าที่แลบออกมาไม่ขาดระยะ มีเล็บยาวแหลมและคมกริบ มีขนน่าเกลียดยาวแข็ง

เดินมาจากอีกฝั่งหนึ่งของสระโบกขรณี และกระโดดตะครุบนางเปรตนั้นให้ล้มลงที่พื้น

ทันทีนั้น เสมือนความหิวจัดเข้าครอบงำ มันขย้ากัดกินเลือดเนื้อในชั่วพริบตาเดียว ร่างของนางเปรตก็เหลือแต่กระดูกกระจัดกระจายทั่วไป

แล้วสุนัขดำนั้นก็คาบเอากระดูกของนางเปรตนั้นไปโยนทิ้งในสระโบกขรณี แล้วก็หายไป

ในขณะเดียวกันกับที่สุนัขคาบเอากระดูกนางเปรตโยนลงไปในสระโบกขรณีนั้นเอง ร่างของนางเปรตก็กลับเป็นเทพธิดาตามเดิม ขึ้นสู่วิมาน กลับขึ้นไปนอนบนวิมานตามเดิม

นางเวมานิกเปรตเสวยสุขในเวลากลางวันเพราะผลบุญ เสวยทุกข์ในเวลากลางคืนเพราะกรรมชั่วนอกใจสามีและกล่าวเท็จดังกล่าวแล้วนี้ เป็นประจำทุกคืนโดยมิได้ขาดตอน ดังนี้แล

พระเจ้ากรุงพาราณสีสมสู่อยู่ร่วมกับนางเวมานิกเปรต

เวลาผ่านไป ๕๕๐ ปี เรื่องราวของ**หญิงอมนุษย์**เหล่านี้ ทราบไปถึงพระกรรณของพระเจ้ากรุงพาราณสี

พระองค์เกิดความหวังที่จะเห็นหญิงเหล่านี้ เพื่อที่จะบริโภคผลมะม่วงทิพย์ ที่มีอยู่ยังเขาหิมวันต์ใกล้ๆ กับวิมานของนางเปรต

จึงได้ทำการแต่งตั้งอำมาตย์เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แล้วว่าจ้างให้พรานไพรนำทาง เพื่อเดินทางไปยังขุนเขาหิมวันต์ จนบรรลุถึงยังสวนมะม่วงที่มีผลทิพย์นั้น

ลำดับนั้น พวกหญิงเหล่านั้นเห็น**เทพบุตร**นั้น (พระเจ้ากรุงพาราณสี) เหมือนกับเกิดใหม่ในภพใหม่ จึงทำการต้อนรับอย่างดี

ต่อมารู้ว่าเป็นพระราชา จึงเกิดความรักและความนับถือมาก ให้อาบน้ำโดยเคารพ ให้ประดับตกแต่งด้วยดี ด้วยผ้า เครื่องอลังการ ดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้

ยกขึ้นสู่วิมาน ให้บริโภคโภชนะอันเป็นทิพย์มีรสอันเลิศ หลังได้เข้าไปนั่งใกล้ตามความปรารถนา

กล่าวคือ พระเจ้ากรุงพาราณสีได้สมสู่อยู่กินกับนางเวมานิกเปรต ณ วิมานนั้นแล

ครั้นเวลาล่วงไปอีก ๑๕๐ ปี คืนวันหนึ่ง พระราชาลุกขึ้นในเวลาเที่ยงคืน และประทับนั่งมองออกไปข้างนอก

พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นนางเปรต ผู้ที่พระองค์ได้ประพฤติล่วงเกินนั้น กำลังเดินเข้าไปยังฝั่งโบกขรณี

พระองค์มีความประสงค์ที่จะให้รู้แน่ว่าอะไรเกิดขึ้น พระองค์จึงสะกดรอยตามไปดู

ลำดับนั้น พระราชาเห็นนางผู้ไปในที่นั้น กำลังถูกสุนัขกัดกิน

เมื่อไม่รู้ว่านี่อะไรกันหนอ จึงสะกดรอยตามอยู่อีก ๒ - ๓ คืน จึงคิดว่าสุนัขนี้ชะรอยจะเป็นศัตรูแก่หญิงนี้เป็นแน่แท้ จึงได้พุ่งเหล็กหลาวอันลับมาดีแล้วอย่างคมกริบ **ได้ปลงชีวิตสุนัขดำตัวนั้นจากชีวิตทันที**

สุดรักสุดอาลัยที่ต้องจำพราก

ก็แลนางเปรตนั้น เมื่อได้กล่าวประวัติของตนตามความเป็นจริงตั้งแต่ต้นแก่พระราชาแล้ว จึงได้กล่าวความมีอุปการคุณที่พระราชาได้กระทำให้ตนได้พ้นทุกข์ภัย ด้วยการปลงชีวิตสุนัขดำหูขาดตัวนั้นว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ พระองค์ได้มีอุปการคุณแก่หม่อมฉันมาก พระองค์เสด็จมา ณ ที่นี้ก็เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่หม่อมฉันโดยแท้

บัดนี้ หม่อมฉันได้พ้นทุกข์อันดีแล้วจากสุนัขดำหูขาดตัวนั้น ไม่มีความโศกเศร้า ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ อีกต่อไปแล้ว

ขอเดชะ หม่อมฉันขอถวายบังคมพระองค์ ขอพระองค์ได้โปรดเสวยกามสุขอันเป็นทิพย์อยู่กับหม่อมฉันตลอดไปชั่วกาลนานเถิด"

ขณะนี้พระราชามีพระทัยเกิดการเบื่อหน่ายต่อการอยู่ ณ ที่นี้ มีประสงค์จะเสด็จกลับไปยังพระนครของพระองค์โดยส่วนเดียว จึงตรัสกล่าวแก่นางเปรตไปว่า

"อันกามสุขอันเป็นทิพย์นั้น เราได้เสวยแล้วและรื่นรมย์แล้วกับท่าน

ดูก่อนนางผู้ประกอบด้วยความงามเป็นเลิศ เราขอวิงวอนต่อท่าน ขอท่านได้โปรดนำเราส่งกลับยังบ้านเมืองเราเถิด"

ลำดับนั้น นางเวมานิกเปรตได้ฟังพระดำรัสของพระราชาแล้ว ก็อดกลั้นความโศกาอาดูรต่อการพลัดพรากจากกันมิได้ จิตใจว้าวุ่นร่างกายสั่นหวั่นไหว

ถึงจะอ้อนวอนอย่างไร พระราชาก็ยืนยันตามเจตนาเดิม

เมื่อไม่อาจจะทัดทานได้ต่อไป นางก็จึงทำใจยอมนำพระราชากลับไปส่งยังบ้านเมืองของพระองค์

ครั้นเมื่อเสด็จถึงบ้านเมืองของพระราชา และเสด็จขึ้นปราสาทราชมณเฑียรแล้ว นางก็อำลากลับยังที่อยู่ของนาง ด้วยความครั่นครวญรำพัน สุดรักสุดอาลัยที่ต้องพราก

ฝ่ายพระราชา ครั้นเห็นดังนั้นแล้วก็เกิดความสลดพระทัย หมั่นบำเพ็ญบุญกุศลอัน**มีทาน** เป็นต้น จนได้เป็นผู้มีสวรรค์เป็นที่ไปเบื้องหน้าแล

พระโมคคัลลานะพบนางเวมานิกเปรต

ครั้งในสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าของพวกเราทั้งหลายก็ได้อุบัติขึ้นในโลก ทรงประกาศธรรมจักรอันบวรให้เป็นไปทั่วพื้นปฐพี

ครั้นแล้ว ในสมัยหนึ่งพระพุทธองค์ได้ประทับอยู่ ณ เชตวันมหาวิหาร ของท่านอนาถปิณฑิกัสสเศรษฐี กรุงสาวัตถี แคว้นโกศล

วันหนึ่ง **พระโมคคัลลานะ** ซึ่งเป็นองค์เอกอัครเสนาบดีฝ่ายซ้ายของพระพุทธองค์ ได้ท่องเที่ยวไปยังนิคมน้อยใหญ่เพื่อยังประโยชน์แก่สัตว์โลกทั้งหลาย

จนในที่สุดบรรลุถึงเขาหิมวันต์ ที่อยู่ของนางเวมานิกเปรต ได้พบนางเวมานิกเปรตพร้อมด้วยหญิงบริวารจำนวนมาก

พระโมคคัลลานะ จึงได้ถามถึงบุญกรรมอะไรที่นางได้ทำไว้ในสมัยเกิดมาเป็นมนุษย์ จึงได้มาอยู่ยังวิมานแห่งนี้

นางเวมานิกเปรตจึงได้เล่าเรื่องราวความจริงทั้งหมดตั้งแต่ครั้งเกิดมาเป็นมนุษย์สร้างบุญและบาป จึงได้มาเกิดเป็นเวมานิกเปรต กลางวันเสวยสุขบนวิมาน กลางคืนเสวยความทุกข์ชดใช้วิบากกรรมชั่ว

แต่มาบัดนี้ นางได้พ้นทุกข์ภัยจากการรับผลวิบากกรรมชั่วนั้นแล้ว โดยมีพระราชาแห่งเมืองพาราณสี พระองค์เสด็จมาปลดเปลื้องให้กับนาง

และบัดนี้พระราชาพระองค์นั้นก็ได้เสด็จกลับบ้านเมืองของพระองค์เรียบร้อยแล้ว นางกับบริวารก็อยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุขด้วยทิพยสมบัติตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

พระโมคคัลลานะ เมื่อได้ฟังอย่างนั้นแล้ว ก็กล่าวอนุโมทนาสาธุการกับหญิงเหล่านั้น

ครั้นแล้ว ก็ได้แสดงธรรมโปรดหญิงเหล่านั้น เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความสุขยิ่งๆ ขึ้นไป

เมื่อ **พระโมคคัลลานะ** กลับมายัง**เชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี** แล้วก็ได้กราบทูลเรื่องนี้ทั้งหมดถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำเรื่องให้เป็นเหตุ แล้วทรงแสดงธรรมนี้แก่พุทธบริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว ณ ที่นั้น

มหาชนทั้งหลายเมื่อได้ฟังแล้วก็เกิดความสลดใจ งดจากความชั่ว บำเพ็ญแต่ความดี มีการให้ทาน รักษาศีล ภาวนา เป็นต้น

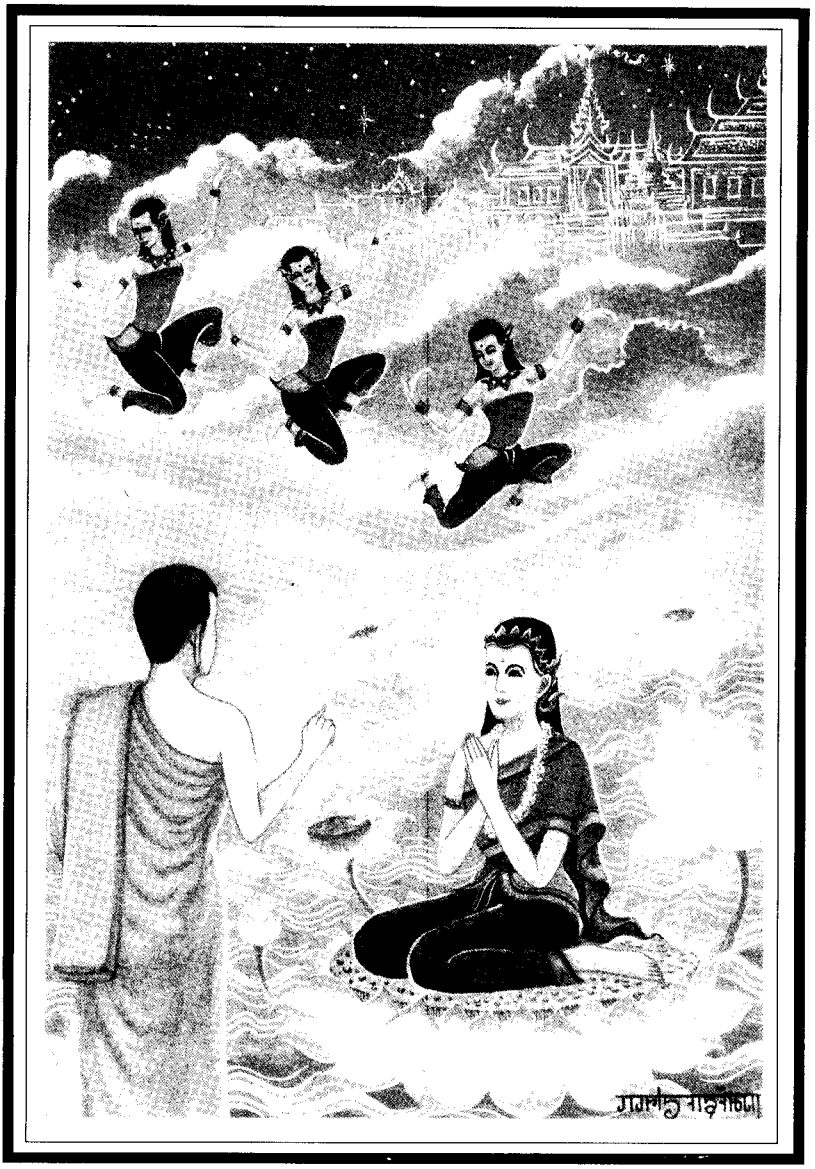
ทุกคนได้มีสวรรค์เป็นไปในเบื้องหน้า ฉะนี้แล

ภาคที่ ๒ : สวรรค์ภูมิ

วิมานวัตถุ ขุทกนิกาย ปรมัตถทีปนี พระสุตตันตปิฎก

(พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เนื่องในวโรกาสครบ ๒๐๐ ปีแห่งพระราชวงศ์จักรีกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๒๕ เล่มที่ ๔๘)

วิหารทานอนุโมทนาวิมาน การได้สมบัติสวรรค์วิมาน
เพราะร่วมอนุโมทนาบุญในการถวายวิหาร

บทนำ

สวรรค์ หมายถึง

๑. แดนอันแสนดีเลิศล้ำด้วยกามคุณทั้ง ๕

๒. โลกของเทวดา ตามปกติหมายถึง **กามาพจรสวรรค์** (สวรรค์ที่ยังเกี่ยวข้องอยู่ด้วยกาม) ๖ ชั้น คือ จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตดี

(จาก **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์** ของ **พระเทพเวที - ประยุทธ์ ปยุตฺโต)**

สวรรค์ภูมิ หมายถึง

๑. ที่อยู่อันแสนดีเลิศล้ำด้วยกามคุณทั้ง ๕

๒. ที่อยู่ของเทวดาทั้ง ๖ ชั้น

คำว่า **สวรรค์ภูมิ** บางครั้งก็เรียกว่า **วิมาน**

คำว่า **วิมาน** หมายถึง สถานที่เล่นและอยู่อาศัยของเทวดาทั้งหลาย มีจำนวนนับอันประเสริฐ วิมานเหล่านั้นบังเกิดขึ้นด้วยอานุภาพของกรรมส่วนสุจริตของเทวดาเหล่านั้น รุ่งเรืองด้วยรัตนะต่างๆ มีสีและทรวดทรงอันวิจิตร เพราะประกอบด้วยขนาดพิเศษ มี ๑ โยชน์ และ ๒ โยชน์ เป็นต้น และเพราะพรั่งพร้อมด้วยความงาม

คำว่า **วิมานวัตถุ** หมายถึง กรรมที่เป็นเหตุทำให้บังเกิดสมบัตินั้นของเทวดา

วิมานวัตถุ นี้ ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เล่มที่ ๔๘ ชุด ๙๑ เล่ม พ.ศ. ๒๕๒๕

ที่มาของ**วิมานวัตถุ** นี้ ดำเนินไปโดยกิจ ๒ อย่าง คือ **ถาม** และ**ตอบ** ในกิจ ๒ อย่างนี้ **คาถาคำตอบ** เทวดาทั้งหลายนั้นเองเป็นผู้กล่าว ส่วน**คาถาคำถาม**นั้น บางคาถาพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส บางคาถาท้าวสักกะเป็นคนตรัส บางคาถาพระสาวกทั้งหลาย เช่น พระโมคคัลลานะเป็นผู้กล่าว

ซึ่งโดยปกติแล้ว **พระโมคคัลลานะ** จะเที่ยวจาริกไปเพื่อเกื้อกูลโลก ไถ่ถามเทวดาทั้งหลายในเทวโลก เมื่อกลับมายังโลกมนุษย์แล้วก็ได้จัดทำคำถามและคำตอบไว้รวมกัน เพื่อทำผลบุญให้ประจักษ์แก่มนุษย์ทั้งหลาย พร้อมกับได้กราบทูลเรื่องทั้งหมดนั้นถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า

พระศาสดาได้ทรงทราบเรื่องนั้นแล้วทรงตรัสรับรอง แล้วทรงแสดงธรรมเทศนาเรื่องนั้นโดยพิสดาร โปรดพุทธบริษัทที่มาประชุมกันเป็นอันดับต่อไป

ดังได้กล่าวแล้วว่า **สวรรค์** หรือ **วิมานวัตถุ** ของเทวดาทั้งหลายนั้น บังเกิดขึ้นด้วยอานุภาพของกรรมส่วนสุจริตของเทวดาเหล่านั้นเอง

ถามว่า กรรมสุจริตอะไรจึงบังเกิดเป็นสวรรค์ หรือวิมานวัตถุของเทวดาเหล่านั้น

ตอบว่า ทานหรือมหาทาน เป็นประการสำคัญ นอกจากนั้นยังมี ศีล ภาวนา และการบูชาต่างๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม **ทาน** หรือ **มหาทาน** จักมีผลมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับปริมาณการบริจาคทรัพย์สมบัติอันโอฬารเสมอไปก็หาไม่

ในสมัยพุทธกาล ได้มีมหาชนยกเรื่องนี้ขึ้นพูดกันมากว่า *"ทานจักมีผลมากด้วยการบริจาคสมบัติอันโอฬาร หรือด้วยการบริจาคพอสมควรแก่ทรัพย์ของตน ?"*

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อได้ฟังคำนั้นแล้ว ก็กราบทูลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ***ทาน****มิใช่จักมีผลมากด้วยการถึงพร้อมแห่งวัตถุ (เครื่องไทยธรรม) อย่างเดียว*

*ที่แท้ทานจะมีผลมาก ด้วยความถึงพร้อมแห่****จิตที่เลื่อมใส****แห่งตน (เจตนา) และด้วยความถึงพร้อมแห่****เขตของทาน*** *(ทักขิไณยบุคคล หรือบุคคลที่สมควรรับทานนั้น)*

เพราะฉะนั้น ทานด้วยวัตถุเพียงสักข้าวกำมือหนึ่งก็ดี เพียงผ้าเก่าผืนหนึ่งก็ดี เพียงเครื่องลาด (เครื่องรองนั่ง) ทำด้วยหญ้าหรือใบไม้ก็ดี เพียงสมอดองด้วยน้ำมูตรเน่า (น้ำปัสสาวะ) ก็ดี ***บุคคลเลื่อมใสแล้วตั้งไว้ในทักขิไณยบุคคล ทานแม้นั้นก็จักมีผลมาก รุ่งเรืองมาก แผ่ไพศาลมาก ดังนี้****"*

จริงอย่างนั้น **ท้าวสักกะ**จอมทวยเทพ ก็ตรัสคำเป็นคาถาแปลได้ดังนี้ ว่า

"เมื่อจิตเลื่อมใสในพระตถาคตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือพระสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ทักษิณา (ทานที่ถวายเพื่อผลอันเจริญ) ไม่ชื่อว่าน้อยเลย"

ด้วยถ้อยคำดังกล่าวนี้เอง ได้แพร่กระจายไปทั่วชมพูทวีปในสมัยนั้น มนุษย์ทั้งหลายได้พากันให้ทานตามสมควรแก่ทรัพย์สมบัติแห่งตน แก่สมณพราหมณ์ คนยากไร้ คนเดินทางไกล วณิพกและ

ยาจกทั้งหลาย ตั้งน้ำดื่มไว้ที่ลานหน้าบ้าน ปูอาสนะไว้ที่ซุ้มประตู เป็นต้น **ด้วยจิตอันเลื่อมใส**

สมัยนั้น พระเถระรูปหนึ่ง ผู้ถือบิณฑบาตธุดงค์เป็นวัตร มีอากัปกิริยาอันน่าเลื่อมใส ถึงพร้อมด้วยอิริยาบถเที่ยวบิณฑบาต ก็มาถึงเรือนหลังหนึ่ง

ในเรือนหลังนั้นมีกุลธิดาผู้หนึ่งถึงพร้อมด้วยความเลื่อมใสศรัทธา เห็นพระเถระ ก็เกิดความเคารพนับถือมาก เกิดความปีติโสมนัสอย่างโอฬาร จึงนิมนต์ให้ท่านเข้าไปในเรือน ไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ จัดตั่ง ปูผ้าเนื้อเกลี้ยงสีทองบนตั่งนั้นถวาย

เมื่อพระเถระนั่งเหนือตั่งนั้นแล้ว นางคิดว่า**บัดนี้บุญเขตสูงสุดได้ปรากฏแก่เราแล้ว** ก็มีจิตเลื่อมใส เลี้ยงดูด้วยอาหารตามสมควรแก่ทรัพย์สมบัติ ทั้งนางนั้นก็ถือพัดพัดถวาย

พระเถระนั้นฉันเสร็จแล้ว กล่าวธรรมคาถาประกอบด้วยทาน มีถวายอาสนะและอาหารเป็นต้น แล้วก็ลากลับไป

สตรีผู้นั้นพิจารณาถึงทานของตนและธรรมกถานั้น ก็เกิดปีติกำซาบไปทั้งเรือนร่าง **นางจึงได้ถวายตั่งรองนั่งนั้นแก่พระเถระนั้นไปด้วย**

สมัยต่อมาจากนั้น สตรีผู้นั้นกิดโรคอย่างหนึ่งตาย ได้ไปเกิดในสวรรค์วิมานทองขนาด ๑๒ โยชน์ ณ ภพดาวดึงส์ มีเทพอัปสร ๑,๐๐๐ เป็นบริวาร

ก็ด้วยอำนาจที่นาง**ถวายตั่ง**เป็นทาน จึงบังเกิดเป็น**บัลลังก์ทอง** (เตียง หรือตั่ง หรือแท่น) ซึ่งลอยไปในอากาศได้อย่างรวดเร็วดุจยานพาหนะ ชั้นบนมีราชรถทรวดทรงดั่งเรือนยอด ด้วยเหตุนั้น วิมานนี้จึงเรียกว่า **ปิฐวิมาน** (วิมานตั่งทอง)

แท้จริง**วิมานตั่ง**นั้นเป็น**ทอง** แสดงให้เห็นความเหมาะสมกับกรรมทั้งนี้เพราะนางปูลาดด้วยผ้าสีทองถวาย

ที่ตั่งทองนั้นแล่นไปได้เร็ว ก็เพราะนางมีปีติกำลังแรง ที่ตั่งทองนั้นแล่นไปในทุกทิศทุกทางตามชอบใจ ก็เพราะนางได้ถวายทานแก่ทักขิไณยบุคคลโดยจิตชอบ และที่มีชื่อว่านางประกอบด้วยความงามน่าเลื่อมใสพร้อมสรรพ เป็นคุณสมบัติ ก็เพราะนางมีความเลื่อมใสโอฬาร

สมัยต่อมา วันหนึ่ง **พระโมคคัลลานะ** เที่ยวจาริกไปโดยนัยที่กล่าวแล้วในเบื้องต้น เข้าไปยังภพดาวดึงส์ แสดงตัวไม่ไกลจากเทวดาองค์นั้น

เทวดาองค์นั้นเห็นท่าน ก็มีความเลื่อมใส มีความเคารพ ครั้นลงจากบัลลังก์แล้วก็เข้าไปหาพระเถระ กราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ และยืนนมัสการประคองอัญชลี (๑๐ นิ้ว)

ฝ่าย**พระโมคคัลลานะเถระ** ประสงค์จะให้เทวดาองค์นั้นกล่าว**กรรมสุจริต**ที่ทำไว้แล้ว เพื่อกระทำผลของกรรมสุจริตให้ประจักษ์แก่ชาวโลกพร้อมทั้งเทวดาทั้งหลาย จึงถามว่า

"ดูก่อนเทพธิดา ผู้ประดับองค์ทรงมาลัยดอกไม้ ทรงพัสตราภรณ์สวยงาม วิมานตั่งทองของท่านโอฬารเร็วดังใจ ไปได้ตามปรารถนา ท่านส่องแสงประกายดังสายฟ้าแลบลอดหลืบเมฆ

เพราะบุญอะไร วรรณะของท่านจึงเป็นเช่นนี้ เพราะบุญอะไร ผลนี้จึงสำเร็จแก่ท่าน และโภคะทุกอย่างที่น่ารักจึงเกิดแก่ท่าน

ดูก่อนเทพีผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามท่าน ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ ท่านทำบุญอะไร เพราะบุญอะไรท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และวรรณะของท่านจึงสว่างไสวไปทุกทิศ"

เทวดานั้นดีใจ ถูก**พระโมคคัลลานะ** ถามดังนั้น แล้วจึงตอบไปว่า

"ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ในหมู่มนุษย์ ดิฉันได้ถวายอาสนะแก่เหล่าภิกษุทั้งหลายที่มาถึงเรือน ได้กราบไว้ ได้กระทำอัญชลี (ประนมมือ) และได้ถวายทานตามกำลัง

เพราะบุญนั้น วรรณะของดิฉันจึงเป็นเช่นนี้ เพราะบุญนั้นผลนี้จึงสำเร็จแก่ดิฉัน และโภคะทุกอย่างที่น่ารักจึงเกิดแก่ดิฉัน

ข้าแต่ท่านภิกษุผู้มีอานุภาพมาก ดิฉันขอบอกแก่ท่าน ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ ดิฉันได้ทำบุญอันใดไว้ เพราะบุญอันนั้น ดิฉันจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และวรรณะของดิฉันจึงสว่างไสวไปทุกทิศ ดังนี้แล"

เทพบุตร ๑๒ องค์

๑. เทพบุตรองค์ที่ ๑ (อดีตเป็นคนเกี่ยวหญ้าขาย) มีบริวารหนึ่งร้อย ด้วยอานิสงส์**ให้ทานข้าวปั้นหนึ่งแก่นกกา**

๒. เทพบุตรองค์ที่ ๒ (อดีตเป็นเด็กเลี้ยงโค) มีบริวารหนึ่งพัน ด้วยอานิสงส์**แจกข้าวห่อ**

๓. เทพบุตรองค์ที่ ๓ มีบริวารหนึ่งหมื่น ด้วยอานิสงส์**ถวายข้าวบิณฑบาตแก่สามเณร**

๔. เทพบุตรองค์ที่ ๔ มีบริวารสองหมื่น ด้วยอานิสงส์**ถวายข้าวบิณฑบาตแก่พระภิกษุ**

๕. เทพบุตรองค์ที่ ๕ มีบริวารสามหมื่น ด้วยอานิสงส์**เผาผีไม่มีญาติและสร้างบุญกุศลต่างๆ**

๖. เทพบุตรองค์ที่ ๖ มีบริวารสี่หมื่น ด้วยอานิสงส์**ถวายปัจจัยสี่ และรักษาศีล ๕ ศีล ๘**

๗. เทพบุตรองค์ที่ ๗ มีบริวารห้าหมื่น ด้วยอานิสงส์**ทำบุญบำรุงพระพุทธศาสนา**

๘. เทพบุตรองค์ที่ ๘ มีบริวารหกหมื่น ด้วยอานิสงส์**สร้างเจดีย์และวิหาร** เป็นต้น

๙. เทพบุตรองค์ที่ ๙ มีบริวารเจ็ดหมื่น ด้วยอานิสงส์**บวชตัวเป็นสามเณร**

๑๐. เทพบุตรองค์ที่ ๑๐ มีบริวารแปดหมื่น ด้วยอานิสงส์**เป็นไวยาวัจจกร**

๑๑. เทพบุตรองค์ที่ ๑๑ มีบริวารเก้าหมื่น ด้วยอานิสงส์ที่ได้**บูชาพระสถูปเจดีย์ด้วยดอกกรรณิการ์**

๑๒. เทพบุตรองค์ที่ ๑๒ มีบริวารหนึ่งแสน ด้วยอานิสงส์**ก่อพระเจดีย์ทราย**

การบุญการกุศลทั้งหลายทั้งปวง มนุษย์ทั้งหลายได้กระทำไปแล้วนั้น **ปัญจสิงขรเทพบุตร** ได้จดลงไว้ในแผ่นทอง เมื่อถึงวันอุโบสถครั้งหนึ่ง ก็นำขึ้นกราบทูลชี้แจงแก่สมเด็จท้าวอมรินทราธิราช (พระอินทร์) ได้ทรงทราบ

(จากหนังสือ**ฎีกามาลัยเทวสูตร**)

เรื่องที่ ๑

ฉัตตมาณวกวิมาน

ว่าด้วยเรื่องของการได้สมบัติวิมาน เพราะการเข้าถึงพระรัตนตรัย

ฉัตตมาณพผู้ศึกษาในศิลปพราหมณ์

ในสมัยหนึ่ง และเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ เชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี สมัยนั้นมีมาณพหนุ่มพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อ **ฉัตตะ** เป็นบุตรที่ได้มาโดยยากของพราหมณ์คนหนึ่งใน**เมืองเสตัพยะ**

มาณพนั้นเมื่อเจริญวัยขึ้นมา บิดาก็ส่งไปยัง**เมืองอุกกัฏฐะ** เพื่อเรียนมนต์และฐานวิชาทั้งหลาย ในสำนักของพราหมณ์ผู้เป็นอาจารย์ชื่อ**โปกขรสาติ**

มาณพฉัตตะ เป็นคนมีปัญญาเฉลียวฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีความขยันหมั่นเพียร ไม่นานนักก็สำเร็จการศึกษาใน**ศิลปพราหมณ์**

ครั้นแล้วเขาก็กล่าวกับอาจารย์ของตนว่า กระผมก็ได้ศึกษาศิลปะในสำนักของท่านอาจารย์ทุกอย่างจบแล้ว กระผมจะ**ทักษิณาค่าบูชาครู**แก่ท่านอาจารย์อย่างไรดี

อาจารย์โปกขรสาติ กล่าวว่า ตามธรรมดาทักษิณาค่าบูชาครูนั้นต้องพอเหมาะแก่ทรัพย์สมบัติของศิษย์ **เธอจงนำกหาปณะ** (ทรัพย์) **มาพันหนึ่ง**

ฉัตตมาณพ ได้กราบลาอาจารย์กลับบ้านเมืองของตน คือ **เสตัพยะ** เมื่อถึงแล้วก็กราบบิดามารดา บิดามารดาต่างก็ชื่นชมยินดี กระทำการปฏิสันถารต้อนรับบุตรชายที่รักอย่างดียิ่ง

ครั้นแล้ว**ฉัตตมาณพ**ก็ได้กล่าวแก่บิดามารดาว่า โปรดให้ของที่ควรจะให้แก่ฉันเถิด ฉันจักนำไปให้เป็นค่าบูชาครูในวันนี้แหละ แล้วฉันจักกลับมา

บิดามารดาได้กล่าวแก่บุตรชายว่า วันนี้ค่ำแล้ว พรุ่งนี้ค่อยไป ครั้นแล้วบิดามารดาก็จัดการนำกหาปณะทั้งหลายออกมาผูกเป็นห่อเตรียมไว้ให้

ฉัตตมาณพได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้า

พวกโจรรู้เรื่องนั้น ได้ไปนอนคอยอยู่ในป่าชัฏแห่งหนึ่งในทางที่**ฉัตตมาณพ**จะเดินทางผ่านไป ด้วยคิดว่า**จักฆ่ามาณพแล้วชิงเอากหาปณะทั้งหลายเสีย**

เวลาใกล้รุ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จออกจากมหากรุณาสมาบัติ ทรงตรวจดูโลกอยู่ ทรงเห็นว่า : -

ฉัตตมาณพจะดำรงอยู่ในไตรสรณคมน์ และเบญจศีล เขาจักถูกโจรฆ่าตายแล้วจะไปบังเกิดในเทวโลก แล้วก็จะมาจากเทวโลกพร้อมด้วยวิมาน จะพบกับบิดามารดาและญาติทั้งหลายที่มาประชุมกัน ณ ที่นั้น และเมื่อได้ฟังธรรมจากตถาคตแล้วก็จะสามารถบรรลุธรรมได้

ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้เสด็จไปประทับนั่ง ณ โคนต้นไม้แห่งหนึ่งในทางเดินผ่านของฉัตตมาณพ

ส่วนฉัตตมาณพนั้นก็ได้ถือเอาห่อทรัพย์ค่าบูชาครู ที่บิดามารดาเตรียมไว้ให้ เดินทางจาก**เมืองเสตัพยะ** มุ่งหน้าไปยัง**เมืองอุกกัฏฐะ** แลเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งอยู่โคนไม้ระหว่างทาง จึงเข้าไปเฝ้ายืนอยู่

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่า **ฉัตตมาณพ**เธอจักไปไหน ?

ฉัตตมาณพกราบทูลว่า ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์จักไปยัง**เมืองอุกกัฏฐะ** เพื่อให้ทักษิณาค่าบูชาครูแก่**โปกขรสาติ** พราหมณ์ผู้เป็นอาจารย์ของข้าพระองค์พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่า **ฉัตตมาณพ** เธอรู้จัก**ไตรสรณคมน์**และ**เบญจศีล** หรือไม่ ?

ฉัตตมาณพกราบทูลว่า ข้าพระองค์ไม่รู้จักไตรสรณคมน์และเบญจศีล ว่ามีและเป็นเช่นไรพระเจ้าข้า

ทรงโปรดฉัตตมาณพเข้าถึงไตรสรณคมน์

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสแสดงผลานิสงส์ของการเข้าถึงไตรสรณคมน์ และการสมาทานเบญจศีลว่า **สามารถเข้าถึงโลกสวรรค์**

แล้วจึงตรัสกับฉัตตมาณพว่า เธอจงเรียนวิธีการเข้าถึงไตรสรณคมน์ก่อน

ฉัตตมาณพกราบทูลว่า สาธุ ข้าพระองค์จักเรียน ขอพระองค์โปรดตรัสบอกเถิดพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงวิธีเข้าถึงไตรสรณคมน์ที่เหมาะสมและสมควรแก่อัธยาศัยของ**ฉัตตมาณพ** จึงได้ตรัสเป็นคาถาประพันธ์ ๓ คาถา ว่า

๑. บรรดาผู้กล่าวสอนอยู่ (ศาสดา) ผู้ใดเป็นผู้ประเสริฐในมนุษย์ เป็นศากยมุนี เป็นภควา ผู้ทำกิจเสร็จแล้ว ถึงฝั่งแล้ว พรั่งพร้อมด้วยพละและวิริยะ **เธอจงเข้าถึงผู้นั้น ผู้เป็นพระพุทธเจ้า เป็นสรณะที่พึ่งที่เคารพเถิด**

๒. **เธอจงเข้าถึงพระธรรม** ที่สำรอกราคะ ไม่หวั่นไหว ไม่เศร้าโศก เป็นอสังขตธรรม (ธรรมชาติที่ไม่ได้เกิดจากการปรุงแต่ง นั่นก็คือ พระนิพพาน) ไม่ปฏิกูล ไพเราะ ซื่อตรง จำแนกไว้ดีแล้ว นั้น **เธอจงเข้าถึงพระธรรมนั้น เป็นสรณะที่พึ่งที่เคารพเถิด**

๓. บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า ทานที่ถวายในท่านเหล่าใดว่ามีผลบวก ท่านเหล่านั้นก็คือ**อริยบุคคลสี่คู่ เป็นบุคคลแปดผู้แสดงธรรม เธอจงเข้าถึงพระสงฆ์นี้เป็นสรณะที่พึ่งที่เคารพเถิด**

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้ากล่าวคาถาประพันธ์ ๓ คาถานี้จบลงแล้ว **ฉัตตมาณพ** เมื่อจะประกาศวิธีเข้าถึงไตรสมณคมน์ตั้งอยู่ในดวงใจของตน คือ ระลึกถึงคุณของแต่ละสรณะนั้นๆ จึงน้อมรับคาถานั้นๆ ในลำดับแห่งคาถานั้นๆ นั่นแล

ทรงโปรดฉัตตมาณพสมาทานเบญจศีล

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงโปรด**ฉัตตมาณพ**เข้าถึงพระรัตนตรัยหรือไตรสรณคมน์แล้ว ก็ได้ทรงโปรดฉัตตมาณพให้สมาทานเบญจศีลต่อไป โดยตรัสแก่ฉัตตมาณพว่า

๑. เธอจงอย่าฆ่าสัตว์ อย่าประพฤติกรรมอันไม่สะอาดต่างๆ ผู้มีปัญญาทั้งหลายไม่สรรเสริญความไม่สำรวมในชีวิตของสัตว์ทั้งหลายเลย

๒. เธอจงอย่าเป็นผู้มีความสำคัญในของที่เจ้าของเขามิได้ให้ แม้ที่คนอื่นรักษาไว้ว่าเป็นของควรถือเอา

๓. เธออย่าล่วงเกินภริยาของผู้อื่น ที่คนอื่นรักษานั้นเป็นสิ่งไม่ประเสริฐเลย

๔. เธออย่าได้กล่าวเรื่องจริงให้เป็นเท็จ ผู้มีปัญญาทั้งหลายไม่สรรเสริญมุสาวาทเลย

๕. เธอจงงดเว้นการดื่มน้ำเมา ซึ่งเป็นเครื่องให้คนปราศจากสติและสัญญา (ความจำได้หมายรู้) นั้นทั้งหมด

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศ**สิกขาบท ๕** ของ**เบญจศีล** แล้ว **ฉัตตมาณพ**น้อมรับและกล่าวทบทวน**สมาทาน**เบญจศีลนั้นด้วยดี มีใจเลื่อมใส เรียบร้อย ก็กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอนมัสการลา เพื่อมุ่งหน้าเดินทางไปยังเมือง**อุกกัฏฐะ** ต่อไป

ครั้นแล้วฉัตตมาณพก็ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยและตั้งอยู่ในศีลที่คนได้สมาทานแล้วไปตลอดทางนั้นเอง

พระพุทธเจ้ามีพระพุทธดำริว่า **กุศลเพียงเท่านี้ของฉัตตมาณพก็พอที่จะให้เกิดในเทวโลกได้แล้ว**

ครั้นแล้ว พระพุทธองค์ก็ได้เสด็จกลับไปยังพระวิหารเชตวันตามเดิม

จิตที่ยึดพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งย่อมไม่หวั่นไหว

เมื่อ**ฉัตตมาณพ**กราบทูลลาพระผู้มีพระภาคเจ้า และกระทำทักษิณาวรรตแล้ว ก็เดินทางมุ่งหน้าต่อไปยัง**เมืองอุกกัฏฐะ** เพื่อจะนำค่าบูชาครูไปมอบให้กับ**อาจารย์โปกขรสาติ**ของตน

ด้วยจิตที่เลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัยและเบญจศีลอย่างเต็มเปี่ยม มีความตั้งมั่นอยู่ในไตรสรณคมน์ ด้วยความเป็นผู้มีพื้นฐานของจิตที่เป็นไปว่าข้าพเจ้าถึงไตรสรณคมน์ ข้าพเจ้ามีพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่งที่เคารพอันประเสริฐ ไม่มีที่พึ่งอื่นจะยิ่งกว่า

โดยกำหนดคุณของพระรัตนตรัยไว้ภายในจิตใจตลอดเวลา และตั้งมั่นแน่วแน่อยู่ในศีลทั้งหลาย ด้วยการอธิษฐานศีล ๕ ตามนัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสอนไว้นั้น

ขณะที่**ฉัตตมาณพ**กำลังเดินระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย และกำลังผ่านป่าแห่งหนึ่งมุ่งหน้าสู่**เมืองอุกกัฏฐะ**อยู่นั้น

พวกโจรที่รู้ข่าวล่วงหน้าว่า **ฉัตตมาณพ**จะนำทรัพย์ค่าบูชาครูไปมอบให้กับ**อาจารย์โปกขรสาติ**ของตน ที่**เมืองอุกกัฏฐะ** ซึ่งจะต้องเดินผ่านป่าบริเวณนี้

พวกโจรพวกนี้คิดชั่ว คือคิดที่จะฆ่า**ฉัตตมาณพ**แล้วชิงเอาทรัพย์นั้นไปเป็นของตน จึงได้มาแอบซุ่มอยู่ในป่านี้ก่อน

เมื่อทันทีที่เห็น**ฉัตตมาณพ**เดินมา พวกโจรพวกนี้ก็ออกมาจากที่ซ่อน กรูกันมาที่หนทาง

ส่วน**ฉัตตมาณพ**เห็นดังนั้นก็ไม่ใส่ใจพวกโจรเหล่านั้น เดินระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยที่ตนยึดถือไว้เป็นสรณะที่พึ่งที่เคารพ พร้อมทั้งตั้งมั่นอยู่ในความบริสุทธิ์ของศีลของตนอย่างไม่สะทกสะท้าน ไม่หวั่นไหวต่อภัยอันตรายใดๆ ทั้งสิ้น

ฉัตตมาณพถูกโจรฆ่าตาย

ตามธรรมดาอันทรัพย์สมบัตินั้น เมื่อมีคุณอนันต์ก็มีโทษมหันต์ ทรัพย์สมบัติสามารถดลบันดาลสรรพสิ่งทั้งหลายทุกชนิดที่ต้องการได้ตามความประสงค์ของเจ้าของ

แต่ก็ทรัพย์สมบัตินั้นแหละก็ฆ่าเจ้าของเอง มามากต่อมากแล้ว ทั้งนี้เป็นเพราะมนุษย์เราบางพวกบางหมู่บางเหล่า จิตใจยังสกปรกรกรุงรังด้วยกิเลส โลภะ โทสะ โมหะ คิดผิดเห็นผิด ดำริผิดจากทำนองคลองธรรม

มีอัปสร (นางฟ้า) หนึ่งพันเป็นบริวารแวดล้อม มีอัตภาพประดับด้วยเครื่องประดับอันประมาณค่ามิได้ จำนวนมาก

รัศมีของวิมานแผ่ไปไกลกว่า ๒๐ โยชน์ และมีความสว่างไสวไม่มีที่เปรียบ

พระอาทิตย์ในท้องฟ้าก็ไม่สว่างเท่า พระจันทร์ก็ไม่สว่างเท่าดาวฤกษ์ทั้งหลายก็ยังไม่สว่างเหมือนวิมานนี้ ตัดรังสีพระอาทิตย์และทำกลางคืนให้เหมือนกลางวัน

เป็นวิมานที่งามผุดผ่อง มีทั้งดอกปทุม ดอกบุณฑริก อันงามเกลื่อนกลาดไปด้วยดอกไม้นานาพันธุ์งามไม่น้อย คลุมด้วยตาข่ายทองปราศจากละอองธุลี สว่างอยู่ในอากาศเหมือนดวงอาทิตย์

บรรดาทวยเทพบุตรและเทพธิดาในวิมานนี้มีมากหลากหลายวรรณะ มีอาภรณ์ประดับด้วยดอกไม้ มีใจดี มีกรองทองนุ่งห่มด้วยอาภรณ์ที่เป็นทอง โชยกลิ่นหอมลอยไปตามลม

ขณะเดียวกัน ครั้งนั้น แม้**ฉัตตมาณพเทพบุตร**ได้ตรวจดูทรัพย์สมบัติในวิมานของตน ทบทวนเหตุแห่งสมบัตินั้นก็ทราบว่าเพราะการที่ตนได้เข้าถึงไตรสรณคมน์ และการที่ได้สมาทานศีล ๕ ก็เกิดความประหลาดใจ เกิดความเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่างมากมาย

เพียงแต่เราเข้าถึงไตรสรณคมน์และสมาทานศีล ๕ เพียงเล็กน้อย และในระยะเวลาอันสั้น ยังให้ผลหรืออานิสงส์มากมายถึงเพียงนี้

ถ้าเราได้เข้าถึงไตรสรณคมน์และสมาทานศีล ๕ ตลอดชีวิตของเราแล้ว จะมีผลหรืออานิสงส์มากมายสักเพียงใด

ดังนั้น เราจักไปถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าและไหว้พระภิกษุสงฆ์ในบัดนี้แหละ และจะกระทำคุณของการเข้าถึงพระรัตนตรัยและการสมาทานศีล ๕ ให้ปรากฏแก่มหาชนทั้งหลายด้วย

กล่าวแสดงผลบุญกรรมให้ปรากฏแก่มหาชน

ณ บัดนี้ สถานที่ที่ฉัตตมาณพถูกพวกโจรฆ่าตายเพื่อชิงทรัพย์นั้น ได้มีบุคคลหลายฝ่ายมาพบกัน ตั้งแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ บิดามารดาพร้อมด้วยญาติของฉัตตมาณพ อาจารย์โปกขรสาติ และ**ฉัตตมาณพเทพบุตร**

พระผู้มีพระภาคเจ้าต้องการที่จะให้**เทพบุตรฉัตตมาณพ**ได้กล่าวแสดงผลบุญกรรมให้ปรากฏแก่มหาชนทั้งหลาย ณ ที่นั้น จึงได้ตรัสถามเทพบุตรฉัตตมาณพไปว่า

"ดูก่อนเทพบุตรฉัตตมาณพ นี้เป็นวิบาก (ผล) แห่งการสำรวมอะไร ท่านจึงได้ไปเกิดเป็นเทพบุตรในวิมานที่สวยงามนี้

ด้วยผลแห่งบุญกรรมอะไร ขอท่านได้บอกตามควรแก่วิธีนั้นด้วยเถิด"

ลำดับนั้น เทพบุตรฉัตตมาณพได้กราบทูลตอบคำถามของพระผู้มีพระภาคเจ้าดังต่อไปนี้

"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ พระบรมศาสดาได้เสด็จมาโปรดฉัตตมาณพด้วยพระองค์เอง เพื่อที่จะทรงอนุเคราะห์

พระองค์ได้ตรัสแสดงธรรมและสอนให้ฉัตตมาณพเข้าถึงไตรสรณคมน์ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แล้วตรัสสอนให้สมาทานศีล ๕

ทีแรกข้าพระองค์ได้กราบทูลว่า ไม่รู้ แต่ก็ได้ปฏิบัติตามพระดำรัสของพระองค์อย่างนั้นทีเดียว

ต่อมา ข้าพระองค์ได้ไปยังทางสองแพร่ง ท่ามกลางพวกโจรถูกพวกโจรเหล่านั้นฆ่าข้าพระองค์เพราะทรัพย์เป็นเหตุ

ข้าพระองค์ระลึกถึงบุญกุศลนี้เพียงเท่านั้น บุญกุศลอื่นข้าพระองค์ไม่มี

ฉัตตมาณพเทพบุตรกล่าวแสดงผลบุญกรรมให้ปรากฏแก่มหาชน

ด้วยกรรมอันสุจริตนี้ ข้าพระองค์จึงได้ไปเกิดในหมู่พวกเทวดา เสวยสุขในสวรรค์วิมานอันเป็นของทิพย์

แสดงให้เห็นว่า แม้บุญกรรมที่ทำแล้วเพียงเล็กน้อย แต่ก็มีผลใหญ่อันไพบูลย์

ต่อจากนั้น เทพบุตรฉัตตมาณพกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าขอฟังธรรม พระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงธรรมโปรด

เมื่อจบพระธรรมเทศนา เทพบุตรฉัตตมาณพ และบิดามารดาก็ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล และมหาชนหมู่ใหญ่ก็ตรัสรู้ธรรมตามควรแก่อัตภาพของตนๆ

บทไตรสรณคมน์พร้อมคำแปล

- พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ
  ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่ระลึก
- ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ
  ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นที่ระลึก
- สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ
  ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นที่ระลึก

- ทุติยัมปิ พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ
  แม้ครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่ระลึก
- **ทุติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ**
  แม้ครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นที่ระลึก
- **ทุติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ**
  แม้ครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นที่ระลึก

- **ตติยัมปิ พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ**
  แม้ครั้งที่ ๓ ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่ระลึก
- **ตติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ**
  แม้ครั้งที่ ๓ ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นที่ระลึก
- **ตติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ**
  แม้ครั้งที่ ๓ ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นที่ระลึก

คำสมาทานศีล ๕ พร้อมคำแปล

- **ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ**
  ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท เว้นจากการฆ่าสัตว์
- **อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ**
  ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้
- **กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ**
  ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท เว้นจากการประพฤติผิดในทางกาม
- **มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ**
  ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท เว้นจากการพูดเท็จ
- **สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ**
  ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท เว้นจากการเสพสุราและของมึนเมา

เรื่องที่ ๒

อุตตราวิมาน

ว่าด้วยเรื่องของการได้สมบัติสวรรค์วิมาน เพราะการชนะความโกรธเสียได้

ครอบครัวสามีภรรยาคนเข็ญใจ

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ **พระเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน กรุงราชคฤห์**

สมัยนั้น บุรุษเข็ญใจผู้หนึ่งชื่อว่า **ปุณณะ** ภรรยาชื่อว่า **นางอุตตรา** พร้อมด้วยบุตรสาวคนหนึ่งชื่อว่า **อุตตรา** เช่นเดียวกัน อาศัยเรือนหลังเล็กหลังบ้านของราชคฤหเศรษฐีอยู่

ต่อมาวันหนึ่ง ทางการบ้านเมืองประกาศให้ประชาชนในกรุงราชคฤห์หยุดทำงาน เล่นนักษัตร (เป็นงานรื่นเริงอย่างหนึ่งตามประเพณีตามฤดูกาล ดังเช่นงานสงกรานต์ เป็นต้น) กันเป็นเวลา ๗ วัน

ท่านเศรษฐีก็ได้เรียก**ปุณณะ**ไปถามว่า *"ปุณณะ เจ้าจักเล่นนักษัตรกับเขา หรือจักทำงานรับจ้างเล่า?"*

ปุณณะตอบว่า *"นายท่าน นักษัตรนั้นเหมาะสำหรับคนที่เขามีเงินมีทอง แต่สำหรับครอบครัวของกระผมนั้นเป็นคนยากจน ไม่มีแม้แต่ข้าวสารที่จะกินไปแต่ละวัน กระผมไม่ต้องการเล่นนักษัตร ถ้ากระผมมีโคกระผมจะไปรับจ้างเขาไถนาขอรับ"*

ท่านเศรษฐีกล่าวว่า *"ถ้าอย่างนั้น เจ้าจงรับเอาโคไป"*

ปุณณะ ครั้นได้โคมาแล้วก็ได้นำไปรับจ้างไถนาและสั่งกับภรรยาของตนหุงหาอาหารนำไปส่งให้ที่นา

ฝ่ายท่าน**พระสารีบุตรเถระ**เข้านิโรธสมาบัติ ๗ วัน แล้วออกจากนิโรธสมาบัตินั้น สำรวจดูว่า วันนี้เราจะสงเคราะห์ใครดีเล่าหนอ ก็ได้เห็น**ปุณณะ**เข้าอยู่ในข่าย (คือญาณของตน) รู้ว่าเป็นคนมีศรัทธา สามารถสงเคราะห์และจะทำให้ได้มหาสมบัติ

ด้วยเหตุนี้ **ท่านพระสารีบุตรเถระ**จึงห่มจีวร ถือบาตร ไปยังที่ที่ปุณณะไถนาอยู่ เห็นต้นไม้ต้นหนึ่งขึ้นอยู่ริมบ่อน้ำ จึงยืนอยู่ ณ ใต้ต้นไม้นั้น

ปุณณะ เห็นพระเถระแล้วตนจึงหยุดไถนา เข้ามาแล้วไหว้พระเถระด้วยเบญจางคประดิษฐ์ คิดว่าพระเถระคงต้องการไม้ชำระฟัน ตนจึงจัดแจงทำไม้ชำระฟันแล้วถวาย

ท่านพระเถระยื่นบาตรและเครื่องกรองน้ำให้ ปุณณะรู้ว่าท่านต้องการน้ำ จึงรับบาตรและเครื่องกรองน้ำ กรองน้ำใส่บาตรแล้วถวายท่าน

ท่านพระสารีบุตรเถระสงเคราะห์ครอบครัวคนเข็ญใจ

ต่อมา**ท่านพระสารีบุตรเถระ**คะเนว่า ภรรยาของปุณณะออกเดินทางนำอาหารมาส่งเขาแล้ว ท่านจึงเริ่มออกเดินทางสวนไป

เมื่อพบกันกลางทางนั้น นางเห็นพระเถระนางก็คิดว่าบางคราวเมื่อเรามีไทยธรรมเราก็ไม่พบพระผู้เป็นเจ้า บางคราวเราพบพระผู้เป็นเจ้าเราก็ไม่มีไทยธรรม

แต่มาวันนี้ เราพบพระผู้เป็นเจ้าด้วย ไทยธรรมนี้ก็มีด้วย พระผู้เป็นเจ้าจะสงเคราะห์เราไหมหนอ

นางลดภาชนะอาหารลงจากบ่า แล้วนั่งลงกราบพระผู้เป็นเจ้าด้วยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วกราบเรียนท่านว่า ท่านเจ้าข้า ขออย่าได้คิดว่าของนี้หยาบหรือประณีตเลย ขอได้โปรดสงเคราะห์ดิฉันผู้เป็นทาสด้วยเถิด พระเจ้าข้า

ขณะนั้น พระเถระก็น้อมบาตรเข้าไปเมื่อนางเอามือข้างหนึ่งถือภาชนะ อีกข้างหนึ่งหยิบใส่บาตร

เมื่อนางจะหยิบใส่บาตรอีกเป็นครั้งที่สอง พระเถระก็เอามือปิดบาตร แล้วกล่าวว่า พอแล้วๆ

นางจึงกล่าวว่า ท่านเจ้าข้า อาหารนี้เป็นส่วนเดียวกันทั้งหมด ไม่อาจจะแบ่งเป็นสองส่วนได้ **ขอท่านได้โปรดอย่าสงเคราะห์ดิฉันเฉพาะโลกนี้**แก่ทาสของท่านเท่านั้นเลย **ขอได้โปรดดิฉันยังโลกหน้าด้วยเถิด** ดิฉันปรารถนาจะถวายทั้งหมดโดยไม่เหลือไว้เลย เจ้าข้า

ว่าแล้วนางก็นำอาหารที่เหลือทั้งหมดวางลงในบาตรของพระเถระ ตั้งความปรารถนาว่า "**ขอดิฉันจงมีส่วนแห่งธรรมที่ท่านเห็นแล้วด้วยนะเจ้าข้า**"

พระเถระกล่าวว่า นางจงสมปรารถนาเถิด แล้วยืนทำอนุโมทนานั่งฉัน ณ ที่ที่สะดวกด้วยน้ำแห่งหนึ่ง

ส่วนนางก็รีบกลับบ้าน ไปหุงหาอาหารเพื่อนำกลับมาให้สามีของนางใหม่ต่อไป

ฝ่าย**ปุณณะ**นั้น เมื่อได้กรองน้ำถวายพระเถระแล้ว ตนก็ไถนาต่อไป ครั้นไถไปได้ประมาณ ๘ กรีสะ (มาตราวัดพื้นที่ ๑ กรีสะ = ๑๒๕ ศอก) ตะวันสายแล้วยังไม่เห็นภรรยานำอาหารมาส่ง ไม่อาจทนความหิวได้ จึงปลดไถ เข้าไปพักยังร่มไม้แห่งหนึ่ง นั่งมองภรรยาอยู่

ขณะนั้น ภรรยาของเขาก็ถืออาหารเดินมา เห็นสามีแล้วนางก็คิดว่า เขานั่งมองคอยเรา คงจะหิวและโกรธที่เรามาช้า

ถ้าเขาจักด่าเรา แล้วทุบตีเรา ถ้าเราเสียใจจิตเศร้าหมองแล้วโกรธตอบ ผลบุญที่เรากระทำเมื่อเช้านี้ก็จะไร้ประโยชน์

อย่างไรเสียเราจะบอกเขาก่อนจะดีกว่า

ทันใดนั้นนางจึงกล่าวว่า พ่อนาย **วันนี้ดิฉันอยากจะทำจิตใจให้ผ่องใสทั้งวัน โปรดอย่าทำให้ผลบุญที่ดิฉันทำแล้วให้ไร้ประโยชน์เลย**

เมื่อเช้านี้ ดิฉันได้นำอาหารมาให้พ่อนายแต่เช้า ระหว่างทางได้พบท่านพระธรรมเสนาบดี จึงได้ถวายอาหารสำหรับพ่อนายนั้นแก่ท่านแล้วรีบกลับบ้าน หุงหาอาหารให้พ่อนายใหม่จึงช้าไป

พ่อนายโปรดทำจิตของพ่อนายให้ผ่องใสด้วยเถิด

ปุณณะ ถามภรรยาว่า แม่นางพูดว่าอย่างไรนะ พูดใหม่อีกครั้งซิ แม่นางได้ถวายอาหารสำหรับฉันแก่พระผู้เป็นเจ้าหรือ โอ ! ช่างดีแท้

แม้ฉันก็ได้ถวายไม้ชำระฟัน และน้ำบ้วนปากแก่ท่านเมื่อเช้าตรู่วันนี้

ปุณณะมีใจผ่องใสด้วยได้ยินถ้อยคำนั้นจากภรรยา แม้ตนเองจะลำบากกายด้วยเพราะได้อาหารสายไป จึงวางศีรษะหนุนตักของภรรยาแล้วก็หลับไป

ลำดับนั้น เนื้อที่นาที่เขาไถเมื่อตอนเช้าละเอียดเป็นฝุ่น แต่กลับกลายเป็นทองคำเหลืองอร่ามไปหมด ปรากฏงดงามเหมือนดอกกรรณิการ์

เขาตื่นมองดูแล้วพูดกับภรรยาว่า บัดนี้เนื้อที่ที่ฉันไถตอนเช้านี้กลับกลายเป็นทองไปหมดแล้ว หรือลูกตาฉันฝาดไปเพราะได้อาหารสาย

ภรรยาของเขากล่าวว่า พ่อนายไม่ฝาดหรอก ดิฉันก็เห็นเช่นนั้น เหมือนกันจ๊ะ

โอ ! ผลในทานที่เราถวายพระผู้เป็นเจ้าแสดงผลทันตาแล้วหนอ

ประวัติย่อของท่านพระสารีบุตรเถระ

จะขอกล่าวถึงประวัติย่อของ**ท่านพระสารีบุตรเถระ** กับเรื่องราวของ**การเข้านิโรธสมาบัติ** สักเล็กน้อยแทรกไว้ตรงนี้ เพื่อความเข้าใจดีของผู้อ่าน

ฝ่าย**พระสารีบุตรเถระ** เป็นบุตรของนายบ้านชื่อ **วังคันตพราหมณ์** มารดาชื่อ **สารีพราหมณี** ซึ่งเป็นคฤหบดี ณ **บ้านนาลกะ** หรือ **นาลันทา**

เดิมท่านชื่อ **อุปติสสะ** แต่ตอนหลังผู้คนทั้งหลายเรียกกันว่า **สารีบุตร** คือเรียกตามชื่อมารดาของท่าน หมายถึง เป็นบุตรของนางสารีนั่นเอง

สมัยหนึ่ง ท่านได้มีโอกาสพบ**พระอัสสชิ** ซึ่งเป็นหนึ่งในพระปัญจวัคคีย์ กำลังโคจรเที่ยวบิณฑบาตอยู่ในกรุงราชคฤห์ ด้วยอาการอันสำรวม เมื่อเห็นแล้วเกิดความเลื่อมใสทันที จึงติดตามไป เมื่อได้โอกาสก็ขอให้ท่านแสดงธรรมให้ฟัง

ท่านพระอัสสชิได้กล่าวเป็นธรรมคาถาสั้นๆ แปลเป็นใจความได้ว่า : -

*"**ธรรมทั้งหลายเหล่าใดย่อมเกิดแต่เหตุ พระตถาคตเจ้าได้ตรัสแสดงถึงเหตุแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้น พร้อมกับได้ตรัสแสดงถึงการดับแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้นด้วย** โดยปกติพระมหาสมณเจ้ากล่าวเช่นนี้เสมอ"*

เพียงเท่านี้**ท่านพระสารีบุตร**ก็ได้ดวงตาเห็นธรรม กล่าวคือ ได้บรรลุเป็นพระอริยบุคคลขั้นต้น **เป็นพระโสดาบันทันที**

ต่อมาได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ พระวิหารเวฬุวัน และทูลขออุปสมบท เมื่ออุปสมบทแล้ว ๑๕ วัน ก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

ท่านเป็นผู้เฉลียวฉลาด พระพุทธองค์ทรงให้การยกย่องว่า **เป็นเลิศกว่าบรรดาภิกษุทั้งหลายทางด้านปัญญา** สามารถแสดงธรรมได้กว้างขวางและพิสดารเหมือนพระพุทธองค์ได้ ท่านจึงได้รับการแต่งตั้งเป็น**พระอัครสาวกฝ่ายขวา** คู่กับ**พระโมคคัลลานะ** สหายของท่านเป็นฝ่ายซ้าย

ส่วนในเรื่องของ**การเข้านิโรธสมาบัติ**นั้น โดยปกติ**เป็นธรรมเครื่องอยู่อันประณีตอย่างหนึ่งของพระอริยบุคคลขั้นพระอรหันต์และพระอนาคามี**

การเข้านิโรธสมาบัตินั้นเป็นการ**ดับจิตสังขาร** คือ สิ่งที่ปรุงแต่งจิต อันได้แก่ **สัญญา** (ความจำได้หมายรู้) และ**เวทนา** (การเสวยอารมณ์)

บางครั้งเรียกการเข้านิโรธสมาบัติว่า **สัญญาเวทยิตนิโรธ**

พระอรหันต์และพระอนาคามีที่ได้สมาบัติ ๘ แล้วเท่านั้น จึงจะสามารถเข้านิโรธสมาบัติได้ และเข้าครั้งหนึ่งได้สูงสุด ๗ วัน ต้องออกจากนิโรธสมาบัติ เพราะว่ากายทนได้สูงสุด ๗ วัน

กล่าวกันว่า เมื่อพระอรหันต์ออกจากนิโรธสมาบัติใหม่ๆ นั้น ถ้าผู้ใดได้มีโอกาสกระทำบุญกับท่านแล้ว จะได้บุญได้กุศลหรือได้ผลานิสงส์สูงมากทันตาเห็นทีเดียว

ด้วยเหตุนี้ เมื่อ**ท่านพระสารีบุตรเถระ** ได้ออกจากนิโรธสมาบัติครั้งนั้นแล้ว พอดีกับครอบครัวของสามีภรรยาคนเข็ญใจ ซึ่งเป็นผู้มีศรัทธาในพระรัตนตรัย เข้ามาในข่ายญาณของท่านพอดี ท่านจึงได้ไปโปรดครอบครัวสองสามีภรรยาดังกล่าวแล้วข้างต้น

บุตรสาวของครอบครัวคนเข็ญใจเป็นสะใภ้ราชคฤหเศรษฐี

ครอบครัวของปุณณะซึ่งเป็นครอบครัวของคนเข็ญใจ บัดนี้ พระราชาได้ประกาศแต่งตั้งปุณณะ พร้อมทั้งมอบตำแหน่งเศรษฐีประจำเมืองให้แก่เขา

ต่อมา ราชคฤหเศรษฐีที่ปุณณะอาศัยเรือนเล็กหลังบ้านอยู่และรับจ้างทำงาน ได้ขอบุตรสาวของปุณณะเศรษฐี คือ **นางอุตตรา** ให้แก่บุตรชายของตน

ครั้งแรก **ปุณณะเศรษฐี** ปฏิเสธ อ้างว่าครอบครัวของราชคฤหเศรษฐีเป็นมิจฉาทิฏฐิ ส่วนบุตรสาวของตนนั้น ถ้าขาดพระรัตนตรัยเสียแล้วก็จะอยู่ด้วยไม่ได้

แต่ในตอนหลัง บรรดาเศรษฐีและคฤหบดีอื่นๆ เป็นอันมากในเมืองนี้ ได้มาอ้อนวอนขอร้อง**ปุณณะเศรษฐี**ว่า อย่าได้ทำลายความคุ้นเคยและความหวังดีของราชคฤหเศรษฐีนั้นเลย โปรดยก**อุตตรา**บุตรสาวให้กับเขาเถิด

ในที่สุด**ปุณณะเศรษฐี**ก็จำต้องยอมยกอุตตราบุตรสาวให้เป็นสะใภ้ของราชคฤหเศรษฐีในวันเพ็ญ เดือน ๘ (ช่วงเข้าพรรษาพอดี)

ฝ่าย**นางอุตตรา**นั้น เมื่อได้สามีแล้วก็ต้องไปอยู่บ้านสามี ต้องปรนนิบัติสามีในฐานะภรรยา จนไม่มีเวลาเข้าหาภิกษุหรือภิกษุณี ถวายทาน หรือฟังธรรมเลย เนื่องจากสามีไม่อนุญาต

เมื่อเวลาล่วงไป ๒ เดือนครึ่ง นางจึงถามหญิงรับใช้ที่ใกล้ชิดตนว่า บัดนี้จำนวนวันในพรรษายังเหลืออยู่อีกเท่าใด หญิงรับใช้ตอบว่ายังเหลืออีกครึ่งเดือน

นางอุตตราจึงส่งข่าวบอกบิดามารดาของนางว่า เหตุใดบิดามารดาจึงจับลูกขังไว้ในเรือนจำเช่นนี้ เมี่ยนตีลูก ประกาศให้เป็นทาสของคนอื่น ยังจะดีเสียกว่าที่จะยกลูกให้มาเป็นสะใภ้ของสกุลมิจฉาทิฏฐิเช่นนี้

ตั้งแต่ลูกมาอยู่ในเรือนของสามี ไม่เคยเห็นพระภิกษุ พระภิกษุณี ไม่เคยได้ถวายทาน ฟังธรรม เลย

บิดามารดาของนางอุตตรารู้สึกเสียใจ และต้องการจะไถ่ทุกข์ให้กับบุตรสาวของตน จึงส่งทรัพย์ไปให้ ๑๕,๐๐๐ กหาปณะ และส่งข่าวไปว่า ในนครนี้มีโสเภณีคนหนึ่งชื่อ **สิริมา** ค่าตัววันละ ๑,๐๐๐ กหาปณะ

"ลูกจงเอาทรัพย์นี้มอบให้กับสามี แล้วลูกจะได้มีโอกาสทำบุญตามใจชอบของลูก"

นางอุตตรา ก็ปฏิบัติตามที่บิดามารดาแนะนำ ว่าจ้าง**นางสิริมา**ให้มาปรนนิบัติสามีแทน**ครึ่งเดือน**

เมื่อสามีของนางเห็น**นางสิริมา** จึงถามนางว่า *"นี่เรื่องอะไรกัน ?"*

นางจึงตอบไปว่า *"นายท่าน สหายของดิฉันจะปรนนิบัติท่านตลอดครึ่งเดือนนี้ ส่วนดิฉันประสงค์จะให้ทาน รักษาศีล และฟังธรรมตลอดครึ่งเดือนนี้"*

สามีของนางได้เห็น**นางสิริมา** นั้นสวย เกิดความสิเน่หาจึงรับคำว่า *"ก็ได้จ้ะ"*

ฝ่าย**นางอุตตรา** เมื่อจัดการจ้าง**นางสิริมา**หญิงงามเมืองแห่งเมืองราชคฤห์มาปรนนิบัติสามีแทนนางได้แล้ว

นางก็รีบจัดการนิมนต์พระสงฆ์ โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน รับบิณฑบาตที่บ้านติดต่อกันตลอดครึ่งเดือน ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปจนตลอดถึงวันปวารณาออกพรรษา

นางมีความยินดีมากที่ได้มีโอกาสได้บำรุงพระพุทธศาสนา ได้มีโอกาสถวายทาน รักษาศีล ฟังธรรม

ทุกวันนางจะยุ่งอยู่กับการจัดเตรียมอาหารที่จะถวายพระในวันรุ่งขึ้น สั่งหญิงรับใช้เตรียมต้มข้าว หุงข้าว ทำขนม ทอดขนม ต้มแกงสารพัดในโรงครัวใหญ่

ลำดับนั้น สามีของนางเดินไปยังโรงครัวแล้วยืนดูอยู่ที่หน้าต่าง เห็นภรรยาของตนกำลังยุ่งอยู่กับการเตรียมอาหารเป็นการใหญ่ เนื่องจากในเช้าพรุ่งนี้เป็นวันออกพรรษามหาปวารณา เนื้อตัวมอมแมมไปด้วยเหงื่อเปรอะเปื้อนด้วยเขม่าไฟ ก็รู้สึกสมเพชเวทนาในภรรยาของตนว่า *"ทำไมจึงโง่เง่าอย่างนี้ เที่ยวปลื้มใจว่าได้บำรุงสมณะโล้น จะได้ประโยชน์อะไร"*

ว่าแล้วก็หัวเราะแล้วก็เดินจากไป

ฝ่าย**นางสิริมา** หญิงโสเภณีที่นางอุตตราจ้างมาปรนนิบัติสามีแทนชั่วคราว มองเห็นคุณผู้ชายมองไปที่หน้าต่าง สักครู่แล้วก็เดินจากไป สงสัยว่าคุณผู้ชายหัวเราะชอบใจอะไร

นางจึงมองไปที่หน้าต่างนั้น ก็เห็น**นางอุตตรา** เข้าใจว่าคุณผู้ชายมีความพึงพอใจสนิทชิดชมนางอุตตรามากยิ่งกว่าตน ลืมตนว่าเป็นคนนอก รับจ้างเขามาทำหน้าที่ชั่วคราว จึงเกิดอิจฉาริษยา อาฆาตมาดร้ายในนางอุตตรา

คิดในใจในขณะนี้ทันทีว่า *"เราจะก่อทุกข์ให้แก่หญิงคนนี้ให้ได้"*

ว่าแล้วนางก็เข้าไปในครัว เอากระบวยตักเนยใสที่กำลังทอดขนมกำลังเดือดๆ ไปตรงหน้านางอุตตรา เพื่อที่จะราดลงบนศีรษะของนางอุตตรา

ประวัติย่อของนางสิริมาหญิงโสเภณี

จะขอกล่าวถึงประวัติย่อของ**นางสิริมา** หญิงโสเภณี แทรกไว้ตรงนี้สักเล็กน้อย เพื่อความเข้าใจดีของผู้อ่านเช่นเดียวกัน

ตำแหน่ง**หญิงโสเภณี** หรือบางครั้งเรียก**หญิงงามเมือง** เป็นตำแหน่งที่พระเจ้าแผ่นดินทรงตั้ง มีเกียรติมาก ซึ่งต่างจากปัจจุบันนี้ใครเป็นโสเภณีจะถูกสังคมรังเกียจเหยียดหยาม

นางสิริมา เป็นหญิงโสเภณีหรือหญิงงามเมืองประจำเมืองราชคฤห์ ทรงแต่งตั้งโดย**พระเจ้าพิมพิสาร** ราชาแห่งแคว้นมคธ

นางสิริมา เป็นน้องสาวของ**หมอชีวกโกมารภัจจ์** ซึ่งเป็นลูกของหญิงโสเภณีหรือหญิงงามเมืองแห่งกรุงราชคฤห์มาก่อน

เรียกว่าเป็นการสืบทอดทายาทกันมาเลยทีเดียว และถือเป็นหลักปฏิบัติว่า ถ้าหญิงโสเภณีนี้มีลูกหญิงเอาไว้เพื่อสืบทอดเป็นโสเภณีต่อไป แต่ถ้ามีลูกชายให้ฆ่าทิ้ง

สำหรับ**หมอชีวกโกมารภัจจ์** นั้นโชคดี แม่เกิดสงสารเพียงแต่เอาไปทิ้งที่กองขยะ หวังว่าเมื่อมีผู้ใจบุญไปเห็นเข้าคงจะเก็บไปเลี้ยงก็เป็นจริงดังคาด

ในเช้าวันนั้น **เจ้าฟ้าอภัย** พระอนุชาของพระเจ้าอชาติศัตรูวิ่งออกกำลังกายผ่านไปพบเข้า เก็บเอามาเลี้ยง จึงได้มีชีวิตอยู่รอด

ส่วน**นางสิริมา** ซึ่งเป็นน้องสาวนั้น เมื่อเกิดมาแล้วก็ได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี เมื่อโตขึ้นก็ได้รับแต่งตั้งเป็น**หญิงโสเภณีประจำเมืองราชคฤห์** ดังกล่าวแล้ว ทำหน้าที่รับแขกเมืองและแขกทั่วไป

กล่าวกันว่า นางสิริมามีรูปร่างสวยงามมาก งามเหลือเกิน จนกระทั่งพระสงฆ์องค์เจ้าบางรูปที่ได้รับนิมนต์ให้ไปฉันอาหารที่บ้านของนาง ก็ยังหลงใหลในความงามของนางถึงกับฉันอาหารไม่ได้นอนไม่หลับทีเดียว

ด้วยความงามของนางนี้เอง จึงสร้างความร่ำรวยให้กับนางมากมายมหาศาล

สมัยต่อมา เมื่อนางได้มีโอกาสฟังธรรมจากพระผู้มีพระภาคเจ้า ทำให้บรรลุเป็น**พระโสดาบัน** เธอจึงได้ละอาชีพที่เศร้าหมองนั้นเสีย เข้าถึงไตรสรณคมน์ สมาทานเบ็ญจศีลเป็นนิตย์ หันมาบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ตั้งกองสลากภัตถวายแก่สงฆ์เป็นประจำทุกวันๆ ละ ๘ กอง โดยอาราธนาพระสงฆ์วันละ ๘ รูปมาฉันที่เรือนของนางเป็นประจำ

กาลเวลาต่อมา นางสิริมาได้ป่วยด้วยโรคปัจจุบันกะทันหันถึงแก่ความตาย

นางได้ไปเกิดยังสวรรค์วิมานที่อยู่อย่างสวยงาม มีนางเทพอัปสรเป็นบริวารห้อมล้อมมากมาย

ด้วยอานิสงส์แห่งการเข้าถึงพระรัตนตรัย สมาทานศีล ๕ และบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยการถวายอาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ เป็นต้น

ความไม่ผูกโกรธ

ฝ่าย**นางอุตตรา**นั้น เมื่อเห็น**นางสิริมา**ถือกระบวยเนยใสเดือดมานั้น นางก็รู้ว่าบัดนี้อะไรจะเกิดขึ้นกับนางแล้ว นางจึงแผ่เมตตาไปยังนางสิริมาทันที ว่า

"สหายผู้นี้ได้กระทำอุปการะแก่เราเป็นอันมาก มีคุณอันยิ่งใหญ่แก่เรา แม้จักรวาลก็ยังแคบเกินไป หรือพรหมโลกก็ยังต่ำเกินไป เมื่อเทียบกับบุญคุณของเธอที่มีต่อเรา

เพราะเธอจึงทำให้เราได้มีโอกาสให้ทาน ฟังธรรม

ถ้าเรามีความโกรธนางแม้แต่น้อยที่นางจะทำการราดเรานี้ เนยใสนี้จงลวกเรา แต่ถ้าเราไม่มีความโกรธนางแล้ว เนยใสก็จงอย่าลวกเรา"

ดังนี้แล้ว **เนยใสเดือดที่นางสิริมาราดลงบนศีรษะของนางอุตตรานั้น เป็นประหนึ่งน้ำเย็น**

ขณะนั้น **นางสิริมา** คิดว่าเนยใสนี้จักเย็นแล้ว จึงเอากระบวยไปตักมาใหม่ จะราดซ้ำลงอีก

พวกหญิงรับใช้ของนางอุตตราเห็นดังนั้น หายจากตกตะลึงแล้วก็ร้องตะโกนออกไปว่า *"เฮ้ย ! อีโสเภณีตื้อ เจ้าอย่าราดเนยใสเดือดบนศีรษะของนายข้า"*

ว่าแล้วบรรดาหญิงรับใช้เหล่านั้นต่างก็วิ่งกรูกันมารุมทำร้ายนางสิริมา บ้างก็ตบ บ้างก็ถีบ บ้างก็เตะ จนนางสิริมาล้มลงและกำลังจะถูกรุมกระทืบซ้ำ

นางอุตตราเห็นดังนั้น ก็รีบรุดห้ามปราม โดยยืนคร่อมกันนางไว้ไม่ให้ถูกรุมกระทืบ แล้วพาไปเยียวยารักษาให้ต่อไป

ขณะนั้น **นางสิริมา** รู้สึกตัวว่าตนเป็นหญิงโสเภณี รับจ้างมาปรนนิบัติสามีแทนเธอชั่วคราว แล้วเรามาราดเนยใสที่กำลังเดือดบนศีรษะเธอ

เหตุเพียงเราเห็นสามีเธอหัวเราะเท่านั้น เราเกิดอารมณ์อิจฉาริษยาชั่ววูบ กระทำกรรมหนักถึงเพียงนั้นเธอก็มิได้โกรธเรา แล้วก็มิได้สั่งให้หญิงคนรับใช้จับเรา

แม้ขณะที่หญิงคนรับใช้รุมทำร้ายเรา ก็ยังห้ามปรามป้องกันไม่ให้ทำร้ายเรา และยังพาไปรักษาให้อีก

เธอได้กระทำในสิ่งอันเป็นความเมตตาแก่เราอย่างสูงยิ่ง ถ้าเราไม่ขอขมานาง ศีรษะของเราคงจะแตกเป็น ๗ เสี่ยงแน่

ว่าแล้วนางจึงหมอบลงใกล้เท้านางอุตตรา แล้วกล่าวว่า *"แม่นายได้โปรดอดโทษให้แก่ดิฉันด้วยเถิดจ้ะ ดิฉันผิดไปแล้ว"*

นาง**อุตตรา**กล่าวว่า *"เราเป็นหญิงมีบิดา เมื่อบิดาของเราอดโทษให้ เราก็จะอดโทษให้เธอ"*

นางสิริมา กล่าวว่า *"สุดแต่แม่นายเถิด ดิฉันจะไปกราบขอให้* ***ท่านปุณณะเศรษฐี*** *บิดาของท่าน อดโทษให้"*

นางอุตตรา กล่าวว่า *"****ท่านปุณณะเศรษฐี*** *นั้น เป็นชนกบิดาของเราในวัฏฏะ (คือเป็นพ่อที่ยังอยู่ในวัฏสงสาร) ต่อเมื่อชนกบิดาของเราใน****วิวัฏสงสาร*** *(คือเป็นพ่อที่ขาดจากวัฏฏะสงสารแล้ว) อดโทษให้แล้ว เราจึงจะอดโทษให้เธอ"*

นางสิริมา ถามว่า *"ก็ใครละเป็นชนกบิดาของท่านในวิวัฏฏะ ดิฉันไม่รู้จัก"*

นางอุตตรา ตอบว่า *"พระสัมมาสัมพุทธเจ้า"*

นางสิริมา กล่าวว่า *"ดิฉันไม่คุ้นเคยกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วดิฉันจะทำอย่างไรเล่า ?"*

นางอุตตรา ตอบว่า *"พรุ่งนี้พระศาสดาจักทรงพาภิกษุสงฆ์มาที่นี้ เธอจงถือสักการะตามแต่จะได้มา ณ ที่นี้ แล้วจงขอให้พระองค์อดโทษให้เถิด"*

นางสิริมา กล่าวว่า *"ดีละแม่เจ้า"* แล้วก็กลับไปยังเรือนของตน สั่งหญิงรับใช้ของตนจัดแจงอาหารของเคี้ยวของกิน และกับข้าวต่างๆ รุ่งขึ้นก็นำเครื่องสักการะพร้อมด้วยอาหาร มายังเรือนของนางอุตตรา

ครั้นแล้วนางอุตตราก็จัดการให้ต่อไป

ครั้นเมื่อพระศาสดาเสวยเสร็จแล้ว ฝ่าย**นางสิริมา** พร้อมด้วยบริวาร ก็เข้าไปหมอบแทบเบื้องพระบาทพระศาสดา

พระศาสดาได้ตรัสถามนางว่า *"เจ้ามีความผิดอะไร ?"*

นางสิริมา กราบทูลว่า *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อวันวาน ข้าพระองค์กระทำกรรมหนักคิดทำร้ายแม่นาย แต่แม่นายไม่โกรธและห้ามเหล่าทาสีที่จะทำร้ายข้าพระองค์ นับว่าแม่นายได้กระทำอุปการะแก่ข้าพระองค์โดยแท้*

ข้าพระองค์ได้สำนึกผิด รู้คุณของแม่นาย จึงขอขมา แต่แม่นายกล่าวแก่ข้าพระองค์ว่า เมื่อพระองค์อดโทษให้แล้วแม่นายจึงจะอดโทษให้"

พระศาสดาตรัสถาม**นางอุตตรา**ว่า *"เขาว่าอย่างนี้จริงหรือ ?"*

นางอุตตรากราบทูลว่า *"จริงเจ้าข้า นางสิริมาผู้นี้ได้ราดเนยใสที่กำลังเดือดลงบนศีรษะข้าพระองค์เจ้าข้า"*

พระศาสดาตรัสถามต่อไปว่า *"เมื่อเป็นดังนั้น เจ้าคิดอย่างไร ?"*

นางอุตตรา กราบทูลว่า *"ข้าพระองค์คิดอย่างนี้ว่า* ***นางสิริมา*** *ผู้นี้มีคุณอันยิ่งใหญ่ ถ้าจะเปรียบเทียบแล้ว แม้จักรวาลนี้ก็ยังแคบเกินไป หรือพรหมโลกก็ยังต่ำเกินไป*

ด้วยความอุปการะของนาง ทำให้ข้าพระองค์ได้มีโอกาสได้ให้ทานฟังธรรม

ถ้าหากว่าข้าพระองค์โกรธในการกระทำของนางแล้วไซร้ ก็ขอให้เนยใสที่เดือดนี้ลวกข้าพระองค์ แต่ถ้าไม่โกรธแล้วไซร้ ก็ขอให้เนยใสที่เดือดนี้จงอย่าลวก

แล้วข้าพระองค์ก็แผ่เมตตาไปยังนาง *พระเจ้าข้า"*

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า *"ดีละ ดีละ**อุตตรา** ชนะความโกรธได้อย่างนี้ก็สมควรแล้ว*

ตามธรรมดา ขึ้นชื่อว่าผู้โกรธ ผู้ไม่โกรธตอบพึงชนะ ผู้ด่า ผู้ไม่ด่าตอบพึงชนะ ผู้บริภาษ ผู้ไม่บริภาษตอบพึงชนะ ผู้ตระหนี่ถี่เหนียว พึงชนะด้วยการให้ทรัพย์และสิ่งของ ผู้พูดเท็จพึงชนะด้วยการพูดคำสัตย์"

ต่อจากนี้ พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงเป็นพระคาถา ว่า

อกฺโกเธน ชิเน โกธํ
อสาธุ สาธุนา ชิเน
ชิเน กทริยํ ทาเนน
สจฺเจนาลิกวาทินํ
พึงชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ
พึงชนะความไม่ดีด้วยความดี
พึงชนะความตระหนี่ด้วยการให้
พึงชนะผู้พูดเท็จด้วยคำจริง

เพราะบุญอะไรจึงได้ครองสวรรค์วิมานและมีวรรณะงาม

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแสดงคาถาดังข้างต้นจบลงแล้ว ก็ตรัสแสดง**ธรรมอริยสัจ ๔** ต่อไป

และเมื่อพระพุทธองค์ตรัสแสดงธรรมอริยสัจ ๔ จบลงแล้ว นางอุตตรา ก็ตั้งอยู่ใน สกทาคามี ส่วนสามี บิดามารดาสามี ก็กระทำให้แจ้งซึ่งโสดาบัน

แม้นางสิริมา พร้อมด้วยบริวาร ก็ได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน

เพราะบุญอะไรจึงได้มาครองสวรรค์วิมาน มีวรรณะงามเช่นนี้?

ต่อมา **นางอุตตรา** ได้บังเกิดโรคอย่างหนึ่งถึงแก่ความตายและได้ไปบังเกิดในสวรรค์**ชั้นดาวดึงส์**

ครั้นต่อมา **พระโมคคัลลานะ** ท่องเที่ยวจาริกไปในสวรรค์ภูมิดังได้กล่าวแล้วในตอนต้น ได้พบ**นางอุตตราเทพธิดา** ครองสวรรค์วิมาน มีวรรณะอันงาม ก็จึงได้ถามออกไปว่า

"ดูก่อนเทวดา ท่านมีวรรณะงาม ส่องแสงสว่างไปทุกทิศประหนึ่งดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญอะไร วรรณะของท่านจึงเป็นเช่นนี้ เพราะบุญอะไร ผลแห่งความสำเร็จเช่นนี้จึงบังเกิดแก่ท่าน

ดูก่อนเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามท่าน ครั้งที่ท่านเกิดเป็นมนุษย์นั้น ท่านได้ทำบุญอะไรไว้ เพราะบุญอะไรหนอ ท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และวรรณะของท่านจึงสว่างไสวไปทุกทิศอย่างนี้"

ฝ่ายเทวดา **นางอุตตราเทพธิดา** มีความปลื้มปีติยินดีมาก เมื่อถูกท่านพระโมคคัลลานะถาม แล้วจึงพยากรณ์ปัญหา โดยอาการที่ท่านถามถึงกรรมที่มีผลอย่างนี้จึงกล่าวตอบว่า

"เมื่อดิฉันอยู่ครองเรือน ไม่มีความริษยา ความตระหนี่ และการตีเสมอ ดิฉันไม่เป็นคนมักโกรธ อยู่ในโอวาทของสามีเป็นผู้ไม่ประมาทเป็นนิตย์

ในวันอุโบสถ ดิฉันถืออุโบสถประกอบไปด้วยองค์ ๘ ตลอดวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ๘ ค่ำ แห่งปักษ์ และตลอดปาฏิหาริยปักษ์ วันรับวันส่ง ดิฉันสำรวมในศีลทุกเมื่อ มีความระมัดระวัง ชอบให้ทาน

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ดิฉันครองสวรรค์วิมานนี้
อนึ่ง ดิฉัน
เว้นขาดจากปาณาติบาต คือ การฆ่าสัตว์
เว้นขาดจากอทินนาทาน คือ การลักทรัพย์

เว้นขาดจากกาเมสุมิจฉาจาร คือ การประพฤติผิดในกาม
เว้นขาดจากมุสาวาท คือ การพูดปด
เว้นขาดจากสุราเมรยมัชชปมา ทัฏฐานา คือ การดื่มสุราและเมรัย

โดยยินดี ใน ***สิกขาบท ๕ ข้อนี้*** *รอบรู้ใน****อริยสัจ*** *เป็นอุบาสิกาของพระสมณโคดม ผู้มียศ ผู้มีจักษุ*

ดิฉันมียศด้วยยศ เสวยบุญของตน มีความสุข มีอนามัย ก็ด้วยศีลของตน เพราะบุญนั้น วรรณะของดิฉันจึงเป็นเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ผลนี้จึงสำเร็จแก่ดิฉัน และโภคะที่น่ารักทุกอย่างจึงบังเกิดแก่ดิฉัน

ข้าแต่ท่านภิกษุผู้มีอานุภาพมาก ดิฉันขอบอกกล่าวแก่ท่าน ดิฉันครั้งเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญใดไว้ เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และวรรณะของดิฉันจึงสว่างไสวไปทุกทิศอย่างนี้

*ท่านพระโมคคัลลานะผู้เจริญ ขอท่านพึงถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยเศียรเกล้า ตามคำขอของดิฉันว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุบาสิกาชื่อว่า****อุตตรา*** *ถวายบังคมพระบาทพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยเศียรเกล้า*

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ไม่น่าอัศจรรย์เลย ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าพึงพยากรณ์ดิฉันไว้ในสามัญผลอันใดอันหนึ่ง เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพยากรณ์ดิฉันไว้ใน ***สกทาคามิผล*** *แล้ว"*

เรื่องที่ ๓

สิริมาวิมาน

ว่าด้วยการได้สมบัติสวรรค์วิมาน เพราะการสำรวมอย่างยิ่งในศีลทั้งหลาย

นางสิริมาคนใหม่หญิงผู้ใจบุญ

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร กรุงราชคฤห์

สมัยนั้น โสเภณีชื่อ **สิริมา** ซึ่งเป็นน้องสาวของ**หมอชีวก** (ดังได้กล่าวถึงในเรื่อง **อุตตราวิมาน**) ได้เลิกละสละงานที่เศร้าหมอง (การเป็นหญิงโสเภณี) เพราะได้บรรลุ**โสดาปัตติผล**แล้ว จากการที่ได้ฟังพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดง **พระธรรมอริยสัจจ์ ๔** แล้วหันมาบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง

โดยนางได้ตั้งกองสลากภัต ๘ กอง แก่พระสงฆ์ทุกวันเป็นประจำตั้งแต่ต้นมา ได้อาราธนาภิกษุ ๘ รูป มาฉันที่เรือนของนาง

นางสิริมา ได้กล่าวคำเป็นต้นว่า โปรดรับเนยใสเจ้าข้า โปรดรับนมสดเจ้าข้า แล้วนางก็จะบรรจุสิ่งของเหล่านั้นลงในบาตรของภิกษุเหล่านั้นจนเต็ม

ของที่ภิกษุรูปหนึ่งๆ ได้ไปนั้น ย่อมพอเพียงแก่ภิกษุ ๓ รูปบ้าง ๔ รูปบ้าง

นางถวายอาหารบิณฑบาตโดยใช้สอยมีมูลค่าวันละ ๑๖ กหาปณะทุกวัน

ภิกษุหลงสิเน่หานางสิริมาเพียงแต่ได้ยิน

ต่อมาวันหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่งเมื่อได้ฉันกองสลากภัตในเรือนของนางสิริมาแล้ว ก็ได้เดินทางไปธุระยังอารามแห่งหนึ่งซึ่งไกลออกไป ๓ โยชน์

จากการสนทนากับภิกษุรูปหนึ่งที่อารามนี้ ได้ทราบว่าภิกษุรูปนี้ได้ไปฉันสลากภัตยังเรือนของนางสิริมาในเช้าวันนี้ ก็เกิดสนใจ

จึงถามภิกษุผู้ไปฉันมาวันนี้ว่า *"ดูก่อนผู้มีอายุ* ***นางสิริมา*** *ถวายสลากภัตนั้นยังน่าพอใจอยู่หรือ ?"*

ภิกษุรูปนั้นจึงพรรณนาคุณของนางว่า *"ผมไม่อาจพรรณนาอาหารของนางได้ นางถวายแต่ของประณีตเหลือเกิน ของที่ภิกษุรูปหนึ่งๆ ได้ไป ยังพอเพียงแก่ภิกษุ ๓ รูปบ้าง ๔ รูปบ้าง*

แต่ว่าการเห็นความงามของนางต่างหาก ที่สำคัญกว่าไทยธรรมของนางมากนัก นางนั้นงามเหลือเกิน"

ภิกษุเถระรูปนั้นได้ฟังคำพรรณนาคุณของ**นางสิริมา** นั้นแล้ว แม้ไม่ได้เห็นตัวก็เกิดสิเน่หานางโดยได้เพียงแต่ได้ยินเท่านั้น ก็คิดในใจว่าเราควรจะไปดูให้เห็นจริง

ในวันรุ่งอรุณเช้าตรู่ ภิกษุเถระรูปนั้น ก็เข้าไปยืนยังโรงสลากภัตพร้อมทั้งบาตร

เนื่องจากเป็นสังฆเถระจึงได้รับเลือกให้ได้ฉันสลากภัตกองหนึ่งในเรือนของนางสิริมา

กิเลสของภิกษุที่สะสมไว้หลายโกฏิปีเกิดฟุ้งขึ้น

ในเวลาที่ภิกษุซึ่งฉันเมื่อวันวานกลับไปแล้ว โรคอย่างหนึ่งก็เกิดขึ้นในเรือนร่างของนางสิริมาอย่างกะทันหัน นางต้องนอนป่วยโดยไม่สามารถจะตกแต่งเครื่องประดับกายใดๆ ได้

ขณะนั้นเหล่าทาสีเห็นภิกษุทั้งหลายมาเพื่อรับสลากภัต จึงบอกให้นางทราบ แต่นางไม่อาจจะไปวางอาหารลงในบาตรด้วยมือตนเองได้

จึงสั่งให้เหล่าทาสีรับบาตร นิมนต์ให้ท่านนั่ง ให้ถวายข้าวต้มของเคี้ยวของฉัน บรรจุลงในบาตรให้เต็ม เหล่าทาสีก็ปฏิบัติตาม

เมื่อพร้อมแล้วก็ไปบอกให้นางทราบ เพื่อมารับพรจากภิกษุ

นางจึงขอให้เหล่าทาสีช่วยพยุงออกมา เพื่อจักไหว้พระผู้เป็นเจ้าและรับพร

แล้วทาสีเหล่านั้นก็ช่วยพยุงนางไปหาพระภิกษุทั้งหลาย ไหว้พระภิกษุทั้งหลาย ด้วยร่างอันสั่นเทาด้วยพิษไข้อยู่

ภิกษุเถระรูปนั้นจ้องดูนางแล้วก็คิดว่า *"ขนาดนางกำลังป่วย ใบหน้าซูบซีด ไม่ได้ประดับเครื่องแต่งกาย รูปก็ยังงามถึงเพียงนี้ ถ้าเวลานางไม่ป่วย ประดับเครื่องอาภรณ์ครบถ้วน นางจะงามสักเพียงไหน"*

ขณะนั้นกิเลสที่สะสมไว้หลายโกฏิปีของภิกษุนั้นก็ฟุ้งขึ้น ภิกษุนั้นไม่มีญาณ ไม่อาจจะฉันอาหารได้ รีบถือบาตรกลับอาราม ปิดบาตรเก็บไว้ ณ ที่แห่งหนึ่ง คลี่ชายจีวรลงปูนอน

ขณะภิกษุทั้งหลายแม้อ้อนวอนให้ฉันอาหาร แต่ก็ไม่อาจจะฉันได้ ต้องนอนซมอยู่

นางสิริมาถึงแก่ความตาย

เวลาเย็นวันนั้นนั่นเอง นางสิริมาก็ถึงแก่ความตาย พระราชาทรงส่งข่าวไปกราบทูลพระศาสดาว่า *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้* ***นางสิริมา****น้องสาวของ****หมอชีวก*** *สาวิกาของพระองค์ ได้ถึงแก่ความตายเสียแล้ว"*

พระศาสดาทรงทราบข่าวนั้นแล้ว ทรงส่งข่าวถวายพระราชาไปว่า อย่าเพิ่งทำฌาปนกิจนางสิริมา ขอได้โปรดนำศพของนางสิริมา

ไปไว้ที่ป่าช้าผีดิบ ให้เจ้าหน้าที่นอนเฝ้ารักษา อย่าให้ฝูงกา เป็นต้น มาจิกกิน

และข้อความอีกบางอย่างเป็นความลับ ทรงรู้กันระหว่างพระศาสดา และพระราชาเท่านั้น

พระราชาก็ทรงปฏิบัติตามพระพุทธประสงค์ทุกประการ

เวลาผ่านไป ๓ วัน ตามลำดับ ย่างเข้าวันที่ ๔ ร่างของนางสิริมา ก็พองเขียวช้ำ ขึ้นอืด เหล่าหนอนทั้งหลายก็ไหลออกมาจากปากทวาร ทั้ง ๙ ทั่วเรือนร่างของนางก็เป็นเหมือนถาดข้าวสาลีแตกฉะนั้น

ครั้นแล้วพระราชาก็โปรดให้พนักงาน เจ้าหน้าที่ตีฆ้องร้องป่าว ประกาศไปทั่วพระนครว่า ให้ประชาชนทั้งหลายทุกคน ยกเว้นเด็กเฝ้าบ้านเท่านั้น **ให้มาดูนางสิริมา**

คนที่ไม่มาดูนางสิริมา ต้องเสียค่าปรับไหม ๘ กหาปณะ

พระราชาทรงส่งข่าวไปกราบทูลพระศาสดาว่า เขาว่าพระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข จะเสด็จมาดูนางสิริมา

ครั้นแล้ว พระศาสดาจึงประกาศตรัสบอกภิกษุทั้งหลายว่า พระองค์จักเสด็จไปดูนางสิริมา และภิกษุส่วนใหญ่ก็กราบทูลว่า *"ขอข้าพระองค์ได้ติดตามไปด้วย"*

ให้ประกาศขายร่างของนางสิริมา

ลำดับนั้น **ภิกษุเถระรูปนั้น** ไม่เชื่อฟังคำของใครๆ ทั้งนั้น นอนอดอาหารอยู่ ๔ วัน อาหารในบาตรก็เน่าบูด บาตรก็ขึ้นสนิม

ภิกษุเถระรูปนั้นถูกเพื่อนภิกษุด้วยกันเข้าไปหา พูดว่า *"ท่านพระศาสดาจะเสด็จไปดูนางสิริมานะ"*

แม้จะถูกความหิวเข้าครอบงำ แต่พอได้ยินเพื่อนภิกษุออกชื่อว่า **"สิริมา"** ก็รีบลุกพรวดพราดขึ้นทันทีแล้วถามว่า *"ท่านพูดว่าอะไรนะ พูดใหม่อีกทีซิ"*

เพื่อนภิกษุรูปนั้นก็กล่าวว่า *"พระศาสดาจะเสด็จไปดูนางสิริมากับภิกษุทั้งหลาย ท่านจะไปไหมเล่า"*

ก็ตอบไปว่า *"ไปสิ"*

ครั้นแล้วก็พร้อมกับภิกษุสงฆ์ พระศาสดามีหมู่ภิกษุสงฆ์แวดล้อมอยู่ข้างหนึ่งของร่างของนางสิริมา ราชบุรุษ อุบาสก อุบาสิกา ยืนอยู่อีกข้างหนึ่ง

ต่อจากนั้นพระศาสดาก็ตรัสถามพระราชาว่า *"ถวายพระพรมหาบพิตร นั่นใคร ?"*

พระราชากราบทูลว่า *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นั่นคือ น้องสาวของหมอชีวก ชื่อว่า* ***สิริมา*** *พระเจ้าข้า"*

พระศาสดาตรัสว่า *"นั่น****สิริมา*** *หรือ ?"*

พระราชากราบทูลว่า *"พระเจ้าข้า ขอรับ"*

พระศาสดาตรัสว่า *"ถ้าอย่างนั้น โปรดให้ตีฆ้องร้องป่าวประกาศว่า ผู้ใดให้ทรัพย์ ๑,๐๐๐ กหาปณะ แล้วรับสิริมาไปเลย"*

พระราชาตรัสสั่งให้ปฏิบัติตามพุทธประสงค์ ปรากฏว่าบรรดาผู้คนทั้งหลาย ไม่มีแม้แต่คนเดียว ที่จะยื่นความต้องการ

พระราชาจึงกราบทูลพระศาสดาว่า *"ไม่มีใครต้องการพระเจ้าข้า"*

พระศาสดาจึงตรัสว่า *"ถ้าอย่างนั้นก็จงลดราคาลงมาซิ มหาบพิตร"*

พระราชาจึงให้ประกาศต่อไปว่า *"ใครให้ทรัพย์ ๕๐๐ แล้วรับสิริมาไปได้"* ก็ยังไม่มีใครต้องการ

ให้ประกาศลดราคาต่อไปตามลำดับ ๒๕๐, ๒๐๐, ๑๐๐, ๕๐, ๒๕, ๒๐, ๑๐, ๕, ๑ กหาปณะ, ครึ่งกหาปณะ, ๑ มาสก, ๑ กากณิก, ให้เปล่า (ไม่มีราคา)

บรรดามหาชนทั้งหลายเหล่านั้นก็ไม่มีใครต้องการ พระราชาจึงกราบทูลพระศาสดาว่า

"ให้เปล่าก็ยังไม่มีใครรับเลย พระเจ้าข้า"

ตรัสแสดงธรรมโดยยกซากศพนางสิริมาขึ้นพิจารณา

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายว่า

*"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลาย จงมองดู**สิริมา** มาตุคาม (สตรีเพศ) ผู้นี้ ซึ่งเป็นที่รักของมหาชนทั้งหลาย*

แต่ก่อน คนทั้งหลายในพระนครนี้ ให้ทรัพย์ ๑,๐๐๐ กหาปณะ ก็ได้นางไปตลอดวันหนึ่ง

บัดนี้ ให้เปล่าๆ ก็ยังไม่มีคนรับ

นามรูปเป็นเช่นนี้เอง มีความสิ้นไป เสื่อมไป เป็นธรรมดาอย่างนี้

ที่มองเห็นว่างดงามก็เพราะเครื่องประดับภายนอก แต่ก็ยังมีแผลโดยปากแผลทั้ง ๙ (ทวารทั้ง ๙) อันกระดูก ๓๐๐ ท่อน สร้างเป็นโครงขึ้น มีความอาดูรเดือดร้อนอยู่เป็นประจำ"

ในที่สุด พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสเป็นคาถาว่า

"เธอจงดูรูปกาย ที่ปัจจัยปรุงแต่งทำให้งดงาม มีแผล กระดูกสร้างเป็นโครงขึ้น มีความเดือดร้อน มีความดำริมาก (คิดมาก) ซึ่งไม่มีความยืนยงคงที่เลย"

เมื่อจบพระธรรมเทศนานี้แล้ว พระภิกษุที่มีจิตติดพันนางสิริมาก็ปราศจากเสียซึ่งฉันทราคะ เจริญวิปัสสนาแล้วก็บรรลุ**อรหัตผล**ในที่สุด

นางสิริมาเทพธิดาปรากฏกายต่อพระพักตร์

ฝ่าย**นางสิริมา**นั้น เมื่อถึงแก่กาลกิริยาตายนั้น ด้วยอำนาจของบุญกุศลที่นางได้กระทำไว้ในสมัยที่นางยังมีชีวิตอยู่ ทำให้นางได้ไปเกิดยังสวรรค์วิมานทันที (การไปเกิดในสวรรค์หรือเทวภูมินั้นเป็นการเกิดแบบอุปปาติกะ คือ เกิดเป็นตัวเป็นตนใหญ่ทันทีทันใด เหมือนกับยกเอาไปตั้งไว้ฉะนั้น)

ณ ขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้า พาภิกษุทั้งหลายยืนพิจารณาซากศพ ร่างกายของ**นางสิริมา** อยู่นั้น **สิริมาเทพธิดา** ได้สำรวจความสำเร็จแห่งสมบัติของตน

เมื่อตรวจดูที่มา ก็ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า มีภิกษุแวดล้อมประทับยืน และหมู่มหาชนประชุมกันใกล้เรือนร่างของตนในอัตภาพก่อน

โดย**สิริมาเทพธิดา** นั้น ได้มีเทพกัญญา ๕๐๐ แวดล้อม มาปรากฏกายกับรถ ๕๐๐ เมื่อลงจากรถแล้ว พาบริวารมาถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วยืนกระทำอัญชลี (ประนมมือไหว้) อยู่

ณ ขณะเดียวกันนั้น **ท่านพระวังคีสะพระอรหันต์** ได้ยืนอยู่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาคเจ้ามากนั้น เหลือบเห็น**เทพธิดาสิริมา** มีความสงสัยว่าเป็นใคร

จึงกราบทูลขออนุญาตพระผู้มีพระภาคเจ้า สอบถามปัญหาแก่**นางเทพธิดา**

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาต ดังนั้น **ท่านพระวังคีสะ**จึงได้ถาม**เทพธิดาสิริมา** ไปว่า

"ม้าทั้งหลายของท่าน เทียมรถแล้วประดับอย่างวิเศษ บ่ายหน้าลงมาจากอากาศ (เหาะได้) มีกำลังว่องไว ม้าทั้งหลายของท่านเทียมรถ ๕๐๐ อันบุญกรรมเนรมิตแล้ว สารถีเตือนแล้วก็พาท่านไป

ท่านประดับองค์แล้ว ส่องแสงสว่างราวกับดวงไฟโชติช่วง ยืนอยู่เหนือรถอันเพริศแพร้ว

ดูก่อนเทพธิดาผู้อ่าองค์ ดูไม่จืดเลย อาตมาขอถามท่าน ท่านมาจากเทพหมู่ใด มาสู่มนุษย์โลกในที่นี้ เพื่อประสงค์สิ่งใด"

มาจากหมู่เทพนิมมานรดี

เทพธิดาสิริมา เมื่อถูก**ท่านพระวังคีสะเถระ**ถามเช่นนั้นก็ตอบไปว่า นางมาจากหมู่เทพนิมมานรดี ซึ่งเหล่าเทพทั้งหลายกล่าวว่า **ยอดเยี่ยมด้วยยศและโภคะ** (ทรัพย์สมบัติ) สามารถเนรมิตต่างๆ ตามความที่ตนปรารถนาด้วยตนเอง

มาในที่นี้ก็เพื่อนมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ที่ไม่มีใครประเสริฐยิ่งกว่า

เมื่อเทวดากล่าวบอกความที่ตนเป็นเทวดาชั้นนิมมานรดีอย่างนี้แล้ว พระเถระประสงค์จะให้นางกล่าวถึงภพก่อน บุญที่ทำในภพนั้น และลัทธิของนาง จึงได้กล่าวถามนางไป ๒ ประเด็น ดังต่อไปนี้

"ดูก่อนเทวดา ท่านได้สร้างสมสุจริตหรือบุญอะไรไว้ในภพก่อน มาในอัตภาพเทวดานี้ ท่านจึงนั่งรถม้าเป็นพาหนะ มียศอันนับไม่ได้ จำเริญสุข ฤทธิ์ของท่านไม่มีฤทธิ์อื่นประเสริฐกว่า เหาะได้ และวรรณะของท่านก็รุ่งโรจน์ไปทั้งสิบทิศ

อนึ่ง ท่านซึ่งมีทวยเทพแวดล้อมและทำสักการะ ท่านจุติมาจากภพใด จึงถึงสุคติเช่นนี้ หรือท่านได้ฟังธรรมขององค์ศาสดาใด หากท่านเป็นพุทธสาวิกา ขอท่านโปรดบอกอาตมาด้วยเถิด"

เทพธิดาสิริมาตอบคำถามพระเถระ

เทพธิดาสิริมา ได้กล่าวตอบคำถามพระเถระดังต่อไปนี้ :

*"ดิฉันเป็นข้าบาทปริจาริกาของพระราชาผู้ทรงคุณ และทรงสิริอันประเสริฐแห่งมหานครราชคฤห์ เป็นผู้ชำนาญเยี่ยมทางด้านศิลปขับร้อง ฟ้อนรำ ผู้คนทั้งหลายในกรุงราชคฤห์รู้จักดิฉันดีในนาม **สิริมา** เจ้าข้า*

*พระผู้มีพระภาคเจ้าอันประเสริฐสุด เป็นผู้แนะ อบรมสั่งสอนโดยทรงแสดงในเรื่องของ**ทุกขสัจ สมุทยสัจ นิโรธสัจ** อันปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ และ**มรรคสัจ** อันเป็นหนทางที่ไม่คด เป็นทางตรงอันเกษม*

ดิฉันได้สดับอมตธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้แล้ว เป็นคำสอนของพระตถาคตเจ้า ผู้ซึ่งไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า

ดิฉันเป็นผู้สำรวมอย่างยิ่งในศีลทั้งหลาย ตั้งอยู่ในธรรมอันพระพุทธเจ้าองค์ประเสริฐ ทรงตรัสแสดงไว้ดีแล้ว

ดิฉันได้รู้ธรรมอันปราศจากธุลีแห่งกิเลสที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้แล้ว เป็นคำสอนของพระตถาคตเจ้าผู้ซึ่งไม่มีผู้อื่นจะยิ่งกว่า

ดิฉันได้สัมผัสสมาธิจากสมถภาวนาในอัตภาพนั้นแล ซึ่งสิ่งนั้นได้เป็นความแน่นอนอย่างยิ่ง (ที่จะบรรลุมรรคผลในอนาคต) ของดิฉัน"

เทพธิดาสิริมา ได้กล่าวตอบคำถามพระเถระต่อไปอีกว่า

"ดิฉันได้อมตธรรมอันประเสริฐ ทำให้ต่างไปจากปุถุชนธรรมดาสามัญ มีความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยส่วนเดียว บรรลุคุณวิเศษเพราะ

ตรัสรู้ ไม่มีความสงสัยอันชนเป็นอันมากบูชาแล้ว ดิฉันได้เสวยความยินดีระเริงเล่นไม่น้อยเลย

*ดิฉันเป็นเทวดาเห็นอมตธรรมอย่างนี้ เป็นสาวิกาของพระตถาคตเจ้าผู้ที่ไม่มีผู้อื่นประเสริฐยิ่งกว่า เห็นธรรมและก็ตั้งอยู่ใน**ผลอันดับแรก** (คือโสดาปัตติผล) เป็น**พระโสดาบัน** เรียกว่า **ทุคติภูมิ** เป็นอันไม่มีแล้ว*

ดิฉันนั้นมายังโลกมนุษย์ เพื่อถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ซึ่งไม่มีผู้อื่นประเสริฐยิ่งกว่า พร้อมด้วยเหล่าพระภิกษุสงฆ์ ผู้ยินดีในกุศลที่น่าเลื่อมใส และเพื่อได้นมัสการสมณสมาคมอันรุ่งเรือง

ดิฉันมีความเคารพในพระธรรมราชาผู้ทรงสิริ

ดิฉันได้พบพระมุนีแล้ว มีใจบันเทิงเอิบอิ่ม

ขอถวายบังคมพระตถาคตเจ้า ผู้เป็นสารถีฝึกคนดีที่ควรฝึก ทรงตัดตัณหา ยินดีในกุศล เป็นผู้นำสัตว์ ผู้อนุเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูลอย่างยิ่ง"

เรื่องที่ ๔

วิสาขาวิมาน

ว่าด้วยการได้สมบัติสวรรค์วิมานของการสร้างวิหารถวาย

นางวิสาขามหาอุบาสิกา

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี

สมัยนั้น **มหาอุบาสิกาวิสาขา** พร้อมด้วยเพื่อนหญิงและบริวาร ต่างขมักเขม้นอาบน้ำแต่งตัว เพื่อจะเที่ยวอุทยานในงานรื่นเริงวันหนึ่ง

นางบริโภคโภชนาหารอย่างดี ประดับ**เครื่องประดับมหาลดาประสาธน์** แวดล้อมด้วยเพื่อนหญิงประมาณ ๕๐๐ คน ออกจากเรือนด้วยอิสริยะอันยิ่งใหญ่ ด้วยกำหนดการที่ยิ่งใหญ่

ขณะที่นางเดินตรงไปยังอุทยานนั้น นางก็คิดว่า ประโยชน์อะไรของเราด้วยการเล่นที่เปล่าประโยชน์ เหมือนเด็กหญิงโง่ๆ เอาละ ! เราจะไปวิหาร ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า และไหว้พระคุณเจ้าทั้งหลายที่น่าเจริญใจ และจักฟังธรรม จะดีกว่า

นางวิสาขาอุบาสิกา จึงแยกทางไปยังวิหาร เมื่อถึงวิหารแล้ว นางจึงหยุดในที่ที่อันสมควรแห่งหนึ่ง เปลื้อง**เครื่องประดับมหาลดาประสาธน์** มอบให้หญิงรับใช้ถือไว้ แล้วเข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดา

ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วนั่ง ณ ที่อันสมควรอยู่แห่งหนึ่ง

ณ บัดนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดแก่**วิสาขาอุบาสิกา**

บริจาคเครื่องประดับสร้างวิหาร

นางวิสาขามหาอุบาสิกา เมื่อฟังธรรมจบแล้ว ได้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วกระทำประทักษิณ และไหว้ภิกษุทั้งหลายที่น่าเจริญใจ

ออกจากวิหารไปได้หน่อยหนึ่ง นางได้กล่าวกับหญิงรับใช้ว่า *"เอาเครื่องประดับมา ฉันจะประดับเครื่องประดับ"*

ฝ่ายหญิงรับใช้นั้นได้วางห่อเครื่องประดับนั้นไว้ที่วิหาร แล้วนางก็เดินเที่ยวไปในบริเวณนั้น พอออกมาจะกลับ นางก็ลืมห่อเครื่องประดับนั้นไว้ที่วิหาร

หญิงรับใช้นั้นจึงได้กล่าวกับนางวิสาขาว่า *"แม่นาย ดิฉันลืมห่อเครื่องประดับนั้นไว้ที่วิหาร โปรดเดี๋ยวดิฉันจะกลับไปเอา"*

นางวิสาขา จึงกล่าวว่า *"นี่เธอ ถ้าเธอลืมห่อเครื่องประดับนั้นไว้ในวิหาร ฉันจักบริจาคเครื่องประดับนั้นสร้างวิหารเสียเลย"*

นางได้กลับไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมแล้วแจ้งความประสงค์ของตน แล้วกราบทูลว่า *"ข้าพระองค์จักสร้างวิหารถวาย ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าโปรดอนุเคราะห์รับไว้ด้วยเถิด"*

วิหารปราสาท ๑,๐๐๐ ห้อง

นางวิสาขา สละเครื่องประดับนั้น ซึ่งมีราคาถึง **เก้าโกฏิเจ็ดพันกหาปณะ** สร้างประสาทหลังใหญ่เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้า และเป็นที่อยู่ของภิกษุ ประกอบด้วย ๑,๐๐๐ ห้อง ชั้นล่าง ๕๐๐ ห้อง ชั้นบน ๕๐๐ ห้อง มีความงามดังเทพวิมาน

ท่านพระโมคคัลลานะเถระ เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง มีความวิจิตรพิสดารสวยงามมาก

นอกจากปราสาทหลังใหญ่แล้ว ยังมีปราสาทที่เป็นบริวารอีก ๑,๐๐๐ ปราสาท มีกูฏีมณฑป และทางเดินจงกรม เป็นต้น เป็นบริวารของปราสาทเหล่านั้น

ใช้เวลา ๙ เดือน จึงสร้างวิหารเสร็จ

เมื่อวิหารสำเร็จเรียบร้อยแล้ว **นางวิสาขา** ใช้เงินฉลองวิหารถึง **เก้าโกฏิกหาปณะ**

นางพร้อมด้วยเพื่อนหญิงประมาณ ๕๐๐ คน ขึ้นไปบนปราสาท ได้เห็นสมบัติของปราสาทนั้นมีความดีใจ

นางได้กล่าวกับเพื่อนหญิงทั้งหลายเหล่านั้นว่า *"ปราสาทของฉันสร้างถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าหลังนี้งามเป็นเลิศ ขอเธอทั้งหลายจงได้อนุโมทนาบุญที่ฉันได้ขวนขวายแล้วนี้ด้วยเถิด ฉันขอแบ่งส่วนบุญให้แก่พวกเธอทั้งหลายโดยทั่วกัน"*

เพื่อนหญิงทั้งหมดมีใจเลื่อมใส ต่างอนุโมทนาว่า ***"อโห สาธุ อโห สาธุ"*** *(ดีจริงๆ ดีจริงๆ)*

พระอนุรุทธเถระพบกับเทพธิดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

บรรดา**เพื่อนหญิง**ของวิสาขามหาอุบาสิกา**คนหนึ่ง** ได้ใส่ใจถึงการแผ่ส่วนบุญให้เป็นพิเศษ ต่อมาไม่นาน นางได้ถึงกาลกิริยาตายลง แล้วได้ไปบังเกิดยังสวรรค์ชั้น**ดาวดึงส์**

ด้วยบุญญานุภาพของนาง ได้ปรากฏวิมานหลังใหญ่ยาว กว้าง และสูง ๑๖ โยชน์ ประดับประดาด้วยห้องรโหฐาน มีกำแพง อุทยาน

และสระโบกขรณี เป็นต้น มิใช่น้อย ลอยอยู่ในอากาศ แผ่รัศมีของตนไปได้ ๑๐๐ โยชน์ อัปสรนั้นเมื่อจะเดินก็เดินไปพร้อมกับวิมาน

สำหรับ**มหาอุบาสิกาวิสาขา** เพราะมีจาคะ (การบริจาค) อันไพบูลย์และมีศรัทธาสมบูรณ์ จึงได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้น**นิมมานรดี** ได้ดำรงตำแหน่งอัครมเหสีของ**ท้าวสุนิมมิตเทวราช**

ครั้งนั้น **ท่านพระอนุรุทธเถระ** ได้จาริกเที่ยวไปในเทวโลก เห็นเพื่อนหญิงของนางวิสาขานางนั้น เกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จึงได้กล่าวถามไปว่า

"ดูก่อนเทพธิดา ท่านมีวรรณะงาม เปล่งรัศมีสว่างไปทั่วทิศ เหมือนดาวประกายพรึก เมื่อท่านฟ้อนรำอยู่ เสียงอันเป็นทิพย์น่าฟัง น่ารื่นรมย์ใจ ก็เปล่งออกจากอวัยวะน้อยใหญ่ทุกส่วน กลิ่นทิพย์ที่หอมหวนยวนใจ ก็ฟุ้งออกจากอวัยวะน้อยใหญ่ทุกส่วน

เมื่อท่านเคลื่อนไหวกาย เครื่องประดับช้องผมก็เปล่งเสียงกังวาลน่าฟัง ไพเราะดุจดนตรี

มาลัยประดับศีรษะที่ช้องผมถูกลมพัดไหวก็ส่งเสียงกังวาลดุจดนตรีเช่นเดียวกัน แม้มาลัยบนศีรษะท่านก็มีกลิ่นหอมหวนยวนใจ หอมฟุ้งไปทั่วทิศ

ดูก่อนเทพธิดา ท่านสูดดมกลิ่นที่หอมหวน ได้เห็นรูปทิพย์ ซึ่งมิใช่ของมนุษย์ ได้โปรดบอกอาตมาทีเถิดว่า ***นี้เป็นผลของกรรมอะไร***"

นางเทพธิดากล่าวถึงกุศลกรรมจากภพเก่า

นางเทพธิดานั้น เมื่อถูก**ท่านพระอนุรุทธเถระ**ถามไปเช่นนั้น จึงได้กล่าวตอบไปว่า

"ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ครั้งเมื่อดิฉันยังอยู่ในมนุษย์โลกนั้น ***นางวิสาขามหาอุบาสิกา*** *เพื่อนหญิงของดิฉัน อยู่กรุงสาวัตถี ได้สร้างวิหารปราสาทถวายสงฆ์ มีพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นประธาน*

ดิฉันเห็นมหาวิหารและการบริจาคทรัพย์อุทิศสงฆ์ ซึ่งเป็นที่รักของดิฉัน เลื่อมใสในบุญนั้น จึงได้ร่วมอนุโมทนาในบุญนั้นด้วย

ดิฉันได้วิมานที่น่าอัศจรรย์และน่าทัศนา ก็ด้วยอนุโมทนาบุญอันบริสุทธิ์นั้นเอง วิมานลอยไปในเวหาเปล่งรัศมี ๑๒ โยชน์โดยรอบด้วยฤทธิ์ของดิฉัน

ห้องรโหฐานที่อยู่อาศัยของดิฉัน อันบุญกรรมได้จัดไว้เป็นพิมพ์เดียวกัน ประหนึ่งเนรมิตไว้เป็นส่วนๆ เมื่อส่องแสงก็ส่องสว่างไปร้อยโยชน์โดยรอบทิศ

อนึ่ง ที่วิมานของดิฉันนั้น มีสระโบกขรณีที่หมู่ปลามัจฉาอยู่อาศัยเป็นประจำ มีน้ำใสสะอาด ปูลาดด้วยทรายทอง ดาดาษไปด้วยปทุมบัวหลวงหลากชนิด อันบุณฑริกบัวขาวล้อมไว้รอบ ยามลมรำเพยพัดก็โชยกลิ่นหอมระรื่นจรุงใจ มีรุกขชาตินานาชนิด คือ หว้า ขนุน ตาลมะพร้าว ทั้งหลาย เกิดเองภายในนิเวศน์ มิได้มีใครปลูก

วิมานก็กึกก้องไปด้วยดนตรี เหล่าอัปสรเทพนารีก็ส่งเสียงเจื้อยแจ้ว แม้นรชนที่ฝันเห็นแล้วก็จะปลื้มใจ

วิมานมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทิศ น่าอัศจรรย์จิตและน่าทัศนาเช่นนี้บังเกิดเพราะกุศลกรรมของดิฉัน

ฉะนั้น จึงควรแก่ที่สาธุชนทั้งหลาย จะพึงทำบุญกันไว้"

ถามถึงคติของนางวิสาขา

บัดนี้ **ท่านพระอนุรุทธเถระ** ประสงค์จะให้นางบอกสถานที่ที่**นางวิสาขามหาอุบาสิกา**บังเกิด จึงได้กล่าวถามนางเทพธิดาไปว่า

*"ดูก่อนเทพธิดา ที่ท่านได้วิมานที่อัศจรรย์และน่าทัศนา**ด้วยอนุโมทนาอันบริสุทธิ์**นั้นเอง*

*ขอท่านได้โปรดบอกอาตมาถึง**คติของนางวิสาขามหาอุบาสิกา** ผู้ที่ได้ถวายทานด้วยเถิดว่า นางวิสาขานั้นได้ไปบังเกิดในที่ใด"*

นางเทพธิดาได้กล่าวตอบท่านอนุรุทธเถระ ว่า

*"ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ **วิสาขามหาอุบาสิกา**นั้น เป็นเพื่อนหญิงของดิฉัน เธอรู้แจ้งธรรม (เป็นพระโสดาบัน) ได้ถวายทาน ได้ไปบังเกิดยังสวรรค์ชั้น**นิมมานรดี** เป็น**ปชาบดีของท้าวสุนิมมิต**นั้น วิบากแห่งกุศลกรรมของนางวิสาขามหาอุบาสิกานั้น อันใครๆ ไม่ควรคิด*

ดิฉันได้ตอบพระคุณเจ้าถึงที่เกิดของนางวิสาขามหาอุบาสิกาตามที่พระคุณเจ้าถามโดยถูกต้อง ดังนี้"

กล่าวชักชวนให้พากันถวายทาน

นางเทพธิดาได้กล่าวกับ**ท่านพระอนุรุทธเถระ** ให้ช่วยชักชวนสาธุชนทั้งหลายได้พากันถวายทาน ความว่า

*"ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ขอพระคุณเจ้าได้โปรดชักชวนสาธุชนทั้งหลายว่า **พวกท่านจงปลื้มใจถวายทานแก่สงฆ์กันเถิด และจงมีใจเลื่อมใสฟังธรรม** ลาภ คือการได้เกิดมาเป็นมนุษย์นั้นเป็นการได้แสนยาก ขณะนี้พวกท่านก็ได้แล้ว*

พระพุทธเจ้ามีพระสุรเสียงดังพรหม มีพระฉวีวรรณดังทองคำ เป็นอธิบดีแห่งมรรคา และได้ทรงแสดงแห่งมรรคาไว้

ท่านทั้งหลาย จงปลื้มใจถวายทานแก่สงฆ์ ซึ่งเป็นเขตทักษิณา (เนื้อนาบุญ) ที่มีผลมาก

บุคคลเหล่าใด ๘ จำพวก ๔ คู่ ที่ท่านผู้รู้สรรเสริญว่า บุคคลเหล่านั้นเป็นพระทักขิไณยบุคคล (บุคคลที่ควรแก่การทำบุญ) เป็นสาวกของพระสุคต ***ทานที่ถวายบุคคลเหล่านี้ย่อมมีผลมาก***

ท่านที่ปฏิบัติอยู่ในอริยมรรค ๔ อริยผล ๔ คือสงฆ์เป็นผู้ซื่อตรง มั่นคงอยู่ในปัญญาและศีล เมื่อมนุษย์ทั้งหลายผู้มุ่งบุญ ทานที่ถวายในสงฆ์ย่อมมีผลมาก เพราะพระสงฆ์นี้เป็นเขตที่กว้างใหญ่ คำนวณนับมิได้ เหมือนสาครมหาสมุทรนับจำนวนน้ำมิได้ ฉะนั้น

ก็พระสงฆ์เหล่านี้เป็นผู้ประเสริฐสุด เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าผู้มีความเพียร เป็นผู้สร้างแสงสว่าง กล่าวสอนธรรม ชนเหล่าใดถวายทานอุทิศพระสงฆ์ ทานของชนเหล่านั้นเป็นอันถวายดีแล้ว บูชาดีแล้ว ทักษิณานั้นถึงสงฆ์ดำรงมั่น มีผลมาก พระผู้รู้แจ้งโลกทรงสรรเสริญแล้ว

ชนเหล่าใดยังท่องเที่ยวอยู่ในโลก หวนระลึกถึงบุญเช่นนี้ได้เกิดความรู้ พึงกำจัดมลทิน คือความตระหนี่ พร้อมทั้งมูลรากไม่ถูกเขาติเตียน ย่อมเข้าถึงสถานแดนสวรรค์ ดังนี้"

อธิบดีแห่งทางสู่สุคติภูมิ

ทานอันใดที่ได้กระทำในเขตอันพิเศษ และกระทำให้ทานนั้นเป็นทานที่นำไปสู่สุคติภูมิ เพราะให้ถึงสุคติภูมิโดยส่วนเดียว เป็นอธิบดีแห่งทางสุคติภูมิ เป็นอธิบดีแห่งทางสู่สุคติภูมิ

เพราะเป็นทางอันประเสริฐเหลือเกินกว่าทางอบาย หรือ ทุคติ หรือทางเดินเท้า เป็นต้น

ความจริงแล้ว แม้**ทาน** ท่านก็เรียกว่า **ทางไปเทวโลก** เหมือน **ศรัทธา** และ**หิริ** (ความละอายต่อบาป) ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า

ศรัทธา หิริ และ **กุศลทาน** ธรรมเหล่านี้เป็นไปตามสัตบุรุษ สัตบุรุษกล่าวธรรมนี้แหละว่า **เป็นทางทิพย์** เพราะ**สัตว์ย่อมไปเทวโลก** (สวรรค์) **ด้วยทางทิพย์นี้**

ส่วน**พระอนุรุทธเถระ** เมื่อกลับมายังโลกมนุษย์แล้ว ได้กราบทูลเนื้อความที่ตนและนางเทพธิดาพูดกัน ถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงทำเนื้อความนี้ให้เป็นต้นเหตุ ให้เกิดเรื่องขึ้นประการหนึ่ง แล้วทรงแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทที่มาประชุมกันเพื่อฟังธรรมซึ่งพระธรรมเทศนานี้ ได้เป็นประโยชน์แก่มหาชนทั้งหลายมากมายดังนี้แล

เรื่องที่ ๕

ปกิณกวิมาน

ว่าด้วยเรื่องของการได้สมบัติสวรรค์วิมาน เพราะกุศลกรรมในส่วนอื่นๆ

๕.๑ ปิฐวิมาน

ว่าด้วยการได้สมบัติสวรรค์วิมาน เพราะการถวายอาสนะแก่พระภิกษุ

พระโมคคัลนานะ ถามเทพธิดานางหนึ่ง ว่า

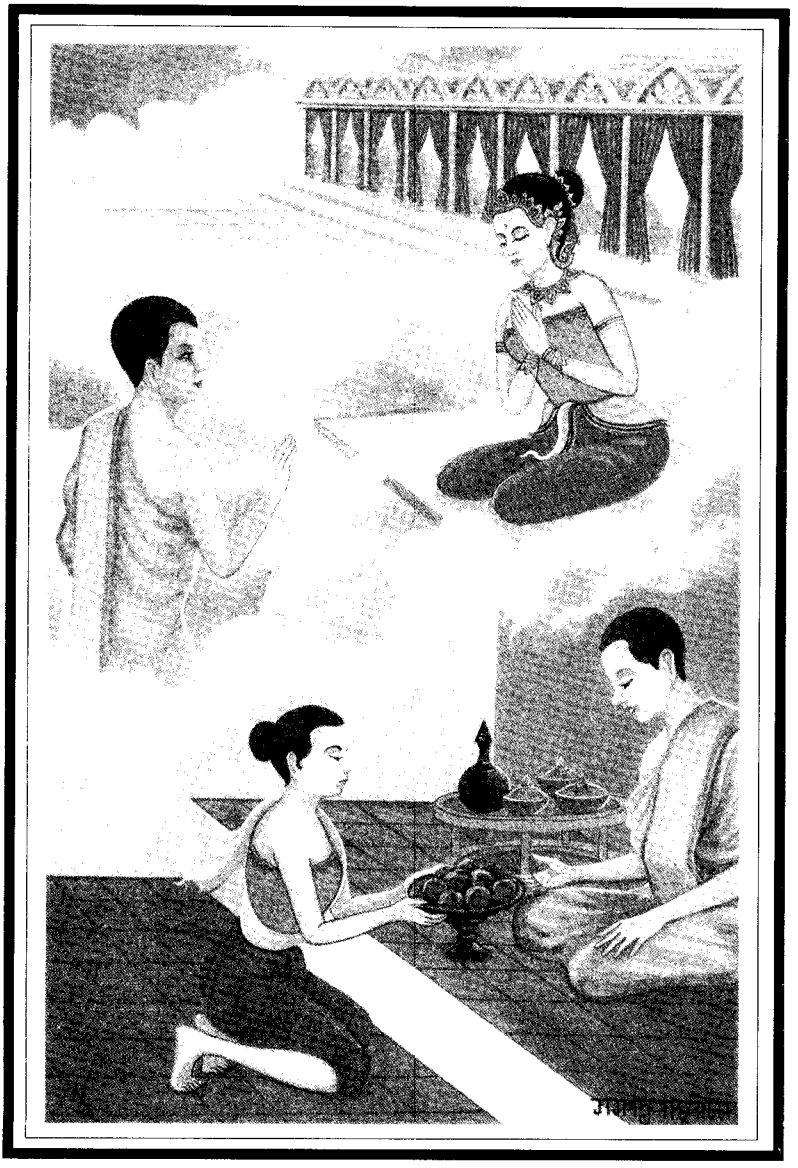
ดูก่อนเทพธิดาผู้มีกายอันประดับแล้ว ทรงมาลัย ทรงพัสตราภรณ์อันสวยงาม วิมานดั่งแก้วไพฑูรย์ของท่านโอฬาร เร็วดังใจ ไปได้ตามปรารถนา ตัวท่านส่องแสงประกายดังสายฟ้า แลบลอดกลีบเมฆ

ท่านมีวรรณะเช่นนี้เพราะบุญอะไร และเพราะบุญอะไร โภคะ (สมบัติ) ที่น่ารักทุกอย่างจึงบังเกิดแก่ท่าน

ดูก่อนเทพีผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามท่านว่า ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ ท่านได้ทำบุญอะไรไว้ เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และวรรณะของท่านจึงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ

ฝ่ายเทพธิดานั้น ครั้งถูก**ท่านพระโมคคัลลานะ**ถามดังนั้น มีความดีใจ จึงได้ตอบปัญหาของบุญกรรมที่มีผลว่า

ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ในมนุษย์โลก ดิฉันได้**ถวายอาสนะ**แก่หมู่พระภิกษุผู้มาสู่เรือน ได้**อภิวาทกระทำอัญชลี** และ**ถวายทาน**ตามกำลัง

ปิฐวิมาน ได้สมบัติสวรรค์วิมาน เพราะถวายอาสนะแก่พระภิกษุ

เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะเช่นนี้ ผลนี้จึงสำเร็จแก่ดิฉัน และโภคะที่น่ารักทุกอย่าง จึงบังเกิดแก่ดิฉัน

ข้าแต่ท่านภิกษุผู้มีอานุภาพมาก ดิฉันขอบอกแด่ท่าน ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ ดิฉันได้ทำบุญใดไว้ เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และวรรณะของดิฉันจึงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ

๕.๒ นาวาวิมาน

ว่าด้วยการได้สมบัติสวรรค์วิมาน เพราะการถวายน้ำแก่พระภิกษุ

ท่านพระโมคคัลลานะ ถาม**เทพนารี**นางหนึ่ง

ดูก่อนเทพนารี ท่านขึ้นนั่ง**นาวาวิมาน** อันมุงบังด้วยทองคำ ลงเล่นสระโบกขรณี หักดอกปทุมด้วยมือ กูฏาคารนิเวศน์ของท่านจัดไว้พิมพ์เดียวกันประหนึ่งเนรมิตเป็นส่วนสัด เมื่อส่องแสงก็สว่างไปโดยรอบทิศสี่ทิศ

เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีวรรณะเช่นนี้ เพราะบุญอะไร ผลนี้จึงสำเร็จแก่ท่าน และโภคะที่น่ารักทุกอย่างจึงสำเร็จแก่ท่าน

ดูก่อนเทพีผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามท่าน ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ ท่านได้ทำบุญอะไรไว้ เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และวรรณะของท่านจึงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ

เทวดานั้น ครั้นถูกพระโมคคัลลานะถามแล้ว มีความดีใจ จึงได้ตอบคำถามถึงบุญกรรมที่มีผลอย่างนี้ว่า

ในชาติก่อน ครั้งเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ ในมนุษย์โลก ได้เห็นภิกษุทั้งหลายผู้ลำบากกายกระหายน้ำ **จึงขวนขวายถวายน้ำฉัน**

อันว่าผู้ใดแลได้ขวนขวายถวายน้ำฉันแก่ภิกษุทั้งหลายผู้ลำบากกายกระหายน้ำมา แม่น้ำหลายสายมีน้ำเยือกเย็น มีสวนไม้มาก มีบุณฑริกบัวขาวมาก ย่อมเกิดมีแก่ผู้นั้น

น้ำหลายสายย่อมเรียงรายไหลล้อมรอบวิมานนั้นเป็นประจำ มีแม่น้ำทั้งหลายที่ลาดด้วยทราย น้ำเย็นสนิท มีต้นมะม่วง ต้นสาละ ต้นหมากหอม ต้นชมพู่ ต้นราชพฤกษ์ และต้นแคฝอยที่ดอกสะพรั่ง

ผู้ทำบุญไว้แล้ว ย่อมได้วิมานชั้นดีเยี่ยม ประกอบด้วยพื้นที่บริเวณเช่นนั้น สง่างามนักหนา นี้เป็นวิบากกรรมนั้นทั้งนั้น

ผู้ที่ทำบุญไว้แล้วย่อมได้ผลเช่นนี้เสมอ กุฏาคารนิเวศน์ของดิฉันจัดไว้พิมพ์เดียวกันประหนึ่งเนรมิตเป็นสัดส่วน เมื่อส่องแสงก็สว่างไปโดยรอบทั้งสี่ทิศ

เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ผลนี้จึงสำเร็จแก่ดิฉัน และโภคะที่น่ารักทุกอย่างจึงเกิดขึ้นแก่ดิฉัน

ข้าแต่ท่านผู้มีอานุภาพมาก ดิฉันขอบอกแก่ท่าน ครั้งเป็นมนุษย์ดิฉันได้ทำบุญอันใดไว้ เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และวรรณะของดิฉันจึงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ

๕.๓ ปทีปวิมาน

ว่าด้วยการได้สมบัติสวรรค์วิมาน เพราะการจุดประทีปโคมไฟถวาย

ท่านพระโมคคัลลานะ ถามนางเทพธิดานางหนึ่งว่า

ดูก่อนเทพธิดา ท่านมีวรรณะงาม ส่องสว่างไปทั่วทุกทิศเหมือนกับดาวประกายพรึก เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญอะไร ผลนี้จึงสำเร็จแก่ท่าน และโภคะที่น่ารักทุกอย่างจึงบังเกิดแก่ท่าน เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีรัศมีสุกใสรุ่งโรจน์ล้ำเทวดาทั้งหลาย เพราะบุญอะไร ทุกทิศจึงสว่างไสวจากทุกส่วนในร่างกายของท่าน

ดูก่อน เทพีผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามท่าน ครั้งยังเป็นมนุษย์อยู่ ท่านได้ทำบุญอะไรไว้ เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองถึงเช่นนี้ และวรรณะของท่านจึงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ

เทวดานั้น ครั้นถูกพระโมคคัลลานะซักถามแล้วมีความดีใจ จึงตอบปัญหาของบุญกรรมที่มีผลอย่างนี้ว่า

ในชาติก่อน ครั้งยังเป็นมนุษย์ ในหมู่มนุษย์ ในมนุษย์โลก ดิฉันได้จุดประทีปถวายคราวที่ควรจุดประทีป ในเวลาค่ำมืดมิด

อันว่าผู้ใดจุดประทีปถวายคราวที่ควรจุดประทีปในเวลาค่ำคืนมืดมิด วิมานอันรัศมีโชติช่วง มีสวนไม้มาก อาทิเช่น บุณฑริก บัวขาว เป็นต้น ย่อมเกิดแก่ผู้นั้นเพราะบุญนั้น

วรรณะของดิฉันจึงเป็นเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ผลนี้จึงสำเร็จแก่ดิฉัน และโภคะที่น่ารักทุกอย่างจึงเกิดแก่ดิฉัน

เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีรัศมีที่สุกใสรุ่งโรจน์ล้ำเทวดาทั้งหลาย ทุกทิศจึงสว่างไสวจากทุกส่วนของร่างกายดิฉัน

ข้าแต่ท่านผู้มีอานุภาพมาก ดิฉันขอบอกแก่ท่าน ครั้งเป็นมนุษย์ ดิฉันได้ทำบุญใดไว้ เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และวรรณะของดิฉันจึงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ

๕.๔ ปภัสสรวิมาน

ว่าด้วยการได้สมบัติสวรรค์วิมาน เพราะการถวายพวงมาลัยดอกไม้สด

พระมหาโมคคัลลานะเถระ ถามเทพธิดานางหนึ่ง

ดูก่อนเทพธิดาผู้งามเลิศ มีรัศมีผุดผ่องยิ่งนัก นุ่งผ้าสีแดงงาม มีฤทธิ์มาก มีร่างกายลูบไล้ด้วยจุณจันทร์ ท่านเป็นใครมาไหว้อาตมาอยู่

อนึ่ง ท่านนั่งบนบัลลังก์ใดย่อมไพโรจน์ดัง**ท้าวสักกเทวราชในนันทวโนทยาน** บัลลังก์ของท่านมีค่ามาก งามวิจิตรด้วยรัตนะต่างๆ

ดูก่อนนางเทพธิดาผู้เจริญ เมื่อชาติก่อนท่านได้สร้างสมสุจริตกรรมอะไรไว้ จึงได้มาเสวยวิบากแห่งกรรมนี้ในเทวโลก โปรดได้บอกอาตมาด้วย

นางเทพธิดาตอบคำถามของท่านพระมหาโมคคัลลานะไปว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ดิฉันได้ถวายพวงมาลัยดอกมะลิ และน้ำอ้อย แด่พระคุณเจ้าผู้เที่ยวบิณฑบาตอยู่ ดิฉันจึงได้เสวยผลแห่งกรรมนั้นในเทวโลก

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ แต่ดิฉันยังมีความเดือดร้อน ผิดพลาดเป็นทุกข์ เพราะดิฉันไม่ได้ฟังธรรม อันพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นธรรมราชาได้ทรงตรัสแสดงไว้ดีแล้ว

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เพราะเหตุนั้น ดิฉันจึงมากราบเรียนพระคุณเจ้า ซึ่งเป็นผู้ควรอนุเคราะห์แก่ดิฉัน โปรดชักชวนผู้ที่ควรอนุเคราะห์นั้นด้วยธรรมที่พระพุทธเจ้าผู้เป็นธรรมราชาได้ทรงตรัสแสดงไว้ดีแล้ว

ทวยเทพที่มีศรัทธาความเชื่อในพระพุทธรัตนะ พระธรรมรัตนะ และพระสังฆรัตนะ ก็รุ่งโรจน์ล้ำกว่าดิฉัน โดยอายุ ยศ ศิริ ทวยเทพ

อื่นก็ยิ่งกว่าโดยอำนาจและวรรณะ มีฤทธิ์มากกว่าดิฉัน เพราะเทพเหล่านั้นได้มีโอกาสได้ฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นพระธรรมราชาที่ได้ทรงตรัสแสดงไว้ดีแล้ว

๕.๕ วันทนวิมาน

ว่าด้วยการได้สมบัติสวรรค์วิมาน เพราะการกระทำอัญชลีแก่สมณะผู้ทรงศีลทั้งหลาย

ท่านพระโมคคัลลานะ ได้ไต่ถามนางเทพธิดานางหนึ่ง ว่า

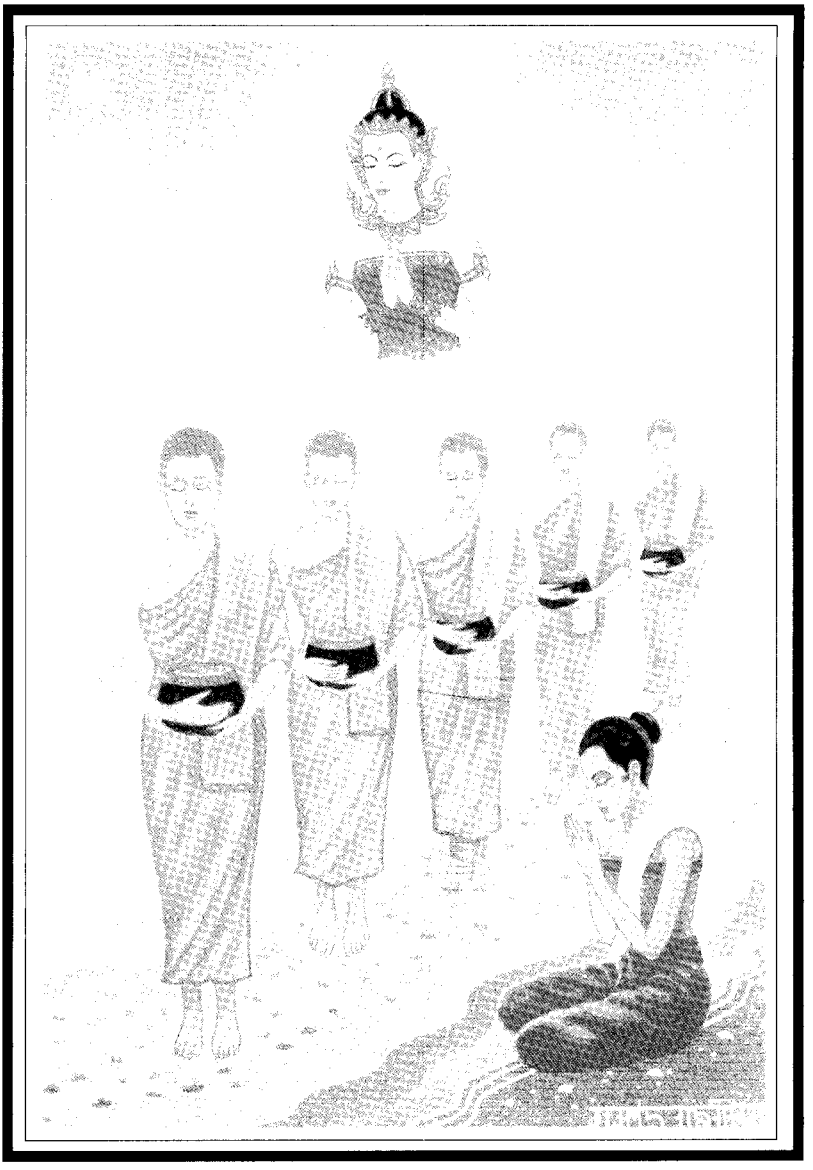
"ดูก่อนเทพธิดา ท่านมีวรรณะงาม ส่องสว่างไปทั่วทุกทิศ เหมือนกับดาวประกายพรึก มีวิมานอันสวยงามตระการตาเป็นที่อยู่อาศัย

เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีวิมานสวยงามเพียงนี้ เพราะบุญอะไร ผลนี้จึงสำเร็จแก่ท่าน และโภคะที่น่ารักทั้งหลายทุกอย่างจึงบังเกิดแก่ท่าน เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีรัศมีรุ่งโรจน์สุกใสล้ำเทวดาทั้งปวง

ดูก่อนเทพธิดา อาตมาขอถามท่าน เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์อยู่ ท่านได้ทำบุญอะไรไว้ เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองเช่นนี้ และวรรณะของท่านจึงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ"

ฝ่ายนางเทพธิดา ได้ตอบคำถามท่านพระมหาโมคคัลลานะไปว่า

"ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ครั้งเมื่อดิฉันเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษย์โลก ดิฉันได้เห็นสมณะผู้ทรงศีลทั้งหลาย แล้วทำใจให้เลื่อมใส ได้เข้าไปกราบไหว้ท่านที่เท้าของท่านทั้งหลาย ทำให้ดิฉันมีความปลาบปลื้มปีติยินดีในการกระทำอัญชลีแก่สมณะผู้ทรงศีลนั้น

วันทนวิมาน การได้สมบัติสวรรค์วิมาน
เพราะการกระทำอัญชลีแก่สมณะผู้ทรงศีล

เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีวิมานอันสวยงามเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ผลนี้จึงสำเร็จแก่ดิฉัน และโภคะที่น่ารักทั้งหลายทุกอย่างจึงบังเกิดแก่ดิฉัน

ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้มีอานุภาพมาก ดิฉันขอกราบเรียนนมัสการพระคุณเจ้าว่า ครั้งเมื่อดิฉันเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษย์โลก ดิฉันได้ทำบุญอันใดไว้ เพราะบุญอันนั้น ดิฉันจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีของดิฉันจึงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศทางอย่างนี้"

๔.๖ สูจิวิมาน

ว่าด้วยการได้สมบัติสวรรค์วิมาน เพราะการถวายเข็มเย็บผ้าแก่ภิกษุสงฆ์

ท่านพระโมคคัลลานะ ได้ไต่ถามเทพบุตรองค์หนึ่งว่า

"ดูก่อนเทพบุตร วิมานแสาแก้วมณีนี้สูง ๑๒ โยชน์โดยรอบ มีห้องรโหฐาน ๗๐๐ ห้อง โอฬาร มีเสาแก้วไพฑูรย์ ลาดด้วยเครื่องลาดที่ชอบใจสวยงาม

ท่านนั่งดื่มกินในวิมานนั้น มีพิณทิพย์บรรเลงไพเราะ มีเบญจกามคุณมีรสทิพย์ และเทพนารีแต่ละองค์แต่งองค์ด้วยอาภรณ์ทองคำฟ้อนรำอยู่

เพราะบุญอะไร วรรณะของท่านจึงเป็นเช่นนี้ เพราะอะไร ผลอันนี้จึงสำเร็จแก่ท่าน และโภคะทั้งหลายทุกอย่างจึงบังเกิดแก่ท่าน

ดูก่อนเทวะผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามท่าน ครั้งเมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ ท่านได้ทำบุญอะไรไว้ เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และวรรณะของท่านจึงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ"

เทพบุตรได้ตอบคำถามท่านพระโมคคัลลานะไปว่า

"ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ในชาติก่อน ข้าพเจ้าเกิดเป็นมนุษย์ในมนุษยโลก ข้าพเจ้าได้เห็นพระภิกษุผู้ปราศจากกิเลสมลทิน มีความผ่องใส ไม่ขุ่นมัว ก็เกิดความเลื่อมใส ***ได้ถวายเข็มเย็บผ้าแก่ภิกษุนั้นด้วยมือของตนเอง***

เพราะบุญนั้น วรรณะของข้าพเจ้าจึงเป็นเช่นนี้ เพราะบุญนั้น วิมานของข้าพเจ้าจึงเป็นเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ผลอันนี้จึงสำเร็จแก่ข้าพเจ้า และโภคะทั้งหลายทุกอย่างที่น่ารักจึงบังเกิดแก่ข้าพเจ้า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญและมีอานุภาพมาก ข้าพเจ้าขอบอกแก่ท่านครั้งเมื่อข้าพเจ้าเกิดเป็นมนุษย์ ข้าพเจ้าได้ทำบุญใดไว้ เพราะบุญนั้น ข้าพเจ้าจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และวรรณะของข้าพเจ้าจึงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้"

๕.๗ อาจามหายิกาวิมาน

ว่าด้วยการได้สมบัติสวรรค์วิมาน เพราะการถวายข้าวตังแก่พระคุณเจ้า

หญิงหนึ่งเลี้ยงชีวิตอยู่ด้วยข้าวตัง

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ **พระเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน** กรุงราชคฤห์

สมัยนั้น ในกรุงราชคฤห์ มีครอบครัวหนึ่งเป็นอหิวาตกโรค คนในครอบครัวนั้นตายกันหมด เหลือเพียงผู้หญิงคนหนึ่งเท่านั้น

หญิงนั้นต้องกำพร้า ได้ทิ้งเรือน ทรัพย์สมบัติ และข้าวเปลือกที่อยู่ในเรือนนั้นทั้งหมด เพราะกลัวมรณภัยจะมาถึงนาง จึงหนีออกมา แต่นางก็หมดที่พึ่ง จึงไปขออาศัยอยู่หลังเรือนของคนอื่น

ผู้คนในเรือนนั้นมีความเมตตาสงสารให้อยู่ แล้วก็แบ่งข้าวต้ม ข้าวสวย และข้าวตัง เป็นต้น ที่เหลือติดก้นหม้อให้ทาน

ส่วนใหญ่ก็จะเป็น**ข้าวตัง** ซึ่งนางก็ต้องเลี้ยงชีวิตอยู่ด้วยข้าวตังตามมีตามเกิด ประทังชีวิตไปวันหนึ่งๆ

ท่านมหากัสสปะโปรดหญิงกำพร้าใกล้ตาย

สมัยนั้น **ท่านพระมหากัสสปะ** เข้านิโรธสมาบัติ ๗ วัน ออกจากนิโรธนั้นแล้วคิดว่า วันนี้เราจะอนุเคราะห์ใครดีหนอ ด้วยการรับอาหารบิณฑบาต เพื่อจักเปลื้องจากทุคติและจากทุกข์

ทราบด้วยญาณภายในว่า หญิงกำพร้านั้นใกล้จะตาย และกรรมที่นางได้กระทำไว้แต่อดีตจะนำนางไปสู่นรก

แต่ถ้านางได้มีโอกาสทำบุญแล้ว นางก็จะพ้นจากอบายภูมิได้

คิดว่า เมื่อเราไปถึงที่อยู่ของหญิงคนนี้แล้ว นางก็จะถวายข้าวตังที่ตนได้รับมา จากเจ้าของเรือน

เพราะบุญนั้นนั่นแหละ จะทำให้นางได้ไปเกิดยังเทวโลกชั้น**นิมมานรดี** ทีเดียว

เมื่อเป็นดังนั้น เอาเถิด **จำเราจักช่วยนางจากการตกนรก ให้นางได้สำเร็จสวรรค์สมบัติ**

ครั้นเวลาเช้า **ท่านพระมหากัสสปะ** นุ่งห่มจีวร แล้วถือบาตรมุ่งหน้าเดินไปยังที่อยู่ของหญิงนั้น

ในขณะเดียวกันนั้นเอง **ท้าวสักกะเทวราช** จอมทวยเทพแห่งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้จำแลงเพศ (ปลอมตัว) น้อมนำอาหารทิพย์แกงและกับ หลายรสชาติ เพื่อจะมาใส่บาตรท่านพระมหากัสสปะ

ท่านมหากัสสปะ รู้ความข้อนั้น จึงได้กล่าวกับ**ท้าวสักกะ**ที่ปลอมตัวมาว่า *"พระองค์ได้ทรงทำบุญกุศลมามากแล้ว โปรดอย่าได้แย่งสมบัติของคนยากไร้เข็ญใจเลย"*

ท้าวสักกะเทวราชก็ยินยอมด้วยดี

หญิงกำพร้ายากไร้เข็ญใจใส่บาตรด้วยข้าวตัง

หญิงนั้น เมื่อเห็น**ท่านพระมหากัสสปะ** แล้วคิดว่า พระเถระรูปนี้มีอานุภาพมาก ขณะนี้เราไม่มีของกินของเคี้ยวที่เหมาะสมจะถวายแก่พระเถระรูปนี้

เรามีแต่เพียงน้ำข้าว ข้าวตัง อันจืดเย็น ไม่มีรสชาติ มิหนำซ้ำยังปนไปด้วยขี้ผึ้ง อยู่ในภาชนะที่ค่อนข้างสกปรกอีกด้วย เราไม่อาจถวายแก่พระเช่นนี้ได้

นางจึงกล่าวว่า *"ขอท่านได้ไปโปรดสัตว์ข้างหน้าเถิด เจ้าข้า"*

พระเถระยืนนิ่งไม่ขยับเท้าแม้แต่เพียงข้างเดียว มีผู้คนอยู่ในเรือนใหญ่อื่นๆ พากันนำภัตตาหารเข้าไปถวาย พระเถระไม่เปิดบาตร

หญิงเข็ญใจนั้นรู้ได้ทันทีว่า พระเถระประสงค์จะรับเฉพาะของเรา จึงมาในที่นี้ ก็เพื่ออนุเคราะห์แก่เราเท่านั้น

นางมีใจเลื่อมใส เกิดความปีติและเอิบอิ่ม ค่อยๆ คัดเลือกเกลี่ยข้าวตังลงในบาตรของพระเถระ

ท่านพระมหากัสสปะ แสดงอาการว่า จะฉันอาหารเพื่อให้ความเลื่อมใสของนางเจริญเพิ่มขึ้น

ได้มีผู้เข้าใจเจตนาของพระเถระ จึงรีบปูอาสนะให้ พระเถระก็นั่งบนอาสนะนั้น แล้วก็ลงมือฉันข้าวตังนั้น ดื่มน้ำ แล้วชักมือออกจากบาตร กล่าวอนุโมทนากะหญิงเข็ญใจนั้นว่า

"ท่านได้เป็นมารดาของอาตมาในอัตภาพที่สามย้อนหลังจากนี้ไป"

ว่าแล้วจากไป นางยังความเลื่อมใสให้เกิดในพระเถระยิ่งนัก และในที่สุดนางก็ทำกาละตายไปในยามต้นแห่งราตรีนั้นเอง

ได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นนิมมานรดี

ครั้งนั้น **ท้าวสักกเทวราช**ทรงทราบว่า หญิงเข็ญใจนั้นได้ทำกาละแล้ว ทรงรำพึงอยู่ว่า นางไปเกิดที่ไหนหนอ ไม่ทรงเห็นในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

จึงได้เข้าไปหา**ท่านพระมหากัสสปะ**ในยามกลาง (เที่ยงคืน) แห่งราตรี ตรัสถามถึงคติของหญิงยากไร้เข็ญใจนั้นว่า

"เมื่อพระคุณเจ้าเที่ยวไปบิณฑบาตยืนนิ่งอยู่ หญิงยากไร้เข็ญใจอาศัยชายคาเรือนคนอื่นอยู่ เกิดความเลื่อมใส แล้วถวายข้าวตังด้วยมือของนางเอง แก่พระคุณเจ้า

หญิงผู้นั้นละกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นไรหนอเจ้าข้า"

พระเถระทูลตอบท้าวสักกเทวราชไปว่า *"หญิงผู้ถวายเพียงข้าวตังนั้น ละกายมนุษย์แล้ว บรรเทิงสุขอยู่ในสวรรค์ชั้น**นิมมานรดี**นั้นทีเดียว"*

ท้าวสักกะ ได้ทราบถึงทานของหญิงนั้นมีผลใหญ่ และอานิสงส์ใหญ่ถึงเพียงนั้น จึงตรัสสรรเสริญว่า

"น่าอัศจรรย์จริงหนอ ทานที่หญิงผู้ยากไร้ ได้กระทำดีแล้วในพระคุณเจ้ากัสสปะ ด้วยของที่นางได้มาจากคนอื่น บุญยังสำเร็จผลได้จริงหนอ

แม้นารีผู้งามทั่วสรรพางค์ สามีมองดูแล้วไม่จืดตา ได้รับอภิเษกเป็นเอกอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ์ ก็ยังไม่เท่าเสี้ยวที่ ๑๖ ของ ***อาจามทาน*** *(ถวายข้าวตัง) นี้*

หรือแม้จะได้ทองคำ ๑๐๐ นิชะ ม้า ๑๐๐ ตัว รถเทียมม้าอัสดร ๑๐๐ คัน หญิงสาวผู้สวมกุณฑลมีจำนวนแสนนาง ก็ยังไม่ได้เสี้ยวที่ ๑๖ ของนางนี้

๕.๘ อุฬารวิมาน

ว่าด้วยการได้สมบัติสวรรค์วิมาน เพราะการถวายขนมเบื้องแก่สมณะ

พระมหาโมคคัลลานะ ถามนางเทพธิดานางหนึ่ง

ดูก่อนนางเทพธิดา ยศและวรรณะของท่านยิ่งใหญ่ยิ่งนัก สว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เหล่าเทพนารีและเหล่าเทพบุตรทั้งหลาย ประดับประดาดีแล้ว ฟ้อนรำ ขับร้อง ทำให้ท่านร่าเริง ห้อมล้อมเพื่อบำรุงบำเรอท่านอยู่

วิมานของท่านเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นวิมานทองคำน่าดูน่าชมมาก ทั้งตัวท่านเองเล่าก็เป็นใหญ่กว่าเทพเจ้าเหล่าที่สมบูรณ์ด้วยความปรารถนาทุกอย่าง มีความเป็นอยู่อันยิ่งใหญ่ ร่าเริงใจอยู่ในหมู่ทวยเทพ

ดูก่อนนางเทพธิดา อาตมาถามแล้ว ขอท่านได้ตอบผลแห่งกรรมอะไรทำให้ได้สมบัติดังนี้

นางเทพธิดาตอบคำถามท่านพระโมคคัลลานะ

ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ในชาติก่อน ดิฉันเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษย์โลก เป็นบุตรสะใภ้ในตระกูลของคนทุศีล ซึ่งเป็นตระกูลที่มีพ่อผัวแม่ผัวไม่มีศรัทธา เป็นคนตระหนี่

ดิฉันถึงพร้อมด้วยศรัทธาและศีล ยินดีในการแจกทานตลอดกาล ได้ถวาย**ขนมเบื้อง**แก่สมณะซึ่งกำลังเที่ยวบิณฑบาตอยู่ แล้วบอกแก่แม่ผัวว่า มีพระสมณะมาที่นี่ ดิฉันเลื่อมใสได้ถวายขนมเบื้องแก่ท่านด้วยมือของดิฉันเอง

แม่ผัวว่าแก่ดิฉันว่า นางสู่รู้ ทำไมเธอจึงไม่ถามฉันเสียก่อนว่าจะถวายทานแก่สมณะดังนี้ล่ะ

เพราะการถวายขนมเบื้องนั้น แม่ผัวเกรี้ยวกราดเอา แล้วทุบดิฉันด้วยสาก

ดิฉันไม่อาจมีชีวิตอยู่ได้นานจึงสิ้นชีพลง พ้นจากการทรมานอย่างสาหัส

จุติจากมนุษย์นั้นแล้ว จึงได้มาเกิดบนสวรรค์ เป็นพวกเดียวกันกับเทพเจ้าชั้นดาวดึงส์

เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้นแล

๕.๙ ผลทายกวิมาน

ว่าด้วยการได้สมบัติสวรรค์วิมาน เพราะการถวายผลมะม่วง

พระเจ้าพิมพิสารอยากจะเสวยผลมะม่วง

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับ ณ **พระเวฬุวันมหาวิหาร** กรุงราชคฤห์

สมัยนั้น **พระเจ้าพิมพิสาร** กษัตริย์แห่งแคว้นมคธ เกิดอยากจะเสวยผลมะม่วงในเวลาที่มิใช่ฤดูมะม่วง

ท้าวเธอตรัสแก่พนักงานเฝ้าสวนว่า *"พนายเอ๋ย ข้าอยากกินมะม่วงขึ้นมาแล้วสิ เพราะฉะนั้น เจ้าจงนำผลมะม่วงมาให้เราทีเถิด"*

เจ้าพนักงานกราบทูลว่า *"ข้าแต่เทวะ ขณะนี้มะม่วงทั้งหลายยังไม่มีผลเจ้าข้า แต่ถ้าพระองค์จะโปรดรอคอยชั่วเวลาสักเล็กน้อย ข้าพระบาทก็จะทำให้มันออกผลให้ได้ไม่นานเลย พระเจ้าข้า"*

ตรัสว่า *"ดีสิพนาย ลงมือทำอย่างนั้นเลย"*

พนักงานเฝ้าสวนก็ไปสวน เอาดินละเอียดที่โคนต้นมะม่วงออก และเกลี่ยดินละเอียดนั้นใหม่ รดน้ำลงตรงนั้นจนต้นมะม่วงสลัดใบไม่นานนัก

ครั้นแล้ว ก็เอาดินละเอียดนั้นออก และเกลี่ยใหม่อีก คราวนี้ผสมกับกากมะปราง แล้วใส่รสน้ำหวานลงไปด้วย

คราวนี้ไม่นานนัก ต้นมะม่วงทั้งหลายก็ออกช่อตามกิ่งตุมแล้วบานออกผลดิบ อ่อนแล้วก็แก่ในต้นมะม่วงเหล่านั้น

ต้นหนึ่งสุกก่อน ๔ ผล มีสีแดงเรื่อดังผงชาด มีกลิ่นรสหอมหวาน

คนเฝ้าสวนถวายผลมะม่วงแก่พระภิกษุเถระ

พนักงานเฝ้าสวนนั้นก็ถือผลมะม่วง ๔ ลูกเดินไป หมายจะถวายพระราชา

ระหว่างทาง พบ**ท่านมหาโมคคัลลานะ** กำลังบิณฑบาตอยู่ คิดว่ามะม่วงเหล่านี้เป็นผลไม้ชั้นยอด จำเราจะถวายพระผู้เป็นเจ้าเถิด พระราชาจะทรงฆ่าหรือเนรเทศเราก็ตามที

เพราะว่า เมื่อเราถวายพระราชาก็จะมีผลเล็กน้อย เพียงค่าตอบแทนในปัจจุบัน

แต่เมื่อเราถวายพระผู้เป็นเจ้าแล้ว จักมีผลไม่มีประมาณทั้งปัจจุบันและภายภาคหน้า

ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว ก็ถวายผลมะม่วงเหล่านั้นแก่พระเถระ แล้วเข้าเฝ้ากราบทูลเรื่องนั้นถวายแก่พระราชา

พระราชาทรงรับสั่งแก่ราชบุรุษ ให้สอบสวนคนเฝ้าสวนดูข้อเท็จจริงก่อน

ส่วนพระเถระนำผลมะม่วงเหล่านั้นน้อมถวายแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าประทานแก่พระสารีบุตรผล ๑ ท่านพระโมคคัลลานะผล ๑ ท่านพระมหากัสสปะผล ๑ เสวยเองผล ๑

ต่อมา พวกราชบุรุษจึงกราบทูลข้อเท็จจริงนี้ให้กับพระราชาได้ทรงทราบต่อไป

คนเฝ้าสวนตายไปเกิดเป็นเทพบุตร

พระราชาสดับเรื่องนั้นแล้ว ทรงปลื้มพระทัยบุรุษผู้นี้เป็นบัณฑิตที่ยอมสละชีวิตตน ขวนขวายแต่บุญ และได้สร้างฐานความลำบากใจให้แก่ตนเอง

จึงได้พระราชทานบ้านส่วยตำบล ๑ และผ้าผ่อนเครื่องประดับแก่เขา แล้วตรัสว่า *"พนาย เจ้าขวนขวายบุญด้วยการถวายมะม่วงเป็นทาน เจ้าจงอนุโมทนาบุญนั้นในเราบ้างสิ"*

เขากราบทูลว่า *"ข้าแต่เทวะ ข้าพระบาทขอถวาย โปรดทรงรับส่วนบุญตามสมควรเถิด พระเจ้าข้า"*

ต่อมาพนักงานเฝ้าสวนนั้นได้ตายลง ได้บังเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ วิมาน ๑๖ โยชน์ ประดับด้วยห้องรโหฐาน ๗๐๐ ได้พบกับ **ท่านพระมหาโมคคัลลานะ** ที่ท่องเที่ยวอยู่บนสวรรค์

ท่านพระมหาโมคคัลลานะ จึงถามเทพบุตรนั้นไปว่า

"วิมานเสาแก้วมณีนี้สูงขนาด ๑๖ โยชน์ โดยรอบมีห้องรโหฐาน ๗๐๐ โอฬารล้วนเสาแก้วไพฑูรย์ ปูลาดด้วยเครื่องลาดอันสวยงาม ท่านนั่งดื่มและกินอยู่ในวิมานนั้น พิณทิพย์บรรเลงไพเราะ เหล่าเทพกัญญาชั้นไตรทศ ๖๔,๐๐๐ ล้วนแต่ดี ชำนาญศิลป์ พากันฟ้อนรำขับร้องทำความบันเทิงอย่างโอฬาร

ท่านบรรลุเทวฤทธิ์ แล้วมีอานุภาพมาก ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ท่านได้ทำบุญอะไรไว้ เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้และวรรณะของท่านจึงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ"

เทพบุตรตอบคำถามท่านพระโมคคัลลานะ

เทพบุตรนั้นดีใจ ถูกท่านพระมหาโมคคัลลานะถาม แล้วจึงได้ตอบไปว่า

"ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ บุคคลผู้มีใจเลื่อมใสในท่านผู้ปฏิบัติตรง เมื่อถวายทานก็เป็นผู้ถวายผลไม้ ย่อมได้ผลอันไพบูลย์แท้จริง ผู้ถวายผลไม้นั้นถึงสวรรค์ แล้วก็บันเทิงในสวรรค์ชั้นไตรทิพย์ และเสวยผลบุญอันไพบูลย์

ข้าแต่ท่านมหามุนี ข้าพเจ้าก็อย่างนั้นเหมือนกัน ได้ถวายผลมะม่วง ๔ ผลแก่พระคุณเจ้า

เพราะฉะนั้น มนุษย์ผู้ต้องการสุข หรือปรารถนาสุขที่เป็นทิพย์ หรือปรารถนาความสวยงามของมนุษย์ ก็ควรถวายผลไม้เป็นนิตย์ทีเดียว

เพราะบุญนั้น วรรณะของข้าพเจ้าจึงเป็นเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ผลนี้จึงสำเร็จแก่ข้าพเจ้า และโภคะที่น่ารักทุกอย่างจึงบังเกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้า

ข้าแต่ท่านภิกษุผู้มีอานุภาพมาก ข้าพเจ้าขอบอกท่าน ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ ข้าพเจ้าได้ทำบุญใด เพราะบุญนั้น ข้าพเจ้าจึงมีอานุภาพมากอย่างนี้ และวรรณะของข้าพเจ้าจึงสว่างไสวทั่วทุกทิศ"

๕.๑๐ จิตตลดาวิมาน

ว่าด้วยการได้สมบัติสวรรค์วิมาน เพราะการที่ได้เลี้ยงดูบิดามารดา

พระมหาโมคคัลลานะถามเทพบุตรองค์หนึ่ง

ดูก่อนเทพบุตร **สวนจิตตลดา** เป็นวนะประเสริฐที่สุด สูงสุดของทวยเทพชั้นไตรทศ ย่อมสว่างไสวฉันใด วิมานของท่านนี้ก็อุปมาฉันนั้น สว่างไสวอยู่ในอากาศ

ท่านได้เทพฤทธิ์มีอานุภาพมาก ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ท่านได้ทำบุญอะไรไว้ เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีของท่านจึงมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ

เทพบุตรตอบคำถามท่านพระมหาโมคคัลลานะ

เทพบุตรนั้นดีใจ ถูกพระโมคคัลลานะถามดังนั้น แล้วตอบไปว่า

ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ อยู่ในมนุษย์โลก ข้าพเจ้าเป็นคนยากจนไม่มีที่พึ่ง ยากไร้ เป็นกรรมกร **เลี้ยงดูบิดามารดาผู้แก่เฒ่า**

อนึ่ง สมณะผู้มีศีล ได้เป็นที่รักของข้าพเจ้า ข้าพเจ้ามีจิตเลื่อมใส เมื่อบริจาคข้าวและน้ำได้ถวายทานอย่างไพบูลย์ โดยเคารพ

เพราะบุญนั้น ข้าพเจ้าจึงมีวรรณะเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ผลอันนี้จึงสำเร็จแก่ข้าพเจ้า และโภคะที่น่ารักทุกอย่าง จึงบังเกิดแก่ข้าพเจ้า

เพราะบุญนั้น ข้าพเจ้าจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีของข้าพเจ้าจึงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ

๔.๑๑ กัณฐกวิมาน

ว่าด้วยการได้สมบัติสวรรค์วิมานของม้ากัณฐก สหชาติแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า

พระโมคคัลลานะถามเทพบุตรองค์หนึ่ง

ดูก่อนเทพบุตร พระจันทร์มีรอยรูปกระต่ายในเดือนเพ็ญ อันหมู่ดาวล้อมรอบ เป็นอธิบดีในหมู่ดาวทั้งหลาย ย่อมโคจรไปโดยรอบฉันใด ทิพยวิมานนี้ก็อุปมาฉันนั้น ย่อมรุ่งโรจน์ด้วยรัศมีในเทพบุรี เหมือนดวงอาทิพย์กำลังอุทัย ฉันนั้น

พื้นวิมานน่ารื่นรมย์ใจ วิจิตรไปด้วยแก้วไพฑูรย์ ทอง แก้วผลึก เงิน เพชรตาแมว แก้วมุกดา และแก้วทับทิม ปูลาดด้วยแก้วไพฑูรย์

ห้องรโหฐานงานน่ารื่นรมย์ ปราสาทของท่าน อันบุญกรรมสร้างไว้อย่างดี สระโบกขรณีของท่านน่ารื่นรมย์ กว้างขวาง ประดับด้วยแก้วมณี มีน้ำใสสะอาด ลาดด้วยทรายทองดาดาษด้วยปทุมชาติต่างๆ รายรอบด้วยบัวขาว ยามลมรำเพยก็โชยกลิ่นหอมฟุ้งจรุงใจ สองข้างสระโบกขรณีของท่าน มีพุ่มไม้สวยงาม ประกอบด้วยไม้ดอกและไม้ผลทั้งสองอย่าง

อัปสรทั้งหลายแต่งองค์ด้วยสรรพาภรณ์ ประดับด้วยดอกไม้มาลัยทองคำต่างๆ พากันมาบำรุงบำเรอท้าวเทวราชผู้ประทับนั่งเหนือบัลลังก์ (พระแท่น) เท้าทองคำอ่อนนุ่ม ลาดด้วยผ้าโกเชาว์อย่างดีต่างก็รื่นรมย์

ท่านท้าวเทวราชผู้มีมหิทธิฤทธิ์นั้นให้บันเทิง ดังท้าววสวัตดีเทวราช ท่านพรั่งพร้อมด้วยความยินดีในการฟ้อนรำ ขับร้องและประโคม

ดนตรี รื่นรมย์อยู่ด้วยกลองสังข์ ตะโพน พิณ และบัณเฑาะว์ รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ มีอย่างต่างๆ อันเป็นทิพย์ของท่าน ที่ท่านประสงค์แล้วน่ารื่นรมย์ใจ

ดูก่อนเทพบุตร ท่านเป็นผู้มีรัศมีมาก รุ่งโรจน์ยิ่งด้วยวรรณะ อยู่ในวิมานอันประเสริฐนั้น ดังดวงอาทิตย์กำลังอุทัยฉะนั้น นี้เป็นผล แห่งทานหรือศีล หรืออัญชลีกรรมของท่าน

ท่านถูกอาตมาถามแล้ว โปรดบอกข้อนั้นแก่อาตมาด้วยเถิด

เทพบุตรตอบคำถามของท่านมหาโมคคัลลานะ

เทพบุตรนั้นดีใจ เมื่อ**พระมหาโมคคัลลานะ** ถามแล้ว จึงได้ตอบไปว่า

ข้าพเจ้าคือ **ม้ากัณฐก** สหชาติ (เกิดพร้อม) ของพระราชกุมาร สิทธัตถะ พระโพธิสัตว์ ของพวกเรา

ในอัตตภาพติดต่อกัน เมื่อพระโพธิสัตว์เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ เพื่อโพธิญาณตอนเที่ยงคืน และเมื่อประทับบนหลังข้าพเจ้าแล้ว พระองค์ใช้ฝ่าพระหัตถ์อันอ่อนนุ่มตบข้าพเจ้าเบาๆ แล้วตรัสว่า

"เพื่อนยาก พาเราไปเถิดเพื่อน เมื่อเราได้บรรลุพระสัมมา สัมโพธิญาณอันอุดมแล้ว จักยังโลกนี้ให้ข้ามโอฆสงสาร (ห้วงน้ำใหญ่ คือ สังสารวัฏฏ์) ได้"

เมื่อข้าพเจ้าได้ฟังพระดำรัสนั้น ได้มีความร่าเริงเป็นอันมาก ข้าพเจ้ามีใจเบิกบานยินดี ได้นำพระมหาบุรุษไปถึงแว่นแคว้นสาม อาณาจักรติดต่อกัน คือ **ฝั่งแม่น้ำอโนมา** โดยราตรีนั้นยังไม่สิ้น

แต่พอเมื่ออาทิตย์ขึ้น พระมหาสัตว์ทรงรับบาตรและผ้ากาสายะ จากมหาพรหม มาน้อมถวาย แล้วอธิษฐานจิตทรงผนวช

ครั้นแล้ว ก็ปล่อยให้ข้าพเจ้ากลับ**กบิลพัสดุ์** พร้อมกับ **ฉันนะอำมาตย์**

ข้าพเจ้าได้ใช้ลิ้นเลียที่พระบาทของพระมหาบุรุษ ด้วยหัวใจที่เปี่ยมด้วยความรักและจงรักภักดี แล้วออกเดินทาง

ขณะเดียวกัน ข้าพเจ้าก็ลืมตาทั้งสอง เฝ้าดูร่างของพระมหาบุรุษจนสุดสายตาที่เห็นได้

ทันทีที่ลับตา ด้วยใจที่มีความเลื่อมใสว่า เราได้พาพระมหาบุรุษผู้เป็นนายกชั้นยอดของโลกออกมหาภิเนษกรมณ์อย่างนี้ ร่างกายของเรานี่ช่างมีประโยชน์จริงหนอ แล้วก็ไม่สามารถอดกลั้นวิปโยคทุกข์ (เป็นทุกข์เพราะความพลัดพราก) ไว้ได้ เพราะอำนาจความรักที่เกาะเกี่ยวกันมาช้านาน

ทำให้ข้าพเจ้าเกิดป่วยหนัก และก็ตายอย่างฉับพลัน

ด้วยอานุภาพแห่งบุญนั้นแหละ ข้าพเจ้าจึงมาอยู่วิมานทิพย์นี้ ซึ่งประกอบด้วยกามคุณทุกอย่างในเทวนคร

อีกอย่างหนึ่ง ข้าพเจ้ามีความร่าเริงเพราะได้ฟังเสียงเพื่อพระโพธิญาณว่า **เราจักบรรลุความสิ้นอาสวะด้วยกุศลมูล** นั้นเอง

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ถ้าพระคุณเจ้าพึงกลับไปยังสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ขอพระคุณเจ้าได้โปรดกราบทูลถึงการถวายบังคมด้วยเศียรเกล้ากะพระองค์ ตามคำของข้าพเจ้าด้วย

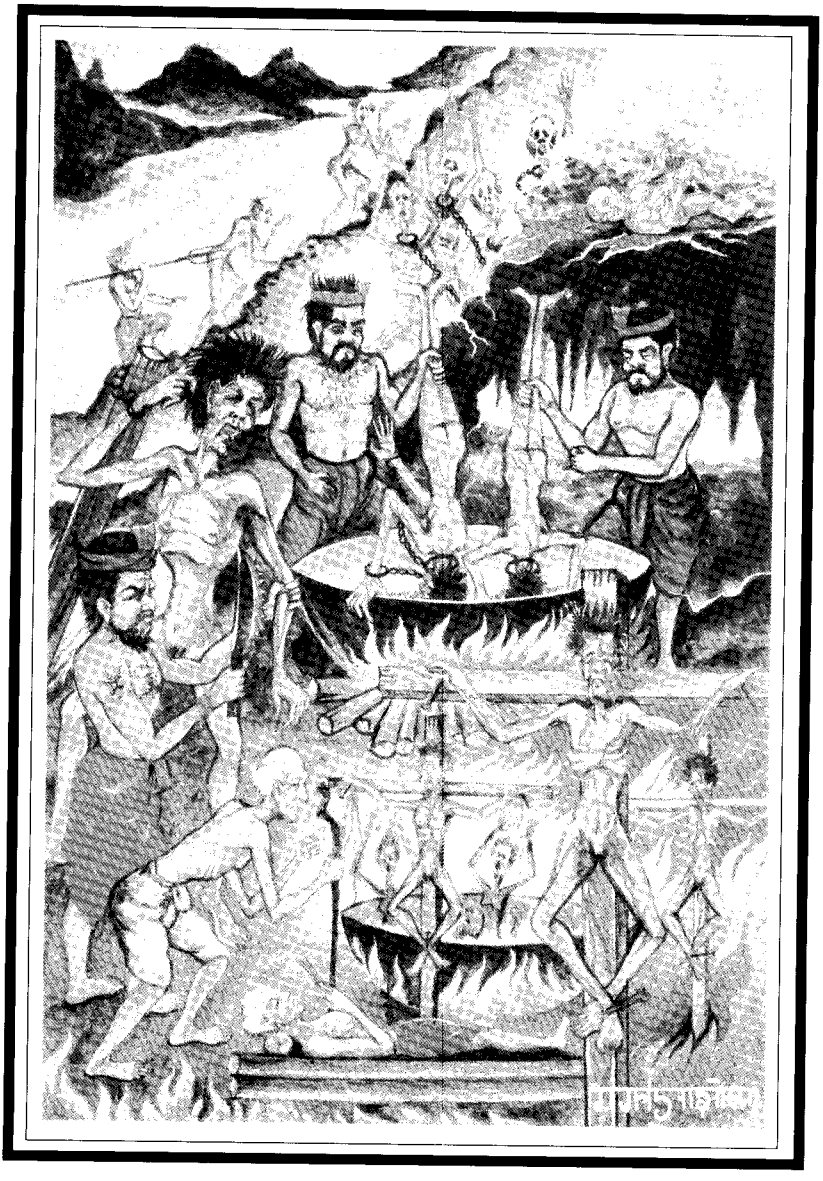
แม้ข้าพเจ้าก็จักไปเฝ้าพระชินเจ้า ผู้หาบุคคลอื่นเปรียบมิได้ การได้เห็นพระโลกนาถผู้คงที่ หาได้ยาก

ภาคที่ ๓ : นรกภูมิ

จากเทวทูตสูตร และ เนมิราชชาดก

พระสุตตันตปิฎก

(พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เนื่องในวโรกาสครบ ๒๐๐ ปี แห่งพระราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๒๕ เล่มที่ ๒๓ และ ๖๓)

เทวทูตสูตร ว่าด้วยเรื่องของสัตว์นรกถูกทรมานด้วยวิธีการต่างๆ นานา

นรกภูมิ
จากเทวทูตสูตร และเนมิราชชาดก
พระสุตตันตปิฎก

บทนำ

นรก หมายถึง เหวแห่งความทุกข์ ที่อันไม่มีความสุข ความเจริญ, ภาวะเร่าร้อนกระวนกระวาย, ที่ไปเกิดและเสวยความทุกข์ของสัตว์ผู้ทำบาป, เป็น **อบาย** อย่างหนึ่งใน ๔ อย่าง คือ **นรก ดิรัจฉาน เปรต** และ **อสูรกาย**

(จาก **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์** ของ **พระเทพเวที - ประยุทธ์ ปยุตโต** ๒๕๓๑)

นรก หมายถึง สถานทรมานสำหรับผู้ทำชั่วที่ตายไป

(จาก **พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา** ของ **สุชีพ ปุญญานุภาพ**)

ภูมิ หมายถึง พื้นดิน พื้นเพ แผ่นดิน เขต ชั้น ที่อยู่

นรกภูมิ หมายถึง ที่อยู่ของสัตว์ผู้ทำบาปหลังไปเกิดเสวยความทุกข์ทรมาน

สัตว์ทำบาปแล้วไปเกิดเสวยความทุกข์ทรมานในนรกภูมิ เรียกว่า **สัตว์นรก**

นรกภูมิ มี ๓ ขนาด คือ ขนาดใหญ่ เรียกว่า **มหานรก** ขนาดกลาง เรียกว่า **อุทสุทธนรก** ขนาดเล็ก เรียกว่า **ยมโลกนรก**

๑. มหานรก - นรกขุมใหญ่ มี ๘ ขุม คือ

๑) สัญชีพนรก
๒) กาลสุตตนรก
๓) สังฆาฏนรก
๔) โรรุวนรก
๕) มหาโรรุวนรก
๖) ตาปนรก
๗) มหาตาปนรก
๘) มหาอเวจีนรก

มหานรก หรือ นรกขุมใหญ่ทั้ง ๘ ขุม มีลักษณะเหมือนกัน ดังนี้ คือ มีสี่มุม สี่ประตู แบ่งไว้มีส่วนเท่ากัน มีกำแพงเหล็กล้อมรอบครอบไว้ด้วยแผ่นเหล็ก พื้นของนรกนั้นล้วนแล้วด้วยเหล็กลุกโพลงแผ่ไปตลอดร้อยโยชน์รอบด้าน ประดิษฐานอยู่ทุกเมื่อ

มีเปลวไฟพุ่งจากฝาด้านหน้าจรดฝาด้านหลัง พุ่งจากฝาด้านหลังจรดฝาด้านหน้า พุ่งจากฝาด้านเหนือจรดฝาด้านใต้ พุ่งจากฝาด้านใต้จรดฝาด้านเหนือ พุ่งจากข้างล่างจรดข้างบน พุ่งจากข้างบนจรดข้างล่าง

สัตว์จะเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในมหานรกนั้น และยังไม่ตาย เท่าบาปกรรมยังไม่สิ้นสุด (จากเทวทูตสูตร ว่าด้วยมหานรก อุปริปัณณาสก์ มัชฌิมนิกาย พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๒๓; ชุด ๙๑ เล่ม)

ลักษณะของมหานรกเหมือนกันดังกล่าวแล้ว ผิดกันแต่**อายุขัย**ของสัตว์นรกที่ไปเกิดในมหานรกนั้น อาทิเช่น

๑) สัตว์นรกที่เกิดใน**สัญชีพนรก** จะมีอายุขัยเท่ากับ ๕๐๐ ปี ของสัญชีพนรก

๒) สัตว์นรกที่เกิดใน**กาลสุตตนรก** จะมีอายุขัยเท่ากับ ๑,๐๐๐ ปี ของกาลสุตตนรก

๓) สัตว์นรกที่เกิดใน**สังฆาฏนรก** จะมีอายุขัยเท่ากับ ๒,๐๐๐ ปี ของสังฆาฏนรก

๔) สัตว์นรกที่เกิดใน**โรรุวนรก** จะมีอายุขัยเท่ากับ ๔,๐๐๐ ปี ของโรรุวนรก

๕) สัตว์นรกที่เกิดใน**มหาโรรุวนรก** จะมีอายุขัยเท่ากับ ๘,๐๐๐ ปี ของมหาโรรุวนรก

๖) สัตว์นรกที่เกิดใน**ตาปนรก** จะมีอายุขัยเท่ากับ ๑๖,๐๐๐ ปี ของตาปนรก

๗) สัตว์นรกที่เกิดใน**มหาตาปนรก** จะมีอายุขัยเท่ากับ ๑ อัตรกัปป์

๘) สัตว์นรกที่เกิดใน**มหาอเวจีนรก** จะมีอายุขัยเท่ากับ ๖๔ อัตรกัปป์

๒. อุสสุทธนรก - นรกขุมกลาง มี ๔ ขุม คือ

๑) **คูถนรก** คือ นรกที่เต็มไปด้วย มูตร และคูถ หรือ ด้วยอุจจาระ และปัสสาวะ

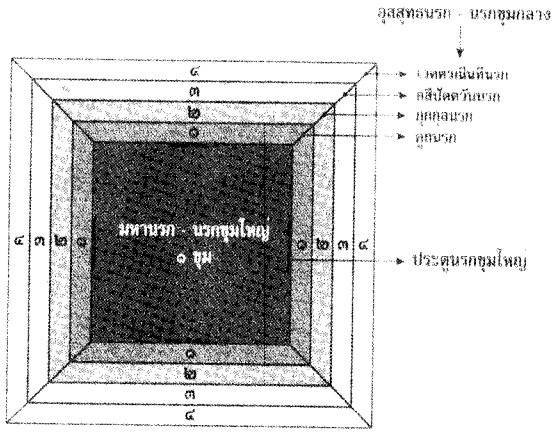
๒) **กุกกุลนรก** คือ นรกที่เต็มไปด้วยเถ้ารึง หรือ เถ้าไฟที่ร้อนแรงจัดแต่ไม่มีเปลวไฟ

๓) **อสีปัตตวันนรก** คือนรกที่เต็มไปด้วยต้นไม้ มีใบเป็นหอกดาบแหลนหลาวตกลงมาเสียบแทงสัตว์นรก

๔) **เวตตรณีนทีนรก** คือนรกที่เต็มไปด้วยแม่น้ำ ประกอบไปด้วย เครือหวายใหญ่เท่าลำตาล มีหนามแหลมโดยรอบ

ใน **๑ มหานรก** หรือนรกขุมใหญ่ จะมีอุสสุทธนรก หรือนรกขุมกลางทั้ง ๔ ขุมนี้ ทิศละ ๔ ดังนั้น **ใน ๑ มหานรกจะมีอุสสุทธนรกจำนวน ๑๖ ขุม** ดังนี้

ใน ๑ มหานรก หรือนรกขุมใหญ่ มี **๑๖ อุสสุทธนรก** หรือนรกขุมกลาง ทิศละ ๔ ดังนั้น **๘ มหานรก หรือนรกขุมใหญ่ จึงมี ๑๒๘ อุสสุทธนรก หรือนรกขุมกลาง**

แสดง ๑ นรกขุมใหญ่ ประกอบด้วย ๑๖ นรกขุมกลาง

๓. **ยมโลกนรก - นรกขุมเล็ก** มี ๑๐ ขุม คือ

๑) **โลหกุมภีนรก** คือนรกที่เต็มไปด้วยน้ำทองแดงเป็นกรด

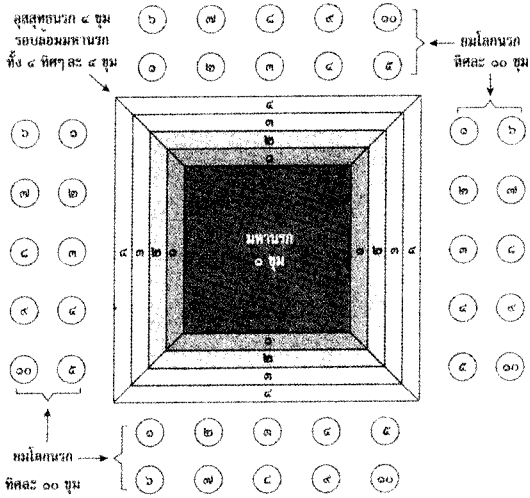
๒) **สิมพลีนรก** คือนรกอันรกชัฏไปด้วย**ไม้งิ้ว**ที่มีหนามแหลม

๓) **อสินขนรก** คือนรกที่มีสัตว์นรกมีเล็บเป็นอาวุธเป็นหอกเป็นดาบ ทำร้ายตนเอง

๔) **ตามโพทกนรก** คือนรกที่มีน้ำทองแดงอันร้อนแรงกล้าสำหรับให้สัตว์นรกกลืนกิน

๕) **อโยคุลนรก** คือนรกที่มีก้อนเหล็กแดงอันร้อนแรงกล้าสำหรับให้สัตว์นรกกลืนกิน

๖) **ปัสสกปัพตนรก** คือนรกที่มีภูเขา ๒ ลูกกระทบกัน กระทำให้สัตว์นรกแหลกละเอียดเป็นจุล

แสดง ๑ มหานรกหรือนรกขุมใหญ่มี ๑๖ อุสสุทธนรกหรือนรกขุมกลาง ทิศละ ๔ และ ๔๐ ยมโลกหรือนรกขุมเล็ก (ทิศละ ๑๐)

๗) **ธุสนรก** คือนรกที่มีแกลบเพลิงลุกโชติช่วง ลุกลามไหม้สัตว์นรกทั้งหลาย ซึ่งสัตว์นรกทั้งหลายสำคัญผิดว่าเป็นน้ำแล้วกอบดื่มกิน

๘) **สีตลนรก** คือนรกที่เย็นหนาวยิ่งนัก

๙) **สุนขนรก** คือนรกที่มีสุนัขใหญ่เท่าช้างสำหรับทำร้ายกัดกินสัตว์นรก

๑๐) **ยันตปาสาณนรก** คือนรกที่มีสัตว์นรกอยู่ท่ามกลางหินใหญ่ ๒ ก้อน มากระทบกัน กระทำให้กายของสัตว์นรกละเอียดสูญหายไป แล้วกลับปรากฏขึ้นอีก ถูกก้อนหินกระทบอีกซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนกว่าจะสิ้นกรรม

ดังนั้น : -

๘ มหานรก จะมีอุสสุทธนรก	เท่ากับ	๘ x ๑๖ =	๑๒๘ ขุม
และ จะมี**ยมโลกนรก**	เท่ากับ	๘ x ๔๐ =	๓๒๐ ขุม
และ จะมี**มหานรก**อีกด้วย	เท่ากับ	=	**๘** ขุม
รวมนรกทั้งสิ้น		=	**๔๕๖** ขุม

ต่อจากนี้ไป จะได้แสดงถึง**นรกภูมิ**ที่มีในพระไตรปิฎก โดยจะจัดแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ **เทวทูตสูตร** ว่าด้วยสัตว์นรกถูกทรมานด้วยวิธีการต่างๆ นานา

ตอนที่ ๒ **เนมิราชชาดก** ว่าสัตว์นรกทำบาปอะไรจึงต้องไปเสวยทุกข์ในขุมนรกต่างๆ

ตอนที่ ๓ **ปกิณกะ** ว่าด้วยเรื่องราวอื่นๆ ของนรกภูมิ

ตอนที่ ๑

เทวทูตสูตร

อุปริปัณณาสก์ มัชฌิมนิกาย

พระสุตตันตปิฎก

ว่าด้วยเรื่องของสัตว์นรกถูกทรมานด้วยวิธีการต่างๆ นานา

สัตว์นรกถูกทรมานด้วยการจองจำ ๕

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่อไปว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เหล่า**นายนิรยบาล** ได้จับสัตว์นั้นบางพวก ทรมานด้วยการ**จองจำ ๕ ประการ** คือ **ตรึงด้วยตะปูเหล็กแดง** ที่มือข้างที่ ๑ มือข้างที่ ๒ เท้าข้างที่ ๑ เท้าข้างที่ ๒ และที่ทรวงอกตรงกลาง สัตว์นั้นจะเสวยเวทนา อันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในนรกนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

สัตว์นรกถูกทรมานด้วยการผึ่งถาก

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่อไปว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลได้จับสัตว์นั้นบางพวก ทรมานด้วย**การขึงพืด** เอาเท้าขึ้นข้างบน เอาหัวลงข้างล่าง แล้วถากด้วยพร้า (มีด) สัตว์นั้นจะเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในนรกนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

สัตว์นรกถูกทรมานด้วยการเทียมรถ

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่อไปว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลได้จับสัตว์นั้นบางพวก ทรมาน **ด้วยการเทียมเกวียน** แล้วให้รถวิ่งกลับไปกลับมาบนแผ่นดินที่มีไฟติดทั่วลุกโพลงโชติช่วง สัตว์นั้นจะเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้าเจ็บแสบอยู่ในนรกนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

สัตว์นรกถูกทรมานด้วยการปีนภูเขาถ่านเพลิง

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่อไปว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลได้จับสัตว์นั้นบางพวก ทรมาน ด้วยการให้สัตว์**ปีนขึ้นลงซึ่งภูเขาถ่านเพลิง**ที่มีไฟติดทั่วลุกโพลงโชติช่วง สัตว์นั้นจะเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้าเจ็บแสบอยู่ในนรกนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

สัตว์นรกถูกทรมานด้วยการจับโยนลงหม้อทองแดง

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่อไปว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ครั้นแล้วเหล่านายนิรยบาลได้จับสัตว์นั้นบางพวก ทรมานด้วยการเอาเท้าขึ้นข้างบน เอาหัวลงข้างล่าง แล้ว**พุ่งโยนลงไปในหม้อทองแดง**ที่มีไฟติดทั่ว ลุกโพลงโชติช่วง สัตว์นั้นจะเดือดพล่านเป็นฟองอยู่ในหม้อทองแดง

ขณะเมื่อเดือดเป็นฟองอยู่นั้น จะพล่านขึ้นข้างบนครั้งหนึ่งบ้าง พล่านลงข้างล่างครั้งหนึ่งบ้าง พล่านไปด้านขวางครั้งหนึ่งบ้าง จะเสวย

เวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในหม้อทองแดงนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

สัตว์นรกถูกทรมานในมหานรก หรือ นรกขุมใหญ่ ๑

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายต่อไปว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ครั้นแล้วเหล่านายนิรยบาลก็จับสัตว์บางพวกโยนเข้าไปในมหานรก ก็มหานรกนั้นแล...

มีมุม ๔ มุม ๔ ประตู แบ่งไว้โดยส่วนเท่ากัน มีกำแพงเหล็กล้อมรอบ ครอบไว้ด้วยแผ่นเหล็ก พื้นของนรกใหญ่นั้นล้วนแล้วด้วยเหล็ก ลุกโพลงไปตลอดร้อยโยชน์รอบด้าน ประดิษฐานอยู่ทุกเมื่อ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย และมหานรกนั้นมีเปลวไฟพุ่งจากฝาด้านหน้าจรดฝาด้านหลัง พุ่งจากฝาด้านหลังจรดฝาด้านหน้า พุ่งจากฝาด้านเหนือจรดฝาด้านใต้ พุ่งจากฝาด้านใต้จรดฝาด้านเหนือ พุ่งจากข้างล่างจรดข้างบน พุ่งจากข้างบนลงข้างล่าง สัตว์นั้นจะเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้าเจ็บแสบอยู่ในนรกนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

สัตว์นรกถูกทรมานในมหานรก หรือนรกขุมใหญ่ ๒

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่อไปว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อกาลเวลาผ่านไปนานแสนนาน มีบางสมัยบางครั้ง บางคราว ประตูด้านหน้าของมหานรก หรือประตูด้านหลังของมหานรก หรือประตูด้านเหนือของมหานรก หรือประตูด้านใต้ของมหานรก **จะเปิดออก**

สัตว์นรกเหล่านั้น เมื่อเห็นประตูมหานรกเปิดออก ก็จะพากันรีบวิ่งตรงไปยังประตูนั้นๆ โดยเร็ว ย่อมถูกไฟไหม้ผิว ไหม้หนัง ไหม้เนื้อ

ไหม้เอ็น แม้กระดูก ทั้งเป็นควันตลบไปหมด แต่แล้วเมื่อสัตว์นรกเหล่านั้น ยกอวัยวะขึ้นแล้ว ก็จะกลับคงรูปตามเดิมทันที

และในขณะที่สัตว์เหล่านั้นใกล้จะถึงประตูมหานรกที่เปิดออกนั้น ประตูมหานรกก็จะปิดทันที สัตว์นรกเหล่านั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในมหานรกนั้นต่อไป และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

สัตว์นรกถูกทรมานในอุสสุทธนรก หรือนรกขุมกลาง ๑

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่อไปว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อกาลเวลาผ่านไปนานแสนนาน มีบางสมัย บางครั้ง บางคราว ประตูด้านหน้าของมหานรกนั้นเปิด สัตว์นรกเหล่านั้นก็จะรีบวิ่งไปยังประตูนั้นโดยเร็ว ย่อมถูกไฟไหม้ผิว ไหม้หนัง ไหม้เนื้อ ไหม้เอ็น แม้กระดูก ทั้งเป็นควันตลบไป

แต่แล้วเมื่อสัตว์นรกเหล่านั้น ยกอวัยวะนั้นขึ้นแล้ว ก็จะกลับคงรูปตามเดิมทันที

คราวนี้สัตว์เหล่านั้นจะสามารถผ่านออกประตูมหานรกนั้นมาได้

แต่ว่ามหานรกนั้นแล ประกอบด้วย**คูถนรก** ซึ่งเป็น ๑ ใน ๔ ของ**อุสสุทธนรก**ล้อมอยู่รอบด้าน (โปรดดูรูปอุสสุทธนรก ประกอบอยู่รอบ ๔ ทิศของมหานรกในบทนำ)

สัตว์นรกเหล่านั้น เมื่อออกจากประตูมหานรกมาแล้ว ก็จะพลัดตกใน**คูถนรก**นั้นทันที

และใน**คูถนรก**นั้นแล นอกจากประกอบด้วยอุจจาระแล้วยังมี **หมู่สัตว์ปากดั่งเข็ม** คอยกัดเชือดเฉือนผิว เชือดเฉือนหนัง เชือดเฉือนเนื้อ เชือดเฉือนเอ็น เชือดเฉือนกระดูก แล้วกินเยื่อในกระดูก

สัตว์นรกเหล่านั้นเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในคูถนรกนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

สัตว์นรกถูกทรมานในอุสสุทธนรก หรือนรกขุมกลาง ๒

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่อไปว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ต่อจาก**คูถนรก**นั้น ยังมี**กุกกุลนรก** ซึ่งเป็น ๑ ใน ๔ ของ**อุสสุทธนรก** ประกอบล้อมอยู่รอบด้านของคูถนรก **ซึ่งกุกกุลนรกนี้เต็มไปด้วยเถ้ารึง หรือ เถ้าไฟที่ร้อนแรงจัดแต่ไม่มีเปลวไฟ**

สัตว์นรกเหล่านั้น เมื่อขึ้นจากคูถนรกได้แล้ว ก็จะพลัดตกลงใน**กุกกุลนรก**ทันที สัตว์นรกเหล่านั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในนรกเถ้ารึงนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

สัตว์นรกถูกทรมานในอุสสุทธนรก หรือนรกขุมกลาง ๓

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่อไปว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ต่อจาก**กุกกุลนรก** นั้นยังมี **อสีปัตตวันนรก** ซึ่งเป็นอีก ๑ ใน ๔ ของ**อุสสุทธนรก** ประกอบล้อมอยู่รอบด้านของ**กุกกุลนรก**

ซึ่ง **อสีปัตตวันนรก**นี้ ประการหนึ่งเต็มไปด้วย**ป่างิ้ว** ต้นสูงชะลูดขึ้นไปโยชน์หนึ่ง มีหนามยาว ๑๖ องคุลี มีไฟติดทั่วลุกโพลงโชติช่วง

สัตว์นรกเหล่านั้น เมื่อขึ้นจาก**กุกกุลนรก** แล้ว ก็ต้องเข้าไปใน**ป่างิ้ว** เหล่านายนิรยบาลจะบังคับให้สัตว์นั้นขึ้นๆ ลงๆ ที่ต้นงิ้วนั้น สัตว์นรกเหล่านั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ที่ต้นงิ้วนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

สัตว์นรกถูกทรมานในอุสสุทธนรก หรือนรกขุมกลาง ๔

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายต่อไปว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ใน**อสีปัตตวันนรก**นั้น นอกจากจะประกอบด้วยป่างิ้วแล้ว ยังมีป่าต้นไม้ใบเป็นดาบเป็นหอก ประกอบล้อมอยู่รอบด้าน

สัตว์นรกนั้น เมื่อออกจากป่างิ้วแล้วจะเข้าไปในป่านั้น จะถูกใบไม้ที่เป็นคมพัดตัดมือบ้าง ตัดเท้าบ้าง ตัดทั้งมือและทั้งเท้าบ้าง ตัดใบหูบ้าง ตัดจมูกบ้าง ตัดทั้งใบหูและจมูกบ้าง

สัตว์นรกเหล่านั้น ย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ที่ป่าไม้มีใบเป็นดาบนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

สัตว์นรกถูกทรมานในอุสสุทธนรก หรือนรกขุมกลาง ๕

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายต่อไปว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ต่อจาก**อสีปัตตวันนรก** คือ ต่อจากป่าต้นไม้มีใบเป็นดาบ ยังมี**เวตตรณีนทีนรก** ซึ่งเป็น ๑ ใน ๔ ของ**อุสสุทธนรก** ประกอบล้อมอยู่รอบด้านของ**อสีปัตตวันนรก** ซึ่ง**เวตตรณีนทีนรกนี้เป็นแม่น้ำใหญ่เป็นกรด**

สัตว์นรกเหล่านั้น เมื่อออกจาก**อสีปัตตวันนรก** แล้วก็จะตกลงไปในแม่น้ำใหญ่เป็นกรดนี้ จะลอยอยู่ในแม่น้ำนั้นตามกระแสบ้าง ทวนกระแสบ้าง ทั้งตามและทวนกระแสบ้าง

สัตว์นรกเหล่านั้น ย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้าเจ็บแสบอยู่ในแม่น้ำนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

สัตว์นรกถูกทรมานในอุสสุทธนรก หรือนรกขุมกลาง ๖

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่อไปว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ครั้นแล้วเหล่านายนิรยบาลกล่าวกับสัตว์นรกทั้งหลายว่า *"ดูก่อนพ่อมหาจำเริญ เจ้าต้องการอะไร"*

สัตว์นรกทั้งหลายเหล่านั้นตอบว่า *"ข้าพเจ้ากระหายน้ำเจ้าข้า"*

เหล่านายนิรยบาลจึงเอาขอเหล็กร้อนมีไฟติดทั่ว ลุกโพลงโชติช่วง เปิดปากอ้าออก แล้วเอาน้ำทองแดงร้อนแรง มีไฟติดลุกโพลงโชติช่วง กรอกเข้าไปในปาก

น้ำทองแดงนั้นจะไหม้ริมฝีปากบ้าง ปากบ้าง คอบ้าง ท้องบ้าง ของสัตว์นั้น พาเอาไส้ใหญ่บ้าง ไส้น้อยบ้าง ออกมาทางส่วนเบื้องล่าง

สัตว์นรกเหล่านั้น ย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้าเจ็บแสบอยู่ ณ ที่นั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ต่อจากนั้นนายนิรยบาลก็จะจับสัตว์นั้นโยนกลับเข้าไปในมหานรกอีก

เรื่องเคยมีมาแล้ว

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่อไปว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้วดังนี้ คือ **พระยายม** ได้มีความดำริอย่างนี้ว่า พ่อเจ้าประคุณเอ๋ย เป็นอันว่าสัตว์ทั้งหลายที่ทำกรรมชั่วไว้ในโลก ย่อมถูกนายนิรยบาลลงโทษทัณฑ์ชนิดต่างๆ เห็นปานนี้แล้ว

โอหนอ...พวกเราทั้งหลายพึงได้เกิดเป็นมนุษย์ ขอพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพึงเสด็จอุบัติในโลก ขอเราทั้งหลายพึงได้นั่งใกล้พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น

ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น พึงแสดงธรรมแก่เรา และขอเราพึงรู้ทั่วถึงธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเถิด

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็เรื่องนั้นเรามิได้ฟังต่อจากสมณะหรือพราหมณ์ผู้ใด แล้วนำมาบอกเล่าแก่พวกเธอทั้งหลาย

ก็หากแต่เรื่องที่เราบอกแก่พวกเธอทั้งหลายนั้น เราได้รู้เอง เห็นเองและปรากฏเองทั้งนั้น

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไวยากรณ์ภาษิต

ครั้นแล้ว พระสุคตผู้ศาสดาได้ตรัสเป็นคาถาประพันธ์ดังต่อไปนี้ว่า

นรชนเหล่าใด เมื่อยังหนุ่มสาวอยู่ เมื่อทูตนรก (ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย) ตักเตือนแล้ว แต่ก็ยังประมาทอยู่ นรชนเหล่านั้น ก็จะเข้าถึงหมู่สัตว์เลว กล่าวคือ สัตว์นรก ซึ่งจะเศร้าโศกสิ้นกาลนาน

ส่วนนรชนเหล่าใด เป็นสัตบุรุษผู้สงบระงับในโลกนี้ เมื่อทูตนรก (ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย) ตักเตือนแล้ว ย่อมไม่ประมาทในธรรมของพระอริยเจ้าในทุกๆ กาล มองเห็นภัยในความยึดมั่นถือมั่นนั้นเสีย ก็จะสามารถหลุดพ้นในธรรมทั้งหลาย เป็นที่สิ้นชาติและมรณะได้

นรชนเหล่านั้น จะบรรลุถึงความเกษมสำราญ มีสุข ดับทุกข์สนิทในปัจจุบัน ล่วงเวรและภัยทั้งปวง และเข้าไปล่วงทุกข์ทั้งปวงได้

ตอนที่ ๒

เนมิราชชาดก

มหานิบาตชาดก ขุททกนิกาย
พระสุตตันตปิฎก
ว่าด้วยเรื่องของสัตว์ทำบาปอะไร จึงต้องไปเสวยทุกข์ในนรกขุมต่างๆ

นำเรื่อง

ครั้งเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของพวกเราทั้งหลายยังเป็นพระโพธิสัตว์ท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏฏ์เพื่อสร้างสม**บารมี ๑๐ ทัศ** ให้แก่กล้า ได้มาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ก็ในสมัยหนึ่ง พระพุทธองค์ได้เสวยพระชาติเป็น**พระเจ้าเนมิราช** ทรงบำเพ็ญ**อธิษฐานบารมี**ขั้นสูงสุด

พระเจ้าเนมิราช เป็นกษัตริย์ขัตติยวงศ์ สืบเชื้อสายมาแต่ราชวงศ์ของ**พระเจ้ามฆเทวะ** แห่ง**มิถิลานคร แคว้นวิเทหะ**

เมื่อทรงเจริญวัยขึ้นก็ทรงยินดีในการบริจาคทาน รักษาศีล ครั้นต่อมาเมื่อพระราชบิดาเสด็จออกบวช ก็ได้เสวยราชสมบัติสืบต่อจากพระราชบิดา

ครั้นได้เสวยราชย์แล้ว พระเจ้าเนมิราชก็ได้โปรดให้สร้างโรงทาน ๕ แห่ง คือ ที่ประตู ๔ แห่ง และที่ใจกลางเมืองอีก ๑ แห่ง พระองค์ทรงสละพระราชทรัพย์เพื่อใช้จ่ายในการบำเพ็ญทานทุกวัน และทรงรักษาศีล ๕ เป็นนิตย์ และทรงรักษาศีลอุโบสถในวันอุโบสถ

นอกจากจะทรงให้ทาน รักษาศีล ด้วยพระองค์เองแล้ว ยังทรงแสดงธรรม ชักชวนประชาชนทั้งหลาย ให้กระทำอย่างที่พระองค์ได้ทรงกระทำด้วย ทำให้บ้านเมืองและประชาชนทั้งหลายอยู่ด้วยความร่มเย็นสงบสุขกันทั่วหน้า

ต่อมา พระเจ้าเนมิราชทรงสงสัยอยู่ว่า ความดีที่พระองค์ทรงบำเพ็ญอยู่นั้น คือ **การให้ทาน กับการรักษาศีล นั้น อย่างไหนจะมีผลมากกว่ากัน**

ครั้นแล้วในเวลาใกล้สว่างของวันพระ ขึ้น ๑๕ ค่ำ วันหนึ่ง **พระอินทร์** ได้เสด็จมาหาพระองค์ถึงห้องบรรทม แล้วตรัสถามถึงข้อสงสัย

พระเจ้าเนมิราชได้กราบทูลให้พระอินทร์ทราบถึงข้อสงสัยของพระองค์ และทูลขอให้พระอินทร์ตอบให้ด้วย

พระอินทร์ตรัสตอบว่า

*"**การรักษาศีล มีผลมากกว่าการให้ทาน** เพราะการให้ทานส่งผลให้ไปเกิดได้แต่ในสวรรค์ แต่การรักษาศีลส่งผลให้ไปเกิดได้ถึงในพรหมโลก*

*แต่อย่างไรก็ตาม การให้ทานกับการรักษาศีล ต่างก็เป็นความดี ทั้งนั้น **จึงควรทำทั้ง ๒ อย่างควบคู่กันไป** อย่างที่พระองค์ทรงบำเพ็ญแล้วนั้น นับว่าถูกต้องแล้ว"*

พระเจ้าเนมิราชฟังพระอินทร์แก้ข้อสงสัยของพระองค์แล้วก็เกิดปีติโสมนัส

ฝ่ายพระอินทร์ ครั้นกลับไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์แล้ว ก็ตรัสเล่าเรื่องราวของ**พระเจ้าเนมิราช**ให้บรรดาเทวดาทั้งหลายฟัง

เทวดาทั้งหลาย เมื่อได้ฟังแล้วก็อยากจะได้เห็นพระเจ้าเนมิราช จึงทูลพระอินทร์ ขออัญเชิญพระเจ้าเนมิราชขึ้นมายังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

พระอินทร์จึงมีบัญชาให้ มาตลีเทพบุตร ขับรถเวชยันตราชรถลงมารับพระเจ้าเนมิราช

แล้วคืนวันนั้นเอง มาตลีเทพบุตรก็นำเวชยันตราชรถเลื่อนลอยลงมาเทียบพระบัญชร กราบทูลพระเจ้าเนมิราชว่า พระอินทร์ทรงมีบัญชาให้มารับเสด็จพระองค์ขึ้นไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

พระเจ้าเนมิราชรับคำเชิญ แล้วตรัสลาอำมาตย์ ราชบริพาร ขึ้นประทับเวชยันตราชรถทันที

ก่อนจะขึ้นไปถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ **มาตลีเทพบุตร** ได้ทูลถาม **พระเจ้าเนมิราช**ว่า *"ทางไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น ทางหนึ่งจะผ่านสถานที่อยู่ของเหล่าสัตว์**ผู้ทำบาป** อีกทางหนึ่งจะผ่านสถานที่อยู่ของเหล่าสัตว์**ผู้ทำบุญ** จะโปรดให้นำเสด็จไปทางไหนดี"*

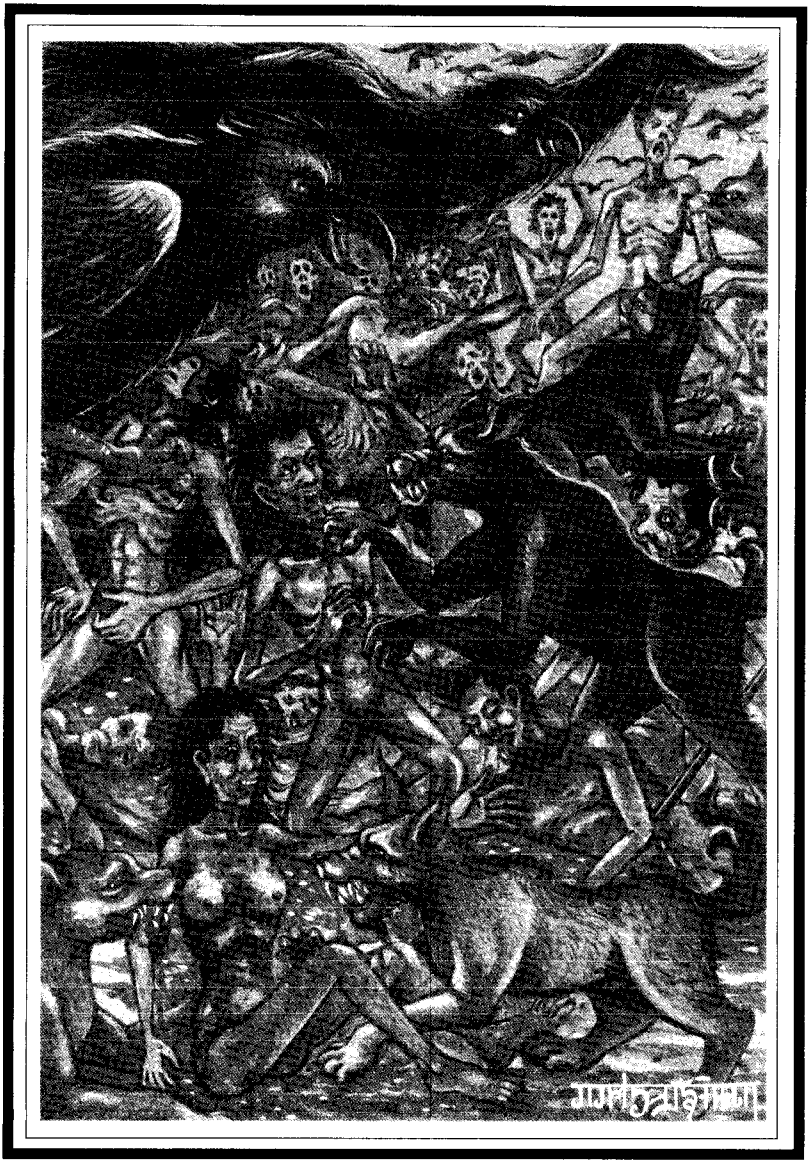
พระเจ้าเนมิราช ตอบว่า *"ท่านจงนำเราไปทั้ง ๒ ทาง และเราจะดูนรกอันเป็นสถานที่อยู่ของเหล่าสัตว์ผู้ทำบาป สถานที่อยู่ของเหล่าสัตว์ผู้มีกรรมหยาบช้า และคติของเหล่าชนผู้ทุศีลก่อน"*

ดังนั้น มาตลีเทพบุตร จึงได้นำพระเจ้าเนมิราช ท่องเมืองนรกไปเป็นลำดับๆ ดังต่อไปนี้

สัตว์ทำบาปอะไรจึงต้องเสวยทุกข์ในเวตตรณีนทีนรก

ครั้นแล้ว **มาตลีเทพบุตรสารถี** จึงนำ**พระเจ้าเนมิราช** ไปทอดพระเนตรยัง**แม่น้ำเวตตรณีนทีนรก** เป็นแห่งแรก

ณ **เวตตรณีนทีนรก** พระเจ้าเนมิราชได้ทอดพระเนตรเห็นนายนิรยบาลทั้งหลายในนรกนั้น ถืออาวุธ มีดาบ มีด สามง่าม หอก

เนมิราชชาดก ว่าด้วยเรื่องของสัตว์ทำบาปอะไร
จึงต้องไปเสวยทุกข์ในนรกขุมต่างๆ

และไม้ค้อน เป็นต้น อันลุกโพลง ประหาร แทง โบยตีสัตว์นรกทั้งหลายนั้น

สัตว์นรกเหล่านั้นทนทุกข์นั้นไม่ได้ ก็ตกลงในแม่น้ำเวตตรณีนทีนรกนั้น

เวตตรณีนทีนรก นั้น เต็มไปด้วยเถาเครือหวายอันมีหนามแหลมคมขนาดเท่ากับหอกและมีไฟลุกโพลงอยู่ข้างบน

สัตว์นรกเหล่านั้นต้องอยู่ในเวตตรณีนทีนรกเป็นเวลานานหลายพันปี โดยถูกหนามหวายเสียบแทงร่างกาย ขาดเป็นท่อนเล็กท่อนน้อย ทนทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส

สัตว์นรกต้องทนทุกข์ทรมานอยู่กับหนามแหลมคมของเถาเครือหวายเป็นเวลานานมาก ครั้นแล้วพลัดจากเถาเครือหวายตกลงที่ปลายหลาวเหล็กมีไฟลุกโพลงเท่าลำตาล ซึ่งตั้งขึ้นภายใต้เถาเครือหวาย

สัตว์นรกต้องถูกหลาวเหล็กแทงไหม้ ประดุจยังกับปลาที่เสียบไว้ในไม้แหลมย่างไฟ หลาวทั้งหลายลุกเป็นไฟ สัตว์ทั้งหลายก็ลุกเป็นไฟอยู่เป็นเวลาช้านาน

ภายใต้หลาวเหล็ก มี**ใบบัวเหล็ก**แหลมคมดุจมีดโกนลุกเป็นไฟอยู่บนน้ำ สัตว์นรกเหล่านั้นเมื่อพลัดจากหลาวเหล็ก ก็จะตกลงในใบบัวเหล็กนั้น เสวยทุกขเวทนาอยู่ช้านาน

เมื่อสัตว์นรกนั้น เสวยทุกขเวทนาอยู่ที่ใบบัวเหล็กอยู่ช้านานแล้ว ก็พลัดตกลงไปในน้ำซึ่งเป็น**น้ำแสบ น้ำเค็ม** แล้วก็ลุกเป็นไฟ แม้สัตว์นรกทั้งหลายก็ลุกเป็นไฟ

ต่อมา สัตว์นรกทั้งหลายเหล่านั้น จะจมลงไปในน้ำ ซึ่งภายใต้น้ำนั้นประกอบไปด้วยเครื่องประหารอันคมกริบ สัตว์นรกทั้งหลายเหล่านั้น จะถูกฟันเป็นท่อนเล็กท่อนน้อย ไม่สามารถจะอดกลั้นทุกขเวทนาใหญ่นั้นได้ ก็ร่ำร้อง น่ากลัวมาก บางครั้งก็ไหลลอยไปตามกระแสน้ำ บางครั้งก็ทวนกระแสน้ำ

ลำดับนั้น นายนิรยบาลอยู่บนฝั่งก็จะซัดด้วยลูกศรบ้าง มีดบ้าง สามง่ามบ้าง หอกบ้าง แทงสัตว์นรกเหล่านั้นดุจปลา สัตว์นรกเหล่านั้นถึงทุกขเวทนาแสนสาหัส ร้องกันลั่น

นายนิรยบาลก็เอาเบ็ดเหล็กที่ลุกเป็นไฟ เกี่ยวสัตว์เหล่านั้นขึ้นมาแล้วให้นอนบนแผ่นดินเหล็กที่ลุกเป็นไฟโชติช่วง ยัดปากด้วยก้อนเหล็กที่ลุกแดง

พระเจ้าเนมิราช ทอดพระเนตรเห็นเหล่าสัตว์นรก ถูกทุกข์ใหญ่เบียดเบียนใน**เวตตรณีนทีนรก** ดังนั้นแล้ว ก็เกิดความสะดุ้งกลัว จึงตรัสถาม**มาตลีเทพบุตรสารถี**ไปว่า สัตว์เหล่านี้ได้ทำบาปกรรมอะไร จึงต้องมาเสวยทุกข์อยู่ในเวตตรณีนทีนรก เช่นนี้

มาตลีเทพบุตรสารถี ได้กราบทูลให้พระเจ้าเนมิราชทรงทราบว่า สัตว์นรกทั้งหลายเหล่านี้ เมื่อยังอยู่ในมนุษย์โลก เป็นผู้มีกำลังมาก ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังอำนาจล้นฟ้า แต่เบียดเบียนด่ากระทบกระเทียบเปรียบเปรย ดูถูกเหยียดหยาม ผู้ที่มีกำลังน้อยกว่า ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังอำนาจ

สัตว์เหล่านั้นมีกรรมหยาบช้า กระทำบาปดังกล่าวแล้ว จึงตกลงในเวตตรณีนทีนรก ดังนี้ พระเจ้าข้า

สัตว์ทำบาปอะไรจึงต้องเสวยทุกข์ในสุนขนรก (นรกสุนัข)

จาก**เวตตรณีนทีนรก** มาตลีเทพบุตรสารถี จึงนำพระเจ้าเนมิราชไปทอดพระเนตรยัง**สุนขนรก** (นรกสุนัข) ต่อไป

ณ ที่แดน**สุนขนรก** นี้ พระเจ้าเนมิราชได้ทอดพระเนตรเห็นสุนัขแดง สุนัขด่าง ฝูงแร้ง ฝูงกา น่ากลัว เคี้ยวจิกกินสัตว์นรกเหล่านั้น

สุนัขเหล่านั้นตัวโตเท่าช้าง ไล่ติดตามสัตว์นรกที่แผ่นดินลุกโพลงดุจสัตว์ล่าเนื้อ เมื่อทันแล้วก็งับกัดเนื้อหลุดออกเป็นชิ้นๆ ทำให้ร่างกายของสัตว์นรกนั้นล้มลงบนแผ่นดินเหล็กอันลุกโพลง แล้วเอาขาหน้าทั้งสองขาเหยียบอกของสัตว์นรกผู้ร้องลั่นอยู่ ทั้งกินเนื้อให้**เหลือแต่เยื่อในกระดูก**แห่งสัตว์ผู้มีบาปกรรม

ฝูงแร้งมีจะงอยปากเป็นโลหะ ตัวใหญ่เท่าเกวียนบรรทุกสินค้า แร้งเหล่านั้นทำลายกระดูกด้วยจะงอยปากเช่นกับปลายทวน **จิกกินเยื่อในกระดูก**

ฝูงกา มีจะงอยปากเป็นโลหะ น่ากลัวยิ่ง จิกกินสัตว์นรกที่มันเห็นแล้ว

พระเจ้าเนมิราช ทอดพระเนตรเห็นเหล่าสัตว์นรกถูกทุกข์ใหญ่เบียดเบียนใน**สุนขนรก** ดังนั้นแล้ว ก็เกิดความกลัว จึงตรัสถาม**มาตลีเทพบุตรสารถี**ไปว่า สัตว์เหล่านี้ได้ทำบาปกรรมอะไรไว้ จึงต้องมาเสวยทุกข์อยู่ใน**สุนขนรก** เช่นนี้

มาตลีเทพบุตรสารถี ได้กราบทูลให้พระเจ้าเนมิราชทรงทราบว่าสัตว์นรกทั้งหลายเหล่านี้ เมื่อยังอยู่ในมนุษย์โลก เป็นผู้ตระหนี่เหนียวแน่นมีบาปกรรม **มักบริภาษเบียดเบียนด่ากระทบกระเทียบสมณพราหมณ์**

สัตว์เหล่านั้นมีกรรมหยาบช้า กระทำบาปดังกล่าวแล้ว จึงตกลงใน**สุนขนรก** ดังนี้ พระเจ้าข้า

สัตว์ทำบาปอะไรจึงต้องเสวยทุกข์ในมหานรก (นรกขุมใหญ่)

จาก**สุนขนรก** มาตลีเทพบุตรสารถี จึงนำพระเจ้าเนมิราชไปทอดพระเนตรยัง**มหานรก** (นรกขุมใหญ่) ต่อไป

ณ ที่แดนมหานรกนี้ **พระเจ้าเนมิราช** ได้ทอดพระเนตรเห็นสัตว์นรกทั้งหลายเหยียบแผ่นดินเหล็ก ๙ โยชน์ ลุกโชติช่วง นายนิรยบาลติดตามไปฟาดหน้าแข้งด้วยท่อนเหล็กอันลุกโพลงประมาณเท่าต้นตาล จนล้มลง แล้วโบยสัตว์นั้นด้วยท่อนเหล็กนั้นจนน่วมไปทั้งตัว เหมือนค้อนตีโคที่ไม่เข้าคอก ฉะนั้น

พระเจ้าเนมิราช ทอดพระเนตรเห็นสัตว์นรกเหล่านั้นมีร่างกายลุกโพลง เดินเหยียบแผ่นดินเหล็ก และนายนิรยบาลโบยด้วยท่อนเหล็กแดง ถูกทุกข์ใหญ่เบียดเบียนใน**มหานรก** ดังนั้นแล้วก็เกิดความกลัว จึงตรัสถาม**มาตลีเทพบุตรสารถี**ไปว่า สัตว์เหล่านี้ได้ทำบาปกรรมอะไรไว้ จึงต้องเสวยทุกข์อยู่ใน**มหานรก**เช่นนี้

มาตลีเทพบุตรสารถี ได้กราบทูลให้**พระเจ้าเนมิราช**ทรงทราบว่า สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ เมื่อยังอยู่ในมนุษย์โลก **เป็นผู้มีบาปกรรม เบียดเบียน ด่ากระทบกระเทียบชายหญิงผู้มีกุศลธรรมสมบูรณ์ด้วยคุณ มีศีลและอาจาระ** สัตว์เหล่านั้นมีกรรมหยาบช้า กระทำบาปกรรมแล้วจึงถูกเบียดเบียนด้วยท่อนเหล็กนอนอยู่ดังนั้น พระเจ้าข้า

สัตว์ทำบาปอะไรจึงต้องเสวยทุกข์ในนรกถ่านเพลิง

จากมหานรก มาตลีเทพบุตรสารถีจึงนำพระเจ้าเนมิราชไปทอดพระเนตรยัง**นรกถ่านเพลิง**ต่อไป

ณ ที่แดน**นรกถ่านเพลิง**นี้ พระเจ้าเนมิราชได้ทอดพระเนตรเห็นสัตว์นรกทั้งหลาย ถูกนายนิรยบาลทั้งหลายทิ่มแทงด้วยอาวุธอันลุกโพลง สัตว์นรกเหล่านั้นก็ตกลงใน**หลุมถ่านเพลิง**

เมื่อสัตว์นรกทั้งหลายเหล่านั้น จมลงไปอยู่ในหลุมถ่านเพลิงเพียงเอว นายนิรยบาลก็เอากระเช้าเหล็กใหญ่ตักถ่านเพลิงลงบนศีรษะสัตว์นรกเหล่านั้น สัตว์นรกเหล่านั้นไม่อาจรับถ่านเพลิงก็ร้องไห้ มีกายไฟไหม้ดิ้นรนอยู่

พระเจ้าเนมิราช ทอดพระเนตรเห็นสัตว์นั้นร้องไห้ มีกายไฟไหม้ทั่ว ดิ้นรนอยู่ในหลุมถ่านเพลิงดังนั้นแล้ว ก็เกิดความกลัว จึงตรัสถามมาตลีเทพบุตรสารถีไปว่า สัตว์เหล่านั้นได้ทำบาปกรรมอะไร จึงต้องมาเสวยทุกข์อยู่ในนรกถ่านเพลิงเช่นนี้

มาตลีเทพบุตรสารถีได้กราบทูลพระเจ้าเนมิราชทรงทราบว่า สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ เมื่อยังอยู่ในมนุษย์โลกนั้น **เป็นผู้มีบาปกรรม เบียดเบียนด่ากระทบกระเทียบสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีศีล** กล่าวคือถึงพร้อมด้วยคุณคืออาจาระ (มีพฤติกรรมดำเนินชีวิตด้วยดี)

สัตว์นรกเหล่านี้มีกรรรมหยาบช้า กระทำบาปกรรมแล้ว จึงต้องมาตกลงใน**โลหกุมภีนรก** หรือ **นรกหม้อทองแดง** ดังนี้พระเจ้าข้า

สัตว์ทำบาปอะไรจึงต้องเสวยทุกข์ในนรกโซ่ทองแดง

จากนรกหม้อทองแดง มาตลีเทพบุตรสารถีจึงนำพระเจ้าเนมิราชไปทอดพระเนตรยัง**นรกโซ่ทองแดง** ต่อไป

ณ ที่แดน**นรกโซ่ทองแดง**นี้ พระเจ้าเนมิราชได้ทอดพระเนตรเห็นสัตว์นรกทั้งหลายถูกนายนิรยบาล**เอาโซ่โลหะอันลุกโพลงผูกคอไว้** ให้ก้มหน้าและโน้มตัวลงแล้วควั่นที่คอ ใช้ท่อนเหล็กไล่ตี ต้อนลงไปในน้ำทองแดง เมื่อคอนั้นขาดแล้ว มีคออื่นกับศีรษะเกิดใหม่ทันที แล้วถูกโบยตีซ้ำ

พระเจ้าเนมิราช ทอดพระเนตรเห็นแล้วก็เกิดความกลัว จึงตรัสถามมาตลีเทพบุตรสารถีว่า สัตว์เหล่านี้ได้ทำบาปกรรมอะไรไว้ จึงต้องมาเสวยทุกข์อยู่ในนรกโช่ทองแดงเช่นนี้

มาตลีเทพบุตรสารถี ได้กราบทูลพระเจ้าเนมิราชทรงทราบว่า สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ เมื่อยังอยู่ในมนุษย์โลกนั้น เป็นผู้มีบาปกรรม จับนกมาตัดปีก บิดคอ ฆ่ากินบ้าง ขายบ้าง สัตว์เหล่านั้นมีกรรมอันหยาบช้า กระทำบาป จึงมีศีรษะขาดอยู่ในที่นี้ พระเจ้าข้า

สัตว์ทำบาปอะไรจึงต้องเสวยทุกข์ในนรกแม่น้ำแกลบ

จากนรกโช่ทองแดง มาตลีเทพบุตรสารถีนำพระเจ้าเนมิราชไปทอดพระเนตรยัง**นรกแม่น้ำแกลบ** ต่อไป

ณ ที่**แดนนรกแม่น้ำแกลบ**นี้ พระเจ้าเนมิราชได้ทอดพระเนตรเห็นแม่น้ำสายหนึ่ง มีน้ำเจิ่งน่ารื่นรมย์ไหลอยู่โดยปกติ สัตว์นรกทั้งหลายไม่อาจทนความกระหายได้ เพราะความเร่าร้อนด้วยเพลิง จึงเดินย่ำแผ่นโลหะที่ไฟลุกโพลง ลงสู่แม่น้ำนั้น

ทันใดนั้นเอง ฝั่งน้ำทั้งสองก็ลุกโพลงทั่ว น้ำที่ควรดื่มก็กลายเป็นแกลบและไหม้ลุกโพลงลงไปทั่ว สัตว์นรกไม่อาจทนความกระหายได้ ก็เคี้ยวแกลบและใบไม้อันลุกโพลงกินแทนดื่มน้ำ แกลบและใบไม้นั้นก็เผาร่างกายทั้งสิ้นออกทางส่วนเบื้องต่ำ สัตว์นรกไม่สามารถจะอดกลั้นทุกข์นั้น ก็ประคองแขนทั้งสองร้องไห้

พระเจ้าเนมิราช ทอดพระเนตรเห็นแล้วเกิดความกลัว จึงถามมาตลีเทพบุตรสารถีว่า สัตว์เหล่านี้ได้ทำบาปกรรมอะไรไว้ จึงมาเสวยทุกข์อยู่ใน**นรกแม่น้ำแกลบ** นี้เช่นนี้

มาตลีเทพบุตรสารถีได้กราบทูลให้พระเจ้าเนมิราชทรงทราบว่า สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ เมื่อยังอยู่ในมนุษย์โลกนั้น เป็นผู้มีบาปกรรม

มีการงานไม่บริสุทธิ์ เป็นพ่อค้าขายข้าวเปลือก มีความโลภอยากได้กำไรมากๆ จึงใช้กลโกงด้วยวิธีต่างๆ อาทิเช่น เอาข้าวลีบ หรือแกลบปนข้าวดีขาย

เมื่อสัตว์เหล่านั้นต้องมาใช้กรรมใน**นรกแม่น้ำแกลบ**นี้ มีความร้อนยิ่งเพราะความร้อนแห่งไฟนรก มีความกระหายน้ำ จะดื่มน้ำ น้ำจึงกลายเป็นแกลบและไหม้ลุกโพลงทั่วไป พระเจ้าข้า

สัตว์ทำบาปอะไรจึงต้องเสวยทุกข์ในแหลนหลาวนรก

จากนรกแม่น้ำแกลบ มาตลีเทพบุตรสารถีจึงนำพระเจ้าเนมิราชไปทอดพระเนตรยัง**แหลนหลาวนรก**ต่อไป

ณ ที่**แดนแหลนหลาวนรก** นี้ พระเจ้าเนมิราชได้ทอดพระเนตรเห็นนายนิรยบาลทั้งหลาย ล้อมเหล่าสัตว์นรกในแหลนหลาวนรกนั้นไว้เหมือนนายพรานล้อมฝูงมฤคในป่าไว้ แล้วทิ่มแทงข้างทั้ง ๒ ข้างของสัตว์นรกเหล่านั้นด้วยอาวุธต่างๆ มีเครื่องประหาร คือ ลูกศร หอก สามง่าม เป็นต้น จนร่างกายของสัตว์นรกเหล่านั้นปรากฏเป็นช่องปรุไปหมดเหมือนใบไม้แก่ฉะนั้น

พระเจ้าเนมิราช ทอดพระเนตรเห็นแล้วเกิดความกลัว จึงตรัสถามมาตลีเทพบุตรสารถีว่า สัตว์เหล่านี้ได้ทำบาปกรรมอะไรไว้ จึงต้องมาเสวยทุกข์ใน**แหลนหลาวนรก**นี้ เช่นนี้

มาตลีเทพบุตรสารถี ได้กราบทูลให้พระเจ้าเนมิราชทรงทราบว่า สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ เมื่อยังอยู่มนุษย์โลกนั้น เป็นผู้มีบาปกรรม ไม่ยังประโยชน์ให้สำเร็จ **ถือเอาของที่เจ้าของไม่ให้** อาทิเช่น ข้าว ทรัพย์สิน เงิน ทอง แพะ แกะ ปศุสัตว์ และกระบือ มาเลี้ยงชีวิต

สัตว์เหล่านั้นเป็นผู้มีบาปหยาบช้า กระทำบาป จึงถูกฆ่าด้วยหอกแหลนหลาวนอนอยู่ดังนี้ พระเจ้าข้า

สัตว์ทำบาปอะไรจึงต้องเสวยทุกข์ในนรกทุบตี

จากนรกแหลนหลาว มาตลีเทพบุตรสารถีจึงนำพระเจ้าเนมิราชไปทอดพระเนตรยัง**นรกทุบตี** ต่อไป

ณ ที่**แดนนรกทุบตี** นี้ พระเจ้าเนมิราชได้ทอดพระเนตรเห็นนายนิรยบาลผูกคอสัตว์ในนรกนั้นด้วยเชือกเหล็กลุกโพลงใหญ่ คร่าตัวมาให้ล้มลงบนแผ่นดินเหล็กลุกโพลง เที่ยวทุบตีด้วยอาวุธต่างๆ อันลุกโพลง

และยังมีสัตว์นรกอื่นอีก บางพวกถูกนายนิรยบาลใช้มีดตัดสับเป็นชิ้นๆ แล้ววางไว้บนแผ่นดินเหล็กลุกโพลง เหมือนกับสัตว์ต่างๆ ที่ถูกมนุษย์ฆ่าแล้ว พ่อค้าแม่ค้านำมาวางขายในร้าน เพื่อประโยชน์แก่การเลี้ยงชีพฉะนั้น

พระเจ้าเนมิราชทอดพระเนตรเห็นดังนั้น เกิดความกลัว จึงตรัสถามมาตลีเทพบุตรสารถีว่า สัตว์เหล่านี้ได้ทำบาปกรรมอะไร จึงต้องมาเสวยทุกข์ใน**นรกทุบตี** เช่นนี้

มาตลีเทพบุตรสารถี ได้กราบทูลให้พระเจ้าเนมิราชทรงทราบว่า สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ เมื่ออยู่ในมนุษย์โลกนั้น เป็นผู้มีกรรม เคยเป็นผู้ฆ่าปลา ฆ่าสุกร ฆ่าแพะ ฆ่าโค ฆ่ากระบือ ฯลฯ แล้วนำไปวางขายในร้านเพื่อประโยชน์แก่การเลี้ยงชีพ สัตว์เหล่านั้นเป็นผู้มีกรรมหยาบช้ากระทำบาป จึงถูกตัดเป็นชิ้นๆ นอนอยู่ พระเจ้าข้า

สัตว์ทำบาปอะไรจำต้องเสวยทุกข์ในนรกคูถ

จากนรกทุบตี มาตลีเทพบุตรสารถีจึงนำพระเจ้าเนมิราชไปทอดพระเนตรยัง **นรกคูถ** ต่อไป

ณ ที่**แดนนรกคูถ**นี้ พระเจ้าเนมิราชได้ทอดพระเนตรเห็นห้วงน้ำที่เต็มไปด้วยมูตร คูถ มีกลิ่นเหม็นไม่สะอาด เน่าฟุ้งไป

สัตว์นรกเหล่านั้นมีความหิวครอบงำ ก็กินมูตรและคูถนั้น

พระเจ้าเนมิราช ทอดพระเนตรเห็นดังนั้นแล้วเกิดความกลัว จึงตรัสถามมาตลีเทพบุตรสารถีว่า สัตว์เหล่านี้ได้ทำบาปกรรมอะไรไว้ จึงต้องมาเสวยทุกข์ใน**นรกคูถ**นี้เช่นนี้

มาตลีเทพบุตรสารถี ได้กราบทูลให้พระเจ้าเนมิราชทรงทราบว่า สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้เมื่อยังอยู่ในมนุษย์โลก เป็นผู้มีบาปกรรม ก่อทุกข์เบียดเบียนมิตรสหาย เป็นต้น ตั้งมั่นอยู่ในความเบียดเบียนผู้อื่นทุกเมื่อ

สัตว์นรกเหล่านั้นมีกรรมหยาบช้าเป็นพาล **ประทุษร้ายมิตร** จึงต้องกินมูตรและคูถอยู่อย่างนี้ พระเจ้าข้า

สัตว์ทำบาปอะไรจึงต้องเสวยทุกข์ในนรกน้ำเลือดน้ำหนอง

จากนรกคูถ มาตลีเทพบุตรสารถีจึงนำพระเจ้าเนมิราชไปทอดพระเนตรยัง **นรกน้ำเลือดน้ำหนอง**ต่อไป

ณ ที่**แดนนรกน้ำเลือดน้ำหนอง** นี้ พระเจ้าเนมิราชได้ทอดพระเนตรเห็นห้วงน้ำที่เต็มไปด้วยเลือดและหนอง มีกลิ่นไม่สะอาดเน่าฟุ้งไปหมด

สัตว์นรกถูกความร้อนแผดเผาแล้ว ความหิวเข้าครอบงำ ไม่อาจอดกลั้นความหิวได้ ย่อมดื่มเลือดและหนองกิน

พระเจ้าเนมิราช ทอดพระเนตรเห็นดังนั้นแล้ว ก็เกิดความกลัว จึงตรัสถามมาตลีเทพบุตรสารถีว่า สัตว์เหล่านี้ได้ทำกรรมอะไรไว้ จึงต้องมาเสวยทุกข์ในนรกน้ำเลือดน้ำหนองนี้เช่นนี้

มาตลีเทพบุตรสารถี ได้กราบทูลให้พระเจ้าเนมิราชทรงทราบว่า สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ เมื่อยังอยู่ในมนุษย์โลกนั้น เป็นผู้มีบาปกรรม ฆ่าบิดา ฆ่ามารดา และพระอรหันต์ ชื่อว่าต้องปาราชิกของเพศคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน

สัตว์นรกเหล่านั้นมีกรรมหยาบช้า กระทำบาป จึงมีเลือดและหนองเป็นอาหารอยู่อย่างนี้ พระเจ้าข้า

สัตว์ทำบาปอะไรจึงต้องเสวยทุกข์ในนรกเบ็ดเหล็กแดง

จากนรกน้ำเลือดน้ำหนอง มาตลีเทพบุตรสารถี จึงนำพระเจ้าเนมิราช ไปทอดพระเนตรยัง**นรกเบ็ดเหล็กแดง** ต่อไป

ณ ที่**แดนนรกเบ็ดเหล็กแดง** นี้ พระเจ้าเนมิราชได้ทอดพระเนตรเห็นนายนิรยบาลเอาเบ็ดเหล็กลุกโพลง โตเท่าลำตาลเกี่ยวลิ้นสัตว์นรก คร่ามาให้สัตว์นรกเหล่านั้นล้มลงบนแผ่นดินโลหะที่ลุกโพลง ให้นอนแผ่ เอาขอเหล็กสับดุจสับหนังโคฉะนั้น

สัตว์นรกเหล่านั้นดิ้นรนเหมือนปลาดิ้นอยู่บนบก ไม่อาจทนทุกข์นั้น ร้องไห้น้ำตาไหล

พระเจ้าเนมิราช ทอดพระเนตรเห็นดังนั้นแล้ว เกิดความกลัว จึงตรัสถามมาตลีเทพบุตรสารถีว่า สัตว์เหล่านี้ได้ทำบาปกรรมอะไรไว้ จึงต้องมาเสวยทุกข์ใน**นรกเบ็ดเหล็กแดง**นี้ เช่นนี้

มาตลีเทพบุตรสารถี ได้กราบทูลให้พระเจ้าเนมิราชทรงทราบว่า สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ เมื่อยังอยู่ในมนุษย์โลกนั้น **เป็นผู้มีบาปกรรมทางด้านกลโกงหลายประการ** อาทิเช่น บางคนมีตำแหน่งด้านตีราคาสินค้าซื้อขาย หากแต่ไปรับสินบนอีกฝ่ายหนึ่ง จึงตีราคาสินค้าไม่ตรงตามความเป็นจริง บางคนทำกลโกงด้วยตาชั่งเพราะความโลภมาก **บางคนทำงานต่างๆ ด้วยกลโกง ปกปิดความโกงอันนั้นไว้ ประดุจกับเอาเหยื่อหุ้มเบ็ดไว้ แล้วล่อปลาให้กินเหยื่อนั้น แล้วก็ติดเบ็ด** ฉะนั้น

สัตว์นรกเหล่านั้นมีกรรมอันหยาบช้า ทำบาป จึงต้องมากลืนเบ็ดนอนอยู่อย่างนี้ พระเจ้าข้า

สัตว์ทำบาปอะไรจึงต้องเสวยทุกข์ในนรกภูเขาเหล็กแดง

จากนรกเป็ด มาตลีเทพบุตรสารถีจึงนำพระเจ้าเนมิราชไปทอดพระเนตรยัง**นรกภูเขาเหล็กแดง** ต่อไป

ณ ที่**แดนนรกภูเขาเหล็กแดง** นี้ พระเจ้าเนมิราชได้ทอดพระเนตรเห็น**สัตว์นรกหญิง** มีร่างกายแตกทั่ว มีชาติทราม มีแมลงวันตอมเปรอะเปื้อนด้วยเลือดและหนอง มีศีรษะขาดเหมือนกับสัตว์ที่เขาฆ่าโดยตัดหัวออกแล้วฉะนั้น ประคองแขนทั้งสองร้องไห้

หญิงนรกนั้นจมอยู่แผ่นเหล็กแดงเพียงเอว มีภูเขาเหล็กแดงลุกโพลงตั้งมาแต่สี่ทิศ กลิ้งมาบดทับหญิงนั้นให้ละเอียด

พระเจ้าเนมิราช ทอดพระเนตรเห็นดังนั้นแล้ว ก็เกิดความกลัว จึงตรัสถามมาตลีเทพบุตรสารถีไปว่า สัตว์เหล่านี้ได้ทำบาปกรรมอะไรไว้ จึงต้องมาเสวยทุกข์ในนรกภูเขาเหล็กแดงนี้ เช่นนี้

มาตลีเทพบุตรสารถี ได้กราบทูลให้พระเจ้าเนมิราชทรงทราบว่า สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ เมื่อยังอยู่ในมนุษย์โลกนั้น เป็นกุลธิดา มีการงานไม่บริสุทธิ์ ได้ประพฤติไม่น่ายินดี เป็นหญิงนักเลง ละสามี คบชู้หาชายอื่น

เพราะเหตุยินดีในกามตัณหา เพราะหญิงนรกเหล่านี้ยินดีในชายอื่น จึงถูกภูเขาไฟอันลุกโชนแต่ทิศทั้งสี่มาบดทับให้ละเอียด สัตว์นรกหญิงเหล่านี้มีกรรมอันหยาบช้า กระทำบาป ดังนี้ พระเจ้าข้า

สัตว์ทำบาปอะไรจึงต้องเสวยทุกข์ในนรกบ่อถ่านเพลิง

จากนรกภูเขาเหล็กแดง มาตลีเทพบุตรสารถี จึงนำพระเจ้าเนมิราช ไปทอดพระเนตรยัง**นรกบ่อถ่านเพลิง**ต่อไป

ณ ที่**แดนนรกบ่อถ่านเพลิง** นี้ พระเจ้าเนมิราชได้ทอดพระเนตรเห็นนรกนั้นตั้งอยู่ในหลุมใหญ่เต็มไปด้วยถ่านเพลิงที่ลุกโพลง เหล่านิรยบาลถืออาวุธต่างๆ ไล่ต้อนแทงสัตว์นรกเหล่านั้น เหมือนกับนายโคบาลไล่ต้อนแทงปฏักฝูงโคที่ดื้อไม่ยอมเข้าคอกฉะนั้น

เมื่อไล่ต้อนสัตว์นรกเหล่านั้นมาถึงปากหลุมนรกแล้ว นายนิรยบาลก็จับเอาเท้าขึ้นศีรษะลง โยนลงไปในนรกบ่อถ่านเพลิงนั้น

บรรดาสัตว์นรกทั้งหลายเหล่านั้น ร้อน เจ็บแสบ และร้องโอดครวญน่าเวทนายิ่งนัก

พระเจ้าเนมิราชทอดพระเนตรเห็นดังนั้นแล้ว ก็เกิดความกลัว จึงตรัสถามมาตลีเทพบุตรสารถีไปว่า สัตว์เหล่านี้ได้ทำบาปกรรมอะไรไว้ จึงต้องมาเสวยทุกข์ใน**นรกบ่อถ่านเพลิง**นี้ เช่นนี้

มาตลีเทพบุตรสารถี ได้กราบทูลให้พระเจ้าเนมิราชทรงทราบสัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ เมื่อยังอยู่ในมนุษย์โลกนั้น **เป็นผู้มีกรรมชั่วล่วงเกินภรรยาทั้งหลายของชายอื่น** และสัตว์เหล่านั้น บางจำพวกเป็นขโมยพัสดุภัณฑ์อันประเสริฐที่มนุษย์ทั้งหลายพึงรักทะนุถนอม รวมทั้งบุคคลผู้ช่วยป้องกันบุคคลผู้มักทำบาปและปกปิดไว้

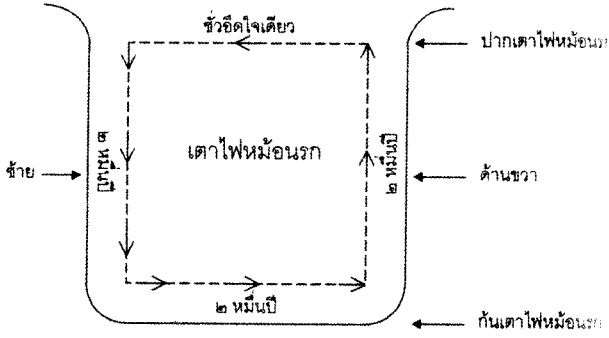
สัตว์นรกเหล่านั้นมีกรรมอันหยาบช้า กระทำบาป จึงต้องมาเสวยทุกข์อยู่ในนรกบ่อถ่านเพลิงนี้ พระเจ้าข้า

ตอนที่ ๓

ปกิณกะ

ว่าด้วยเรื่องราวอื่นๆ ของนรก

๓.๑ ทุ สะ นะ โส นรก

ได้ฟังได้ยินมาจากพระธรรมเทศนาจากพระเถระผู้ใหญ่บางท่าน เรื่องราวของ นรกภูมิ **ทุ สะ นะ โส นรก** มาว่า เป็นการทรมานของสัตว์นรกในนรกภูมิอย่างหนึ่ง

กล่าวคือ สัตว์นรกจะถูกเหล่านายนิรยบาลจับโยนลงไปในเตาไฟหม้อนรกอันร้อนแรง สัตว์นรกนั้นจะจมดิ่งลงไปจากปากเตาไฟหม้อนรกลงสู่ก้นเตาไฟหม้อนรกด้านซ้าย ใช้เวลานาน ๒ หมื่นปี

จากนั้นก็จะหมุนจากก้นเตาไฟหม้อนรก จากด้านซ้ายไปสู่ด้านขวามือ จะใช้เวลาอีก ๒ หมื่นปี

จากนั้นก็จะพุ่งจากก้นเตาไฟหม้อนรกด้านขวา ขึ้นสู่ปากเตาไฟหม้อนรกด้านขวามือ ใช้เวลาอีก ๒ หมื่นปี

รวมเป็นเวลาต้องทนทุกข์ทรมานอยู่ในหม้อนรกอันร้อนแรงนั้นถึง ๖ หมื่นปี แต่ก็ยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

ครั้นถึงปากเตาไฟหม้อนรกแล้ว ตั้งใจจะกล่าวเป็นสุภาษิตสั้นๆ สักเพียง ๔ ประโยค เพื่อสารภาพบาปแก่ชาวโลกทั้งหลาย แต่ก็ไม่มีเวลาจะได้กล่าว

เพราะ พอได้ขึ้นมาสู่ปากเตาไฟหม้อนรกด้านขวามือแล้ว มีเวลาอยู่บนปากเตาไฟหม้อนรกนั้น เพียงชั่วอึดใจเดียวเท่านั้น ก็ถูกพัดหมุนให้กลับลงก้นเตาไฟหม้อนรกอีก

ดังนั้น สัตว์นรกนั้นจึงกล่าวได้เพียงพยัญชนะตัวหน้าสุดของสุภาษิตใน ๔ ประโยคนั้น นั่นคือ **ทุ สะ นะ โส** ซึ่งมาจากตัวเต็มของแต่ละประโยค ดังนี้คือ

ทุ คือ **ทุชฺชีวิตมชีวิมฺ เยสโนน ททามฺหเส**
วิชฺชมาเนสุโภเคสุ ทีปนากมฺหอตฺตโน ติ

แปลความว่า พวกเราทั้งหลายเหล่าใด ในเมื่อยังมีโภคทรัพย์อยู่ก็ไม่ได้ทำบุญให้ทาน ไม่ทำที่พึ่งแก่ตน พวกเราทั้งหลายเหล่านั้น จัดว่าเป็นผู้ที่มีชีวิตอันชั่วช้าลามกที่สุด

สะ คือ **สฏฺฐี วสฺสสหสฺสานิ ปริปณฺณานิสพฺพโส**
นิราย ปจฺจมานำ กทา อนฺโต ภวิสฺสตีติ

แปลความว่า เมื่อพวกเราทั้งหลาย ถูกไฟไหม้ทนทุกข์ อยู่ในหม้อนรกตั้ง ๖ หมื่นปีบริบูรณ์ เมื่อไรหนอความที่สุดแห่งทุกข์เหล่านี้จึงจะปรากฏแก่พวกเรา

นะ คือ **นตฺถิอนฺโต กุโตอนฺโต นอนฺโต ปฏิทิสฺสติ**
ตทาหิ ปกตำปาปำ มม ตุยฺหญฺจ มาริสาติ

แปลความว่า ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย ที่สุดแห่งทุกข์ของเรานั้น จะมีมาจากไหน เพราะเหตุแห่งกรรมชั่วช้าลามกเหล่านั้น พวกเราทั้งหลายได้กระทำไว้เต็มที่แล้ว

โส คือ **โสหำ นูน อิโต คนฺตวาโยนำ ลทฺธาน มานุสำ**
วทญฺญู สีลสมฺปนฺโน กาหามิกุสลำ พหุนฺติ

แปลความว่า เรานั้นเมื่อพ้นจากนรกนี้แล้ว จะเป็นผู้ไม่ประมาท จะเป็นผู้มีสติปัญญาถึงพร้อมด้วยศีล ด้วยทาน และจะกระทำบุญกุศลให้มากมูนแน่นอน

๓.๒ พระมาลัยเทวเถรเจ้าจาริกไปโปรดสัตว์นรก

เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานไปแล้วนั้น ครั้งนั้น พระรัตนตรัยได้มีความเจริญรุ่งเรืองใน**ลังกาทวีป**

ยังมีพระเถระ ปรากฏนามว่า **พระมาลัยเทวเถร** เกียรติคุณขจรขจายไปทั่วทั้งเกาะลังกาว่า เป็นพระที่อุดมด้วยอิทธิฤทธิ์และญาณวิเศษ

มีความแตกฉานในพระไตรปิฎก มีบุญญานุภาพมาก มีญาณวิเศษมาก มีเกียรติคุณมาก เลื่องลือไปทั่วทุกสารทิศ

เป็นองค์อรหันต์ขีณาสพ สิ้นอาสวะกิเลส ทรงธุดงควัตร สันโดษในสัลเลขธรรม มักน้อยในปัจจัย บารมีส่องสว่างในโลกประดุจดังพระจันทร์วันเพ็ญ

พระมาลัย อาศัย**บ้านกัมโพชคาม** เป็นที่โคจรบิณฑบาต และอาศัยอยู่ใน**โรหนชนบท**

ท่านเป็นผู้มีอุปการคุณแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายเป็นอันมาก โดยท่านจะเข้าฌานสมาบัติ แล้วแสดงอิทธิฤทธิ์ชำแรกพื้นปฐพี ไปโปรดสัตว์นรกในแดนนรกเสมอๆ

พร้อมทั้งนำเอาข่าวสาส์นของสัตว์นรกเหล่านั้นมาบอกกล่าวแก่ญาติมิตรในมนุษย์โลกให้ทำบุญกุศล แล้วอุทิศส่วนบุญกุศลนั้นไปให้แก่สัตว์นรกผู้เป็นญาติมิตรในแดนนรก

เมื่อสัตว์นรกเหล่านั้นได้อนุโมทนาส่วนบุญที่ญาติอุทิศส่งมาให้แล้ว ก็จะสามารถพ้นไปจากขุมนรกได้ไปผุดไปเกิดในภพภูมิที่สูงขึ้นต่อไป

พระมาลัยเทวเถรเจ้า ได้ช่วยปลดปล่อยสัตว์ในอบายภูมิทั้งหลายให้ไปบังเกิดในสุคติภูมิ เช่น สวรรค์เทวโลกเป็นอันมาก

นับว่า**พระมาลัยเทวเถรเจ้า** เป็นผู้มีอุปการคุณแก่สัตว์ทั้งหลายอย่างอเนกอนันต์ เช่นเดียวกับ**พระมหาโมคคัลลานะ** อัครสาวกเบื้องซ้ายพระศรีศากยมุนีพระพุทธเจ้า มีมหากรุณาคุณต่อสัตว์นรกทั้งปวงมาแล้ว

พระมหาโมคคัลลานะเถรเจ้า เมื่อยังไม่ปรินิพพาน ท่านมักจะลงไปสู่แดนนรก แล้วแสดงพระสัทธรรมเทศนา โปรดสัตว์นรกให้พ้นจากทุกขเวทนา

พระมาลัยเถรเจ้า ก็ปฏิบัติดุจเดียวกัน

พระโมคคัลลานะเถรเจ้า ยังไฟนรกให้ดับไป บันดาลท่อธารน้ำฝนให้ตกลงมา สัตว์ทั้งหลายก็เย็นสรีระกาย ได้รับความสบายกาย และยัง**โลหะกุมภีร์** อันเคี่ยวสัตว์อยู่นั้นให้แตกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย และยังไม้งิ้วที่มีหนามทั้งหลายให้พินาศ ยังภูเขาไฟอันบดสัตว์นั้นให้แตกกระจัดกระจาย

สัตว์นรกทั้งหลายได้รับความสุขสบายฉันใด **พระมาลัยเถรเจ้า** ก็แสดงอานุภาพเช่นเดียวกันฉันนั้น

พระมหาโมคคัลลานะเถรเจ้า กระทำอิทธิฤทธิ์ ยังน้ำในกระทะทองแดงที่เดือดพล่าน ให้กลับกลายเป็นหวานเย็น เป็นรสน้ำผึ้ง ให้สัตว์นรกทั้งหลายได้ดื่มกินมีสุขฉันใด **พระมาลัยเจ้า**ก็ฉันนั้น

กล่าวได้ว่า ทั้งพระโมคคัลลานะ และพระมาลัยเถรเจ้า เป็นที่พึ่งแก่เหล่าสัตว์นรกผู้ตกทุกข์ได้ยากอยู่ในแดนอเวจีมหานรกนั้นได้มากมาย ฉะนี้

บทส่งท้าย

การที่เรื่องราวของ **เปรตภูมิ สวรรค์ภูมิ** และ**นรกภูมิ** เล่มนี้สำเร็จออกมาด้วยความประณีต เรียบร้อย สวยงาม สู่สายตาของท่านพุทธศาสนิกชนทั้งหลายโดยทั่วไปนั้น ก็เพราะความร่วมแรงกายแรงใจและแรงทรัพย์จากท่านผู้ใจบุญ และเมตตาคุณหลายๆ ฝ่าย

ถ้าปราศจากท่านเหล่านี้แล้ว หนังสือเล่มนี้ก็คงจะไม่มีโอกาสอุบัติขึ้นมาสู่สายตาท่านทั้งหลาย ที่กำลังถืออยู่ในขณะนี้ได้

ท่านที่เป็นกำลังสำคัญท่านหนึ่ง ก็คือ ท่าน **พลอากาศโท มรกต ชาญสำรวจ** พร้อมด้วยศรีภริยาของท่าน **คุณโยม เพลินพิศ ชาญสำรวจ**

ท่านทั้งสองมีความปรารถนาอันแรงกล้า ที่อยากจะให้เรื่องทำนองนี้ฝังอยู่ในจิตในใจของชาวพุทธเรา

ตั้งแต่ท่านได้ปรารภกับอาตมภาพในเรื่องนี้เมื่อ ๓ - ๔ ปีที่แล้ว ท่านก็พยายามติดตามเรื่องนี้มาตลอด พยายามประสานกับทุกๆ ฝ่าย เพื่อให้เรื่องนี้ออกมาเป็นรูปธรรมให้ได้ ซึ่งนับว่าเป็นกำลังอันสำคัญยิ่ง

นอกจากนั้น ก็ยังมีอีกมากท่านที่ได้ร่วมบริจาคปัจจัย ร่วมสมทบทุนพิมพ์เพิ่มเติมอีกจำนวนหนึ่ง เพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการแก่ท่านที่เคารพนับถือ หรือกับสถาบันต่างๆ ก็มีส่วนให้หนังสือเล่มนี้อุบัติขึ้นได้ และเผยแผ่ไปยังประชาชนทั่วไป

อาตมภาพใคร่ขอถือโอกาสอนุโมทนาสาธุการแก่ท่านทั้งหลายที่มีส่วนร่วมทุกท่าน รวมทั้งท่านที่บริจาคสมทบอีกมากท่าน ที่ไม่สามารถกล่าวนามได้ ณ ที่นี้ ต้องขออภัยด้วย

ขอบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ ที่ท่านทั้งหลายได้ร่วมกันประกอบในครั้งนี้ และในครั้งอื่นๆ ใด จงมาเป็นพลวปัจจัยให้ทุกๆ ท่าน จงเป็นผู้นิรทุกข์ นิรโศก นิรโรค นิรภัย

ขึ้นชื่อว่า **ทุคติภูมิ** หรือ **อบายภูมิ** แล้ว อย่าได้พานพบไป เกิด แก่ ตาย

ถ้ายังจะมีการเกิดอยู่อีก ก็ขอให้ได้เกิดแต่ใน**สุคติภูมิ**เท่านั้น

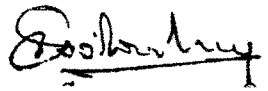
และขอให้ได้ดวงตาเห็นธรรม เข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา โดยมีพระพุทธ พระธรรม พระอริยสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่งทางใจตลอดไปชั่วกาลนาน

อนึ่ง อาตมภาพใคร่ขอเชิญชวนท่านผู้มีส่วนร่วมทุกท่าน รวมตลอดถึงท่านผู้ได้รับแจกหนังสือเล่มนี้ และผู้อ่านทุกๆ ท่าน ตั้งจิตอธิษฐาน อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลทั้งหลาย ที่ได้ประกอบมาแล้วแต่ในอดีตก็ดี ที่กำลังประกอบอยู่ในปัจจุบันก็ดี หรือที่จะประกอบต่อไปในอนาคตก็ดี ไปให้แก่บรรดาเทพยดาทั้งหลาย บรรดาสัตว์นรกทั้งหลาย เปรต อสูรกาย แม้สัตว์เดรัจฉานทั้งหลาย ทั่วทั้ง ๔ ทิศไม่มีประมาณ

เมื่อท่านทั้งหลายเหล่านี้ ทราบการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลของท่านผู้ใจบุญทั้งหลายเหล่านี้แล้ว จงได้อนุโมทนาบุญเองเถิด

ถ้าถึงทุกข์อยู่ ก็ขอให้ได้พ้นจากทุกข์ ถ้าถึงสุขอยู่ก็ขอให้ถึงสุขอันไพบูลย์ยิ่งๆ ขึ้นไปเทอญ

ขอเจริญพร

วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร

บางเขน กรุงเทพฯ

๕ พฤษภาคม ๒๕๔๓

๓

ปัญหาพระยามิลินท์

จาก

บันทึกย่อหัวข้อธรรม ชุดที่ ๑๓

เรื่อง เรืองปัญญาด้วยในบางส่วนของเรื่องปัญหาพระยามิลินท์

(เป็นการสนทนาธรรมระหว่างพระเจ้ามิลินท์กับพระอรหันต์นาคเสน)

โดย

จิรวโสภิกขุ

บันทึกย่อหัวข้อธรรม

ชุดที่ ๑๓

เรื่อง เรืองปัญญาด้วยในบางส่วนของเรื่อง ปัญหาพระยามิลินท์

(เป็นการสนทนาธรรมระหว่างพระเจ้ามิลินท์กับพระอรหันต์นาคเสน)

โดย

จิรว์โสภิกขุ

ครอบครัวสกุลมลิลาและญาติธรรมกฎีกัมมัฏฐาน ๑๓ - ๑๔
วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน
กรุงเทพมหานคร จัดพิมพ์แจกเป็นธรรมบรรณาการ
แก่ท่านพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป
๕ ธันวาคม ๒๕๔๕

ปัญหาพระยามิลินท์

สารบัญ

หน้า

คำนำ ๓๖๙

ภาคที่ ๑ : บทนำ ๓๗๓

๑. ความสัมพันธ์เป็นมาในอดีตชาติของพระอรหันต์นาคเสน กับพระเจ้ามิลินท์ ๓๗๓

๒. สามเณรน้อยได้มาบังเกิดเป็นบรมกษัตริย์มิลินท์ ๓๗๖

๓. พระภิกษุเถราจารย์ได้มาบังเกิดเป็นพระอรหันต์นาคเสน ๓๗๙

๔. พระอรหันต์นาคเสนพบกับพระเจ้ามิลินท์ แห่งสาคลราชธานี ๓๘๙

ภาคที่ ๒ : บทสนทนาธรรม ๓๙๓

ตอนที่ ๑ : เปิดประเด็นการสนทนา ๓๙๓

๑.๑ ปัญหาเรื่องของการเรียกชื่อ ๓๙๓

๑.๒ ปัญหาเรื่องการนับจำนวนปีที่บวช ๔๐๐

๑.๓ ปัญหาเรื่องการหวังอานิสงส์อันเป็นอุดมในการบวช ๔๐๒

๑.๔ ปัญหาเรื่องแบบของการที่จะสนทนาพาทีกันต่อไป ๔๐๔

ตอนที่ ๒ : บทสนทนาเรื่องนามรูป **๔๐๗**

๒.๑ ปัญหาเรื่องความหมายของนามรูป ๔๐๗

๒.๒ ปัญหาเรื่องกิจของนามรูป ๔๑๓

๒.๓ ปัญหาเรื่องเมื่อมีการกระทบสัมผัสทางทวารทั้ง ๕ เกิดการรับรู้ทางใจ เรียกว่ามโนวิญญาณ แล้วมีอะไรอีกเกิดขึ้นตามมา ๔๑๖

๒.๔ ปัญหาเรื่องสิ่งที่ไม่เคยมีในโลก ๔๒๑

ตอนที่ ๓ : บทสนทนาเรื่องสังสารวัฏ **๔๒๔**

๓.๑ ปัญหาเรื่องของสังสารวัฏ ๔๒๔

๓.๒ ปัญหาเรื่องนามรูปใหม่ที่มาเกิดกับนามรูปเดิม ๔๒๖

๓.๓ ปัญหาเรื่องการเกิดขึ้นของบุญบาปในปัจจุบัน ๔๒๘

๓.๔ ปัญหาเรื่องการถึงวาระและไม่ถึงวาระการตาย ๔๒๙

๓.๕ ปัญหาเรื่องเมื่อสัตว์จะเข้าถือปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา ๔๓๑

ตอนที่ ๔ : บทสนทนาเรื่องบุญบาปทั่วไป **๔๓๘**

๔.๑ ปัญหาเรื่องบุญบาปใครจะดูดดื่มกว่ากัน ๔๓๘

๔.๒ ปัญหาเรื่องบุญบาปใครจะมีกำลังมากน้อยกว่ากัน ๔๓๘

๔.๓ ปัญหาเรื่องการอุทิศส่วนบุญกุศลไปให้กับผู้ตาย ๔๓๙

๔.๔ ปัญหาเรื่องการอุทิศส่วนบาปอกุศลไปให้กับผู้ตาย ๔๔๐

๔.๕ ปัญหาเรื่องการมีสติกับการเผลอสติ ๔๔๓

ตอนที่ ๕ : บทสนทนาเรื่องพระนิพพาน **๔๔๗**

๕.๑ ปัญหาเรื่องสิ่งที่ไม่เกิดแต่กรรม แต่เหตุ แต่ฤดูกาล ๔๔๗

๕.๒ ปัญหาเรื่องความสุขในนิพพาน ๔๔๘

๕.๓ ปัญหาการดับทุกข์ในพระนิพพาน ๔๔๙

๕.๔ ปัญหาเรื่องผู้ที่ยังไม่ถึงพระนิพพาน ๔๕๑

ตอนที่ ๖ : เรื่องพระอริยบุคคล **๔๕๖**

๖.๑ ปัญหาเรื่องผู้ที่ตายไปแล้วจักไม่กลับมาเกิดอีก ๔๕๖

๖.๒ ปัญหาเรื่องของการบังคับทางกาย ๔๕๘

๖.๓ ปัญหาเรื่องพระอรหันต์เผลอสติบ้างหรือไม่ ๔๖๐

๖.๔ ปัญหาเรื่องฆราวาสที่ได้กลายเป็นพระอรหันต์ ๔๖๑

ตอนที่ ๗ : บทสนทนาเรื่องพระพุทธเจ้า **๔๖๕**

๗.๑ ปัญหาเรื่องพระพุทธเจ้ามีจริงหรือไม่ ๔๖๕

๗.๒ ปัญหาเรื่องพระพุทธเจ้าดียิ่งจริงหรือ ๔๖๖

๗.๓ ปัญหาเรื่องขณะนี้พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ไหน ๔๖๗

๗.๔ ปัญหาเรื่องการบวชของพระพุทธเจ้า ๔๖๗

๗.๕ ปัญหาเรื่องความเป็นสัพพัญญูของพระพุทธเจ้า ๔๖๘

๗.๖ ปัญหาเรื่องพระพุทธเจ้ากระทำกิจซึ่งอริยบุคคลอื่นกระทำได้ยาก ๔๖๙

ตอนที่ ๘ : บทสนทนาเรื่องหนทางเข้าสู่อริยมรรค **๔๗๕**

๘.๑ ปัญหาเรื่องนักบวชและการบวช ๔๗๕

๘.๒ ปัญหาเรื่องของธรรมะโพชฌงค์ ๗ ๔๗๘

๘.๓ ปัญหาเรื่องการโยนิโสมนสิการและปัญญา ๔๗๙
๘.๔ ปัญหาเรื่อง ศีล ศรัทธา สติ วิริยะ สมาธิ ๔๘๑
๘.๕ ปัญหาเรื่องของความไม่ประมาท (อัปปมาทะ) ๔๘๕

ตอนที่ ๙ : บทสนทนาเรื่องแก้ข้อสงสัยที่อาจมีต่อพระธรรมวินัย ๔๙๒

๙.๑ ปัญหาเรื่องทำไมพระพุทธเจ้าไม่วางสิกขาบทไว้ล่วงหน้า ๔๙๒
๙.๒ ปัญหาเรื่องการต้องอาบัติแบบรู้ตัวกับไม่รู้ตัว ๔๙๓
๙.๓ ปัญหาเรื่องพระภิกษุกระทำอัตตวินิบาตกรรม ๔๙๔
๙.๔ ปัญหาเรื่องคนที่บวชแล้วสึก ๔๙๕

ตอนที่ ๑๐ : บทสนทนาเรื่องข้อสงสัยที่อาจมีต่อพระพุทธดำรัส ๔๙๗

๑๐.๑ ปัญหาเรื่องครูอาจารย์ของพระพุทธเจ้า ๔๙๗
๑๐.๒ ปัญหาเรื่องการเห็นมรรคของพระพุทธเจ้า ๔๙๙
๑๐.๓ ปัญหาเรื่องความโกรธกับพระพุทธเจ้า ๕๐๑
๑๐.๔ ปัญหาเรื่องธรรมะอิทธิบาท ๔ กับพระพุทธเจ้า ๕๐๒
๑๐.๕ ปัญหาเรื่องพระพุทธเจ้าพูดถึงเรื่องต้นไม้ ๕๐๖
๑๐.๖ ปัญหาเรื่องที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงถึงความสะดุ้งหวาดกลัว ๕๐๗
๑๐.๗ ปัญหาเรื่องการที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงพระอรหันต์ไม่สะดุ้งหวาดกลัวภัย ๕๑๐

ตอนที่ ๑๑ : บทสนทนาเรื่องแก้ข้อสงสัยที่อาจมีต่อพุทธประวัติ ๕๑๓

๑๑.๑ ปัญหาเรื่องตอนที่ตรัสรู้ใหม่ๆ พระพุทธองค์ทรงท้อพระทัยที่จะสั่งสอนธรรมแก่มหาชนทั้งหลาย ๕๑๓

๑๑.๒ ปัญหาเรื่องสะเก็ดหินกระทบ พระบาทของพระพุทธเจ้า ๕๑๖
๑๑.๓ ปัญหาเรื่องที่พระพุทธเจ้านำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์มาสู่มหาชน ๕๑๘
๑๑.๔ ปัญหาเรื่องการเปิดเผยความรู้ทุกอย่างของพระพุทธเจ้า ๕๒๐
๑๑.๕ ปัญหาเรื่องอาหารมื้อสุดท้ายของพระพุทธเจ้า ๕๒๑
๑๑.๖ ปัญหาเรื่องที่พระพุทธเจ้ายังทรงเข้าฌานอยู่ ๕๒๔

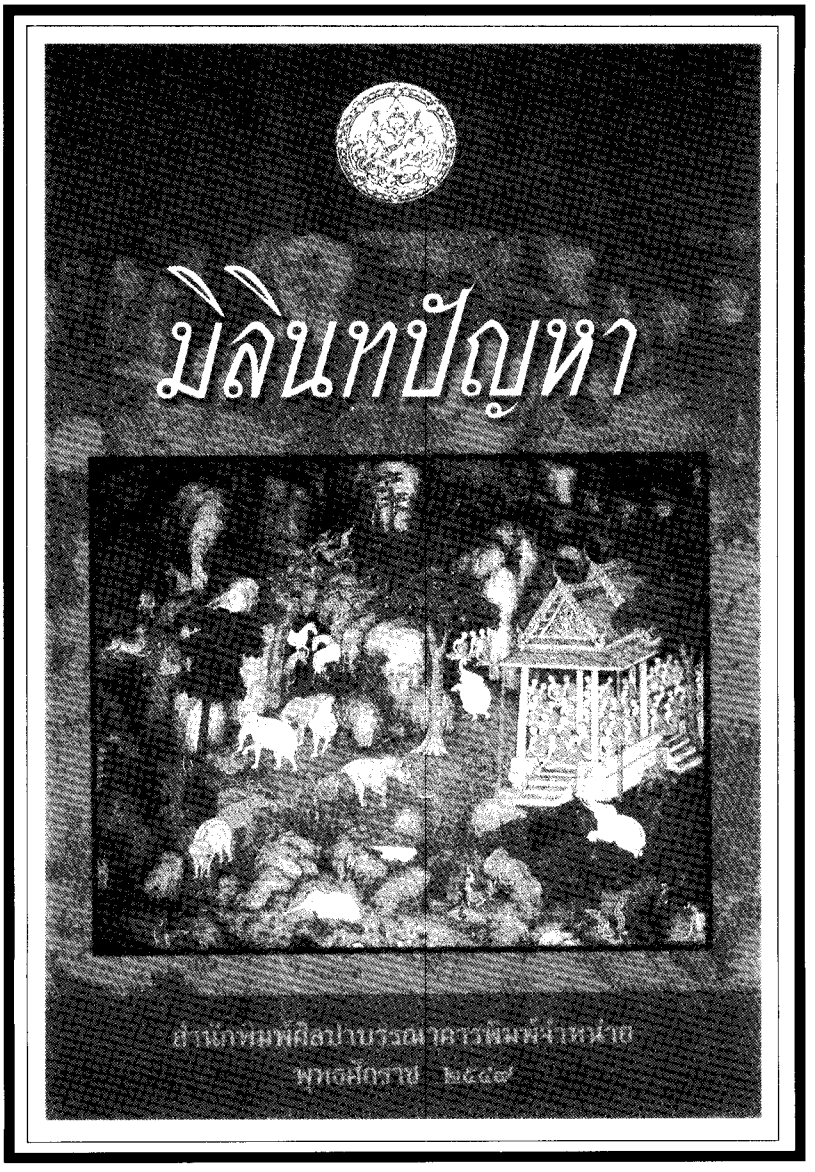
ตอนที่ ๑๒ : บทสนทนาเรื่องแก้ข้อสงสัยที่อาจมีในเรื่องพระเทวทัต ๕๒๖

๑๒.๑ ปัญหาเรื่องเหตุใดที่พระเทวทัตจึงเกิดในตระกูลสูง ๕๒๖
๑๒.๒ ปัญหาเรื่องเหตุใดพระพุทธเจ้าจึงบวชให้พระเทวทัต ๕๒๗

ตอนที่ ๑๓ : บทสนทนาเรื่องแก้ข้อสงสัยที่อาจมีเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ๕๓๐

๑๓.๑ ปัญหาเรื่องเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นสุวรรณสาม ๕๓๐
๑๓.๒ ปัญหาเรื่องเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร ๕๓๓

ภาคที่ ๓ : บทส่งท้าย ๕๓๙

มิลินทปัญหา
สำนักงานพัฒนาศิลปาชีพและวัฒนธรรมแห่งชาติ
พุทธศักราช ๒๕๔๙

คำนำ

ปัญหาพระยามิลินท์ หรือ **มิลินทปัญหา** เป็นหนังสือที่อรรถกถาจารย์ได้แต่งขึ้นในสมัยหลังพุทธกาล โดยอาศัยเรื่องราวในอดีตที่ **พระเจ้ามิลินท์** กษัตริย์แห่ง**เมืองสาคลราชธานี** สนทนาปัญหาบางประการกับ**พระอรหันต์นาคเสน**

เป็นเค้าโครงเรื่องในการที่อธิบายข้อธรรมะต่างๆ ให้ชัดเจนแจ่มแจ้งขึ้น โดยอาศัยหลักของอุปมาอุปไมย

ถึงแม้ว่า **ปัญหาพระยามิลินท์** หรือ **มิลินทปัญหา** จะเป็นหนังสือที่แต่งขึ้นในสมัยหลัง ซึ่งเป็นลักษณะของปุจฉาวิสัชนา ไขข้อข้องใจทั้งหลักธรรมะของด้านปริยัติและปฏิบัติเป็นอย่างดี

อาตมภาพได้พยายามเรียบเรียงให้อ่านง่ายขึ้น กำหนดหัวข้อลงไปแบ่งเป็น ๓ ภาค คือ **ภาคบทนำ ภาคบทสนทนาธรรม** และ **ภาคบทส่งท้าย** โดยเฉพาะในภาคบทสนทนาธรรม ได้จัดแบ่งเป็นตอนๆ ได้ ๑๓ ตอน

และแต่ละตอนยังจัดแบ่งเป็นปัญหาแต่ละปัญหา ว่าปัญหานั้นเป็นปัญหาในเรื่องอะไร

รวมทั้งได้อธิบายขยายความเพิ่มเติม รวมแล้ว ๖๐ ปัญหา ๖๐ เรื่องพอดี ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนแต่ทำให้เกิด**ปัญญาในทางธรรม**ทั้งนั้น

ด้วยเหตุนี้ หนังสือเล่มนี้ของอาตมาจึงให้ชื่อว่า **“เรื่องปัญญาด้วยในบางส่วนของเรื่องปัญหาพระยามิลินท์”** และจัดเข้าในชุด**บันทึกย่อหัวข้อธรรม ชุดที่ ๑๓** ของอาตมภาพด้วย

ตามปกติ ในฤดูกาลเข้าพรรษากาล ๓ เดือน ทุกปีอาตมภาพมักจะหาเรื่องธรรมะที่เกี่ยวข้องกับในทางปฏิบัติ มาแสดงเป็นธรรมบรรยายในชั่วโมงจิตภาวนา ๑๓.๐๐ - ๑๔.๐๐ น. ในพระอุโบสถ เฉพาะวันพระเสมอมา

ปีนี้ อาตมภาพเห็นว่า บางส่วนของเรื่อง**ปัญหาพระยามิลินท์** หรือ **มิลินทปัญหา** เป็นเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจ และมีบางตอนที่เกี่ยวข้องกับทางด้านปฏิบัติด้วย จึงได้นำมาแสดงเป็นธรรมบรรยายก่อนการปฏิบัติจิตภาวนา ในพระอุโบสถ เฉพาะวันพระ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๔.๐๐ น. ตลอด ๓ เดือน ในพรรษากาลปี พ.ศ. ๒๕๔๕ นี้

และเมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ได้พยายามรวบรวมจัดพิมพ์เป็นเล่มแจกผู้ที่สนใจต่อไป โดยไม่มีการจำหน่ายใดๆ ทั้งสิ้น

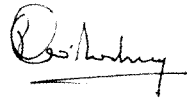
อนึ่ง หนังสือ**บันทึกย่อหัวข้อธรรม ชุดที่ ๑๓ เรื่องเรืองปัญญาด้วยในบางส่วนของเรื่องปัญหาพระยามิลินท์** เล่มนี้ อาตมภาพได้เรียบเรียงมาจากหนังสือ **มิลินทปัญหา ฉบับของมหามกุฏราชวิทยาลัย** และหนังสือ**แนะนำมิลินทปัญหาปัญญาพระนาคเสน** ของ **วิชชุ เวชชาชีวะ** ที่ **คณะอนุกรรมการกิจการพิเศษศูนย์พุทธศาสนาศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์** จัดพิมพ์ เป็นหลักฐานอ้างอิงที่สำคัญ

อาตมภาพใคร่ขอขอบคุณ และเรียนขออนุญาตผ่านมาทางหนังสือนี้ด้วย

ขอทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหนังสือเล่มนี้ทั้งหมด รวมทั้งผู้ที่ได้รับแจกหนังสือเล่มนี้ด้วย

จงเกิดปัญญารู้ธรรมเห็นธรรม ประดุจยังแสงสว่างส่องหนทางดำเนินวิถีชีวิต ให้เป็นไปด้วยความราบรื่น เรียบร้อย ดีงาม มีความสุขสงบตามพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยกันทุกท่านทุกคนเทอญ

ขอเจริญพร

(จิรวโสภิกขุ)
วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร
บางเขน กรุงเทพฯ
๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๕

ภาคที่ ๑
บทนำ

๑. ความสัมพันธ์เป็นมาในอดีตชาติของพระอรหันต์นาคเสนกับพระเจ้ามิลินท์

ในอดีตภพล่วงลับไป ในพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า **พระกัสสปะ** ตรงกับในรัชสมัยของ**พระบรมกษัตริย์วิชิตาวี** ครองราชสมบัติเป็นใหญ่ใน **สาคลราชธานี**

ณ พระอารามหลวงแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำคงคา

เช้าวันหนึ่ง พระภิกษุเถระรูปหนึ่งกระทำกิจวัตรกวาดลานพระเจดีย์ เมื่อกวาดแล้วก็กองๆ ไว้ แล้วร้องเรียกสามเณรน้อยองค์หนึ่งขนออกไปทิ้ง

สามเณรน้อยผู้นี้ มีนิสัยค่อนข้างจะเกียจคร้าน จึงแกล้งทำเป็นไม่ได้ยินเสียงพระอาจารย์เรียก จึงเฉยอยู่

ฝ่ายพระอาจารย์ เมื่อเรียกถึง ๓ ครั้งแล้ว เห็นสามเณรน้อยยังเฉยอยู่อย่างนั้น จึงเดินเข้าไปหาแล้ว**ฟาดด้วยด้ามไม้กวาด**

สามเณรน้อยร้องไห้ รีบวิ่งไปขนกองขยะเอาไปทิ้ง พร้อมกับตั้งปณิธานความปรารถนาว่า

"บัดนี้ เราได้ขนกองขยะเหล่านั้นไปทิ้งหมดแล้ว ขออานิสงส์ผลบุญในการที่เราได้ขนกองขยะไปทิ้งในครั้งนี้ ***ขอให้เรามีมเหศักดานุภาพ***

อันแกล้วกล้า ดุจดังแสงสุริยาในยามเที่ยงวัน ทุกๆ ชาติไปตราบเท่าเข้าสู่พระนิพพานเถิด"

ครั้นตั้งสัจอธิษฐานแล้ว ก็ลงไปสรงน้ำชำระกาย ดำผุดดำว่ายในแม่น้ำคงคา

ครั้นแล้วได้แลเห็น**ละลอกคลื่น**ในแม่น้ำนั้นมีมากมายไม่ขาดระยะ ก็มีความยินดี เกิดความคิด**ใคร่ที่จะมีปัญญามากมายดังละลอกคลื่นนั้น** จึงพนมมือขึ้นเหนือหัว ตั้งปณิธานความปรารถนาเพิ่มขึ้นอีกว่า

"ขอเดชะอานิสงส์ผลบุญ ที่เราได้ปฏิบัติตามคำสั่งของท่านพระอาจารย์ ที่ท่านได้สงเคราะห์กองกุศลนี้ให้เรา โดยให้เราได้ขนกองขยะเอาไปทิ้ง

แม้ตราบใดที่เรายังไม่พบพระนิพพานแล้วไซร้ ขอให้เราได้มีปัญญามากมายดุจยังกับละลอกคลื่นในห้วงน้ำแห่งโลก ขออย่าให้รู้สิ้นสุดเลย ตราบเท่าได้สู่พระนิพพาน"

ฝ่ายพระภิกษุเถระพระอาจารย์ เมื่อได้กระทำกิจวัตรกวาดลานพระเจดีย์เสร็จแล้ว ก็เดินลงไปยังท่าน้ำเพื่อจะลงสรงน้ำชำระร่างกายเช่นเดียวกัน

ครั้นได้ยินสามเณรน้อยตั้งสัจอธิษฐานเช่นนั้น ก็มาดำริว่า ด้วยอานุภาพของพระพุทธคุณ และโดยได้อาศัยเราใช้ให้กระทำกิจของพระพุทธศาสนา ปณิธานและความปรารถนาของสามเณรน้อยคงจะเป็นผลสำเร็จแน่นอน

ดังนั้น จำเราจะตั้งปณิธานความปรารถนาบ้าง จึงยกมือทั้งสองขึ้นเหนือหัว แล้วตั้งสัจอธิษฐานว่า

"แม้ข้าพเจ้ายังมิได้สำเร็จพระนิพพานแล้วไซร้ เมื่อสามเณรน้อยนี้ขอให้มีปัญญามากมาย ประดุจยังกับละลอกคลื่น

ข้าพเจ้าก็ขอให้มีปัญญาอย่างหาที่สุดมิได้ *จะไปเกิดในภพใดๆ ก็ดี แม้ได้พบปะกับสามเณรน้อยนี้ในภพนั้นๆ แล้ว จะไต่ถามซึ่งอรรถปัญหา ถึงแม้จะมีอรรถอันลึกซึ้งคัมภีรภาพยากที่จะแก้ไขเพียงใดก็ตาม*

ขอให้ข้าพเจ้าได้แก้อรรถและปัญหาของสามเณรน้อยนี้ให้จงได้ อย่าให้รู้จนในทางที่จะแก้ปัญหานี้เป็นอันขาด

ด้วยอานิสงส์ที่ข้าพเจ้ากวาดลานเจดีย์ และใช้ให้สามเณรน้อยนี้ขนเอากองขยะไปทิ้งให้พ้นลานเจดีย์ ในกาลครั้งนี้"

กาลล่วงไป พระภิกษุเถราจารย์กับสามเณร ทั้งสองนั้นท่องเที่ยวตายเกิดอยู่ในมนุษย์และสวรรค์ประมาณ**สิ้นพุทธันดรหนึ่ง**ล่วงมา ก็พอมาถึงพระพุทธบาทศาสดา สมเด็จพระบรมนายกโลกนาถของเราก่อนเมื่อจะเข้าสู่พระนิพพานล่วงลับไป

ได้ตรัสพยากรณ์นิเทศทำนายไว้ว่า *"เมื่อศาสนาตถาคตล่วงไปได้ ๕๐๐ ปี จะมีพระภิกษุองค์หนึ่งมีนามว่า* ***นาคเสน*** *จะมาแก้ปัญหาของ* ***พระเจ้ามิลินท์*** *จะแก้ไขซึ่งตามวินัยพระไตรปิฎก ที่ตถาคตตรัสเทศนาไว้โดยสุขุมคัมภีรภาพลึกล้ำ ที่ฟั่นเฝือออยู่นั้น ให้กระจ่างแจ้งแจ่มใสรุ่งเรืองตั้งมั่นไปให้ถ้วน ๕,๐๐๐ ปี"*

๒. สามเณรน้อยได้มาบังเกิด เป็นบรมกษัตริย์มิลินท์

ครั้นพระพุทธศาสนาของพระสมณโคดมล่วงมาแล้วตามพุทธทำนาย ฝ่ายเจ้าสามเณรน้อยนั้น ก็ได้มาบังเกิดเป็นบรมกษัตริย์ทรงพระนามบัญญัติชื่อว่า **สมเด็จพระเจ้ามิลินท์** หรือผู้คนทั่วๆ ไปเรียกกันว่า **พระยามิลินท์** ปิ่นประชาชาวสาคลราชธานี

มีปัญญาเฉลียวฉลาด เป็นนักปราชญ์ องอาจที่จะพิจารณาเหตุการณ์อันเป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน สู่สารพัดสารพันในพิธีที่จะประกอบการทั้งหลายทั้งปวง

กล่าวกันว่า **พระเจ้ามิลินท์** นี้ รู้ซึ่งศิลปศาสตร์ถึง ๑๘ ประการ รวมทั้งรู้พระพุทธวจนะอีก ๑ ประการ รวมเป็น ๑๙ ประการ

ศิลปศาสตร์ ๑๘ ประการ ที่พระเจ้ามิลินท์เรียนรู้แล้วนั้น คือ

๑. รู้จักภาษาเสียงสัตว์ มีนกร้อง เป็นต้น ว่าร้ายดีอย่างไร
๒. รู้จักกำเนิดเขาและไม้ เป็นต้นว่าชื่อนั้นๆ
๓. รู้จักคัมภีร์เลข
๔. รู้จักการที่จะเป็นช่าง
๕. รู้จักที่จะเป็นครูสั่งสอนท้าวพระยาทั้งปวง
๖. รู้จักคัมภีร์ที่จะเลี้ยงฝูงชนให้เป็นสิริมงคล
๗. รู้จักนับนักขัตฤกษ์ และรู้จักตำราดวงดาว
๘. รู้จักขับเพลง
๙. รู้จักคัมภีร์แพทย์
๑๐. รู้จักศิลปศาสตร์การยิงธนู

๑๑. รู้จักว่าที่นี่เป็นบ้านเก่า เมืองเก่า เป็นที่เก่า และรู้จักว่าทิศนั้นกินข้าวเป็นมงคล

๑๒. รู้จักคัมภีร์พยากรณ์ รู้ทายว่าคน ปี วัน เดือน คืน อย่างนั้น จะดีหรือร้าย

๑๓. รู้จักว่านี่เป็นแก้ว นี้มิใช่แก้ว

๑๔. รู้จักเหตุ รู้จักผลจะบังเกิด

๑๕. รู้จักที่จะเลี้ยงโค กระบือ รู้การที่จะหว่านพืชลงในนาในไร่ให้เกิดผล

๑๖. รู้จักคัมภีร์พิชัยสงคราม

๑๗. รู้จักคัมภีร์โลกโวหาร

๑๘. รู้จักคัมภีร์ผูกกลอน กาพย์ โคลง

สิริรวมเป็น**ศิลปศาสตร์ ๑๘ ประการ** ดังนี้

อนึ่งเล่า **สมเด็จพระเจ้ามิลินท์ภูมินทราธิบดี** นี้ มีถ้อยคำสนทนาไพเราะดีนัก ลือชาปรากฏไปในชนบทประเทศทุกถิ่นฐาน หาผู้จะต้านทานมิได้

ปรากฏว่าผู้เป็นใหญ่ในเดียรถีย์ นิครนถ์ ทั้งปวงบรรดาอยู่ในชมพูทวีป หาผู้จะเสมอในทางที่จะแก้จะถามปัญหามิได้มี

จำเดิมแต่สมัยนั้นมา **กรุงสาคลนคร** ไม่มีสมณพราหมณ์จารย์ว่างเปล่ามาถึง ๑๒ ปี

ด้วยเหตุว่า **พระเจ้ามิลินท์** ปิ่นกษัตริย์รู้ว่า สมณพราหมณ์จารย์ผู้ใดมีปัญญา ก็ไปสู่มาหา ถามอรรถปัญหาสมณพราหมณ์จารย์นั้นๆ

สมณพราหมณ์จารย์ที่มีปัญญาน้อย มิอาจจะแก้ได้ ก็แตกกันไปจาก**สาคลนคร**

สาคลนคร จึงไม่มีสมณะ ว่างเปล่าทีเดียว ที่ไปสู่บ้านอื่น เมืองอื่นก็มี ที่ไปสู่ป่าหิมพานต์นั้นก็มีมากมาย ดังนี้แล

๓. พระภิกษุเถราจารย์ได้มาบังเกิดเป็นพระอรหันต์นาคเสน

ในสมัยนั้นแล ได้มีพระอรหันต์ที่อยู่ในป่าหิมพานต์ ซึ่งอาศัยอยู่ที่ภูเขา ณ **ถ้ำรักขิตเลณะ** จำนวนมาก

ยังมีพระมหาเถระองค์หนึ่ง ชื่อ **พระอัสสคุต** เป็นอรหันต์ผู้เฒ่า รู้เหตุที่พระเจ้ามิลินท์กระทำนี้ด้วยทิพยโสต เห็นว่าพระศาสนาจะเสื่อมทรุดเศร้าหมอง

พระอรหันต์อัสสคุต จึงอุปโลกน์ตนเอง บอกกล่าวให้พระอรหันต์ในป่าหิมพานต์นั้น ให้มาประชุมกันที่**ถ้ำรักขิตเลณะ** แล้วก็ประกาศขึ้นในที่ประชุมนั้นว่า

"พระอรหันต์ผู้ใดจะสามารถอาสาแก้ปัญหาของพระเจ้ามิลินท์ได้ และจะให้พระเจ้ามิลินท์เลื่อมใสด้วยปัญญา กู้พระศาสนาขึ้นไว้ จะมีพระอรหันต์องค์ใดรับอาสาได้บ้าง ?"

พระอรหันต์อัสสคุต ประกาศถึงสามครั้ง พระอรหันต์ทั้งหลายก็นิ่งไป ไม่มีผู้ใดจะรับอาสา

ครั้นแล้ว **พระอัสสคุต** จึงกล่าวว่า *"อย่ากระนั้นเลยท่านทั้งหลายเอ๋ย ยังมีเทวบุตรผู้หนึ่งเสวยซึ่งทิพยสมบัติอยู่ใน**เกตุมดีพิมาน** มีชื่อว่า **มหาเสนเทวบุตร** เป็นผู้ที่มีปัญญา อาจสามารถที่จะแก้ปัญหาของพระเจ้ามิลินท์ได้*

*ท่านทั้งหลายอย่าช้าอยู่เลย เราจงพากันไปอัญเชิญ**มหาเสนเทวบุตร** ให้จุติลงมาเกิดในมนุษย์โลกนี้กันเถิด"*

ครั้นแล้ว **พระอรหันต์อัสสคุต** ก็นำบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลายขึ้นไปยังเทวโลก ไปเฝ้า**ท้าวสักกะเทวราช**ผู้เป็นใหญ่ในบรรดาเทพทั้งหลาย เล่าเหตุการณ์ต่างๆ ให้ฟัง แล้วจึงขอให้ท้าวสักกะเทวราชนี้ **ช่วยอ้อนวอนมหาเสนเทวบุตรให้จุติไปบังเกิดในมนุษย์โลกในชมพูทวีป**

ฝ่าย**มหาเสนเทวบุตร** ครั้งแรกได้ปฏิเสธโดยให้เหตุผลว่า ในการไปบังเกิดเป็นมนุษย์นั้น ต้องประกอบการงานเลี้ยงชีพ ต้องกระทำการอันเป็นทุจริตวุ่นวาย เบื่อหน่ายนักหนา

"ข้าพระพุทธเจ้ามีความปรารถนาเพื่อจะขึ้นไปเกิดยังเทวโลกเบื้องบน คือ ***ชั้นอกนิษฐ์*** *อันเป็นสุขเกษมศานต์ แล้วข้าพระพุทธเจ้าจะเข้านิพพานเสียที่ชั้นอกนิษฐ์นั้นแล"*

พระอรหันต์ได้ฟังเช่นนั้น จึงกล่าวว่า

"ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ เมื่ออาตมภาพทั้งปวงนี้ มาพิจารณาดูซึ่งนักปราชญ์อันประกอบด้วยปัญญาปรีชา ทั่วทั้งมนุษย์โลกกับเทวโลกแล้วยังไม่เห็นใครที่จะองอาจยกย่องพระพุทธศาสนา แล้วย่ำยีถ้อยคำของพระเจ้ามิลินท์ได้

อาตมภาพเห็นอยู่ก็แต่ท่านผู้เดียวเท่านั้น ที่จะเชิดชูพระพุทธศาสนาไว้ได้

ขอได้โปรดจุติจากวิมาน ลงไปบังเกิดในมนุษย์โลกเถิด"

มหาเสนเทวบุตร เมื่อพระอรหันต์อัสสคุตกล่าวอ้อนวอนถึง ๒ ครั้ง ๓ ครั้ง ก็มิอาจจะขัดได้ จึงได้ขอพรพระอรหันต์เหล่านั้นว่า

"ขอให้ข้าพเจ้าเมื่อไปบังเกิดในมนุษย์นั้น ให้สามารถที่จะแก้ปัญหาพระเจ้ามิลินท์ให้สิ้นสงสัย ทำลายเสียซึ่งถ้อยคำมิให้เป็นเสี้ยนหนามในพระพุทธศาสนานั้น เทอญ"

เมื่อได้เวลาอันเหมาะสมอันเป็นมงคล **มหาเสนเทวบุตร** ก็จุติจากพิภพเทวโลกลงมาปฏิสนธิในครรภ์ของภรรยาของ**โสณุตรพราหมณ์** อันเป็นนายบ้าน**ชังคลคาม** นั้น

พลัน ความมหัศจรรย์ ๓ ประการ ก็บังเกิดขึ้นในเรือนของพราหมณ์ คือ

๑. อาวุธศัตราวุธมีฝักอันงามสวมไว้ก็รุ่งเรืองเป็นแสงสว่างไป

๒. ฝนใช่ฤดูกาลก็ตกลงมา

๓. อากาศก็ฟูมฟองร้องก้องไปมา

ความอัศจรรย์ ๓ ประการนี้ ด้วยบารมีของ**มหาเสนเทวบุตร** ได้กระทำมาแต่อดีต **บอกเหตุที่เกิดมานี้จะได้ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองไปด้วย ๕,๐๐๐ พระวรรษานั้นแล**

ฝ่ายพระอรหันต์ทั้งหลายนั้น ก็สามารถรู้ได้ด้วยทิพยจักษุว่าบัดนี้ **มหาเสนเทวบุตร** ได้จุติจากพิภพเทวโลก มาบังเกิดยังมนุษย์โลกในครรภ์ของ**โสณุตรพราหมณี** ภรรยานายบ้านแห่ง **ชังคลคาม** ซึ่งอยู่ใกล้ๆ กับเขาหิมพานต์นี้

ซึ่งเมื่อตั้งครรภ์ครบ ๑๐ เดือนแล้ว จะคลอดออกมา ชื่อ **นาคเสนกุมาร**

จึงได้มอบหมายให้พระภิกษุรูปหนึ่งมีชื่อว่า **พระโรหณะ** ไปบิณฑบาตที่บ้านเรือน**โสณุตรพราหมณ์**ผู้นี้โดยมิได้ขาดเลยสักวันเดียว **เป็นเวลา ๗ ปี กับ ๑๐ เดือน** ซึ่งก็ได้คาดคิดว่า **เป็นเวลาที่นาคเสนกุมารออกจากเรือนมาบวชพอดี**

ฝ่าย**พระโรหณะ**นั้น เมื่อรับคำพระอรหันต์ทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว ก็เที่ยวภิกขาจารที่บ้านพราหมณ์จำเพาะสกุลนั้นทุกๆ วัน ถึง ๗ ปี กับ ๑๐ เดือน โดยมิได้ขาดแม้สักวันเดียว

ซึ่งตลอดระยะเวลานั้น จะได้รับการต้อนรับคำนับนบไหว้ไม่มีเลย แม้แต่ครั้งเดียว จะได้จังหันทัพพีหนึ่ง ยาคูสักกระบวยหนึ่ง ก็ไม่มีเลย แม้แต่การเจรจาโอภาปราศัยสักคำหนึ่งก็ไม่มี

ต่อเมื่อกำหนด ๗ ปี กับ ๑๐ เดือน ล่วงไปแล้ว วันหนึ่งเมื่อ **พระโรหณะ**ไปบิณฑบาตตามปกติ ก็ถูกพราหมณ์นั้นตวาดไล่ว่า

"***พระผู้เป็นเจ้า จงหลีกออกไป !***"

นี้เป็นถ้อยคำแรกที่พระโรหณะ ได้ฟังจากพราหมณ์ตลอดระยะเวลา ๗ ปีที่ผ่านไป

พระโรหณะ จึงต้องสะพายบาตรเปล่าไปจากสถานที่นั้น

วันหนึ่ง **โสณุตรพราหมณ์** นั้นไปทำงานอยู่นอกบ้าน เดินสวนทางกับพระโรหณะจึงถามว่า *"พระคุณเจ้า ท่านได้เดินมาบิณฑบาตอย่างนี้ทุกวันๆ แล้วท่านได้เคยได้สิ่งใดบ้าง หรือหามิได้ ?"*

พระโรหณะ จึงตอบว่า *"เออ พราหมณ์* ***อาตมาได้หน่อยหนึ่ง***"

พราหมณ์นั้นมีใจเป็นมิจฉา นึกโกรธ เมื่อไปถึงบ้านจึงถามคนในบ้านว่า วันนี้มีใครใส่บาตรบรรพชิตหรือ เจ้ากูจึงบอกว่า **"ได้หน่อยหนึ่ง"**

คนในบ้านก็บอกว่า ไม่เห็นมีใครใส่เลย

พราหมณ์ก็บอกว่า ***"พระนี้มุสา ใช้ไม่ได้"***

วันรุ่งขึ้น เมื่อ**พระโรหณะ**มาบิณฑบาตอีกเช่นเคย จึงเข้าไปต่อว่า *"**บรรพชิตนี้มุสา** เมื่อวานนี้ท่านไม่ได้วัตถุสิ่งของสิ่งใดเลย แต่กลับบอกว่า **ได้หน่อยหนึ่ง** เป็นบรรพชิตกล่าวคำมุสาใช้ไม่ได้"*

ฝ่าย**พระโรหณะ**จึงตอบไปว่า *"นี่แน่ะพราหมณ์ อาตมาพยายามบิณฑบาตที่ประตูเรือนของท่าน กำหนดกาลนานตั้ง ๗ ปี กับ ๑๐ เดือน สิ้นไปแล้ว จะเป็นข้าวสักทัพพีหนึ่ง หรือยาคูสักระบวยหนึ่งอาตมาก็ยังไม่เคยได้เลย*

ยิ่งไปกว่านั้น คำเจรจาคำหนึ่งของท่าน อาตมาก็ยังไม่เคยได้ ท่านเห็นเราแล้วมีแต่มึนตึงขึงใส่ไม่ดูแล

แต่มาเมื่อวันก่อนนี้ ท่านได้มาเจรจาพาทีด้วยกับเราว่า ***พระผู้เป็นเจ้าจงหลีกออกไป !***

อาตมภาพได้ฟังคำของท่านแล้วอาตมาก็ดีใจ อาตมาจึงบอกกับท่านและคนอื่นๆ ว่า ***อาตมาได้ คือ ได้ซึ่งถ้อยคำของท่านพูดกับอาตมาวันก่อนนี้ ดังนั้น ท่านจะหาว่าอาตมาพูดมุสาได้อย่างไร ?***"

พราหมณ์ได้ฟังแล้วก็เกิดความเลื่อมใส ด้วยมาคิดว่า น้อยไปหรือ สมณะผู้นี้ได้แต่คำปราศรัยเป็นคำขับไล่ให้หลีกออกไป ยังเลื่อมใสยินดีเป็นนักหนา เที่ยวบอกอวดใครเขาว่า **"ได้"** ถ้าฉวยได้ข้าวปลาอาหาร สิ่งใดที่ดีๆ เจ้ากูจะสรรเสริญมากกว่านี้

พราหมณ์คิดแล้วก็ยินดีนักหนา จึงร้องเรียกภรรยาให้เอาข้าวมาใส่บาตรลงทัพพีหนึ่ง แล้วพราหมณ์ก็ยิ่งโสมนัสในอิริยาบถแห่งพระผู้เป็นเจ้าสำรวมอินทรีย์ ดูน่ารัก

พราหมณ์จึงอาราธนาว่า *"โยมนี้มีศรัทธาเลื่อมใส ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ขอพระผู้เป็นเจ้ามาฉันที่เรือนโยมนี้ทุกๆ วันเถิด"*

ส่วนพระโรหณะก็รับนิมนต์ด้วยดุษณีภาพ

ฝ่ายข้าง**นาคเสนกุมาร**นั้น เมื่อได้อายุ ๗ ปีแล้ว บิดามารดาก็ได้ให้เรียนศิลปศาสตร์ประจำตระกูล ตลอดจนกระทั่ง**ไตรเพท** ซึ่งนาคเสนกุมารก็เรียนจนหมดในเวลาอันรวดเร็ว

ต่อมาก็ได้มาเฝ้าพินิจพิจารณาดูไตรเพท ศิลปศาสตร์นั้น ตั้งแต่ต้นจนปลาย ก็เบื่อหน่าย ไม่เห็นที่จะเป็นแก่นสารอะไร เปรียบเสมือนดังกับลอมฟาง เห็นเปล่า ไม่เป็นแก่นเป็นสาร **นาคเสนกุมาร**ได้รำพึงอยู่ในใจอยู่อย่างนี้

ฝาย**พระโรหณะ** เมื่อได้เวลาก็มารับบาตรฉันจังหันที่บ้านพราหมณ์ตามปกติ

นาคเสนกุมาร ได้ทัศนาการเห็น**พระโรหณะเถรเจ้า** ก็มีจิตหรรษาจะใคร่ถาม**ธรรมที่เป็นแก่นสาร** จึงเข้าไปถามพระโรหณะว่า *"ข้าแต่ท่านผู้มีศีรษะโล้น ไฉนท่านจึงนุ่งผ้ากาสายะอันย้อมด้วยน้ำฝาด"*

พระโรหณะตอบว่า *"อาตมากระทำฉะนี้ เรียกว่า เป็นบรรพชิต"*

นาคเสนกุมารถามว่า *"**บรรพชิต**นี้แปลว่าอะไร ?"*

พระโรหณะ *"**บรรพชิต** นี้ เป็นผู้ปราศจากเหตุ ปราศจากบาป"*

นาคเสนกุมาร *"ท่านรู้**ศิลปศาสตร์**อยู่หรือ ?"*

พระโรหณะ *"รู้อยู่ ศิลปศาสตร์ของเรานี้อุดมล้ำเลิศกว่าศิลปะอื่นๆ อันมีในโลก เจ้าจะเรียนหรือ ?"*

นาคเสนกุมาร *"ข้าพเจ้าจะเรียน แต่ขอถามปัญหาต่อไปก่อนว่า ทำไม**ผม**ก็ดี **หนวด**ก็ดี ของท่านนี้ จึงไม่เหมือนกับคนอื่นๆ ทั้งหลาย **ท่านได้อุบายเห็นคุณและโทษประการใด จึงได้โกนผมและหนวดเสียเล่า ?"***

พระโรหณะ *"อาตมาละเสียซึ่ง**ปลิโพธกังวล ๑๖ ประการ** คือ*

๑. ปลิโพธกังวล ด้วยอาภรณ์ผ้านุ่งห่ม

๒. ปลิโพธกังวล ด้วยเครื่องประดับ

๓. ปลิโพธกังวล ด้วยไปสู่มาหาช่างทองคำด้วยของแต่งตัว

๔. *ปลิโพธกังวล ด้วยการขัดสี*
๕. *ปลิโพธกังวล ด้วยต้องเก็บสิ่งของทั้งปวงไว้*
๖. *ปลิโพธกังวล ด้วยต้องล้างซัก*
๗. *ปลิโพธกังวล ด้วยต้องหาดอกไม้มาแซมเกศ และประดับต่างๆ*
๘. *ปลิโพธกังวล ด้วยต้องหาของหอม*
๙. *ปลิโพธกังวล ด้วยต้องหาของต้องอบต้องรม*
๑๐. *ปลิโพธกังวล ด้วยต้องกังวลอยู่เสมอ*
๑๑. *ปลิโพธกังวล ด้วยมะขามป้อม*
๑๒. *ปลิโพธกังวล ด้วยดิน สมอ มะขามป้อม ซึ่ง ๓ ประการนี้เป็นยาสระผม*
๑๓. *ปลิโพธกังวล ด้วยไม้กลัดผม*
๑๔. *ปลิโพธกังวล ด้วยมุ่นผม เกล้าผม*
๑๕. *ปลิโพธกังวล ด้วยหวีผม*
๑๖. *ปลิโพธกังวล ด้วยหาช่างกัลยาทำผม"*

นาคเสนกุมารได้ฟังพระโรหณะแก้ไขก็อัศจรรย์ใจถามท่านว่า *"ท่านจะสามารถบอกศิลปศาสตร์ให้แก่ข้าพเจ้าได้หรือไม่ ?"*

พระโรหณะบอกว่า *"จะบอกให้ได้ก็ต่อเมื่อท่านได้**สละเสียซึ่งปลิโพธกังวล ๑๖ ประการ** อำลาบิดามารดา อนุญาตให้ แล้วก็ไปอยู่กับอาตมา กระทำเพศให้เป็นบรรพชิตเหมือนอาตมา อาตมาก็จะบอกความรู้ให้แก่เจ้าในกาลนั้น"*

นาคเสนกุมาร ได้ฟังซึ่งถ้อยคำ**พระโรหณะ** แล้ว จึงไม่กินข้าว หน้าตาโศกเศร้า เฝ้าวิงวอนจะให้บิดามารดาอนุญาตให้บรรพชา

ฝ่ายบิดามารดาก็มาคิดว่า กุมารลูกของเรานี้จะไปเรียนความรู้ เมื่อเรียนแล้วก็จะกลับมา ไม่ควรจะไปห้าม จึงได้อนุญาต

นาคเสนกุมารก็ชื่นชมยินดี จึงอำลาบิดามารดาไปด้วยกับพระโรหณะ

พระโรหณะก็ได้พานาคเสนกุมารไปสู่**ถ้ำรักขิตเลณะ** พบพระอรหันต์จำนวนมากมาย เพื่อบวชนาคเสนกุมาร**เป็นสามเณร**

เมื่อนาคเสนได้บวชเป็นสามเณรแล้ว ก็ได้กล่าวแก่พระโรหณะว่า *"บัดนี้ ข้าพเจ้ากระทำเพศให้เหมือนพระคุณเจ้าแล้ว พระคุณเจ้าจงบอกศิลปศาสตร์ให้แก่ข้าพเจ้าเถิด"*

พระโรหณะมารำพึงว่า สามเณรนาคเสนนี้มีปัญญาฉลาดมาก จะบอกให้เรียน**พระสูตร พระวินัย** ไม่ลึกล้ำเหมือน**พระอภิธรรม**

เมื่อดำริแล้ว จึงได้บอก**พระอภิธรรม**อันประเสริฐทั้ง **๗ คัมภีร์** คือ **พระสังคณี ๑ พระวิภังค์ ๑ พระธาตุกถา ๑ พระปุคคลบัญญัติ ๑ พระกถาวัตถุ ๑ พระยมก ๑ พระมหาปัฏฐาน ๑**

นาคเสนนั้นมีปัญญาจักษุ เห็นปรุโปร่งไม่กังขา บอกเพียงครั้งเดียวก็จำได้ขึ้นใจ อันเนื่องด้วยปัญญาบารมีที่ได้กระทำไว้ แต่ชาติปางก่อน

สามเณรนาคเสน เมื่ออายุครบ ๒๐ พรรษาถ้วน พระอรหันต์ทั้งหลายแห่ง**ถ้ำคูหารักขิตเลณะ ก็ให้อุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา** โดยมอบให้พระโรหณะเป็นอุปัชฌาย์

เมื่อได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุเรียบร้อยแล้ว พระโรหณะอุปัชฌาย์ก็ส่งไปจำพรรษาอยู่กับพระเถระองค์หนึ่ง มีนามว่า**อัสสคุต** อยู่ที่

วัดวัตตนิยะเสนาสนะ (แปลว่า สถานที่อันควรแก่จะอยู่กระทำปรนนิบัติสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน)

ครั้นออกพรรษาแล้ว **พระอัสสคุต** ก็ได้ส่งพระนาคเสนไปอยู่กับ **พระธรรมรักขิต** ณ **วัดอโศการาม เมืองปาตลีบุตร** เพื่อเรียนพุทธวจนะภาษามคธต่อไป

ต่อจากนั้น พระนาคเสน ก็เรียนพระพุทธวจนะเป็นพยัญชนะนั้น ๓ เดือน เรียนพระพุทธวจนะเป็นอรรถกถา ๓ เดือน รวม ๖ เดือน จึงจบพระไตรปิฎก

ฝ่าย**พระธรรมรักขิต** เห็นพระนาคเสนยังเป็นปุถุชนอยู่ จึงมีเถรวาจาเป็นทางจะให้รู้โดยคำอุปมาว่า

*"ดูก่อนนาคเสนภิกษุ ธรรมดาว่านายโคบาลเลี้ยงโคไม่รู้จักรสนมโค ผู้อื่นได้ซึ่งนมโคกิน รู้จักรสนมโคว่ามันหวาน แม้เปรียบปานฉันใด บุคคลผู้เป็นปุถุชนหนาไปด้วยราคาทิกิเลส จะทรงไว้**พระไตรปิฎก** อันวิเศษนี้ มิได้รู้แห่งสามัญภาคี คือ มรรค ผล อันเป็นส่วนควรแก่สมณะ*

เปรียบปานเหมือนนายโคบาลรับจ้างท่านเลี้ยงโค และรีดนมโคขาย มิได้ชิมลิ้มเลียรสนมโค ฉันใด ท่านจงรู้ด้วยประการฉะนี้"

พระนาคเสนได้ฟังคาถาอุปมา จึงมีวาจาว่า

*"ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ได้โปรดงดพระพุทธวจนะก่อน ที่พระผู้เป็นเจ้าสั่งสอนกำหนดเท่านั้น **ข้าพเจ้าจะผ่อนผันพิจารณาดูให้รู้รสสามัญภาคี"***

พระนาคเสนว่าเท่านี้ ก็ลามาสู่อาวาสแห่งตน ปัญญาฉลาดปลดปลงลงในวิปัสสนากรรมฐาน ส่องปัญญาญาณไป ก็ได้สำเร็จในพระจตุราริยสัจ ก็ได้พระอรหัตตปฏิสัมภิทา โดยในราตรีที่พระธรรมรักขิตเถระให้นัยนั้นแท้จริงนั้นแล

๔. พระอรหันต์นาคเสนพบกับพระเจ้ามิลินท์แห่งสาคลราชธานี

ฝ่ายพระอรหันต์เจ้าทั้งหลายแห่ง**ถ้ำรักขิตเลณะ** เมื่อได้ทราบข่าวว่าพระนาคเสนสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ใช้พระขีณาส่งทูตนำข่าวสารบัญชาการให้หาพระนาคเสน

พระนาคเสนก็เข้าฌานบัดเดี๋ยวก็อันตรธานมาปรากฏขึ้นที่บรรพตคูหาหิมพานต์ แล้วนมัสการถามว่า *"ข้าแต่พระสงฆ์เถระ ท่านทั้งปวงให้หาข้าพเจ้ามาด้วยกิจประการใด ?"*

ฝ่ายพระสงฆ์เถรเจ้าทั้งปวงจึงมีเถรวาจาบอกว่า *"ดูก่อนอาวุโสบัดนี้ **สมเด็จพระเจ้ามิลินท์**ปิ่นสาคลนครนั้น เบียดเบียนพระอรหันต์และภิกษุทั้งหลายนัก ตั้งแต่จะเที่ยวซักถามปริศนา และหาบุคคลผู้ใดจะพยากรณ์กล่าวแก้ไม่ได้*

ก็อาวุโสจงไปแก้ไขปริศนา ทรมานพระยามิลินท์ให้หายพยศอันร้าย"

พระนาคเสนจึงว่า *"อย่าว่าแต่พระยามิลินท์เลย บรรดาพระยาอยู่ในชมพูทวีป ที่มีปัญญาเหมือนพระยามิลินท์ ถึงจะซ้อนตัวต่อศีรษะกันเข้ามาซักถามปัญหาตื้นลึกประการใด ข้าพเจ้าจะแก้ให้สิ้นสงสัยให้มีพระทัยยินดี*

นิมนต์พระผู้เป็นเจ้านี้อย่าช้า จงไปสู่สำนักพระเจ้ามิลินท์ ณ เมืองสาคลนคร อย่าได้ปรารมภ์สะดุ้งหวั่นไหว จงมาไปกับข้าพเจ้าในกาลบัดนี้เถิด"

ฝ่าย**พระเจ้ามิลินท์**ปิ่นชมพูทวีป ก็จะทรงแต่พระอนุสรณ์รำพึงที่จะถามปัญหาอยู่เป็นเนืองนิตย์ จึงตรัสถามข้าหลวงทั้งปวงว่า**ยังจะมีพระภิกษุรูปใดที่ปรีชาฉลาด อาจจะแก้ปัญหาพาให้เราสิ้นสงสัย มีที่ไหนบ้าง**

ข้าหลวงทั้งปวงก็ถวายบังคม แล้วก้มหน้านิ่งอยู่ จึงมีพระโองการหันไปถามอำมาตย์ผู้ฉลาดชื่อว่า **เนมิตติยอำมาตย์**

ในวันนั้นพอดี **เนมิตติยอำมาตย์** ได้ยินเขาเล่าลือกันว่า พระภิกษุรูปหนึ่งชื่อ **พระนาคเสน** เป็นพระอรหันต์ มีปัญญาประดุจหนึ่งมหาสมุทรสาคร อันขจรด้วยละลอกคลื่น พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่จาริกมาตามชนบท เทศนาโปรดฝูงประชาชนในตำบลน้อยเมืองใหญ่โดยลำดับ ก็ถึง**กรุงสาคลราชธานี** อันเป็นที่ตั้งของกรุงมิลินท์ปิ่นทวีปเวียงชัย

พระผู้เป็นเจ้าก็เข้าอาศัยอยู่ใน**อสงไขยบริเวณ** อันเป็นที่อยู่แห่งพระอายุบาล ก็มีในบัดนั้น

ดังนั้น **เนมิตติยอำมาตย์** จึงได้กราบทูลพระเจ้ามิลินท์ ดังที่ได้ทราบข่าวมาดังกล่าวแล้ว

พระเจ้ามิลินท์ได้ทรงฟังเนมิตติยอำมาตย์ออกนามว่าพระนาคเสน ขณะนั้นพระทัยก็หวั่นไหว พระโลมาพองสยองกลัวเดชพระนาคเสนผู้วิเศษนี้ครันๆ

จึงมีราชโองการสั่งอำมาตย์เร็วพลันว่า อย่าช้าอยู่เลย เจ้าจงออกไปยัง**อสงไขยบริเวณ** นิมนต์**พระนาคเสน**ผู้เป็นเจ้าเข้ามายังราชฐานในกาลบัดนี้

อำมาตย์นั้น เมื่อได้รับพระราชโองการแล้ว ก็รีบไปกราบอาราธนาพระนาคเสนว่า **พระเจ้ามิลินท์**มีโองการให้อาราธนาพระคุณเจ้าเข้าไปยังพระราชฐาน

ส่วนพระนาคเสนก็ตอบว่า ท่านจงกลับไปทูลเถิดว่า อาตมาให้เชิญบรมกษัตริย์ประเสริฐ มายังสำนักอาตมา

ฝ่ายอำมาตย์ก็กลับไปกราบทูลให้พระเจ้ามิลินท์ทรงทราบตามนั้น

พระเจ้ามิลินท์จึงได้เสด็จออกไปนมัสการพระนาคเสนยังอสงไขยบริเวณ

เมื่อได้พบเห็นพระนาคเสนแล้วก็ตกพระทัย บังเกิดพระโลมาพองสยองพระเศียร อุปมาเหมือนกับกวางเห็นเสือฉะนั้น

ครั้นเข้าไปใกล้แล้ว **พระเจ้ามิลินท์**จึงกล่าวซึ่งสัมโมทนียกถาควรจะระลึกสิ้นกาลช้านาน แล้วก็ทรงนั่งในที่อันสมควรข้างหนึ่ง

ฝ่ายพระอรหันต์นาคเสน ก็สนทนาด้วยถ้อยคำเป็นที่ยังจิตแห่งพระยามิลินท์ให้ชื่นชมโสมนัส

ครั้นแล้วพระบรมกษัตริย์ **พระเจ้ามิลินท์** จึงทรงปุจฉาอรรถปัญหา เป็นประการแรกว่า *"ข้าแต่พระนาคเสนผู้จำเริญ โยมนี้ปรารถนาใคร่จะเจรจาด้วยพระผู้เป็นเจ้า"*

พระนาคเสนตอบว่า *"ดูก่อนมหาบพิตรผู้ประเสริฐ มหาบพิตรจงเจรจาไปเถิด อาตมภาพก็ปรารถนาจะใคร่ฟัง"*

พระยามิลินท์จึงมีพระวาจาว่า *"**ข้าพเจ้าเจรจาแล้ว** พระผู้เป็นเจ้าจงฟังเอาเถิด"*

พระนาคเสน *"อาตมภาพ**ฟังแล้ว**"*

พระยามิลินท์ *"พระผู้เป็นเจ้าว่าฟังแล้ว **ได้ยินอย่างไร**"*

พระนาคเสน *"ก็มหาบพิตรว่าเจรจาแล้วนั้น **เจรจาอย่างไรเล่า**"*

พระยามิลินท์ *"ข้าพเจ้าจะ**ถาม**พระผู้เป็นเจ้า"*

พระนาคเสน *"ดูก่อนมหาบพิตร พระองค์จะถามก็ถามเถิด"*

พระยามิลินท์ *"ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ข้าพเจ้า**ถามแล้ว**"*

พระนาคเสน *"ดูก่อนมหาบพิตร อาตมาก็**วิสัชนาแล้ว**"*

พระยามิลินท์ *"พระผู้เป็นเจ้า**วิสัชนาว่าอย่างไร**"*

พระนาคเสน *"ก็มหาบพิตร**ถาม**อาตมภาพ**อย่างไรเล่า**"*

ในเมื่อพระยามิลินท์และพระนาคเสน**ปุจฉาวิสัชนา** ในเชิงไหวพริบดังนี้แล้ว บรรดาข้าหลวงทั้งปวงก็พากัน**ให้สาธุการแก่พระนาคเสน** แล้วจึงกราบทูลแก่พระยามิลินท์ว่า

*"ข้าแต่สมเด็จบรมบพิตรผู้ประเสริฐ ขอเชิญพระองค์**ทรงปุจฉาซึ่งอรรถปัญหา** แก่พระนาคเสนต่อไป ในกาลบัดนี้เถิด"*

ต่อจากนี้ ขอเชิญท่านทั้งหลาย โปรดติดตามการสนทนาธรรมระหว่างพระอรหันต์นาคเสนกับพระเจ้ามิลินท์ หรือพระยามิลินท์ต่อไป

ซึ่งธรรมะที่ท่านทั้งสองได้สนทนากันนั้น เป็นธรรมะค่อนข้างสูง เป็น**ธรรมขั้นอภิธรรม**

อย่างไรก็ตาม เป็นธรรมะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ**ขั้นวิปัสสนาธุระ**เกือบทั้งหมด

เพราะฉะนั้น โยคีผู้ปฏิบัติไม่ควรพลาดในเรื่องสุตตมยปัญญา เพื่อให้เกิดเป็นจินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา ในขั้นสุดท้ายต่อไป

ภาคที่ ๒ : บทสนทนาธรรม

ตอนที่ ๑

เปิดประเด็นการสนทนา

๑.๑ ปัญหาเรื่องของการเรียกชื่อ

พระเจ้ามิลินท์ : พระคุณเจ้าผู้เจริญ ตามธรรมดา บุคคลที่จะทำการสนทนาพาทีกันต่อไปนั้น ก็ควรจะรู้จักชื่อเสียงเรียงนามกันเสียก่อน กระผมนั้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินของ**เมืองสาคลนคร** อำมาตย์ทวยราษฎร์ทั้งหลายเรียกกันว่า **พระเจ้ามิลินท์** หรือ **พระยามิลินท์** แล้วพระคุณเจ้าเล่ามีนามว่าอย่างใด ?

พระอรหันต์นาคเสน : ขอถวายพระพรพระมหาบพิตร สำหรับอาตมภาพก็เหมือนกัน บรรดาเพื่อนพรหมจรรย์ก็เรียกกันว่า **นาคเสน**

แต่อย่างไรก็ตาม คำว่า **นาคเสน** นี้ ก็**สมมติ**เรียกกันตามโวหารในทางโลกเท่านั้น ที่มีการสมมติกันว่าเป็นตัวเป็นตนของสัตว์ บุคคล เพื่อจะได้สนทนาพาทีกันได้รู้เรื่อง

แต่โดยทางปรมัตถธรรมจริงๆ แล้ว ตัวตนของสัตว์ บุคคล หามีไม่

ม : กระผมเรียกพระคุณเจ้าว่า **นาคเสน** พระคุณเจ้าได้ยินหรือไม่

น : ได้ยิน

ม : นั่นไง**ตัวตนของนาคเสน** แล้วพระคุณเจ้าจะว่าไม่มีตัวตนได้อย่างไร พระคุณเจ้าก็บอกอยู่แล้วว่า พระคุณเจ้าชื่อนาคเสน กระผมเรียกพระคุณเจ้าว่านาคเสน พระคุณเจ้าก็ตอบรับว่า **ได้ยิน** แล้วอย่างนี้จะเรียกว่าไม่มีตัวตนได้อย่างไร

แล้ว **ผม**บนคีรษะของพระคุณเจ้านั่นน่ะ ไม่ใช่ตัวตนของนาคเสนหรือ

น : ขอถวายพระพร หามิได้

ม : หรือว่า **ขน** นั้นเป็นตัวตนนาคเสน

น : หามิได้

ม : หรือว่า **เล็บ** นั้น

น : หามิได้

ม : หรือ**ฟัน**นั้น

น : หามิได้

ม : หรือว่า**หนัง**นั้น

น : หามิได้

พระเจ้ามิลินท์ ก็ถาม**พระนาคเสน**ไปจนครบ **อาการ ๓๒** ทั้งหมด พระนาคเสนก็ตอบว่า **หามิได้**

พระเจ้ามิลินท์ก็ถามต่อไปอีกว่า

ม : หรือว่า **ตา** นั้นคือตัวตนของนาคเสน

น : หามิได้

ม : หรือว่า **หู** นั้น

น : หามิได้

ม : หรือว่า **จมูก** นั้น

น : หามิได้

ม : หรือ **ลิ้น กาย ใจ** นั้น คือตัวตนของนาคเสน

น : หามิได้

ม : เอ๊ะ ! อย่างไรกันพระคุณเจ้า ก็พระคุณเจ้าก็บอกแล้วว่าชื่อ **นาคเสน** กระผมเรียกพระคุณเจ้าว่า **นาคเสน** ท่านก็ตอบว่า **ได้ยิน**

กระผมก็เอาส่วนต่างๆ ในตัวพระคุณเจ้ามาถามหมดสารพัดสารพันว่า **ตัวตน**ของพระคุณเจ้าใช่หรือไม่ พระคุณเจ้าก็บอกว่า**ไม่ใช่** ก็แสดงว่าพระคุณเจ้าพูดจาตลบตะแลงเชื่ออะไรไม่ได้เลย

พระเจ้ามิลินท์ หันไปทางอำมาตย์และ**ชาวสาคลนคร** ที่กำลังฟังอยู่นั้น แล้วตรัสว่า

อำมาตย์และชาวสาคลนครทั้งหลายจงฟังดูนะ สมณะผู้นี้พูดจาใช้ไม่ได้ ตลบตะแลง ท่านก็บอกอยู่แล้วว่าท่านชื่อ **นาคเสน** ข้าพเจ้าก็เรียกชื่อท่าน **นาคเสน** ท่านก็ตอบรับว่า ท่าน**ได้ยิน** แล้วท่านก็บอกว่า **ตัวตนของท่านไม่มี**

ครั้นข้าพเจ้าถามถึง **ผม** บนศีรษะท่านว่า ก็แล้ว**ผม**บนศีรษะท่านนั้นมิใช่ตัวตนของนาคเสนหรือ ท่านก็บอกว่า**ไม่ใช่** ข้าพเจ้าก็ถามต่อไป หรือว่า **ขน เล็บ ฟัน หนัง** ของท่านไปจนครบ**อาการ ๓๒** ว่าแต่ละอย่างนั้นเป็นตัวตนของนาคเสน ? ท่านก็ว่าไม่ใช่

ข้าพเจ้าก็ถามต่อไปอีกว่า หรือว่า **ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ** ของท่าน ทีละอย่าง ว่าเป็นตัวตนของนาคเสน ท่านก็บอกว่า**ไม่ใช่**

แล้วอย่างนี้จะเชื่อได้อย่างไร พูดจาไม่อยู่กับร่องกับรอยตลบตะแลง เป็นสมณะได้อย่างไร ใช้ไม่ได้

น : ขอถวายพระพรมหาบพิตร ท่านเสด็จมายังสำนักอาตมานี้ **เสด็จมาได้อย่างไร ?**

ม : เสด็จมาโดย**ราชรถ** โน่น จอดอยู่โน่น

น : **กงล้อ**นั้นหรือราชรถ (ชี้ไปที่กงล้อ)

ม : หามิได้

น : **ดุมล้อ** นั้นหรือคือราชรถ (ชี้ไปที่ดุมล้อ)

ม : หามิได้

น : **งอน** นั้นหรือคือราชรถ

ม : หามิได้

น : **หอก** นั้นหรือคือราชรถ

ม : หามิได้

น : เอ๊ะ ! อย่างไรกัน ? ก็มหาบพิตรตรัสกับอาตมาว่า **เสด็จมายังสำนักอาตมานี้โดยราชรถ** อาตมาก็ชี้ไปที่ส่วนต่างๆ นั้นจนหมดสิ้น ถามว่า **นั่นคือราชรถหรือ** มหาบพิตรก็บอกว่า**ไม่ใช่ อย่างนี้ก็เป็นการตรัสโกหกหลอกลวงซิ อะไรกัน เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ตรัสอย่างนี้ก็ใช้ไม่ได้ โกหกแม้กระทั่งสมณะ**

ว่าแล้วท่านก็หันไปทางอำมาตย์และชาวสาคลทั้งหลายแล้วกล่าวว่า

ดูก่อนอำมาตย์ และชาวสาคลนครทั้งหลาย พระเจ้าแผ่นดินของท่านทั้งหลายใช้ไม่ได้ **โกหกกระทั่งสมณะ** ตอนแรกก็บอกอาตมาว่าพระองค์เสด็จมานี้มาด้วย**ราชรถ** แต่ครั้นอาตมาชี้ไปที่ส่วนต่างๆ แล้วก็ถามว่า **ส่วนนี้หรือเรียกว่าราชรถ** พระองค์ท่านก็บอกว่า **ไม่ใช่** หรือส่วนนั้นๆ อาตมาก็ได้ชี้ไปทุกๆ ส่วน ท่านก็บอกว่า**ไม่ใช่**

พูดจาอย่างนี้ก็ใช้ไม่ได้ แล้วจะเป็นเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ได้อย่างไรกัน

ม : พระคุณเจ้าผู้เจริญ กระผมนี้ไม่ได้โกหก กระผมมานี้ด้วย**ราชรถ**จริงๆ
ก็ที่พระคุณเจ้าชี้ไปที่ส่วนต่างๆ นั้น มันเป็น**ส่วนประกอบของราชรถ**ต่างหาก
ส่วนประกอบต่างๆ เหล่านั้นทั้งหมด รวมกันเข้าเป็นระบบชาวโลกเขาก็**สมมติ**เรียกรวมกันว่า **ราชรถ** กระผมจะโกหกก็หาไม่

น : ฉันใดก็ฉันนั้น ที่อาตมาชื่อว่า **นาคเสน** ก็เช่นเดียวกัน ทุกๆ ส่วนทั้งหมดที่มหาบพิตรถามอาตมานั้นรวมกันเข้าแล้วเป็น**ตัวตน**ที่ชาวโลกเขา**สมมติ** เรียกชื่อว่า **นาคเสน** เพื่อการสนทนาพาทีรู้เรื่องกัน
แต่โดยปรมัตถ์ ความเป็นจริงแล้ว ตัวตน สัตว์ บุคคล หามีไม่ อาตมาก็มิได้โกหกมหาบพิตรเช่นเดียวกัน

ม : พระคุณเจ้ากล่าวมานี้ชอบแล้ว

อธิบายขยายความเพิ่มเติม

๑. ที่พระพุทธองค์ตรัสสอนไว้ว่า **สรรพสิ่งทั้งหลาย** หรือ **ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา** คือ **ไม่มีตัวตน** กล่าวคือ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนเราเขา

แต่ที่บุคคลทั่วไปทั้งหลายมองไม่เห็นก็เพราะ **"ฆนะสัญญา"** ปิดบังไว้

ฆนะสัญญา คือ ความจำได้หมายรู้ ที่เป็นกลุ่มเป็นก้อน เหมือนกับคน เหมือนกับราชรถนั้นเอง

ที่ว่าเป็นกลุ่มเป็นก้อน เหมือนกับ**คน** เหมือนกับ**ราชรถ**นั้น ก็เป็นเพียงส่วนประกอบต่างๆ มารวมเป็นกลุ่มเป็นก้อน ลักษณะอย่างนี้ เคยจำได้ว่า ชาวโลกเขาสมมติเรียกกันว่า **คน** ส่วนประกอบต่างๆ มารวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนลักษณะอย่างนี้ เคยจำได้ว่าชาวโลกเขาสมมติเรียกกันว่า **ราชรถ** ก็เท่านั้น

แต่โดย **ปรมัตถ์** คือ ความเป็นจริงแล้ว ตัวตนของคน ตัวตนของราชรถ หามีไม่

ด้วยเหตุนี้เอง พระพุทธองค์จึงตรัสว่า **สรรพสิ่งทั้งหลาย**หรือ **ธรรมทั้งหลาย เป็นอนัตตา** คือไม่มีตัวตน ทั้งเรา ทั้งเขา คือ **ว่างจากตัวตน** หรือ **เป็นอนัตตา** นั่นเอง

และ เรื่องอนัตตานี้ มีสอนแต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น

๒. เรื่องทำนองอย่างนี้ **หลวงปู่ฝั้น อาจาโร** ได้เคยนำมาสอนธรรมกับ**ในหลวงของเรา** กล่าวคือ ครั้งหนึ่งหลวงปู่กับในหลวงได้พบสนทนาธรรมกันที่ **วัดบวรนิเวศวิหาร** หลวงปู่ก็ถามในหลวงของเราว่าดูก่อนมหาบพิตร **มาวัดบ่อยไหม ?** ในหลวงก็ตอบว่า **ไม่ใคร่บ่อยนัก เนื่องมีราชการงานมาก**

หลวงปู่ : ถ้ามหาบพิตรมา**วัด** มาที่วัดไหนล่ะ

ในหลวง : ส่วนใหญ่กระผมมาที่ **วัดบวรนิเวศวิหาร** นี้ มานมัสการ **สมเด็จพระญาณสังวรฯ** ซึ่งเคยเป็นพระพี่เลี้ยงตอนบวช

หลวงปู่ : มหาบพิตร **ตรงไหนล่ะเป็นวัด** นั้นก็เรียกว่า **กุฏิ** นั้นก็เรียกว่า **ศาลา** นั้นก็เรียกว่า **โบสถ์** เมื่อสิ่งต่างๆ เหล่านี้มารวมกันเข้าก็สมมติเรียกกันว่า **วัด เพราะฉะนั้น ตัวตนของวัดจริงๆ นั้นไม่มีดอก**

ที่โบราณเขาเรียกกันว่าที่รวมเหล่านี้เป็น **วัด** นั้นก็เพื่อ ให้มา**วัด**ที่ดวงใจของเรานี้ว่า ขณะนี้ดวงใจของเรานี้อยู่ห่างไกลจากกิเลส ห่างไกลจากความทุกข์มากน้อยขนาดไหนแล้ว โดยให้เรา**วัด**อยู่เสมอๆ นั้นแหละ อย่างนี้จึงจะเรียกว่า **มาถูกวัดในความหมายที่แท้จริง**

ในหลวง : ถ้าเช่นนั้น ขณะที่กระผมอยู่บนรถ กระผมก็ไปวัดได้ใช่ไหมครับ

หลวงปู่ : ถูกแล้วมหาบพิตร อยู่ที่ไหนๆ ก็ไปวัดได้ ถ้าได้หันมาพิจารณาดูที่ดวงใจของเราว่า **ใจของเราขณะนี้ห่างจากกิเลส ห่างจากความทุกข์ มากน้อยแค่ไหน**
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **กิเลส** คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง นั้นแล...ฯลฯ

ในเรื่อง**อนัตตา** นี้สำคัญมาก **มีสอนแต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น**

ผู้คนทั้งหลายยังหลงอยู่ใน **อัตตา** ยังเข้าใจว่าเป็นตัวเป็นตน ของสัตว์ บุคคล จริงๆ จึงหลงเข้าไปยึดมั่นถือมั่นในตัวตน ของสัตว์ บุคคลนั้น

จึงไม่สามารถละ**สักกายทิฏฐิ** และ**อัตตานุทิฏฐิ** ได้ จึงต้องเวียนตายเวียนเกิด เวียนทุกข์ ในสังสารวัฏนี้มาช้านาน นับภพนับชาติไม่ถ้วน อันหาเงื่อนงำไม่ได้

อาตมภาพ จึงขอให้สาธุชน ผู้ปฏิบัติทั้งหลาย ให้สนใจเรื่องนี้ให้มาก โดยเอาตัวอย่างในบทสนทนาระหว่าง**พระเจ้ามิลินท์ กับพระอรหันต์นาคเสน** นี้

โยนิโสมนสิการ กล่าวคือ นำมาคิดภายในใจให้แยบคายอยู่เสมอๆ แล้วจะสามารถเข้าถึงความเป็น**อนัตตา** ได้

๑.๒ ปัญหาเรื่องการนับจำนวนปีที่บวช

พระเจ้ามิลินท์ : พระคุณเจ้านาคเสนผู้เจริญ กระผมอยากทราบว่า **พระคุณเจ้าบวชมาแล้วกี่พรรษา ?**

พระนาคเสน : ขอถวายพระพร อาตมาบวชมาได้ **๗ พรรษา**

ม. : ที่พระคุณเจ้าบอกว่า **บวชได้ ๗ พรรษา** นั้นนะ พระคุณเจ้าได้ **นับเนื่องด้วยตัวของพระคุณเจ้า** เข้าไปด้วยหรือเปล่า

น. : นับเนื่องด้วย

ม. : ทำไมเป็นเช่นนั้นล่ะ

ในวันนี้ที่**พระเจ้ามิลินท์**มายังสำนักของ**พระนาคเสน**นั้นน่ะ พระองค์ได้นำ**อ่างแก้วใส่น้ำลอยด้วยดอกไม้สด**มา เพื่อเตรียมถวายสักการะพระนาคเสนด้วย

ทันทีนั้น พระนาคเสนก็เหลือบไปเห็น**พระฉาย** (เงา) ของพระเจ้ามิลินท์ในน้ำในอ่างแก้วนั้นพอดี จึงได้ถามพระเจ้ามิลินท์ไปว่า

น. : ขอถวายพระพร **พระฉาย**ของพระองค์ในน้ำนั้น **นับเนื่องด้วยพระองค์** ด้วยหรือเปล่า

ม. : นับด้วยซิพระคุณเจ้า **พระฉายนั้นก็เกิดจากตัวของกระผม** ถ้าไม่นับตัวของกระผมแล้ว พระฉายนั้นจะมีได้อย่างไร

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น การที่อาตมาบอกพระองค์ว่า **อาตมาบวชมาได้ ๗ พรรษา ก็นับเนื่องตัวของอาตมาด้วย** ที่ตัวของอาตมานี้บวชมาได้ ๗ พรรษา ถ้าไม่นับเนื่องด้วยตัวของอาตมาที่เข้ามาบวชแล้ว คำว่า **๗ พรรษา** ก็ไม่มี

ม. : พระคุณเจ้าวิสัชนาได้แจ่มแจ้งดี

อธิบายความหมายเพิ่มเติม

ความหมายของการที่ต้อง**นับเนื่องกัน**นี้ จะว่าเป็นอันเดียวกันก็ไม่ใช่ หรือจะว่าเป็นคนละอันก็ไม่เชิง แต่ว่า**มันเกิดเนื่องมาจากกัน**

ความหมายอย่างนี้ พระพุทธองค์ก็นำมาตรัสแสดงใน**สติปัฏฐาน ๔** นั่นคือ

คำว่า **ให้พิจารณากายในกาย**
คำว่า **ให้พิจารณาเวทนาในเวทนา**
คำว่า **ให้พิจารณาจิตในจิต**
คำว่า **ให้พิจารณาธรรมในธรรม**

ความหมาย ก็คือ **ให้พิจารณาสิ่งอันเนื่องด้วยกาย** เช่น
ให้พิจารณา ลมหายใจเข้าออก
ให้พิจารณา อิริยาบถใหญ่ ยืน เดิน นั่ง นอน
ให้พิจารณา อิริยาบถย่อย (การเคลื่อนไหวกายนอกเหนือจากอิริยาบถใหญ่)
ให้พิจารณา อาการ ๓๒
ให้พิจารณา ธาตุทั้ง ๔
ให้พิจารณา ป่าช้าทั้ง ๙

สิ่งทั้ง ๖ ประการนี้ เรียกว่า **สิ่งอันเนื่องด้วยกาย** เกิดจากกาย หรือ เกิดในกายนี้ จึงเรียกว่า **กายในกาย**

การพิจารณา **สิ่งอันเนื่องด้วยเวทนา สิ่งอันเนื่องด้วยจิต**และ **อันเนื่องด้วยธรรม** ก็พิจารณาได้ในทำนองเดียวกัน จะว่าเป็นคนละอย่าง

ก็ไม่ใช่ หรือจะว่าเป็นอย่างเดียวกันก็ไม่เชิง **แต่มันเนื่องติดต่อถึงกัน** อย่างนี้

เมื่อพิจารณารู้ได้อย่างนี้แล้ว จะสามารถทำให้พิจารณา**สติปัฏฐาน ๔** ได้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น

๑.๓ ปัญหาเรื่องการหวังอานิสงส์อันเป็นอุดมในการบวช

พระเจ้ามิลินท์ : พระคุณเจ้า**พระนาคเสน**ผู้เจริญ การที่พระคุณเจ้าได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนานี้นะ **พระคุณเจ้าหวังอานิสงส์อันอุดม** (สูงสุด) **อย่างไร**

พระนาคเสน : ขอถวายพระพรมหาบพิตร การที่อาตมาเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนานี้นั้น **อาตมาหวังผลอันอุดม ๒ ประการ** คือ **(๑) เพื่อประโยชน์ตน (๒) เพื่อประโยชน์ผู้อื่น**

ม. : พระคุณเจ้าหวังอานิสงส์**เพื่อประโยชน์ตน** อย่างไร

น. : อาตมภาพหวังอานิสงส์เพื่อประโยชน์ตนก็คือ จะได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาอบรมเยี่ยงพระอริยเจ้าทั้งหลาย คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อบรรลุซึ่งอุดมการณ์สูงสุดยอดในพระพุทธศาสนา คือ **ความที่สุดแห่งทุกข์**

ม. : แล้ว**เพื่อประโยชน์ผู้อื่น**ละ คืออย่างไร

น. : ประการแรกนั้น เมื่ออาตมภาพได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาอบรมเยี่ยงพระอริยเจ้าทั้งหลาย คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ได้สมบูรณ์บริบูรณ์ดีแล้ว ก็จะได้**ช่วยเหลือแนะนำผู้อื่น ให้ศึกษาอบรมเพื่อผลอันเลิศต่อไป**

อีกประการหนึ่งนั้น ก็เพื่อ**เป็นเนื้อนาบุญให้กับสาธุชนทั้งหลาย** ที่ต้องการจะอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้กับญาติทั้งหลายที่ได้ละ

จากโลกนี้ไปแล้ว ด้วยตามพระพุทธโอวาทที่ว่า **พระสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญเอกของโลก** ถ้าไม่มีพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาแล้ว สาธุชนทั้งหลายก็ไม่มีที่ที่จะอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้กับญาติทั้งหลายที่ตายไปแล้วได้อย่างไร

ม. : ที่พระคุณเจ้าได้แสดงมานั้นชอบแล้ว

อธิบายขยายความเพิ่มเติม

สิ่งที่**พระนาคเสน**ได้ตอบ**พระเจ้ามิลินท์**ไปนั้น ก็เป็นไปตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสเป็น**ปัจฉิมโอวาท** นั้นแล

ใน**ปัจฉิมโอวาท** พระพุทธองค์ตรัสว่า

*"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ขอเตือนพวกเธอทั้งหลายเป็นครั้งสุดท้ายว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา พวกเธอทั้งหลาย **จงยังประโยชน์ตน**และ**ประโยชน์ท่าน** ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด"*

นั้นก็หมายความว่า เมื่อได้บวชเข้ามาแล้ว ให้กระทำทั้ง**ประโยชน์ของตนเอง** แล้ว**ประโยชน์ของผู้อื่น**ด้วย

แต่ อย่างไรก็ตาม **ต้องทำประโยชน์ตนให้สามารถช่วยตัวเองได้ก่อน แล้วจึงจะไปช่วยผู้อื่น**

ในเรื่องการช่วยเหลือผู้อื่น โดยเป็นเนื้อนาบุญให้กับสาธุชนเพื่อ**ทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล**ไปให้กับญาติที่ตายไปแล้วนั้น ตัวอย่างประการหนึ่งก็คือ **เรื่องเปรตพระญาติของพระเจ้าพิมพิสาร**

นั่นก็คือ ในสมัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ใหม่ๆ พระองค์ท่านได้มาเทศนาโปรด**พระเจ้าพิมพิสาร** จนกระทั่งพระเจ้าพิมพิสารได้สำเร็จเป็น**พระโสดาบัน**

ครั้นแล้วพระเจ้าพิมพิสารได้ถวาย**สวนป่าไผ่ราชอุทยาน** เป็นที่พักแก่พระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ซึ่งในตอนหลังก็ได้กลายเป็น**วัดแห่งแรกของพุทธศาสนา** ชื่อว่า**วัดเวฬุวนาราม**

ในวันที่พระเจ้าพิมพิสารถวายสวนป่าไผ่แก่พระพุทธเจ้านั้น ตกกลางคืน ได้เกิด**มีเสียงประหลาดๆ** ทั่วทั้งเมืองราชคฤห์

รุ่งเช้า พระเจ้าพิมพิสารได้ไปกราบทูลถามพระพุทธเจ้าถึง**เสียงประหลาด**นั้น

พระพุทธเจ้าตรัสว่า **เป็นเสียงเปรต พระญาติของพระเจ้าพิมพิสารเองได้เกิดเป็นเปรตมานานแสนนาน หลายหมื่นหลายแสนปีมาแล้ว** พระพุทธเจ้า พระสงฆ์ ยังไม่มี พระญาติทั้งหลายก็ไม่มีที่ที่จะทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ บรรดาเปรตเหล่านี้ก็ยังไม่สามารถไปเกิดในสุคติภูมิได้

เมื่อวันวานนี้ พวกเขารู้ว่าพระองค์ได้ถวาย **สวนป่าไผ่** ให้เป็นที่พักของตถาคตกับพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ซึ่งได้เกิดเป็นบุญเป็นกุศลมากมาย

เขาได้มาขอแบ่งส่วนบุญ เพื่อจะได้ไปเกิดยังสุคติภูมิต่อไป

ครั้นแล้ว พระพุทธเจ้าได้ให้พระเจ้าพิมพิสาร**ถวายทานใหม่** แล้วพระองค์ก็ได้กล่าวสัมโมทนียกถา แล้วให้พระเจ้าพิมพิสาร**กรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้กับบรรดาเปรตพระญาติเหล่านั้น**

คืนวันต่อมา เสียงประหลาดนั้นก็หายไป แสดงว่าได้ไปเกิดยังสุคติภูมิแล้ว

เรื่องนี้ก็กลายเป็น**ประเพณีถวายสังฆทานอุทิศ**ต่อมาถึงในปัจจุบันนี้

และ เรื่องนี้แสดงให้เห็น**ความเป็นเนื้อนาบุญของพระสงฆ์** ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้นั้นแล

๑.๔ ปัญหาเรื่องแบบของการที่จะสนทนาพาทีกันต่อไป

ครั้นแล้ว **พระเจ้ามิลินท์** ได้มีพระดำรัสแก่**พระอรหันต์นาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระคุณเจ้านาคเสนผู้เจริญ วันนี้พระคุณเจ้าจะสละเวลาสนทนากับกระผมต่อไปได้หรือไม่อย่างไร

พระอรหันต์นาคเสน ตอบว่า ขอถวายพระพรมหาบพิตร ถ้ามหาบพิตรตรัสวาทะการ**เจรจาอย่างนักปราชญ์บัณฑิต**แล้ว อาตมภาพก็จะเจรจาสนทนาพาทีด้วยกับพระองค์

แต่ถ้าพระองค์ตรัสวาทะการ**เจรจาอย่างเจ้าฟ้ามหากษัตริย์บางพระองค์** แล้ว อาตมภาพก็จะไม่ขอเจรจาสนทนาพาทีด้วย

ม. : วาทะการเจรจาอย่างนักปราชญ์บัณฑิตนั้น เป็นอย่างไรพระคุณเจ้า

น. : วาทะการเจรจาอย่างนักปราชญ์บัณฑิตนั้น เป็นการสนทนาพาทีกันด้วยถ้อยคำที่เป็นประโยชน์ เป็นกุศล ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ถนอมน้ำใจกัน ไม่ก้าวร้าวเอาแต่ใจตัว ยอมรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน ไม่หักหาญน้ำใจกัน **ถ้อยคำนั้นประกอบคำพูดที่ทำให้ระลึกถึงกัน** แม้จะเลิกสนทนากันไปแล้ว

ม. : ก็แล้ว**วาทะการเจรจาพาทีอย่างเจ้าฟ้ามหากษัตริย์บางพระองค์** ที่พระคุณเจ้าว่านั้น คืออย่างไร

น. : วาทะการเจรจาพาทีอย่างเจ้าฟ้ามหากษัตริย์บางพระองค์นั้น **มักจะเอาใจตัว** เชื่ออย่างไรก็จะพยายามพูดไปตามนั้น ไม่ยอมรับฟังเหตุผลของคู่สนทนา บางครั้งก็ก้าวร้าวถ้าไม่ถูกใจ ระงับอารมณ์ไม่อยู่ ถึงกับบางครั้งสั่งลงอาญาถ้ามีการขัดใจ

ม. : ถ้าเช่นนั้น กระผมจะสนทนาพาทีกับพระคุณเจ้าด้วยวาทะการเจรจาอย่างนักปราชญ์บัณฑิต อย่างที่พระคุณเจ้าว่า

น. : ขอถวายพระพรมหาบพิตร

อธิบายขยายความเพิ่มเติม

บทสนทนาเรื่องนี้ ก็เป็นสิ่งที่น่าคิดสำหรับการเจรจาพาทีระหว่าง **ผู้มีอำนาจ** กับ **ผู้น้อย**

ถ้าใช้หลักการของ**วาทะการเจรจาแบบนักปราชญ์บัณฑิต**แล้ว การเจรจานั้นก็จะดำเนินไปด้วยดี มีความจริงใจต่อกัน ระลึกถึงกัน ได้ประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย เพราะจะมีการ**ประสานประโยชน์**กันด้วยดี

แต่ถ้าเป็นการเจรจาแบบ**วาทะการเจรจาอย่างเจ้าฟ้ามหากษัตริย์** แบบชมขู่ ก้าวร้าว วางอำนาจศักดิ์ใหญ่แล้ว อาจจะไม่ได้ข้อมูลที่แท้จริง จะไม่เกิดการประทับใจทั้งสองฝ่าย

เรื่องนี้สอนให้เราระมัดระวังในการเจรจาพาทีกับผู้อื่น ให้มีสัมมาคารวะ ความจริงใจ ความมีน้ำใจต่อกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน จะทำให้การเจรจานั้นดำเนินไปด้วยดี บรรลุจุดประสงค์ที่ต้องการ

นอกจากนั้นยังมีการระลึกถึงกัน เกิดความประทับใจซึ่งกันและกัน เกิดความรักนับถือกัน สงเคราะห์กัน สามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ดังนี้แล

ตอนที่ ๒
บทสนทนาเรื่องนามรูป

๒.๑ ปัญหาเรื่องความหมายของนามรูป

ภายหลังจาก**พระเจ้ามิลินท์** และ**พระอรหันต์นาคเสน** ได้สนทนาพาทีกันในตอนต้น คือตอนที่ ๑ เปิดประเด็นการสนทนาด้วยชั้นเชิงไหวพริบ ลองเชิงกัน ด้วยถ้อยคำที่เล่นแง่เล่นมุมกันแล้ว ก็รู้สึกว่ามีชั้นเชิงทันกัน

พระเจ้ามิลินท์ ก็อ่อนข้อลงมา รู้ว่า**พระนาคเสน**นั้นสำคัญยิ่งนัก มีไหวพริบ ปัญญาเฉียบแหลม เห็นควรที่จะสนทนาด้วยอย่างยิ่ง จึงได้สนทนาด้วยเป็นเรื่องเป็นราวต่อไป โดยกล่าวกับ**พระนาคเสน** ว่า

ดูก่อนพระคุณเจ้าผู้เจริญ กระผมขอกราบเรียนถามพระคุณเจ้าว่า ในเรื่องของ**นามรูป**นั้น **อะไรคือนาม อะไรคือรูป** ขอพระคุณเจ้าได้โปรดอธิบาย

ฝ่าย**พระนาคเสน**ก็ตอบว่า ขอถวายพระพรมหาบพิตร **ธรรมชาติที่ละเอียดอ่อน ไม่มีสรีระ เป็นธาตุรู้ เป็นความรู้สึก เช่น จิตหรือวิญญาณ กับเจตสิก เป็นต้น นั้น เป็นนาม**

ส่วนธรรมชาติที่หยาบ รู้อะไรไม่ได้เลย มีแต่แตกสลายอย่างเดียวนั้น เป็นรูป

ม. : เพราะเหตุใดจึงมีคำกล่าวว่า ในสิ่งที่มีชีวิตนั้น **นาม** เพียงอย่างเดียว หรือ **รูป** เพียงอย่างเดียวนั้น จะเกิดขึ้นไม่ได้ ขอพระคุณเจ้าได้โปรดอธิบาย

น. : เพราะเหตุว่า **นามรูปนี้ได้อิงอาศัยซึ่งกันและกันเกิด** นั่นคือ **รูป** เป็นปัจจัยให้เกิด**นาม** และ**นาม**เป็นปัจจัยให้เกิด**รูป** เพราะฉะนั้น ทันทีที่เกิดรูป นามก็จะเกิดตามขึ้นมาทันที หรือทันทีที่เกิดนาม รูปก็จะเกิดตามขึ้นมาทันทีเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นจึงกล่าวว่า **นามอย่างเดียว หรือรูปอย่างเดียว จะเกิดขึ้นไม่ได้ เมื่ออย่างหนึ่งเกิดขึ้น อีกอย่างหนึ่งก็จะเกิดตามมาด้วย**

อุปมาเหมือนไก่ ก่อนที่เกิดมาเป็นลูกไก่นั้น ต้องเป็นตัวอ่อนมาก่อน ๑ และต้องเป็นไข่มาก่อน ๑ ขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปก็ฟักออกมาเป็นลูกไก่ไม่ได้

ฉันใดก็ดี **นามรูป** ก็ฉันนั้น **ต้องอิงอาศัยกันทั้งนามและรูป จึงจะเกิดขึ้นเป็นนามรูป ได้**

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

อธิบายขยายความเพิ่มเติม

๑. **นามรูป เป็นเรื่องสำคัญที่สุดในภาคปฏิบัติวิปัสสนา** ตลอดเวลาจะต้องเอา**สติ**จับจ้องไว้กับ**นามรูป** เฝ้าดูพฤติกรรมของ**นามรูป ให้เห็นสภาวธรรมตามความเป็นจริงของนามรูปนี้ให้ได้**

ต้องอาศัย**นามรูป**นี้เป็น**ยานพาหนะ** ข้ามฝั่งจากฝั่งสังสารวัฏไปยังฝั่งพระนิพพาน

และเมื่อถึงฝั่ง**พระนิพพาน**แล้ว จึงเป็นอันหมดภาระหน้าที่ของ**นามรูป** เมื่อนั้นผู้ปฏิบัติจึงจะ**สลัดนามรูปออกทิ้งได้**

เปรียบเหมือนใช้เรือข้ามฟาก เมื่อถึงฝั่งที่หมายแล้วก็ต้องทิ้งเรือไว้ ไม่ใช่แบกเอาเรือติดไปด้วย

๒. **นามรูปนี้เป็นธรรมชาติอันสูงสุด และเป็นธรรมชาติที่เป็นจริงแท้** เรียกว่า **ปรมัตถธรรม**

ซึ่ง **นามรูปนี้** ย่อมาจาก **ขันธ์ ๕** คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

ย่ออย่างนี้ **รูป** คงเป็น**รูป**ตามเดิม ส่วน **เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ** ย่อรวมกันเป็น **นาม**

ขันธ์ ๕ นี้เป็นพุทธบัญญัติ ทั้ง**ปรมัตถธรรม** และ**บัญญัติธรรม**

ขันธ์ ๕ นี้ ไม่ใช้สัตว์ บุคคล ตัวตนของใครๆ บัญญัติธรรม ขันธ์ ๕ นี้มาจากสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ ซึ่งเป็น**สมมติธรรม** ที่มนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้สมมติกันขึ้นมาว่า เป็นตัวเป็นตนของสัตว์ บุคคล อย่างนั้นอย่างนี้ หรือเป็นสิ่งของสิ่งนั้นสิ่งนี้ เป็นต้น

เพราะฉะนั้น การที่เรามองเห็นเป็นตัวเป็นตนของสัตว์ บุคคล หรือสิ่งของ เรียกชื่อว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เราเห็นในลักษณะของ**สมมติธรรม** ทั้งนั้น

แต่โดย บัญญัติธรรม และปรมัตถธรรม แล้ว ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตนเรา เขา ใดๆ ทั้งสิ้น

สมมติธรรม
(รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์)

- หมายถึง สรรพสิ่งทั้งหลาย ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตในโลกนี้ โดยสมมติให้เป็นตัวเป็นตนของสัตว์ บุคคล เรา เขา ซึ่งมนุษย์ **สมมติ**กันขึ้นมาเพื่อให้เกิดการสนทนากันได้รู้เรื่อง อันได้แก่ **รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ** และ**ธรรมารมณ์** ทุกชนิด

บัญญัติธรรม
(ขันธ์ ๕)

- หมายถึง พระพุทธเจ้าได้บัญญัติขึ้นมาจากปรากฏการณ์ความจริงของธรรมชาติ เมื่อ**สมมติธรรม**ที่มีอยู่ในรูปของ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ผ่านตา หู จมูก ลิ้น กาย มาแล้ว เหลือเป็น**บัญญัติ ๕ ประการ** เท่านั้น คือ **รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ** ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา แต่อย่างใด เรียกว่า **"ขันธ์ ๕"**

ปรมัตถธรรม
(นาม รูป)

- หมายถึง ธรรมชาติที่เป็นจริงแท้ๆ จาก **สมมติธรรม**นับจำนวนไม่ถ้วน แต่เมื่อมาเป็น**บัญญัติธรรม**แล้ว เหลือ ๕ ประการ และเมื่อมาเป็น **ปรมัตถธรรม** แล้วเหลือแค่ ๒ ประการ คือ **นาม รูป** และไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา แต่อย่างใด

๓. พระเจ้ามิลินท์ ถามพระนาคเสนว่า **นามคืออะไร รูปคืออะไร** พระนาคเสนจึงตอบไปว่า **นาม**คือสิ่งที่ละเอียด ประณีต ไม่มีรูปร่างแต่รู้สึกได้ รู้สึกสบาย ไม่สบาย เฉยๆ รู้สึกจำได้ จำไม่ได้ รู้สึกดีใจ เสียใจ เฉยๆ

นั่นก็คือ **ผู้รู้สึก** นั้นแหละคือ **จิต** และความรู้สึกเป็นอย่างไรนั้นเป็น **เจตสิก** (คือส่วนที่ประกอบจิต)

ส่วน **รูป** นั้น เป็นธรรมชาติที่หยาบ รู้อะไรไม่ได้เลย มีแต่แตกสลายประการเดียว

ในเมื่อ**นามรูป** มีความสำคัญดังกล่าวแล้วในตอนต้น เพราะฉะนั้น โยคีผู้ปฏิบัติ ต้องสามารถแยก**รูป**แยก**นาม**ให้ได้ อะไรคือ**รูป** อะไรคือ**นาม** ให้ชัดเจน

และจำไว้ว่า สรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ เมื่อกล่าวโดย**ปรมัตถธรรม** แล้ว มันมีเพียง ๒ อย่างเท่านั้น คือ **นาม** กับ **รูป** ต้องพยายามมองให้เห็นเป็น**ปรมัตถธรรม** อย่างนี้ให้ได้

แต่คนเราส่วนใหญ่ ยังมองเห็นเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เรา เขา อยู่ นั่นคือ**ยังติดในสมมติ**อยู่ เพราะได้เข้าไปยึดมั่นถือมั่นอยู่นานหลายภพหลายชาติ

ตราบใดที่ยังเข้าไปยึดมั่นถือมั่นในสมมติอยู่อย่างนี้ ตราบนั้นยังดับทุกข์ไม่ได้

การที่จะสามารถดับทุกข์ได้เป็นเด็ดขาดนั้น ต้องพยายามละคลาย ปล่อยวาง ความยึดมั่นถือมั่นในสมมติได้หมด นั่นก็คือ ต้องมองสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ให้เป็น**ปรมัตถธรรม** คือ มี**นาม**กับ**รูป** ๒ อย่างนี้เท่านั้นให้ได้

๔. ในประเด็นที่ ๒ ที่พระเจ้ามิลินท์ถามพระนาคเสนว่า "ในสิ่งที่มีชีวิตแล้ว **นาม**หรือ**รูป**นี้จะเกิดขึ้นโดยโดดเดี่ยวเพียงลำพังอย่างเดียวได้หรือไม่" หมายความว่า **จะมีแต่นามอย่างเดียว หรือรูปอย่างเดียวได้หรือไม่**

พระนาคเสนตอบว่า **ไม่ได้** ทั้งนี้เพราะ**นามและรูปนี้อิงอาศัยซึ่งกันและกันเกิดอยู่**

นั่นก็คือ **นาม**เป็นปัจจัยให้เกิด**รูป** และ**รูป**ก็เป็นปัจจัยให้เกิด**นาม** เมื่อเกิด**นาม**ขึ้นมาเมื่อใด **รูป**ต้องเกิดตามขึ้นมาทันที หรือเมื่อเกิด**รูป**ขึ้นมาเมื่อใด **นาม**ต้องเกิดขึ้นมาทันที

อย่าลืมว่า **นามรูป**นี้เกิดมาจาก**ขันธ์ ๕** และขันธ์ ๕ เกือบจะเรียกว่าเกิดขึ้นมาทั้ง ๕ ขันธ์พร้อมๆ กันนั่นเอง

เมื่อเกิด**นาม**ต้องเกิด**รูป**ตามมาทันที หรือเมื่อเกิด**รูป**ต้องเกิด**นาม**มาทันที

จะกล่าวว่า **นามและรูปนี้เกิดพร้อมกัน ดับพร้อมกัน** ก็ไม่ผิด เหมือนกับไก่กับไข่ จะว่าใครเกิดก่อนเกิดหลังคงไม่ได้ เพราะมันเกี่ยวเนื่องอิงอาศัยซึ่งกันและกันเกิด

เมื่อเกิดสิ่งหนึ่ง ก็เป็นปัจจัยให้อีกสิ่งหนึ่งเกิดตามมาด้วย เมื่อสิ่งหนึ่งดับ อีกสิ่งหนึ่งก็ดับตามด้วย

๕. **ส่วนที่มีชีวิตจิตใจเท่านั้นจะมีทั้งนามและรูป เรียกนามรูป** หรือเมื่อพูดถึง**นามรูป**แล้วให้เข้าใจว่าหมายถึง **สิ่งมีชีวิต**

ส่วนสิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจนั้นมีแต่**รูป**อย่างเดียวเท่านั้น ส่วนสิ่งที่มีแต่ **นาม** อย่างเดียวก็คือ **อรูปพรหม** ที่อยู่ใน **อรูปภพ** หรือ **อรูปโลก** เท่านั้น

๒.๒ ปัญหาเรื่องกิจของนามรูป

ครั้นแล้ว**พระเจ้ามิลินท์** ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน**ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ การที่คนเราเห็นรูปก็ดี ได้ยินเสียง ได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัสทางกายก็ดี เหล่านี้**เกิดแต่ใจอย่างเดียว หรือ เกิดจากที่มาต่างกัน**

พระนาคเสนทูลตอบไปว่า ดูก่อนมหาบพิตร **ไม่ได้เกิดแต่ใจอย่างเดียว เกิดจากที่มาต่างกัน** กล่าวคือ

ที่ได้เห็นรูป	ก็เพราะมีรูปหรือสีมากระทบตา
ที่ได้ยินเสียง	ก็เพราะมีเสียงมากระทบหู
ที่ได้กลิ่น	ก็เพราะมีกลิ่นมากระทบจมูก
ที่ได้รส	ก็เพราะมีรสมากระทบลิ้น
ที่ได้สัมผัสทางกาย	ก็เพราะมีโผฏฐัพพะมากระทบกาย

เมื่อ**กิจ**เหล่านี้เกิดขึ้นแล้ว จึงมีรายงานไปยัง**ใจ** ให้กระทำกิจของตน ได้แก่การเทียบเคียงรายงานใหม่กับรายงานเก่า แล้วจัดการพิจารณารับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นกับทางตา หู จมูก ลิ้น กาย นั้นต่อไป

ม. : การรับรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย เกิดขึ้นที่ใด การรับรู้ทางใจก็เกิดขึ้นที่นั้นด้วยหรือ

น. : ย่อมเช่นนั้น

ม. : อย่างไหนเกิดก่อน อย่างไหนเกิดหลัง

น. : วิญญาณ ๕ (คือ การรับรู้ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕) เกิดก่อน **มโนวิญญาณ** (คือการรับรู้ทางใจ)

ม. : วิญญาณ ๕ ได้สั่งมโนวิญญาณไว้หรือ ว่าให้ตามไปเกิดด้วยกัน

น. : หามิได้ หากมโนวิญญาณนั้นเปรียบเสมือน**ที่ลุ่ม**

ม. : ที่ว่ามีลักษณะเหมือน **ที่ลุ่ม** นั้นคืออย่างไร

น. : ขอถวายพระพร ฝนตกลงมา น้ำจะไหลไปทางไหน

ม. : ที่ลุ่มอยู่ทางใด น้ำก็จะไหลไปทางนั้น

น. : ฝนตกลงมาครั้งที่สองอีก น้ำจะไหลไปทางไหน

ม. : น้ำคราวก่อนไหลไปทางไหน น้ำคราวหลังก็ไหลไปทางนั้น

น. : น้ำคราวก่อนสั่งน้ำคราวหลังไว้หรือ ว่าให้ไหลไปตาม หรือน้ำคราวหลังนัดน้ำคราวก่อนว่าจะไหลตามไปภายหลัง

ม. : หามิได้ การที่น้ำทั้งสองคราวไหลไปรวมกัน เพราะทางนั้นเป็นที่ลุ่ม

น. : ฉันใดก็ดี **วิญญาณ ๕** เหมือนดังน้ำฝนที่ตกลงมา คือ เกิดขึ้นแล้วก็ไหลไปหา**มโนวิญญาณ** ซึ่งเหมือนกับ**พื้นที่ลุ่ม** ทั้งนี้เพราะ**มโนวิญญาณมีหน้าที่รับรู้พิจารณาอารมณ์ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย โน้มเหนี่ยวไว้เพื่อกระทำให้รู้แจ้งอีกชั้นหนึ่ง**

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

อธิบายขยายความเพิ่มเติม

๑. ตามปกติคนเรานั้น เมื่อได้รู้ว่าเห็นก็ดี ได้ยินเสียงก็ดี ได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัสถูกต้องทางกายก็ดี ไม่ได้เกิดรู้ขึ้นทางใจอย่างเดียวทันทีแต่อย่างใด แต่เกิดจากการที่ : -

มีรูปหรือสี มากระทบตา แล้วเกิด**วิญญาณตา** ขึ้น

มีเสียง มากระทบหู แล้วเกิด**วิญญาณทางหู** ขึ้น

มีกลิ่น มากระทบจมูก แล้วเกิด**วิญญาณทางจมูก** ขึ้น

มีรส มากระทบลิ้น แล้วเกิด**วิญญาณทางลิ้น** ขึ้น
มีโผฏฐัพพะ มากระทบกาย แล้วเกิด**วิญญาณทางกาย** ขึ้น

วิญญาณทั้ง ๕ นี้ เรียกว่า **ประสาทสัมผัสทั้ง ๕** เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็รายงานไปให้ใจ เป็นผู้รู้ว่า เห็นรูปนั้นทางตา (ไม่ใช่ตารู้ว่าเห็น) ใจเป็นผู้รู้ว่าได้ยินเสียงนั้นทางหู (ไม่ใช่หูรู้ว่าได้ยิน) ใจเป็นผู้รู้ว่าได้กลิ่นนั้นทางจมูก (ไม่ใช่จมูกรู้ว่าได้กลิ่น) ใจเป็นผู้รู้ว่าได้รสนั้นทางลิ้น (ไม่ใช่ลิ้นรู้ว่าได้รส) ใจเป็นผู้รู้ว่าได้รับการสัมผัสทางกาย (ไม่ใช่กายรู้ว่าได้รับการสัมผัส)

ใจอย่างเดียวเท่านั้นเป็นผู้รู้ เพราะใจเป็น**นามธรรม** ส่วน ตา หู จมูก ลิ้น กาย รู้ไม่ได้ เพราะเป็น**รูปธรรม**

แต่**ใจ**จะสามารถรู้ว่า เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัสทางไหนด้วย หมายความว่า มีการกระทบสัมผัสทางไหน

ใจ นอกจากจะเป็นผู้รู้แล้ว ยังสามารถพิจารณาแยกแยะรู้ว่ามาจากการกระทบสัมผัสทางไหนด้วย

๒. การที่ใจสามารถรู้ได้ดังกล่าวแล้วนั้น ก็เพราะเกิดเป็น**วิญญาณทั้ง ๕** ก็รายงานไปให้**ใจ** เป็นผู้รู้โดยอัตโนมัติตามธรรมชาติ เป็นเช่นนั้นเอง ไม่มีใครเป็นผู้จัดการ

เปรียบเสมือนน้ำฝน ที่ตกลงมาแล้วย่อมไหลไปรวมกันยังที่ลุ่มตามธรรมชาติ ไม่มีผู้จัดการฉะนั้น

ตามปกติ **วิญญาณทั้ง ๕** นั้น จะเกิดขึ้นก่อน **ใจ**เป็นผู้รู้ตามต่อมาภายหลัง แต่ก็รวดเร็วมาก ซึ่งเกือบจะพร้อมกันในขณะเดียวกันกับที่กระทบสัมผัสนั้นเอง

๓. นี้เป็นอากัปกิริยาการทำงานของส่วนต่างๆ ของร่างกาย แบบฉายหนังช้าๆ ให้เห็นขั้นตอนต่างๆ ที่มีความรู้สึกว่า ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัส

นักโยคีผู้ปฏิบัติต้องทำความเข้าใจขั้นตอนในสิ่งเหล่านี้ให้ชัดเจน เพราะในทางปฏิบัติวิปัสสนานั้น ต้องพิจารณาลงลึกลงไปถึงสิ่งเหล่านี้ จึงจะเกิด**ปัญญารู้แจ้งได้**

๒.๓ ปัญหาเรื่องเมื่อมีการกระทบสัมผัสทางทวารทั้ง ๕ เกิดการรับรู้ทางใจ เรียกว่า มโนวิญญาณแล้ว มีอะไรอีกเกิดขึ้นตามมา

ครั้นแล้ว**พระเจ้ามิลินท์**ได้ตรัสแก่**พระนาคเสน**ต่อไปอีกว่า **เมื่อมีการกระทบสัมผัสทางทวารทั้ง ๕ จนเกิดการรับรู้ทางใจ หรือเรียกว่ามโนวิญญาณแล้ว จะมีอะไรอีกเกิดตามมา หรือจบลงแค่นั้น**

พระนาคเสน ตอบว่า ยังไม่จบลงแค่นั้น เมื่อมีการรับรู้ทางใจ หรือมโนวิญญาณแล้ว ยังมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้เกิดตามมาอีกคือ ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา (สังขาร) วิตก วิจาร ตามมาอีกด้วย

ม. : ใจ หรือ **มโนวิญญาณ** มีลักษณะอย่างไร

น. : ใจ หรือ มโนวิญญาณนั้น มีลักษณะเป็น**ผู้รู้แจ้ง** อุปมาเหมือนคนที่ยืนอยู่ที่สี่แยก ย่อมรู้เห็นคนที่เดินผ่านไปมาหมด ฉันใดก็ดี เมื่อมีรูปมากระทบตา หรือเสียงมากระทบหู แล้วใจเกิดความรู้แจ้งทันทีว่า นั่นเป็นรูป นั่นเป็นเสียง นี้คือลักษณะของ**ใจ** หรือ **มโนวิญญาณ**

ม. : แล้ว **ผัสสะ** มีลักษณะอย่างไร

น. : คำว่า **ผัสสะ** มีลักษณะแบบประจวบกันเข้า ดังเช่น เมื่อตากระทบรูปเกิดเป็นวิญญาณทางตาขึ้น

ขณะที่ทั้ง ๓ คือ **ตา รูป** และ**วิญญาณทางตา** เกิดขึ้นประจวบกันพอดีนี้แหละเรียกว่า **ผัสสะ**

อุปมาดังแกะ ๒ ตัวชนกัน ตัวหนึ่งเหมือน**ตา** อีกตัวหนึ่งเหมือน**รูป** อาการที่ชนกันนั้นเหมือน**วิญญาณทางตา** ขณะนั้นเปรียบได้กับการเกิด**ผัสสะ**ขึ้น

หรืออุปมาเหมือนกับ **ตบมือทั้งสองข้าง** มือข้างหนึ่งเหมือนตา มืออีกข้างหนึ่งเหมือนรูป อาการที่มือทั้งสองตบกันนั้นเหมือนวิญญาณทางตา ขณะนั้นเปรียบได้กับการผัสสะขึ้น

โดยนัยเดียวกัน การผัสสะทางหู จมูก ลิ้น กาย ก็เกิดขึ้นได้ในทำนองเดียวกัน

ม. : แล้ว**เวทนา** นั้น มีลักษณะอย่างไร

น. : **เวทนา**นั้น มีลักษณะแบบรู้สึกและเสพเสวย เป็นสุขบ้างเป็นทุกข์บ้าง หรือเฉยๆ ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง

เปรียบเหมือนข้าราชการทำความดี จนได้รับบำเหน็จความดีความชอบนั้น

เมื่อข้าราชการผู้นั้นรำพึงถึงการกระทำความดีและบำเหน็จที่ตนได้รับ จนรู้สึกอิ่มใจ ความรู้สึกอิ่มใจนี้แหละเป็น**สุขเวทนา**

ฉันใดก็ดี เมื่อตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระทบสัมผัสกับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ ตามลำดับ ที่ดี น่ารักใคร่ น่าพอใจ ก็เกิดเป็น**สุขเวทนา**

ถ้าเป็นในสิ่งตรงกันข้าม คือ ไม่ดี ไม่น่ารัก ไม่น่าพอใจ ก็เกิดเป็น**ทุกขเวทนา**

หรือสิ่งนั้นๆ ไม่ดีไม่ชั่ว ก็เกิดเป็น**อุเบกขาเวทนา** เป็นต้น

ม. : ที่พระคุณเจ้าวิสัชนานั้นชอบแล้ว แล้ว**สัญญา**ล่ะมีลักษณะอย่างไร พระคุณเจ้า

น. : ขอถวายพระพร **สัญญา**มีลักษณะแบบ**กำหนดรู้** และ **จำได้** กล่าวคือ กำหนดรู้และจำลักษณะรูปพรรณสัณฐาน และบัญญัติของสิ่งต่างๆ ได้

อุปมาดังเจ้าพนักงานเข้าไปในพระคลังหลวง เห็นเครื่องราชูปโภค ก็หมายจำไว้เป็นอย่างๆ แม้ภายหลังจะไม่เข้าไปดู ก็จำได้ นึกได้ ถึงรูปร่างลักษณะ สีสัน ของเครื่องราชูปโภคนั้นได้ อาการเหล่านี้และ คือ **สัญญา**

ฉันใดก็ดี เมื่อมีอารมณ์ของรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ มากระทบสัมผัส ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ตามลำดับแล้ว จิตหรือใจก็จำอารมณ์ต่างๆ เหล่านั้นไว้ แม้ไม่มีอารมณ์ทั้งหลายเหล่านั้นมากระทบสัมผัส ก็สามารถกำหนดรู้และจำอารมณ์ทั้งหลายเหล่านั้นได้ สนทนาพาทีกันรู้เรื่อง

อาการที่สามารถกำหนดรู้และจำได้นี้แหละเรียกว่า สัญญา

ม. : ที่พระคุณเจ้าได้แสดงมานั้นชอบแล้ว แล้ว**เจตนา** (สังขาร) ล่ะมีลักษณะอย่างไร

น. : **เจตนา** (สังขาร) **มีลักษณะจงใจ และปรุงแต่งขึ้น**

อุปมาเปรียบเสมือนบุคคลปรุงยาพิษดื่มเองด้วย และให้คนอื่นดื่มด้วย ตัวของเขาเองเป็นทุกข์ด้วย และผู้อื่นก็เป็นทุกข์ด้วย หรือ เหมือนบุคคลปรุงอาหารด้วยน้ำผึ้ง น้ำอ้อย และนมเนย ให้ตนเองบริโภคด้วย และให้ผู้อื่นบริโภคด้วย ตัวเขาเองเป็นสุขด้วย และคนอื่นก็เป็นสุขด้วย

ฉันใดก็ดี เมื่อมีอารมณ์รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ **ที่ดี** มากระทบสัมผัสตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เกิดความยินดี พอใจ ชอบใจ หรือถ้าอารมณ์เป็นสิ่งตรงข้าม คือ **ไม่ดี** จิตหรือใจนี้ก็เกิดความยินร้าย ไม่พอใจ ไม่ชอบใจ **อาการยินดี ยินร้าย ของจิตหรือใจนี้แหละถูกเจตนา หรือสังขาร ปรุงแต่งขึ้น**

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวแสดงมานั้นชอบแล้ว แล้ว**วิตก**ล่ะมีลักษณะอย่างไร

น. : ขอถวายพระพร **วิตก มีลักษณะติดไปกับจิต คือ นึกจับ หรือตรึก ในสิ่งที่เจตนาปรุงแต่งขึ้น**

อุปมาเปรียบเสมือนดังช่างไม้ที่เข้าหน้าไม้ได้สนิท ก่อนที่จะทำการเข้าหน้าไม้ได้สนิทนั้น ต้องผ่านการพิจารณาในรายละเอียดของวิธีการที่จะทำ ภายหลังจากที่ได้ตั้งเจตนาที่จะทำแล้ว นี้เรียกว่า **วิตก** หรือ **การตรึก**

อย่างไรก็ดี ในการที่มีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ **ที่ดี** มากระทบสัมผัสตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ตามลำดับแล้ว เมื่อเกิดการ**ขาดสติปัญญากำหนดรู้** ก็จะเกิดเป็นเจตนาหรือสังขารปรุงแต่งให้เกิดความ**ยินดี** พอใจ ชอบใจ ที่จะเกิด **วิตก**ไปกับจิต หรือ**ตรึก**ต่อไป ในการที่จะแสวงหาอารมณ์นั้นๆ เข้ามาอีก ในที่สุดก็จะกลายเป็น**กิเลสโลภะ** คือ **ความโลภ** ในทางตรงกันข้าม ถ้าเป็นอารมณ์ที่**ไม่ดี** มากระทบสัมผัสแล้ว **เมื่อขาดสติปัญญากำหนดรู้** แล้วก็จะเกิดเป็นเจตนาหรือสังขารปรุงแต่งให้เกิดเป็นความ**ยินร้าย** ไม่พอใจ ไม่ชอบใจ เกิด**วิตก**

ไปกับจิต หรือ**ตรึก**ต่อไปในการที่จะไม่ให้ได้อารมณ์นั้นๆ เข้ามาอีก ในที่สุดก็จะกลายเป็น **กิเลสโทสะ** หรือ **ความโกรธ** นี้เรียกว่า **วิตก** หรือ **การตรึก**

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นแจ่มแจ้งยิ่งนัก แล้ว**วิจาร**นั้นมีลักษณะอย่างไร

น. : ขอถวายพระพร **วิจาร**นั้น มีลักษณะ**ตามเคล้าอารมณ์นั้นๆ ไปกับจิต**

กล่าวคือ **ตรอง**ในเรื่องวิตกพาขึ้น หรือจับอยู่นั้น **ให้ต่อเนื่องมาอีกระยะหนึ่ง**

อุปมาดัง วิตก คือการเคาะระฆัง วิจาร คือเสียงครางของระฆังภายหลังจากเคาะแล้ว

(ดังเช่น ในการปฏิบัติสมาธิก็ดี ก่อนที่จะลงมือบริกรรม **"พุทโธ"** จะต้องผ่านยกจิตขึ้น**วิตก** หรือ ตรึก และ **วิจาร** - ตรอง ก่อนจึงจะออกมาเป็น**พุทโธ**ได้

แต่เมื่อจิตสงบเป็นสมาธิแล้ว **วิตก** - ตรึก **วิจาร** - ตรอง ก็จะดับไป เพราะฉะนั้นคำบริกรรม **พุทโธ** ก็จะหายไปด้วย)

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวนั้นชอบแล้ว แต่ขอถามพระคุณเจ้าต่อไปว่า เมื่อมีนามธรรมทั้งหลายดังกล่าวแล้วเกิดประชุมรวมกันแล้ว **เราจะสามารถแยกให้เห็นเด่นชัดได้หรือไม่** อย่างไร

น. : ขอถวายพระพร ยากที่แจงออกมาให้เห็นเด่นชัดได้ อุปมาดังของเสวยที่เจ้าพนักงานโรงครัวทำเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะให้แยกความเป็นรสเค็ม รสเปรี้ยว รสเผ็ด รสหวาน ออกมาถวายอีกไม่ได้

อย่างไรก็ตาม แม้นามธรรมทั้งหลายเหล่านี้จะประชุมรวมกันเข้าอย่างรวดเร็ว ประหนึ่งว่าเกิดพร้อมกันจนยากให้เห็นชัด แต่ยังปรากฏลักษณะของตนให้กำหนดได้

ม. : เข้าใจตามที่พระคุณเจ้ากล่าวมานั้น

สรุป

๑. ปัญหาในข้อ ๒.๓ นี้ ที่ว่า เมื่อมีการ**กระทบสัมผัสทางทวารทั้ง ๕** และส่งไปให้ใจเป็นผู้รับการสัมผัสนั้นแล้ว จะมีอะไรเกิดตามมาบ้างนั้น ก็เป็นที่ทราบกันแล้ว จะมีสิ่งต่อไปนี้เกิดตามมา คือ **ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา วิตก** และ**วิจาร**

๒. ต่อมาก็ได้คำถาม - ตอบ ในเรื่องลักษณะของสิ่งต่างๆ ที่เกิดตามมานั้นทีละอย่าง พร้อมทั้งอุปมาอย่างชัดเจน ขอให้โยคีผู้ปฏิบัติทั้งหลายโปรดจำไว้และทำความเข้าใจให้ดี เพราะจะนำมาประกอบการพิจารณาในภาคปฏิบัติต่อไป

๒.๔ ปัญหาเรื่องสิ่งที่ไม่เคยมีในโลก

ครั้นแล้ว**พระเจ้ามิลินท์** ก็ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ **มีสิ่งใดที่ไม่เคยปรากฏมีเลยในโลกนี้บ้างไหม** ถ้ามี สิ่งนั้นคืออะไร และอย่างไร

พระนาคเสน : ขอถวายพระพรมหาบพิตร สิ่งที่ไม่เคยปรากฏมีในโลกนี้ **มี** มหาบพิตร สิ่งนั้นก็คือ **นามรูป หรือ รูปที่ไม่ประกอบด้วยนาม ที่เที่ยงแท้** (นิจจัง) **ไม่มีการเกิด ไม่มีการดับ ที่เป็นสุข** (สุขัง)

หยุดนิ่งอยู่กับที่ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไหลเรื่อยไป และที่เป็นตัวตนของสัตว์ บุคคล (อัตตา) **สามารถบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการได้**

สิ่งดังกล่าวนี้ ไม่เคยปรากฏมีเลยในโลกนี้

พระเจ้ามิลินท์ : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานี้ชอบแล้ว

อธิบายขยายความเพิ่มเติม

๑. ตามธรรมดา สิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่บรรดามีปรากฏในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มีชีวิต หรือไม่มีชีวิตก็ตาม หรือสิ่งที่มีชีวิตไม่ว่าจะมีวิญญาณครอง หรือไม่มีวิญญาณครองก็ตาม ล้วนแต่ : -

๑) **ไม่เที่ยง** (อนิจจัง) มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป

๒) **เป็นทุกข์** (ทุกขัง) ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ หรือไม่ก็ทนอยู่ได้ยาก ต้องเปลี่ยนแปลงไหลเรื่อยไม่หยุดนิ่ง

๓) **ไม่ใช่ตัวตนของสัตว์ บุคคล** (อนัตตา) ไม่สามารถที่จะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการของใครๆ ได้

โดยไม่มีการยกเว้นเลยแม้แต่สิ่งเดียว สรรพสิ่งทั้งหลายทั้งหมดจะมีลักษณะที่เสมอเหมือนกันทั้ง ๓ ประการนี้ ทั้งหมดเรียกว่า **"ไตรลักษณ์"** ซึ่งสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ล้วนเป็นอย่างนี้ทั้งหมด

๒. แต่ด้วย**กิเลสอวิชชา** เข้าครอบงำจิตของบุคคลทั้งหลาย จึงทำให้จิตของบุคคลทั้งหลายเกิดวิปลาส คือ เห็นคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงไป ๓ ประการนั้นก็คือ

- เห็น **ไม่เที่ยง** เป็น **เที่ยง**
- เห็น **ทุกข์** เป็น **สุข**
- เห็น **อนัตตา** เป็น **อัตตา**

เมื่อสรรพสิ่งทั้งหลาย ทั้ง **นามรูป** และ **รูปที่ไม่ประกอบด้วยนาม** คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงไปอย่างนี้ มนุษย์ทั้งหลายจึงเข้าไปยึดมั่นถือมั่นในสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งหมด ทั้ง**นามรูป** หรือ**รูปที่ไม่ประกอบด้วยนาม** กล่าวคือ ทั้งสิ่งที่มีชีวิต และสิ่งที่ไม่มีชีวิต ทั้งหมด

ความยึดมั่นในสรรพสิ่งทั้งหลายเหล่านี้คือตัว**ทุกข์** ที่สำคัญ ตัวทุกข์ที่รวบยอดทั้งหมด ความทุกข์ทั้งหลายมารวมอยู่ที่ตัวทุกข์ตัวนี้ตัวเดียว

และ นอกจากนั้นแล้ว **ความยึดมั่นถือมั่นตัวนี้ ยังเป็นตัวเหตุที่ต้องไปเวียนตายเวียนเกิดอยู่ในโลกทั้ง ๓ ไม่มีวันจบสิ้น**

๓. ด้วยเหตุนี้ **ตัวดับทุกข์** คือตัวที่ละคลายปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นในสรรพสิ่งทั้งหลายลงนั้นเอง ถ้าสามารถละคลายปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นในสรรพสิ่งทั้งหลายได้หมดแล้ว **ทุกข์**ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็น**ทุกข์ทางกาย ทุกข์ทางใจ** ก็จะดับลง

๔. การที่ให้จิตดวงนี้ละคลายปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นได้ จะต้องมี**ปัญญาไปอบรมจิต** แล้วจิตจะเกิด**วิชชา** ขึ้น

เมื่อจิตเกิด**วิชชา**แล้ว **อวิชชา**ก็หายไป จิตก็จะรู้เห็นสภาวธรรมตามความเป็นจริง ไม่หลงผิดต่อไป ในที่สุดก็จะสามารถละคลายปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นได้

ตอนที่ ๓
บทสนทนาเรื่องสังสารวัฏ

๓.๑ ปัญหาเรื่องของสังสารวัฏ

ครั้นแล้ว **พระเจ้ามิลินท์** ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน** ว่า พระผู้เป็นเจ้านาคเสนผู้เจริญ คำว่า **สังสารวัฏ** คืออะไร

พระนาคเสน ก็กล่าวตอบพระเจ้ามิลินท์ไปว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร **สังสารวัฏ** หมายถึง **การเวียนตายเวียนเกิด** หรือที่เรียกกันว่า **การเวียนว่ายตายเกิดอยู่ใน ๓ แดนโลกธาตุนี้ กล่าวคือ กามโลก รูปโลก และอรูปโลก**

พระเจ้ามิลินท์ : ขอพระคุณเจ้าจงยกตัวอย่างเปรียบเทียบ

พระนาคเสน : เปรียบเสมือนชาวสวนปลูกมะม่วงไว้ ครั้นมะม่วงนั้นออกผลก็เก็บมารับประทาน เสร็จแล้วก็เอาเมล็ดนั้นเพาะปลูกใหม่ ถึงคราวที่เกิดผลก็นำมารับประทาน แล้วปลูกใหม่ต่อไปอีก

สังสารวัฏ ก็มีอาการหมุนเวียนเช่นนั้น คือ นับแต่เราเกิดมาเป็นนามรูป เราก็ตั้งต้นเพาะความดี ความชั่ว เป็นตัวบุญ ตัวบาป ขึ้นเป็น **เหตุ** แล้วเราก็รับผลของความดีความชั่ว นั้น ซึ่งจะช้าหรือเร็วขึ้นกับอำนาจบาป บุญ นั้น

ทั้งนี้ ผลที่เราได้รับ อาจจูงใจให้เรา**เพาะเหตุ**ต่อไปอีก เหมือนคนรับประทานผลมะม่วง แล้วก็นำเมล็ดไปเพาะเป็นต้น หมุนเวียนต่อไป ไม่รู้จบสิ้น นานแสนนาน

พระเจ้ามิลินท์ : พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ **แล้วอะไรเป็นเหตุ**ให้นามรูปนี้ต้องเกิดตายไปอีกนานแสนนาน

พระนาคเสน : ขอถวายพระพร เหตุที่ทำให้นามรูปต้องเกิดต้องตายไปอีกนานนั้นก็คือ **ความไม่รู้แจ้งเห็นจริงในอริยสัจ ๔** นั่นเอง

กล่าวคือ ไม่รู้ว่าที่แท้จริงแล้วชีวิตเป็นความ**ทุกข์** ไม่รู้ว่าอะไรเป็น**เหตุ**ให้เกิดทุกข์ ไม่รู้ว่าอะไรเป็นการ**ดับทุกข์** ไม่รู้ว่าอะไรเป็น**หนทาง**ให้ถึงซึ่งการดับทุกข์

แม้จะรู้สิ่งเหล่านี้โดยการศึกษา โดยการพิจารณา ในชั่วขณะหนึ่งๆ ยังไม่ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังแล้ว ก็ยังเรียกว่า **ไม่รู้จริง** เพราะความรู้นั้นมิได้อยู่ประจำจิตอยู่ตลอดเวลาเหมือนกับ**ความรู้แจ้งเห็นจริงจากการปฏิบัติ**

เมื่อไม่รู้แจ้งเห็นจริงในอริสัจทั้ง ๔ ดังกล่าวนี้ มนุษย์ทั้งหลายจึงทำทั้งบุญทั้งบาป อันเป็นเหตุให้เกิดเป็น**ปฏิสนธิวิญญาณ** ซึ่งเปรียบเสมือนรากแก้วของต้นไม้ ทำให้เกิดเป็น**นามรูป** ซึ่งแตกกิ่งก้านเป็น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทำหน้าที่เป็น**ประตูรับอารมณ์ทั้ง ๖** เข้ามา

นอกจากนี้ **การไม่รู้แจ้งในอริยสัจทั้ง ๔** นั้น ยังทำให้ดวงจิตนี้หลงเข้าไปยึดในสิ่งต่างๆ อีกว่าเป็นตัวเป็นตน เป็นของเราของเขา เมื่อประสบสิ่งที่ชอบใจก็รู้สึกยินดี เกิดความติดใจอยากได้

ตรงกันข้าม เมื่อประสบในสิ่งไม่ชอบใจ ก็เกิดรู้สึกยินร้าย รู้สึกทุกข์ เกิดความปรารถนาจะหลีกหนีไปให้พ้น

จึงเป็นเหตุให้เกิดการดิ้นรนแสวงหา รวมทั้งยึดถือในอุบายที่จะช่วยให้ตนสมประสงค์ในการ**ให้ได้มา** หรือ**หลีกหนีไป** ก่อเป็น**กุศล**และ**อกุศล** หนุนเนื่องให้เกิดเป็น**นามรูป**ต่อไปอีก

ขอถวายพระพร **ตราบเท่าที่ยังไม่รู้แจ้งในอริยสัจทั้ง ๔ ตราบนั้น นามรูปก็ยังปรากฏมีอยู่เช่นนี้ โดยการเกิดดับ - เกิดดับ ของนามรูปที่ล่วงๆ มาแล้วนั้นนาน จนเบื้องต้นไม่ปรากฏ**

พระเจ้ามิลินท์ : ความยาวนานของการเวียนเกิด เวียนตาย เท่ากันหมดในหมู่คนและสัตว์ทั้งหลายหรือ

พระนาคเสน : บางพวกก็นาน บางพวกก็ไม่นาน

พระเจ้ามิลินท์ : พวกไหนนาน พวกไหนไม่นาน

พระนาคเสน : พวกมีกิเลส คือเครื่องทำให้ใจหมองอยู่ ก็จะทำให้เวียนว่ายตายเกิดไปอีกนาน ส่วนพวกที่**พยายามบั่นทอนกิเลส** ซึ่งเป็นเหตุทำให้ยืดยาวนั้นลดน้อยลงได้บ้าง ก็ย่นเวลาเกิดเวลาตายข้างหน้าให้สั้นเข้าได้

พระเจ้ามิลินท์ : ช่างลึกล้ำจริง

๓.๒ ปัญหาเรื่องนามรูปใหม่ที่มาเกิดกับนามรูปเดิม

ครั้นแล้ว **พระเจ้ามิลินท์**ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ **นามรูปเดิมนี้หรือจะกลับมาเกิดอีก**

พระนาคเสน ได้กล่าวตอบพระเจ้ามิลินท์ไปว่า ขอถวายพระพร **มิใช่นามรูปนี้หากเป็นอีกนามรูปหนึ่ง**

ม. : ถ้ามิใช่นามรูปนี้ ก็เป็นอันว่า หนีบาปกรรมที่ทำไว้ในชาตินี้พ้นซิ พระคุณเจ้า

น. : ถ้าไม่บังเกิดอีกต่อไป (พระอรหันต์) ก็เป็นอันว่าหนีพ้น แต่ถ้ายังต้องมาเกิดอีกก็หนีไม่พ้น

ม. : ขอพระคุณเจ้ายกตัวอย่างเปรียบเทียบ

น. : เหมือนคนก่อไฟผิงในฤดูหนาว แล้วลืมดับไฟเข้านอน ไฟนั้นได้ลุกไหม้ลามไปไหม้ไร่นาของผู้อื่น เมื่อคดีถึงโรงศาล จำเลยแก้ตัวว่า **ไฟที่ก่อขึ้นนั้นเป็นคนละกองกับไฟที่ไปไหม้ไร่นาของโจทก์** ขอถวายพระพร เมื่อจำเลยแก้ตัวต่อศาลเช่นนี้ ศาลจะระงับโทษจำเลยหรือไม่

ม. : จะให้งดได้อย่างไรเล่า เพราะไฟที่จำเลยก่อไว้นั้น เป็นต้นไฟที่ลุกลามไปไหม้ไร่นาของโจทก์ โดยความเลินเล่อเผอเรอของจำเลย ศาลจึงควรตัดสินลงโทษจำเลยได้

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น แม้**นามรูปนี้** จะแปรไปเป็น**นามรูปอื่น** บาปกรรมก็ตามไปลงโทษนามรูปหน้าได้เช่นกัน ทั้งนี้เพราะ **นามรูปนี้กระทำบาปบุญซึ่งเป็นเหตุให้มีนามรูปอื่นขึ้นแทน นามรูปอื่นจึงหนีบาปกรรมนั้นไปไม่พ้น**

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว พระนาคเสนผู้เจริญ นามรูปเดิมนี้กับนามรูปอื่น **เชื่อมโยงกันได้อย่างไร**

น. : ขอถวายพระพร เหมือนเมล็ดต้นไม้แรกปลูกยังไม่มีดอก ต่อมามี ลำต้น เกิดมีใบ มีดอก มีเมล็ด ในที่สุด ใบ ดอก เมล็ดก็ร่วงหล่นไป เกิดใบ ดอก เมล็ดใหม่ขึ้นแทน

นามรูปก็เช่นเดียวกันกับใบไม้ ดอกไม้ เมล็ดของต้นไม้ เดิมไม่ปรากฏ แต่เพราะมี**บุญบาป** ซึ่งตนกระทำไว้ก่อนให้เป็นเหตุ จึงทำให้เกิดเป็นลำต้น ซึ่งแตกใบ ผลิดอก ออกเมล็ด ออกมารุ่นแล้วรุ่นเล่า ฉันใดก็ฉันนั้น

นามรูปนี้ กับ นามรูปอื่น ก็เชื่อมโยงต่อกันได้ผ่านลำต้น คือ บุญบาป ฉะนี้

แต่ผลที่ยังดิบอยู่ ขอถวายพระพร **เป็นเพราะเหตุใดจึงหล่น**

ม. : เป็นเพราะหนอนชอนไชบ้าง นกจิกกินเล่นบ้าง ถูกลมแรงพัดหล่นบ้าง

น. : ผลไม้สุกที่หล่น ก็เหมือนคนที่ตายโดยอายุขัย ส่วนผลไม้ที่ดิบทีหล่น เปรียนคนที่ตายยังไม่ถึงวาระ

ม. : แต่โยมเห็นว่า จะตายเมื่อใดหรือเหตุใด ก็เรียกว่าตายโดยวาระทั้งนั้น

น. : หาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะ**เหตุแห่งความตาย**อาจจำแนกได้ ๙ ประการ คือ

๑) โรคที่มีมาจากลม
๒) โรคที่มีมาจากท้อง
๓) โรคที่มีมาจากเสมหะ
๔) โรคที่มีมาจากประสาท
๕) เหตุที่มีมาจากความเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล
๖) เหตุที่มีมาจากการที่บริหารอิริยาบถไม่สม่ำเสมอ
๗) เหตุที่มีมาจากความพยายามของผู้อื่น
๘) เหตุที่มีมาจากผลของบุพกรรม

เว้นไว้แต่ผลของบุพกรรม ความตายด้วยเหตุอื่นๆ ถือเป็นการตายที่ยังไม่ถึงวาระ

ม. : แต่การตายจากเหตุอื่นทั้ง ๗ ก็อาจถือเป็นผลจากบุพกรรมได้มิใช่หรือ ดังนั้น จะตายอย่างไรก็ถือเป็น**การตายตามวาระ** ทั้งนั้น

น. : ไฟที่ดับเพราะสิ้นเชื้อเพลิง ถือเป็นการดับไปตามวาระใช่หรือไม่

ม. : ใช่

น. : ถ้าสมมติว่าไฟยังลุกโชนอยู่ แต่เผอิญมีฝนตกลงมาจนไฟดับนั้น จะถือว่าไฟนั้นดับตามวาระได้หรือไม่

ม. : ไม่ได้ เพราะเมื่อไฟนั้นยังมีเชื้อเพลิงอยู่ จึงควรลุกต่อไปได้ตามปกติ แต่เหตุที่ดับเพราะมีฝนตกลงมา

น. : ฉันใดก็ดี ผู้ที่ตายจากเหตุอื่นๆ ๗ ประการนั้น เปรียบเหมือนกับไฟที่ดับลงทั้งๆ ที่ยังมีเชื้อเพลิงอยู่ เพราะถ้าหากไม่มีเหตุมาตัดรอนชีวิตก็ย่อมยืนยาวต่อไป จนถึงอายุขัย
ด้วยเหตุนี้ จึงถือว่าผู้ที่ตายด้วยเหตุหนึ่งใน ๗ ประการนั้น มิได้ตายตามวาระ ส่วนผู้ที่ตายด้วยอายุขัย **ดังไฟสิ้นเชื้อ**ถือเป็นการตายตามวาระ

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานี้ชอบแล้ว

๓.๕ ปัญหาเรื่องเมื่อสัตว์จะเข้าถือปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา

พระเจ้ามิลินท์ : พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ **สัตว์เมื่อจะเข้าถือปฏิสนธิในครรภ์มารดานั้น เข้าทางไหน**

พระนาคเสน : ขอถวายพระพร หาเป็นเช่นที่พระองค์ตรัสถามไม่

ม. : ถ้าอย่างนั้นจะเป็นเช่นใด

น. : ขอพระองค์จง**ทรงส่งพระทัยเข้าไปนึก**ถึงแก้วแหวนเงินทองในหีบของพระองค์ในพระราชวังนั้น

ม. : โยมส่งเข้าไปแล้ว

น. : ส่งเข้าไปทางไหน

ม. : หามีช่องให้ส่งจิตเข้าไปไม่ แต่ที่ส่งจิตเข้าไปจนเห็นแก้วแหวนเงินทองในหีบนั้นได้ ก็เพราะ**จิตหมายรู้ตามที่ได้ประจักษ์มาก่อนแล้ว**

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น สัตว์และบุคคลเมื่อจะเกิดในท้องมารดา ก็มีแต่ **จิต** ที่เรียกว่า **ปฏิสนธิจิต** หรือ **ปฏิสนธิวิญญาณ** ก็พร้อมจะเข้าไปปฏิสนธิ

ในขณะที่เข้าไปในครรภ์ของมารดานั้น ก็พาไปในอาการที่พระองค์ส่งพระทัยเข้าไปในหีบของพระองค์นั้น หาได้มีช่องทางหนึ่งทางใดสำหรับให้จิตเข้าไปถือปฏิสนธิไม่

ม. : เข้าใจดีแล้วพระคุณเจ้า

อธิบายขยายความเพิ่มเติม

(ในเรื่องสังสารวัฏ)

๑. จากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าใน **วิชชาที่ ๑** คือ **ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ** - ปัญญาหยั่งรู้การระลึกชาติได้ ทั้งของพระองค์เองและสัตว์โลกอื่นทั้งหลาย

และ **วิชชาที่ ๒** คือ **จุตูปปาตญาณ** - ปัญญาหยั่งรู้การตาย การเกิดของสัตว์โลกทั้งหลายได้

จากการตรัสรู้ทั้ง ๒ **วิชชา** ของพระพุทธเจ้านี้เอง ทำให้มนุษย์เราได้รู้เรื่องของ**สังสารวัฏ**

ตามธรรมดา ชีวิตของสัตว์โลกทั้งหลาย ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ กาย กับ ใจ

กาย เท่านั้นที่ เกิด แก่ ตาย ส่วน**ใจ** นั้นไม่ตาย **ใจ**นั้นเป็นอมตธรรม คือเป็นธรรมชาติที่ไม่ตาย

กาย ของสัตว์โลกนั้น อยู่ในลักษณะ ๗ ประการ คือ

๑) สัตว์นรก

๒) เปรต

๓) อสุรกาย

๔) สัตว์เดรัจฉาน

๕) มนุษย์

๖) เทวดา

๗) พรหม

- รูปพรหม
- อรูปพรหม

สัตว์โลกทั้ง ๗ ชนิดนี้ อาศัยอยู่ใน ๓ โลก หรือ ภพ คือ

๑) **กามโลก** หรือ **กามภพ** (โลกหรือภพที่เป็นที่อยู่ของสัตว์โลกที่ยังเกี่ยวข้องอยู่ด้วยกาม) ซึ่งประกอบด้วยทั้งนามและรูป หรือ **ขันธ์ ๕** คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ อันได้แก่

- สัตว์นรก	๑	ภูมิ
- เปรต	๑	ภูมิ
- อสุรกาย	๑	ภูมิ
- สัตว์เดียรัจฉาน	๑	ภูมิ
- มนุษย์	๑	ภูมิ
- เทวดา	๖	ภูมิ
รวม	**๑๑**	**ภูมิ**

๒) **รูปโลก** หรือ **รูปภพ** (โลกหรือภพที่เป็นที่อยู่ของสัตว์โลกที่เลิกเกี่ยวข้องกับทางด้านกามคุณแล้ว แต่ก็ยังประกอบทั้งนามและรูปเช่นเดียวกัน) อันได้แก่ **รูปพรหม ๑๖ ภูมิ**

๓) **อรูปโลก** หรือ **อรูปภพ** (โลกหรือภพอันเป็นที่อยู่ของสัตว์โลกที่เลิกเกี่ยวข้องกับทางด้านกามคุณแล้ว แต่มีแต่**นาม** ทั้ง ๔ คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เท่านั้น) อันได้แก่ **อรูปพรหม ๔ ภูมิ**

เพราะฉะนั้น :

- กามโลก หรือ กามภพ มี	๑๑	ภูมิ
- รูปโลก หรือ รูปภพ มี	๑๖	ภูมิ
- อรูปโลก หรือ อรูปภพ มี	๔	ภูมิ
รวมแล้ว	**๓๑**	**ภูมิ**

เรียกว่า **๓ โลก** หรือ **๓ ภพ** นี้ เท่ากับ ๓๑ ภูมิ (**๓ โลกนี้** บางแห่งเรียก **๓ แดนโลกธาตุ**)

๒. ใน **๓ โลก ๓๑ ภูมิ** นี้ เรียกว่า **สังสารวัฏ**

คำว่า **สังสาระ** แปลว่า ท่องเที่ยวไป

คำว่า **วัฏฏะ** แปลว่า วนไป

ฉะนั้น คำว่า **สังสารวัฏ** จึงมีความหมายว่า **ท่องเที่ยววนไป** กล่าวคือ **จิต** หรือ **ใจ** ที่เป็นอมตธรรมนั้นท่องเที่ยววนไปเกิดเป็นสัตว์โลกทั้ง ๗ ชนิด อยู่ใน ๓ โลก ๓๑ ภูมิ นั้นมาช้านาน ไม่จบสิ้น

เดี๋ยวก็มาเกิดในร่างของมนุษย์ เดี๋ยวก็มาเกิดในร่างของเปรต เดี๋ยวก็มาเกิดในร่างของเทวดา วนไปอยู่อย่างนี้จึงเรียกว่า **สังสารวัฏ** หรือ **วัฏสงสาร**

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าใครสามารถรวบรวมกระดูกของร่างกายที่จิตดวงนี้วนเวียนไปเกิดเป็นสัตว์โลกทั้งหลายแล้ว จิตแต่ละดวงนี้จะมีกองกระดูกเท่ากับภูเขาเลากา

จิตดวงนี้ ถ้าไม่หาทางออกจากสังสารวัฏแล้ว ก็จะวนเวียนเกิด - ตายต่อไปในสังสารวัฏนี้ ไม่จบสิ้น

ดังที่พระนาคเสนได้อุปมาอุปไมยไว้ว่า มันเหมือนกับเมล็ดพืช เมื่องอกมาแล้วก็มีลำต้น กิ่งก้าน ใบ ดอก ผล เมล็ด แล้วเมล็ดก็ทำหน้าที่งอกสืบพันธุ์ต่อไปใหม่ เป็นวัฏจักรไม่มีจบสิ้นฉะนั้น

ใน **๓ โลก** หรือ **๓๑ ภูมิ** นี้ พระพุทธเจ้าได้แบ่งออกเป็น ๒ ภูมิใหญ่ๆ คือ

๑) **สุคติภูมิ** เป็นภูมิที่ดีมีความสุขบ้าง

๒) **ทุคติภูมิ** หรือ **อบายภูมิ** เป็นภูมิที่ชั่วช้า เลวทราม เป็นภูมิที่ทุกข์ยากแสนสาหัส ประกอบด้วย สัตว์นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์เดียรัจฉาน

การที่สัตว์ไปเกิดใน **สุคติภูมิ** นั้น ไปด้วยอำนาจของ**บุญกุศล** ความดี ความสุจริตทางกาย วาจา และใจ

ส่วนที่สัตว์โลกได้ไปเกิดใน **ทุคติภูมิ** หรือ **อบายภูมิ** นั้นไปด้วยอำนาจของ **บาปอกุศล** ความชั่ว ความทุจริตทางกาย วาจา และใจ

๓. สาเหตุสำคัญที่จิตดวงนี้วนเวียนตาย - เกิด ในสังสารวัฏมานาน นับภพนับชาตินับกาลนับเวลาไม่ได้นั้น **พระนาคเสน**ได้ตอบ**พระเจ้ามิลินท์**ว่า เป็นเพราะสัตว์โลกทั้งหลายเหล่านั้นไม่รู้**อริยสัจ ๔** คือ ไม่รู้ทุกข์ ไม่รู้เหตุให้เกิดทุกข์ ไม่รู้การดับทุกข์ และไม่รู้หนทางการดับทุกข์

เมื่อไม่รู้**อริยสัจ ๔** ก็หลงไปใน**อารมณ์ทั้ง ๖** คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ ที่มาสัมผัส ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ตามลำดับ

ถ้า**อารมณ์ทั้ง ๖** นั้นดี จิตก็เกิดความยินดี พอใจ รักใคร่ ชอบใจ อยากได้ใคร่ว่า แสวงหา ที่จะให้ได้อารมณ์นั้นมาอีก

ถ้าตรงกันข้าม ไปเจออารมณ์ทั้ง ๖ **ที่ไม่ดี** ก็เกิดความยินร้าย ไม่พอใจ ไม่รักใคร่ ไม่ชอบใจ ไม่อยากได้ พยายามที่จะผลักไส ต่อต้านอารมณ์นั้นๆ ออกไป

ในการแสวงหาที่จะให้ได้อารมณ์ที่น่ารัก น่าใคร่ น่าทะนุถนอม กับในการที่จะผลักไสอารมณ์ที่ไม่น่ารัก ไม่น่าใคร่ ไม่น่าทะนุถนอม ให้ห่างออกไปจากตัว ก็ต้องกระทำทั้งบาปบ้างทั้งบุญบ้าง นี้เอง จึงเป็นเหตุที่ทำให้จิตดวงนี้ต้องเวียนตาย - เกิด อยู่นานแสนนาน

สาเหตุแรกเริ่มทีเดียวก็คือ การที่ไม่รู้จักอริยสัจทั้ง ๔ นั้นเอง จึงหลงเข้าไปกระทำทั้งบุญทั้งบาป

๔. **พระเจ้ามิลินท์** ได้ตรัสถามพระนาคเสนต่อไปว่า ในขณะปัจจุบันนี้ มนุษย์ได้กำลังสร้างบุญสร้างบาป ที่เป็นตัวสาเหตุให้จิตดวงนี้ต้องไปเวียนตาย - เกิด มีอยู่หรือไม่

พระนาคเสน ก็ตอบว่า **มี** ก็คือคนที่ไม่รู้อริยสัจ ๔ (รู้แล้วต้องลงมือปฏิบัติด้วย) ยังมีอยู่มาก

ฉะนั้น เมื่อตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้รส กาย ใจ สัมผัสถูกต้อง อยู่ในขณะนี้ ก็หลงไปยินดี ยินร้าย ในรูป เสียง กลิ่นรส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ ในขณะนี้ ใจก็คิดแสวงหาหนทางให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ดี หรือหาหนทางผลักไสในสิ่งที่ไม่ดีออกไป

ในการหาหนทางทั้งสองนั้น ใจก็คิดกระทำในสิ่งที่เป็นบุญ เป็นบาป แล้ว

เพราะฉะนั้น ตลอดเวลาที่ยังไม่รู้อริยสัจ ๔ อยู่ ใจก็ยังคิดที่จะกระทำทางกาย วาจา ใจ ในสิ่งที่เป็นบุญ เป็นบาป อยู่ แม้ในปัจจุบันนี้และเดี๋ยวนี้

๕. **บุญและบาป**นั้น นอกจากจะมีอำนาจส่งผลให้จิตดวงนี้ไปเวียนตาย - เกิดในสังสารวัฏนานแสนนานแล้ว ยังส่งผลไปให้เป็นความสุข ความทุกข์ ในชาติที่เกิดนั้นๆ อีกด้วย เปรียบเสมือนเงาที่ติดตามตัวไป ฉะนั้น

ตราบใดที่บุญบาปนั้นยังไม่ได้ให้ผล ตราบนั้นก็มีอยู่เสมอ ต่อเมื่อให้ผลแล้วจึงจะหายไป

เพราะฉะนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสว่า แม้บาปเพียงเล็กน้อยก็ไม่ควรทำ เพราะไม่ว่าจะนานเท่าใดมันก็ไม่หายไป วันดีคืนดีเมื่อถึงเวลาอันเหมาะสม เขาก็จะมาให้ผลเป็นความทุกข์เสมอ ทั้งทางกายและทางใจ นี้คือ **สังสารวัฏ**

๖. มาบัดนี้ พระพุทธเจ้าได้มาบังเกิดและตรัสรู้ธรรมในการที่จะ**ออกจากสังสารวัฏ** หรือ**ตัดสังสารวัฏให้ขาด** โดยไม่ต้องมาเวียนตาย - เกิดในร่างของสัตว์โลกทั้งหลาย ที่ต้องทนทุกข์ทรมานอีกต่อไป

ธรรมที่ออกจากสังสารวัฏ หรือตัดสังสารวัฏนี้ให้ขาด ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ก็คือ **อริยสัจ ๔** ซึ่งผู้ที่ประสงค์ที่จะไม่ต้องเวียนตาย - เกิด เวียนทุกข์อีกต่อไป ก็สมควรที่จะศึกษาปฏิบัติ**ธรรมอริยสัจ ๔** ต่อไปเถิด

ตอนที่ ๔
บทสนทนาเรื่องบุญบาปทั่วไป

๔.๑ ปัญหาเรื่องบุญบาปใครจะดูดดื่มกว่ากัน

ครั้นแล้ว**พระเจ้ามิลินท์** ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า พระคุณเจ้าผู้เจริญ บุญกับบาปใครจะดูดดื่มกว่ากัน

พระนาคเสน ตอบไปว่า ขอถวายพระพร **บุญดูดดื่มมากกว่า**

พระเจ้ามิลินท์ : ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

พระนาคเสน : ตามปกติบาปย่อมมีผลเป็นความทุกข์ ผู้กระทำบาปจึงควรถูกความทุกข์เผาผลาญให้ได้รับความเดือดร้อนอยู่เสมอ ใจย่อมระอาต่อการกระทำบาปนั้นต่อๆ ไป

ส่วนบุญ ย่อมมีผลต่อความสุขกายสบายใจ จึงเป็นเหตุชวนให้ผู้ที่ได้รับผลพยายามสั่งสมบุญต่อไป เพราะบุญมีผลเป็นที่จับใจของผู้กระทำ เช่นนี้จึงดูดดื่มกว่า

พระเจ้ามิลินท์ : เข้าใจแล้วพระคุณเจ้า

๔.๒ ปัญหาเรื่องบุญบาปใครจะมีกำลังมากน้อยกว่ากัน

พระเจ้ามิลินท์ : พระคุณเจ้าผู้เจริญ บุญกับบาป สิ่งไหนจะมีกำลังมากน้อยกว่ากัน

พระนาคเสน : ขอถวายพระพร **บุญมีกำลังมากกว่า**

ม. : เกรงว่าจะไม่เป็นเช่นนั้นพระคุณเจ้า เพราะตามที่ได้เห็นได้ยินมา คนที่ทำบาปย่อมได้รับผลเผ็ดร้อนต่างๆ และโดยมากมักจะได้รับผลในปัจจุบัน ทันตาเห็น จะไม่ค่อยได้ยินนักว่าคนที่ทำบุญจะได้รับผลทันตาเห็น

น. : ตัวอย่างผู้ที่ทำบุญได้รับผลทันตาเห็น มีอยู่ แต่อาตมาจะขอทูลชี้แจงว่า **เหตุที่บุญมีผลมากกว่าจึงให้ผลช้า ส่วนบาปมีผลน้อยกว่าเบากว่าจึงให้ผลเร็ว**

อุปมาดังข้าวหนัก ปลูกแล้วให้ผลช้าแต่ได้ผลมาก ส่วนข้าวเบาให้ผลเร็ว แต่ให้ผลน้อย

ม. : โยมก็ยังมีความเห็นแย้งกับพระคุณเจ้าอยู่ดี ด้วยตัวอย่างทางโลกมีอยู่มากมาย คนที่ทำผิดกฎหมายย่อมถูกลงโทษโดยเร็ว

น. : แม้โทษนั้นจะเป็นผลของบาปก็จริงอยู่ แต่ตัวอย่างที่ยกมายังไม่สามารถแสดงได้ว่าบาปมีกำลังมากกว่าบุญ

เพราะกฎหมายส่วนมากมิได้ระบุผลที่คนทำบุญจะพึงได้รับ ฉะนั้นในทางกฎหมายจึงไม่มีตัวอย่างของคนทำบุญที่ได้รับผลทันทีเหมือนของคนทำบาป

แต่ถ้าพูดถึง ผลข้างหน้าแล้ว บุญให้ผลแรงกว่าบาป

ดังตัวอย่าง**พระองคุลีมาล ซึ่งแม้ท่านจะเคยฆ่าคนมานับร้อย ครั้นบรรลุพระอรหัตตผล บาปก็ตามท่านไม่ทัน** เป็นต้น

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

๔.๓ ปัญหาเรื่องการอุทิศส่วนบุญกุศลไปให้กับผู้ตาย

พระเจ้ามิลินท์ : พระคุณเจ้าผู้เจริญ การทำบุญให้ทานแล้วแผ่อุทิศส่วนบุญส่วนกุศล ไปให้ญาติมิตรที่ตายไปแล้วนั้น ญาติมิตรจะได้รับส่วนบุญส่วนกุศลนั้นทุกคนหรือไม่

พระนาคเสน : ขอถวายพระพร **ไม่ทุกคน ได้รับเฉพาะญาติมิตรที่ไปเกิดเป็นเปรตบางจำพวกเท่านั้น**

ม. : ถ้าญาติมิตรไม่ได้รับ ผลแห่งบุญนั้นจะมิสูญหรือ

น. : ไม่สูญ

ม. : ถ้าไม่สูญใครจะได้รับ

น. : ก็ผู้อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลนั้นเอง เหละจะได้รับ อุปมาดังเจ้าของบ้านจัดเตรียมอาหารไว้รับรองแขก ถ้าแขกไม่บริโภค อาหารนั้นจะพึงเป็นของใคร

ม. : ก็เป็นของเจ้าของบ้านซิพระคุณเจ้า

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น แม้ญาติมิตรที่ตายจะไม่อยู่ในสภาพที่จะรับส่วนบุญ ผู้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลก็ย่อมได้รับผลบุญนั้น การแผ่ส่วนบุญอุทิศส่วนกุศลจึงเป็นการ**เพิ่มพูนกุศล**ของผู้อุทิศอีกส่วนหนึ่งด้วย เพราะบุญกุศลที่อุทิศนั้นไม่มีวันหายสูญ

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

๔.๔ ปัญหาเรื่องการอุทิศส่วนบาปอกุศลไปให้กับผู้ตาย

พระเจ้ามิลินท์ : พระคุณเจ้าผู้เจริญ บุญนั้นสามารถอุทิศให้กันได้ ดังที่พระคุณเจ้าวิสัชนามานั้น แล้ว**บาป**ล่ะ **สามารถอุทิศให้กันได้หรือไม่**

พระนาคเสน : ไม่ได้ เพราะบาปบีบคั้นหัวใจ ทำให้ใจหดหู่ เมื่อเป็นเช่นนี้บาปก็มีวงแคบ มีผลอันจำกัด แบ่งให้ผู้อื่นทั่วๆ ไปไม่ได้ ผู้ใดทำก็ได้แก่ผู้นั้น

ม. : ขอความกรุณาพระคุณเจ้ายกตัวอย่างประกอบ

น. : หยดน้ำอันน้อยหยดลงบนพื้นดิน อาตมาขอถามพระองค์ว่าหยดน้ำนั้นจะทำให้พื้นดินซึมซาบได้ทั่วหรือไม่

ม. : ย่อมไม่ได้ หยดที่ไหนก็ซึมซาบเฉพาะที่นั่น เพราะหยดน้ำนั้นมีน้ำอยู่น้อย

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น บาปมีลักษณะไม่ซึมซาบเหมือนหยดน้ำอันน้อย จึงอุทิศให้ผู้อื่นไม่ได้

ส่วน**บุญ**มีลักษณะเหมือนน้ำฝน คือมีผลเอิบอาบซาบซึมหล่อเลี้ยงใจให้ชุ่มชื่นตลอดเวลา จึงอุทิศให้กันได้

ม. : เพราะเหตุใด บาปกับบุญ จึงต่างกันเช่นนี้

น. : เพราะบาปมีผลเป็นความทุกข์ระทมใจ ไม่ชวนให้กระทำต่อไปอีก ส่วนบุญมีผลเป็นความสุขเย็น ผู้กระทำเกิดความเอิบอิ่มใจอยู่ทุกขณะจิต คือ ก่อนทำใจก็สบาย ขณะทำอยู่ใจก็เพลิดเพลิน เมื่อได้ทำแล้วใจก็เบิกบานทุกขณะที่นึกถึงบุญที่ได้กระทำ ความปราโมทย์ก็บังเกิดขึ้น **บุญจึงมีผลที่ขยายออกได้เสมอ** ขอถวายพระพร เนื่องด้วยมีเหตุมีผลเช่นนี้ บุญกับบาปจึงอุทิศได้หรือไม่ได้ต่างกัน

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานี้ชอบแล้ว พระคุณเจ้านาคเสนผู้เจริญ คนหนึ่งรู้ว่าอย่างไรคือบาปและบาปนั้นมีโทษอย่างไร อีกคนหนึ่งไม่รู้เลย สองคนนี้ เมื่อทำบาปใครจะบาปมากกว่ากัน

น. : ขอถวายพระพร **คนที่ไม่รู้บาปนั้นแหละบาปมากกว่า**

ม. : เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้นเล่า ก็ในทางบ้านเมือง ผู้ที่ไม่รู้กฎหมายกระทำผิดบางอย่าง ย่อมได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษ เบากว่าผู้รู้กฎหมาย

น. : ก้อนเหล็กซึ่งเผาจนแดงโชน คนหนึ่งรู้ว่าเป็นเหล็กแดง อีกคนหนึ่งไม่รู้ หยิบก้อนเหล็กแดงนั้น คนไหนจะหยิบได้เต็มมือและถูกความร้อนเผามือมากกว่ากัน

ม. : คนรู้จะหยิบได้สนิทหรือ คนไม่รู้ต่างหากควรจะหยิบเต็มมือจึงควรถูกความร้อนเผามากกว่าคนรู้

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น ผู้ที่มีความรู้เหตุรู้ผลของบาปกรรมประจำใจในขณะที่ทำบาปย่อมเกิดความละอาย ความกลัว จึงทำบาปได้ไม่เต็มที่

ส่วนผู้ที่ไม่รู้จักบาป ย่อมไม่มีความตะขิดตะขวงใจในการประกอบอกุศลกรรม จึงกระทำบาปได้เต็มที่กว่า และย่อมได้รับผลแรงกว่าคนที่รู้

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานี้ จะมิแย้งกับพุทธบัญญัติที่ว่า "อาบัติย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้ไม่รู้" หรือ

น. : **ไม่แย้ง** คนไม่รู้จักบาปทำบาป บาปมาก เพราะคนไม่รู้จักบาปนั้นย่อมไม่มีความละอายในการกระทำความชั่ว และไม่กลัวผลของการกระทำความชั่วนั้นๆ เมื่อกระทำความชั่วมากก็ต้องได้รับผลของความชั่วมาก

ส่วนพระพุทธบัญญัตินั้น มีบางสิกขาบทเท่านั้นที่พระภิกษุผู้รู้บาปบุญคุณโทษ **ละเมิดโดยไม่เจตนา** เช่น กล่าวเท็จโดยสำคัญผิด ท่านก็ไม่ปรับอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานี้ชอบแล้ว

๔.๔ ปัญหาเรื่องการมีสติกับการเผลอสติ

พระเจ้ามิลินท์ : พระคุณเจ้านาคเสนผู้เจริญ คำกล่าวที่ว่าบุคคลที่ทำบาปกรรมมาแม้ตั้ง ๑๐๐ ปี แต่ถ้าเวลาจะตายกลับมีสติระลึกคุณของพระพุทธเจ้าได้ ก็ย่อมไปสู่สุคติ

ส่วนผู้ที่ก่อนตาย เกิดเผลอสติคิดถึงบาปที่ตนเคยกระทำไว้แม้ครั้งเดียวในชีวิต ก็ย่อมไปเกิดในอบายภูมินั้น **ดูไม่สมเหตุผล** โดยไม่เห็นด้วย

พระนาคเสน : ขอถวายพระพร ศิลาแม้ก้อนเล็ก โดยลำพังแล้วจะลอยน้ำได้หรือไม่

ม. : ไม่ได้

น. : ถ้าศิลานั้น ๑๐๐ เล่มเกวียน แต่อยู่ในเรือ ศิลานั้นจะลอยน้ำได้หรือไม่

ม. : ย่อมได้สิ

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น **เปรียบบุญกุศลได้กับเรือ บาปกรรมนั้นเหมือนศิลา**

คนที่ทำบาปมาเสมอตลอดชีวิต แต่เมื่อเวลาจะตายมิได้ปล่อยจิตให้ตามระทมถึงบาปที่ตัวทำ แต่สามารถประคองใจไว้ในแนวแห่งกุศลอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ทำใจให้แน่วแน่อยู่เฉพาะแต่ในคุณของพระพุทธเจ้า ถ้าตายลงในขณะจิตดวงนั้น ก็เป็นอันหวังสุคติได้เปรียบเสมือนศิลา ซึ่งมีเรือทานน้ำหนักไว้มิให้จมน้ำ

ส่วนผู้ที่แม้กระทำบาปที่สุดแม้แต่ครั้งเดียว ถ้าเวลาใกล้จะดับจิตเพียงแต่จิตหวนไปพัวพันถึงบาปกรรมนั้น จิตดวงนั้นก็หนักพอ

ที่จะถ่วงตัวให้ไปเกิดในอบายภูมิได้ เหมือนศิลาก้อนเล็กที่โยนลงน้ำ ก็ต้องจมลงได้เช่นกัน

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานี้ ดูสมเหตุสมผลดี

อธิบายขยายความเพิ่มเติม

(ในเรื่องของบุญและบาป)

๑. **เรื่องบุญบาป** ในทางพระพุทธศาสนาถือเป็นเรื่องสำคัญเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า **บุญเป็นตัวเหตุให้เกิดความสุข** และมีอำนาจให้ไปเกิดยังสุคติภูมิ เช่น มนุษย์ เทวดา และพรหม เป็นต้น

ส่วน**บาปนั้นเป็นตัวเหตุให้เกิดความทุกข์** และมีอำนาจให้ไปเกิดยังทุคติภูมิ หรืออบายภูมิ เช่น สัตว์นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์เดียรัจฉาน เป็นต้น

๒. **มนุษย์เราสร้างบุญบาปในทางกาย วาจา และใจ** ถ้ากาย วาจา ใจ เป็นไปในทางสุจริต ความดีก็จะเกิดเป็นบุญติดตัวไป เหมือนกับเงาที่ติดตามตัวฉะนั้น

แต่ถ้ากาย วาจา ใจ เป็นไปในทางทุจริต ความชั่วก็จะเกิดเป็นบาปติดตัวผู้นั้นไป ประดุจยังกับล้อเกวียนที่ตามรอยเท้าโคฉะนั้น

บุญและบาปนั้นเพียงเล็กน้อย **ตราบใดที่ยังไม่ส่งผลให้ จะยังไม่หายไปไหน** แม้จะนานแสนนานอย่างไร เมื่อถึงเวลาอันสมควรแล้วจะส่งผลให้ทันที

พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า **แม้บาปเพียงเล็กน้อย ก็ไม่ควรทำ**

๓. **ชีวิตของมนุษย์เราในปัจจุบันนี้ เลือกไม่ได้** จะดำเนินไปตามอำนาจของบุญบาปที่ได้สะสมไว้ กล่าวคือ ความสุขและทุกข์คละเคล้ากันไป

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงให้เรา**หมั่นสร้างและสะสมบุญไว้** เราจะมีแต่ความสุข

อีกประการหนึ่ง **ชีวิตในอนาคตเราอาจจะเลือกได้** เพราะชีวิตในอนาคต ขึ้นอยู่กับการกระทำของเราในปัจจุบัน

ถ้าในอนาคต เราต้องการความสุข เราก็ทำปัจจุบันให้เป็นบุญไว้ แล้วเราก็จะมีแต่ความสุขในอนาคต

เพราะฉะนั้น คำสอนในพระพุทธศาสนาประการสำคัญประการหนึ่งก็คือ **ให้พยายามทำปัจจุบันให้ดีที่สุด**

การทำปัจจุบันให้ดีที่สุดก็คือ กระทำทางกาย วาจา ใจ ให้สุจริต ทำความดี เช่น ให้ทาน รักษาศีล และภาวนา เป็นต้น

๔. อย่างไรก็ตาม **บุญนั้นยังไม่ใช่ที่สุดในพระพุทธศาสนา** พระพุทธเจ้าให้เราทำบุญก็เพื่อเป็นการ**ปิดประตูไม่ให้ไปเกิดในทุคติภูมิ ให้มาเกิดในสุคติภูมิเท่านั้น กับให้มีความสุขในชาติปัจจุบัน**

แต่บุญนั้น**หมดได้** เมื่อเราสร้างเหตุบุญแล้วเราได้รับความสุขแล้วก็หมดไป ถ้าเราไม่สร้างสมบุญใหม่ก็อาจไปเกิดในทุคติภูมิได้

เพราะฉะนั้น บุญก็ยังไม่ใช่เป็นการปิดทุคติภูมิอย่างถาวร

อีกประการหนึ่ง แม้ว่าบุญจะทำให้มาเกิดในสุคติภูมิก็จริง **แต่ก็ยังไม่พ้นทุกข์** เพราะในสุคติภูมิ ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ เทวดา พรหม ก็ยังมีเกิดมีตายทั้งนั้น

เมื่อยังมีเกิด มีตาย ก็ยังมี**ทุกข์**อยู่

ดังนั้น จึงกล่าวว่า **บุญยังไม่ใช่ที่สุดในพระพุทธศาสนา**

ที่สุดในพระพุทธศาสนาจริงๆ นั้นก็คือ **ทางสายกลาง** และจริงๆ นั้นก็คือ **กลางระหว่างบุญกับบาป** นั้นเอง

บาปนั้นเราไม่เอาแน่ เราเอาแต่บุญ แต่ไม่หยุดอยู่แค่บุญ เราจะต้องหันมา**ปฏิบัติทางสายกลาง** คือ **อริยมรรคมีองค์ ๘** หรือ **ศีล สมาธิ ปัญญา**

ทางสายกลางนี้แหละ จะไปบรรลุสู่แดนเกษม แดนนิพพาน มีความสุขชั่วนิรันดร์กาล ซึ่งบุญนั้นไม่สามารถจะไปถึงได้

๕. แต่ถึงอย่างไรเราก็ต้อง**สร้างเหตุบุญ**เอาไว้ก่อน เหตุบุญนั้นได้จากสิ่งสำคัญ ๓ ประการคือ

๑) **ทานมัย** - บุญเกิดจากการให้ทาน

๒) **ศีลมัย** - **บุญเกิดจากการรักษาศีล**

๓) **ภาวนามัย** - บุญเกิดจากการภาวนา

บุญที่เกิดจาก ทาน ศีล ภาวนา นี้ ยังไม่เท่ากัน พระพุทธเจ้าอุปมาเหมือนดังแหล่งน้ำ คือ ๑,๐๐๐ น้ำซึมบ่อทราย (ปัจจุบันคือบ่อน้ำบาดาล) ยังไม่เท่ากับ ๑ แม่น้ำ, ๑,๐๐๐ แม่น้ำ ยังไม่เท่ากับ ๑ น้ำมหาสมุทร

ฉันใดก็ดี ๑,๐๐๐ ทาน ยังไม่เท่ากับ ๑ ศีล, ๑,๐๐๐ ศีล ยังไม่เท่ากับ ๑ ภาวนา

เพราะฉะนั้น เราไม่ควรหยุดอยู่แค่ **ทาน** ต้องให้ขึ้นมาถึง **ศีล** และเมื่อถึงศีลแล้วก็ไม่ควรหยุดอยู่แค่ศีล จะต้องให้ขึ้นมาถึง **ภาวนา** ให้จงได้

ตอนที่ ๕
บทสนทนาเรื่องพระนิพพาน

๕.๑ ปัญหาเรื่องสิ่งที่ไม่เกิดแต่กรรม แต่เหตุ แต่ฤดูกาล

พระเจ้ามิลินท์ : พระคุณเจ้านาคเสนผู้เจริญ สิ่งที่เกิดแต่กรรม แต่เหตุ แต่ฤดูกาล มีให้เห็นให้คิดให้เข้าใจได้ แต่สิ่งที่ไม่ได้เกิดแต่กรรม แต่เหตุ แต่ฤดูกาล นั้น อย่างหนึ่งอย่างใด มีอยู่บ้างหรือไม่

พระนาคเสน : ขอถวายพระพร มหาบพิตร **มี** ได้แก่ **อากาศ ๑** และ **นิพพาน ๑**

ม. : กล่าวถึง**อากาศ** โยมเห็นด้วย แต่ **นิพพาน** นั้น ไม่น่าเป็นอย่างพระคุณเจ้าว่า
เพราะ พุทธพจน์มีอยู่ชัดเจนว่า **พระนิพพานย่อมมีมรรคเป็นเหตุให้เกิด** หรือ **มรรคเป็นเหตุกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน** หรือพระคุณเจ้ากำลังตู่พระพุทธพจน์

น. : พระพุทธพจน์มีอยู่เช่นนั้นจริง แต่หาได้หมายความว่าพระนิพพานเกิดแต่เหตุคือมรรคไม่ มรรคนั้นเพียงแต่กระทำพระนิพพานให้แจ้ง แต่ไม่อาจแสดงเหตุที่อาศัยให้เกิดพระนิพพานได้ เพราะพระนิพพานเป็น **อสังขตธรรม** ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง รู้ไม่ได้ด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย จะพึงรู้พึงเห็นได้ก็เฉพาะแต่ **พระอรหันต์ผู้มีจิตอันบริสุทธิ์ สงบ และละเอียดเท่านั้น**

ม. : อันธรรมดาสิ่งต่างๆ ย่อมมีที่ตั้ง เช่น นาเป็นที่ตั้งแห่งข้าวเปลือก ดอกไม้เป็นที่ตั้งแห่งกลิ่น หากพระนิพพานไม่มีที่ตั้งแล้วพระนิพพานก็เป็นอันไม่มี ผู้ที่พยายามทำพระนิพพานให้แจ้งก็ไร้ประโยชน์เปล่า

น. : **พระนิพพานมีอยู่จริง แต่ที่ตั้งแห่งพระนิพพานไม่มี** อุปมาเหมือนดัง**ไฟ**ที่ปกติไม่ปรากฏที่ตั้ง แต่เมื่อบุคคลเอาไม้มาสีกัน ไฟก็เกิดขึ้น

พระนิพพานก็เช่นเดียวกัน คือไม่ปรากฏที่ตั้ง แต่เมื่อบุคคลพยายามบำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา ให้แก่กล้าแล้วพระนิพพานก็ปรากฏขึ้นได้เช่นไฟนั้น

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

๔.๒ ปัญหาเรื่องความสุขในนิพพาน

พระเจ้ามิลินท์ : ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ พระนิพพานนั้นมีความสุขอย่างเดียว หรือมีความทุกข์ปนอยู่ด้วย

พระนาคเสน : ขอถวายพระพร **พระนิพพานนั้นมีความสุขล้วนไม่มีความทุกข์เจือปนอยู่เลย**

ม. : คิดว่าไม่เป็นเช่นนั้น เพราะสังเกตดูคนที่มุ่งหวังพระนิพพานต้องลำบากกาย ต้องสำรวมอิริยาบถ ต้องระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ต้องขัดเกลาจิตใจให้ผ่องใส เหล่านี้ล้วนแต่เป็นอาการของความทุกข์ ความลำบาก ทั้งนั้น

น. : อาตมภาพขอทูลถามพระองค์บ้างว่า การเสวยราชสมบัติได้รับความสุขอย่างเดียวหรืออย่างไร

ม. : ก็เป็นสุขดี ไม่มีทุกข์ยากลำบากอะไร

น. : เมื่อชนบทกำเริบ มีการสงคราม พระองค์ต้องกรีฑาทัพไปประทับแรมตามป่าดง ถูกเหลือบ ยุง และลม แดด เบียดเบียน เป็นต้น นั่นเป็นความทุกข์มิใช่หรือ

ม. : ก็เป็น**ความทุกข์**สิพระคุณเจ้า แต่จะเอามาปะปนกับความสุขในราชสมบัติไม่ได้ เพราะการกระทำนั้นๆ ทำเพื่อความมั่นคงในการหาความสุขในราชสมบัติต่างหาก

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น การที่ต้องสำรวมอิริยาบถ ต้องระวังตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ต้องขัดเกลาจิตใจให้ผ่องใสนั้น **ก็เพื่อความมั่นคงในการแสวงหาความสุข คือ พระนิพพาน**

เมื่อผู้มุ่งหวังพระนิพพาน ชำระสันดานของตนให้ปราศจากอกุศลอันทำให้จิตหม่นหมอง เมื่อนั้นเป็นอันได้ประสบสุข คือพระนิพพาน

เนื่องด้วยพระนิพพาน เป็นธรรมชาติอันหมดจดจากบาปกรรมอันเป็นต้นเหตุแห่งตัวทุกข์และความเศร้าหมอง **จึงมีแต่ความสุขล้วนไม่มีความทุกข์เจือปนอยู่เลย**

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานี้ชอบแล้ว

๕.๓ ปัญหาการดับทุกข์ในพระนิพพาน

พระเจ้ามิลินท์ : พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ **ความดับกองทุกข์ได้ทั้งหมดหรือคือพระนิพพาน**

พระนาคเสน : ขอถวายพระพร **ถูกต้องแล้ว**

ม. : ดับอย่างไรจึงจะได้ชื่อว่าพระนิพพาน

น. : ดับจนหาเชื้อที่จะให้ลุกลามอีกไม่ได้ จึงจะชื่อว่าพระนิพพาน

อนึ่ง ผู้ที่ปล่อยใจไปตามอารมณ์ที่ผ่านมา ย่อมถูกความทุกข์

เผาผลาญให้หม่นไหม้ ส่วนบุคคลที่มีใจหนักแน่น แม้จะมีอารมณ์ที่ร้อนรนมากระทบ ก็ไม่ปล่อยใจให้หมกไหม้อยู่ในกองทุกข์เช่นนั้น ย่อมดับเสียได้ด้วยคิดเสียว่า คติของธรรมดามีอยู่อย่างนั้น จนอารมณ์ร้อนมอดลงไปเอง

ม. : ถ้าเช่นนั้น บุคคลที่มีใจหนักแน่น ย่อมได้นิพพานกันหมดหรือ

น. : **จะได้เฉพาะผู้ที่เดินถูกทางเท่านั้น**

ม. : การเดินถูกทางนั้น ต้องทำอย่างไร

น. : การเดินถูกทางนั้น เบื้องต้นต้อง**ทำความเห็นให้ตรง**เสียก่อน คือ ให้เห็นทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และหนทางดับทุกข์ ว่ามีอยู่จริง และมีอยู่อย่างไร

จากนั้น จึงใช้ความเห็นชอบนี้นำความคิด คำพูด การกระทำ ให้**เดินตรงไป** ขณะเดินก็ต้องนึก**มุ่งต่อที่หมายให้แน่วแน่** อยู่ที่เดียว

ผู้ที่เดินถูกทางเช่นนี้ย่อมได้พระนิพพาน

ม. : ฐานะที่บุคคลซึ่งประสงค์จะเดินถูกทางต้องตั้งอยู่นั้น มีหรือไม่ และถ้ามีเป็นอย่างไร

น. : มี ฐานะได้แก่ **ศีล** เมื่อบุคคลตั้งมั่นอยู่ในศีลแล้ว **กระทำใจโดยอุบายอันแยบคาย** แม้ว่าจะอยู่ในที่ใดๆ ก็ย่อมจะกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานได้

ม. : จะ**กระทำพระนิพพานให้แจ้ง**นั้น กระทำด้วยอาการอย่างไร

น. : พระนิพพานเป็นธรรมที่สงบระงับ มีความสุขอย่างประณีต ผู้ปฏิบัติชอบ**พึงพิจารณาสังขาร**ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานได้ด้วย**ปัญญา**

การที่จะกระทำพระนิพพานให้แจ้งนั้น **ต้องพิจารณาความเป็นไปของสังขารทั้งหลาย** คือ **ความเกิด** และ**ความดับ** จนเห็นว่าไม่มีสิ่งใดจะยึดถือเป็นตัวเป็นตนได้ในสังขารเหล่านั้น

ครั้นแล้วย่อม**บังเกิดความเบื่อหน่ายในภพทั้ง ๓** (กามภพ รูปภพ อรูปภพ)

เมื่อบุคคลกระทำการพิจารณาเช่นนี้อยู่เนืองๆ จิตย่อม**หมดความยินดี** ที่จะเวียนว่ายตายเกิดต่อไป รวมทั้ง**เลื่อมใส**ในความระงับดับสังขาร ตลอดจน**ความระงับในเหตุ** คือ กิเลสตัณหาทั้งหลาย

เมื่อประคองจิตเช่นนี้ให้มั่นด้วยสติและวิริยะจนพระอริยมรรคบังเกิด เมื่อนั้นย่อมเรียกได้ว่า บุคคลกระทำพระนิพพานให้แจ้ง

ม. : เข้าใจละ

๔.๔ ปัญหาเรื่องผู้ที่ยังไม่ถึงพระนิพพาน

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสถามต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ ผู้ที่ยังไม่ได้พระนิพพาน จะรู้หรือไม่ว่า**พระนิพพานเป็นสุข**

พระนาคเสน ตอบว่า ขอถวายพระพร **รู้** มหาบพิตร

ม. : รู้ได้อย่างไร

น. : อาตมภาพขอทูลถามพระองค์ว่า คนที่มีร่างกายสมบูรณ์จะรู้หรือไม่ว่า การตัดมือตัดเท้าเป็นความเจ็บปวด

ม. : รู้สิพระคุณเจ้า

น. : รู้ได้อย่างไร

ม. : รู้ได้ด้วยการฟังเสียงครวญคราง หรือเห็นอาการดิ้นรนของคนที่ถูกตัดมือตัดเท้า

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น ผู้ที่ยังไม่ได้พระนิพพาน เมื่อได้เห็นกิริยาอาการหรือได้ยินได้ฟังถ้อยคำของท่านที่ได้พระนิพพานแล้ว **ก็พอจะหยั่งรู้ได้ว่าพระนิพพานเป็นความสุข**

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

อธิบายขยายความเพิ่มเติม

(เรื่องพระนิพพาน)

๑. เรื่องของพระนิพพานนั้น ยังมีคนสงสัยกันอยู่อีกมาก บางคนก็บอกว่า "สมัยนี้นิพพานไม่มีแล้ว" "ความเพียรเอาจริงเอาจังกับการปฏิบัติที่จะทำพระนิพพานให้แจ้งยาก"

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องของ**พระนิพพาน** หรือในเรื่องของ**พระอรหันต์**นั้น พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้แล้วว่า **ถ้าตราบใดยังมีการปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ ๘ พระอรหันต์ก็ยังไม่สิ้นไปจากโลก**

ก็หมายความว่า พระนิพพานก็ยังคงมีอยู่ตราบนั้น แต่ขอให้ปฏิบัติอย่างจริงจังไม่ย่อหย่อน มีทั้งขันติและวิริยะ วันหนึ่งจะต้องถึงจนได้

๒. พระนิพพานนั้นเป็น**อสังขตธรรม** หรือ **วิสังขารธรรม** เป็นธรรมชาติที่ไม่เกิดจากการปรุงแต่ง อะไรก็ปรุงแต่งพระนิพพานไม่ได้

ซึ่งตรงกันข้ามกับ **สังขตธรรม** เป็นธรรมชาติที่เกิดจากการปรุงแต่งด้วยเหตุด้วยปัจจัย และ**สังขตธรรม** หรือ **สังขารธรรม** นี้ล้วนเป็น **อนิจจัง** คือ มีเกิด มีดับ และ **ทุกขัง** คือเปลี่ยนแปลงไหลเรื่อยตลอดเวลา

เพราะฉะนั้น **อสังขตธรรม** หรือ **วิสังขารธรรม** หรือ **พระนิพพาน** นั้นจึงเที่ยง คือไม่มีเกิด ไม่มีดับ เป็นสุข ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ จะมีอยู่ ตั้งอยู่ ดำรงอยู่ ซึ่งอนันตกาล

แต่**จิต**ที่จะสัมผัสพระนิพพานได้นั้น จะต้องเป็นจิตที่สะอาดบริสุทธิ์ ปราศจากกิเลสทั้งหลายทั้งปวง สงบ ปราศจากการปรุงแต่งด้วยสังขารใดๆ ทั้งสิ้น สว่างไสวด้วยปัญญา ไม่มืดมนอนธกาลด้วยอวิชา และว่างจากการเข้าไปยึดมั่นถือมั่นในสรรพสิ่งใดๆ ทั้งปวง **สภาวะของจิตดังนี้แหละจะยืนยันได้ว่าพระนิพพานนั้นมีจริง**

๓. พระนิพพานนั้น**เป็นที่สุดแห่งทุกข์** หมายความว่า ความทุกข์ทั้งหลายดับสนิท ดับไม่เหลือ เพราะเหตุแห่งทุกข์ คือ กิเลส ตัณหา ได้ดับสนิท ดับไม่เหลือ

เพราะฉะนั้น ความสุขจึงเกิดขึ้น เป็นความสุขที่แท้จริง ยั่งยืนถาวร ตลอดชั่วกาลนาน

เป็นความสุขแบบ **โลกุตรสุข** กล่าวคือ เป็นความสุขที่เหนือโลก ความสุขใดๆ ของชาวโลกไม่อาจจะเปรียบได้ ซึ่งความสุขในพระนิพพานนั้น พระพุทธองค์ตรัสว่า **“นิพฺพานำ ปรมำ สุขำ”** พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง สุขชนิด**บรมสุข**

ถ้าใครต้องการจะทราบว่า พระนิพพานนั้นมีความสุขแค่ไหน ให้พยายามทำจิตให้สงบถึงขั้น**อัปปนาสมาธิ**

ณ ขณะ**อัปปนาสมาธิ**นั้นแหละเป็น**พระนิพพาน** แต่เป็นพระนิพพานชั่วคราว (ตทังคนิพพาน) ซึ่งเป็นพระนิพพานชนิดกดข่มไว้ด้วยอำนาจของสมาธิ (วิกขัมภนนิพพาน)

พระนิพพานชั่วคราวยังมีความสุขขนาดนี้ แล้วพระนิพพานจริงถาวรจะมีความสุขขนาดไหน

๔. พระนิพพานของมนุษย์เราโดยแท้แล้ว ก็คือ ความที่จิตของคนเราเข้าถึงสภาพแห่งความไม่มีความเร่าร้อน เผาลน เสียดแทง ยอกตำ และความผูกพันร้อยรัดจิตใจอย่างเด็ดขาดสิ้นเชิงโดยประการทั้งปวงนั่นเอง

การบังเกิดขึ้นขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่ การที่พระองค์ได้เอาชนะความเร่าร้อน เผาลน เสียดแทง ยอกตำ และความผูกพันร้อยรัดจิตใจของโลกได้ จนลุถึง**พระนิพพาน**

และเมื่อพระองค์ได้ลุถึงพระนิพพานแล้ว พระพุทธองค์ยังได้เมตตาสั่งสอนเวไนยสัตว์ทั้งหลายให้บรรลุตามอีกเป็นจำนวนมาก

๕. คำว่า **พระนิพพาน** นั้น แปลกกับความมีอยู่ของสิ่งอื่นๆ อย่างสุดที่จะกำหนดมากล่าวได้ กระทั่งคำว่า **นิพพาน** นี้ก็ยังต้องยืมภาษาโลกๆ เขามาใช้ เพราะจนปัญญา ไม่รู้จะเรียกนามตรงๆ ลงไปว่าเป็นอะไรทั้งนั้น

คำว่า **นิพพาน** แม้จะเป็นคำบัญญัติขึ้นโดยพระพุทธเจ้าเองก็ตาม ก็ยังเป็นคำที่พระองค์ทรง**สมมติ**ขึ้น ซึ่งใช้พูดจากับชาวโลกที่เป็นสาวกพอที่จะเข้าใจในความหมายได้บ้างในเบื้องต้น

มิฉะนั้น สภาพที่ตามความเป็นจริงเราไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นอะไรตามที่พระพุทธองค์ค้นพบนั้น จะไม่เป็นประโยชน์อะไรเลย

แม้พระพุทธเจ้าเองที่ตรัสรู้บรรลุถึงซึ่งพระนิพพานอย่างแจ่มแจ้งแล้ว เมื่อพระพุทธองค์จะอธิบายในความหมายของคำว่า **นิพพาน** พระพุทธองค์ก็ยังต้องใช้โวหารอธิบาย

ดังเช่น **พุทธภาษิตอุทาน** ที่เราเคยได้ยินได้ฟังกันอยู่ทั่วไปว่า : -

"**อตฺถิ ภิกฺขเว ตทายตนำ ยตฺถ ปฐวี** ... ฯลฯ ... **อนารมฺมณเมเวตำ เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺส**"

แปลเป็นใจความได้ว่า

"**สิ่งๆ นั้น**มีอยู่แน่ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งใน**สิ่งๆ นั้น** ไม่ใช่ดิน ไม่ใช่น้ำ ไม่ใช่ลม ไม่ใช่ไฟ ไม่ใช่อากาสานัญจายตนะ ไม่ใช่เนวสัญญานาสัญญายตนะ ไม่ใช่โลกนี้ ไม่ใช่โลกอื่น ไม่ใช่ดวงจันทร์ ไม่ใช่ดวงอาทิตย์

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตไม่กล่าว**สิ่งนั้น**ว่า เป็นการมา การไป การหยุดอยู่ การเคลื่อนจากภพนี้ หรือการเกิดใหม่

สิ่งนั้นไม่หยุดอยู่ ไม่เวียนไป ไม่มีอารมณ์เลย **สิ่งๆ นั้นแหละคือที่สุดแห่งทุกข์**"

ความที่สุดแห่งทุกข์นั้นแหละ คือ **พระนิพพาน**

อีกประการหนึ่งที่พระองค์ได้ตรัสไว้ที่เกี่ยวกับ**พระนิพพาน** ก็คือ "**นิพฺพานำ ปรมำสุญฺญำ**" **นิพพานคือ ความว่างอย่างยิ่ง** ว่างจากกิเลส โลภะ โทสะ โมหะ หรือว่างจากความที่จิตดวงนี้เข้าไปยึดมั่นถือมั่นในนามรูป ขันธ์ ๕ ว่าเป็นตัวของเรานั้นเอง

ตอนที่ ๖
เรื่องพระอริยบุคคล

๖.๑ ปัญหาเรื่องผู้ที่ตายไปแล้วจักไม่กลับมาเกิดอีก

ครั้นแล้ว **พระเจ้ามิลินท์** ได้ตรัสถาม **พระนาคเสน** ต่อไปอีกว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ อันผู้ที่ตายไปแล้ว **มีบ้างหรือไม่ที่จักไม่กลับมาเกิดอีก**

พระนาคเสน ทูลตอบไปว่า **มี ผู้ที่จักกลับมาเกิดอีกก็มี ผู้ที่จักไม่กลับมาเกิดอีกก็มี**

ม. : ใครที่จักกลับมาเกิดอีก และใครที่จักไม่กลับมาเกิดอีก

น. : ผู้ที่**ยังมีกิเลสอยู่**จักกลับมาเกิดอีก ส่วนผู้ที่**สิ้นกิเลสแล้ว**จักไม่กลับมาเกิดอีก

ม. : แล้วตัวท่านเล่า จักกลับมาเกิดอีกหรือไม่

น. : หากอาตมภาพยังมี**อุปาทาน** (ความยึดมั่นถือมั่นด้วยกิเลส) อยู่ ก็จักกลับมาเกิดอีก แต่ถ้าหากไม่มีอุปาทานก็จักไม่กลับมาเกิดอีก

ม. : ผู้ที่จักไม่กลับมาเกิดอีกนั้น เขา**จะรู้ตัวหรือไม่**ว่า จักไม่กลับมาเกิดอีก

น. : **รู้ เพราะรู้ตัวอยู่ว่า เขาได้ทำสิ่งซึ่งเป็นเหตุให้เกิดนั้นหมดสิ้นแล้ว** อุปมาเหมือนกับชาวนาที่เก็บเกี่ยวข้าวเปลือกไว้ในยุ้ง เพื่อบริโภคโดยไม่ทำนาเพิ่มอีก ยุ้งฉางของเขาจักไม่เต็มขึ้น เพราะตัวเขาได้หยุดทำนาแล้ว

ม. : ผู้ที่จักต้องบังเกิดอีกต่อไป เขาจะรู้ตัวหรือไม่ว่าจะต้องไปเกิดอีกต่อไป

น. : **รู้** อุปมาเหมือนกับชาวนา เหมือนหว่านข้าวลงในพื้นนาแล้ว ฝนได้โปรยปรายลงมา ก็ย่อมรู้ว่าข้าวกล้าปลูกไว้จักงอกงามให้เมล็ดข้าวต่อไป

ฉันใดก็ดี ผู้ที่จะบังเกิดต่อไปอีก ก็รู้ตัวเช่นนั้นเหมือนกัน **เพราะบุญบาปซึ่งเป็นเหตุให้เกิด ตนยังเพาะยังทำอยู่**

ม. : ผู้ที่จะไม่ต้องกลับมาเกิดอีก ระหว่างมีชีวิตอยู่ จะรู้สึกต่อความยากลำบากหรือไม่

น. : บางส่วนก็รู้สึก บางส่วนก็ไม่รู้สึก

ม. : ส่วนไหนรู้สึก ส่วนไหนไม่รู้สึก

น. : ร่างกายของท่านรู้สึกต่อความลำบาก แต่ใจของท่านไม่รู้สึกต่อความลำบาก

กล่าวคือ ความลำบากกาย เช่น เมื่อยขบ ความหิวกระหาย หรือโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ยังคงเกิดแก่ท่าน เสียดแทงร่างกายท่านอยู่ตามธรรมดา

แต่ท่านไม่มีความลำบากใจ ทุกข์ใจ เนื่องจากได้ทำเหตุแห่งความลำบากใจให้สิ้นเชื้อแล้ว

ดังพระพุทธเจ้าตรัสไว้ ใจความว่า **ผู้ที่สิ้นกิเลสให้ใจเศร้านั้นไม่มี ยังคงมีอยู่แต่กายิกทุกข์ประจำร่างกายเท่านั้น ส่วนเจตสิกทุกข์ หรือทุกข์ทางใจนั้น ไม่มีแล้ว**

ม. : เมื่อเป็นเช่นนั้น ไฉนท่านจึงไม่รีบนิพพานหนีความลำบากทางกายเสียเล่า

น. : เพราะเหตุว่า **ใจของท่านเหล่านั้นมิได้เกาะเกี่ยวอยู่ที่ความลำบาก** โดยได้พิจารณาเห็นว่า ความลำบากเหล่านั้นเป็นอาการปกติธรรมดาของร่างกาย เมื่อมีเกิด มีแก่ แล้วก็ต้องมีความไข้ ความเจ็บ ต้องเมื่อยขบ หิวกระหายเป็นธรรมดา

อนึ่ง ท่านเหล่านั้น**ไม่เร่งกาลเวลา** ด้วยทำใจอยู่เสมอว่า จะทำประโยชน์สุขให้แก่ตนและผู้อื่นทุกๆ ขณะไป

ดัง**พระสารีบุตร** ได้กล่าวไว้ว่า จะยังมีอยู่ก็ดี จะตายเสียก็ดี ไม่เป็นให้ดีใจหรือเสียใจ แต่เมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็จะทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นต่อไป

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานี้จับใจยิ่งนัก

๖.๒ ปัญหาเรื่องของการบังคับทางกาย

ครั้นแล้ว **พระเจ้ามิลินท์** ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระคุณเจ้าผู้เจริญ ที่พระคุณเจ้ากล่าวว่า พระอรหันต์นั้นไม่มีความทุกข์ใจ มีแต่ความทุกข์ประจำร่างกายเท่านั้น ก็หมายความว่า **ท่านบังคับร่างกายไม่ได้สิ**

พระนาคเสน ตอบว่า ขอถวายพระพร **ก็เป็นเช่นนั้น** กล่าวคือ ความรู้สึกร้อนหนาว หิว กระหาย ถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ ง่วงเหงาหาวนอน แก่ เจ็บ ตาย อาการเหล่านี้ท่านบังคับไม่ได้ เพราะว่า**มันเป็นอาการประจำของร่างกาย เมื่อร่างกายยังมีอยู่ อาการเหล่านี้ยังต้องมีอยู่ด้วย**

ม. : ถ้าอย่างนั้น ทำไมท่านจึงสามารถสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้เล่า การที่ท่านทำได้อย่างนั้นแสดงว่า ท่านสามารถบังคับ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้สิ

น. : แม้ว่าความเป็นไปของร่างกายตามธรรมดา จะมิได้ตกอยู่ในอำนาจของอะไรทั้งหมด แต่**อาการเคลื่อนไหว**ทุกๆ ส่วนของร่างกายย่อมอยู่ในความรับผิดชอบแห่งใจของท่าน ท่านจึงสามารถสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ให้อยู่ในอาการปกติได้

ม. : เข้าใจละพระคุณเจ้า แต่สงสัยว่า**ทำไมความทุกข์จึงมีแก่ปุถุชนธรรมดา**

น. : เพราะปุถุชนธรรมดานั้น ปล่อยใจไปรับรู้สึกต่ออาการผันแปรของร่างกาย เมื่อเป็นไปเช่นนั้น อาการร้อนหนาว หิว กระหาย ฯลฯ ก็ตามบีบคั้นหัวใจ มากน้อยสุดแต่ความไหวรับรู้สึก

และนอกจากอาการประจำร่างกายเหล่านี้แล้ว จิตของปุถุชนธรรมดายังปรุงแต่งอารมณ์ต่างๆ ที่มากระทบใจให้รู้สึกบอบช้ำลงไปอีก

เหตุที่เป็นดังนี้ก็เพราะ ปุถุชนธรรมดา**มิได้ฝึกฝนอบรมจิตใจ** มิได้เคยหัดพิจารณาให้รู้เห็นแจ้งในความผันแปร ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาแห่งร่างกาย และสังขารอื่นๆ

ปุถุชนจึงคุมใจไว้ไม่อยู่ ซึ่งทำให้เกิดความทุกข์ใจ ที่นอกเหนือจากความทุกข์กาย ดังกล่าวแล้ว

ม. : เป็นเพราะเหตุใด พระอรหันต์จึง**ไม่มีความทุกข์ใจ**เช่นปุถุชน

น. : เป็นเพราะท่าน**มีสติสัมปชัญญะกำกับใจอยู่เสมอ** สามารถกำหนดรู้อารมณ์ที่ผ่านมายังใจว่า มีเหตุมีผลเป็นอย่างไร

ถ้าเป็นอารมณ์ที่จะทำให้เกิดความทุกข์ ท่านก็ไม่ปล่อยใจให้นอนอยู่ในอารมณ์เช่นนั้น

เมื่อเป็นเช่นนี้ อารมณ์ที่เป็นแดนเกิดแห่งความทุกข์ ก็ไม่อาจบีบคั้นใจท่าน

เหตุดังนี้ ที่ทำให้พระอรหันต์ไม่มีความทุกข์ใจ

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานี้ชอบแล้ว

๖.๓ ปัญหาเรื่องพระอรหันต์เผลอสติบ้างหรือไม่

ครั้นแล้ว **พระเจ้ามิลินท์** ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ **พระอรหันต์ท่านเผลอสติบ้างหรือไม่**

พระนาคเสน ทูลตอบไปว่า ขอถวายพระพร **พระอรหันต์ท่านไม่เผลอสติ เพราะท่านมีสติกำกับใจอยู่เสมอ**

ม. : ถ้าเช่นนั้น พระอริยบุคคลต่างๆ (พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์) ซึ่งทรงญาณและปัญญา (ความหยั่งรู้) นั้น**จะหลงหรือไม่**

น. : หลงในบางที่ ไม่หลงในบางที่

ม. : ที่ใดหลง ที่ใดไม่หลง

น. : หลงในวิชาที่ยังไม่เคยเรียน ในทิศที่ยังไม่เคยไป ในชื่อหรือบัญญัติที่ยังไม่เคยรู้ และในภาษาที่ยังไม่เคยฟัง

ม. : ก็ในที่เช่นใดเล่า ที่ท่านไม่หลง

น. : ที่ใดที่มีอาการไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา - ไม่ใช่ตัวตน ที่นั้นท่านไม่หลง

ม. : ก็แล้วความหลงของท่านหายไปอยู่เสียที่ไหนเล่า

น. : เมื่อญาณหรือปัญญาเกิดขึ้น ความหลง (โมหะ) ก็หายไป อุปมาคนส่องไฟไปในที่มืด ทันใดนั้นความมืดก็หายไป ปรากฏเป็นความสว่างขึ้นแทน

ญาณหรือปัญญาก็เช่นเดียวกันกับแสงไฟ เกิดขึ้นเมื่อใด ความหลง ความไม่รู้ ก็หายไปเมื่อนั้น

ม. : ส่วน**ปัญญา**นั้นหายไปหรือเปล่า

น. : ปัญญานั้น เมื่อกระทำกิจของท่านแล้วก็หายไปในที่นั้น คงยังปรากฏอยู่แต่**วิชชา** คือความรู้ชัดในความแปรปรวน คือไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เปลี่ยนแปลงไหลเรื่อย เป็นอนัตตา - ความมิใช่ตัวตน อุปมาดังคนเขียนหนังสือเวลากลางคืน ครั้นเขียนเสร็จก็ดับไฟนอน ไฟเป็นอันดับหายไป แต่ตัวอักษรที่ได้เขียนไว้ยังปรากฏอยู่ **ปัญญา**ก็ฉันนั้น เมื่อทำกิจของตนเสร็จก็หายไป เหลือแต่**วิชชา** คือความรู้แจ้งประจักษ์ในอาการที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เท่านั้น

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

๖.๔ ปัญหาเรื่องฆราวาสที่ได้กลายเป็นพระอรหันต์

ครั้นแล้ว**พระเจ้ามิลินท์** ได้ตรัสถาม **พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ มีคำกล่าวว่า เมื่อฆราวาสได้เป็นพระอรหันต์แล้ว ย่อมมีทางเลือกได้เพียงสองทาง คือ **หากไม่บวชก็จะต้องนิพพานภายใน ๗ วัน** ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว หากหาอุปัชฌาย์หรือเครื่องบริขารไม่ทัน ก็มิต้องนิพพานเสียหรือ (อนุปาทิเสสนิพพาน คือ ตาย)

พระนาคเสน ทูลว่า ขอถวายพระพร **ก็ต้องนิพพาน**

ม. : ถ้าเป็นเช่นนั้น จะมิใช่ว่าพระอรหัตตผลได้บั่นทอนชีวิตของท่านเหล่านั้นหรอกหรือ

น. : การที่เป็นดั่งนั้น หาใช่พระอรหัตตผลบั่นทอนชีวิตไม่ แต่เป็นเพราะ**เพศฆราวาสไม่มีกำลังจะทรงคุณธรรมอันสูงสุดนั้นได้** อุปมาดังผู้บริโภคอาหารอันบริสุทธิ์ แต่บริโภคมากเกินส่วน ไฟธาตุย่อยไม่ไหว การบริโภคนั้นก็ย่อมให้โทษแก่ร่างกาย ขอถวายพระพร นี่จะจัดว่าเป็นโทษของอาหารได้หรือไม่

ม. : จะจัดว่าเป็นโทษของอาหารไม่ได้ เพราะอาหารนั้นบริสุทธิ์ แต่ต้องจัดว่าเป็นโทษของการบริโภค เพราะมากเกินไป ไฟธาตุย่อยไม่ไหว

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น การที่ฆราวาสต้องนิพพานก็เพราะเพศฆราวาสไม่มีกำลังจะสามารถทรงพระอรหัตตผล ซึ่งเป็นคุณธรรมอันบริสุทธิ์ไว้ได้

ดังนั้น จะว่าพระอรหัตตผลบั่นทอนชีวิตฆราวาสผู้บริสุทธิ์แล้วได้อย่างไร

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานี้ชอบแล้ว

อธิบายขยายความเพิ่มเติม

(เรื่องพระอริยบุคคล)

๑. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แบ่ง**ระดับจิต**ของบุคคลต่างๆ ไว้ ๒ ระดับ คือ

๑) ระดับจิตของปุถุชนธรรมดา

๒) ระดับจิตของอริยชน

ระดับจิตของปุถุชนธรรมดานั้น ยังหนาแน่นไปด้วยกิเลสและความทุกข์ ส่วนระดับจิตของอริยชนนั้นห่างไกลจากกิเลสและความทุกข์

๒. การที่จิตของปุถุชนธรรมดาจะกลายเป็นอริยชนนั้น จะทำการละ**กิเลสสังโยชน์ ๑๐** ได้ ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๑) บุคคลที่ละกิเลสสังโยชน์ ๑๐ ได้ **๓ ตัวแรกได้เด็ดขาด** คือ **สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา** และ**สีลัพพตปรามาส** จะเป็นพระอริยบุคคลชั้นแรกสุด คือ **พระโสดาบัน**

ซึ่งพระโสดาบันนี้จะกลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีกไม่เกิน ๗ ชาติ ก็จะสำเร็จเป็นพระอรหันต์ เข้าสู่แดนพระนิพพาน

๒) บุคคลที่ละกิเลสสังโยชน์ ๑๐ ได้ ๓ ตัวแรกได้เด็ดขาด และทำกิเลสอีก ๒ ตัวต่อมาให้เบาบางลงได้ คือ **กามราคะ** และ**ปฏิฆะ** จะเป็นพระอริยบุคคลชั้นที่สอง คือ **พระสกิทาคามี**

ซึ่งพระสกิทาคามีนี้ จะกลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีกชาติเดียวเท่านั้น ก็จะสำเร็จเป็นพระอรหันต์เข้าสู่แดนพระนิพพาน

๓) บุคคลที่ละกิเลสสังโยชน์ ๑๐ ได้ ๓ ตัวแรกได้เด็ดขาด และละอีก ๒ ตัวต่อมา คือ กามราคะ และปฏิฆะ ได้เด็ดขาดเช่นกัน รวมเป็น ๕ ตัว จะเป็นพระอริยบุคคลชั้นที่สาม คือ **พระอนาคามี**

ซึ่งพระอนาคามีนี้จะไม่กลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก เมื่อตายจากมนุษย์จะไปเกิดเป็นพรหมชั้นพิเศษ คือ **ชั้นสุทธาวาส** และจะไปนิพพานที่ชั้นสุทธาวาสนั้นเลย

๔) บุคคลที่ละกิเลสสังโยชน์ ๑๐ ได้ ๕ ตัวแรกได้เด็ดขาด และละกิเลสสังโยชน์ ๑๐ อีก ๕ ตัวที่เหลือได้โดยเด็ดขาดเช่นกัน จะเป็นพระอริยบุคคลชั้นที่สี่ คือ **พระอรหันต์** ตายจากชาตินี้จะเข้าพระนิพพานเลย (อนุปาทิเสสนิพพาน)

นี้คือการที่ปุถุชนธรรมดาจะกลายเป็นอริยชน หรืออริยบุคคลก็ด้วยการละกิเลสสังโยชน์ ๑๐ เป็นประการสำคัญ

๓. **กิเลสสังโยชน์ ๑๐** คือกิเลสที่ร้อยรัดสัตว์โลกทั้งหลายไว้กับสังสารวัฏ โดยแบ่งเป็นกิเลสสังโยชน์ ๑๐ เบื้องต่ำ ๕ และเบื้องบน ๕ ดังนี้ คือ

๑) **กิเลสสังโยชน์ ๑๐ เบื้องต่ำ ๕** คือ **สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ** และ**ปฏิฆะ**

๒) **กิเลสสังโยชน์ ๑๐ เบื้องบน ๕** คือ **รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ** และ **อวิชชา**

บุคคลที่ละกิเลสสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ได้ทั้งหมดหรือบางส่วนดังกล่าวแล้ว แปลว่าได้เข้าสู่หนทางมรรค หรือกระแสมรรคแล้ว จะไม่ถอยหลัง มีแต่มุ่งไปข้างหน้า หรือแล่นไปข้างหน้า ที่จะบรรลุสู่พระนิพพานถ่ายเดียว

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่น **การปฏิบัติในชาติปัจจุบันนี้ ขอให้เข้าสู่หนทางมรรคให้ได้** เพราะจะเป็นการปิดประตูทุคติภูมิหรืออบายภูมิได้สนิท โดยไม่มีโอกาสได้ย้อนกลับไปเกิดอีกแล้ว อย่างดีก็จะมาเกิดในสุคติภูมิเท่านั้น

นี้คือเรื่องของอริยบุคคล ที่ควรจะให้ความสนใจอย่างจริงจังต่อไป

ตอนที่ ๗
บทสนทนาเรื่องพระพุทธเจ้า

๗.๑ ปัญหาเรื่องพระพุทธเจ้ามีจริงหรือไม่

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสถามพระนาคเสนต่อไปว่า ดูก่อน พระคุณเจ้านาคเสน พระคุณเจ้าเคยเห็นพระพุทธเจ้าหรือไม่

พระนาคเสน ตอบว่า **อาตมภาพไม่เคยเห็น**

ม. : อาจารย์ของพระคุณเจ้าเล่า ได้เคยเห็นพระองค์หรือไม่

น. : อาจารย์ของอาตมภาพก็ไม่เคยเห็น

ม. : ถ้าอย่างนั้น พระพุทธเจ้าก็ไม่มีจริง

น. : อาตมภาพขอทูลถามพระองค์ว่า พระองค์เคยเสด็จไปทอดพระเนตร **สะดือทะเล** ที่กลางทะเลหรือไม่

ม. : ไม่เคยไปดู

น. : พระบิดาของพระองค์เล่า ได้เคยเสด็จไปทอดพระเนตรบ้างหรือไม่

ม. : ไม่เคยไปดู

น. : ถ้าอย่างนั้น สะดือทะเลก็ไม่มีจริง

ม. : มีชิพระคุณเจ้า เพียงแต่กระผมและพระบิดาไม่เคยไปดูเท่านั้น

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น อาตมภาพและอาจารย์ของอาตมภาพไม่เคยเห็นพระพุทธเจ้า **เพราะเกิดไม่ทันกัน** แต่ว่าพระพุทธเจ้ามีจริงแน่นอน

เหตุที่พึงจะนำมาพิสูจน์ในข้อนี้ก็คือ **โลกุตรธรรม**ที่พระองค์ทรงสั่งสอน ซึ่งพ้นวิสัยที่คนธรรมดาสามัญจะพึงคิดเห็นได้เอง ต้องเฉพาะแต่ผู้ที่ได้อบรมความดีจนสติปัญญาแก่กล้าเท่านั้น จึงจะเป็นผู้รู้เห็นซึ่งธรรมอันประณีตเหล่านี้ได้

เพราะเหตุว่ามีโลกุตรธรรมเป็นพยาน จึงรู้ได้ว่าผู้ตรัสรู้ซึ่งได้นามว่า พระพุทธเจ้า นั้นมีจริง

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานี้ชอบแล้ว

๗.๒ ปัญหาเรื่องพระพุทธเจ้าดียิ่งจริงหรือ

ครั้นแล้ว **พระเจ้ามิลินท์** ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ ที่กล่าวกันว่าพระพุทธเจ้านั้นไม่มีใครดีเท่าเทียม จริงหรือ

พระนาคเสน ตอบว่า ขอถวายพระพร ถูกต้องแล้ว

ม. : ก็พระคุณเจ้าไม่เห็น ทำไมจึงรู้เล่า

น. : คนที่ยังไม่เคยเห็นทะเล แต่เมื่อพูดถึงทะเลแล้ว เขาจะมีความรู้สึกหรือไม่ว่า ทะเลนั้นเป็นห้วงน้ำที่ลึกและกว้างใหญ่

ม. : รู้สิพระคุณเจ้า

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น แม้อาตมภาพไม่เคยเห็นพระพุทธเจ้าเลยก็จริง แต่เมื่อมาได้ยินได้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หรือได้เห็นพระคุณเจ้าผู้สามารถปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแล้ว ได้รับความสุขกายเย็นใจ ก็หยั่งรู้ได้ว่าพระพุทธเจ้านั้นดียิ่ง

ม. : ส่วนผู้อื่นเล่า เขาอาจจะรู้หรือไม่ว่าพระพุทธเจ้าดียิ่งจริง

น. : ผู้ที่ใคร่ครวญธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ค้นหาเหตุผลแล้ว ก็ย่อมชอบใจเช่นเดียวกัน เมื่อนั้นเขาจะรู้ว่าพระพุทธเจ้าดียิ่งจริง

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานี้ชอบแล้ว

๗.๓ ปัญหาเรื่องขณะนี้พระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ที่ไหน

ครั้นแล้ว **พระเจ้ามิลินท์** ได้ตรัสถาม **พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ พระคุณเจ้ากล่าวมาว่า พระพุทธเจ้ามีจริง ก็เวลานี้พระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ที่ไหน

พระนาคเสน ตอบไปว่า ขอถวายพระพร พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานไปแล้ว อาตมภาพไม่สามารถชี้ที่ซึ่งประทับอยู่ถวายได้

อุปมาเหมือนกับกองไฟซึ่งเคยลุกโพลงอยู่ แต่เปลวดับลงเรื่อยๆ จนสิ้นกอง เปลวไฟที่หายไปนั้นพระองค์จะชี้ได้หรือไม่ว่าไปอยู่เสียที่ไหน

ม. : ชี้ไม่ได้ เปลวไฟดับแล้วก็เป็นอันดับสิ้นไป

น. : ฉันใด พระพุทธเจ้าก็ฉันนั้น พระองค์มีอยู่จริง แต่เพราะพระองค์ได้เสด็จปรินิพพานด้วย**อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ** (ความดับจนสิ้นเชื้อ) จึงชี้ถวายไม่ได้ ว่าพระองค์ไปอยู่เสียที่ใด

สิ่งที่อาตมภาพพอที่จะชี้ถวายได้ก็คือ **พระธรรม** คำสั่งสอนของพระองค์

ม. : พระคุณเจ้ามีความสามารถชี้แจงแสดงดีแท้

๗.๔ ปัญหาเรื่องการบวชของพระพุทธเจ้า

ครั้นแล้ว **พระเจ้ามิลินท์** ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสน พระพุทธเจ้าทรงผนวชจริงหรือ

พระนาคเสน ตอบว่า ขอถวายพระพร **จริง**

ม. : ใครเป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ของท่าน

น. : การผนวชของพระพุทธเจ้า**ไม่มีอุปัชฌาย์อาจารย์ เพราะว่าการบวชนั้นมีมาพร้อมกับการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าของพระองค์** อุปมาดังการบริโภคอาหาร แม้ไม่มีอาจารย์ก็บริโภคเป็น การผนวชของพระพุทธเจ้านั้น ก็เช่นเดียวกับการบริโภคอาหารนี้ กล่าวคือ พระองค์ทรงรู้เอง เห็นเอง ซึ่งความจริงทั้งหลาย รวมทั้งเหตุผลและวิธีการแห่งการบวช เพราะฉะนั้น จึงหามีใครเป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ของพระองค์ไม่

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

๗.๕ ปัญหาเรื่องความเป็นสัพพัญญูของพระพุทธเจ้า

ครั้นแล้ว **พระเจ้ามิลินท์** ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ ที่ว่าพระพุทธเจ้าเป็นสัพพัญญู รู้ทุกสิ่งทุกอย่างนั้น จริงหรือ

พระนาคเสน ได้ทูลตอบไปว่า ขอถวายพระพร **จริง** แต่ความรู้นั้นๆ หาได้มีแนบพระหฤทัยของพระองค์ท่านอยู่ทุกขณะไม่ **จะปรากฏขึ้นก็ต่อเมื่อพระองค์ได้ทรงนึกเสียก่อน**

ม. : ถ้าอย่างนั้น พระพุทธเจ้าก็ไม่ใช่สัพพัญญูจริง เพราะถ้าเป็นสัพพัญญูจริง ก็ไม่ต้องนึกก่อน

น. : อาตมภาพขอเรียนถามพระองค์ว่า หากต้นไม้ต้นหนึ่งมีผลเต็มต้น แต่ผลนั้นยังไม่ร่วงเลยสักผลเดียว จะว่าไม้ต้นนั้นมีผลน้อย หรือไม่มีผลเลย จะได้หรือไม่

ม. : ไม่ได้สิพระคุณเจ้า

น. : หรืออีกประการหนึ่ง เปรียบเสมือนเจ้าของบ้านผู้มีทรัพย์สมบัติบริบูรณ์ เมื่อแขกถึงบ้านหลังเวลาอาหาร ย่อมจัดหาอาหารมาเลี้ยงแขกไม่ได้ในทันที เมื่อเป็นเช่นนี้จะว่าผู้นั้นไม่มีสมบัติบริบูรณ์จริงได้หรือไม่

ม. : ไม่ได้ อย่าว่าแต่ผู้มีฐานะเลย แม้แต่ในพระราชวังของพระเจ้าจักรพรรดิ ก็ยังต้องเป็นเช่นนั้น

น. : พระพุทธเจ้าก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน คือพระองค์ย่อมมีความรู้บริบูรณ์หมดทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ความรู้นั้นๆ หาได้ประจำอยู่กับพระหฤทัยทุกขณะไม่ **ต่อเมื่อพระองค์ได้ทรงหยั่งพระหฤทัยส่องลงไปยังเรื่องใดแล้ว ก็จะทรงรู้เห็นเรื่องนั้นได้ตลอด**

ที่พระองค์ทรงหยั่งรู้ทุกสิ่งทุกอย่างได้ก็เพราะ เมื่อยังทรงพระเยาว์ได้ทรงศึกษาศิลปวิทยามามากอย่าง และได้ทรงศึกษาเรื่อยมา **จนจับหลักความจริงของสภาพทั้งหลายได้**

ความรู้หลักความจริงนั้น ทำให้พระหฤทัยของพระองค์มีความผ่องใสเป็นปกติอยู่ทุกขณะ

เพราะฉะนั้น เมื่อทรงฉายพระหฤทัยส่องไปยังเรื่องใด จึงทรงรู้ทรงเห็นเรื่องนั้นได้ชัดเจน พร้อมทั้งเหตุผล

ด้วยเหตุดังกล่าว พระพุทธเจ้าจึงเป็นสัพพัญญู รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง

ม. : พระคุณเจ้าฉลาดว่า

๗.๖ ปัญหาเรื่องพระพุทธเจ้ากระทำกิจซึ่งอริยบุคคลอื่นกระทำได้ยาก

ครั้นแล้ว **พระเจ้ามิลินท์** ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า

ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ มีกิจใดซึ่งยากสำหรับอริยบุคคลอื่น แต่พระพุทธเจ้าสามารถกระทำได้

พระนาคเสน ตอบว่า ขอถวายพระพร พระพุทธองค์ทรงสามารถแยกสิ่งซึ่งเกิดขึ้นในพระหฤทัยขณะหนึ่งๆ ได้ ว่าประกอบด้วย ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา (สังขาร) วิญญาณ

ม. : พระคุณเจ้าลองเปรียบเทียบให้ฟัง

น. : เหมือนกับการวักน้ำขึ้นมา หลังแยกว่าส่วนไหนของน้ำมาจากแม่น้ำสายไหน นี่เป็นสิ่งที่อริยบุคคลอื่นกระทำได้ทั่วไปหรือ

ม. : เป็นสิ่งที่ยากที่อริยบุคคลอื่นกระทำได้

น. : เป็นเช่นนั้น แต่เหตุที่พระพุทธองค์ทรงสามารถกำหนดแยกองค์ประกอบของจิตที่กำลังดำเนินอยู่ในขณะหนึ่งๆ ได้เช่นนั้น ก็เพราะพระองค์ทรงมีพระสติสัมปชัญญะสมบูรณ์บริบูรณ์ ทรงรู้สึกพระองค์อยู่ทุกขณะจิต
เพราะฉะนั้น เมื่อมีอะไรผ่านมา พระองค์สามารถกำหนดได้ว่า นี้เป็นผัสสะ นี้เป็นเวทนา นี้เป็นสัญญา นี้เป็นเจตนา (สังขาร) นี้เป็นวิญญาณ

ม. : ช่างละเอียดแท้

อธิบายขยายความเพิ่มเติม

(ในเรื่ององค์พระพุทธเจ้า)

๑. เรื่องราวของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ผู้คนอีกเป็นจำนวนมาก แม้ชาวพุทธศาสนิกชนบางคน ก็ยังไม่เชื่อว่าเป็นเรื่องจริง บางคนไปเข้าใจว่าเป็นเรื่องนิยายที่แต่งขึ้น เหมือนกับเรื่องพระลักษณ์ พระราม

ในเรื่องรามเกียรติ์ **ทั้งๆ ที่หลักฐานต่างๆ ที่เป็นวัตถุหรือรูปธรรม กับคำสอนและผลของคำสอนที่เป็นนามธรรม ก็ยังปรากฏอยู่ให้เห็น**

๒. หลักฐานต่างๆ ที่เป็น**วัตถุ** หรือ**รูปธรรม**ที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันนี้ ที่ชัดเจนก็คือ สถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้ สถานที่แสดงปฐมเทศนา สถานที่ดับขันธปรินิพพาน และสถานที่ วัดวาอารามที่ประทับ ยังเมืองต่างๆ ที่พระองค์เคยเสด็จผ่านไปในประเทศอินเดีย แม้ในประเทศบางประเทศ ที่มีตำนานกล่าวไว้ว่า พระองค์เคยเสด็จมา ดังเช่นประเทศไทย หรือพม่า เป็นต้น

เพราะสถานที่นั้นๆ ยังเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ ปรากฏอานุภาพให้เห็น แม้ในปัจจุบันนี้ สถานที่ต่างๆ เหล่านี้ แสดงว่าพระพุทธเจ้าองค์จริงนั้นมีจริง

๓. พระธรรมคำสั่งสอน แม้ว่าจะมีการบันทึกหรือจารึกกันในภายหลัง เพราะในสมัยนั้นยังไม่มีตัวอักษร แต่ก็เป็นคำสอนที่ท่องบ่นสืบเนื่องกันต่อๆ มาด้วยพระสงฆ์

การท่องบ่นพระธรรมคำสอนโดยพระสงฆ์ ที่สืบเนื่องกันต่อๆ มาที่ปรากฏเป็นตัวอย่างให้เห็นในปัจจุบันนี้ก็คือ การสวดมนต์และการสวดพระปาฏิโมกข์ จะเห็นว่าพระสงฆ์มีความสามารถสวดได้จำได้บทยาวๆ เป็นต้น

แม้ว่าอาจจะผิดเพี้ยนไปบ้าง แต่อาจจะพิสูจน์ได้ด้วยการปฏิบัติว่า ได้ผลจริงตามนั้นหรือเปล่า ถ้าไม่ได้ผลจริงตามนั้น ก็อาจจะผิดจริง

ตามปกติ ธรรมะในพระพุทธศาสนาที่พระองค์ได้เข้าไปตรัสรู้นั้น ก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะนำออกมาสั่งสอนนั้น พระองค์จะนำไปทดลองปฏิบัติดูก่อน ถ้าเป็นผลจริงแล้วพระองค์จึงจะนำมาสั่งสอน แต่ถ้าไม่ได้ผลจริงแล้ว พระองค์จะไม่นำมาสั่งสอน

ผลในที่นี้พระองค์หวังใน**ความดับทุกข์** หรือ**ความพ้นทุกข์** เป็นประการสำคัญ

ดังนั้น จึงกล่าวกันว่า ธรรมะในพระพุทธศาสนานั้น เป็นวิทยาศาสตร์อันแท้จริง เพราะในเรื่องวิทยาศาสตร์นั้น ก่อนที่จะประกาศออกมานั้น จะต้องผ่านการทดลองแล้วทดลองเล่า เมื่อเป็นผลแน่นอนแล้ว จึงจะประกาศต่อสาธารณชน

ธรรมะในพระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน

๔. ธรรมะคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนานั้น **เป็นสัจธรรม สามารถพิสูจน์ได้ทุกเมื่อ** เป็นเรื่องลึกซึ้ง ละเอียดอ่อน ยากที่บุคคลธรรมดาสามัญจะคิดหรือแต่งขึ้นมาได้ นอกจากจะมีพระพุทธเจ้าเข้าไปตรัสรู้เท่านั้น

แม้พระพุทธเจ้าเอง พระองค์ท่านก็ตรัสอยู่เสมอว่า **ธรรมะที่พระองค์ได้เข้าไปตรัสรู้นั้นเขามีอยู่ก่อนแล้ว เป็นสิ่งที่มีอยู่ ดำรงอยู่แล้ว เพียงแต่พระองค์ได้เข้าไปรู้เป็นองค์แรกเท่านั้น**

พระองค์ไม่ได้คิดขึ้นมาเอง และก็ไม่ได้เอามาจากตำราเล่มใดหรือครูอาจารย์คนใด

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าต้องมีตัวจริง มิฉะนั้น ธรรมะคำสั่งสอนทั้งหมดเหล่านั้นจะมีมิได้ เพราะบุคคลธรรมดานั้นจะไม่สามารถคิดเขียนขึ้นมาได้เลย **เพราะธรรมะเหล่านั้นเป็นนามธรรมที่ละเอียดอ่อนลุ่มลึกมาก**

๕. ผลของการปฏิบัติตามธรรมะคำสั่งสอนนั้นเกิดเป็นผลจริงตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้

ผลที่ได้รับของผู้ที่ปฏิบัติอย่างสมบูรณ์บริบูรณ์ดีแล้ว สามารถดับทุกข์ได้จริง และเมื่อทุกข์ดับแล้วความสุขก็จะบังเกิดขึ้นแทนที่ ต่อจาก

นั้นการดำเนินวิถีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ก็จะดำเนินไปด้วยสติปัญญารู้เท่าทันธรรมชาติตามความเป็นจริง ไม่มีความทุกข์ทางใจปรากฏ จิตมีแต่ความเบิกบานแจ่มใส ชีวิตไม่หลับใหลเคลิบเคลิ้มมัวเมาไปกับกิเลสตัณหา

ซึ่งก่อนหน้าที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสรู้ธรรมปฏิบัติประการนี้ยังไม่เคยมีธรรมปฏิบัติใดๆ ที่มีผลของการปฏิบัติเช่นนี้มาก่อนเลย

ก็เป็นการยืนยันได้อีกประการหนึ่งว่า พระพุทธเจ้านั้นมีจริง

๖. การตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น **เป็นที่จิตของเจ้าชายสิทธัตถะ**

ซึ่ง**จิต**ของเจ้าชายสิทธัตถะในวันตรัสรู้นั้น เป็นจิตที่สะอาดบริสุทธิ์ปราศจากกิเลสที่เป็นสิ่งสกปรกและเครื่องเศร้าหมองทั้งปวง เป็นจิตที่มองเห็นสรรพสิ่งทุกอย่างว่างเปล่า ปราศจากตัวตนและความเข้าไปยึดมั่นในสรรพสิ่งทั้งหลายหมดแล้ว

เป็นจิตที่สว่างไสวด้วยปัญญา ไม่มืดมนอนธการด้วยอวิชชาต่อไปแล้ว และเป็นจิตที่สงบระงับจากการปรุงแต่งด้วยสังขารแล้ว เป็นอิสระไม่อยู่ภายใต้อำนาจการปรุงแต่งของสังขารแล้ว เปรียบเสมือนจิตของพระองค์นั้นอยู่ในแดนเกษม สงบ เย็น ซึ่งพระองค์ได้ตั้งชื่อแดนเกษมนั้นว่า **“พระนิพพาน”**

และจิตที่อยู่ในแดนพระนิพพานนั้น พระองค์ก็ไม่เรียกว่า**จิต**ต่อไป แต่ให้เรียกว่า **“พุทธะ”** ซึ่งมีความหมายว่า เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน

ที่ว่าเป็น**ผู้รู้**นั้นก็หมายความว่า บัดนี้กิเลสอวิชชาครอบงำจิตของพระองค์ไม่ได้ต่อไป จิตของพระองค์จึงรู้ธรรมชาติตามสภาวธรรมตามความเป็นจริง โดยไม่มีประมาณ

ตั้งแต่สิ่งที่เล็กที่สุดที่ตาเนื้อมองเห็นไม่ได้ เช่น ปรมาณู จนถึงสิ่งที่ใหญ่ที่สุด คือจักรวาล

ดังนั้น จึงเรียกว่าจิตของพระองค์นั้นรู้แบบ **"แจ้งโลก"**

ที่ว่า**เป็นผู้ตื่น**นั้น ก็หมายความว่า ตื่นจากกองกิเลสที่ทำให้จิตของพระองค์เศร้าหมองแล้ว ตื่นจากความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงได้แล้ว

จิตของพระองค์ตั้งมั่น สิ่งแวดล้อมใดๆ ไม่สามารถกระทำให้จิตของพระองค์หวั่นไหวได้แล้ว

และสิ่งสำคัญที่สุด จิตของพระองค์นั้นตื่นจากสังสารวัฏแล้ว ไม่หลับใหลด้วยการเวียนตายเวียนเกิดในสังสารวัฏมาช้านาน นับกาลนับเวลาไม่ถ้วนแล้ว

ที่ว่าเป็น**ผู้เบิกบาน** นั้น ก็เพราะเป็นจิตที่ดับกิเลส ที่เป็นเครื่องเศร้าหมองได้หมดแล้ว ดับกิเลส ดับตัณหาได้แล้ว ก็เป็นจิตที่สะอาดบริสุทธิ์ผ่องใส เบิกบาน ผ่องแผ้ว เมื่อตายจากโลกนี้แล้วก็เข้าสู่แดนเกษม แดนพระนิพพานอย่างถาวร ไม่ต้องไปเวียนตายเวียนเกิดกับร่างกายของสัตว์โลกทุกชนิด

เมื่อไม่มีเกิด ก็ไม่มีแก่ ไม่มีเจ็บ ไม่มีตาย ไม่มีทุกข์ อีกต่อไป ก็มีความสุขชนิดบรมสุขในนิพพานชั่วอนันตกาล

ตอนที่ ๘
บทสนทนาเรื่องหนทางเข้าสู่อริยมรรค

๘.๑ ปัญหาเรื่องนักบวชและการบวช

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสถามว่า ดูก่อนพระคุณเจ้าผู้เจริญ การบวชของพระคุณเจ้ามีประโยชน์อย่างไร และมีอะไรเป็นคุณซึ่งพระคุณเจ้าต้องประสงค์อย่างยิ่ง

พระนาคเสนตอบว่า ขอถวายพระพร การบวชมีประโยชน์ที่จะรู้ได้ว่า ทำอย่างไรที่จะดับความทุกข์ที่มีอยู่ได้ และจะไม่ให้ความทุกข์อย่างอื่นเกิดขึ้นอีก

ส่วน**คุณ** ซึ่งอาตมภาพต้องประสงค์อย่างยิ่ง ได้แก่ **อนุปาทิเสสนิพพาน** (การดับอย่างสิ้นเชื้อ)

ม. : บรรดานักบวชมุ่งประโยชน์อย่างนี้ด้วยกันทั้งนั้นหรือ

น. : หามิได้ บรรดานักบวชนั้นมีหลายจำพวก เช่น

๑. บางพวกบวชเพื่อจะหนีพระเจ้าแผ่นดิน หรือหนีโจร

๒. บางพวกบวชตามพระราชานุมัติ

๓. บางพวกบวชเพื่อแก้บน

๔. บางพวกบวชเพื่อหวังผล คือ ลาภยศ สมณศักดิ์

๕. บางพวกบวชเพราะกลัวภัย

๖. แต่บางพวกที่บวชด้วยมุ่งประโยชน์ที่อาตมภาพกล่าวเบื้องต้นถือเป็นพระที่บวชดี

ม. : ตัวพระคุณเจ้าบวชด้วยมุ่งประโยชน์เช่นว่ามาแต่ต้นหรือ

น. : อาตมภาพบวชแต่ยังเป็นเด็ก ไม่ทราบว่าการบวชเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างนั้น เป็นแต่คิดจะศึกษาตามพระสมณศากยบุตรผู้ทรงปัญญา แต่เมื่อได้เล่าเรียนศึกษาตามท่านต่อมา จึงทราบว่าการบวชนี้มีประโยชน์อย่างนั้น

ม. : พระคุณเจ้าว่ามานี้ฉลาดแท้ กระผมขอถามต่อไปว่า ที่พระพุทธดำรัสมีอยู่ว่า ฆราวาสก็ดี บรรพชิตก็ดี เมื่อหมั่นปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมบรรลุมรรคผลได้เหมือนกัน ใช่หรือไม่

น. : เป็นดังที่พระองค์ตรัสนั้น

ม. : ถ้าอย่างนั้น พวกพระคุณเจ้าจะต้องบวชทำไม ลำบากเปล่าๆ ต้องโกนผม โกนหนวด ต้องสำรวมกาย วาจา ใจ **เป็นฆราวาส** มีความสะดวกสบายหลายอย่างหลายประการ ครั้นเมื่อปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ก็สามารถบรรลุผลได้เหมือนกัน ถ้าเป็นเช่นนั้น ถือเพศฆราวาสจะมิดีกว่าหรือ

น. : เพศบรรพชิตนั้น เป็นหนทางจะให้บรรลุผลได้เร็วกว่า เพราะบรรพชิตไม่มีสิ่งที่บำรุงบำเรอความสุขมาหน่วงเหนี่ยวให้อาลัย จึงมักน้อย สันโดษ ยินดีในที่สงบเงียบ สามารถตัดความกังวลทั้งหลายเสียได้ มีโอกาสที่จะประพฤติปฏิบัติธรรม อบรมกาย วาจา ใจ ของตน หาโอกาสกระทำศีล สมาธิ ปัญญา ให้บริบูรณ์ขึ้นได้

เพศบรรพชิตจึงทรงคุณวิเศษกว่าเพศฆราวาสทุกประการ

ม. : ถึงอย่างนั้นก็เถอะ ถ้าเพศบรรพชิตมีประโยชน์เช่นนั้น จะต้องรีบบวชไปทำไม เพราะพระคุณเจ้าเคยกล่าวไว้ว่าการบวชนั้นมีประโยชน์ที่จะได้รู้ว่า ทำอย่างไรจึงจะดับทุกข์ที่มีอยู่ได้ และทำอย่างไรจะมิให้ทุกข์เกิดขึ้น

ดังนั้น ถ้าจะรอเวลาให้ทุกข์เกิดเสียก่อนแล้วค่อยบวช จะมีดีกว่าหรือ

น. : เมื่อพระองค์กระหายน้ำขึ้นเมื่อใด จึงดำรัสตรัสสั่งให้ขุดสระน้ำกระนั้นหรือ หรือว่ารอให้สงครามเกิดขึ้นเมื่อใดพระองค์จึงจะตรัสสั่งให้สร้างป้อมปราการ และให้ทหารหัดเพลงอาวุธในเวลานั้นหรือ

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานี้ชอบแล้ว กระผมใคร่ขอถามต่อไปว่า นักบวชอย่างพวกพระคุณเจ้านี้ ยังมีความรักใคร่ หวงแหนทางร่างกายอยู่หรือไม่

น. : ไม่มีแล้ว

ม. : ถ้าเช่นนั้น เหตุใดเล่านักบวชจึงยังทำนุบำรุงร่างกายอยู่อีกเล่า

น. : เมื่อพระองค์เสด็จไปงานพระราชสงคราม เคยถูกอาวุธของข้าศึกบ้างหรือไม่

ม. : ก็เคยถูกบ้าง

น. : บาดแผลที่ต้องอาวุธนั้น ทรงพอกยา ทาน้ำมัน พันด้วยผ้าเนื้อละเอียดไว้ มิใช่หรือ

ม. : อย่างนั้นสิพระคุณเจ้า

น. : ก็แล้วบาดแผลนั้นเป็นที่รักของพระองค์นักหรือ จึงได้ทรงประคบประหงมถึงขนาดนั้น

ม. : หามิได้ แต่ที่ทำเช่นนั้นก็เพื่อรักษาแผลให้หายโดยเร็วเท่านั้น

น. : ฉันใดก็ดี เหล่านักบวชทั้งหลายก็มิได้อาลัยยินดีในร่างกายเช่นเดียวกับพระองค์มิได้อาลัยยินดีในบาดแผล

แต่ที่ยังต้องทำนุบำรุงร่างกายอยู่นั้น ก็เพื่อจะเอาไว้อาศัยบำเพ็ญกิจที่เป็นประโยชน์สุขของตน และของผู้อื่น ให้บริบูรณ์ยิ่งๆ ขึ้นไปเท่านั้น

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานี้ชอบแล้ว และขอถามพระคุณเจ้าในเรื่องการบวชนี้ต่อไปว่า ที่พุทธดำรัสมีว่า **เมื่อเห็นธรรมย่อมเห็นตถาคต** ก็ตัวพระคุณเจ้านั้นเห็นธรรมแล้วหรือ

น. : อันสาวกของพระพุทธเจ้านั้น ย่อมประพฤติปฏิบัติตามแนวคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นลำดับๆ ไป

ม. : พระคุณเจ้าฉลาดในการตอบแท้

๘.๒ ปัญหาเรื่องของธรรมะโพชฌงค์ ๗

ครั้นแล้ว **พระเจ้ามิลินท์** ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ ธรรมอันเป็นเหตุให้ตรัสรู้พระอริยมรรคอริยผลนั้นมีเท่าใด

พระนาคเสน ตอบว่า ขอถวายพระพร มี ๗ องค์คุณ อันได้แก่

๑. สติ
๒. ธัมมวิจยะ
๓. วิริยะ
๔. ปีติ
๕. ปัสสัทธิ
๖. สมาธิ
๗. อุเบกขา

หรือที่เรียกรวมว่า **โพชฌงค์ ๗** นั้นเอง

ม. : พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ได้ด้วยองค์คุณทั้ง ๗ นั้น หรือว่าเฉพาะแต่องค์ใดองค์หนึ่ง

น. : ถ้าจะว่าเฉพาะองค์ที่สำคัญก็เพียงองค์เดียว อันได้แก่ **ธัมมวิจยะ** คือ **ความสอดส่องธรรม**

ม. : ถ้าเป็นเช่นนั้น ไฉนทีแรกพระคุณเจ้าจึงว่ามีถึง ๗ เล่า

น. : **ดาบ**นั้นเมื่อยังไม่ถอดออกจากฝักนั้น ฟันไม้จะขาดหรือไม่

ม. : ไม่ขาด

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น **ธัมมวิจยะ** เปรียบด้วยตัวดาบ องค์คุณอีก ๖ นั้น เปรียบเหมือนฝักดาบ

การจะได้พระอริยผล ต้องอาศัย**ธัมมวิจยะ** เป็นเครื่องตัดทอนกิเลสที่ขวางอยู่ระหว่างทางให้ขาดออกไปเป็นขั้นๆ

ส่วน**องค์คุณอีก ๖** นั้น หาได้มีไว้สำหรับตัดกิเลสโดยตรงไม่ หากเป็นแต่คอยส่งเสริม**ธัมมวิจยะ** ให้แหลมคมยิ่งขึ้นเท่านั้น

เพราะเหตุนี้ **โพชฌงค์จึงมี ๗**

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นเข้าใจแล้ว

๘.๓ ปัญหาเรื่องการโยนิโสมนสิการและปัญญา

ครั้นแล้ว**พระเจ้ามิลินท์** ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระคุณเจ้าผู้เจริญ ผู้ที่จักไม่กลับมาเกิดอีก เป็นเพราะ**โยนิโสมนสิการ**ใช่หรือไม่

พระนาคเสน ตอบไปว่า ขอถวายพระพร เป็นเพราะ**โยนิโสมนสิการ**ด้วย เพราะ**ปัญญา**ด้วย และ**กุศลธรรม**อย่างอื่นด้วย

ม. : **โยนิโสมนสิการ** ก็คือ**ปัญญา** มิใช่หรือ

น. : มิใช่อย่างนั้น ในที่นี้**โยนิโสมนสิการ** ได้แก่ ความนึกชอบ **ปัญญา** ได้แก่ ความรู้

ความต่างกันนี้ พึงเห็นได้จากสัตว์เดียรัจฉานทั้งหลาย ย่อมนึกถึงสิ่งที่ดีชอบได้ แต่หารอบรู้เหตุผลแห่งความดีชอบนั้นๆ ไม่ (หมายความว่า สัตว์เดียรัจฉานนั้นอาจจะมี**โยนิโสมนสิการ** แต่ไม่มีปัญญา)

ม. : ลักษณะแห่ง**โยนิโสมนสิการ**นั้นมีอย่างไร และลักษณะแห่ง**ปัญญา**นั้นมีอย่างไร

น. : **โยนิโสมนสิการ** นั้นมีลักษณะ**ยกขึ้น** ส่วน**ปัญญา**นั้นมีลักษณะ**ตัดให้ขาด**

อุปมาดั่งชาวนาเกี่ยวข้าวโดย,อามือขวาจับเคียวตะล่อมข้าว เอามือซ้ายจับกำข้าวยกขึ้น แล้วมือขวาก็ตัดกำข้าวให้ขาดด้วยเคียวนั้น

อย่างไรก็ตาม ธรรมทั้งหลายก็มีละเอียดยิ่งและหย่อนกว่ากัน ที่ยิ่งก็ต้องตัดด้วยปัญญาอย่าง,เก่กล้า ที่ละเอียดหย่อนกว่าก็ตัดด้วยปัญญาเพลาลงมา

นอกจากปัญญาจะมีลักษณะ**ตัด** ดังกล่าวมาแล้ว ปัญญายังมีลักษณะแบบ**ส่องให้สว่าง**อีกด้วย

ม. : มีลักษณะแบบ**ส่องให้สว่าง** อย่างไร

น. : เหมือนคนถือโคมไฟไปในที่มืด ทันทีนั้นความมืดย่อมหายไป เกิดความสว่างขึ้นแทน

ปัญญาก็ฉันนั้น เมื่อเกิดขึ้นย่อมกำจัดความโง่เขลา ซึ่งเปรียบเหมือนความมืด ทำความสว่าง คือทำความรู้ให้เกิดขึ้น ส่องแสงสว่าง คือความฉลาด ให้ปรากฏ

ม. : กระผมเข้าใจแล้ว แต่ยังสงสัยว่า**ปัญญา** มีที่อยู่แห่งไหน

น. : ที่อยู่ของปัญญาไม่ปรากฏ

ม. : ถ้าเช่นนั้น ปัญญาก็ไม่มีจริง

น. : **ลม**มีหรือไม่มี ถ้าลมมีที่อยู่ของลมคือแห่งไหน

ม. : ลมมีแน่ แต่ที่อยู่ของลมไม่ปรากฏ

น. : **ปัญญา**ก็เช่นกัน มีแน่ แต่ไม่ปรากฏอยู่ที่ใด

ม. : ที่พระคุณเจ้าว่ามานั้นแจ่มแจ้งแล้ว

๘.๔ ปัญหาเรื่อง ศีล ศรัทธา สติ วิริยะ สมาธิ

ครั้นแล้ว**พระเจ้ามิลินท์** ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระคุณเจ้าผู้เจริญ ที่พระคุณเจ้าว่า ผู้ที่จักไม่กลับมาเกิดอีกนะ มาจากโยนิโสมนสิการและปัญญา แล้วยังมี**กุศลธรรมเหล่าอื่น**อีกนั้น คืออย่างไร

พระนาคเสน ได้ตอบไปว่า ขอถวายพระพร **กุศลธรรมเหล่าอื่น** ที่ว่านั้นก็คือ **ศีล ศรัทธา สติ วิริยะ สมาธิ**

ม. : **ศีล** มีลักษณะเช่นใด

น. : **ศีลเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งคุณธรรม** เป็นที่เพาะปลูกแห่งคุณงามความดีอื่นๆ อุปมาดั่ง**แผ่นดิน**ที่ชาวสวนอาศัยปลูกดอกไม้ต้นไม้นานาพันธุ์

ฉันใดก็ฉันนั้น ผู้ที่จะอบรมความดีอื่นๆ จำเป็นต้องรักษาศีลให้เป็นพื้น เพื่อคุณธรรมต่างๆ เหล่านั้นจะงอกงามและประทับอยู่หรือดำรงอยู่ อย่างมั่นคงได้

ม. : เข้าใจอย่างที่พระคุณเจ้ากล่าว แล้ว**ศรัทธา**ล่ะ มีลักษณะอย่างไร

น. : ศรัทธา มีลักษณะทำให้จิตผ่องใส เนื่องจากจิตเมื่อเกิดศรัทธาขึ้นแล้ว ย่อมขจัดนิวรณ์ให้ออกไปจากจิตได้ เมื่อนิวรณ์หมดไปจากจิต จิตก็ย่อมผ่องใส

อุปมาดังแก้วมณีวิเศษ เมื่อแช่ลงไปในน้ำที่ขุ่น ก็สามารถทำให้น้ำขุ่นนั้นใสได้ หรือเมื่อแช่ในน้ำที่มีจอกแหนเต็ม ก็สามารถทำให้จอกแหนหลีกออกไปได้

ศรัทธาก็เหมือนกับแก้วมณีนั้น นิวรณ์ก็เหมือนกับตมกับจอกแหนนั้น และนอกจากนั้น ศรัทธายังจะมีลักษณะแบบจูงใจอีกด้วย

ม. : จูงใจอย่างใด ลองช่วยเปรียบเทียบดู

น. : เปรียบได้กับคนที่ไม่กล้าข้ามแม่น้ำ เพราะไม่รู้ว่าแม่น้ำนั้นตื้นลึกเพียงใด ต่อเมื่อเห็นผู้หาญกล้าข้ามไปก่อน ตนจึงกล้าข้ามไป **ศรัทธา** ก็คือ นำเอาปฏิปทาของผู้อื่นมาเป็นทางดำเนินของตน หรือนำมาเป็นเหตุจูงใจของตน แม้จะยากลำบากเพียงไหน ก็ยังจูงใจให้มี**วิริยะ** - ความพยายามฉะนั้น

ม. : แจ่มแจ้งดี แล้ว**วิริยะ** เล่า มีลักษณะอย่างไร

น. : มีลักษณะ**ค้ำจุน**ไว้ ค้ำจุนความดีงามทั้งหลายมิให้เสื่อมทราม อุปมาดั่งเรือนที่ชวนเชจะล้มแหล่มิล้มแหล่ เมื่อเอาไม้ค้ำไว้ก็ล้มไม่ได้

ม. : แล้ว **สติ** เล่า มีลักษณะอย่างไร

น. : สติ มีลักษณะให้นึกได้และถือไว้ กล่าวคือ เมื่อ**สติ**เกิดขึ้นย่อมทำให้นึกได้ถึงกุศลและอกุศลธรรม ตลอดจนลักษณะและผลของธรรมเหล่านั้น

เหมือนเจ้าพนักงานคลัง ทำบัญชีพระราชทรัพย์ถวายพระเจ้าจักรพรรดิ์ เป็นเหตุให้พระองค์**ระลึกได้**ถึงพระราชทรัพย์ สมบัติเหล่านั้น ตลอดจนบุญบารมีที่สั่งสมมา

ม. : เข้าใจที่พระคุณเจ้าว่ามานั้น แล้วที่พระคุณเจ้ากล่าวว่า**สติมีลักษณะถือไว้**นั้นคืออย่างไร

น. : สติมีลักษณะถือไว้ ก็คือ เมื่อสติเกิดขึ้น ย่อมให้เลือกถือเอาไว้ว่า นี้มีคุณประโยชน์ควรประพฤติ นี้มีโทษควรเว้น

อุปมาดังนายทวารซึ่งมีหน้าที่ตรวจตราคนเข้าออก ถ้าเห็นพิรุธก็ห้ามมิให้เข้า ถ้าเห็นสมควรก็อนุญาตให้เข้า

ฉันใดก็ฉันนั้น **สติ**ย่อมกีดกันอกุศลธรรมมิให้เข้ามาประจำใจ และเลือกเฟ้นแต่กุศลธรรมให้กระทำไว้ในใจ

ม. : แจ่มแจ้งดีแท้ แล้ว**สมาธิ**เล่ามีลักษณะอย่างไร

น. : มีลักษณะเป็นประธานให้กุศลธรรมทั้งหลายประจำอยู่ และพัฒนาก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปได้

อุปมาดังพระมหากษัตริย์เป็นประธาน บัญชาการให้เหล่าเสนาบดีประกอบกิจการต่างๆ ให้ลุล่วงสำเร็จลงไปฉะนั้น

ม. : แจ่มแจ้งนัก แต่ขอถามพระคุณเจ้าต่อไปว่า อะไรเป็นผู้นึกผู้จำกิจการที่ได้ทำ คำที่ได้พูดแม้นานแล้วได้

น. : สติ

ม. : มิใช่**จิต**หรือ

น. : ขอพระองค์ตั้งพระราชหฤทัยถึงพระราชกิจอย่างหนึ่ง ที่ได้ทรงไว้นานมาแล้วจนจำไม่ได้ เพื่อทดลองดูว่าจะทรงนึกขึ้นได้หรือไม่

ม. : เมื่อนานจนจะจำไม่ได้แล้ว จะนึกขึ้นได้อย่างไรเล่า

น. : ก็ในขณะที่ทดลองอยู่นี้ พระองค์ไม่มีพระหฤทัยที่เป็น**จิตใจ** หรือ

ม. : มีสิ

น. : ถ้ามีจิตใจ เมื่อพระองค์บอกว่า **จิต** เป็นผู้นึก ผู้จำ พระองค์ต้องจำได้ แต่นี้ก็จำไม่ได้ ก็แสดงว่า**จิต**ไม่ใช่เป็นผู้นึก ผู้จำ

สติ เป็นผู้นึก ผู้จำ ผู้สาวเอากิจการที่ล่วงมาแล้วให้ปรากฏขึ้นได้

ม. : **สติ** นั้น เกิดขึ้นเอง หรือเกิดขึ้นเมื่อมีคนมาเตือน

น. : เกิดขึ้นได้ทั้งสองอย่าง หรือถ้าจะแจกแจงโดยพิสดารแล้ว **สติเกิดขึ้นโดยอาการ ๑๗ อย่าง** คือ

๑) เกิดจากความรู้

๒) เกิดจากการเครื่องหมายไว้

๓) เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสถานะ ซึ่งทำให้ระลึกถึงสถานะเดิม

๔) เกิดจากการได้รับความสุข ซึ่งทำให้นึกไต่สวนเหตุที่มา

๕) เกิดจากการได้รับความทุกข์ ซึ่งทำให้นึกไต่สวนเหตุที่มา

๖) เกิดจากการเห็นสิ่งที่คล้ายแล้วเตือนให้จำ หรือระลึกถึงสิ่งหนึ่งได้

๗) เกิดจากการรู้เห็นสิ่งตรงข้าม

๘) เกิดจากการที่ได้รับการตักเตือน

๙) เกิดจากตำหนิในลักษณะ

๑๐) เกิดจากนึกขึ้นได้โดยธรรมดา

๑๑) เกิดจากการกำหนดจำธรรมดา

๑๒) เกิดจากการพินิจพิเคราะห์

๑๓) เกิดจากการนับจำนวนได้

๑๔) เกิดจากการอบรมสติ

๑๕) เกิดจากการบันทึกไว้

๑๖) เกิดจากเก็บไว้

๑๗) เกิดจากการได้ประสบพบเห็นสิ่งที่ได้เคยประสบพบเห็นมา

ม. : ดูช่างมากอย่างพิสดารจริงๆ

๘.๔ ปัญหาเรื่องของความไม่ประมาท (อัปปมาทะ)

ครั้นแล้ว **พระเจ้ามิลินท์** ได้ตรัสถาม **พระนาคเสน** ต่อไปว่า พระนาคเสนผู้เจริญ ที่พระคุณเจ้าบวชเข้ามานี้ เพื่อพยายามฝึกฝนตน ด้วยประสงค์จะละทุกข์ที่ล่วงมาแล้ว หรือว่าทุกข์ที่ยังมาไม่ถึง หรือว่าทุกข์ที่กำลังมีอยู่ในบัดนี้

พระนาคเสน ตอบไปว่า ขอถวายพระพร หามิได้ อาตมภาพพยายามฝึกฝนตนเพื่อดับทุกข์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน และเพื่อป้องกันมิให้ทุกข์ซึ่งยังมาไม่ถึงเกิดขึ้น

ม. : พระคุณเจ้าพยายามมิให้ทุกข์ซึ่งยังมาไม่ถึงเกิดขึ้นได้ทำไมกัน

น. : เมื่อพระองค์ถูกราชศัตรูยกพลมาเพื่อจะชิงเอาพระนคร พระองค์จึงตรัสสั่งให้ลงมือขุดคู สร้างป้อมปราการ และฝึกทหารซ้อมเพลงอาวุธอย่างนั้นหรือ

ม. : หามิได้ กิจการเหล่านี้ต้องจัดเตรียมไว้ก่อน หากรอทำเมื่อข้าศึกมาถึงตัว ไม่เพียงจะทำให้ยาก เพราะฉุกละหุกแล้ว หากเมื่อไม่ทำ ก็ยังมีโอกาสสูงที่จะเพลี่ยงพล้ำแก่ข้าศึก เพราะการเตรียมการไม่ดีพอ

ดังนั้น การจัดเตรียมกำลังไว้ก่อนในยามปกติ ย่อมกระทำได้ดีกว่า อีกทั้งยังเป็นที่เกรงขามของข้าศึกซึ่งยังมาไม่ถึงด้วย

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น การที่อาตมภาพเพียรฝึกฝนกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในความควบคุมของจิตที่อบรมดีแล้ว ก็เพื่อปราบทุกข์ที่มีอยู่ในบัดนี้ และเพื่อไว้ต่อสู้หรือป้องกันทุกข์ที่ยังมาไม่ถึง

ถ้าไม่ทำเช่นนี้ ใจก็จะมีความอ่อนแอเป็นปกติ ถึงคราวเกิดทุกข์ก็จะเตรียมตัวไม่ทัน เพราะกำลังไม่พอจะต้านทาน ต้องยอมเป็น

เชลยต่อความทุกข์เรื่อยไป

ด้วยเหตุนี้ อาตมภาพจึงต้องพยายามฝึกฝนตนไว้ก่อน เพื่อความไม่ประมาท

ม. : นับว่าพระคุณเจ้าเป็นผู้ไม่ประมาทโดยแท้

อธิบายขยายความเพิ่มเติม

(ในเรื่องหนทางสู่อริยมรรค)

๑. **อริยมรรค** หรือ หนทางอันประเสริฐนั้น ก็คือหนทางที่จะเข้าสู่อริยผลต่อไป ซึ่งตามปกติก็เรียกว่า **อริยมรรค อริยผล** ซึ่งมีอยู่ ๔ คู่ ดังนี้

อริยมรรค	**อริยผล**
๑) โสดาปัตติมรรค	โสดาปัตติผล
๒) สกิทาคามิมรรค	สกิทาคามิผล
๓) อนาคามิมรรค	อนาคามิผล
๔) อรหัตตมรรค	อรหัตตผล

๒. เมื่อผู้ปฏิบัติสามารถปฏิบัติจนเข้ากระแสมรรค ของอริยมรรคทั้ง ๔ นี้แล้ว เป็นการปิดประตูที่จะไปเกิดในอบายภูมิหรือทุคติภูมิอย่างถาวร จะมาเกิดก็แต่ในสุคติภูมิ คือ มนุษย์ เทวดา และพรหมเท่านั้น และมีแต่จะมุ่งหรือแล่นไปสู่แดนเกษม แดนพระนิพพานอย่างเดียว

๓. การปฏิบัติเพื่อที่เข้ากระแสมรรคของอริยมรรคทั้ง ๔ จากการสนทนาระหว่าง**พระเจ้ามิลินท์** กับ **พระนาคเสน** นั้น โดยทั่วไปต้องคำนึงถึงในสิ่ง ๕ ประการ นั้นก็คือ

๑) การบวช

๒) ธรรมะโพชฌงค์ ๗

๓) การโยนิโสมนสิการ และปัญญา

๔) เรื่องศีล ศรัทธา สติ วิริยะ สมาธิ

๕) เรื่องของความไม่ประมาท

๔. เรื่องของการบวชนั้น ต้องบวชเข้ามาเพื่อหวังประโยชน์ในการที่จะดับทุกข์มีอยู่ปัจจุบันให้ได้ และป้องกันที่จะไม่ให้ความทุกข์อย่างอื่นเกิดขึ้นอีก และหวังคุณอย่างยิ่งก็คือ ดับกิเลส ดับทุกข์จนสิ้นเชื้อหรือไม่เหลือ ต้องหมั่นปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

อาศัยว่าเพศบรรพชิตเรานี้ ไม่มีสิ่งบำเรอความสุขที่จะมาหน่วงเหนี่ยวให้อาลัยอาวรณ์ ให้มักน้อย สันโดษ ยินดีในที่สงบเงียบ ตัดความกังวลทั้งหลายเสีย

หมั่นประพฤติปฏิบัติธรรม อบรมกาย วาจา ใจ ของตน หาโอกาสกระทำศีล สมาธิ ปัญญา ให้บริบูรณ์ยิ่งๆ ขึ้น

อย่างนี้เรียกว่า การบวชเข้ามานี้หวังที่เข้าสู่หนทางอริยมรรคโดยแท้

๕. **ธรรมะโพชฌงค์ ๗** เป็นองค์แห่งการตรัสรู้โดยเฉพาะ ในการที่จะเข้าถึงกระแสของอริยมรรค ต้องพยายามกระทำให้โพชฌงค์ ๗ นี้เกิดขึ้นให้ได้ ซึ่งองค์ธรรมของโพชฌงค์ ๗ นั้น ก็คือ

๑) สติสัมโพชฌงค์

๒) ธัมมวิจยะสัมโพชฌงค์

๓) วิริยะสัมโพชฌงค์

๔) ปีติสัมโพชฌงค์

๕) ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์

๖) สมาธิสัมโพชฌงค์

๗) อุเบกขาสัมโพชฌงค์

ในองค์ธรรมทั้ง ๗ ของโพชฌงค์นี้ **ธัมมวิจยะ** หรือความสอดส่องธรรม วิเคราะห์วิจัยธรรม ใคร่ครวญธรรม เป็นองค์ธรรมที่สำคัญที่สุด พิจารณาหาเหตุผลให้แจ่มแจ้งชัดเจน จนกระทั่งเกิดเป็นสติปัญญารู้แจ้งเห็นจริงในกองสังขารทั้งหลาย โดยทั้งรู้และเห็นปราศจากความเคลือบแคลงสงสัยใดๆ ในที่สุดก็จะสามารถดับกิเลสสังโยชน์ได้เป็นลำดับๆ ไป จิตก็จะสามารถเข้าสู่กระแสมรรคได้

๖. ในเรื่องของการ**โยนิโสมนสิการ** ความหมายอีกประการหนึ่งก็คือ การนำมาคิดภายในใจให้แยบคาย เพื่อให้เกิดเป็นปัญญาขึ้น

ตามปกติ เมื่อได้ยินได้ฟังหรือได้เห็นสิ่งใดมาแล้ว เราควรจะต้องโยนิโสมนสิการ คือ นำมาคิดภายในใจให้แยบคาย เพื่อจะได้เกิดเป็น**จินตามยปัญญา**

แล้วจะได้นำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดปัญญาขั้นสูง คือ **ภาวนามยปัญญา** ต่อไป

ผู้คนส่วนมาก เมื่อได้ยินได้ฟังหรือได้เห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาแล้วก็มักจะปล่อยให้ผ่านไป ไม่ค่อยได้**โยนิโสมนสิการ** จึงไม่เกิดปัญญา

สัตว์ทั้งหลายก็มีการ**โยนิโสมนสิการ** เหมือนกัน เพียงแต่ให้รู้ว่าสิ่งใดดีไม่ดี แต่จะไม่เกิดปัญญารู้เหตุรู้ผลได้อย่างมนุษย์

เพราะฉะนั้น นักปฏิบัติธรรมแล้ว เรื่องของการ**โยนิโสมนสิการ**นั้น มีความสำคัญ มีความจำเป็นทุกครั้งที่ได้ยินได้ฟัง หรือได้เห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาแล้ว ต้องทำการ**โยนิโสมนสิการ**ทุกๆ ครั้ง หาเหตุหาผลขยายให้เกิดปัญญากว้างไกลออกไป เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องในการที่จะเข้าสู่กระแสของอริยมรรคต่อไป

๗. เรื่องของ **ศีล ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา** ก็เช่นเดียวกัน เป็นเรื่องจำเป็นในการที่จะเข้าสู่**กระแสของอริยมรรค**

ศีล เป็นพื้นฐานของการที่จะรองรับคุณงามความดีของจิตที่จะเกิดขึ้น หรือคุณงามความดีของจิตที่เกิดขึ้นแล้ว ให้ดำรงอยู่ได้

เรื่องของ**ศีล**นี้ พระพุทธเจ้าเคยอุปมาไว้ว่า เหมือนกับแผ่นดิน บรรดาสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ที่จะตั้งอยู่ได้นั้นต้องมีแผ่นดินรองรับ ถ้าไม่มีแผ่นดินรองรับแล้ว บรรดาสรรพสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นก็ไม่อาจตั้งอยู่ได้

ศีลก็เช่นเดียวกัน ความดีงามของจิต ไม่ว่าจะเป็น**สมาธิ**หรือ**ปัญญา**ก็ตาม ที่จะเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้ว ที่จะตั้งดำรงอยู่ได้นั้น จำเป็นต้องมีศีลเป็นพื้นฐานรองรับ

อานิสงส์ของศีลนั้นมีมาก ดังตอนท้ายที่พระให้ศีลเสร็จแล้ว ท่านจะกล่าวลงท้ายด้วย**อานิสงส์ของศีล** ว่า

- **สีเลนสุคติ ัยนฺติ** ผู้ที่จะมีความสุข หรือไปสู่สุคติได้ ก็เพราะศีล
- **สีเลนโภคสมฺปทา** ผู้ที่จะมีโภคทรัพย์ได้ก็เพราะศีล
- **สีเลนนิพฺพุติ ัยนฺติ** ผู้ที่จะดับทุกข์ได้ก็เพราะศีล

ส่วน **ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา** นั้น จริงๆ ก็คือ **อินทรีย์ ๕ พละ ๕** นั้นเอง เป็นธรรมะสำคัญที่จะเข้าสู่กระแสมรรค พระพุทธเจ้าจึงให้ความสำคัญ เรียกว่า **อินทรีย์** ซึ่งแปลว่า เป็นใหญ่ จะขาดเสียมิได้

นอกจากธรรมะ ๕ ประการนี้จะเป็นใหญ่ จะขาดเสียมิได้แล้ว ยังจะต้องมี **พละ** หรือ กำลัง อีกด้วย

การที่จะสร้าง **ธรรมะ ๕ ประการ** นี้ให้มีพละ - กำลัง นั้น ต้องเริ่มต้นด้วย **ศรัทธา** - ความเชื่อมั่น จะต้องมีความเชื่อมั่นในปัญญา

การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อมั่นในอริยสัจ ๔ เชื่อมั่นในเรื่องของมรรค ผล นิพพาน **วิริยะ** ก็จะเกิดขึ้นได้

เมื่อ **วิริยะ** - ความเพียรพยายามในการปฏิบัติ เกิดขึ้นแล้ว **สติ สมาธิ ปัญญา** จึงจะเกิดตามมา

เมื่อ **ปัญญา** เกิดขึ้น **ศรัทธา** ก็จะเกิดเพิ่มขึ้น **วิริยะ** เกิดเพิ่มขึ้น เมื่อ**วิริยะ** เกิดเพิ่มขึ้น **สติ สมาธิ ปัญญา** เกิดเพิ่มขึ้น จนหมุนเป็นวงกลม

ในที่สุด ธรรมะทั้ง ๕ นั้น ก็จะมีพละกำลังสูง สามารถเข้าสู่กระแสมรรคนั้น นี้ประการหนึ่ง

๘. เรื่องสุดท้ายของการสนทนาระหว่าง**พระเจ้ามิลินท์** กับ**พระอรหันต์นาคเสน** ในเรื่องของ**อริยมรรค**นั้น ก็คือ **เรื่องของความไม่ประมาท**

ธรรมะเรื่อง**ความไม่ประมาท**นั้น เป็นเรื่องยิ่งใหญ่ที่สุดในพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าอุปมาไว้ว่า ในบรรดาสัตว์บกทั้งหลาย รอยเท้าช้างเป็นรอยเท้าที่ใหญ่ที่สุด รอยเท้าสัตว์อื่นทั้งหมดแต่ละรอยนั้น สามารถใส่ในรอยเท้าช้างได้ทั้งหมด ไม่มีรอยเท้าสัตว์อื่นใดจะใหญ่กว่ารอยเท้าช้าง

ฉันใดก็ดี ธรรมะอื่นใดทั้งหมดก็ไม่ยิ่งใหญ่ไปกว่า**ความไม่ประมาท** มนุษย์ถ้ามีความประมาทเสียอย่างเดียว ก็เหมือนกับคนที่ตายแล้วฉะนั้น

ด้วยเหตุนี้ ใน**ปัจฉิมโอวาท** หรือโอวาทครั้งสุดท้ายที่พระพุทธเจ้าตรัสแล้วไม่เผยอพระโอษฐ์อีกเลย เข้าสู่**อนุปาทิเสสนิพพาน**ก็คือ

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนพวกเธอเป็นครั้งสุดท้ายว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา ขอให้พวกเธอทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด”

ความหมายของคำว่า **ไม่ประมาท** ของพระพุทธเจ้านั้น ประการที่สำคัญที่สุดก็คือ **การให้มีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา อย่าให้ขาดสติหรือเผลอสติ**

เพราะการขาดสติหรือเผลอสติของคนเรานั้น หมายถึงว่ากิเลสเก่าที่อยู่ในใจของเรา เช่น โลภะ โทสะ โมหะ ก็สามารถสำแดงผลได้ และยังจะทำให้กิเลสใหม่เกิดขึ้นได้อีกด้วย

แต่ถ้าหากว่าคนเรา**มีสติสัมปชัญญะ** หรือ**สติปัญญา**อยู่ตลอดเวลาแล้ว กิเลสเก่าที่อยู่ในใจ นอกจากจะสำแดงผลไม่ได้แล้ว ยังจะค่อยๆ ลดน้อยลงจนหมดไปได้อีกด้วย ส่วนกิเลสใหม่ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

นี้คือผลของการที่คนเรามีสติสัมปชัญญะ หรือสติปัญญาตลอดเวลา

เพราะฉะนั้น นักปฏิบัติธรรมที่มุ่งจะเข้าสู่กระแสมรรคแล้วจะต้องมีความไม่ประมาท ใช้ขันติ และวิริยะ ในการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ไม่ขาดวรรคไม่ขาดตอน แล้วก็จะประสบในสิ่งที่ต้องประสงค์ได้

ตอนที่ ๙
บทสนทนาเรื่องแก้ข้อสงสัย ที่อาจมีต่อพระธรรมวินัย

๙.๑ ปัญหาเรื่องทำไมพระพุทธเจ้าไม่วางสิกขาบทไว้ล่วงหน้า

พระเจ้ามิลินท์ ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระคุณเจ้าผู้เจริญ พระพุทธเจ้านั้นย่อมทรงรู้เห็นสิ่งทั้งปวงจนหมดสิ้นมิใช่หรือ

พระนาคเสน ทูลตอบว่า ถูกต้องแล้ว

ม. : ถ้าเป็นเช่นนั้น เหตุไฉนพระองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภายหลังเหตุการณ์ที่สาวกทำให้เกิดขึ้นเล่า

น. : อาตมภาพขอทูลถามพระองค์ว่า ธรรมดาแพทย์ผู้ชำนาญย่อมรู้สรรพคุณแห่งตัวยาจนหมดสิ้นมิใช่หรือ

ม. : ใช่สิพระคุณเจ้า

น. : แพทย์ผู้นั้นวางยาก็ต่อเมื่อโรคหรืออาการของโรคเกิดขึ้น หรือว่าวางยายามปกติซึ่งยังคาดเดาไม่ได้ว่าจะมีโรคภัยไข้เจ็บอย่างใดเกิดขึ้น

ม. : ยามปกติแพทย์จะวางยาไปทำไม เพราะการวางยาในเวลานั้นอาจให้โทษแก่ร่างกายได้ แต่ถ้าถึงคราวเจ็บไข้ การวางยาเป็นสิ่งจำเป็น เพราะถ้าทอดทิ้ง โรคนั้นจะกำเริบขึ้นทุกที จนยากจะรักษาให้หายได้

น. : พระพุทธเจ้าผู้ทรงทราบเหตุการณ์ทั้งปวง ก็เป็นเช่นเดียวกับแพทย์ผู้ชำนาญ การที่พระองค์ไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทล่วงหน้าไว้ให้ครบถ้วนเสียคราวเดียวนั้น ก็เพราะพระองค์ทรงเห็นว่า **ถ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ครบถ้วนล่วงหน้าทั้งหมด ก็อาจเป็นข้อหยุมหยิมของผู้แรกเข้ามาบวช จนอาจให้เกิดความระอาใจได้** เนื่องด้วยทรงมีพระหฤทัยอนุเคราะห์อยู่เช่นนี้ จึงทรงรอไว้ต่อเมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นก่อน แล้วจึงบัญญัติสิกขาบทห้ามมิให้สาวกล่วงละเมิดต่อไป เป็นข้อๆ ในเรื่องที่ทรงเห็นว่า หากไม่ห้ามจะนำความเสื่อมเสียมาสู่หมู่คณะได้

(ในเรื่องของการทรงบัญญัติสิกขาบทนั้น พระองค์รอให้เรื่องมันเกิดขึ้นก่อน แล้วชาวบ้านเขาเกิดนินทาว่าร้าย จนทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาพระสงฆ์แล้ว พระองค์จึงได้ทรงบัญญัติห้ามเป็นสิกขาบทขึ้น

ที่พระองค์ไม่ทรงบัญญัติไว้ล่วงหน้าก่อน ก็เกรงว่าผู้ที่จะเข้ามาบวชอาจจะเกิดความอิดหนาระอาใจต่อระเบียบวินัยที่หยุมหยิมเกินไป ทำให้ไม่กล้าที่จะเข้ามาบวช ดังกล่าวแล้ว)

๙.๒ ปัญหาเรื่องการต้องอาบัติแบบรู้ตัวกับไม่รู้ตัว

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ การกล่าวเท็จนั้น พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้เป็นอาบัติเบาก็มีหนักก็มี นั้นเป็นเพราะอะไร

พระนาคเสน ทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ที่เป็นเช่นนั้นเพราะ **ขึ้นอยู่กับเจตนา ความพยายาม และวัตถุที่ล่วงละเมิด มากน้อยต่างกัน ถ้าเหตุทั้ง ๓ มาก อาบัติก็หนัก ถ้าน้อยอาบัติก็เบา**

ม. : สำหรับผู้ที่ต้องอาบัติ**ปาราชิก**โดยไม่รู้สึกตัว แต่มาภายหลังมาปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จะได้บรรลุมรรคผลหรือไม่

น. : **ไม่ได้** ทั้งนี้เพราะผู้นั้นได้เพิกถอนเหตุที่จะให้บรรลุมรรคผลแล้ว

ม. : พระคุณเจ้าเคยกล่าวว่า ผู้รู้ว่าตนผิดย่อมมีจิตฟุ้งซ่าน ทำให้ไม่มีจิตตั้งมั่นได้ ส่วนผู้ไม่รู้ก็ไม่น่าจะฟุ้งซ่าน ดังนั้น ถ้าเขาผู้นั้นตั้งใจมั่นกับการปฏิบัติชอบ ก็น่าจะบรรลุมรรคผลได้ในที่สุด

น. : อาตมภาพขอถามพระองค์ว่า พืชพันธุ์ที่บุคคลหว่านบนพื้นดินอันอุดม ย่อมงอกงามขึ้นดีอยู่ แต่ถ้าหว่านพืชพันธุ์นั้นลงบนพื้นหิน พืชนั้นจะขึ้นหรือไม่

ม. : จะขึ้นได้อย่างไรเล่า ก็หินไม่มีอาหารสำหรับเลี้ยงพืชพันธุ์นั้นให้งอกงามได้

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น ผู้ต้องอาบัติปาราชิก ก็เท่ากับสิ้นอาหารที่จะเลี้ยงมรรคผลให้เกิดขึ้น

ม. : ไม่น่าจะเป็นเช่นนั้น หากบุคคลผู้ต้องอาบัติปาราชิกไม่สิ้นความพยายาม

น. : ผู้ที่กลืนยาพิษ ไม่รู้ว่าเป็นยาพิษ จะตายหรือไม่

ม. : ต้องตาย

น. : การต้องอาบัติปาราชิกก็เช่นกัน แม้ไม่รู้ตัว แต่โทษนั้นสาหัสถึงขั้นทำให้มิสามารถทำให้บรรลุมรรคผล

ม. : เข้าใจแล้วพระคุณเจ้า

๙.๓ ปัญหาเรื่องพระภิกษุกระทำอัตตวินิบาตกรรม

ครั้นแล้ว**พระเจ้ามิลินท์** ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ พระพุทธเจ้าตรัสห้ามมิให้พระภิกษุกระทำ**อัตตวินิบาต** (การฆ่าตัวตาย) มิใช่หรือ

พระนาคเสน ทูลตอบว่า ขอถวายพระพร พระพุทธองค์ทรงตรัสห้ามเช่นนั้นจริง

ม. : ถ้าเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุใดพระองค์จึงแสดงธรรมเพื่อตัดความเกิด ความแก่ ความตาย เล่า

น. : เพราะ**มีเหตุผลต่างกัน** ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติห้ามพระภิกษุกระทำ**อัตตวินิบาตกรรม**นั้น ก็ด้วยทรงประสงค์จะอนุเคราะห์หมู่ชนมิให้ขาดแคลนพระสงฆ์อันเป็นเนื้อนาบุญของสัตว์โลก

ส่วนที่พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรม**เพื่อให้ตัดความเกิด**อันเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดความทุกข์ ความโศกเศร้า ความร่ำไรรำพัน ความทรมานทางกาย และความทรมานทางใจเสีย

เมื่อสามารถตัด**ความเกิด**อันเป็นเหตุเสียได้แล้ว ก็ชื่อว่าได้กำจัดความทุกข์ทั้งหลายเสียสิ้น จะประสบก็แต่ความสุขยิ่งเท่านั้น

เพราะมีเหตุมีผลต่างกันอยู่เช่นนี้ จึงได้ตรัสไว้ต่างกันเช่นนั้น

ม. : กระผมเข้าใจดีแล้ว พระคุณเจ้า

๙.๔ ปัญหาเรื่องคนที่บวชแล้วสึก

พระเจ้ามิลินท์ ทรงตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ คนบวชแล้วสึก ไม่น่าให้บวชในพระพุทธศาสนา ด้วยทำให้คนทั้งหลายอาจกล่าวหาได้ว่า พระพุทธศาสนาหาแก่นสารสาระอะไรไม่ได้ คนที่เข้ามาบวชแล้วถึงกับสึกออกไป

พระนาคเสน ทูลตอบว่า ขอถวายพระพร สระมีน้ำอยู่เต็มเปี่ยม เมื่อผู้เปรอะเปื้อนไปถึงสระนั้นแล้วไม่ลงอาบน้ำชำระกายเอง ผู้คนทั้งหลายควรตำหนิติเตียนสระ หรือคนผู้นั้น

ม. : จะตำหนิติเตียนสระได้อย่างไรกัน ต้องตำหนิติเตียนคนผู้ไม่ลงอาบชำระร่างกายนั้น จึงจะถูก

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น สระน้ำเปรียบเสมือนพระธรรมที่พระพุทธองค์ทรงขุดไว้ ให้ผู้เปรอะเปื้อนด้วยกิเลสลงชำระ
ผู้ไปถึงสระน้ำ แต่มิได้ชำระล้างร่างกาย ก็คือ ผู้ที่บวช แต่มิได้ศึกษาข้อวัตรปฏิบัติ ไม่ได้ขัดเกลานิสัยและความประพฤติให้สะอาด

เป็นการดีเสียอีก ที่คนบวชแล้วแต่เกียจคร้านต่อการศึกษา และอบรมขัดเกลากาย วาจา ใจ ได้สึกออกไป
ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้คนทั้งหลายได้เห็นว่า พระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยคนที่เป็นผู้มั่นคง หนักแน่น และเพียรชำระกาย วาจา ใจ ของตนให้สะอาดอยู่เสมอ

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

ตอนที่ ๑๐
บทสนทนาเรื่องแก้ข้อสงสัย ที่อาจมีต่อพระพุทธดำรัส

๑๐.๑ ปัญหาเรื่องครูอาจารย์ของพระพุทธเจ้า

พระเจ้ามิลินท์ ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ พระพุทธเจ้าตรัสว่า "เราตถาคต ไม่มีใครเป็นครูอาจารย์" มิใช่หรือ

พระนาคเสน ทูลตอบว่า ขอถวายพระพร พระพุทธองค์ตรัสดังนั้น ถูกต้องแล้ว

ม. : ถ้าอย่างนั้น ไฉนพระองค์จึงตรัสอีกว่า "**อาฬารดาบส**ผู้เป็นอาจารย์ตั้งเราผู้เป็นศิษย์ไว้เสมอด้วยตน" เล่า

น. : **อาฬารดาบส** เป็นอาจารย์ของพระองค์จริง เมื่อยังมิได้ตรัสรู้ และศึกษาทางด้านสมาธิอยู่ ณ สำนักของดาบสนั้น

หากจะกล่าวถึงพระอาจารย์ของพระพุทธเจ้าทำนองนี้แล้ว ก็มีอยู่มากราย เช่น **พราหมณ์สัพพมิตร** ผู้ซึ่งสมเด็จพระราชบิดาทรงฝากให้ศึกษาวิชาศิลปศาสตร์เบื้องต้น

อุทกดาบส ผู้เป็นอาจารย์สอนทางด้านสมาธิต่อจาก**อาฬารดาบส** เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม อาจารย์ทั้งหลายเหล่านี้เป็นแต่**สอนวิชาทางโลก** หรือหากเป็นวิชาทางธรรมก็เป็นแต่ใน**ขั้นโลกียะ** เท่านั้น หาได้สอนถึงส่วน**โลกุตตระ** ด้วยไม่

ดังนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้โลกุตตรธรรมจึงมีพระดำรัสว่า "เราตถาคตไม่มีใครเป็นครูอาจารย์" ดังนี้

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

(**เจ้าชายสิทธัตถะ** ออกบวชใหม่ๆ เข้าใจว่า เมื่อจิตสงบเป็นสมาธิดีแล้ว **โมกขธรรม** คือความหลุดพ้นจากความเกิด ที่พระองค์ต้องการจะค้นหา จะเกิดขึ้น

ดังนั้น ในครั้งแรกนั้น จึงต้องการที่จะ**ฝึกสมาธิ** จึงไปยังสำนักฝึกสมาธิของ**อาฬารดาบส กาลามโคตร** และ**อุทกดาบส รามบุตร**

พระองค์ใช้เวลาในสองสำนักนี้เกือบ ๑ ปี สามารถทำสมาธิได้ถึง **ฌานที่ ๘** ก็ปรากฏว่า **โมกขธรรม** ที่พระองค์ต้องการนั้นก็ยังไม่เกิดขึ้น

พระองค์จึงได้ลาอาจารย์ทั้งสองไป ตั้งปณิธานไว้ในใจว่า **จะไม่หาอาจารย์อีกต่อไป** จะพยายามค้นหาด้วยพระองค์เอง จึงได้ไปกระทำความเพียร**ทุกรกิริยา** ณ **ภูเขาดงคสิริ** อีกประมาณ ๕ ปี

ในที่สุดก็ได้มาตรัสรู้**โมกขธรรม**ที่พระองค์ต้องการที่**พุทธคยา** ริมฝั่ง**แม่น้ำเนรัญชรา** ใกล้ๆ กับภูเขาดงคสิรินั้น ในวันเพ็ญเดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี

ที่พระองค์ตรัสว่า "เราตถาคตไม่มีใครเป็นครูอาจารย์" นั้น

หมายถึงว่า **ครูอาจารย์ที่สอนให้พระองค์ทรงตรัสรู้โมกขธรรมเป็นพระพุทธเจ้า**

หากแต่ด้วยปัญญาอันยิ่ง และความขันติ ความพยายามของพระองค์เอง

หรือ นัยหนึ่ง **ครูอาจารย์ทางด้านโลกุตรธรรม** ที่พระนาคเสนได้ตอบพระเจ้ามิลินท์ไปนั้นเอง

ส่วนครูอาจารย์ทางโลกหรือทางด้านโลกียะนั้น ก็มีหลายองค์ดังกล่าวแล้ว)

๑๐.๒ ปัญหาเรื่องการเห็นมรรคของพระพุทธเจ้า

พระเจ้ามิลินท์ ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ พระพุทธเจ้าตรัสว่า "เราตถาคตเป็นผู้ยังมรรคที่ยังไม่เกิดขึ้น ให้เกิดขึ้น" ใช่หรือไม่

พระนาคเสน ทูลตอบไปว่า ขอถวายพระพร เป็นเช่นนั้น

ม. : ถ้าเป็นเช่นนั้น จะมิขัดแย้งกับพระพุทธพจน์ที่ว่า "เราตถาคตได้เห็นมรรคของเก่า ทางของเก่า อันพระพุทธเจ้าทั้งหลายในปางก่อน เสด็จดำเนินมาแล้ว" หรือ

น. : **ไม่ขัดแย้งกัน** พระพุทธเจ้าทั้งหลายในกาลก่อนปรินิพพานไปแล้ว ศาสนาก็เสื่อมสูญไป ไม่มีใครสั่งสอนหรือปฏิบัติอีก จนกระทั่งพระศากยมุนีสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทรงอุบัติขึ้น

อุปมาดังเช่น หนทางที่เคยกรุยและปราบเรียบมาแล้วแต่กาลก่อน แต่ต่อมากลับเรื้อรังเดินสัญจรไปมาไม่ได้ ผู้คนลืมไปหมดแล้ว

ภายหลังมีผู้มาทำให้เตียนใหม่ ให้เดินสัญจรไปมาได้อีกครั้งหนึ่ง ดังนี้

ม. : พระคุณเจ้าฉลาดเปรียบเทียบ

(**มรรค** หนทางที่ไปสู่ **ผล นิพพาน** นั้น พระพุทธเจ้าของเรา พระองค์นี้ เป็นผู้เข้าไปพบในธรรมชาตินี้จริง ก่อนหน้านี้ไม่มีใครรู้มาอุบัติขึ้นในสมัยพระพุทธเจ้าของเรานี้

ดังนั้น พระพุทธองค์จึงได้ตรัสว่า "เราตถาคต เป็นผู้ยังมรรคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น"

อย่างไรก็ตาม **มรรค** หนทางที่ไปสู่ **ผล นิพพาน** นี้ เป็น **สัจธรรม** กล่าวคือ เป็นธรรมชาติเป็นจริงอยู่อย่างนั้น เมื่อใดๆ ก็เป็นอยู่อย่างนั้น **ไม่มีกาลเวลา** ที่เรียกว่า **อกาลิโก**

มันเป็นจริงอยู่อย่างนั้นในธรรมชาตินี้ เพียงแต่พระพุทธเจ้าได้เข้าไปพบเท่านั้น และพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ก็ได้เข้าไปพบอย่างนี้เช่นกัน

ดังนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าของเราได้ตรัสรู้ ระลึกชาติได้ ระลึกความหลังได้ ก็รู้ว่า **มรรค** หนทางที่ได้เข้าไปตรัสรู้นี้ ก็เป็นหนทางเก่าเช่นเดียวกันกับที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ได้เคยตรัสรู้มาแล้ว แต่ได้หายเลอะเลือนไปหมดแล้ว ไม่มีใครรู้จักแล้ว

เพื่อเป็นการยืนยันว่า **มรรค** ที่พระองค์ได้เข้าไปตรัสรู้เป็น **สัจธรรม** เช่นเดียวกันกับที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายได้เคยตรัสรู้มาแล้ว

พระองค์จึงตรัสว่า "เราตถาคต ได้เห็น**มรรคของเก่า** ทางของเก่า อันพระพุทธเจ้าทั้งหลายในปางก่อน เสด็จดำเนินมาแล้ว" ดังนี้แล)

๑๐.๓ ปัญหาเรื่องความโกรธกับพระพุทธเจ้า

พระเจ้ามิลินท์ ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน**ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ พระพุทธเจ้าตรัสว่า "เราตถาคตไม่มีความโกรธเป็นผู้ปราศจากโทสะแล้ว" ใช่หรือไม่

พระนาคเสน ทูลตอบไปว่า ขอถวายพระพร **ถูกต้องแล้ว**

ม. : ถ้าเช่นนั้น ทำไมพระพุทธองค์จึงออกปากขับไล่บรรดาพระภิกษุทั้งหลาย ที่อยู่ในความดูแลของพระโมคคัลลานะ พระสารีบุตร ที่ส่งเสียงอึกทึกครึมโครมเล่า ก็แสดงว่าพระพุทธเจ้ายังมีความโกรธอยู่

น. : ที่พระองค์กระทำเช่นนั้น มิใช่จากอำนาจของความโกรธ แต่ทรงกระทำไปตามความผิดของพระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น จะว่าเป็นความผิดของพระพุทธองค์ได้อย่างไร
อุปมาเหมือนคนที่เดินพลาด ลื่นล้มลงกับพื้นดิน จะไปโทษว่าพื้นแผ่นดินโกรธเคืองตนจึงทำให้ล้มได้หรือไม่

ม. : หามิได้ หากเป็นความผิดของคนที่เดินพลาดนั้นเอง

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น พระองค์มิได้ทรงยินร้ายกับบรรดาพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายเหล่านั้น
การที่ทรงขับไล่ก็เพราะเป็นความผิดของบรรดาพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายเหล่านั้นเองเป็นเหตุ และทรงเห็นว่าจะเป็นอุบายให้บรรดาพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายเหล่านั้นได้คิด ไม่กระทำความผิดอย่างนั้นอีกต่อไป

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นเป็นเหตุผลพอฟังได้

(พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย **ท่านไม่มีความโกรธแล้ว** ดับกิเลสโลภะ โทสะ โมหะ อันเป็นเครื่องทำให้จิตใจเศร้าหมองหรือความทุกข์ทางใจ ได้หมดแล้ว

เหลือแต่ความเมตตา ปรารถนาให้ผู้อื่นได้พ้นทุกข์อย่างองค์ท่าน ซึ่งก็ใช้อุบายวิธีการต่างๆ ที่จะแนะนำสั่งสอน ขนาบ ข่ม และขู่จิตต่างๆ เหล่านั้น ตามความมากน้อยที่ยังหลงผิดมัวเมาสนุกสนานร่าเริงอยู่ในทางโลก ให้เห็นผิดที่กระทำแล้ว กลับใจหันมาปฏิบัติในทางที่ถูกต้องต่อไป

คล้ายๆ กับเป็นการลงโทษอย่างหนึ่ง แต่ท่านไม่ได้กระทำไปด้วยความโกรธ แต่กระทำไปด้วยเหตุด้วยผล ด้วยความหวังดี ด้วยความเมตตา

การกระทำทำนองนี้ ได้ถือปฏิบัติกันตลอดมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล จนถึงปัจจุบัน

อย่างในปัจจุบันนี้ ใครๆ ก็กล่าวกันว่า "หลวงปู่มหาบัวญาณสมฺปนฺโน ดุ" แต่**หลวงปู่**ก็เคยพูดอยู่เสมอว่า **ท่านไม่ได้ดุเรา ท่านดุกิเลสของเราต่างหาก** เป็นต้น)

๑๐.๔ ปัญหาเรื่องธรรมะอิทธิบาท ๔ กับพระพุทธเจ้า

พระเจ้ามิลินท์ ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ พระพุทธเจ้าตรัสกับ**พระอานนท์** ว่า "**อิทธิบาท ๔** ประการ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ตถาคตได้เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว และด้วยอานุภาพแห่งการเจริญอิทธิบาทนั้น ถ้าตถาคตประสงค์จะดำรงชีวิตอยู่ต่อไป ตลอดกัปหนึ่ง หรือเกินกว่ากัปขึ้นไป ก็อาจอยู่ต่อได้สมประสงค์"

แต่ไฉนต่อมาพระพุทธองค์จึงตรัสว่า "ดูก่อน**อานนท์** อีกสามเดือนตถาคตจักปรินิพพาน"

ความสองตอนนี้ดูไม่สมกัน

พระนาคเสน ทูลตอบไปว่า ถวายพระพร พระพุทธพจน์ตอนหลังนั้น **ตรัสเพื่อทรงกำหนดพระชนมายุสังขาร** ซึ่งจะสิ้นสุดลงในขอบเขตที่ทรงทราบ

ส่วนพระพุทธพจน์ตอนต้นนั้น พระพุทธองค์ตรัส**เพื่อแสดงอานุภาพแห่งการเจริญอิทธิบาท ๔ ว่าเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จ**

ม. : ถึงกระนั้นก็ตาม หากอานุภาพแห่งการเจริญ**อิทธิบาท ๔** เป็นจริงแล้วไซร้ เหตุใดพระพุทธองค์ไม่เสด็จดำรงชนม์อยู่ตลอดไป มาด่วนนิพพานทำไม

น. : หากพระพุทธองค์ประสงค์จะดำรงพระชนม์ชีพอยู่ให้ยืดยาวต่อไป ก็อาจกระทำได้ด้วยอานุภาพแห่ง**การเจริญอิทธิบาท ๔** แต่พระพุทธองค์หามีความประสงค์เช่นนั้นไม่ การมีชีวิตยืนยาวมิได้เป็นความปรารถนาของพระองค์ แต่ก็ไม่ถึงกับทรงรังเกียจการมีพระชนม์ชีพอยู่ต่อไป

พระหฤทัยของพระองค์ มิได้ฝักใฝ่กับการมีพระชนม์ชีพอันยืดยาว คติธรรมดาแห่งสังขารมีอยู่อย่างไร ก็ทรงปล่อยให้เป็นไปตามนั้น

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

(ธรรมะ **อิทธิบาท ๔** นั้น พระพุทธองค์ตรัสอยู่เสมอๆ ว่ามีอานุภาพมาก พระองค์ให้ชื่อของ**อิทธิบาท ๔** นี้ว่า **คุณเครื่องแห่งความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา**

ผู้หนึ่งผู้ใดประสงค์จะประกอบการงานสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว ถ้าหากนำเอา **อิทธิบาท ๔** นี้ไปใช้ ก็จะสามารถประสบความสำเร็จดังประสงค์

แม้แต่พระองค์เอง ในการออกบวชค้นหา**โมกขธรรม**นั้น พระองค์ก็ทรงใช้**อิทธิบาท ๔** จนกระทั่งได้ตรัสรู้ธรรมที่พระองค์ต้องการ

นอกจากนั้น พระองค์ยังได้เคยตรัสแสดงว่า การที่**พระโมคคัลลานะ** มีอิทธิปาฏิหาริย์ต่างๆ มากมายนั้น ก็เพราะ**พระโมคคัลลานะ ได้เจริญอิทธิบาท ๔** นั้นเอง

ในเรื่องนี้ พระองค์ได้ตรัสแสดงกับ**พระอานนท์**ถึงเรื่องอานุภาพของธรรมะ**อิทธิบาท ๔**

แล้วพระองค์ยังตรัสกับพระอานนท์ด้วยว่า สำหรับธรรมะ **อิทธิบาท ๔** แล้ว พระองค์ได้เจริญมามาก ได้กระทำให้มากจนชำนาญดีแล้ว พระองค์ประสงค์สิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว จะได้สมปรารถนาทั้งหมด อย่าว่าแต่ขยายอายุขัยไปสักเท่าใดเลย

ในเรื่องของการมีชีวิตยืดยาวต่อไปนั้น พระองค์มาคำนึงว่า พระองค์พอแล้ว การประดิษฐานพุทธศาสนาของพระองค์ลงในโลกนี้กว้างขวางมั่นคงดีแล้ว

รวมตลอดในเรื่อง**พุทธบริษัท**ทั้ง ๔ ของพระองค์ คือ พระภิกษุ พระภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ของพระองค์ เป็นปึกแผ่นมั่นคงดีแล้ว พอที่จะดำรงพระพุทธศาสนานี้ให้ดำรงอยู่ได้ ๕,๐๐๐ ปี พระองค์ก็คิดว่าชีวิตนี้ก็พอสมควรที่จะนิพพานได้แล้ว

หรือถ้าจะมีประโยชน์ต่อชาวโลก โดยการมีชีวิตยืดยาวต่อไป ก็ไม่รังเกียจ

ในเรื่องชีวิตนั้น ไม่ว่าจะตายหรือจะอยู่ต่อไป ไม่มีความหมายต่อพระองค์ มันไม่ทำให้ความสุขของพระองค์ต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เพราะในช่วงที่พระองค์มีชีวิตอยู่ พระองค์ก็อยู่ในพระนิพพานที่เรียกว่า **สอุปาทิเสสนิพพาน**

แม้พระองค์จะตาย พระองค์ก็จะอยู่ในนิพพานอีก เรียกว่า **อนุปาทิเสสนิพพาน**

ดังนั้น ไม่ว่าพระองค์จะต้องตายหรือจะมีชีวิตอยู่ต่อไป พระองค์ก็จะมีความสุขใน**พระนิพพาน**อยู่ตามเดิม

แต่มาบัดนี้ พระองค์ได้กำหนดรู้ว่า คติธรรมแห่งสังขารของพระองค์นั้นจะสิ้นลงแล้ว พระองค์คิดว่าชีวิตของพระองค์ถ้ายังมีประโยชน์ต่อชาวโลกอยู่ ถ้าจะมีใครขอร้องให้อยู่ พระองค์ก็จะสงเคราะห์อยู่ต่อไปอีกระยะเวลาหนึ่ง โดยพระองค์จะใช้ผลของ**การเจริญอิทธิบาท ๔**

ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงได้หยั่งเสียงดู โดยได้กล่าวเป็นนัยๆ เปรยๆ เรื่องนี้ให้กับพระอานนท์ พระอุปัฏฐากใกล้ชิดดู ถ้าพระอานนท์กล่าวทูลอาราธนา ก็จะตามใจอยู่ให้

บังเอิญพระอานนท์**คิดตามไม่ทัน** แม้พระพุทธองค์จะตรัสแสดงหลายต่อหลายครั้ง

ในที่สุด พระองค์ก็ตรัสแสดงปลงสังขารตามคติธรรมที่พระองค์หยั่งทราบว่ามีอยู่อย่างไร ก็ทรงปล่อยให้เป็นธรรมชาติอย่างนั้น โดยไม่ฝืนสังขารเขา

ประกอบกับระยะเวลานั้นพระองค์ทรงอาพาธอยู่แล้วด้วย)

๑๐.๕ ปัญหาเรื่องพระพุทธเจ้าพูดถึงเรื่องต้นไม้

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า พระนาคเสน ผู้เจริญ พระพุทธเจ้าตรัสว่า **ต้นไม้ไม่มีจิตใจจึงเจรจาไม่ได้** แต่เหตุใด จึงตรัส ณ ที่หนึ่งว่า **ต้นสะคร้อพูดกับพราหมณ์** ฟังดูไม่สมกันเลย

พระนาคเสน ได้ทูลตอบไปว่า ขอถวายพระพร ที่ตรัสว่าต้นไม้เจรจาไม่ได้นั้น **ถูกต้องแล้ว** พระองค์ตรัสตามความเป็นจริง คือ **ต้นไม้ไม่มีจิตใจจึงพูดไม่ได้**

ส่วนที่ตรัสถึง**ต้นสะคร้อ**ต้นหนึ่งพูดกับพราหมณ์คนหนึ่งนั้น พระองค์ทรงหมายถึง **เทวดา** ผู้ซึ่งสิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้เป็นผู้เจรจา

แต่ที่ตรัสว่า ต้นสะคร้อต้นหนึ่งพูดนั้น ก็เพราะตรัสตาม **โลกบัญญัติ** เหมือนกับคำพูดที่ชาวบ้านมักพูดกันว่า **เกวียนข้าวเปลือก** นั้น ที่จริงเป็น**เกวียนบรรทุกข้าวเปลือก** หาใช่เกวียนที่ทำจากข้าวเปลือกไม่

พระเจ้ามิลินท์ : พระผู้เป็นเจ้าอธิบายมานั้นแจ่มแจ้งแล้ว

(ตามธรรมดานั้น พระพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้ว่า มีเทวดาจำพวกหนึ่งอาศัยต้นไม้เป็นที่อยู่ เป็นเทวดาชั้นต่ำเรียกว่า **ภุมเทวดา**

เทวดาพวกนี้ บางพวกก็ให้คุณ บางพวกก็ให้โทษ ถ้ามีการบวงสรวงเซ่นไหว้ดีก็ให้คุณ ช่วยดูแลปกปักรักษาความปลอดภัยให้ ถ้าไม่มีการบวงสรวงเซ่นไหว้ บางครั้งก็ให้โทษ ทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยต่างๆ นานาได้

เทวดาที่สิงอยู่ตามต้นไม้ เช่น ตามต้นไม้ใหญ่ เป็นต้น ถ้ามนุษย์ไปโค่นไปตัดกิ่ง ก็อาจจะได้รับโทษต่างๆ ได้

เพราะฉะนั้น ภุมเทวดานั้นมีจริง อาศัยอยู่ตามต้นไม้ บางครั้งมนุษย์บางคนก็สามารถสื่อสารกันได้ มีการพูดจาพาทีกันได้ คือพูดจากับเทวดา ไม่ได้พูดจากับต้นไม้

แต่มนุษย์บางคน ไม่สามารถมองเห็นตัวเทวดาได้ ก็เลยไปเหมาเอาว่า พูดกับต้นไม้

เทวดาชั้นสูงขึ้นไป สิงสถิตอยู่ยังวิมานชั้นฟ้า มีความใฝ่ดีอยากฟังธรรมของพระพุทธเจ้า แต่ไม่มีพระพุทธเจ้าไปตรัสรู้ยังโลกของเทวดา มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ยังโลกมนุษย์เท่านั้น

เพราะฉะนั้น ในสมัยพุทธกาล ที่พระพุทธเจ้ายังมีพระชนม์ชีพอยู่ ได้พากันลงมาเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อขอฟังธรรม หรือไต่ถามปัญหาข้อธรรมะต่างๆ อยู่เป็นประจำ

แม้ในสมัยปัจจุบันที่เพิ่งผ่านไปเมื่อเร็วๆ นี้ ตามประวัติของหลวงปู่ที่สำคัญๆ เช่น **หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต** หรือ **หลวงปู่ตูลย์ อตุโล** ก็ปรากฏว่าได้มีเทวดาพวกนี้มาขอฟังธรรมอยู่เสมอ

แสดงว่าเทวดานั้นมีจริง ตามปกติเทวดานั้นมีกายทิพย์ ตาเนื้อมองเห็นไม่ได้ แต่บางครั้งเทวดาพวกนี้แสดงกายหยาบให้ตาเนื้อมองเห็นได้)

๑๐.๖ ปัญหาเรื่องที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงถึงความสะดุ้งหวาดกลัว

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า สัตว์ทุกจำพวกย่อมสะดุ้งต่ออาชญาย่อมกลัวต่อความตาย

แต่ไฉนยังตรัสออกมาอีกว่า พระอรหันต์ทั้งหลายย่อมไม่กลัวต่อภัยอันตราย แม้กระทั่งความตาย

ถ้าพระองค์ตรัสไว้จริง ทั้งสองประการนี้ไม่ค้านกันหรือ

พระนาคเสน ทูลตอบไปว่า ขอถวายพระพร **แท้จริงหาเป็นเช่นนั้นไม่**

พระดำรัสว่า สัตว์ทุกจำพวกย่อมสะดุ้งต่ออาชญา ย่อมกลัวต่อความตายนั้น พระพุทธองค์หาได้ทรงหมายถึงพระอรหันต์ไม่ **เพราะพระอรหันต์ท่านตัดรากเหง้าแห่งความสะดุ้ง หวาดกลัว ต่อภัยอันตรายทั้งปวง แม้กระทั่งความตาย ได้เด็ดขาดแล้ว**

อุปมาเช่น เวลาที่พระมหากษัตริย์ให้ประชาชนทั้งหลายกระทำพลีกรรม ทรงมิได้หมายความรวมถึงอำมาตย์และขุนนางที่ทรงแต่งตั้งให้ควบคุมพลีกรรมนั้นด้วย

ม. : ข้อนี้พอเข้าใจ แต่มานึกสงสัยว่า **สัตว์นรก** ซึ่งทนทุกขเวทนาแสนสาหัสอยู่ทุกขณะ ตลอดเวลา จะอยากตายให้พ้นทุกข์ไปเสียหรือจะยังมีความกลัวความตายอยู่อีก เหมือนกับจำพวกสัตว์โลกอื่นๆ

น. : แม้สัตว์นรกจะระอาต่อความทรมาน ความทุกข์ยากแสนสาหัสเพียงใดก็จริง แต่ก็ยังกลัวความตายอยู่นั้นเอง **เพราะสัตว์นรกนั้นยังไม่สามารถถอนเหตุปัจจัยแห่งความกลัวนั้นได้**

อุปมาดังคนเป็นฝีเดินโขยกเขยกเพราะเจ็บปวด เกิดความระอาใจจึงเรียกหมอมารักษา ครั้นเห็นหมอถือมีดและเหล็กนาบสุมไฟแดงมา ถามว่าเขาจะหวาดกลัวต่อการกระทำของหมอต่อไปหรือไม่

ม. : ย่อมหวาดกลัวเป็นธรรมดา แม้รู้ว่าหมอจะสามารถบำบัดโรคนั้นให้หายลงได้

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น แม้จะมีความปรารถนาจะไปให้พ้นจากนรก แต่สัตว์นรกก็ยังหวาดกลัวต่อความตาย ดังเช่นที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า สัตว์ทุกจำพวกย่อมสะดุ้งต่ออาชญา และย่อมกลัวต่อความตายนั้นแล

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

(ในระหว่างมนุษย์กับสัตว์นั้น พระพุทธเจ้าเคยตรัสแสดงไว้ว่ามีความเหมือนกัน ๔ อย่าง คือ

๑) ความต้องการการสืบพันธุ์

๒) ความต้องการการกิน

๓) ความต้องการการนอน

๔) ความกลัวภัย

ดังนั้น ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์โลกทุกชนิด มีความกลัวภัยอันตรายทั้งปวง แม้กระทั่งความตาย มีความกลัวเหมือนกันหมด ไม่ว่าจะมีความเจ็บปวดทุกข์ยากแสนสาหัสเพียงใด ก็ยังอยากที่จะมีชีวิตอยู่ ยังกลัวความตายที่จะมาถึงตัวทั้งนั้น

แต่พระอรหันต์นั้น **ท่านได้ตัดรากเหง้าแห่งความทุกข์ได้หมดแล้ว** ท่านไม่มีความทุกข์ทางกายทางใจแล้ว จิตของท่านเข้าสู่แดนพระนิพพานแล้ว จะอยู่หรือจะตายมีผลเท่ากัน มีความสุขอยู่ในแดนพระนิพพานชั่วอนันตกาล ท่านจึงไม่มีความสะดุ้งกลัวต่อภัยอันตรายใดๆ ที่จะมาถึงตัว

เพราะฉะนั้น สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในครั้งแรก จึงไม่รวมถึงพระอรหันต์ด้วย

สมัยหนึ่ง พระอรหันต์จำนวนหนึ่งอยากตายด้วยการฆ่าตัวตายด้วยซ้ำไป แทนที่จะกลัวความตาย จากเหตุการณ์นั้นพระพุทธเจ้าจึงได้บัญญัติไม่ให้ภิกษุฆ่าตัวตาย)

๑๐.๗ ปัญหาเรื่องการที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงพระอรหันต์ไม่สะดุ้งหวาดกลัวภัย

พระเจ้ามิลินท์ตรัสถาม**พระนาคเสน**ต่อไปว่า ดูก่อนพระนาคเสนผู้เจริญ พระพุทธเจ้าเคยตรัสว่า พระอรหันต์ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดกลัวอะไรใช่หรือไม่

พระนาคเสน ทูลตอบว่า ขอถวายพระพร **พระพุทธองค์ตรัสเช่นนั้นจริง**

ม. : ถ้าเช่นนั้น ทำไมเมื่อครั้ง**พระเทวทัต**มอมเหล้า**ช้างนาฬาคีรี**แล้วปล่อยให้วิ่งเข้าหาทำร้ายพระพุทธเจ้า แล้วพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป จึงพากันหนีทอดทิ้งพระพุทธเจ้าไปหมด ปล่อยให้พระอานนท์ออกไปยืนขวางกั้นเบื้องหน้าพระพักตร์ ยอมสละชีวิตถวายแทนเช่นนั้น

น. : พระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านได้ตัดเหตุปัจจัยแห่งความสะดุ้งหวาดกลัวได้โดยเด็ดขาดแล้ว อุปมาดังแผ่นดิน แม้ใครจะขุดทำลายก็มิได้สะดุ้ง หรือหวาดกลัวต่อการกระทำนั้นแล้ว ด้วยเหตุนี้ ที่พระอรหันต์ทั้งหลายหนีหลีกไปจาก**ช้างนาฬาคีรี**นั้น จึงมิได้เกิดจากความหวาดกลัว

แต่ท่านเหล่านั้นเห็นว่า **พระอานนท์**จักมีโอกาสแสดงความจงรักภักดีในพระพุทธเจ้า ให้ปรากฏแก่หมู่ชน ณ ที่นั้น เพื่อให้หมู่ชน ณ ที่นั้นเกิดความเคารพเลื่อมใส ยกย่องนับถือในตัว**พระอานนท์**ยิ่งขึ้นนั่นเอง

โดยที่พระอรหันต์ทั้งหลายเหล่านั้น มีความเชื่ออยู่ก่อนแล้วว่า **ใครก็ทำร้ายพระพุทธเจ้าไม่ได้**

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

(เรื่องนี้ เกิดขึ้นเมื่อครั้งที่**พระเทวทัต** อยากเป็นใหญ่แทนพระพุทธเจ้า จึงคิดทำลายพระพุทธเจ้าเสีย โดยคบคิดกับ**พระเจ้าอชาตศัตรู** ยุให้พระเจ้าอชาตศัตรูฆ่าพระบิดา คือ**พระเจ้าพิมพิสาร**เสีย จะได้เป็นใหญ่ทางฝ่ายอาณาจักร ตนจะฆ่าพระพุทธเจ้าเสีย จะได้เป็นใหญ่ทางฝ่ายศาสนจักร

พระเจ้าอชาตศัตรู ก็ทำตาม ส่วน**พระเทวทัต** ก็ใช้ความพยายามที่จะฆ่าพระพุทธเจ้า ครั้งแรกโดยจ้างนายขมังธนูไปซุ่มดักยิง ก็ไม่สำเร็จ มาคราวนี้ จึงคบคิดกับ**พระเจ้าอชาตศัตรู** ปล่อย**ช้างนาฬาคีรี** เพื่อจะทำร้ายพระพุทธเจ้า

ที่**พระเจ้ามิลินท์**ถาม**พระนาคเสน**ว่า ไหนพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าพระอรหันต์ทั้งหลายย่อมไม่หวาดกลัวภัยใดๆ แล้วทำไมจึงหนี ทิ้ง**พระอานนท์**ไว้กับพระพุทธเจ้าเท่านั้นล่ะ

พระนาคเสนได้ทูลตอบไปว่า พระอรหันต์ทั้ง ๕๐๐ รูป ไม่ได้หวาดกลัว**ช้างนาฬาคีรี**แต่อย่างใด เพราะรู้อยู่แก่ใจแล้วว่า **ใครก็ทำร้ายพระพุทธเจ้าไม่ได้**

แต่ต้องการเปิดโอกาสให้**พระอานนท์**แสดงความจงรักภักดีแก่พระพุทธเจ้า เพื่อให้หมู่ชน ณ ที่นั้นเกิดความเลื่อมใสยกย่องนับถือในตัว**พระอานนท์**มากขึ้น ได้หันมาฟังธรรมพระอานนท์ เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์มากขึ้น

แล้วก็เป็นเช่นนั้นจริงๆ เมื่อขณะที่**พระอานนท์**ออกไปยืนขวางที่หน้าพระพักตร์เพื่อถวายชีวิตแทนนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า **ไม่ต้องหรอกอานนท์ ใครก็ทำร้ายตถาคตไม่ได้**

เมื่อ**ช้างนาฬาคีรี** วิ่งมาถึงตัวพระพุทธเจ้า แทนที่จะทำร้ายพระพุทธเจ้า กลับหมอบถวายคารวะพระพุทธเจ้า ด้วยการแผ่เมตตาของพระพุทธเจ้าไปยัง**ช้างนาฬาคีรี**นั้น

เรื่องนี้ก็เป็นไปตามความคาดหมายของพระอรหันต์ทั้งหลาย ทำให้หมู่ชนที่เห็นเหตุการณ์ ณ ที่นั้น ต่างก็ให้ความเคารพยกย่องนับถือพระอานนท์มากขึ้น หันมานิยมชมชอบในการฟังธรรมของพระอานนท์มากขึ้น ซึ่งเป็นผลดีแก่หมู่ชนทั้งหลายนั้นเอง)

ตอนที่ ๑๑
บทสนทนาเรื่องแก้ข้อสงสัย ที่อาจมีต่อพุทธประวัติ

๑๑.๑ ปัญหาเรื่องตอนที่ตรัสรู้ใหม่ๆ พระพุทธองค์ทรงท้อพระทัยที่จะสั่งสอนธรรมแก่มหาชนทั้งหลาย

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระคุณเจ้าผู้เจริญ พระพุทธเจ้านั้นได้สร้างบารมีมาตลอดกาลอันยาวนานก็ด้วยมีพุทธประสงค์จะทรงนำหมู่ชนให้พ้นจากสังสารวัฏมิใช่หรือ

พระนาคเสนทูลว่า ขอถวายพระพร ถูกต้องแล้ว

ม. : ถ้าเช่นนั้น เหตุใดเมื่อตรัสรู้ใหม่ๆ พระพุทธองค์จึงทรงน้อมพระทัยไปในความขวนขวายน้อย กล่าวคือ ท้อพระทัยที่จะทรงสั่งสอนธรรมที่ตรัสรู้นั้นกับชนโดยทั่วไป เหมือนกับผู้ที่พยายามเรียนธนูเพื่อต่อสู้กับข้าศึก แต่ครั้นเกิดศึกขึ้นจริงๆ ใจกลับคิดไม่สู้

น. : เป็นเพราะพระพุทธองค์ทรงดำริถึงธรรมที่ได้ตรัสรู้ว่า **เป็นของละเอียดลึกซึ้งยิ่งนัก สวนทางกับกิเลสอันเคลือบคลุมบุคคลโดยทั่วไป จึงน้อมพระทัยไปในทางขวนขวายน้อย**

อันธรรมดาหมอ เมื่อตรวจดูอาการคนไข้ป่วยหนัก ย่อมรำพึงว่าคนไข้นั้นยากต่อการรักษา มิใช่หรือ

ม. : มักจะเป็นเช่นนั้น

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น พระพุทธองค์ก็เช่นนายแพทย์ ผู้คนโดยทั่วไปซึ่งหมักหมมด้วยกิเลส เปรียบเสมือนคนไข้อาการสาหัส เมื่อพระพุทธองค์ทรงพิจารณาธรรมที่ตรัสรู้ว่าเป็นของลึก สุขุม ยากที่ผู้หนาด้วยกิเลสจะเห็นตามรู้ตามได้ ทรงท้อพระทัยในการรักษาผู้คนเหล่านั้นให้หายจากกิเลสได้

อย่างไรก็ตาม ด้วยทรงมี**พรหมวิหารธรรม** โดยเฉพาะ**พระกรุณาธิคุณ** เป็นที่ตั้งอยู่แล้ว จึงทรงกลับพระทัย เพียรสอนผู้คนให้เห็นประโยชน์ของพระธรรม ในการปลดเปลื้องตนออกจากกิเลสต่างๆ ได้ในที่สุด

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

(ในเรื่องนี้ ตามพุทธประวัติ ก็คือ เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้ในวันเพ็ญ เดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปีแล้ว ยังคงเสวยวิมุติสุขอยู่ ณ บริเวณโคนต้นโพธิ์ตรัสรู้ เป็นเวลา ๗ สัปดาห์

ในต้นสัปดาห์ที่ ๘ ขณะที่พระองค์ได้มาพักผ่อนอิริยาบทอยู่ที่โคนต้นไทร พระองค์ก็ได้มาทรงรำพึงในธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้นั้นว่า **เป็นธรรมที่ละเอียดอ่อนลึกซึ้งมาก และเป็นธรรมที่สวนทางกันกับกิเลสที่อยู่ในใจของคนด้วย ยากต่อการที่นำมาสอนผู้คนทั้งหลาย**

อีกประการหนึ่งที่สำคัญก็คือ ธรรมที่พระองค์ได้เข้าไปตรัสรู้นั้น **ไม่มีภาษาของมนุษย์ที่จะอธิบาย เพราะไม่มีมนุษย์คนใดเข้าไปรู้มาก่อน**

ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงท้อพระทัยในการที่จะนำมาสอนผู้คนทั้งหลาย

ตามประวัติกล่าวว่า เมื่อพระองค์ทรงท้อพระทัยในการที่จะสอนผู้คนทั้งหลายนี้ ความนี้ทราบไปถึง**ท้าวสหัมบดีพรหม** ในชั้นพรหม ถ้าเป็นไปอย่างนั้นก็จะทำให้มนุษย์ที่มีดวงตาฝ้าฟางน้อย (มีกิเลสน้อย) ก็จะเสียประโยชน์ (ไม่สามารถที่จะออกจากวัฏสงสารนี้ได้)

ดังนั้น **ท้าวสหัมบดีพรหม** พร้อมด้วยพระพรหมทั้งหลาย จึงลงมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ โคนต้นไทร แล้วกราบทูลอาราธนาให้พระองค์ได้โปรดแสดงธรรมสอนมหาชนทั้งหลายเถิด มนุษย์ที่มีดวงตาฝ้าฟางน้อยยังพอมีอยู่ มิฉะนั้นมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้นจะเสียประโยชน์ไป

เมื่อ**ท้าวสหัมบดีพรหม** กราบทูลดังนั้น ทำให้พระองค์ได้ระลึกไปถึง**บัว ๔ เหล่า** เหล่าที่ ๑ คือ**บัวที่ชูช่อพ้นน้ำแล้ว** วันรุ่งขึ้นเมื่อได้รับแสงพระอาทิตย์ก็บานได้

เปรียบเสมือนมนุษย์ผู้มีปัญญาดียิ่ง เฉลียวฉลาดมาก เมื่อเราแสดงธรรมเพียงครั้งเดียวก็สามารถตรัสรู้ตามได้

บัวเหล่าที่ ๒ คือ**บัวที่เสมอผิวน้ำ** อีก ๔ - ๕ วันก็จะชูช่อพ้นน้ำ และเมื่อนั้นเมื่อได้แสงอาทิตย์ก็จะสามารถบานได้ เปรียบเสมือนมนุษย์ผู้มีปัญญาดี เฉลียวฉลาดน้อยลงมาหน่อย เราแสดงธรรมซ้ำอีกสักเที่ยว ขยายเนื้อความออกไปอีกสักหน่อยก็จะเข้าใจ ตรัสรู้ตามได้

บัวเหล่าที่ ๓ **ยังอยู่ใต้ผิวน้ำ** อีก ๗ - ๘ วัน ก็จะขึ้นมาเสมอน้ำ และอีก ๔ - ๕ วัน ก็จะชูช่อพ้นน้ำ เมื่อได้รับแสงอาทิตย์ก็จะบานได้ แต่ต้องใช้เวลานานหน่อย เปรียบเสมือนมนุษย์ที่ค่อนข้างมีปัญญาทึบลงมาอีก เราต้องแสดงธรรมซ้ำแล้วซ้ำเล่าอีก และขยายความให้กว้างขวางขึ้นไปอีก ก็จะสามารถเข้าใจและตรัสรู้ตามได้ ต้องใช้เวลาบ้างพอสมควร

ส่วนบัวเหล่าที่ ๔ นั้น เพิ่งจะงอกออกมาจากเหง้า ยังอยู่ใต้โคลนตมอยู่ มีโอกาสที่จะเป็นอาหารของเต่า ปู ปลา ได้มาก อาจจะไม่มีโอกาสชูช่อพ้นน้ำได้เลย เปรียบเสมือนมนุษย์ที่มีปัญญาทึบมากๆ สอนเท่าใด แสดงธรรมเท่าใด ก็ไม่สามารถเข้าใจและตรัสรู้ตามได้ ก็คงต้องบล่อยให้เป็นอาหารของเต่า ปู ปลา กล่าวคือ ชักสะพานเสีย ไม่ต้องสอน

เมื่อพระพุทธองค์ระลึกได้อย่างนี้แล้ว กอปรกับความ**เมตตาพรหมวิหาร**ที่มีอยู่ในใจของพระองค์เป็นทุนอยู่แล้ว พระองค์จึงได้ทรงรับอาราธนาท้าวสหัมบดีพรหม ทรงสั่งสอนมหาชนทั้งหลาย ดังที่เราทั้งหลายทราบกันดีอยู่แล้ว

ด้วยเหตุนี้ เพื่อเป็นการระลึกการที่**ท้าวสหัมบดีพรหม**ได้เสด็จลงมากราบทูลอาราธนาพระพุทธองค์ ให้ทรงแสดงธรรมสั่งสอนมนุษย์ เป็นประเพณีปฏิบัติเวลาจะนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นเทศน์ ก็จะมีการ**อาราธนาธรรม** เสียก่อน โดยเลียนคำพูดของ**ท้าวสหัมบดีพรหม** ดังที่กล่าวแล้วในตอนต้นนั้นแล)

๑๑.๒ ปัญหาเรื่องสะเก็ดหินกระทบพระบาทของพระพุทธเจ้า

พระเจ้ามิลินท์ ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน**ต่อไปว่า ดูก่อนพระคุณเจ้าผู้เจริญ พระคุณเจ้าเคยกล่าวว่า พระพุทธองค์นั้นทรงมีอานุภาพมาก เสด็จดำเนินไปทางใด แผ่นดินที่ลุ่มจะฟูขึ้น ที่ดอนก็จะยุบลง เรียบราบเสมอกัน ใช่หรือไม่

พระนาคเสน ทูลตอบว่า ขอถวายพระพร **เป็นเช่นนั้น**

ม. : แต่เหตุไฉนจึงมีในพุทธประวัติว่า พระบาทของพระพุทธเจ้าถูกสะเก็ดหินกระทบ

น. : เป็นเพราะสะเก็ดหินนั้น มิได้ตกลงมาธรรมดาของตน หากตกลงมาด้วยความเพียรของ**พระเทวทัต**

อย่างไรก็ตาม หินที่**พระเทวทัต** กลิ้งลงมาด้วยความอาฆาต มีขนาดเท่าเรือนยอด โดยหวังจะให้ทับพระพุทธเจ้าให้ตาย แต่แล้วกลับมีภูเขา ๒ ลูกผุดขึ้นรับไว้

ด้วยแรงปะทะของหินกับภูเขา จึงบังเกิดเป็นสะเก็ดหิน ที่กระเด็นไปต้องพระบาทของพระพุทธเจ้า

ม. : ก็เมื่อมีภูเขา ๒ ลูก ผุดขึ้นมารองรับแล้ว ทำไมยังมีสะเก็ดหินกระเด็นไปถูกได้เล่า

น. : แม้เมื่อมีของรองรับ ก็ยังรั่วได้เหมือนเทน้ำลงบนฝ่ามือ น้ำย่อมรั่วไหลออกตามง่ามนิ้วมือได้ฉะนั้น

ม. : เอาเถิด ข้อนี้กระผมเข้าใจ แต่ยังข้องใจว่า เหตุใดสะเก็ดหินจึงไม่ทำความเคารพยำเกรงพระพุทธองค์ เหมือนผืนแผ่นดินที่พระคุณเจ้ากล่าวไว้ในเบื้องต้น

น. : เหตุปัจจัยที่จะกระทำให้ไม่เกิดความเคารพยำเกรงนั้น มีอยู่ ๑๒ ประการ ดังนี้

๑) อำนาจราคะ
๒) อำนาจโทสะ
๓) อำนาจโมหะ
๔) อำนาจโลภะ
๕) อำนาจพยาบาท
๖) อำนาจมานะ
๗) อำนาจอติมานะ

๘) ความไม่นิยมนับถือ

๙) ความเป็นคนเลวในสันดาน

๑๐) ความไม่อิสระแก่ตน

๑๑) ความตระหนี่ตน

๑๒) ความสาละวนแต่การงาน

สะเก็ดหินชิ้นนั้น กลิ้งลงมาด้วย**อำนาจพยาบาทของพระเทวทัต** แม้จะแตกออกเพราะกระทบกับภูเขา แต่แรงส่งนั้นยังมีอยู่ จึงกระเด็นไปถูกพระบาทของพระพุทธเจ้าเข้า เหมือนละอองฝุ่นอันลมหอบย่อมกระจายไปทั่วทิศฉะนั้น

แต่พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้รับอันตรายมาก เพียงแต่กระทำให้ห้อเลือดเท่านั้น

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นเข้าใจแจ่มแจ้งดีแล้ว

๑๑.๓ ปัญหาเรื่องที่พระพุทธเจ้านำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์มาสู่หมู่ชน

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสถาม**พระนาคเสน**ต่อไปว่า ดูก่อนพระคุณเจ้าผู้เจริญ คำที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า "ตถาคตนำมาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์สุขแก่หมู่ชน" นั้น จริงเสมอไปหรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร **จริงเสมอ**

ม. : ถ้าเช่นนั้น ทำไมพระองค์จึงทรงแสดง**อัคคิขันโธปมสูตร** ซึ่งเกิดผลร้าย ทำให้พระภิกษุ ๖๐ รูป (ผู้ซึ่งเป็นผู้ล่วงปฐมปาราชิกสิกขาบท - ตามความในพระสูตร สัตตกนิบาต อังคุตตรนิกาย) กระอักเลือดเล่า

น. : การที่ภิกษุ ๖๐ รูปกระอักเลือดนั้น เป็นเพราะความชั่วที่ตัวทำไว้ตามมาให้ผลต่างหาก

ม. : ถึงกระนั้นก็ตามที ถ้าพระพุทธองค์ไม่ทรงแสดงพระสูตรนั้น ภิกษุเหล่านั้นก็คงไม่กระอักเลือด

น. : ก็ถ้าการกระอักเลือดนั้น เป็นเพราะการแสดง**พระสูตร**ของพระพุทธองค์แล้วไซร้ เหตุใดพระภิกษุอื่นจึงไม่กระอักเลือดไปด้วยเล่า

นี้เป็นเพราะผลของความชั่วที่ตัวกระทำไว้เป็นเหตุ จึงเกิดผลร้ายต่อผู้กระทำนั้น

ม. : แต่กระผมก็ยังคิดว่า ถ้าพระองค์ไม่ทรงแสดงพระสูตรนั้นเสียเลย ผลร้ายนั้นก็คงไม่เกิดขึ้นเป็นแน่

น. : อาตมภาพขอเปรียบเทียบถวายดังนี้ ธรรมดาช่างไม้ ถ้ามัวเสียดายเนื้อไม้อยู่ จะกระทำไม้ที่คดที่งอให้ตรงได้หรือไม่

ม. : ไม่ได้ ตรงไหนคดงอมีแง่มีงอน ก็ต้องถากทิ้งเสีย ไม้นั้นจึงจะตรงได้ตามความประสงค์

น. : พระพุทธเจ้าก็ทรงเป็นเช่นเดียวกันกับช่างไม้นั้น กล่าวคือ พุทธบริษัทเหล่าใดคดงอจนทำให้ตรงด้วยอาการปกติไม่ได้ พระองค์ก็ถากทิ้งเสีย โดยแสดงโทษของความชั่วอย่างหนักให้เกิดความเกรงกลัว และให้ได้รับโทษเพื่อจะได้หลาบจำ ไม่กระทำอีกต่อไป

การแสดงพระธรรมเทศนานี้ จึงเป็นการดัดนิสัยของผู้ฝ่าฝืนพระพุทธบัญญัติให้ละความประพฤติผิด หันมาดำเนินทางที่ถูกที่ควร แล้วได้บรรลุมรรคผลตามอุปนิสัยความสามารถของแต่ละบุคคล

ถ้าพระองค์มัวคำนึงถึงความทุกข์เฉพาะพระภิกษุ ๖๐ รูปนั้นแล้ว ไม่แสดงพระสูตรนี้ พระภิกษุอีกเป็นจำนวนมาก ก็จะไม่ได้บรรลุมรรคผลตามโอกาสอันควรของตน

เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ต้องจัดว่าพระพุทธองค์ทรงนำมาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์สุขแก่หมู่ชนทั้งนั้น

ม. : จริงอย่างที่พระคุณเจ้าว่ามาทุกประการ

๑๑.๔ ปัญหาเรื่องการเปิดเผยความรู้ทุกอย่างของพระพุทธเจ้า

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสถาม**พระนาคเสน**ต่อไปว่า ดูก่อนพระคุณเจ้าผู้เจริญ พระพุทธเจ้าที่ตรัสกับ**พระอานนท์**ว่า ความรู้ทุกอย่างที่พระองค์มีอยู่ พระองค์หาได้ทรงปิดบังไม่ และได้ทรงเปิดเผยให้แจ่มแจ้งแล้วทุกอย่าง นั้นจริงหรือ

พระนาคเสน ทูลตอบว่า ขอถวายพระพร **จริงอย่างนั้น**

ม. : ถ้าจริงเช่นนั้น เมื่อ**พระมาลุงกยะ** ทูลถามปัญหาเรื่อง**โลก**เป็นต้น เหตุใดพระองค์จึงไม่ตอบพระมาลุงกยะ เล่า

น. : อันลักษณะปัญหานั้นมีอยู่ ๔ อย่าง คือ

๑) ปัญหาที่ต้องอธิบายให้เด็ดขาดเป็นอย่างเดียว เช่น อธิบายว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นของไม่เที่ยง เป็นต้น

๒) ปัญหาแบบที่ตอบแบบแยกแยะ

๓) ปัญหาที่ต้องย้อนถามแล้วจึงจะอธิบายต่อไป

๔) ปัญหาซึ่งไม่ควรตอบ เพราะตอบไปก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรกับผู้ฟัง

ปัญหาที่**พระมาลุงกยะ** ทูลถามนั้น มีลักษณะเป็นปัญหาแบบที่ ๔ และการที่พระพุทธองค์ไม่ทรงแสดงคำตอบนั้นก็ด้วยทรงเห็นว่า แม้จะแสดงไป**พระมาลุงกยะ** ก็ไม่ได้รับผลคือสันติสุขแต่อย่างใด กลับจะทำให้ความคิดความเห็นของ**พระมาลุงกยะ** ห่างจากอริยมรรคอริยผลไปเสียอีก เนื่องจากปัญหาที่ถามเป็นปัญหาที่เดินออกนอกเขตแห่งมรรคผล พระองค์จึงไม่ตอบ

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นเป็นเหตุผลที่น่าฟัง

๑๑.๕ ปัญหาเรื่องอาหารมื้อสุดท้ายของพระพุทธเจ้า

พระเจ้ามิลินท์ ได้ตรัสถาม**พระนาคเสน**ต่อไปว่า ดูก่อนพระคุณเจ้าผู้เจริญ พระพุทธเจ้าเสวยพระกระยาหารที่**นายจุนทะ** ถวายแล้วก็ประชวร เสด็จเข้าสู่นิพพานใช่หรือไม่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร **เป็นดังที่พระองค์ตรัสนั้น**

ม. : ถ้าเช่นนั้น ก็หมายความว่า การถวายอาหารของ**นายจุนทะ**เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าต้องนิพพานหรือ

น. : มิใช่อย่างนั้น **เพราะก่อนที่นายจุนทะจะถวายอาหาร พระพุทธองค์ก็ทราบอยู่แล้วว่า จักต้องนิพพานในวันนั้นแน่นอน**

ม. : ถ้าเช่นนั้น เป็นเพราะเหตุใดพระพุทธองค์จึงตรัสยกย่องทานของนายจุนทะ ว่ามีอานิสงส์ล้ำเลิศ เทียบเท่ากับทานของนางสุชาดาที่ถวายอาหารท่านก่อนตรัสรู้

น. : ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะ เมื่อพระพุทธองค์ทรงเสวยอาหารของนายจุนทะแล้ว ตอนปัจฉิมยามก็เสด็จเข้าสู่**อนุปุพพวิหารสมาบัติ ๙ ประการ** (ได้แก่ **รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔** และ**สัญญาเวทยิตนิโรธ ๑**) โดยอนุโลมและปฏิโลม ครั้นแล้วก็เสด็จปรินิพพาน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นายจุนทะได้รับอานิสงส์ล้ำเลิศ ดังกล่าวแล้ว

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

(เรื่องนี้ความจริงมีอยู่ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าปลงสังขารที่**เมืองไพสาลี** เมื่อวันเพ็ญกลางเดือนสาม ว่า **อีก ๓ เดือน ตถาคตจะปรินิพพาน**

ก็หมายถึง เพ็ญกลางเดือนหก หลังจากที่พระพุทธองค์ปลงสังขารแล้วว่าอีก ๓ เดือนจะปรินิพพาน

พระองค์จึงพาพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ออกเดินทางมุ่งหน้าที่จะไปนิพพานที่**เมืองกุสินารา** ก่อนวันเพ็ญเดือนหก ๑ วัน คือวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือนหก พระองค์และคณะพระภิกษุสงฆ์ก็เดินทางมาถึง**เมืองปาวา บ้านของนายจุนทะ**

นายจุนทะ ได้อาราธนาให้พัก และจะขอถวายอาหารในเช้าวันรุ่งขึ้น คือ วันเพ็ญเดือนหกนั้นด้วย พระพุทธเจ้าก็รับอาราธนา

รุ่งเช้า **นายจุนทะ** ก็เตรียมอาหารอย่างดีถวายพระพุทธเจ้า

ด้วยญาณภายในของพระองค์ รู้ว่าอาหารนั้น คือ **สุกรมัทวะ** (เข้าใจว่าเป็นเห็ดชนิดหนึ่งที่หมูป่าชอบกิน) เป็นพิษ โดยที่**นายจุนทะ** เองก็ไม่ทราบ

พระองค์พิจารณาว่าพระองค์จะนิพพานวันนี้แน่ จะฉันอาหารนี้หรือไม่ฉัน พระองค์ก็ต้องนิพพานแน่

ครั้นจะไม่ฉันก็จะทำให้**นายจุนทะ**ขาดประโยชน์ คืออานิสงส์อันเลิศไป คือ ผู้ที่ถวายอาหารแก่พระองค์จะได้อานิสงส์สูงสุดเพียง ๒ วันนี้ คือ **วันตรัสรู้ที่นางสุชาดาถวาย** กับ **วันดับขันธปรินิพพานที่นายจุนทะถวาย** นี้เท่านั้น

เมื่อพระองค์พิจารณาดังนั้นแล้ว [illegible] แต่เพื่องพระองค์เดียว ส่วนที่เหลือตรัสสั่งให้**นายจุนทะ** [illegible]

ในวันนั้นเอง ในช่วงที่ใกล้จะนิพพาน พระองค์ได้ตรัสกับ**พระอานนท์**ว่า **อย่าให้ใครติเตียนนายจุนทะว่าเอาอาหารที่เป็นพิษมาถวายพระองค์ ทำให้พระองค์ต้องนิพพาน ถึงอย่างไรพระองค์ก็จะต้องนิพพานในวันนี้แน่**

เหตุที่พระองค์ฉันอาหารนั้นให้**นายจุนทะ** [illegible] ได้รับอานิสงส์สูงสุดเช่นเดียวกับนางสุชาดาที่ถวายอาหารจนพระองค์ได้ตรัสรู้

เพราะผู้ที่จะได้รับอานิสงส์สูงสุดในการถวายอาหารแก่พระองค์นั้น จะมี ๒ วันเท่านั้น คือวันตรัสรู้ และวันปรินิพพาน

เหตุใดการถวายอาหารแก่พระพุทธองค์ใน ๒ วันนี้จึงได้รับอานิสงส์สูงสุด

วันตรัสรู้ที่นางสุชาดาถวายนั้น ไม่มีปัญหา เป็นวันที่ทำให้พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้

แต่การที่**นายจุนทะ**ถวายอาหารพระองค์ในวันที่พระองค์ปรินิพพานนั้น ไม่น่าจะได้อานิสงส์ตรงไหน

ในการปรินิพพานของพระองค์นั้น พระองค์ได้กระทำ**นิโรธสมาบัติ**ตั้งแต่ **รูปฌาน ๔** ขึ้นไปถึง **อรูปฌาน ๔** แล้วต่อด้วย **สัญญาเวทยิตนิโรธ** อีก ๑ รวมเป็น ๙

ทั้งนี้โดย **พระอนิรุธ** ได้เข้าฌานตามดูอยู่ตลอดเวลา

ตามปกติ ในการถวายอาหารแก่พระภิกษุที่เข้าหรือออกจากนิโรธสมาบัตินั้น มีอานิสงส์สูงอยู่แล้ว

นี้เป็นพระพุทธเจ้า แล้วก็เข้านิโรธสมาบัติด้วย จึงเรียกว่ามีอานิสงส์เป็นเลิศเลยทีเดียว)

๑๑.๖ ปัญหาเรื่องที่พระพุทธเจ้ายังทรงเข้าฌานอยู่

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสถาม**พระนาคเสน**ต่อไปว่า ดูก่อนพระคุณเจ้าผู้เจริญ พระพุทธเจ้านั้นทรงกระทำกิจเสร็จสิ้นแล้วทุกอย่าง กิจอื่นที่จะต้องกระทำไม่มีอีกแล้ว ใช่หรือไม่

พระนาคเสน ทูลตอบว่า ขอถวายพระพร **ถูกต้องแล้ว**

ม. : ถ้าอย่างนั้น ไฉนพระพุทธองค์ยังทรงเข้าฌานอยู่เป็นนิจเล่า

น. : การที่พระพุทธองค์ยังทรงเข้าฌานอยู่ **ก็เพราะฌานเป็นคุณธรรมที่ให้ประโยชน์แก่พระองค์มาก**

ทั้งนี้เพราะ พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ ก็ทรงเข้าฌานเป็นพื้นฐานก่อนการตรัสรู้เป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้าทั้งนั้น

เนื่องด้วยฌานมีคุณเช่นนี้ พระองค์จึงยังทรงฝักใฝ่เข้าฌานอยู่

เหมือนบุคคลผู้หมั่นเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์ และพยายามทำความดีความชอบจนเป็นเหตุให้ได้รับพระราชทานราชทรัพย์จนสามารถตั้งตัวได้

แต่ถึงจะมั่งคั่งเลี้ยงตัวได้แล้ว บุคคลนั้นก็ยังหมั่นเข้าเฝ้าอยู่เนืองๆ ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์นั้น

ฉันใดก็ฉันนั้น การเข้าฌานเป็นพื้นฐานประการหนึ่งให้พระองค์ตรัสรู้ แม้เมื่อเสร็จกิจนี้แล้วพระองค์ก็ไม่ทรงทอดทิ้งการเข้าฌาน **อันการเข้าฌาน มีคุณมากประการ เช่น กำจัดความรัก ความชัง ความหลง ความถือตัว และความวิตก มีใจเป็นอารมณ์หนึ่งเดียว พิจารณาเห็นความจริงทั้งหลายได้ง่าย ทำให้เกิดความอิ่มอกอิ่มใจ**

พระพุทธเจ้าทรงเข้าฌาน ด้วยเหตุผล ๔ ประการ คือ

๑) ฌานเป็นวิหารธรรมอันสำราญ
๒) ฌานเกื้อหนุนคุณธรรมที่มีอยู่
๓) ฌานเป็นวิถีแห่งพระอริยเจ้าทั้งหลาย
๔) ฌานเป็นคุณธรรมที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงสรรเสริญ

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

ตอนที่ ๑๒
บทสนทนาเรื่องแก้ข้อสงสัยที่อาจมีในเรื่องพระเทวทัต

๑๒.๑ ปัญหาเรื่องเหตุใดพระเทวทัตจึงเกิดในตระกูลสูงส่ง

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ ความดีกับความชั่วให้ผลเสมอกันไป หรือให้สูงให้ต่ำกว่ากัน

พระนาคเสนทูลว่า ขอถวายพระพร ความดีมีผลเป็นความสุขให้เกิดในฐานะสูง ส่วนความชั่วมีผลเป็นความทุกข์ ให้เกิดในฐานะต่ำ

ม. : ถ้าอย่างนั้น เหตุใด**พระเทวทัต** ซึ่งจองล้างจองผลาญพระพุทธเจ้ามาโดยตลอด จึงเกิดในตระกูลสูง หรือบางชาติมียศศักดิ์สูงกว่าพระพุทธองค์อีก

น. : **พระเทวทัต** ใช่แต่กระทำแต่ความชั่ว ความดีทั้งหลาย**พระเทวทัต**ก็ได้เคยสร้างมาในอดีตชาติ เช่น การสร้างสะพาน สร้างโรงทาน เป็นต้น

การที่**พระเทวทัต** มียศฐาบรรดาศักดิ์ ตระกูล และทรัพย์สมบัติสูงในบางชาตินั้น ก็ด้วยความดีทั้งหลายส่งผลมาให้

ส่วนความชั่ว คือการผูกพยาบาท ตามล้างผลาญพระพุทธเจ้านั้นนานๆ ที**พระเทวทัต**จึงมีโอกาสได้กระทำ เนื่องจากมิได้เกิดร่วมกับพระพุทธเจ้าทุกชาติไป

ม. : เหตุผลของพระคุณเจ้าน่าฟัง

๑๒.๒ ปัญหาเรื่องเหตุใดพระพุทธเจ้าจึงบวชให้พระเทวทัต

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสถาม**พระนาคเสน**ต่อไปว่า ดูก่อนพระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ ใครเป็นผู้บวชให้กับ**พระเทวทัต**

พระนาคเสน ทูลตอบว่า ขอถวายพระพร **พระพุทธเจ้าเป็นผู้บวชให้กับพระเทวทัต**

ม. : พระเทวทัต นี้ เมื่อบวชเข้ามาแล้วทำลายสงฆ์ให้แตกแยกมิใช่หรือ

น. : ใช่แล้ว ด้วยว่าคนอื่น นอกจากพระภิกษุสงฆ์ด้วยกันแล้วจะทำลายสงฆ์ไม่ได้

ม. : อันผู้ทำลายสงฆ์ต้องได้รับโทษหนักมาก มิใช่หรือ

น. : ถูกแล้ว

ม. : ถ้าเช่นนั้น เหตุใดพระพุทธเจ้าจึงบวชให้**พระเทวทัต**เล่า พระองค์ไม่ทรงทราบดอกหรือว่า **พระเทวทัต** นี้ เมื่อบวชเข้ามาแล้วจะทำลายสงฆ์

น. : ทรงทราบอยู่

ม. : ถ้าทรงทราบอยู่แล้วดังนั้น คำกล่าวที่ว่า พระพุทธเจ้าทรงพระมหากรุณาธิคุณเป็นอัธยาศัย ก็ผิด เพราะทำให้**พระเทวทัต**มีโทษหนัก

แต่ถ้าว่าไม่ทรงทราบ ก็ผิดจากคำที่ว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็น**สัพพัญญู** หยั่งรู้เหตุรู้ผลทุกอย่าง

น. : อาตมภาพขอยกตัวอย่างเปรียบเทียบถวาย บิดามีบุตรเป็นคนเกกมะเหรกเกเร ประพฤติตัวเลวทรามต่างๆ แม้จะเพียรปลอบโยนชี้แจงแล้ว บุตรก็ไม่เชื่อฟัง ครั้นจะเพิกเฉยก็เกรงว่าบุตรจะได้รับความทุกข์จากความชั่วของตน จึงได้ตัดสินใจลงโทษบุตร

เช่นนี้แล้ว จะว่าบิดาไม่กรุณาบุตร ไม่รู้คุณและโทษแห่งการทรมานบุตรได้หรือไม่

ม. : ไม่ได้ เพราะบิดารู้และสงสารบุตร จึงนิ่งเฉยอยู่ไม่ได้ ต้องจำใจลงโทษบุตรให้สำนึก

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น พระพุทธองค์ก็เช่นบิดา ทรงสงสารและหยั่งรู้คุณและโทษแห่งการบวชให้กับพระเทวทัต เพราะทรงทราบว่าถ้าเพิกเฉยไม่บวชให้ **พระเทวทัต**ก็จะทำชั่วได้แต่เพียงสามัญ ได้รับทุกข์พอประมาณ และไม่มีโอกาสละทิ้งนิสัยอันเลวทรามนั้นได้ ความทุกข์ก็จะติดตามเผาผลาญไปเรื่อยๆ ทุกชาติไป

แต่พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า เมื่อบวชให้แล้ว**พระเทวทัต**จะหลาบจำ ละนิสัยอันชั่วช้าเลวทราม และกลับมาประพฤติชอบได้ต่อไป

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงบวชให้พระเทวทัต

ม. : ที่พระคุณเจ้ากล่าวมานี้ชอบแล้ว

(เรื่องนี้ พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระสัพพัญญู รู้อดีต รู้อนาคต รู้คุณรู้โทษทั้งหลายทั้งปวง ถ้าพระองค์ไม่บวชให้**พระเทวทัต** พระเทวทัตก็จะสร้างบาป ความชั่ว ปกติสามัญธรรมดา พระเทวทัตก็จะรับผลบาปหรือกรรมชั่วเป็นความทุกข์ตลอดไป ทุกภพทุกชาติ ไม่มีวันสิ้นสุด

เมื่อบวชให้แล้ว **พระเทวทัต** ทำบาป ความชั่วหนัก รับผลชั่วหนัก แล้วพระเทวทัตสำนึกผิด กลับตัวกลับใจได้ รับผลชั่วหนักอีกเพียงครั้งเดียว ต่อไปก็จะมีความสุขตลอดไปชั่วนิรันดร์กาล

ผลก็คือ เมื่อ**พระเทวทัต** บวชเข้ามาแล้ว นิสัยสันดานชั่วทำให้คิดอยากเป็นใหญ่แทนพระพุทธเจ้า หาทางทำลายหรือฆ่าพระพุทธเจ้าหลายต่อหลายครั้ง แต่ก็ไม่สำเร็จ

ครั้งสุดท้าย กลิ้งหินจะให้ทับพระพุทธเจ้าให้ตาย แต่บังเอิญหินก้อนนั้นไปกระทบกับภูเขาแตก มีเศษสะเก็ดหินชิ้นหนึ่งไปกระทบพระบาทของพระพุทธเจ้าถึงกับห้อเลือด

โทษอันนี้ รวมกับ**พระเทวทัต** ทำให้พระสงฆ์แตกแยกกัน ทำให้พระเทวทัตต้องธรณีสูบ

ขณะที่พระธรณีสูบพระเทวทัตมาถึงแค่คาง พระเทวทัตสำนึกผิดอธิษฐานจิต เอาคางของตนบูชาพระพุทธเจ้า

เรื่องนี้ พระพุทธเจ้ามีพระพุทธทำนายไว้ว่า อานิสงส์ที่พระเทวทัตสำนึกผิดและอุทิศคางตนเป็นพุทธบูชานั้น **ภายหลังจากที่พระเทวทัตพ้นโทษจากอเวจีมหานรกแล้ว พระเทวทัตจะได้บรรลุอริยมรรคอริยผล เป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง มีความสุขอยู่ในแดนเกษม แดนพระนิพพานชั่วอนันตกาล)**

ตอนที่ ๑๓
บทสนทนาเรื่องแก้ข้อสงสัย ที่อาจจะมีเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์

๑๓.๑ ปัญหาเรื่องเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นสุวรรณสาม

พระเจ้ามิลินท์ ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ พระพุทธองค์ตรัสแสดง แจกแจงอานิสงส์ของการเจริญเมตตาพรหมวิหาร ได้อย่างไร

พระนาคเสน ทูลตอบว่า ขอถวายพระพร พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสแสดงแจกแจงอานิสงส์ของ**การเจริญเมตตาพรหมวิหาร** ออกเป็น ๑๑ ประการ คือ

๑) นอนเป็นสุข
๒) ตื่นเป็นสุข
๓) ไม่ฝันร้าย
๔) เป็นที่รักของมนุษย์
๕) เป็นที่รักของอมนุษย์
๖) เทพยดาย่อมรักษา
๗) ไฟ ยาพิษ และศัสตราวุธ ไม่ตกต้อง
๘) จิตมั่นคงเป็นสมาธิดี
๙) ผิวหน้าผ่องใส

๑๐) เวลาจะตายมีสติดี ไม่ไปเกิดในอบายภูมิ
๑๑) ถ้ายังไม่บรรลุมรรคผลในชาตินี้ จะไปเกิดยังพรหมโลก

ม. : ถ้าเช่นนั้น เหตุใด**สุวรรณสาม ผู้เจริญเมตตาพรหมวิหาร อยู่เป็นนิจ จึงถูกศรของพระเจ้าปิลยักษ์ล้มสลบลงเล่า**

น. : เป็นเพราะในขณะนั้น **สุวรรณสาม**เมื่อยล้าจากการเดินท่องหาผลไม้มาเลี้ยงดูบิดามารดา จึงเผลอสติมิได้เจริญเมตตาพรหมวิหาร **ด้วยเหตุนี้ สุวรรณสามจึงถูกศรของพระเจ้าปิลยักษ์ล้มลง**

อันธรรมดา ลูกศรที่ข้าศึกยิงมา จะป้องกันมิให้ถูกตัวได้ก็ต่อเมื่อสวมเสื้อเกราะไว้
เมตตาพรหมวิหาร ก็เสมือนเสื้อเกราะ จะเกิดผลตามที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงแจกแจงไว้ทั้ง ๑๑ ประการนั้นก็ต่อเมื่อมีการเจริญจิตภาวนาอยู่อย่างสม่ำเสมอ หากประมาทละเลยเสีย เมตตาพรหมวิหารนี้ก็ไม่มีกระแสพอที่จะต้านทานอันตรายนั้นๆ ไว้ได้

ตามเรื่อง **พระเจ้าปิลยักษ์** มีพระอัธยาศัยในการล่าสัตว์ทรงท่องยิงเนื้ออยู่เนืองๆ
ครั้นมาทอดพระเนตรเห็น**สุวรรณสาม**เดินแบกหม้อน้ำท่ามกลางฝูงเนื้อ เป็นที่แปลกตา จึงตั้งพระทัยว่าต้องยิง**สุวรรณสาม**มิให้หนี เพื่อหาโอกาสไต่ถามความเป็นไปเป็นมา
ประจวบกับ**สุวรรณสาม**มิได้เจริญเมตตาพรหมวิหารอยู่ในขณะนั้น เมตตาจิตจึงมีกำลังน้อย ไม่พอที่จะทำให้พระอัธยาศัย และความมุ่งมั่นในการล่าสัตว์ของ**พระเจ้าปิลยักษ์**จางลงได้

ด้วยเหตุนี้ **สุวรรณสามจึงถูกศรล้มลงสลบนิ่งอยู่กับที่** ดังนี้

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานี้เป็นเหตุเป็นผลดี

(เรื่องนี้เป็นนิทานชาดกใน**พระเจ้าสิบชาติ** ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าของเรา เสวยพระชาติเป็น**สุวรรณสาม ทรงบำเพ็ญเมตตาบารมีขั้นสูงสุด** คือทรงรักและอยู่ร่วมกับสัตว์ป่านานาชนิดได้อย่างเป็นสุข

นอกจากนั้น ยังแผ่ความรักไปถึงผู้ที่ฆ่าพระองค์อีกด้วย

สุวรรณสาม เป็นผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดาอย่างสูง โดยเลี้ยงดูบิดามารดาซึ่งตาบอดทั้งสองข้าง ทั้งสองคนอยู่ในป่า โดยการเก็บผลหมากรากไม้ในป่านั้น

ตามปกติสุวรรณสามได้มีการเจริญเมตตาพรหมวิหารอยู่เป็นนิจ ทำให้สามารถอยู่ร่วมกับสัตว์ป่าได้อย่างปกติสุข

สุวรรณสาม จะเดินไปหาผลไม้ หรือจะไปตักน้ำใช้มาให้บิดามารดา ก็จะมีสัตว์ป่าเดินตามกันเป็นขบวน

พระเจ้าปิลยักษ์ กษัตริย์แห่ง**เมืองพาราณสี** ออกล่าสัตว์ด้วยลำพังพระองค์เอง เห็นดังนั้น ต้องการที่จะรู้จักว่าชายหนุ่มคนนี้เป็นใคร

จึงเง้อศรยิงไปกะไม่ให้ตาย เพื่อจะได้ถามไถ่ ทำให้สุวรรณสามล้มสลบแน่นิ่งไป

พระเจ้าปิลยักษ์ ตามหาพ่อแม่ของสุวรรณสามจนพบ แล้วนำมาที่สุวรรณสาม

ด้วยอำนาจของการตั้งสัตยาธิษฐานของบิดา มารดา ทำให้สุวรรณสามฟื้นคืนขึ้นมาได้

จึงสอนให้**พระเจ้าปิลยักษ์**จงทำดีในพระมหาชนนี พระมเหสี พระโอรส พระธิดา มิตร อำมาตย์ สัตว์พาหนะ ไพร่พลชาวเมือง สมณพราหมณ์

จงมีเมตตาในสัตว์นานาชนิด และประพฤติกาย วาจา ใจ สุจริต อยู่เสมอ เมื่อทำอย่างนี้พระองค์จักได้ไปเกิดในสวรรค์

พระเจ้าปิลยักษ์มีความศรัทธาในตัวสุวรรณสามตั้งแต่แรกแล้ว จึงเชื่อและปฏิบัติตามทุกประการ ตลอดชีวิตของพระองค์

ชาดกเรื่องนี้ให้คติว่า คนมีเมตตา คือ คนที่มีความรัก ปรารถนาดี ทั้งแก่คนที่เป็นมิตรและศัตรู

การมีเมตตาที่ถูกต้องคือ เริ่มต้นจากรักตัวเอง แล้วขยายความรักนั้นไปถึงบุคคลอื่น เริ่มต้นจากคนใกล้ชิดไปจนถึงคนที่ไกลตัว แล้วสุดท้าย **ความรักตัวแบบเห็นแก่ตัวก็จะหายไป**

การเจริญเมตตาพรหมวิหาร หรือการเจริญเมตตาจิตภาวนานั้น มีอานุภาพมาก ขอทุกคนได้หมั่นกระทำอยู่เสมอๆ เทอญ)

๑๓.๒ ปัญหาเรื่องเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร

พระเจ้ามิลินท์ตรัสถาม**พระนาคเสน** ต่อไปว่า ดูก่อนพระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ พระโพธิสัตว์เช่น **พระเวรสันดร** สิ้นความรักใคร่ในบุตร ภรรยา แล้วหรือ จึงได้บริจาคบุตรและภรรยาให้เป็นทาน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ความเป็นจริงแล้ว **พระโพธิสัตว์พระเวสสันดร** ยังมีความรักใคร่เมตตากรุณาในบุตรภรรยาเช่นเดียวกับที่ผู้อื่นรักบุตร ภรรยา ของตน

ดังเช่น เมื่อ**พระเวสสันดร** ทอดพระเนตรเห็น**พราหมณ์ชูชก** เฒ่ายินดีพระธิดาและพระโอรส คือ **กัณหา** กับ **ชาลี** พระองค์มีความสลดพระทัยและบันดาลโทสะจะประทุษร้ายต่อพราหมณ์ชูชกบ้าง แต่แล้วก็ทรงอดกลั้นความโกรธนั้นเสียได้

ทั้งนี้ก็เพราะ พระองค์ท่านมีใจผูกพันในพระสัมมาสัมโพธิญาณมากกว่าความรักบุตร ภรรยา เพราะท่านแน่ใจว่า ภายภาคหน้าพระสัมมาสัมโพธิญาณจะเกิดประโยชน์แก่ตนพร้อมด้วยบุตรธิดา ภรรยา ตลอดจนมหาชนทั้งหลาย อย่างมากมายหลายเท่า

ท่านจึงหักห้ามใจทำการบริจาคทานนั้น

ม. : แต่ตอนที่พระเวสสันดรบริจาคพระนางมัทรี และกัณหา ชาลี นั้น พระชายาตลอดจนพระโอรส พระธิดา ยินดีในทานนั้นด้วยหรือเปล่า

น. : **พระนางมัทรี** นั้น ทรงยินดีในทานครั้งนี้ด้วย แต่**กัญหา ชาลี** หาได้ทรงยินดีไม่ ด้วยยังทรงพระเยาว์ ไม่รู้เดียงสาอะไร

ม. : ถ้าเช่นนั้น การบริจาคทานของ**พระเวสสันดร** ก็เท่ากับทำความทุกข์ยากมาให้สองพี่น้อง เมื่อทานของตนกระทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนแล้ว จะเกิดเป็นบุญเป็นกุศลได้อย่างไรเล่า

น. : อาตมภาพขอทูลถามพระองค์ว่า เมื่อพระองค์ทรงบัญชาให้เก็บภาษีอากรจากราษฎรทุกคน เพื่อนำมาสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์นั้น ราษฎรมีความฝืนใจถวายเพราะความขัดสนบังคับบ้าง หรือเพราะเหตุอื่นบ้าง แต่สาธารณประโยชน์ที่พระองค์กระทำขึ้นนั้นสำเร็จลงโดยมีประโยชน์ต่อมหาชนมากมายมหาศาลหรือไม่

ม. : สำเร็จลงและเป็นประโยชน์กับมหาชนมากมาย

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น การที่**พระเวสสันดร**ทรงบริจาคพระชายาและพระโอรสธิดานั้น แม้จะทำให้เกิดความทุกข์ใจ [illegible] แก่**กัณหา ชาลี** ก็จริง แต่**ทานบารมี**ที่ได้ทรงบำเพ็ญนั้นก็ให้เป็นปัจจัยให้เกิดสุขอย่างมากมาย ทั้งแก่พระองค์เองและบุคคลอื่นๆ โดยทำให้เป็นกาลข้างหน้า

เมื่อเป็นดังนั้น **ทานบารมี** ที่พระเวสสันดรบริจาคครั้งนั้นต้องจัดว่าเป็นบุญกุศลอย่างสูง

ม. : แต่คิดดูจะเห็นว่า ทานที่พระเวสสันดรทรงทำนั้น เป็นการเกินเหตุเกินสมควรไป เหมือนคนที่บริโภคอาหารจนเกินประมาณ

น. : จะจัดว่าเกินเหตุเกินสมควรไม่ได้ เพราะทานขนาดนี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระองค์ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณต่อมา

ม. : มีอะไรเป็นตัวกำหนดว่า สมควรหรือควรทานขนาดไหนจะให้ผลแค่ไหน ที่จริงใครมีจิตเลื่อมใสเท่าไหร่ก็ควรให้ไปเท่านั้น

น. : ขอถวายพระพร เมื่อบิดาเป็นหนี้เขา จะให้บุตรรับใช้หนี้แทนเพื่อเปลื้องตนให้เป็นไท จะได้หรือไม่

ม. : ย่อมได้

น. : ฉันใดก็ฉันนั้น **พระเวสสันดร**ทรงตั้งพระทัยแน่วแน่อยู่เสมอว่าจะทรงบำเพ็ญ**ทานบารมี**ให้เต็มเปี่ยม ยาจกมาขออะไรก็จะทรงบริจาคให้ทั้งนั้น

เมื่อทรงผูกพันพระทัยเป็นหนี้รัดพระองค์ไว้เช่นนั้นแล้ว ครั้นมียาจกมาขอพระชายา และพระโอรส พระธิดา ก็ทรงมีหน้าที่ต้องชำระหนี้นั้น การกระทำเช่นนี้จึงถือว่าไม่เป็นการเกินควร

ม. : เหตุใดพระเวสสันดรจึงไม่ทรงบริจาคตัวเองเป็นทานเสียเลย จะได้ไม่เดือดร้อนผู้อื่น

น. : เมื่อยาจกมาขอน้ำก็ให้น้ำ ขอข้าวก็ต้องให้ข้าว เมื่อยาจกมาขอพระชายา และพระโอรส พระธิดา ก็ต้องมอบของที่เขาขอมาให้ไป ก็เป็นการถูกต้องแล้ว

แต่ถ้าหากยาจกทูลขอเจาะจงที่ตัวพระเวสสันดร ไหนเลยพระองค์จะขัด กลับจะยินดีมอบให้ทันที เพราะพระองค์มีพระทัยผูกพันกับพระสัมมาสัมโพธิญาณยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด
ทรงพร้อมและยินดีบริจาคแม้ชีวิตและความสุขของพระองค์เพื่อแลกกับพระสัมมาสัมโพธิญาณอยู่ทุกขณะ
ข้อนี้พึงพิสูจน์ได้จากการกระทำของพระองค์ตั้งแต่ต้นจนตลอด

ม. : พระคุณเจ้ากล่าวมานั้นชอบแล้ว

(เรื่องพระเวสสันดรนั้น เป็นนิทานชาดกใน**พระเจ้าสิบชาติ**อีกเรื่องหนึ่ง ครั้งที่พระพุทธเจ้าของเราเสวยพระชาติเป็น**พระเวสสันดร** ทรงบำเพ็ญ**ทานบารมีขั้นสูงสุด** คือทรงบริจาคทรัพย์สิ่งของให้เป็นทาน

ต่อมาทรงบริจาคช้างสำคัญคู่บารมี จนเป็นเหตุถูกเนรเทศไปอยู่ป่าพร้อมทั้งพระชายาและบุตร ธิดา

ในที่สุดก็มี**พราหมณ์เฒ่าชูชก**ก็ไปขอบุตร ธิดา คือ **ชาลี กัณหา** มาเป็นคนใช้ให้กับเมียสาวของตน

เดือดร้อนถึงเทวดา กลัวใครจะมาขอ**พระมัทรี**ไปอีก จะไม่มีคนปรนนิบัติพระเวสสันดร จึงได้แปลงตัวเป็นมาณพชายหนุ่มมากราบทูลขอ**พระนางมัทรี**พระชายา

เมื่อ**พระเวสสันดร**มอบให้แล้ว ก็ขอถวายคืน

เรื่องของ**พระเวสสันดร** นั้น ยังวิพากษ์วิจารณ์กันยังไม่จบ บางคนก็วิจารณ์ว่า มีด้วยหรือมนุษย์ที่บริจาคลูกบริจาคเมียเป็นทานอย่างเช่นพระเวสสันดร

บางคนยิ่งร้ายไปกว่านั้น ว่า พระเวสสันดรนั้นเห็นแก่ตัว เอาตัวรอดคนเดียว ทำให้ลูกเมียต้องตกระกำลำบาก

พระพุทธเจ้าของเราพระองค์นี้ เมื่อได้รับคำพยากรณ์จาก **พระพุทธเจ้าธีปังกร** (นับย้อนหลังจากพระพุทธเจ้าพระองค์นี้เป็นพระพุทธเจ้าองค์ที่ ๒๕) แล้ว ก็ต้องสร้าง**บารมี ๑๐ ทัศ**

คือ **ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยะบารมี ขันติบารมี สัจจะบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขาบารมี** ทั้งขั้นสามัญ ขั้นอุกฤษระดับกลาง และขั้นอุกฤษระดับสูงสุด ให้สมบูรณ์บริบูรณ์ ถึงจะสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้

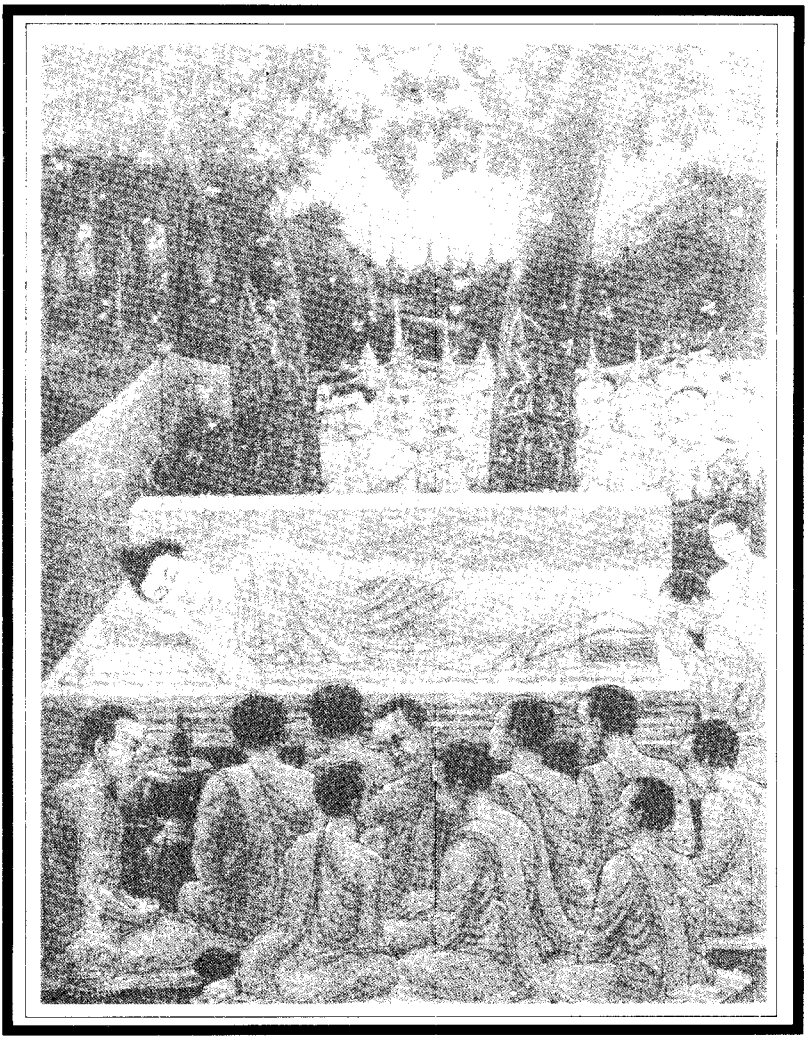
ท่านเรียกว่า **"พุทธกรณธรรม"** เป็นธรรมที่ผู้จะต้องตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าจะต้องพึงปฏิบัติและสั่งสมไว้

พระพุทธเจ้าของเราทรงสั่งสม**พุทธกรณธรรม** นี้ถึง ๔ อสงไขย ๑ แสนมหากัป กว่าจะมาตรัสรู้ได้ต้องเป็น**พระโพธิสัตว์** เวียนตายเวียนเกิดสั่งสมบารมีทั้ง ๑๐ ในวัฏสงสารนี้มาช้านาน

บางพระชาติก็มาเกิดเป็นมนุษย์ บางพระชาติก็ต้องไปเกิดเป็นสัตว์เดียรัจฉาน แต่ทุกชาติก็สร้างสั่งสมบารมี ๑๐ นี้มาทุกภพทุกชาติ

และ ชาติสุดท้ายที่เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็คือ **พระเวสสันดร** เพื่อสร้าง **ทานบารมี** ดังที่ทราบกันดีอยู่แล้ว

ชาดกเรื่องนี้ ให้คติธรรมว่า **"การให้ทานเป็นบารมีแก่ตนอย่างยิ่ง"** แล)

พุทธปรินิพพาน

ภาคที่ ๓
บทส่งท้าย

ภายหลังจาก**พระเจ้ามิลินท์** และ **พระนาคเสน** เสร็จสิ้นการสนทนาในข้อธรรมต่างๆ พื้นแผ่นดิน ท้องฟ้า ท้องทะเล และสายน้ำ ได้สำแดงอาการสั่นไหว พร้อมส่งเสียงกึกก้อง ราวกับจะอนุโมทนาในกุศลแห่ง**การปุจฉา - วิสัชนาธรรม** ที่**พระเจ้ามิลินท์** กับ**พระอรหันต์นาคเสน** ได้กระทำขึ้น ฉะนั้น

สำหรับ**พระเจ้ามิลินท์** ทรงมีพระราชหฤทัยแจ่มใส เปี่ยมเต็มไปด้วยปีติ เนื่องจากทรง**สิ้นแล้วซึ่งความสงสัยในพระรัตนตรัย**

ทรงรับสั่งขอขมาแก่**พระนาคเสน** ในส่วนที่พระองค์อาจล่วงเกินพระเถระเจ้า

พร้อมทั้งบัญชาให้ข้าราชบริพารสร้างวิหาร ชื่อ**มิลินทวิหาร** ถวาย**พระนาคเสน** พร้อมภิกษุอื่นๆ

แล้วทรงปวารณาตัวเป็นอุบาสกในพระพุทธศาสนาตลอดชีวิต โดยได้รับใช้ปรนนิบัติพระภิกษุทั้งหลายที่แยกย้ายกันไปอยู่เมืองอื่นหรือป่าหิมพานต์ บัดนี้ได้อพยพกลับมาอยู่ยัง**สาคลราชธานี**ตามเดิมอย่างสม่ำเสมอเรื่อยมา นับแต่นั้นเป็นต้นมา

ครั้นเมื่อศรัทธาของพระองค์สุกงอม **พระเจ้ามิลินท์**ทรงมอบราชสมบัติให้พระราชโอรสปกครองต่อไป

ส่วนพระองค์ได้ทรงออกผนวชเป็นพระภิกษุ เจริญวิปัสสนาและสติปัฏฐาน จนบรรลุอรหัตผลในท้ายที่สุด

จบบริบูรณ์

รายนามเจ้าภาพร่วมพิมพ์หนังสือ
บันทึกธรรมสามรส ของ หลวงพ่อจำรัส จิรวงฺโส
โครงการหนังสือบูรพาจารย์ เล่ม ๑๓
(พิมพ์ครั้งที่ ๓ : เดือนมกราคม ๒๕๕๔)

บริจาค ๑๐,๐๐๐ บาท

นายวีรณัฐ โรจนประภา (มูลนิธิบ้านอารีย์)

บริจาค ๕,๐๐๐ บาท

นายปฐม - นางภัทรา นิคมานนท์ และครอบครัว

บริจาค ๒,๐๐๐ บาท

พล.อ. สมหวัง ยัญญะสิทธิ์ - นางละเมียด โภคสุพัฒน์ - นางรัตนา สุขสำราญ

บริจาค ๑,๔๐๐ บาท

น.ส. จริยาภรณ์ เรือนทอง

บริจาค ๑,๒๐๐ บาท

คุณพอตา ลี้ไพโรจน์กุล

บริจาค ๑,๑๐๐ บาท

ครอบครัว เสรี - รื่นรมย์ เวชโช

บริจาค ๑,๐๐๐ บาท

คุณจารุณี พึ่งเพียร
นายศรัณย์ เรืองขจร
นายปฏิวัติ ปฏิมาวิรุจน์
นพ. เกรียงศักดิ์ - พญ. กมลวรรณ เจนวิถีสุข
คุณธวัชชัย รสานนท์
คุณหมอ กำไลทอง สุทธิเชื้อนาค

บริจาค ๙๐๐ บาท

นายสมเกียรติ พุทธธรรมวงศ์

บริจาค ๘๐๐ บาท

คุณธัญญลักษณ์ เสนาะเสียง
นายทวี ธรรมสรณกุล และญาติธรรม
คุณประวีณา เกสรบัว
คุณณรัตน์ มนตรีชจร

บริจาค ๗๐๐ บาท

คุณชัยยศ หลิมเจริญ

บริจาค ๖๐๐ บาท

นายวิทยา เชิดชูวงศ์สันติ
นายบุญชัย วัชรีเมธี
น.ส. สุภาพ สายสินธุ์
น.ส. ณัฐกานต์ อัศว์วิเศษศิวะกุล
นายณรงค์ศักดิ์ กิจทวีปวัฒนา
รศ. วันเพ็ญ พิศาลพงศ์

บริจาค ๕๐๐ บาท

นางณัฐิมา ปัญจมาภิรมย์
นายโสดา ร้อยพรมมา
ดร. ธำรงสิน เจียรตระกูล
คุณอภิญญา แจ้งอริยวงศ์
นายชาติชาย อรัญภาณุ
นายกฤษณะ หงษ์วิไล
คุณสุวารี เสือสง่า
นายชัชชัย อรรถยุกติ
นายวิทูรโรจน์ พิมานพุทธิ์
คุณสุปราณี พันธุ์ศิริ
น ส. วนิดา ชัยชัชวาล
คุณพจงจิต ประสิทธิ์วิภาต
นางรังษี หัทยางค์สินี
คุณชื่นวิไล ใฝ่รัชตพาณิช
ดร. ดาราวรรณ เด่นอุดม
นายนพพร สวัสดิ์ธนพิศุทธิ์
คุณศิริวรรณ ศรีขจรลาภ, ศิลป์ชัย ศรีขจรลาภ และครอบครัว
นายวีระชัย ตันติกุล
คุณบูชนียจิตต์ ณ ลำเลียง
คุณวิไลพร สุยอย
คุณรพีพรรณ แก้วรัศมี
บริษัท ปิยะวิโรคเกอร์ จำกัด

บริจาค ๔๐๐ บาท

อาจารย์ มยุรี ประทุมมาศ
นายดำรงศักดิ์ นิลพรัตน์
นายชัยยศ พรพงษ์อภิสิทธิ์
คุณเทียมศักดิ์ – สมทรง ด่านพงษ์เจริญ
คุณสุนันท์ วุฒิวิกัยการ
คุณพยงค์ ธีรภาพวงศ์
นางพิมพร ม่วงดิษฐ์ และคณะ
อาจารย์ สันติ สถิรวิสาลกิจ

บริจาค ๓๐๐ บาท

นายพงศ์ภัทร นิคมานนท์
คุณสุภามาส วิชัยวงษ์
คุณพรทิพย์ ชิตวรากร
คุณเพ็ญจันทร์ ปัทมประภานนท์
คุณจินตนา จงประสิทธิผล
อาจารย์ สมภพ ชีววัฒพัฒน์
นางอภิญญา เกตุทอง
น.ส. กัณหา เทพหัสดิน ณ อยุธยา
คุณสมหวัง – ปาริชาติ ชินูปการพงศ์ บุตร ธิดา และครอบครัว
คุณวิรัตน์ รัตนรังสีโรจน์
คุณวันเพ็ญ ชลิตตาภรณ์
อาจารย์ ทองอินทร์ แจ่มแจ้ง
พ.ต.ท. สุชาติ ชาญเดช
นายนิพัฒน์ นิพัทธ์ศานต์ อุทิศให้พี่นิรมล นิพัทธ์ศานต์
คุณโอปอล์ ประกอบบุญ
นางจุฑามาศ สุภาผล
นายสันติสุข ศรีคงศรี

บริจาค ๒๕๐ บาท

พ.อ. ณรงค์ คล้ายสิงห์โต

บริจาค ๒๐๐ บาท

คุณย่าชีรำเพย นิคมานนท์
คุณดุจนภา เปาจิราเจตน์
คุณปรารถนา กองทอง
คุณลลิต ชัยชัชวาล
คุณสุมาลา ธัชโอภาส
นายพรภัทร ฉัตรตระกูลชัย
นายสารวุฒิ ดลสุขกุล
อาจารย์ เพ็ญแข บุญโสดากร
นายเฉลิมเดช รุจิราวรรณ
นายชูเกียรติ บุณยรัตพันธุ์
คุณกุลนที เลาหะมงคลรักษ์
อาจารย์ สมบูรณ์ ปาลสุทธิ์

คุณภัสรา เจิมวิวัฒน์กุล
คุณบุญเรียง ขำนาค
ร.ต.อ. พิชิต วิชัยธนพัฒน์
นายพงษ์ศักดิ์ นับถือดี
คุณสบงกช จันทร์บัว
คุณศรีพัชรินทร์ เมฆวิวัฒนาวงศ์
คุณสุวรรณี โพธิ์คำ
นายสาโรจน์ - นางกรองจิต เฮงทับทิม พร้อมบุตร ธิดา
ดร. สุเทพ หุ่นสวัสดิ์
นายสุเมธ เตชะเทพวรชัย
คุณจงกลณี ศฤงฆไพบูลย์
นายบุญเยี่ยม บัวทอง
นายทรงยศ พจนานุวัตร
คุณภูริภพ - ศศวรรณ วาณิชย์กุล
คุณสุรีภรณ์ ป้องกันชาติ
คุณสุพิน โอเจริญ
แพทย์หญิง ธัญญารัตน์ ธีรพรเลิศรัตน์
พ.ต. ชัยยันต์ - นางพัทธนันท์ - ด.ช. รวิโรจน์ - ด.ช. ศุภกร พูลละเอียด
คุณแม่ไสว - น.ส. สายหวั่น - น.ส. ภัทรภร ทองสัมฤทธิ์
คุณพิชัย - คุณเกษร เหลืองอิงคสุต
คุณวันชัย - คุณฟองละออง อารีราษฎร์
คุณชมเกษ โชติวิไลวรรณ และครอบครัว

นายพงษ์ศักดิ์ หรรษา
พ.อ. สิทธิ์ สิทธิคงศักดิ์
นางกุมุทนาถ กาญจนกิจ
น.ส. สมใจ เสรีจันทร์
นายพงษ์เทพ โพธิรังสิยากร
นายอนวัช รัตนเมธาวี
คุณดุษฎี รวมเมฆ
คุณศุภเกียรติ ศรีพนมธนากร
คุณอารี มกรานนท์
คุณเรณู กลิ่นสุหร่าย
บจก. พิสต้น โทเทิลซัพพลาย
คุณเพ็ญศรี สาระขัน
ผศ. ดร. ศรินทิพย์ รักษาสัตย์
คุณสุภรณ์ โอเจริญ
นายธรรมะพัฒน์ ซื่อวิริยพันธุ์
รศ. สุจินตนา ชุมวิสูตร
คุณสมพร - คุณอ่อนจันทร์ พิสัยสวัสดิ์
คุณรุ่งฤดี - คุณวัลลา วงษ์เสียงดัง
คุณเดวี ซิงห์

บริจาค ๑๕๐ บาท

คุณวิทัญญู ปุญญาภิวัฒน์
คุณธวัชชัย ศิริพลารักษ์-คุณขันทะลี อ้วนภิญญา
คุณอนงค์ อิ่มเอิบ
พญ. จุฑามาศ ถนอมสุวรรณ

ทพญ. ศิริกาญจน์ เจนวัฒนาเวช
คุณชไมพร กาลวันตวานิช

บริจาค ๑๓๐ บาท

นายบุญหนา-นางหนูรัก-น.ส. บุษกร รินไชยสงค์

คุณพิรมณ บุญยะวัตร์

บริจาค ๑๒๐ บาท

คุณพิมพ์พรรณ เตชาหัวสิงห์

คุณวรวุฒิ – บุญชนิษฐ์ วรวิทยานนท์

นายวิชาญ ตามธีรนนท์

นายบริพัตร จุฑานิธิ

บริจาค ๑๐๐ บาท

นายเธียร จ่างรัตศศพินทุ

นายเพชรพิชัย รัตนาภิชาติ

คุณนีรนาท ชะภูมิ

คุณสุนีย์ รุ่งรัตน์อดิศัย

นายนิพนธ์ เลิศปริสัญญู

นายเดชา พิบูลศิลป์

คุณสุรภี โพธิสมภารณ์ + ครอบครัวสุภาภารณ์ ติละพรพัฒน์

นายสุพัฒน์ วงศ์ลิมปิยะรัตน์

คุณมานะ กุโบลา

คุณรัตนา ตันติพรหมินทร์

คุณสุญากาญจน์ เกษเกสร

คุณอรชุมา มาศรีจันทร์

คุณสุรีย์รัตน์ ถาวรกันต์

คุณวนิดา เลิศวิจิตรธนา

คุณอรนุช ตัณฑจำรูญ

นายประวุฒิ นิยมกุล

นายธนพ ชัยวัฒนธีรากร

คุณโรสริน จันทโรจวงศ์

คุณศศิชล จันทรังศรี

คุณเจนวิทย์ นวลแสง

คุณวราภรณ์ โรจน์วิบูลย์ชัย

นายประสิทธิ์ พฤกษาจารสิริ

นายชนินทร์ ใช้ปัญญา

นายบุญสม เมฆสมิทธิผล

คุณสุมล ยศสุข

คุณเสรี สีประเสริฐ

นายนพพร ดิลกรัตน์วณิช

นายสุบิน – นางดวงใจ – น.ส. ทยาวดี – น.ส. วนัสสุดา คำพุฒ

ด.ช. นิพพาน – ด.ญ. นรดี ประสารวงษ์

น.ส. พฤกษา ฤทธิ์มาก

นายปรศุ กัณฑาทู้

นายวชิรศักดิ์ ภูริสวัสดิ์

นายกิตติภณ – นางกตาธิการ ช่างวิโรจน์

คุณสุประวีน์ แสงรุจิ

คุณอิฏฐพร หลิมไชยกุล และครอบครัว

นางเบญจวรรณ ซื่อวิริยพันธุ์

นายอรรคพล, นางหนึ่งฤทัย และ ด.ญ. พรนัชชา ศุทธาดิศัย
คุณสายใจ ประสิทธิ์พรม
น.ส. บุษกร ธนธีรกุล
คุณรัศมี เกาะแก้ว
คุณประมง จันธิราช และครอบครัว
คุณโชคชัย ธรรมอนันต์ และครอบครัว
คุณยายสมหวัง สาศรีรัตน์ และครอบครัว

บริจาค ๕๐ บาท

คุณบุปผา ศรีสุข
น.ส. ก่วง ซอนไธสง

บริจาค ๓๐ บาท

คุณอรอนงค์ เทพแก้ว

ขออนุโมทนากับเจ้าภาพผู้ร่วมบริจาคทุกท่าน

สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ
การให้ธรรมะเป็นทาน ชนะการให้ทั้งปวง.

รายชื่อหนังสือในโครงการหนังสือบูรพาจารย์
วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต) บ้านแม่กอย ต.เวียง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่

เล่ม ๑ : **หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต : ประวัติ ข้อวัตรและปฏิปทา, ๒๕๔๔** (พิมพ์ ๑๐ ครั้ง)

เล่ม ๒ : **หลวงปู่ตื้อ อจลธมฺโม : พระอรหันต์ผู้มีฤทธิ์ในยุคปัจจุบัน, ๒๕๔๕** (พิมพ์ ๖ ครั้ง)

เล่ม ๓ : **หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ , ๒๕๔๖** (พิมพ์ ๔ ครั้ง)

เล่ม ๔ : **หลวงปู่ขาว อนาลโย, ๒๕๔๖** (พิมพ์ ๔ ครั้ง)

เล่ม ๕ : **หลวงปู่ใหญ่เสาร์ กนฺตสีโล, ๒๕๔๖** (พิมพ์ ๓ ครั้ง)

เล่ม ๖ : **พระกรรมฐานสู่ล้านนา ตอน ๑, ๒๕๔๗** (พิมพ์ ๓ ครั้ง)

เล่ม ๗ : **พระกรรมฐานสู่ล้านนา ตอน ๒, ๒๕๔๗** (พิมพ์ ๓ ครั้ง)

เล่ม ๘ : **หลวงปู่หลุย จนฺทสาโร** , ๒๕๔๗ (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

เล่ม ๙ : **หลวงปู่ชอบ ฐานสโม, ๒๕๔๘** (พิมพ์ ๔ ครั้ง)

เล่ม ๑๐ : **หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี**, ๒๕๔๘ (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

เล่ม ๑๑ : **หลวงปู่ฝั้น อาจาโร, ๒๕๔๙** (พิมพ์ ๔ ครั้ง)

เล่ม ๑๒ : **หลวงปู่สิม พุทฺธาจาโร, ๒๕๕๐** (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

เล่ม ๑๓ : **บันทึกธรรม ๓ รส** (โสฬัสปัญหา, นรก เปรต สวรรค์, ปัญหาพระยามิลินท์) ของ **หลวงพ่อจำรัส จิรวโส** อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าอาจารย์มั่น, **๒๕๕๑** (พิมพ์ ๓ ครั้ง)

หนังสือในโครงการทุกเล่มจัดพิมพ์เพื่องานบุญ **ไม่ได้พิมพ์เพื่อจำหน่าย** และไม่มีวางขายหนังสือส่วนใหญ่หมดแล้ว อาจมีการพิมพ์เพิ่มเป็นบางเล่ม ตามโอกาสที่เหมาะสม

ท่านที่สนใจโปรดให้ชื่อและที่อยู่ไว้ ถ้ามีการพิมพ์เพิ่มเล่มใด เมื่อใด จะแจ้งให้ทราบทางจดหมาย ด้วยการบอกบุญเชิญชวนร่วมบริจาคเป็นคราว ๆ ไป

โปรดติดต่อที่ :-

- **อาจารย์ปฐม นิคมานนท์** ๔/๔๔๙ หมู่บ้านสหกรณ์ ซอย ๑๙ ถนนเสรีไทย ๕๗ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ ๑๐๒๔๐. โทร./โทรสาร ๐๒-๓๗๙ ๗๑๓๙ หรือมือถือ ๐๘๑-๕๕๗ ๖๕๒๓ (**ธนาณัติสั่งจ่าย ปท.บึงกุ่ม รหัส ๑๐๒๓๑**)
- โอนเข้าบัญชีสะสมทรัพย์ **ธนาคารกรุงเทพ- สาขาสวนสยาม** เลขที่ **๑๙๒ ๔๐๒ ๖๔๕๑** ชื่อบัญชี **นางภัทรา นิคมานนท์** (โอนเข้าบัญชีแล้ว โปรดแจ้งให้ทราบด้วย ที่โทร./โทรสาร ๐๒-๓๗๙ ๗๑๓๙ หรือ มือถือ ๐๘๑-๕๕๗ ๖๕๒๓)

ใบเชิญชวนทำบุญท้ายเล่ม

ท่านที่ต้องการร่วมบริจาคเข้า **กองทุนพระมหาธาตุมณฑปอนุสรณ์บูรพาจารย์** และต้องการร่วมพิมพ์หนังสือใน**โครงการหนังสือบูรพาจารย์** วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต) บ้านแม่กอย ตำบลเวียง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ขอเชิญดังนี้

ติดต่อด้วยตนเอง เชิญได้ที่ :-

พระอาจารย์วิชิต โสภโณ (ครูบาหมู)
วัดป่าอาจารย์มั่น (ภูริทตฺโต) บ้านแม่กอย ต.เวียง อ.พร้าว
จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๙๐ **โทร. ๐๘๑ - ๓๒๔ ๐๓๖๑**

ติดต่อทางไปรษณีย์ เชิญได้ที่ :-

อาจารย์ปฐม นิคมานนท์ ๔/๔๔๙ หมู่บ้านสหการณ์ ซอย ๑๙
ถนนเสรีไทย ๕๗ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ ๑๐๒๔๐.
โทร./โทรสาร ๐๒-๓๗๙ ๗๑๓๙ หรือ ๐๘๑-๕๕๗ ๖๕๒๓
E-mail : ppn1@hotmail.com
(**ธนาณัติสั่งจ่าย ปท.บึงกุ่ม รหัส ๑๐๒๓๑**)

หรือ **โอนเข้าบัญชีสะสมทรัพย์ ธนาคารกรุงเทพ สาขาสวนสยาม**
เลขที่ ๑๙๒ ๔๐๒ ๖๔๕๑ ชื่อบัญชี นางภัทรา นิคมานนท์
(โอนเข้าบัญชีแล้ว โปรดแจ้งให้ทราบด้วย ที่โทร./โทรสาร ๐๒-๓๗๙ ๗๑๓๙ หรือมือถือ ๐๘๑-๕๕๗ ๖๕๒๓ หรือ ตามที่อยู่ข้างต้น)